Metric 11 Support of arts and heritage

Indicator 11.2.6 Record and preserve cultural heritage

Deliver projects to record and preserve intangible cultural heritage such as local folklore, traditions, language, and knowledge. This can include the heritage of displaced communities.

11.2.6 ส่งมอบโครงการเพื่อเก็บข้อมูลและรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น นิทานพื้นบ้าน ประเพณี ภาษา และความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งอาจรวมถึงมรดกของชุมชนพลัดถิ่น

รายงาน
ผลการดำเนินงาน
โครงการสานใจไทย สู่ใจใต้ รุ่นที่ 39

กองกลาง สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

คำนำ

โครงการ“สานใจไทย สู่ใจใต้” ได้ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2548 เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ อดีตประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ มีดำริให้จัดโครงการ“สานใจไทย สู่ใจใต้” ขึ้นและมอบหมายให้มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมดำเนินการโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” ซึ่งเป็นการนำเยาวชนที่อยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สงขลา และสตูล ที่นับถือศาสนา อิสลาม พุทธ และศาสนาอื่น ๆ มาเข้าร่วมโครงการฯ และนำเยาวชนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม และสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนภายใต้แนวคิด “เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน” ซึ่งเยาวชนจะได้ศึกษาเรียนรู้ วิถีชีวิต อยู่ในพื้นที่ภาคกลาง อาทิ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี นครนายก นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สมุทรปราการ สระบุรีและอ่างทอง กับครอบครัวอุปถัมภ์ โดยการคัดเลือกเยาวชนเข้าร่วมโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้”

กิจกรรมเป็นการศึกษาเรียนรู้ วิถีชีวิต ของแต่ละจังหวัดในพื้นที่ภาคกลาง โครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” จึงได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินงานจัดกิจกรรมทัศนศึกษา เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาและเรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา ผ่านการทัศนศึกษา และการเข้าร่วมการเสวนา การรับชมการสาธิตและเรียนรู้กิจกรรมฐานฝึกอาชีพต่าง ๆ

กองกลาง สำนักงานอธิการบดี ในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการดำเนินงานดังกล่าว จึงได้จัดทำรายงานผลการดำเนินงาน “โครงการสานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39 ขึ้น เพื่อไว้เป็นฐานข้อมูลในการดำเนินงานโครงการสานใจไทย สู่ใจใต้ ของแต่ละรุ่น และนำผลการประเมินผลการดำเนินงานนำมาปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

คณะผู้จัดทำ

31 ตุลาคม 2565

สารบัญ

หน้า

คำนำ
สารบัญ
รายงานผลการดำเนินงาน 6
ภาคผนวก
1. โครงการที่ได้รับอนุมัติ
2. กำหนดการ
3. คำสั่งคณะกรรมการดำเนินโครงการ
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
หนังสือเชิญประชุม
5. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ (แบบสอบถาม)
6. ภาพบรรยากาศการดำเนินโครงการ/กิจกรรมประกอบโครงการ

รายงานผลการดำเนินงานโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้ รุ่นที่ 39”

1. ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

โครงการ“สานใจไทย สู่ใจใต้” ได้ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2548 เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ อดีตประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ มีดำริให้จัดโครงการ“สานใจไทย สู่ใจใต้” ขึ้นและมอบหมายให้มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมดำเนินการโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” ซึ่งเป็นการนำเยาวชนที่อยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สงขลา และสตูล ที่นับถือศาสนาอิสลาม พุทธ และศาสนาอื่น ๆ มาเข้าร่วมโครงการฯ และนำเยาวชนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม และสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนภายใต้แนวคิด “เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน” ซึ่งเยาวชนจะได้ศึกษาเรียนรู้ วิถีชีวิต อยู่ในพื้นที่ภาคกลาง อาทิ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี นครนายก นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สมุทรปราการ สระบุรีและอ่างทอง กับครอบครัวอุปถัมภ์ โดยการคัดเลือกเยาวชนเข้าร่วมโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” นั้นได้ดำเนินการคัดเลือกเยาวชนที่มีคุณสมบัติเข้าร่วมโครงการ ซึ่งจะมีคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการ โดยคุณสมบัติของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เป็นเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน หรือกำลังศึกษาอยู่ในสถาบันศึกษาปอเนาะ

2) นับถือศาสนาอิสลาม/พุทธ

3) อายุระหว่าง 15 – 18 ปี

4) มีฐานะยากจน กำพร้า หรือขาดโอกาสทางสังคม

5) มีความประพฤติเรียบร้อย

6) มีภาวะความเป็นผู้นำ

7) มีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคประจำตัวเรื้อรัง

8) ไม่มีประวัติเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

คุณสมบัติของครอบครัวอุปถัมภ์ที่รับเยาวชน

1) เป็นครอบครัวที่ศรัทธาเลื่อมใสในบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ประพฤติตนเหมาะสมและเคร่งครัดเป็นแบบอย่างแก่ครอบครัวอื่น ๆ ได้

2) มีความสมัครใจ มีฐานะปานกลาง พัฒนาครอบครัว ประกอบอาชีพที่สุจริต สังคมยอมรับ สามารถเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนได้เป็นอย่างดี

3) มีบุตรธิดา หรือเยาวชนที่อุปการะสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนได้ โดยเป็นเพศเดียวกันกับเยาวชนที่รับอุปถัมภ์จากจังหวัดชายแดนภาคใต้

4) มีความสามารถ และมีเวลา ในการอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในขณะที่พำนักอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

5) มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ไม่อยู่ในชุมชนแออัด เสี่ยงกับสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม และเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด

6) ไม่มีประวัติที่เคยเกี่ยวข้องกับการกระทำที่ผิดกฎหมาย เช่น ค้าของเถื่อน เป็นผู้มีอิทธิพลผิดกฎหมาย ค้ายาเสพติด ฯลฯ

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินงานโครงการสานใจไทย สู่ใจใต้ และได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดกิจกรรม “ศึกษา เรียนรู้ ค่ายประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม” ซึ่งกำหนดจัดขึ้น ในระหว่างวันที่ 21 – 22 ตุลาคม 2565 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยภายในกิจกรรมจะประกอบด้วย ทัศนศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรม กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านฐานการเรียนรู้การฝึกอาชีพ และกิจกรรมเสวนาสังคมพหุวัฒนธรรมในสุวรรณภูมิ

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 เพื่อจัดกิจกรรมตามโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้ รุ่นที่ 39

2.2 เพื่อเป็นการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล และดำเนินการตามดำริของประธานองคมนตรีฯ

2.3 เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประเพณี และวัฒนธรรมของเยาวชนในเขตพื้นที่ชายแดนภาคใต้ และเยาวชนในเขตพื้นที่ภาคกลาง

2.4 เพื่อเป็นการบริการวิชาการในฐานะมหาวิทยาลัยเพื่อชุมชน

3.ขอบเขตของการดำเนินงานโครงการ

3.1 เป้าหมาย

3.1.1 เป้าหมายเชิงปริมาณ

ลำดับ	รายการเป้าหมาย	ปริมาณ	หน่วยนับ
1	จำนวนเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ	320	คน
2	ผู้เข้าร่วมโครงการ	250	คน

3.1.2 เป้าหมายเชิงคุณภาพ

เยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการได้รับความรู้ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนา

3.1.3.เป้าหมายเชิงเวลา

ดำเนินการแล้วเสร็จตามระยะเวลา

3.2 สถานที่และวันเวลาดำเนินงาน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

3.3 ขั้นตอนการดำเนินงานและกิจกรรมที่สำคัญของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39

3.3.1 สำนักงานโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” คัดเลือกเยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 320 คน เข้าร่วมกิจกรรมโครงการ โดยกำหนดจัดกิจกรรม โครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39 ระหว่างวันที่ 21 – 22 ตุลาคม 2565

3.3.2 สำนักงานโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” ประชุมเตรียมการจัดกิจกรรมโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39 ณ ห้องประชุมมูลนิธิพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ชั้น 4 ในมูลนิธิรัฐบุรุษพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

3.3.3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาประชุมคัดเลือกครอบครัวอุปถัมภ์ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามที่จะรับเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39 จำนวน 13 ครอบครัว เพื่อรับเยาวชนไปพำนักกับครอบครัวอุปถัมภ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1.เพื่อเยาวชนได้เรียนรู้สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของครอบครัวมุสลิมและครอบครัว 2.เพื่อพัฒนาแนวคิดของเยาวชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดีของชุมชนในอนาคต 3.เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างครอบครัวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.3.4 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประชุมเตรียมการจัดกิจกรรมโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39 ในกิจกรรม ศึกษา เรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา และกิจกรรมเปิดจวนผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต้อนรับครอบครัวอุปถัมภ์และเยาวชน

3.3.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จัดกิจกรรม “ศึกษา เรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา” โดยมีกิจกรรมดังนี้

-นักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว นำคณะเยาวชน จำนวน 320 คน ทัศนศึกษาเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น ๒ เส้นทาง ประกอบด้วย

-เยาวชน บัสที่ 1 – 4 1. เยี่ยมชมกุโบร์ท่านเจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด) 2.เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา 3.เยี่ยมชม ชมความยิ่งใหญ่ของเจดีย์ชัยมงคล ณ วัดใหญ่ชัยมงคล 4.ผ่านชม วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง จากนั้นลงรถด้านหน้าวิหารพระมงคลบพิตร 5.เยี่ยมชม วัดพระศรีสรรเพชญ์ 6.เยี่ยมชมวิหารพระมงคลบพิตร เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และขึ้นรถบริเวณลานจอดรถด้านหลังวิหารพระมงคลบพิตร

-เยาวชน บัสที่ 5 – 8 1.เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา 2.เยี่ยมชม กุโบร์เจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด) 3.เยี่ยมชม ชมความยิ่งใหญ่ของเจดีย์ชัยมงคล ณ วัดใหญ่ชัยมงคล 4.ผ่านชม วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง

จากนั้นลงรถด้านหน้าวิหารพระมงคลบพิตร 5.เยี่ยมชม วิหารพระมงคลบพิตร 6.เยี่ยมชม วัดพระศรีสรรเพชญ์ เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และขึ้นรถบริเวณลานจอดรถด้านหลังวิหารพระมงคลบพิตร

-จัดกิจกรรม การเสวนา “พหุวัฒนธรรมความเป็นหนึ่งเดียว”

-ศึกษาเรียนรู้ฐานเรียนรู้ฝึกอาชีพ 4 ฐาน 1.สาธิตการทำโรตีสายไหม 2.สาธิตการสานปลาตะเพียน 3.สาธิตการทำขนมไทย 4.สาธิตการทำอาหารพื้นบ้านของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.3.6 พิธีปิดโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39 ณ ห้องแสงเดือน ชั้น 2 อาคารพิพิธภัณฑ์พระรามเก้า องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ จังหวัดปทุมธานี

4. ผลการประเมินโครงการจากกิจกรรม ศึกษา เรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา

โครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สำเร็จการศึกษา

1. เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	28	45.90
หญิง	33	54.10
รวม	**61**	**100.00**
2. สถานะ	**จำนวน**	**ร้อยละ**
เยาวชน	58	95.08
พี่เลี้ยง	1	1.64
คณะกรรมการดำเนินงาน	2	3.28
รวม	**61**	**100.00**

ตอนที่ 2 ข้อมูลแสดงความพึงพอใจ

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ร้อยละ	แปลผล
ด้านการจัดกิจกรรมต่างๆ	**4.60**	**0.59**	**91.93**	**ระดับมากที่สุด**
1. กิจกรรมทัศนศึกษาเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม	4.70	0.49	94.10	ระดับมากที่สุด
2. กิจกรรมการบรรยาย “พหุวัฒนธรรมสร้างชาติ”	4.57	0.59	91.48	ระดับมากที่สุด
3. กิจกรรมการเสวนาสังคมพหุวัฒนธรรมในสุวรรณภูมิ	4.61	0.61	92.13	ระดับมากที่สุด
4. กิจกรรมช่วงพิธีการ	4.52	0.65	90.49	ระดับมากที่สุด
5. กิจกรรมศึกษาเรียนรู้ฐานเรียนรู้ฝึกอาชีพ 4 ฐาน	4.57	0.62	91.48	ระดับมากที่สุด
ด้านการดำเนินงานและการอำนวยความสะดวก	**4.53**	**0.67**	**90.54**	**ระดับมากที่สุด**
1.รูปแบบของการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.57	0.59	91.48	ระดับมากที่สุด
2.วิทยากรมีความรู้ และความสามารถในการถ่ายทอดได้น่าสนใจ	4.66	0.57	93.11	ระดับมากที่สุด
3.ระยะเวลาของการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.34	0.79	86.89	ระดับมากที่สุด
4.สถานที่ในการปฏิบัติศาสนกิจมีความเหมาะสม	4.39	0.82	87.87	ระดับมากที่สุด
5.สถานที่จัดงานมีความเหมาะสม	4.54	0.65	90.82	ระดับมากที่สุด
6.การอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมตามสถานที่ต่างๆ	4.61	0.64	92.13	ระดับมากที่สุด
7.อาหาร และอาหารว่างมีความเหมาะสม	4.57	0.64	91.48	ระดับมากที่สุด
รวมเฉลี่ย	**4.56**	**0.63**	**91.24**	**ระดับมากที่สุด**

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ประทับใจการจัดงาน

ของที่ระลึกสวยมาก น่ารักมาก

ถ้ามีโอกาสอยากกลับมาอีกครั้ง

จัดงานได้เหมาะสมมากๆ พิธีการไม่เยอะแบบนี้ดีมาก

การแปลความหมายของข้อมูลการประมาณค่า 5 ระดับ

ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาขอบเขตของคะแนนเพื่อใช้ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

-บุญชม, 2545: 103; ประคอง, 2538: 70; สมนึก, 2541: 36-42 = ช่วงกว้างหัวท้าย 0.50-0.51 และระหว่างกลาง 1.0

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

ซึ่งสามารถแปลความหมาย ได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

อ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. 2545. **การวิจัยเบื้องต้น.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ประคอง กรรณสูตร. 2538. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

เอกสารหมายเลข 1

แบบเสนอโครงการเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

1. หน่วยงานหลัก สำนักงานอธิการบดี หน่วยงานรอง กองกลาง

2. ชื่อโครงการ สานใจไทย สู่ใจใต้ รุ่นที่ 39 รหัสโครงการ .....

ความสอดคล้องของโครงการ

ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2579)

ยุทธศาสตร์ที่ : ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2579)

ประเด็นที่ : ประเด็นที่ 17 ด้านความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคมการเติบโตอย่างยั่งยืน

แผนการปฏิรูปประเทศ : ที่ 9 ด้านสังคม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

ยุทธศาสตร์ที่ : ศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นเศรษฐกิจ

แผนปฏิบัติราชการระยะ 3 ปี (พ.ศ.2565-2566) ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ยุทธศาสตร์ที่ : ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง

กลยุทธ์ที่ : 4.4 พัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะสูงและจริยธรรมเพื่อรองรับการทำงานที่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรและมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ : 4.3 เป็นองค์กรที่มีการบริหารจัดการอย่างโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล

แผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ชื่อโครงการหลัก : 66B01 โครงการบริหารเงินรายได้จากทรัพย์สินและผลประโยชน์จากที่ราชพัสดุ

ผลผลิต/โครงการ : P601 แผนงานบริหารจัดการเงินรายได้อื่น ๆ

แผนงาน : P6 แผนงานบริหารจัดการเงินรายได้อื่น ๆ

ตัวชี้วัดที่ : KRs 404 ผลคะแนนการประเมินเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติหรือเทียบเคียงมุ่งสู่ระดับ TQC (Thailand Quality Class) (xx คะแนน)

ตัวชี้วัดสำนักงบประมาณ :

ไม่มี

<u>ประเภทโครงการ</u>

[ ] โครงการบริหารจัดการหน่วยงาน [ ] โครงการสนับสนุนการจัดการศึกษา

[ ] โครงการด้านบริการทางวิชาการ [ ] โครงการวิจัยเพื่อสร้าง

[ ] ด้านการศึกษา
[ ] ด้านเศรษฐกิจ
[✓] ด้านสังคม
[ ] ด้านสิ่งแวดล้อม
[ ] นวัตกรรมและเทคโนโลยี
[ ] ด้านศาสตร์พระราชา
[ ] โครงการด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
[ ] ด้านวิจัย
[ ] ด้านบริการวิชาการ
[ ] ด้านการจัดการเรียนการสอน

[ ] สะสมองค์ความรู้ ด้านวิจัย
[ ] ด้านบริการวิชาการ
[ ] ด้านการจัดการเรียนการสอน
[ ] โครงการ อื่นๆ.....

3. หลักการและเหตุผล

ตามที่คณะกรรมการดำเนินการโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้ “ ได้นำเยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลามและเยาวชนที่นับถือศาสนาพุทธ จากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 320 คน เข้าร่วมกิกรรมโครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39 ซึ่งในส่วนของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้รับมอบหมายภารกิจจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต้อนรับกิจกรรมเปิดจวนผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ 18 ตุลาคม 2565 และจัดกิจกรรม “ ศึกษา เรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ 21-22 ตุลาคม 2565 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาและพื้นที่นำชมรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งการจัดโครงการกิจกรรมดังกล่าวถือเป็นโอกาสในการแสดงศักยภาพของมหาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน สร้างความรักความผูกพันให้กับเยาวชนจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศต่อไป

4. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เยาวชน ที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีโอกาสเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของครอบครัวมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อพัฒนาแนวคิดของเยาวชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดีของชุมชนในอนาคต

5. กลุ่มเป้าหมาย

เยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ จากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 320 คน ผู้นำมุสลิมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

6. วิธีการดำเนินงาน 1.ประสานงานโครงการ 2. เสนอจัดโครงการ/กิจกรรม 3. ประชุมเตรียมการจัดกิจกรรม 4. ดำเนินการจัดกิจกรรม 5. สรุปผล

7. ระยะเวลา วันที่ 18/10/2565 ถึง วันที่ 22/10/2565

8. พื้นที่ดำเนินการ/กลุ่มเป้าหมาย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

9. งบประมาณโครงการ 126,000 บาท (หนึ่งแสนสองหมื่นหกพันบาทถ้วน)

แหล่งงบประมาณ 5, งบ อื่นๆ เงินรับฝากจากสำนักงานโครงการสานใจไทย สู่ใจใต้

10. ตัวชี้วัดของโครงการ

ตัวชี้วัด(Indicators)	หน่วยนับ	ค่าเป้าหมาย(Target)
เชิงปริมาณ		
1. ผู้ร่วมงาน	คน	400
เชิงคุณภาพ		
1. ความพึงพอใจ	ร้อยละ	85
เชิงเวลา		
เชิงค่าใช้จ่าย		

11. การประเมินผล (evaluation)

ผลผลิต (Output) (หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นทันที ผลที่เกิดขึ้นโดยตรงหลังจากการดำเนินการโครงการ / กิจกรรมเสร็จสิ้น)

เยาวชนจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 320 คน ได้เข้าร่วมกิจกรรมตามฐานที่กำหนด

ผลกระทบ (Impact) (หมายถึง ผลที่เกิดต่อเนื่องมาจากผลผลิต)

เยาวชนจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 320 คน ได้รับความรู้จากการเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรมและถอดบทเรียนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

ผลลัพธ์ (Outcome) (หมายถึง ผลระยะยาวซึ่งเกิดเป็นผลจุดหมายปลายทาง หรือผลต่อเนื่องจากผลกระทบ)

เยาวชนจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีทัศนคติ มีความผูกพันและเกิดความรักสามัคคีต่อประเทศชาติ

12. แผนการดำเนินงานกิจกรรมย่อย

รหัส 12 หลัก	ชื่อกิจกรรมย่อย	หมวดรายจ่าย/รายละเอียด	จำนวนเงิน	แผนการปฏิบัติงาน			
				ไตรมาสที่ 1 (ต.ค.65-ธ.ค.65)	ไตรมาสที่ 2 (ม.ค.66-มี.ค.66)	ไตรมาสที่ 3 (เม.ย.66-มิ.ย.66)	ไตรมาสที่ 4 (ก.ค.66-ก.ย.66)
	1. จัดกิจกรรม "ศึกษาเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม พระนครศรีอยุธยา" ระยะเวลาดำเนินการ ไตรมาส 1 สถานที่ดำเนินการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา	ค่าตอบแทน,ใช้สอย,วัสดุ รายละเอียด : 1.ค่าตอบแทนวิทยากร เป็นเงิน 16,200 บาท 2. ค่าใช้สอย/วัสดุ เช่น ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่ม ค่าอาหารกลาง ค่าดนตรีและการแสดง ค่าจัดกิจกรรมฐานการเรียนรู้ ค่าตกแต่งสถานที่ เป็นต้น เป็นเงิน 97,800 บาท 3. ค่าวัสดุต่างๆ เป็นเงิน 12,000 บาท **หมายเหตุ ถัวเฉลี่ยจ่ายทุกรายการ	126,000	126,000			
		รวม	126,000	126,000			

13. ตัวชี้วัดความสำเร็จของกิจกรรมย่อย

กิจกรรมย่อย	ตัวชี้วัด(Indicators)	หน่วยนับ	ค่าเป้าหมาย (Target)			
			ปี 2565	ปี 2566		
			ไตรมาส 1 (ต.ค.65-ธ.ค.65)	ไตรมาส 2 (ม.ค.6-มี.ค.66)	ไตรมาส 3 (เม.ย.66 มิ.ย.66)	ไตรมาส 4 (ก.ค.66-ก.ย.66)
1.จัดกิจกรรม "ศึกษาเรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา" โครงการสานใจไทย สู่ใจใต้ รุ่นที่ 39	ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ : จำนวนเยาวชนจากจังหวัดชายแดนภาคใต้	งาน	320	0.00	0.00	0.00
	ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ : ความพึงพอใจ	ร้อยละ	85.00	0.00	0.00	0.00

14. สาเหตุหรือปัจจัยความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ / กิจกรรม

สาเหตุหรือปัจจัยความเสี่ยง	แนวทางแก้ไข/ป้องกันความเสี่ยง
สถานการณ์น้ำท่วมบริเวณเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และพื้นที่ใกล้เคียง	1. ประสานงานกับจังหวัด ปรับเปลี่ยนพื้นที่หรือกิจกรรม 2. ประสานงานกับสำนักงานโครงการทราบโดยเร็ว

15. ผู้รับผิดชอบโครงการ สำนักงานอธิการดี

ลงชื่อ.....ผู้เสนอโครงการ

(นางลักขณา เตชวงษ์)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานอธิการดี

...../...../.....

กำหนดการ

กิจกรรม “ศึกษา เรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา”

โครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ 39

ในระหว่างวันที่ 21-22 ตุลาคม 2565

ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

<table>
<tr><th colspan="3">❖ วันศุกร์ที่ 21 ตุลาคม 2565 ❖</th></tr>
<tr><th>เวลา</th><th colspan="2">กิจกรรม</th></tr>
<tr><td>09.00 น. – 11.30 น.</td><td colspan="2">- คณะเยาวชน และพี่เลี้ยงออกเดินทางจากค่ายอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่
ไปยังจังหวัดพระนครศรีอยุธยา</td></tr>
<tr><td>11.30 น. – 12.30 น.</td><td colspan="2">-คณะเยาวชน พี่เลี้ยง เดินทางถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
พักรับประทานอาหารกลางวัน
ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา</td></tr>
<tr><td>12.30 น. – 13.00 น.</td><td colspan="2">- เยาวชน รับฟังข้อมูลจุดเริ่มต้นการศึกษา เรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา
ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา
โดย นักวิชาการศึกษา จากสถาบันอยุธยาศึกษา</td></tr>
<tr><td rowspan="3">13.00 น. – 16.00 น.</td><td colspan="2">- ทัศนศึกษาเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น ๒ เส้นทาง ประกอบด้วย</td></tr>
<tr><td>เส้นทางที่ 1
(กลุ่ม A เยาวชน บัส 1-4)</td><td>เส้นทางที่ 2
(กลุ่ม B เยาวชน บัส 5-8)</td></tr>
<tr><td>(1) เยี่ยมชม กุโบร์ท่านเจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด)
(2) เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา
(3) เยี่ยมชม ชมความยิ่งใหญ่ของเจดีย์ชัยมงคล ณ วัดใหญ่ชัยมงคล
(4) ผ่านชม วัดมหาธาตุ / วัดราชบูรณะ / พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง จากนั้นลงรถด้านหน้าวิหารพระมงคลบพิตร
(5) เยี่ยมชม วัดพระศรีสรรเพชญ์
(6) เยี่ยมชม วิหารพระมงคลบพิตร
เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และขึ้นรถบริเวณลานจอดรถด้านหลังวิหารพระมงคลบพิตร</td><td>(1) เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา
(2) เยี่ยมชม กุโบร์ท่านเจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด)
(3) เยี่ยมชม ชมความยิ่งใหญ่ของเจดีย์ชัยมงคล ณ วัดใหญ่ชัยมงคล
(4) ผ่านชม วัดมหาธาตุ / วัดราชบูรณะ / พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง จากนั้นลงรถด้านหน้าวิหารพระมงคลบพิตร
(5) เยี่ยมชม วิหารพระมงคลบพิตร
(6) เยี่ยมชม วัดพระศรีสรรเพชญ์
เลือกซื้อสินค้าที่ระลึกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และขึ้นรถบริเวณลานจอดรถด้านหลังวิหารพระมงคลบพิตร</td></tr>
<tr><td>16.00 น.</td><td colspan="2">คณะเยาวชน พี่เลี้ยงเดินทางเดินทางไปองค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ (อพวช.)</td></tr>
</table>

❖ วันเสาร์ที่ 22 ตุลาคม 2565 ❖	
เวลา	**กิจกรรม**
06.30 น. – 08.30 น.	- คณะเยาวชน และพี่เลี้ยงออกเดินทางจาก อพวช. ไปสำนักบริหารกิจการศาสนาอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (มัสยิดโดมทอง)/รับประทานอาหารว่าง
08.30 น. – 11.00 น.	-รับฟังบรรยาย “พหุวัฒนธรรมสร้างชาติ” โดย อาจารย์ประดิษฐ์ รัตนโกมล
11.00 น. – 14.30 น.	-เยาวชนรับประทานอาหารกลางวัน ณ มัสยิดโดมทอง ปฏิบัติศาสนกิจ/ภาระกิจส่วนตัว -คณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ รับประทานอาหารกลางวัน ณ ห้องรับรอง อาคารครุสรรพาสิทธิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
14.30 น. – 15.00 น.	- คณะเยาวชน พี่เลี้ยง และแขกผู้มีเกียรติ พร้อมกัน ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา - กล่าวต้อนรับและแนะนำมหาวิทยาลัย แก่ คณะเยาวชน พี่เลี้ยง โดย อาจารย์อิสมาแอล เจะเล็ง - กิจกรรม “เกมส์สนุกพิชิตรางวัล”
15.00 น. – 16.40 น.	- พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ประธานคณะกรรมการอำนวยการ โครงการสานใจไทย สู่ใจใต้ เดินทางมาถึงบริเวณพิธี - ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กล่าวต้อนรับ และมอบของที่ระลึกให้กับตัวแทนเยาวชน - เยาวชน 4 คน กล่าวเสวนา 4 ภาษา (จีน อังกฤษ ยาวี ไทย) - เสวนา “พหุวัฒนธรรมความเป็นหนึ่งเดียว” โดย ตัวแทนจากเยาวชน 5 จังหวัด - เยาวชน 5 จังหวัด สรุปผลการเสวนาพหุวัฒนธรรมความเป็นหนึ่งเดียว - อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยากล่าวขอบคุณ - พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ประธานคณะกรรมการอำนวยการ โครงการสานใจไทย สู่ใจใต้ กล่าวให้โอวาทและข้อคิดแก่เยาวชน
16.40 น.- 17.30 น.	- พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ประธานคณะกรรมการอำนวยการ โครงการสานใจไทย สู่ใจใต้ แขกผู้มีเกียรติและเยาวชนโครงการสานใจไทยสู่ใจใต้ รุ่นที่ 39 -รับชมการแสดงจาก สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ -คณะเยาวชนศึกษาเรียนรู้ฐานเรียนรู้ฝึกอาชีพ 4 ฐานการเรียนรู้ -สาธิตการทำโรตีสายไหม -สาธิตการสานปลาตะเพียน -สาธิตการทำขนมไทย -สาธิตการทำอาหารพื้นบ้านของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ณ ลานจอดรถด้านข้างอาคารบ้านพลูหลวง -ถ่ายภาพร่วมกัน
17.30 น.	เสร็จสิ้นกิจกรรม คณะเยาวชนเดินทางกลับที่พัก ณ องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ อพวช.

หมายเหตุ : กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมะสม

คณะกรรมการดำเนินงานโครงการสานใจไทยสู่ใจใต้ รุ่นที่ 39
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โทร 0 3527 6555
www.aru.ac.th

ด่วนที่สุด บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานอธิการบดี โทร.๑๑๑๑ , ๑๑๑๔

ที่ อว ๐๖๒๙.๑/ว ๘๙๕ **วันที่** ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอแจ้งเวียนคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจัดกิจกรรมภายใต้โครงการ "สานใจไทย สู่ใจใต้" รุ่นที่ ๓๙ และขอเชิญคณะกรรมการประชุมเตรียมความพร้อมการจัดกิจกรรม

เรียน รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสำนัก/สถาบัน ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิต ผู้อำนวยการกอง และหัวหน้างาน

เหตุการณ์/ข้อเท็จจริง/เรื่องเดิม

ด้วยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้รับเกียรติจากคณะกรรมการดำเนินการโครงการ "สานใจไทย สู่ใจใต้" ให้เป็นผู้จัดกิจกรรมภายใต้โครงการ "สานใจไทย สู่ใจใต้" รุ่นที่ ๓๙ ในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕ มหาวิทยาลัยจึงได้ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจัดกิจกรรมภายใต้โครงการ "สานใจไทย สู่ใจใต้" รุ่นที่ ๓๙ เพื่อแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการจัดกิจกรรมดังกล่าว และกำหนดจัดประชุมคณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมการจัดกิจกรรม ในวันอังคารที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๓๐ น. ณ ห้องประชุมเจ้าพระยาบวรราชนายก

ข้อกฎหมาย

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.๒๕๔๗ มาตรา ๓๑ (๑) และ (๒) ให้อธิการบดีมีอำนาจและหน้าที่บริหารกิจการของมหาวิทยาลัยให้เป็นตามกฎหมายฯ

ข้อเสนอ/ความเห็น

ในการนี้ จึงขอแจ้งเวียนคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจัดกิจกรรมภายใต้โครงการ "สานใจไทย สู่ใจใต้" รุ่นที่ ๓๙ และขอเรียนเชิญคณะกรรมการทุกท่านเข้าร่วมประชุมเตรียมความพร้อมการจัดกิจกรรม ในวันอังคารที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๓๐ น. ณ ห้องประชุมเจ้าพระยาบวรราชนายก

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและเข้าร่วมประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธาตรี มหันตรัตน์)
รองอธิการบดี รักษาราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

(นายพรเทวา สันทัด)
ผู้บันทึกเสนอ

คำสั่งมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ที่ ๑๐๘๗/๒๕๖๕
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรม "เสวนาพหุวัฒนธรรมเชิงประวัติศาสตร์"
โครงการ "สานใจไทย สู่ใจใต้" รุ่นที่ ๓๙
****

ตามที่คณะกรรมการดำเนินการโครงการ "สานใจไทย สู่ใจใต้" ได้นำเยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลาม และเยาวชนที่นับถือศาสนาพุทธ จากจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาทัศนศึกษา เรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรม พระนครศรีอยุธยาตามโครงการ "สานใจไทย สู่ใจใต้" รุ่นที่ ๓๙ โดยกำหนดจัดกิจกรรม ในวันที่ ๒๑ - ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมหาวิทยาลัยได้รับมอบหมายในการจัดเสวนาพหุวัฒนธรรมเชิงประวัติศาสตร์ นั้น

เพื่อการดำเนินการจัดกิจกรรมดังกล่าว เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์ และเกิดผลดีต่อราชการ จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ และ มาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรม เสวนาพหุวัฒนธรรมเชิงประวัติศาสตร์ ดังนี้

๑. คณะกรรมการอำนวยการ

๑.๑ รองศาสตราจารย์ ดร.ชูสิทธิ์	ประดับเพ็ชร์	ประธาน
๑.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธาตรี	มหันตรัตน์	รองประธาน
๑.๓ อาจารย์จิรศักดิ์	ชุมวรานนท์	กรรมการ
๑.๔ อาจารย์ ดร.นพดล	ปรางค์ทอง	กรรมการ
๑.๕ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรองทิพย์	เนียมถนอม	กรรมการ
๑.๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลวรรณ	วรรณธนัง	กรรมการ
๑.๗ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุพิน	พวกยะ	กรรมการ
๑.๘ อาจารย์นรินทร์	อุ่นแก้ว	กรรมการ
๑.๙ อาจารย์สุดารัตน์	เกลี้ยงสอาด	กรรมการ
๑.๑๐ นางลักขณา	เตชวงษ์	กรรมการและเลขานุการ
๑.๑๑ นางสาวพรสวรรค์	คล้ายกัน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ ๑. กำหนดนโยบาย กรอบการทำงาน มอบหมายงาน และจัดทีมงานในการดำเนินการจัดกิจกรรม

๒. อำนวยการ กำกับ ดูแล และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้การจัดกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยให้แต่ละท่านรับผิดชอบตามภารกิจในหน่วยงานที่ตนกำกับดูแล

๓. ร่วมต้อนรับประธานในพิธี ท่านสุรยุทธ์ จุลานนท์ ประธานคณะกรรมการอำนวยการโครงการ "สานใจไทย สู่ใจใต้" และแขกผู้มีเกียรติฯ ในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

/๒. คณะกรรมการดำเนินการ ...

๒. คณะกรรมการดำเนินการ

๒.๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธาตรี	มหันตรัตน์	ประธาน
๒.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บริบูรณ์	ชอบทำดี	กรรมการ
๒.๓ รองศาสตราจารย์ ดร.วิณัฏฐา	แสงสุข	กรรมการ
๒.๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลพรรณ	รุ่งพรหม	กรรมการ
๒.๕ อาจารย์ประพันธ์	แสงทองดี	กรรมการ
๒.๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ	พานสุวรรณ	กรรมการ
๒.๗ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลิศชาย	สถิตย์พนาวงศ์	กรรมการ
๒.๘ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาโรช	ปุริสังคหะ	กรรมการ
๒.๙ อาจารย์ ดร.สุรินทร์	ศรีสังข์งาม	กรรมการ
๒.๑๐ นางลักขณา	เตชวงษ์	กรรมการและเลขานุการ
๒.๑๑ นางสาวพรสวรรค์	คล้ายกัน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๑๒ นายเกียรติศักดิ์	เจริญใจ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๑๓ นางสาววีรวรรณ	แตงทอง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๑๔ นายสิริชัยนรินทร์	ยาพรม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ ๑. วางแผนการดำเนินงาน มอบหมาย/กำกับ/ติดตาม รายงานผลการดำเนินงาน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ

๒. ร่วมต้อนรับประธานในพิธีฯ โครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” และแขกผู้มีเกียรติฯ ในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๓. คณะกรรมการฝ่ายการเงินจัดทำโครงการ

๓.๑ นางลักขณา	เตชวงษ์	ประธาน
๓.๒ นางสาวอรอุมา	ชูเพ็ชร	กรรมการ
๓.๓ นางสันทนา	แสงสว่าง	กรรมการ
๓.๔ นางสาวรัชดา	วงศ์ณศรี	กรรมการ
๓.๕ นางสาวเสาวนีย์	ยุวเรืองศรี	กรรมการ
๓.๖ นายสิริชัยนรินทร์	ยาพรม	กรรมการและเลขานุการ
๓.๗ นางสาววราภรณ์	ใจห้าว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ ๑. จัดทำโครงการฯ เสนอขออนุมัติ และจัดทำเอกสารซื้อจ้าง – เบิกจ่าย งบประมาณ

๒. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๔. คณะกรรมการฝ่ายทัศนศึกษา

๔.๑ อาจารย์ ดร.วีรพล	น้อยคล้าย	ประธาน
๔.๒ อาจารย์กันยารัตน์	คงพร	กรรมการ
๔.๓ อาจารย์นภัสนันท์	ทองอินทร์	กรรมการ
๔.๔ อาจารย์สุวรรณา	สิทธนาวิวัฒน์	กรรมการ
๔.๕ นักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว		กรรมการ
๔.๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นาตยา	เกตุสมบูรณ์	กรรมการและเลขานุการ
๔.๗ อาจารย์พวัสส์	อัครพัฒน์กำชัย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔.๘ อาจารย์นภัสนันท์	ทองอินทร์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

/หน้าที่ ...

หน้าที่ ๑. นำคณะเยาวชนและพี่เลี้ยงทัศนศึกษาฯ ในวันศุกร์ที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ แหล่งท่องเที่ยวรอบเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. จัดเตรียมนักศึกษาบรรยายข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวและการอยู่ร่วมกันของชุมชนในลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรม

๓. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

๕. คณะกรรมการฝ่ายจัดเตรียมนักศึกษารับคณะเยาวชน

๕.๑ อาจารย์ ดร.นพดล	ปรางค์ทอง	ประธาน
๕.๒ นางลักขณา	เตชวงษ์	กรรมการ
๕.๓ นายอนิวัตต์	ปริยาสิริวรกุล	กรรมการ
๕.๔ นายพัฑร์	แตงพันธ์	กรรมการ
๕.๕ นายปัทพงษ์	ชื่นบุญ	กรรมการ
๕.๖ นายสิทธิ์พงษ์	พงษ์สุข	กรรมการ
๕.๗ ว่าที่ร้อยตรีสิทธา	ฉิมท้วม	กรรมการ
๕.๘ อาจารย์พงระภี	ศรีสวัสดิ์	กรรมการและเลขานุการ
๕.๙ นายพรศักดิ์	ทรัพย์สมบัติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ ๑. ลำดับที่ ๕.๘ ความคุมกำกับ นักศึกษาโครงการทุนอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้อนรับคณะเยาวชนของโครงการ สานใจไทย สู่ใจใต้ รุ่นที่ ๓๙ ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์และกุโบร์เจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด) ในวันศุกร์ที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๕

๒. ลำดับที่ ๕.๕ และ ๕.๖ ร่วมต้อนรับคณะเยาวชน และเป็นวิทยากรบรรยายประวัติความเป็นมา ในการเข้าเยี่ยมชมสถานฝังศพปฐมจุฬาราชมนตรี เจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด) ในวันศุกร์ที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ กุโบร์เจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด) และศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา

๓. จัดเตรียมนักศึกษาของมหาวิทยาลัยที่มาจากจังหวัดชายแดนใต้เข้าร่วมต้อนรับคณะเยาวชนฯ ประธานองคมนตรีฯ ในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕

๔. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๖. คณะกรรมการฝ่ายปฏิคมและจัดเตรียมนักศึกษาต้อนรับ

๖.๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุพิน	พวกยะ	ประธาน
๖.๒ อาจารย์พงระภี	ศรีสวัสดิ์	กรรมการ
๖.๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพล	แสงศรี	กรรมการ
๖.๔ อาจารย์วิวัฒน์	ร้อยศรี	กรรมการ
๖.๕ อาจารย์กัมปนาท	บัวเจริญ	กรรมการ
๖.๖ อาจารย์อิสมาแอล	เจะเล็ง	กรรมการ
๖.๗ อาจารย์ฟารุก	ขันราม	กรรมการ
๖.๘ นายเกียรติศักดิ์	เจริญใจ	กรรมการ
๖.๙ นางสาววิภา	การภักดี	กรรมการ
๖.๑๐ นางขนิษฐา	จำแนกยุทธ์	กรรมการ
๖.๑๑ นางอมรรัตน์	อมรนาถ	กรรมการ
๖.๑๒ นางเดือนเพ็ญ	สนแย้ม	กรรมการ

/๖.๑๓ นางสาวเบญจลักษณ์ ...

๖.๑๓ นางสาวเบญจลักษณ์	ชิดชาญชัย	กรรมการ
๖.๑๔ นายพรเทวา	สันทัด	กรรมการ
๖.๑๕ นายอนิวัตติ์	ปริยาสิริวรกุล	กรรมการ
๖.๑๖ นายสิทธิ์พงษ์	พงษ์สุข	กรรมการ
๖.๑๗ นายพรศักดิ์	ทรัพย์สมบัติ	กรรมการ
๖.๑๘ ว่าที่ร้อยตรีสิทธา	ฉิมท้วม	กรรมการ
๖.๑๙ นางสาวปวีร์รตา	นิธิปัญจเวธน์	กรรมการ
๖.๒๐ นักศึกษา PR ARU TEAM (AMBASSADOR)		กรรมการ
๖.๒๑ นักศึกษาชมรมจริยธรรมอิสลาม		กรรมการ
๖.๒๒ นางสาวนันทนา	ศรีชัยมูล	กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ ๑. ต้อนรับแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานฯ ในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๒. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ประสานแจ้งนักศึกษา PR ARU TEAM (AMBASSADOR) นำแขกผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมงานฯ นั่งที่นั่งที่ได้จัดเตรียมไว้

๓. ประสานงานและจัดเตรียมนักศึกษาชมรมจริยธรรมอิสลาม นักศึกษาสาขาวิชาสหวิทยาการอิสลามเพื่อการพัฒนาและนักศึกษาโครงการทุนอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ร่วมต้อนรับคณะเยาวชน ในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๔. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๗. คณะกรรมการฝ่ายรับลงทะเบียน

๗.๑ นางสาวพิจิกามาศ	แย้มบู่	ประธาน
๗.๒ นางปิยะนุช	สุขเพ็ชร	กรรมการ
๗.๓ นางนงคราญ	คงสมทรง	กรรมการ
๗.๔ นางอริสสา	บัวเจริญ	กรรมการ
๗.๕ นางสันทนา	แสงสว่าง	กรรมการ
๗.๖ นางสาวกฤษณา	มะหะหมัดชอและ	กรรมการ
๗.๗ นางสาวเบญจมาภรณ์	ขำเขียว	กรรมการ
๗.๘ นายพรเทวา	สันทัด	กรรมการและเลขานุการ
๗.๙ นางสาวอุทุมพร	เอ็งวงษ์ตระกูล	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๗.๑๐ นายรัตนากร	ศรีรอด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ ๑. จัดทำใบรับลงทะเบียนแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานฯ และรวบรวมรายชื่อผู้เข้าร่วมงานทั้งหมด เพื่อประกอบการซื้อจ้าง - เบิกจ่าย ต่อไป

๒. รับลงทะเบียนแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานฯ ในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๓. จัดทำใบรายชื่อและรับลงทะเบียน เจ้าหน้าที่ผู้มาปฏิบัติงาน

๔. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

/๘. คณะกรรมการฝ่ายพิธีการ...

๘. คณะกรรมการฝ่ายพิธีการ

๘.๑ อาจารย์ ดร.นพดล	ปรางค์ทอง	ประธาน
๘.๒ รองศาสตราจารย์ ดร.อดิศร	ภู่สาระ	กรรมการ
๘.๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์	แสงศรี	กรรมการ
๘.๔ อาจารย์อิสมาแอล	เจะเล็ง	กรรมการ
๘.๕ อาจารย์ ดร.ศิขรินทร์ แสงเพชร	นาเรือง	กรรมการ
๘.๖ นางสาวสมฤดี	สุขเภรี	กรรมการ
๘.๗ นายสำเริง	ภาคธรรม	กรรมการ
๘.๘ นางสาวปวีร์รตา	นิธิปัญจเวธน์	กรรมการ
๘.๙ นักศึกษา PR ARU TEAM (AMBASSADOR)		กรรมการ
๘.๑๐ นายเกียรติศักดิ์	เจริญใจ	กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ ๑. ประสานงานด้านข้อมูลและกำหนดการกับหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการฯ

๒. ลำดับที่ ๘.๒ - ๘.๕ เป็นพิธีกรดำเนินรายการตลอดกิจกรรมฯ ในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๓. ลำดับที่ ๘.๑๐ ร่าง และจัดทำคำกล่าวต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในช่วงของพิธีการ

๔. จัดทำและจัดเตรียม Scripts ลำดับขั้นตอนพิธีการและข้อมูลอื่น ๆให้แก่พิธีกร

๕. ประสานงานกับครูพี่เลี้ยงเพื่อจัดเตรียมผู้แทนคณะเยาวชนฯจาก ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นตัวแทนกล่าวแสดงความรู้สึก ความประทับใจ ในการทัศนศึกษาฯ

๖. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๙. คณะกรรมการฝ่ายอาหารว่างเครื่องดื่มและอาหารกลางวัน

๙.๑ นางสาวพรสวรรค์	คล้ายกัน	ประธาน
๙.๒ อาจารย์พวัสส์	อัครพัฒน์กำชัย	กรรมการ
๙.๓ นางสาวศรีวิชชญาน์	บริสุทธิ์ธรรม	กรรมการ
๙.๔ นางประภาพร	แตงพันธ์	กรรมการ
๙.๕ นางสาวอุทุมพร	เอ็งวงษ์ตระกูล	กรรมการ
๙.๖ นางสาวนัฐฐา	ภูมิดี	กรรมการ
๙.๗ นายนัฐวุฒิ	คล้ายเพ็ง	กรรมการ
๙.๘ นางสาวศิริลักษณ์	สุคันธชาติ	กรรมการ
๙.๙ นางสาววิภา	การภักดี	กรรมการ
๙.๑๐ นางสาวสุกฤตา	รักษาดี	กรรมการ
๙.๑๑ นางสาวชุติมา	สุขสวัสดิ์	กรรมการ
๙.๑๒ นางจำลอง	อาภาผล	กรรมการ
๙.๑๓ นางจันทนี	หาวุฒิ	กรรมการ
๙.๑๔ นางสมคิด	หาวุฒิ	กรรมการ
๙.๑๕ นักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยว		กรรมการ
๙.๑๖ นางสาววีรวรรณ	แตงทอง	กรรมการและเลขานุการ
๙.๑๗ นางสาววราภรณ์	ใจห้าว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

/หน้าที่ ...

หน้าที่ ๑. จัดเตรียมอาหารว่าง เครื่องดื่ม ช่วงก่อนพิธีปิดกิจกรรม “ศึกษา เรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา” พร้อมทั้งจัดเตรียมอาหารว่างและเครื่องดื่มสำหรับประธานในพิธีฯ ประสานนักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยวเพื่อบริการแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงาน

๒. ให้บริการอาหารกลางวันแก่แขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงาน

๓. ลำดับ ๙.๑๒ ถึง ๙.๑๔ จัดเตรียมภาชนะ วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้สำหรับบริการอาหารว่างเครื่องดื่ม รวมทั้งทำความสะอาด และตลอดจนจัดเก็บให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

๔. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๑๐. คณะกรรมการฝ่ายโสตทัศนูปกรณ์

๑๐.๑ นางสาวพรสวรรค์	คล้ายกัน	ประธาน
๑๐.๒ นายสายชน	คงคะพันธ์	กรรมการ
๑๐.๓ นายธีระ	เอ็งวงษ์ตระกูล	กรรมการ
๑๐.๔ นายวรพจน์	วรนุช	กรรมการ
๑๐.๕ นายอนนต์	พงษ์สวัสดิ์	กรรมการ
๑๐.๖ นายสุรัตน์	ลิ่วลาภาวงศ์	กรรมการ
๑๐.๗ นายสุชาติ	สุพรรณมี	กรรมการ
๑๐.๘ นายสุภสิทธิ์	กลั่นสอน	กรรมการ
๑๐.๙ นายสมชาย	สุนทรวิทย์	กรรมการและลขานุการ

หน้าที่ ๑. ลำดับที่ ๑๐.๗ - ๑๐.๙ จัดเตรียมความพร้อมและติดตั้งโสตทัศนูปกรณ์ให้พร้อมใช้งานในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และเต้นท์ตลาดนัดด้านข้างอาคารบ้านพลูหลวง บริเวณที่จัดกิจกรรมฐานการเรียนรู้

๒. ลำดับที่ ๑๐.๒ – ๑๐.๓ และ ๑๐.๙ อำนวยความสะดวกด้านเทคนิคและประสานงานกับฝ่ายพิธีการ

๓. ลำดับที่ ๑๐.๔ – ๑๐.๖ บันทึกภาพนิ่ง และวีดีทัศน์ ตลอดวันจัดกิจกรรม

๔. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๑๑. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

๑๑.๑ นายเกียรติศักดิ์	เจริญใจ	ประธาน
๑๑.๒ นายสำเริง	ภาคธรรม	กรรมการ
๑๑.๓ นางสาวปวีร์รตา	นิธิปัญจเวธน์	กรรมการ
๑๑.๔ นายวรพจน์	วรนุช	กรรมการ
๑๑.๕ นายอนนต์	พงษ์สวัสดิ์	กรรมการ
๑๑.๖ นายสุรัตน์	ลิ่วลาภาวงศ์	กรรมการ
๑๑.๗ นางสาวสมฤดี	สุขเกรี	กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ ๑. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทุกช่องทาง

๒. จัดทำป้ายและสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ แนะนำภายในบริเวณมหาวิทยาลัย

๓. บันทึกภาพตลอดการจัดกิจกรรม

๔. ติดต่อประสานงานและอำนวยความสะดวกแก่สื่อมวลชนในการประชาสัมพันธ์ข่าว

๕. จัดทำหนังสือเชิญสื่อมวลชน

๖. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

/๑๒. คณะกรรมการฝ่ายอาคาร ...

๑๒. คณะกรรมการฝ่ายอาคารสถานที่และยานพาหนะ

๑๒.๑ อาจารย์จิรศักดิ์	ชุมวรานนท์	ประธาน
๑๒.๒ นายสายชน	คงคะพันธ์	กรรมการ
๑๒.๓ นายอดุลย์	ตรีมงคล	กรรมการ
๑๒.๔ นายมนัตธ์	สำเร็จทรัพย์	กรรมการ
๑๒.๕ นางจิตรตรา	มาทอง	กรรมการ
๑๒.๖ นางระเบียบ	สามารถ	กรรมการ
๑๒.๗ นางวรรณภา	สุทธิธรรม	กรรมการ
๑๒.๘ นางกฤษณะ	บำรุงราษฎร์	กรรมการ
๑๒.๙ นางอำพร	บุญล้อม	กรรมการ
๑๒.๑๐ นายละมัย	บุญล้อม	กรรมการ
๑๒.๑๑ นางสาวสุมาลี	ชมวงษ์	กรรมการ
๑๒.๑๒ นางจันทนี	หาวุฒิ	กรรมการ
๑๒.๑๓ นางจำลอง	อาภาผล	กรรมการ
๑๒.๑๔ นางสุพัตรา	หอมธูป	กรรมการ
๑๒.๑๕ นางอัมรา	ม่วงงาม	กรรมการ
๑๒.๑๖ นางมีนา	สาครเย็น	กรรมการ
๑๒.๑๗ นางสาวพรสวรรค์	คล้ายกัน	กรรมการและเลขานุการ
๑๒.๑๘ นายเกียรติศักดิ์	เจริญใจ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๒.๑๙ นายอนุลักษณ์	หนูประสิทธิ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๒.๒๐ นายอภิวิชญ์	ราศรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ ๑. จัดเวที จัดเตรียมและตกแต่งสถานที่ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และบริเวณเต้นท์ตลาดนัด ด้านข้างอาคารบ้านพลูหลวง

๒. จัดห้องรับรอง ห้องรับประทานอาหาร ห้องพยาบาล ห้องกิจกรรมฯ ห้องน้ำสำหรับแขก VIP บริเวณอาคารครุสรรพสิทธิ์ และโต๊ะลงทะเบียนหน้าหอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๓. จัดเตรียมรถตู้สำรองไว้ ๒ คัน และรถไฟฟ้ามหาวิทยาลัย จำนวน ๒ คัน สำหรับอำนวยความสะดวกแขกผู้มีเกียรติและอำนวยความสะดวกด้านการพยาบาล

๔. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๑๓. คณะกรรมการฝ่ายปฐมพยาบาล

๑๓.๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปวีณา	รัตนเสนา	ประธาน
๑๓.๒ อาจารย์เนตรนภา	สาสังข์	กรรมการ
๑๓.๓ อาจารย์สุภารัตน์	ชัยกิตติภรณ์	กรรมการ
๑๓.๔ อาจารย์อูน	ตะสิงห์	กรรมการ
๑๓.๕ อาจารย์ชลวิภา	สุลักขณานุรักษ์	กรรมการ
๑๓.๖ อาจารย์ ดร.ปฏิภาณี	ขันธโภค	กรรมการ
๑๓.๗ นางสาวอัมมันดา	ไชยกาญจน์	กรรมการ
๑๓.๘ นักศึกษาสาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน		กรรมการ
๑๓.๙ นางสาวปรางค์แก้ว	แหลมสุข	กรรมการและเลขานุการ

/หน้าที่ ...

หน้าที่ ๑. จัดเตรียมเวชภัณฑ์ และอุปกรณ์ปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้พร้อมใช้งาน

๒. รักษาปฐมพยาบาลเบื้องต้น กรณีคณะเยาวชน ครูพี่เลี้ยง และผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีอาการป่วย หรือได้รับอุบัติเหตุ

๓. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๑๔. คณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือเชิญ

๑๔.๑ นางสาวพรสวรรค์	คล้ายกัน	ประธาน
๑๔.๒ นางสาววีรวรรณ	แตงทอง	กรรมการ
๑๔.๓ นายสราวุธ	คำสัตย์	กรรมการ
๑๔.๔ นายสิริชัยนรินทร์	ยาพรม	กรรมการ
๑๔.๕ นางสาวอุทุมพร	เอ็งวงษ์ตระกูล	กรรมการ
๑๔.๖ นายรัตนากร	ศรีรอด	กรรมการ
๑๔.๗ นายพรเทวา	สันทัด	กรรมการและเลขานุการ
๑๔.๘ นางสาววราภรณ์	ใจห้าว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ ๑. จัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรม และแจ้งเวียนคำสั่ง

๒. จัดทำหนังสือเชิญคณะกรรมการแต่ละฝ่ายประชุมเตรียมความพร้อมในการดำเนินงาน

๓. จัดทำหนังสือเชิญผู้บริหารมหาวิทยาลัยและแขกผู้มีเกียรติภายนอก เพื่อร่วมเป็นเกียรติในการจัดกิจกรรม

๔. ลำดับที่ ๑๔.๘ รวบรวมรายชื่อนักศึกษาที่มาช่วยงาน เพื่อจัดทำเกียรติบัตรต่อไป

๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๑๕. คณะกรรมการฝ่ายจราจรและความปลอดภัย

๑๕.๑ นางลักขณา	เตชวงษ์	ประธาน
๑๕.๒ นายสายชน	คงกะพันธ์	กรรมการ
๑๕.๓ นายประยงค์	ไพรชาญจิตร	กรรมการ
๑๕.๔ นายอภิวิชญ์	ราศรี	กรรมการและเลขานุการ

หน้าที่ ๑. อำนวยความสะดวกการจราจรรอบบริเวณการจัดงาน ณ อาคารครุสรรพสิทธิ์ เต้นท์ตลาดนัดด้านข้างอาคารบ้านพลูหลวง และบริเวณโดยรอบหอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๒. ควบคุมดูแลการจราจรและจัดสถานที่จอดรถให้กับแขก VIP และผู้มีเกียรติที่มาร่วมงาน บริเวณด้านหน้าอาคารครุสรรพสิทธิ์

๓. จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยปฏิบัติหน้าที่ตามจุดต่าง ๆ

๔. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๑๖. คณะกรรมการฝ่ายกิจกรรมฐานการเรียนรู้

๑๖.๑ อาจารย์ ดร.สุรินทร์	ศรีสังข์งาม	ประธาน
๑๖.๒ อาจารย์อุมาภรณ์	กล้าหาญ	กรรมการ
๑๖.๓ อาจารย์กันยารัตน์	คงพร	กรรมการ
๑๖.๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชนิกานต์	ผลเจริญ	กรรมการ
๑๖.๕ นางสาวเกษรา	ศรีวิเชียร	กรรมการ
๑๖.๖ นายปัทพงษ์	ชื่นบุญ	กรรมการ
๑๖.๗ นางสาวอรอุมา	โพธิ์จิ๋ว	กรรมการ

/๑๖.๘ นายพัทร์ ...

๑๖.๘ นายพัทร์	แตงพันธ์	กรรมการ
๑๖.๙ นางสาวศรีสุวรรณ	ช่วยโสภา	กรรมการ
๑๖.๑๐ นางสาธิยา	รื่นชล	กรรมการ
๑๖.๑๑ นายอายุวัฒน์	ค้าผล	กรรมการ
๑๖.๑๒ นางยุพดี	ป้อมทอง	กรรมการ
๑๖.๑๓ นางสาวรสสุคนธ์	คำสอน	กรรมการและเลขานุการ
๑๖.๑๔ นางสาวธัญวลัย	แก้วแหวน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.๑๕ นางจิราพร	พัฒน์ธนกิจ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ ๑. จัดกิจกรรม และจำลองฐานการเรียนรู้ จำนวน ๔ ฐานการเรียนรู้ ณ บริเวณลานตลาดนัดด้านข้างอาคารบ้านพลูหลวง ในวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๕

๒. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

๑๗. คณะกรรมการฝ่ายประเมินผลการจัดกิจกรรม

๑๗.๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลวรรณ	วรรณธนัง	ประธาน
๑๗.๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศชาย	สถิตย์พนาวงศ์	กรรมการ
๑๗.๓ อาจารย์ ดร.ภาวินีย์	ธนาอนวัช	กรรมการ
๑๗.๔ อาจารย์ ดร.ศิรประภา	ดีประดิษฐ์	กรรมการ
๑๗.๕ อาจารย์ ดร.จิราภรณ์	มีสง่า	กรรมการ
๑๗.๖ นางสาวอัจฉรา	วงษ์หา	กรรมการ
๑๗.๗ นางสาวสุธีรา	มูลดี	กรรมการ
๑๗.๘ นางวรรณิศา	นัยชิต	กรรมการ
๑๗.๙ นางสาวบงกช	สมหวัง	กรรมการ
๑๗.๑๐ นายนัฐพงษ์	สาระเมฆ	กรรมการ
๑๗.๑๑ นายอวิรุทธ์	เจียมฮวดหลี	กรรมการ
๑๗.๑๒ นางสารภี	พูลศิริ	กรรมการและเลขานุการ
๑๗.๑๓ นางสาวสุจิตรา	งามบุญปลอด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.๑๔ นางสาวพิมพ์ประภา	พลรักษ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

หน้าที่ ๑. ออกแบบและจัดทำแบบประเมิน / แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม “เสวนาพหุวัฒนธรรมเชิงประวัติศาสตร์” โครงการ “สานใจไทยสู่ใจใต้” รุ่นที่ ๓๙

๒. แจกแบบประเมิน / แบบสอบถามให้คณะเยาวชนฯ และครูพี่เลี้ยง รวมถึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตอบหรือแสดงความคิดเห็น

๓. รวบรวมข้อมูลจากแบบประเมิน / แบบสอบถามนำมาประมวลผลและรายงานผลการประเมินการจัดกิจกรรมให้มหาวิทยาลัยทราบ

๔. จัดทำรูปเล่มรายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการ จำนวน ๒ เล่ม

๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

/ ทั้งนี้ ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้ง...

ทั้งนี้ ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรม “เสวนาพหุวัฒนธรรมเชิงประวัติศาสตร์” โครงการ “สานใจไทย สู่ใจใต้” รุ่นที่ ๓๙ ปฏิบัติงานให้เกิดผลดีต่อทางราชการ หาพบปัญหาอุปสรรคใด ๆ ให้รายงานมหาวิทยาลัยรับทราบ

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธาตรี มหันตรัตน์)
รองอธิการบดี รักษาราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

แบบประเมินความพึงพอใจ

กิจกรรมเสวนาพหุวัฒนธรรมเชิงประวัติศาสตร์

โดรงการสานใจไทย สู่ใจใต้ รุ่นที่ 39

ระหว่างวันที่ 21- 22 ตุลาคม 2565

ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

1. เพศ

- ชาย
- หญิง

2. อายุ

- ต่ำกว่า 15 ปี
- 15 – 25 ปี
- 26 – 35 ปี
- 36 – 45 ปี
- ตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป

3. สถานะ

- เยาวชน
- พี่เลี้ยง
- คณะกรรมการดำเนินงานโครงการสานใจไทย สู่ใจใต้
- คณะกรรมการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย
- อื่นๆ: _____

4. ศาสนา

- ○ อิสลาม
- ○ พุทธ
- ○ คริสต์
- ○ อื่นๆ: _____

5. ภูมิสำเนา

- ○ ยะลา
- ○ ปัตตานี
- ○ นราธิวาส
- ○ สตูล
- ○ สงขลา
- ○ อื่นๆ: _____

ตอนที่ 2 การประเมินระดับความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

ความเหมาะสมด้านกิจกรรม *

	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
กิจกรรมทัศนศึกษาเรียนรู้สังคมพหุวัฒนธรรม	○	○	○	○	○
กิจกรรมการบรรยายพหุวัฒนธรรมสร้างชาติ	○	○	○	○	○
กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ "จากคาบสมุทรมลายูสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา"	○	○	○	○	○
กิจกรรมช่วงพิธีการ	○	○	○	○	○

กิจกรรมฐานเรียนรู้สาธิตการทำโรตีสายไหม	○	○	○	○	○
กิจกรรมฐานเรียนรู้สาธิตการสานปลาตะเพียน	○	○	○	○	○
กิจกรรมฐานเรียนรู้สาธิตการทำขนมไทย	○	○	○	○	○
กิจกรรมฐานเรียนรู้สาธิตการทำอาหารพื้นบ้านของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	○	○	○	○	○

ความเหมาะสมด้านการดำเนินงาน *

	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
รูปแบบของการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	○	○	○	○	○
วิทยากรมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดได้น่าสนใจ	○	○	○	○	○
ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	○	○	○	○	○
สถานที่ในการจัดงานมีความเหมาะสม	○	○	○	○	○
สถานที่ในการปฏิบัติศาสนกิจมีความเหมาะสม	○	○	○	○	○
การอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมตามสถานที่ต่างๆ	○	○	○	○	○
ความเหมาะสมของอาหารและอาหารว่าง	○	○	○	○	○

ภาพบรรยากาศ

โครงการ “สานใจไทยสู่ใจใต้” รุ่นที่ 39

กิจกรรม “ศึกษา เรียนรู้ สังคมพหุวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา”

วันเสาร์ที่ 21 ตุลาคม 2565

ภาพที่ 1 คณะเยาวชนเยี่ยมชมศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 2 คณะเยาวชนเยี่ยมชมกุโบร์ท่านเจ้าพระยาบวรราชนายก (เฉกอะหมัด) ปฐมจุฬาราชมนตรี ของชาวมุสลิมในประเทศไทย

ภาพที่ 3 คณะเยาวชนเยี่ยมชมเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล

ภาพที่ 4 คณะเยาวชนเยี่ยมชมวัดพระศรีสรรเพชญ์

ภาพที่ 5 คณะเยาวชนเยี่ยมชมวิหารพระมงคลบพิตร

ภาพบรรยากาศ

วันอาทิตย์ที่ 22 ตุลาคม 2565

ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 6 รองผู้ว่าราชการจังหวัด กล่าวต้อนรับคณะเยาวชน
และประธานคณะกรรมการดำเนินงานโครงการสานใจไทย สู่ใจใต้

ภาพที่ 7 รองผู้ว่าราชการจังหวัด มอบของที่ระลึกให้กับตัวแทนเยาวชนจาก 5 จังหวัดชายแดนใต้

ภาพที่ 9 เยาวชน กล่าวเสวนา ด้วยภาษายาวี

ภาพที่ 10 เสวนา พหุวัฒนธรรมความเป็นหนึ่งเดียว ตัวแทนเยาวชนจาก 5 จังหวัดชายแดนใต้

ภาพที่ 11 อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา กล่าวขอบคุณ

ภาพที่ 12 พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ กล่าวให้โอวาทและข้อคิดแก่เยาวชน

ภาพที่ 13 พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เยี่ยมชมฐานการเรียนรู้
สาธิตการสานปลาตะเพียนใบลาน

ภาพที่ 14 คณะเยาวชมศึกษา เรียนรู้ ฐานการเรียนรู้สาธิตการทำโรตีสายไหม

ภาพที่ 15 คณะเยาวชมศึกษา เรียนรู้ ฐานการเรียนรู้สาธิตการสานปลาตะเพียนใบลาน

ภาพที่ 16 คณะเยาวชนศึกษา เรียนรู้ ฐานการเรียนรู้การทำขนมไทยและอาหารพื้นบ้าน

คณะผู้จัดทำ

❖ที่ปรึกษา

นางลักขณา เตชวงษ์	ผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี
นางสาวพรสวรรค์ คล้ายกัน	ผู้อำนวยการกองกลาง

❖ผู้รวบรวมข้อมูลและจัดทำรูปเล่มรายงาน

นางสาววีรวรรณ แตงทอง	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ชำนาญการ
นางอริสสา บัวเจริญ	นักวิเทศสัมพันธ์ ชำนาญการ
นายวรพจน์ วรนุช	นักวิชาการโสตทัศนศึกษา ชำนาญการ

❖ผู้ประเมินผลข้อมูล

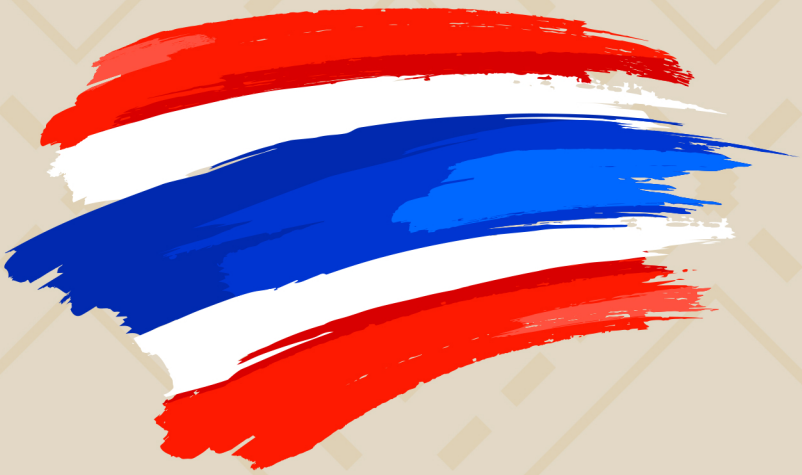
สถาบันวิจัยและพัฒนา	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา

❖ช่างภาพ

นายสำเริง ภาคธรรม	นักประชาสัมพันธ์ ปฏิบัติการ

กองกลาง สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
96 ถนนปรีดีพนมยงค์ ตำบลประตูชัย
อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000
0 3527 6555 ต่อ 3015

“เกิดมาต้องตอบแทนบุญคุณแผ่นดิน”

เครือข่ายศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย
Thailand University
Art and Culture Network

ASIA NETWORK BEYOND DESIGN

งานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ

เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย

ครั้งที่ 12 ประจำปี พ.ศ. 2565

The 2nd National and the 12th International Conference on

Arts & Culture Network University of Thailand

"Guidelines for sustainably economic, social and cultural development in the era of the post-Covid-19 pandemic."

ICAC 2022
Phuket Rajabhat University,
Phuket, Thailand

Message Form the President Phuket Rajabhat University

Phuket Rajabhat University has intended to serve society. We have carried out our missions engaged in social responsibility. Phuket Rajabhat University, a regional international standard university, has provided educational services and quality research. Pursuing the goal of improving quality of life, tourism, information technology, environmental management, and Andaman art and cultural heritage conservation and reconstruction, we have completed our missions through quality education, academic and professional supports. Our missions are in line with the local context in order to meet the needs of communities, local areas and societies.

In 2022, Phuket Rajabhat University was honored by Arts and Culture Network of University of Thailand to host a national & international academic conference on arts and culture "Guidelines for Sustainable Economic, Social and Cultural Development in the Era of the Post-Covide-19 Pandemic". It was held on the 19th -21st of June 2022. The academic conference opened doors for the article presentation and creative work presentation. It aimed to promote the potential of art and cultural advancement and share their explicit knowledge of contemporary art and culture in all aspects of ways of life, tradition, and local wisdom.

We were delighted to host this event at Phuket Rajabhat University. We hope that this cooperation would contribute the advancement of art and culture and local wisdom in all aspects of multicultural societies and continue to strengthen the cultural values in the country.

We would like to thank Arts and Culture Network of University of Thailand and all organizations which were ones of the parts of this event. We hope that you would have a successful presentation with us.

Asst. Prof. Dr. Hiran Prasarnkarn
President of Phuket Rajabhat University

Message Form the President Rajamangala University of Technology Krungthep

Rajamangala University of Technology Krungthep has a vision and purpose to be the excellent university of Asia in innovation and creative technology by developing manpower, curriculum and instruction with advanced and international standards, developing research, providing creative academic services, and preserving arts and culture.

The aforementioned characteristic of the RMUTK is to be in accordance with the government policy to lay the foundation of long-term national development, by means of developing Economic and competitiveness; establishing an urgent policy on preparing Thai citizens for the 21st century, culminating in laying the foundation of long term national development. In order to develop "Stability, Prosperity and Sustainability Thailand", the economic structural reform, research and development, and educational reform which utilized technology, creativity, and innovation are obligatory.

Rajamangala University of Technology Krungthep is ready to develop continuously with knowledge and creativity in an attempt to generate competent graduates in theoretical and practical capability, creativity, and culture, which will be crucial power to sustainably develop the country.

P. Janmanee

Assoc. Prof. Pichai Janmanee, Ph.D.
Acting President of
Rajamangala University of Technology Krungthep

Message from the President of Kanchanaburi Rajabhat University

On behalf of Kanchanaburi Rajabhat University, I am very pleased that we are involved with the 12th International Conference on Arts and Cultures in Sustainable economic, social, and cultural development guidelines in the context of the post-COVID-19 in cooperation with the Thailand University Art and Culture Network, to be held during June 19-21, 2022.

In addition to the presence of the conference theme this year, we are immensely hopeful that identity, difference, diversity, and acceptance in terms of arts and cultures will be exhibited in this international event by all presenters and audiences as for publicizing new knowledge findings to worldwide academic community via oral and poster presentation.

On this occasion, special thanks are extended to Thailand University Art and Culture Network and all colleagues who are the wind beneath the wings attempting to strive to offer plenty of academic and networking opportunities. Without whom, this conference would never have been possible.

Asst.Prof.Dr.Photjanee Sukchaona
President of Kanchanaburi Rajabhat University

Message from the President of Kamphaeng Phet Rajabhat University

Kamphaeng Phet has a long history of more than 660 years. The prosperity of this great city can be dated back to the Dvaravati Kingdom. Within the vicinity of the old town of KPP, it was evident that ancient cities, including Chakangrao, Nakonchum, Tritrueng, Khontee, and Tepnakorn, had thrived along with the main city. The significance of Kamphaeng Phet was so obvious to the rulers of the Siam Kingdom that in 1916 Kamphaeng Phet was given the status of province.

The solid proof of how prosperous Kamphaeng Phet was in the past is Kamphaeng Phet's historical park, which stands right in the heart of the modern city. The park sits on the east bank of the River Ping, an ideal location for both economic and self-defense aspects. It is divided into two separate sites. The palace site is believed to include the palace and temples where the royal family and high-rank officers performed their activities. Therefore, within 503 Rais (around 198.81 acres), we can see ruins of important temples and the spot believed to be where the palace was built. The Aranyik site covering the area of 1611 Rais (around 636.75 acres) houses temples and places of worship for town people to perform their religious activities. Kamphaeng Phet historical park, considered one of the most important historical and archaeological sites, was registered a world heritage site by UNESCO on 12th December 1995, along with its neighboring ancient cities of Sukhothai and Srisatchanalai.

Kamphaeng Phet, Kamphaeng Phet Rajabhat University, as the leading higher education institute, has set, as one of its core missions, its commitment to conserving and maintaining the greatness of this world heritage as well as the artworks, cultures, and wisdom that are unique to the people of Kamphaeng Phet. The Office of Arts and Culture founded several projects to run the mission, which aim at conserving and publicizing artworks, cultural heritages, and local wisdom that have been launched so far. After a long period of creating and developing with help from experts, the dance finally gained popularity and acceptance nationally and internationally.

In the year 2022, Kamphaeng Phet Rajabhat University by the Office of Arts and Culture participated in national and international academic conferences Art and Culture Network of the University of Thailand for the year 2022, "Guidelines for sustainable economic, social and cultural development in the context of the post-Covid-19 outbreak at Phuket Rajabhat University in order to exchange knowledge on contemporary arts and culture of various localities in terms of way of life traditions, mottos, beliefs, history Local development, education, language, arts and culture, and local wisdom and creating them to add value to the economy in the modern era has significantly changed both from social impacts. Politics and the Covid-19 Crisis, there will be a forum for exchanging cultural performances, contests, and exhibitions to show cultural ways and local wisdom. It leads the knowledge of arts and culture to create sustainable added value.

Preeyanuch

Asst.Prof.Dr.Preeyanuch Prompasit

Acting President of Kamphaeng Phet Rajabhat University

Message from the President of Dhonburi Rajabhat University

On behalf of Dhonburi Rajabhat University, it is a great honor and pleasure to have this opportunity to contribute and participate in the International Conference on Art and Culture Network 2022 on "Sustainable economic, social and cultural development guidelines in the context of the post-COVID-19." This important event is a national platform for networking and promoting a knowledge-based society by presenting academic works on lifestyles, customs, traditions, beliefs, histories, education, language, culture, and local wisdom.

Dhonburi Rajabhat University, a government university with over 70-year history, has played a vital role in providing education to serve society by focusing on art, culture, and local wisdom promotion. The university is located in the center of the historic district of Thailand which contains many spectacular attractions such as religious places, Santa Cruz Church, National Museum of Royal Barges, Baan Kudichin Museum, Taling Chan Floating Market, et cetera. These places are valuable for historical, architectural, religious, cultural and tourism reasons. In addition, for the maximum benefit of the participants, Dhonburi Rajabhat University has arranged a special exhibition about "Khanom Farang.....Fung Thonburi" or a foreign snack at Thonburi. The exhibition displays the identity of the food wisdom heritage that has existed in the Kudichin community in the Thonburi area for more than 250 years to preserve, promote, and present the art and culture of the local wisdom to the public.

At last, Dhonburi Rajabhat University would like to express appreciation and admiration to the Office of Art and Culture of Phuket Rajabhat University for organizing and making this conference worthwhile.

Asst. Prof. Dr.Yuwalak Vejwitayaklung
Acting President
Dhonburi Rajabhat University

Message from President of Phranakhon Rajabhat University

The Office of Arts and Culture of Phranakhon Rajabhat University (PNRU) is a vital institution tasked with preserving, promoting, and disseminating cultural arts information and expertise to national and international audiences. In Thailand and other nations, there have been collaborations and aid for local development involving universities, local communities, local governmental agencies, and other groups. Since 2012, PNRU has been a member of the Thailand University Arts and Culture Network. It is one of the universities that has placed a high value on the network and has worked closely with the other members to organize activities centered on the arts, culture, and research. The Office of Arts and Cultures of PNRU, in collaboration with affiliated universities known as the Thailand University Arts and Culture Network, jointly hold the 2nd National and 12th International Conference on Arts and Culture in Phuket in 2022.

This is to demonstrate the university's research capacity in order to achieve acceptance in the academic community, as well as to demonstrate the university's academic advancement. Another goal of the presentations is to exchange knowledge in the arts and culture of many local communities, particularly in terms of way of life, customs and traditions, beliefs, history, local development, education, language, arts & culture, and local intelligence, so that there can be creative ways to use these things to add economic value in a time when society has undergone so many changes as a result of social and political effects, as well as the COVID-19 pandemic situation. All of this is to demonstrate to the participants that there is a phenomenon occurring in arts and culture that has the potential to grow.

Associate Professor Preang Kitratporn, Ph.D.
Acting, President of Phranakhon Rajabhat University

Message from President of Rambhai Barni Rajabhat University

Rambhai Barni Rajabhat University is the Leading Higher Education Institution to develop the local community of the East and Nation which commits to manage education, research, and creative innovation including, maintains the local arts and culture to respond to the Royal policy of H.M. King Maha Vajiralongkorn Phra Vajiraklaochaoyuhua under the vision “Wisdom of East Leads to Internationalization” and Rambhai Barni Rajabhat University's mission is to provide academic services and pass on technology to the community, local, and society based on the integration of teaching and learning management to strength and sustainability in accordance with the Royal Initiatives in Philosophy of Sufficiency Economy, maintains the local arts and culture, creates a network and collaborates with communities area to elevate a uniqueness of the local arts and culture way has valuables continuously.

Rambhai Barni Rajabhat University is a member of Thailand University Arts and Culture Network willing to support the organization of national and international academic conferences art and culture network University of Thailand for the year 2012, titled "Guidelines for sustainable economic, social and cultural development in the context of the post-COVID-19 outbreak. To promote academic works and works of art and culture to be widely accepted. which will lead to the development of the country.

Finally, May the Triple Gem power please bless this conference success all purposes.

Asst.Prof. Waigoon Thongaram
The President of Rambhai Barni Rajabhat University

Message from the President of Thepsatri Rajabhat University

Thepsatri Rajabhat University (TRU) is a university for local development and the operation on conservation, promotion and continuation of Thai arts and culture is one of the major missions of the university. To conserve, promote and continue the Thai arts and culture, the university emphasizes on integration with teaching, learning, research and academic services leading to the continuation of the creation knowledge, understanding of both Thai and Foreign Arts and Culture according to the potential and identity of the university. The outcomes of Arts and Culture Management cause of pride in being Thai, create opportunities and values, increase income for students, families, local communities and nations including building a cooperation network of all sectors for local development. Furthermore, the university's goals to disseminate Arts, Culture and local wisdom include promoting, preserving, inheriting, creating and developing both locally and internationally.

The National and International Academic Conference on Arts and Culture Network of the University in Thailand in 2022 will be held during 19 - 21 June 2022 at the Andaman Panerai Convention Center at Phuket Rajabhat University under the topic of "Guidelines for Developing Sustainable Economic, Social, Arts and Culture in the context of the post-Covid-19 (Covid-19) epidemic". It is an exchange of academic learning, education management, organizing Arts and Cultural activities, creating new innovations to drive contemporary Arts and Culture which create economic and social values including organizing exhibitions to disseminate knowledge on Arts and Culture and local wisdom.

Thepsatri Rajabhat University is very pleased to attend this event and we sincerely wish that the effort will create beauty in the Arts and Culture as well local wisdom. Then it will improve the quality of life and society in the future.

I am deeply grateful for the Arts and Culture Network University of Thailand and those involved which make this cooperation happen. I hope the National and International Academic Conference on the Arts and Culture Network of the University in Thailand is successful in achieving all its objectives.

Assist. Prof. Dr. Kanya Barndt
Acting President of Thepsatri Rajabhat University

President's Remark Suratthani Rajabhat University

Arts and culture are national heritages of the people in the country. They have been created and transmitted from the past to the present. Moreover, they perfectly represents the root of the nation's prosperity.

Having worked together with the Thailand University Art and Culture Network over the past 6 years, Suratthani Rajabhat University has continuously developed and driven approaches to promote and conserve arts and culture, religion, Thai and local wisdoms as well as a way of life which tells and connects history to the present.

Although the current situation of the corona virus epidemic has partially impacted art and cultural promotion and conservation, the university still has a clear goal in conserving, restoring, disseminating and developing cultural resources in the local community. In addition, arts and culture can be transformed into economic and social values with dignity and sustainability to perfectly become an innovative university for local community development in the southern region in the near future.

Wattana Rattanaprom

Asst. Prof. Dr. Wattana Rattanaprom
Acting President
Suratthani Rajabhat University

Message from the President of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi is honored to attend and organize a project for a national and international academic conference of Art and Culture Network University of Thailand for the year 2022 under the topic "Sustainable Economic, Social and Arts and Cultural Development Guidelines in the context of post Covid-19". The personnel of the university are truly pleased to have the opportunity to exchange knowledge of local arts and culture, both in terms of way of life, traditions, mottos, beliefs and wisdom including the creation to add economic value in the present era as well as to organize a forum to exchange cultural performances and cultural exhibitions and local wisdom of each institution between 19-21 June 2016 at Phuket Rajabhat University. These activities are considered to promote the preservation of religion, art and culture, and environmental conservation which is one of the missions of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi.

This national and international academic conference is expected to foster academic cooperation among faculty members, academics, researchers, personnel, alumni, students and interested people both in the country and abroad. The participants are encourage to exchange knowledge and experiences with each other and apply the obtained knowledge to develop agencies, society and the nation in a sustainable manner.

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi would like to thank Art and Culture Network University of Thailand, universities and all involved people who are aware of the importance of arts and culture together with cooperation in organizing this conference to make the concrete result according to the objectives. The university sincerely hopes that the Art and Culture Network University of Thailand will strengthen the relationship and remain with love for art and culture forever.

Assoc.Prof.Pramuk Unahalekhaka, Ph.D.
President of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi

Letter from the President of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

Phranakhon Si Ayutthaya is one of the world's key historic cities, constructed on the fertile land of Suvarnabhumi, the "golden land." This area is known as the "land of plenty" not only for its natural resources but also for the resources of culture, art, and wisdom maintained by the ancestors over the years. Since King Ramathibodi I established Phranakhon Si Ayutthaya as a kingdom in 1893 B.E. (1350 C.E.) up to 2565 B.E. (2025 C.E.), a total of 672 years, the city became a valuable heritage for mankind of learning resources in history, arts, and culture, accepted among academics. Moreover, the city includes rich historic sites and a way of life encompassing a variety of beliefs, nationalities, and religions following the society of multiculturalism under His Majesty's bounty, which is the significant mechanism for Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University to maintain the heritage of cultural wisdom to this day. As a result, Phranakhon Si Ayutthaya has become the "land of friendliness and smiles", ready to welcome tourists from all over the world to experience its beauty.

According to the crisis of the COVID-19 epidemic that occurred around the world during the past period, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University has become aware of and attached importance to preserving art, culture, and wisdom to continue to exist without being lost. Moreover, we have changed the process of preserving art and culture to be ready for the social disruption of the world.

On behalf of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, I would like to express my gratitude to Phuket Rajabhat University for being the host of the 12th Conference in 2022. and would appreciate that the event was organized under the concept of "Sustainable economic, social, and cultural development guidelines in the context of the post-COVID-19". I greatly hope that Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University will join as a member of the university art and culture conference network at this moment. It will reinforce the academics', researchers', lecturers' and citizens' recognition of the value of Thai art and culture as well as develop academic works that are creative from the knowledge of wisdom. This will enrich the local community and ensure that Siam's art and culture are preserved.

Associate Professor, Dr. Chusit Pradabpet
President of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

สารจากอธิการบดี

ในนามของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ขอแสดงความยินดีที่มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตเป็นเจ้าภาพในงานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ประจำปี ๒๕๖๕ ระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๕ ณ ศูนย์ประชุมอันดามันพรรณราย มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มีความรู้สึกยินดียิ่งที่ได้เป็นเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ที่มีความมุ่งหมายจะพัฒนา ส่งเสริม องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ รวมทั้งเพื่อยกระดับผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม และเชื่อมโยงเครือข่ายให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มหาวิทยาลัยในเครือข่ายในรวบรวมไว้ เป็นข้อมูลที่ล้ำค่าและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรมต่อไป ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ด้านศิลปวัฒนธรรมในด้านต่างๆ อีกทั้งเป็นโอกาสอันดี ที่จะได้พบปะสานสัมพันธ์กันระหว่างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เปิดโอกาสให้คณาจารย์ นักศึกษา นักเรียนได้เยี่ยมชมนิทรรศการ การแสดงศิลปวัฒนธรรมจากมหาวิทยาลัยต่างๆ และกิจกรรม เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวทางความคิดในการจัดงานครั้งนี้ และจะนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา

งานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ประจำปี ๒๕๖๕ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่มีความท้าทายและเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการนำเสนอมรดกจากภูมิปัญญาจากที่ต่างๆ หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้มาจากสร้างสรรค์ผลงาน หรือผลิตภัณฑ์ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรม นำไปสู่ผลงานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพิ่มศักยภาพ ขับเคลื่อนผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมให้ก้าวหน้าในอนาคต

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณคณะทำงานทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลา ทุ่มเท และขับเคลื่อนการทำงานไปสู่ความสำเร็จ ขออวยพรให้คณะกรรมการจัดงานและผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน จงประสบแต่ความสุขความเจริญ และขอให้การจัดงานงานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ประจำปี ๒๕๖๕ นี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสนาะ กลิ่นงาม
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กำหนดการงานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ประจำปี 2565 “แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม อย่างยั่งยืน ในบริบทหลังการระบาดโควิด-19 (Covid -19)”	1
TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND	3
International Creative Group Exhibition “ANBD 2022 Phuket Special Exhibition” 20 June – 7 July 2022 Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University Phuket Thailand	12
การนำเสนอบทความวิจัย	
การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมอพื้นบ้านกับการรักษาโรค ในเขตอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด มธุริน ถิ่นชาญ / แสงสิทธิ์ กฤษฎี / สิริภา แหยมมี / สลิลทิพย์ ตันปัน / วลีรัตน์ ศิริวงศ์	22
หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองศรีสะเกษ ธันยพงศ์ สารรัตน์ / กิตติธรา พวงธนะสาร / ชนกพงศ์ ราตรี3 / ธีรวัฒน์ กันยาสาย	30
สยามกับการใช้อำนาจละมุนเป็นเครื่องมือในการผนวกอาณาจักรล้านนา ปัจจัย ปิยะชน	51
บทความวิชาการเรื่อง กระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา อรทัย ไพยรัตน์	61
กระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรมร่วมกับชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี วรงศ์ นัยวินิจ / จริยาภรณ์ อุ่นวงษ์ / คำล่า มุสิกา / วศิน โกมุท / จักเรศ อิฐรัตน์ / วิชุลดา พิไลพันธ์ / อินทิรา ซาฮีร์	69
การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้า ของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 ศิริมา แก้วเกิด / ภคพล สุนทรโรจน์ / ศตวรรษ ดวงต๋ำ / และไสว เทศพันธ์	84
การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนด้านการขนส่งสินค้า กรณีศึกษา ห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง ศิริมา แก้วเกิด / ภคพล สุนทรโรจน์ / ณัฐกานต์ ยั่งยืน	98
คุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ กรณีศึกษา : บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด สุวรรณี หงส์วิจิตร / รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริมา แก้วเกิด / ปทุมมา กำลาภอนันต์	110
สื่อ Boy-Love กับความนิยมของแฟนๆ ผู้หญิงในประเทศไทย Chaowarit Panthong / Tawan Phimphet / Kamonlak Paman Krittagan Charlie Dhoppupa	124

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การจัดการความรู้ผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน อมรรัตน นาคะโร / ภาษิตา วั่นเส้ง	136
นัยสำคัญของหงส์ฟ้าที่ปรากฏบนเครื่องประดับเจ้าสาวจีนจังหวัดภูเก็ต ณัฐฐิณี สว่างภพ / วิกรม กรุงแก้ว	148
Local identity with tourism development on the basis of income distribution to the community A case study of Ban Dong Huai Luang Community, Ban Than Subdistrict, Ban Lat District, Phetchaburi Province Worophong Sangpud / Bampen Maitreesophon / Thanasin Janthadech / Orawan Iamsriwan / Mujalin Panomchon	158
Creative tourism under the framework of Happy Model Thanasin Janthadech / Bampen Maitreesophon / Worophong Sangpud	167
Learning and opening the world to experience Phuket culture through the series “I told sunset about you”. Thanasin Janthadech / Naisara Kullavanijaya / Aripon Jarrunakorn / Pacapon Robkob	175
พระนครคีรี สถานที่สำคัญแห่งการเปลี่ยนแปลง นันทวัฒน์ ธานินทร์เดชานันท์ / ธนสิน จันทเดช	185
ความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 : กรณีศึกษา อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวงและอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชนิกานต์ ผลเจริญ	196
ภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พัทร์ แตงพันธ์	208
วัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทยภายใต้สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่ Krittagan Charlie Dhoppupa / Chawakit Thongnuipram / Tiwaporn Krinkrom / Sirigon Intakong	219
Local Market Cultural Transformation in the New Normal Age Bampen Maitreesophon / Thanasin Janthadech	227

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
นาฏกรรมกับประเพณีประทีปตีนกา ริสสวัณ อรชุน / พิสิษฐ์ บัวงาม	237
อโยธยานาฏยวิจิตร : การสร้างสรรค์ดนตรีและนาฏศิลป์ไทยที่ได้รับแรงบันดาลใจ จากร่องรอยทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมอยุธยา อุมาภรณ์ กล้าหาญ	250
การแสดงสร้างสรรค์ ชุด “ถงไทยวน” ธิติมา อ่องทอง	256
นาฏยประดิษฐ์รำคู่ ชุด สาวเครือฟ้าชมสวน พิมพิกา มหามาตย์	258
นาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง ณรงค์ฤทธิ์ เชาว์กรรม	261

กำหนดการงานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ประจำปี 2565 "แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม อย่างยั่งยืน ในบริบทหลังการระบาดโควิด-19 (Covid -19)" ระหว่างวันที่ 19 - 21 มิถุนายน 2565 ณ ห้องขุนเลิศโภคารักษ์ ศูนย์ประชุมอันดามันพรรณราย มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

19 มิถุนายน 2565 ณ ห้องขุนเลิศโภคารักษ์ ศูนย์ประชุมอันดามันพรรณราย	
13.00 น.	- ลงทะเบียนสมาชิกเครือข่าย พร้อมเข้าพื้นที่เพื่อจัดนิทรรศการ
16.00 น.	- ประชุมมหาวิทยาลัยเครือข่ายศิลปวัฒนธรรม
18.00 น.	- รับประทานอาหารเย็น
19.00 – 21.00 น.	
20 มิถุนายน 2565 ณ ห้องขุนเลิศโภคารักษ์ ศูนย์ประชุมอันดามันพรรณราย	
08.30 – 09.30 น.	- ลงทะเบียน
09.30 – 12.00 น.	- พิธีเปิดงาน และลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ
	- ประธานในพิธีเดินทางมาถึง - อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ผศ.ดร.หิรัญ ประสารการ กล่าวต้อนรับ
	- วิดีทัศน์ : งานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติเครือข่าย
	ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ประจำปี 2565 - ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ผศ.ดร.คารว์ พยุงพันธ์ กล่าวรายงาน
	- รองผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำนวย พิณสุวรรณ กล่าวเปิดงาน - การแสดงพิธีเปิด ระบำพัตราภรณ์ยอนยา" - บรรยายพิเศษ หัวข้อ **"มุมมองการขับเคลื่อนจังหวัดภูเก็ตด้วยวัฒนธรรมพื้นถิ่น ในบริบทหลังการระบาดโควิด-19"** โดย รองผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำนวย พิณสุวรรณ
	- บรรเลงดนตรี โดย บ้านดนตรีเสนาะ - พิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม
	มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ประจำปี 2565
	- มอบของที่ระลึกแด่สมาชิกเครือข่าย - ประธานในพิธีและสมาชิกเครือข่ายร่วมเยี่ยมชมนิทรรศการ
12.00 – 13.00 น.	- รับประทานอาหารกลางวัน
การนำเสนอบทความวิชาการและผลงานสร้างสรรค์ ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 4	
13.00 – 17.00 น.	- การนำเสนอบทความวิชาการและผลงานสร้างสรรค์
	- ด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยว และ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ - ด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่น - ด้านการพัฒนาท้องถิ่น นวัตกรรมการศึกษา และเทคโนโลยี

พิธีมอบธงเครือข่าย ณ ห้องบอลรูม โรงแรมเพิร์ล ภูเก็ต	
18.00 น.	- ลงทะเบียน
18.30 น.	- อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ผศ.ดร.หิรัญ ประสารการ กล่าวต้อนรับ
18.35 น.	- นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต นายเรวัต อารีรอบ กล่าวเปิดงาน
18.40 น.	- ขบวนอัญเชิญตราพระราชลัญจกร และธงสัญลักษณ์เครือข่าย
18.50 น.	- พิธีส่งมอบธงเจ้าภาพให้กับเจ้าภาพจัดงานในปีถัดไป
19.00 น.	- การแสดงรับธง โดยเจ้าภาพจัดงานปีต่อไป
19.15 น.	- แลกเปลี่ยนของที่ระลึกระหว่างมหาวิทยาลัยเครือข่าย
19.30 – 21.00 น.	- รับประทานอาหารเย็น
21 มิถุนายน 2565	
08.30 – 11.00 น.	- เยี่ยมชมนิทรรศการผลงานสร้างสรรค์ด้านทัศนศิลป์และการออกแบบ
	ระดับนานาชาติ ณ หอศิลป์พรหมเทพ และศึกษาสถาปัตยกรรม อาหาร และวิถีชีวิตพหุวัฒนธรรม ย่านเมืองเก่าภูเก็ต
11.30 น.	สมาชิกเครือข่ายเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

หมายเหตุ :	
	1. กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม 2. รับประทานอาหารว่าง เวลา 10.30 น. และ 14.30 น. 3. การแสดงผลงานสร้างสรรค์ด้านทัศนศิลป์และการออกแบบระดับนานาชาติ จะจัดแสดงตั้งแต่ วันที่ 20 มิถุนายน – 7 กรกฎาคม 2565 ดังนี้ - Group Exhibition ณ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต - Solo Exhibition ณ หอศิลป์พรหมเทพ ถนนพังงา

TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE
for NATIONAL PRESENATIONS
The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND
Venue : Phuket Rajabhat University Date: 20th June 2022

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue : PKRU, Thailand
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start at 13.00 - 17.00 PM	ROOM : ห้องประชุม Conference อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 2

Session : History, Geography, Management, Tourism, Creative Languages and Communication, Religious, Arts and Culture, and Local Wisdom

กลุ่มหัวข้อ : ภาษาและการสื่อสาร ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

Session Chair : 1. รศ.ดร.สาวิตร พงศ์วัชร์ 2. ดร.สมโภชน์ เกตุแก้ว 3. ดร.วชิราภรณ์ ชนะศรี

Session Secretary :

No.	Paper ID/Reg.ID	Paper Title	Author (s)
1.	ICAC 2022-00222	อโยธยานาฏยวิจิตร : การสร้างสรรค์ดนตรีและนาฏศิลป์ไทยที่ได้รับแรงบันดาลใจ จากร่องรอยทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมอยุธยา Ayothaya Nadhayavijittra : Creative of Thai Music and Dancing Art Received Motivation from Ayutthaya Historical and Fine Arts Vestige	อุมาภรณ์ กล้าหาญ
2.	ICAC 2022-00212	การแสดงสร้างสรรค์ ชุด "ถงไทยวน" The creation of performance "Thong Thai Yuan	ธิติมา อ่องทอง
3.	ICAC 2022-00213	นาฏยประดิษฐ์รำคู่ ชุด สาวเครือฟ้าชมสวน	พิมพิกา มหามาตย์
4.	ICAC 2022-00214	นาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง The choreography: Si Kasatri Song khruean	ณรงค์ฤทธิ์ เชาว์กรรม
5.	ICAC 2022-00218	นาฏกรรมกับประเพณีประทีปตีนกา Dramatic Performance and Prateep Teenka Tradition	ริสสวัณ อรชุน พิสิษฐ์ บัวงาม

TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE
for NATIONAL PRESENATIONS
The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND
Venue : Phuket Rajabhat University Date: 20th June 2022

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue : PKRU, Thailand
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start at 13.00 - 17.00 PM	ROOM : ห้องประชุม มธุรดา อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 4 (ห้องหน้าห้องแคแสด 3 - 4)

Session : History, Geography, Management, Tourism, Creative Languages and Communication, Religious, Arts and Culture, and Local Wisdom

กลุ่มหัวข้อ : ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาษาและการสื่อสาร ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

Session Secretary : 1. ผศ.ดร.รุ่งรัตน์ ทองสกุล 2. ผศ.ดร.ภาณุวัตน์ เสงียม 3. ดร.จารุณี คงกุล

Session Secretary :

No.	Paper ID/Reg.ID	Paper Title	Author (s)
1.	ICAC 2022-00183	การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมอพื้นบ้านกับการรักษาโรค ในเขตอำเภออาสามารถจังหวัดร้อยเอ็ด A STUDY OF WISDOM IN TREATMENT OF FOLK MEDICINE IN AMPUR AT-SAMAT ROI-ET PROVINCE	มธุริน ถิ่นชาญ แสงสิทธิ์ กฤษฎี สิริภา แหยมมี สลิลทิพย์ ตันปัน วลีรัตน์ ศิริวงศ์
2.	ICAC 2022-00194	หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองศรีสะเกษ Luang Pho Phraphutthachao Yai (Phrachao Phuet): Sacred Buddha Statue of Sisaket Province	ธันยพงศ์ สารรัตน์ กิตติธรา พวงธนะสาร ธีรวัฒน์ กันยาสาย

TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE
for NATIONAL PRESENATIONS
The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue : PKRU, Thailand
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start at 13.00 - 17.00 PM	ROOM : ห้องประชุม มธุรดา อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 4 (ห้องหน้าห้องแคแสด 3 - 4)

Session : History, Geography, Management, Tourism, Creative Languages and Communication, Religious, Arts and Culture, and Local Wisdom

กลุ่มหัวข้อ :	ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาษาและการสื่อสาร ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

Session Secretary : 1. ผศ.ดร.รุ่งรัตน์ ทองสกุล 2. ผศ.ดร.ภาณุวัตน์ เสงี่ยม 3. ดร.จารุณี คงสกุล

Session Secretary :

No.	Paper ID/Reg.ID	Paper Title	Author (s)
3.	ICAC 2022-00210	สยามกับการใช้อำนาจละมุนเป็นเครื่องมือในการผนวกอาณาจักรล้านนา How Siam using its soft power to merge Lanna	ปัจจัย ปิยะชน
4.	ICAC 2022-00217	กระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 The process of developing local government organizations in the 4.0 era.	อรทัย ไพยรัตน์
5.	ICAC 2022-00199	กระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรมร่วมกับชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี Collaborative Cultural Mapping Process with Local Community : Khemarat, Ubon Ratchathani	วรงศ์ นัยวินิจ จริยาภรณ์ อุ่นวงษ์ คำล่า มุสิกา วศิน โกมุท จักเรศ อิฐรัตน์ วิชุลดา พิไลพันธ์ อินทิรา ซาฮีร์

TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE
for NATIONAL PRESENATIONS
The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue : PKRU, Thailand
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start at 13.00 - 17.00 PM	ROOM : ห้องประชุม แคแสด 3 อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 4

Session : History, Geography, Management, Tourism, Creative Languages and Communication, Religious, Arts and Culture, and Local Wisdom

กลุ่มหัวข้อ : ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาษาและการสื่อสาร ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

Session Secretary : 1. รศ.ดร.ชิรวัฒน์ นิจเนตร 2. ดร.ปิยภร ณ ตะกั่วทุ่ง 3. ดร.ธีรกานต์ โพธิ์แก้ว

Session Secretary :

No.	Paper ID/Reg.ID	Paper Title	Author (s)
1.	ICAC 2022-00200	การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 The Affects of Perceived Product Quality and Perceived Service Quality to Brand Loyalty of T–One Metalic Group under the Circumstances of COVID-19	ศิริมา แก้วเกิด ภคพล สุนทรโรจน์ ศตวรรษ ดวงต่ำ ไสว เทศพันธ์
2.	ICAC 2022-00201	การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนด้านการขนส่งสินค้า กรณีศึกษา ห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง Cost and return analysis for freight transportation A case study of Ayutthaya Transport Limited Partnership	ศิริมา แก้วเกิด ภคพล สุนทรโรจน์ ณัฐกานต์ ยั่งยืน

TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE
for NATIONAL PRESENATIONS
The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue : PKRU, Thailand
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start at 13.00 - 17.00 PM	ROOM : ห้องประชุม แคแสด 3 อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 4

Session : History, Geography, Management, Tourism, Creative Languages and Communication, Religious, Arts and Culture, and Local Wisdom

กลุ่มหัวข้อ : ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาษาและการสื่อสาร ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

Session Secretary : 1. รศ.ดร.ชิรวัฒน์ นิจเนตร 2. ดร.ปิยภร ณ ตะกั่วทุ่ง 3. ดร.ธีรกานต์ โพธิ์แก้ว

Session Secretary :

No.	Paper ID/Reg.ID	Paper Title	Author (s)
3.	ICAC 2022-00202	คุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ กรณีศึกษา : บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด BRAND EQUITY AFFECTED PURCHASING DECISION ON ZINC OXIDE A CASE STUDY OF THAI – LYSAGHT CO., LTD.	สุวรรณี หงษ์วิจิตร ศิริมา แก้วเกิด ปทุมมา กำลาภอนันต์

TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE
for NATIONAL PRESENATIONS
The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue : PKRU, Thailand
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start at 13.00 - 17.00 PM	ROOM : ห้องประชุม เทียนสิรินธร (แคแสด 2) อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 4

Session : History, Geography, Management, Tourism, Creative Languages and Communication, Religious, Arts and Culture, and Local Wisdom

กลุ่มหัวข้อ : ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาษาและการสื่อสาร ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

Session Secretary : 1. ผศ.ดร.วัชรี หิรัญพันธ์ 2.ผศ.ดร.นิพนธ์ บริเวธานันท์ 3.ผศ.ดร.วรพงศ์ ไชยฤกษ์

Session Secretary :

No.	Paper ID/Reg.ID	Paper Title	Author (s)
1.	ICAC 2022-00180	ศิลปะการพูดสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่ผู้รับบริการ	Chaowarit Phanthong Tawan Phimphet Kamonlak Paman Krittagan Charlie Dhoppupa
2.	ICAC 2022-00203	การจัดการความรู้ผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊คแฟนเพจตายายสอนหลาน Knowledge Management of the Elderly from the Ta Yai Sorn Lan Facebook Fan Page	อมรรัตน นาคะโร ภาษิตา วั่นเส้ง
3.	ICAC 2022-00204	นัยสำคัญของหงส์ฟ้าที่ปรากฏบนเครื่องประดับเจ้าสาวจีนจังหวัดภูเก็ต The significance of swan in Phuket Chinese Bride Accessories.	ณัฐฐิณี สว่างภพ วิกรม กรุงแก้ว

TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE
for NATIONAL PRESENATIONS
The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue : PKRU, Thailand
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start at 13.00 - 17.00 PM	ROOM : ห้องประชุม เทียนสิรินธร (แคแสด 2) อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 4

Session : History, Geography, Management, Tourism, Creative Languages and Communication, Religious, Arts and Culture, and Local Wisdom

กลุ่มหัวข้อ : ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาษาและการสื่อสาร ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

Session Secretary : 1. ผศ.ดร.วัชรี หิรัญพันธ์ 2.ผศ.ดร.นิพนธ์ บริเวธานันท์ 3.ผศ.ดร.วรพงศ์ ไชยฤกษ์

Session Secretary :

No.	Paper ID/Reg.ID	Paper Title	Author (s)
4.	ICAC 2022-00205	Local identity with tourism development on the basis of income distribution to the community A case study of Ban Dong Huai Luang Community, Ban Than Subdistrict, Ban Lat District, Phetchaburi Province	Worophong Sangpud Bampen Maitreesophon Thanasin Janthadech Orawan Iamsriwan Mujalin Panomchon
5.	ICAC 2022-00207	Creative tourism under the framework of Happy Model	Thanasin Janthadech Bampen Maitreesophon Worophong Sangpud
6.	ICAC 2022-00209	Learn and open the world to experience Phuket culture through the series “I told sunset about you”.	Thanasin Janthadech Naisara Kullavanijaya Aripon Jarrunakorn

TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE
for NATIONAL PRESENATIONS
The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue : PKRU, Thailand
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start at 13.00 - 17.00 PM	ROOM : ห้องประชุม สุพรรณิกา (ห้องประชุมสภา) อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 4

Session : History, Geography, Management, Tourism, Creative Languages and Communication, Religious, Arts and Culture, and Local Wisdom

กลุ่มหัวข้อ : ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาษาและการสื่อสาร ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

Session Secretary : 1.ผศ.ดร.ชิดชนก อนันตมงคลกุล 2.ดร.ราชรถ ปัญญาบุญ 3. ผศ.ดร.ชุติมา ประมวลสุข

Session Secretary :

No.	Paper ID/Reg.ID	Paper Title	Author (s)
1.	ICAC 2022-00206	พระนครคีรี แลนด์มาร์คแห่งการเปลี่ยนแปลง Phra Nakhon Khiri Landmark of Change	นันทวัฒน์ ธานินทร์เดชานันท์ ธนสิน จันทเดช
2.	ICAC 2022-00220	ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ส่วนเชื่อมต่อวัฒนธรรม : กรณีศึกษา อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวงและอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา Cultural Link from National Highway No.33 : A Case Study of Bang Pahan District, Nakhon Luang District and Pachi District, Phranakhon Si Ayutthaya Province	ชนิกานต์ ผลเจริญ
3.	ICAC 2022-00219	ภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา Cultural landscape of Ban Yan Angthong, Phak Hai District, Phranakhon Si Ayutthaya Province	พัฑร์ แตงพันธ์

TENTATIVE PROGRAM SCHEDULE
for NATIONAL PRESENATIONS
The 2nd NATIONAL AND THE 12th INTERNATIONAL CONFERENCES ON ART AND CULTURE NETWORK UNIVERSITY OF THAILAND

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue : PKRU, Thailand
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start at 13.00 - 17.00 PM	ROOM : ห้องประชุม สุพรรณิกา (ห้องประชุมสภา) อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 4

Session : History, Geography, Management, Tourism, Creative Languages and Communication, Religious, Arts and Culture, and Local Wisdom

กลุ่มหัวข้อ : ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ การจัดการ การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาษาและการสื่อสาร ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

Session Secretary : 1.ผศ.ดร.ชิดชนก อนันตมงคลกุล 2.ดร.ราชรถ ปัญญาบุญ 3. ผศ.ดร.ชุติมา ประมวลสุข

Session Secretary :

No.	Paper ID/Reg.ID	Paper Title	Author (s)
4.	ICAC 2022-00216	วัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทย ภายใต้สถานการณ์วิถีชีวิใหม่ Culture of Teaching and Learning in Thailand under New Normal Life	Krittagan Charlie Dhoppupa Chawakit Thongnuipram Tiwaporn Krinkrom Sirigon Intakong
5.	ICAC 2022-00208	Local Market Cultural Transformation in the New Normal Age	Bampen Maitreesophon Thanasin Janthadech

International Creative Group Exhibition
“ANBD 2022 Phuket Special Exhibition” 20 June – 7 July 2022
Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University
Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Inauguration Function at 09.30 AM.	Research Presentation Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Venue : Arts and Culture Center PKRU, Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
	Good Morning !!	Anantasanta, Rongkakorn	Bangkok
2.	The heart of Asia Tropical forest	Boonyadacho, Naddawadee	Bangkok
3.	"Lotuses and Buddhist rinciples."No.3	Burapatanin, Pichet	Bangkok
4.	Growth	Jaroennet, Srichana	Bangkok
5.	Life Cycle	Khiaomnag, Khriangsak	Bangkok
6.	Sappaya: The remained area	Likitmarnon, Wannuchad	Bangkok
7.	colors of Asia	Maleephan, Kitti	Bangkok
8.	Merge	Monphrom, Raphiphat	Bangkok
9.	Fishing boat	Naksena, Noppasak	Bangkok
10.	Two Mind	Payungphan, Khan	Bangkok
11.	I Will Survive*	Phueaknamphol, Kanlayanee	Bangkok
12.	Caryota mitis Lour	Phuwarichsitta, Phungkate	Bangkok
13.	The Acculturation of Gudee Chin	Pojvibulsiri, Theerawat	Bangkok

International Creative Group Exhibition
“ANBD 2022 Phuket Special Exhibition” 20 June – 7 July 2022
Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University
Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue :
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Arts and Culture Center PKRU, Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
14.	"Elephant" the great wildlife of Asia	Pradab, Suwadee	Bangkok
15.	Serenity	Rattanawongul, Suriya	Bangkok
16.	Thai Taxi	Sangiam, Panuwat	Bangkok
17.	Sea-Wave-Bubble	Saitum, Waiyawat	Bangkok
18.	THA-CHA-LOM	Sakda, Pornpimon	Bangkok
19.	Co-Identities of Asia	Saramart, Orathaya	Bangkok
20.	Coexistent nest 2022	Seo, Miyoung	Bangkok
21.	embrace : woven bamboo coffee dripper	Suntrayuth, Rasa	Bangkok
22.	Table of Peace	Suwan-on, Chaiwat	Bangkok
23.	Coexistence of Mind by Religion	Thanavanichagul, Chumnong	Bangkok
24.	Sea of Mind	Thongdee, Paithoon	Bangkok
25.	Untitled	Chang, Fei-Man	Taipei
26.	Coexistence 2022	Chen, Guang-Dah	Taipei

International Creative Group Exhibition
"ANBD 2022 Phuket Special Exhibition" 20 June – 7 July 2022
Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University
Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Inauguration Function at 09.30 AM.	Research Presentation Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Venue : Arts and Culture Center PKRU, Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
27.	Harmony Asia	Chen, Ching-Yi	Taipei
28.	Link	Cheng, Chien-Hua	Taipei
29.	ASIA-Being	Chuang, Kuo-Min	Taipei
30.	The Great Wave	Hou, Chun-Chun	Taipei
31.	Coexist	Jue, Wu-Haw	Taipei
32.	Peacock fanning brings good luck and happiness	Kuo, Yueh-Chih	Taipei
33.	Coexistence	Kuo, Yu-Ling	Taipei
34.	The Peace	Lin, Chien-Hua	Taipei
35.	Line Link	Lin, Yu-Sheng	Taipei
36.	Happy Dog	Su, Ya-Fen	Taipei
37.	rhythm	Hsu, ChiungChu	Tainan
38.	Planet	Cheng, MingChiu	Tainan
39	Suspended Fluid Field of View	Huang, ChienFang	Tainan

International Creative Group Exhibition
"ANBD 2022 Phuket Special Exhibition" 20 June – 7 July 2022
Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University
Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Inauguration Function at 09.30 AM.	Research Presentation Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Venue : Arts and Culture Center PKRU, Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
40.	Diary of a pregnant mother 6	Wu, TingHuan	Tainan
41.	life bus stop	Chung, SuiLan	Tainan
42.	Analogy 6	Kim, DongPyo	Tainan
43.	Dancing	Chen, HanLing	Tainan
44.	Creative Artistic Conception	Lin, ShunChing	Tainan
45.	Coexistence of Asia_2022	Kim, SunHwa	Tainan
46.	conbine_00	Tak, YoungHwan	Tainan
47.	No.1	Kim, KiYoung	Tainan
48.	rebirth	Chen, HsiangLing	Tainan
49.	Coexistence BOX	Hayashi, Mitsuo	Tokyo
50.	Excitement beyond coexistence	Torimiya, Naomichi	Tokyo
51.	Coexitence of Asia	Kasai, Noriyuki	Tokyo
52.	A SPARKLE of LIFE in a BUD	Shimoguchi, Miho	Tokyo

International Creative Group Exhibition
"ANBD 2022 Phuket Special Exhibition" 20 June – 7 July 2022
Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University
Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Inauguration Function at 09.30 AM.	Research Presentation Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Venue : Arts and Culture Center PKRU, Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
53.	Coexistence of Asia 2022	Shinohara, Toshiro	Tokyo
54.	supporting each other	Takahashi, Nobumasa	Tokyo
55.	A story about …	Ichikura, Yoroko	Tokyo
56.	Live & let Live	Nakajima, Chie	Tokyo
57.	Pause	Ishii, Toshiwo	Tokyo
58.	The far distant memory	Kurita, Eriko	Tokyo
59.	YIN–YANG	Oshima, Naoki	Tokyo
60.	String Tea House	Horiba, Eri	Tokyo
61.	Coexistence	Kawabata, Miyu	Tokyo
62.	Blessing	Serizawa, Misaki	Tokyo
63.	enemy	Kamei, Tsukiha	Tokyo
64.	Coexistence of Asia	Kim, Jeehyun	Seoul
65.	Work of 2022_I	Lee, Jungjin	Seoul

International Creative Group Exhibition
"ANBD 2022 Phuket Special Exhibition" 20 June – 7 July 2022
Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University
Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Inauguration Function at 09.30 AM.	Research Presentation Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Venue : Arts and Culture Center PKRU, Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
66.	Yellow Folding	Song, Gyaeyoung	Seoul
67.	Coexistence	Jeong, Jihong	Seoul
68.	Optical Luminous_Digital40	Min, Jihye	Seoul
69.	Coexistence of Asia	Coexistence of Asia	Seoul
70.	listen	Shim, Bokseob	Seoul
71.	Dawn	Lee, Minsun	Seoul
72.	bella luna	Seol, Jihyoung	Seoul
73.	The texture5	Yeom, Hyesoo	Seoul
74.	Coexistence of Asia 2022	Um, Sohee	Seoul
75.	Healthy Tiger Year	Song, Jungyu	Seoul
76.	Brush touch	Lee, Heangwoo	Seoul
77.	Aqua Vase 2204001	Kang, Hyundae	Seoul
78.	Buddhism and Confucianism within Chinese	Kim, Jaehong	Seoul

International Creative Group Exhibition
"ANBD 2022 Phuket Special Exhibition" 20 June – 7 July 2022
Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University
Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Inauguration Function at 09.30 AM.	Research Presentation Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Venue : Arts and Culture Center PKRU, Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
79.	The Trace	Kim, Heegyun	Seoul
80.	bird's flat	Moon, Jungmook	Seoul
81.	Disorder I	Park, Moonhee	Seoul
82.	Untitled	Lee, Geonman	Seoul
83.	fly bird	Chung, Bhunghun	Seoul
84.	Crossover Hanbok	Cha, Sujoung	Seoul
85.	Color of Asia	Ha, Sooknyung	Seoul
86.	texture of time	Ha, Jiyon	Seoul
87.	Coexistence 2022	Park, Jaehong	Seoul
88.	coexistence2204	Yang, Leen	Seoul
89.	together	Shin, Yoonjhin	Seoul
90.	island	Jeon, Shinjong	Seoul
91.	Coexistence	Siow, YinYoong	KL

International Creative Group Exhibition

“ANBD 2022 Phuket Special Exhibition” 20 June – 7 July 2022

Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University

Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue :
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Arts and Culture Center PKRU, Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
92.	Harmony in Chaos	Goh, ChengOon	KL
93.	Melting in Time-space #1 (Sandwiched of 29 Plein Air Works)	Liew, TingChuang	KL
94.	Breathe	Choo, ChoiSan	KL
95.	Peace / War	Chok, FookYong	KL
96.	Asi saare ik haan (we are the same)	Tan, MinWei	KL
97.	One World-One Heart	Wong, WaiTheng	KL
98.	Laputa	Yap, AiLing	KL
99.	Love • Connection	Yee, TuckKein	KL
100.	Home Sweet Home	Leow, ShyirMei	KL

International Creative Group Exhibition
“ANBD 2022 Phuket Special Exhibition” 20 June – 7 July 2022
Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University
Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Inauguration Function at 09.30 AM.	Research Presentation Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Venue : Arts and Culture Center PKRU, Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
101.	Nature's Textures: Synchronization of Chaos	Liaw, Arthur Ik Han	KL
102.	Peacefulness	Cheang, Karen PohKim	KL
103.	Let’s Hurdle Through the Difficult Times Together	Choong, Rubiana KeanSin	KL
104.	Blossoms After the RAIN	OuYong, Yvonne YuetFoong	KL
105.	ReStart	Teh, ChunBoey	KL
106.	Coexistence and Cultural in Asia	Chia, Nicsson	KL

International Creative Group Exhibition
“ANBD 2022 Phuket Special Exhibition” 20 June – 7 July 2022
Arts and Culture Center, Phuket Rajabhat University
Phuket Thailand

Organized By	In association with

Registration and	Inauguration	Research Presentation	Venue :
Opening Ceremony Start at 08.30 AM.	Function at 09.30 AM.	Session Start 21 June 22 – 7 July 2022	Promthep Art Exhibition Hall, Phuket Thailand

Session : Art and design

No.	Artwork Title	Name	Region
1.	Coexistence_A Solo Exhibition	Park, Hyunjoo	Seoul
2.	CRY ME A RIVER_SONGJIHOO 4th Solo Exhibition	Song, Jihoo	Seoul
3.	2022 Wen Chih-Wei Solo Exhibition Happiness in Kinmen	Wen, Chih-Wei	Taipei

การนำเสนอ
บทความวิจัย

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมอพื้นบ้านกับการรักษาโรค ในเขตอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

A STUDY OF WISDOM IN TREATMENT OF FOLK MEDICINE IN AMPUR AT-SAMAT ROI-ET PROVINCE

มธุริน ถิ่นชาญ[1] แสงสิทธิ์ กฤษฎี[2] สิริภา แหยมมี[2] สลิลทิพย์ ตันปัน[2] วลีรัตน์ ศิริวงศ์[3]

[1]นักศึกษาหลักสูตรการแพทย์แผนไทยประยุกต์บัณฑิต วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

[2]อาจารย์ประจำสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

[3]สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ศึกษาการรักษาโรค ความรู้ความชำนาญและเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน ในเขตอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยวิธีการการสัมภาษณ์ สืบเนื่องมาจากการแพทย์พื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมทีมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชน ได้มีการสืบทอดภูมิปัญญาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษมาซึ่งตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านที่ยังคงใช้องค์ความรู้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยของชุมชน จากผลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่าหมอพื้นบ้านที่คัดเลือกมาทั้งหมด 8 ท่าน เป็นเพศชายทั้งหมด มีอายุประมาณ 46-75 ปี มีการประกอบอาชีพเกษตรกร รับราชการ และนักบวช จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และปริญญาตรี มีประสบการณ์การรักษาตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป โดยการเรียนรู้ศาสตร์ของหมอพื้นบ้านส่วนมากเป็นการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ องค์ความรู้การรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นการรักษาด้วยการเป่า การนวด และการจ่ายยาสมุนไพร โดยโรคที่ทำการรักษามากที่สุดคือ ริดสีดวงทวาร กระดูกหัก งูสวัด และพิษสัตว์กัดต่อย

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, หมอพื้นบ้าน, แพทย์แผนไทย

Abstract

This research study is a specific qualitative research. To study the body of knowledge in treating diseases of traditional healers Study the process of disease treatment, knowledge and expertise in treating diseases and to gather knowledge of traditional healers. In the district At Samat district Roi Et Province With the method of interviewing This is due to traditional medicine, which is a culture that is closely related to the community. The researcher realized the value of the wisdom of traditional healers who continue to use the knowledge to benefit the health of the community. From the results of interviews and from the analysis It can be concluded that all 8 of the selected folk healers are male, approximately 46 - 75 years old, with occupations divided into farmers, government officer and monk. All of them have experience of treatment

in the past 15 Years up by learning the science of traditional healers, most of them are inherited from their ancestors. The knowledge and treatment of local healers They are mostly blow therapy, massage and herbal medicine. The most treated diseases are hemorrhoids, fractures, shingles, and venomous bites.

Keyword: Local wisdom, Thai folk medicine, Thai traditional medicine

1. บทนำ

สังคมไทยในการดูแลรักษาสุขภาพในปัจจุบันนี้ ไม่ได้มีเพียงการเข้ารักษากับแพทย์แผนปัจจุบันเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีการรักษากับแพทย์ทางเลือกใหม่ ไม่ว่าจะเป็น แพทย์แผนไทย แพทย์แผนจีน แพทย์แผนตะวันออกแขนงอื่นๆ หรือการบำบัดรักษาด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น วารีบำบัด สุคนธบำบัด ดนตรีบำบัด เป็นต้น ในบรรดาการแพทย์แต่ละระบบของแต่ละสังคมสร้างขึ้น เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ สืบทอดภูมิปัญญามาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง จนทำให้สามารถดำรงอยู่คู่กับการเปลี่ยนผ่านหลาย ๆ ยุค หลาย ๆ สมัย หมอพื้นบ้านในปัจจุบันมีความจำเป็น ต้องมีการปรับบทบาท และปรับรูปแบบวิธีการรักษา บทบาทในการรักษาของหมอพื้นบ้านในขณะนี้ลดลงเหลือเพียงการรักษากลุ่มอาการโรคบางกลุ่มเท่านั้น อาจจะเนื่องด้วยเหตุผลด้านทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อการดำรงบทบาทของหมอพื้นบ้าน

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านที่ยังคงใช้องค์ความรู้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยของชุมชน ความนิยมและการเข้ารักษากับหมอพื้นบ้านมีเพียงโรคบางโรคเท่านั้น รูปแบบการรักษาและโรคที่หมอพื้นบ้านทำการรักษาในเขตอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ในส่วนมากจะเป็นการรักษาไปในรูปแบบ และวิธีการใด และโรคที่ทำการรักษามากที่สุดคือโรคใดบ้าง มีความเกี่ยวเนื่องกับท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด จึงเป็นที่มาของงานวิจัยในครั้งนี้ที่มุ่งหมายจะรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาหมอพื้นบ้านให้เกิดประโยชน์มากที่สุดในปัจจุบัน และสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา รวบรวมไว้เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการรักษาทางการแพทย์พื้นบ้านต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษากระบวนการการรักษาโรค ความรู้ ความชำนาญในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตงานวิจัย ศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในเขตอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 8 ท่าน ระหว่างเดือนเมษายน 2564 – ตุลาคม 2564 โดยการเลือกใช้งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบเฉพาะเจาะจง โดยการวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เลขที่ COA.1-064/2020 (Approval Date: 14/02/2021, Expiry Date: 14/01/2022) Study Code: 63-056-1-2

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อศึกษาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในเขตอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและขอบเขตของระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนวิธีการวิจัย ตลอดจนเหตุผลประการสำคัญของการนำระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนวิธีการวิจัย ดังกล่าวข้างตน มาใชในการดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้สำรวจรายชื่อและที่อยู่หมอพื้นบ้าน ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด จากการขอขึ้นทะเบียนหมอพื้นบ้านไว้กับโรงพยาบาลอำเภออาจสามารถ ซึ่งมีจำนวน 14 ท่าน ได้ทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อมาทำการสัมภาษณ์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1. หมอพื้นบ้านต้องมีประสบการณ์การรักษาอย่างน้อย 15 ปี
2. ต้องเป็นผู้ที่สามารถติดต่อได้
3. เป็นผู้ที่ยินยอมเปิดเผยข้อมูลการรักษา และวิธีการรักษา

ซึ่งผู้วิจัยได้ติดต่อสอบถามข้อมูลเบื้องต้นและทำการคัดเลือก เหลือหมอพื้นบ้านที่เข้าเกณฑ์สัมภาษณ์ 8 ท่าน เนื่องจาก มีหมอพื้นบ้านที่มีคุณสมบัติไม่ตรงตามเกรณ์ แบ่งเป็นหมอพื้นบ้านที่มีประสบการณ์การรักษาน้อยกว่า 15 ปี จำนวน 3 ท่าน และไม่สามารถติดต่อได้ จำนวน 3 ท่าน รวมเป็น 6 ท่าน จากนั้นผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการประสานงานไปยังโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลและลงพื้นที่สัมภาษณ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview form) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview form) โดยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยคำถามจะใช้ลักษณะคำถามแบบปลายเปิด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาสำรวจแหล่งข้อมูล ค้นหาหมอพื้นบ้านที่มีคุณสมบัติตรงตามเงื่อนไขที่เจาะจงไว้ โดยการสำรวจหาข้อมูลเบื้องต้น ใช้วิธีการสอบถามข้อมูลหมอพื้นบ้านในเขตอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด จากโรงพยาบาลประจำอำเภอ และคัดเลือกหมอพื้นบ้านที่มีคุณสมบัติตามเกรณ์ที่ตั้งไว้ แล้วจึงทำการนัดสัมภาษณ์เพื่อลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล ในการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการ สังเกตและการสัมภาษณ์ โดยมีเครื่องมือช่วยในการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์ กล้องถ่ายภาพ กล้องถ่ายวีดีโอ และเครื่องบันทึกเสียง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการขออนุญาตจากหมอพื้นบ้านที่ถูกสัมภาษณ์ไว้แล้ว ซึ่งใช้ระยะเวลาการเก็บข้อมูล ตั้งแต่ ระหว่างเดือนเมษายน 2563 – ตุลาคม 2563 โดยใช้รูปแบบการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. ขอความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลโดยตรงไปยังหมอพื้นบ้านที่ได้ทำการคัดเลือกไว้ ซึ่งเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด แจ้งวัตถุประสงคกรอบการศึกษาวิจัยเพื่อประสานความร่วมมือในตลอดระยะเวลาของการดำเนินการวิจัย

2. ประสานและขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ กรอบการศึกษาวิจัย รวมถึงแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะดำเนินการในลักษณะที่เป็นภาพรวมเทานั้น ดังนั้น การให้ข้อมูลของหน่วยตัวอย่างจะถูกปกปดเป็นความลับ และจะไม่เกิดผลกระทบสะทอนกลับมายังหน่วยงาน

3. การสัมภาษณ์แบบลึก (In-Depth Interview) เช่น สถานภาพ บทบาทของหมอพื้นบ้าน การสืบทอดองค์ความรู้ วิธีการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน รวมทั้งกลุ่มการรักษา ทำการสัมภาษณ์กับหมอพื้นบ้านที่ได้คัดเลือกไว้โดยวิธีเฉพาะเจาะจง ตรงตามเงื่อนไขที่กำหนดโดยตรง พร้อมทั้งจดบันทึกตามแบบสัมภาษณ์ บันทึกภาพ เสียง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์และสังเกตจากหมอพื้นบ้านเป็นที่เรียบร้อยร้อยแล้ว จึงได้มีการนำข้อมูลมาจัดเป็นระบบและเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้น

ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก นำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการบรรยายเป็นข้อความ หรือรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ สอบถาม และการจดบันทึก จากนั้นจึงจะนำข้อมูลไปสรุปและอภิปรายผลการศึกษา

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมอพื้นบ้านกับการรักษาโรคในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การเป็นหมอพื้นบ้านเกิดจากการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น สืบทอดองค์ความรู้มาจากบรรพบุรุษ จากความใฝ่เรียนรู้ขวนขวายของตัวหมอและจากความเมตตากรุณาของครูบาอาจารย์ที่ทำการถ่ายทอดวิชาความรู้มาให้ อาชีพหลักของหมอพื้นบ้านส่วนมากคืออาชีพเกษตรกร รับจ้าง และรับราชการเพียงบางท่าน ส่วนมากหมอพื้นบ้านไม่ได้ยึดการรักษาแบบภูมิปัญญาหมอพื้นเป็นอาชีพหลักเพียงแต่ใช้องค์ความรู้และศาสตร์การรักษาแบบภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านช่วยในการรักษาเยียวยาคนในชุมชนและระแวกใกล้เคียง ไม่เรียกร้องค่ารักษาเพียงแต่รับเป็นสินน้ำใจของผู้ที่มารักษาเท่านั้น ขั้นตอนและรูปแบบการรักษาจะเริ่มทำการจุดธูปบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมอแต่ละท่านจะมีสวดประจำตัวของท่านเอง หลังจากนั้นจะทำการให้ผู้ที่มารับการรักษายกขันธ์บูชาครูก่อนทำการรักษา แล้วจึงทำการวินิจฉัยโรค และรักษาโรคจนกว่าอาการเจ็บป่วยจะหายไป แล้วจึงทำพิธีการปลงคายเป็นอันสิ้นสุดการรักษา องค์ความรู้การรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ส่วนมากจะเป็นการรักษาด้วยการเป่า การนวด และการจ่ายยาสมุนไพร ตำรับยาและการจ่ายยา ส่วนมากจะเป็นตำรับยาเฉพาะตัวของหมอแต่ละท่าน ลักษณะของการรักษาด้วยยาสมุนไพรจะเป็นยาต้ม และยาฝน โดยโรคที่รักษาจะเป็นกลุ่มอาการ ริดสีดวง กระดูกหัก งูสวัด พิษสัตว์กัดต่อย และการรักษาโรคทางกล้ามเนื้อ ส่วนมากไม่มีการจดบันทึกการรักษาและติดตามผลการรักษา ผลการวิจัยดังกล่าวได้มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยในอดีตของผู้วิจัยต่อไปนี้

จากการสัมภาษณ์และจากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่าหมอพื้นบ้านทั้งหมด 8 ท่าน เป็นเพศชาย อายุประมาณ 46-75 ปี มีการประกอบอาชีพเกษตรกร 6 ท่าน รับราชการ 1 ท่าน และเป็นนักบวช 1 ท่าน จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาจำนวน 5 ท่าน มัธยมศึกษา 2 ท่าน และปริญญาตรี 1 ท่าน มีประสบการณ์การรักษาตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อยู่ในพื้นที่อำเภออาจสามารถ โดยแบ่งเป็น เทศบาลอาจสามารถ 1 ท่าน ตำบลอาจสามารถ 2 ท่าน ตำบลหนองขาม 3 ท่าน และตำบลโหรา 2 ท่าน ที่มาของการเรียนรู้ศาสตร์ของหมอพื้นบ้านมาส่วนมากจากการการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และส่วนหนึ่งมาจากการได้สัมผัสและคลุกคลีอยู่กับการรักษาของบิดา มารดา ปู่ย่าตายาย การติดตามไปดูการรักษา ไปเก็บสมุนไพร ค่าใช้จ่ายในการรักษาส่วนมากจะเป็นค่าครูค่าคาย 6 บาท 12 บาท 24 บาท และการยกขันธ์ 5 ในขันธ์ 5 จะมี ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ค่ารักษานอกเหนือจากค่าครู ส่วนมากจะเป็นค่าสมุนไพรที่ผู้มารับการรักษาซื้อกับไปรับประทาน ไม่เกิน 150 บาท ส่วนค่าสมนาคุณหมอพื้นบ้านทุกท่านไม่เรียกร้องใดใดแล้วแต่ผู้ที่มารับการรักษาจะเห็นสมควร

องค์ความรู้การรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ส่วนมากจะเป็นการรักษาด้วยการเป่า การนวด และการจ่ายยาสมุนไพร โดยรักษาโรค ริดสีดวง กระดูกหัก งูสวัด พิษสัตว์กัดต่อย และการรักษาโรคทางกล้ามเนื้อ โดยส่วนมากไม่มีการจดบันทึกประวัติและการรักษา

ขั้นตอนและรูปแบบการรักษาจะเริ่มทำการจุดธูปบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมอแต่ละท่านจะมีสวดประจำตัวของท่านเอง หลังจากนั้นจะทำการให้ผู้ที่มารับการรักษายกขันธ์บูชาครูก่อนทำการรักษา แล้วจึงทำการวินิจฉัยโรค

และรักษาโรคจนกว่าอาการเจ็บป่วยจะหายไป แล้วจึงทำพิธีการปลงคายเป็นอันสิ้นสุดการรักษา ไม่มีการติดตามการรักษา แต่จะมีการรักษาต่อเนื่องในรายที่ผู้มารับการรักษากลับมาหาอีกครั้ง

การปฏิบัติตัวของผู้ที่มารับการรักษา ส่วนมากจะไม่มีข้อห้ามและข้อปฏิบัติใดใด แต่จะห้ามในส่วนการรักษาโรคแตกต่างกันไปในแต่ละโรค เช่น การรักษางูสวัด ส่วนมากจะให้งดการรับประทานปลาไหล ปลาหลด ปลาร้า ไก่ กุ้ง ปลาซิว และการดื่มสุรา ถ้าในส่วนของโรคกระดูกและกล้ามเนื้อ หมอจะให้งดการรับประทานหน่อไม้ไปก่อนในระยะการรักษา

ตำรับยาและการจ่ายยา ส่วนมากจะเป็นตำรับยาเฉพาะตัวของหมอแต่ละท่าน ลักษณะของการรักษาด้วยยาสมุนไพร จะเป็นยาต้ม และยาฝน ยาต้มจะเป็นยาต้มรักษาริดสีดวงทวาร กล้ามเนื้อและเส้นเอ็น และในส่วนของยาฝนจะเป็นยาที่มีฤทธิ์เย็น ใช้ในการรักษาไข้ ไข้รากสาด เป็นต้น

การเก็บยาสมุนไพร ส่วนมากจะมีพิธีกรรมที่คล้ายๆกัน เข้าเก็บยาในช่วงที่เงาไม่ทับตัวยา มีบทสวดขอยา เช่น การปราบพญาธร การปลุกตัวยา การเรียนรู้ยาสมุนไพรส่วนมากมากจากการติดตามบิดาหรือปู่ไปเก็บในป่า ป่าที่เก็บยาสมุนไพรส่วนมากจะเป็นป่าชุมชนและชุมชนใกล้เคียง และตัวยาที่ขาดหรือหาไม่ได้หมอพื้นบ้านจะทำการซื้อตัวยาจากสถานที่ขายสมุนไพรแห้ง

สภาพภูมิศาสตร์และการประกอบอาชีพของคนในชุมชน ในส่วนพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ส่วนมากจะเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำการเกษตรและการเพาะปลูก การอยู่อาศัยเป็นการอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน และส่วนมากในหมู่บ้านจะเป็นกลุ่มเครือญาติ การจัดตั้งบ้านเรือมีทั้งแบบจัดตั้งอย่างหนาแน่น การการจัดตั้งบ้านเรือนแบบกระจัดกระจาย ความห่างของบ้านแต่ละหลังคอนข้างอยู่ไกลกัน วิถีชีวิตยังเป็นแบบวิถีชีวิตของคนอีสาน การไปทำไร่ทำนาและเลี้ยงสัตว์ตั้งแต่เช้าและกลับเข้าหมู่บ้านในช่วงพลบค่ำ หมอพื้นบ้านทุกท่านเป็นบุคคลที่ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นกันเองและต้อนรับทุกคนที่มาเยือนดังเป็นญาติมิตรและเป็นลูกเป็นหลานของท่านเอง ลักษณะหมู่บ้านส่วนมากเป็นลักษณะหมู่บ้านของท้องถิ่นชนบท มีถนนคอนกรีตสลับกับหินลูกรังเป็นช่วงๆ บ้ารเรือนเป็นแบบบ้านยกใต้ถุนสูงแบบบ้านตามชนบทอีสาน มีการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้แทบทุกบ้าน และมีการปลูกสมุนไพรไว้ในบริเวณบ้านของหมอพื้นบ้านทุกท่าน ค่านิยมยังเป็นค่านิยมสมัยเก่า มีความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ และการกระทำที่ดีจะส่งผลดีต่อตนเอง คนที่มีอายุน้อยจะเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่และผู้เฒ่าผู้แก่เสมอ การอยู่อาศัยส่วนมากจะอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ สร้างบ้านอยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกัน ผู้คนในหมู่บ้านยังมีความเชื่อและศรัทธาในด้านศาสตร์การรักษาด้วยองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านอยู่ไม่น้อย หมอพื้นบ้านกับวิถีชุมชนจึงเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

5. ข้อเสนอแนะ

1. หมอพื้นบ้านหลายท่านเป็นบุคคลที่มีอายุมากเกิน 60 ปีแล้ว อุปสรรคในการสื่อสารจึงมีมาก การสื่อสารเกิดความลำบากและติดขัด

2. การรักษาของหมอพื้นบ้านส่วนมากไม่มีการจดบันทึกข้อมูลการรักษา จึงอยากต่อการเก็บสถิติและการรวบรวมข้อมูลผู้ที่มาทำการรักษา อัตราส่วนการรักษาหาย อาการดีขึ้น หรือไม่เห็นผล

3. ควรมีการจัดทำข้อมูลและทะเบียนหมอพื้นบ้านและการรักษา ในแต่ละตำบล ที่สามารถสืบค้นหาได้จากเว็บไซต์ และคลังข้อมูลอิเล็กทรอนิก

4. ควรมีการศึกษาแรงจูงใจของผู้ที่มารับการรักษา ด้วยภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน

5. ควรมีการศึกษาความเชื่อ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีผลต่อการตัดสินใจมารับการรักษาด้วยภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน

6. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่ให้การสนับสนุน ขอขอบคุณสาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และขอขอบคุณหมอพื้นบ้านที่ให้ความอนุเคราะห์

7. บรรณานุกรม

กรรณิการ์ มรุทาธร. (2544). *ภูมิปัญญาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* หายป่วยด้วยหมอพื้นบ้าน 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด.

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2555). *ทฤษฎีพื้นฐานทางการแพทย์แผนไทยประยุกต์.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ดี.เอ.พริ้นท์ติ้ง.

กระทรวงสาธารณสุข. (2559). แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564, 90-110.

กระทรวงสาธารณสุข. (2562). ว่าด้วยการรับรองหมอพื้นบ้าน พ.ศ. 2562 ราชกิจจานุเบกษา, 2556 (เล่ม 163 ตอนพิเศษ 146ง), 1-13

กระทรวงศึกษาธิการ. (2539). *ความหมายของภูมิปัญญา.* สืบค้น 18 กุมภาพันธ์ 2563, http://www.ipesp.ac.th/learning/thaistory/content1.html.

กิตติ ลี้สยาม. (2554). *ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย.* สืบค้น 18 กุมภาพันธ์ 2563, https://www.stou.ac.th/schools/shs/booklet/book544/thai.html.

ทิพพา ลุนเผ่. (2562). รูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นหมอพื้นบ้าน ด้านสมุนไพร จังหวัดมหาสารคาม. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 7(2), 1-16. สืบค้นจาก https://so02.tci-thaijo.org

ทิพย์วารี สงนอก , นนทิยา จันทร์เนตร. (2561). ภูมิปัญญาด้านการบำบัดรักษาโรคของหมอยาพื้นบ้านในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารชุมชนวิจัย, 12(3), 125-135. สืบค้นจาก https://so04.tci-thaijo.org

ธนิดา ขุนบุญจันทร์ และคณะ. (2556). *นิยามศัพท์.* ประสิทธิผลของหมอพื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยกระดูกหัก.นนทบุรี : สำนักการแพทย์พื้นบ้านไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.

บุญศรี เลิศวิริยจิตต์. (2554). คลังภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านกับสมุนไพรชุมชนภาคอีสาน. *ประเทศไทย.* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ปียานุช ยอดสมสวย, สุพิมพ์ วงษ์ทองแท้. (2552). การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในอำเภอองครักษ์จังหวัดนครนายก. ประเทศไทย. (โครงการวิจัย). นครนายก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์.

พจนุกรมไทยออนไลน์. (2556). *ความหมายของคำว่าสืบทอด*. สืบค้น 18 กุมภาพันธ์ 2563, https://พจนานุกรมไทย.com/42-2428-ความหมาย-สืบทอด.html

พระมหาทองจันทร์ ทิพยวัฒน์. (2543). ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูก อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. ประเทศไทย. (โครงการวิจัย). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พิมพ์ชนก วรรณแจ่ม และคณะ. (2560). รูปแบบการดูแลรักษาสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์พื้นบ้าน ในอำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12(3), 129-139. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org

ภัทรธิรา ผลงาม. (2561). กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาสุขภาพในชุมชนจังหวัดเลย. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 26(52), 1-27. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org

สุพรรณษา เชื้อชัย. (2561). การศึกษาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคมะเร็ง กรณีศึกษาหมอพื้นบ้านภาคกลาง. *ประเทศไทย*. (รายงานการวิจัย:การศึกษาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคมะเร็ง กรณีศึกษาหมอพื้นบ้านภาคกลาง). สมุทรสงคราม: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

แสงสิทธิ์ กฤษฎี (2558). เบาหวาน (มธุเมโห) ตามหลักการแพทย์แผนไทย. รายงานการประชุมวิชาการและนำเสนอผลการวิจัย ระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 6 กลุ่มระดับชาติ ด้านวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, Vol 1, No 6 (2015). สืบค้นจาก http://58.181.147.25/ojsjournal/index.php/5-01/article/view/326

เอกศักดิ์ เฮงสุโข และคณะ. (2561). รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการดูแลสุขภาพและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรของกลุ่มสมุนไพรจังหวัดบึงกาฬ. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 6(1), 278-293. สืบค้นจาก http://ojs.mbu.ac.th

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล นางสาวมธุริน ถิ่นชาญ

ตำแหน่งปัจจุบัน นักศึกษา

วัน เดือน ปี เกิด 26 ตุลาคม 2542

ที่อยู่ปัจจุบัน 111/1-3 สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ศูนย์การศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม

เบอร์โทรศัพท์ 034 773 904 - 5

เบอร์โทรสาร

เบอร์โทรศัพท์มือถือ 06 5363 6830

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) : พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองศรีสะเกษ

Luang Pho Phraphutthachao Yai (Phrachao Phuet): A Sacred Buddha Statue of Sisaket Province

ธันยพงศ์ สารรัตน์[1] กิตติธรา พวงธนะสาร[2] ชนกพงศ์ ราตรี[3] และ ธีรวัฒน์ กันยาสาย[4]

[1]สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
โทรศัพท์ 0810731516 อีเมล thanyapong.s@sskru.ac.th
[2]สาขาวิชาการสอนภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
โทรศัพท์ 0844575171 อีเมล kittithara.p@sskru.ac.th
[3]สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
โทรศัพท์ 0950466640 อีเมล ohgeorgegod@hotmail.com
[4]โรงเรียนบ้านหนองขอน อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี
โทรศัพท์ 0817302584 อีเมล Teerawat540@gmail.com

บทคัดย่อ

วัดบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นสถานที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) พระพุทธรูปโบราณที่มีความสำคัญและมีความศักดิ์สิทธิ์อีกองค์หนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ จากการศึกษาพบว่า ภายในโบสถ์ของวัดบ้านเมืองจันทร์เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) ในฐานะเป็นพระประธาน พระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระพุทธรูปโบราณปูนปั้น ปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้างฝีมือช่างพื้นบ้าน สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 23-24 หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) เป็นพระพุทธรูปโบราณที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านบ้านเมืองจันทร์และชาวเมืองศรีสะเกษอีกองค์หนึ่ง ปัจจุบันวัดบ้านเมืองจันทร์จึงเป็นสถานที่สำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา และการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ ที่ถือเป็นแหล่งความรู้ เป็นศูนย์กลางจุดรวมของจิตใจที่มีคุณค่า จึงมีส่วนสำคัญในการช่วยสืบสานพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาได้จนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ชุมชนโบราณ ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ บ้านเมืองจันทร์ เมืองศรีสะเกษ

Abstract

Wat Mueang Chan or Mueang Chan Temple, Mueang Chan District, Sisaket Province, houses Luang Pho Phraphutthachao Yai (Phrachao Phuet) which is the significant ancient sacred Buddha statue of Sisaket Province. According to the past studies, Luang Pho Phraphutthachao Yai (Phrachao Phuet) is enshrined as the principal Buddha statue inside the hall of Wat Mueang Chan. It is the ancient stucco Buddha statue seated in a meditative posture, created by local craftsmen in the style of Lan Xang. Many assumed that the statue was invented around the 23rd-24th Buddhist century. Luang Pho Phraphutthachao Yai (Phrachao Phuet) is one of the most respected by Mueang Chan locals and Sisaket natives. Now, Wat Mueang Chan is an important Buddhist site and Buddhist and Cultural tourism attraction in Sisaket Province. Considered the

valuable knowledge hub and mind center, it has played an essential role in the preservation and prosperity of Buddhism until now.

Keyword: Ancient community, History, Buddhism Art, Mueng Chan, Sisaket

1. บทนำ

วัดบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เดิมชื่อวัดธรรมเจดีย์เมืองจันทร์ (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2534: 5) เป็นสถานที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) ซึ่งเป็นพระพุทธรูปโบราณที่สำคัญและมีความศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ (ศิริ ฮามสุโพธิ์, 2543 และ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552: 12-13) ทั้งบริเวณที่ตั้งชุมชนบ้านเมืองจันทร์ยังเคยเป็นชุมชนโบราณที่มีความเจริญอยู่คู่กับชุมชนโบราณเมืองจันทร์ มีวัดบ้านเมืองจันทร์เป็นศูนย์กลางของชุมชน เนื่องจากวัดแห่งนี้จะอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน สภาพของวัดจะมีต้นไม้ขนาดใหญ่ คือ ต้นมะขาม เป็นจำนวนมาก มีศาสนสถานและศาสนวัตถุที่สำคัญได้แก่ พระธาตุเมืองจันทร์ สิม พระพุทธรูป พระอารามหรือพระอุโบสถ พระพุทธรูปไม้ ตู้พระธรรม ใบลาน และที่แตกต่างจากวัดทั่วไปที่พบเห็นจะมีศาลผีบรรพบุรุษตั้งอยู่ในวัด วัดบ้านเมืองจันทร์ตั้งมานานจนไม่สามารถหาข้อมูลการตั้งวัดครั้งแรกได้ นอกจากอาศัยคำบอกเล่าและการสืบทอดประเพณีที่ยังคงปฏิบัติจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้และที่สำคัญคือ ปูชนียบุคคลในชุมชนนี้ได้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง และเป็นผู้บุกเบิกในการก่อตั้งวัดที่สำคัญในจังหวัดศรีสะเกษอีกหลายวัด (ธงชัย เมืองจันทร์, 2549: 119) อย่างไรก็ดีถือได้ว่าปัจจุบันวัดบ้านเมืองจันทร์ถือเป็นสถานที่สำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาและการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของผู้คนหลากหลายวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) และวัดบ้านเมืองจันทร์ ได้เป็นอย่างดี

แต่ที่ผ่านมาข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปกรรมของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) ยังไม่ได้รับการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของชาวศรีสะเกษและประชาชนทั่วไปมากนัก อีกทั้งวัดบ้านเมืองจันทร์ยังเคยเป็นชุมชนโบราณมาก่อน ซึ่งจากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่มีงานที่ศึกษาด้านนี้โดยตรง มีเพียงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ งานของธงชัย เมืองจันทร์ (2549) เรื่อง “คติธรรมไทยกูยจากประเพณีการไหว้พระธาตุเมืองจันทร์” งานของพระมหาเดช มีภาพ (2556) เรื่อง “พิธีกรรมและความเชื่อของชาวกูย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ” งานของธันยพงศ์ สารรัตน์ (2564) เรื่อง “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา วัดบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ” ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนสถานและศาสนวัตถุในพื้นที่บางส่วน ซึ่งทำให้ได้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์พระพุทธรูปในบางส่วน และงานของธันยพงศ์ สารรัตน์ และคณะ (2563) เรื่อง “ ประวัติและลักษณะรูปแบบพุทธปฏิมา “หลวงพ่อโต” วัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ งานของธันยพงศ์ สารรัตน์ (2563) เรื่อง “ประวัติ รูปแบบศิลปกรรม และความสัมพันธ์กับหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ของพุทธปฏิมา “หลวงพ่อโต” วัดเขียนบูรพาราม อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ งานของธันยพงศ์ สารรัตน์ และคณะ (2564) เรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อโตสองพี่น้อง : กรณีศึกษาอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. งานของธันยพงศ์ สารรัตน์ (2564) เรื่อง “รูปแบบทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปศิลปะพื้นถิ่นอีสาน : กรณีศึกษาหลวงพ่อโตวัดบ้านจอมพระ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ” และงานของธันยพงศ์ สารรัตน์ (2564) เรื่อง

“บทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในตำนานการสร้างพระธาตุเมืองจันทร์และปราสาทบ้านปราสาท” ที่กล่าวเน้นถึงเฉพาะพุทธศิลป์ของหลวงพ่อโตที่ประดิษฐานภายในจังหวัดศรีสะเกษ รวมถึงงานศึกษาเชิงพุทธศิลป์โดยรวม เช่น งานของพระมหาวิเชียร สิริวฑฺฒโน และ ภูริทัต ศรีอร่าม (2560) เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ประวัติและลักษณะพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทย” เช่นเดียวกันกับงานของพระครูสารภัทรกิจ (พานิช ดวงมณี) เรื่อง “ศึกษาคติการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ในสังคมไทย : กรณีศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งทำให้ได้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์พระพุทธรูปในบางส่วน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาวิธีการวิจัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวกับหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) วัดบ้านเมืองจันทร์ และชุมชนโบราณวัดบ้านเมืองจันทร์จากเอกสาร และหลักฐานประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด และนำข้อมูลเหล่านั้นมาเรียบเรียงในรูปแบบบทความ เพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้พี่น้องชาวจังหวัดศรีสะเกษและผู้คนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษต่อไป และสามารถพัฒนาเป็นข้อมูลเพื่อการนำชมวัดได้อีกทางหนึ่งด้วย รวมถึงเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการในการศึกษาค้นคว้าประวัติและลักษณะพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทยต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นถือเป็นการศึกษาศิลปะเพื่อพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นสื่อที่ให้ความรู้ ถ่ายทอดความรู้สู่สาธารณชน นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีงามตามหลักพระพุทธศาสนาต่อไป

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

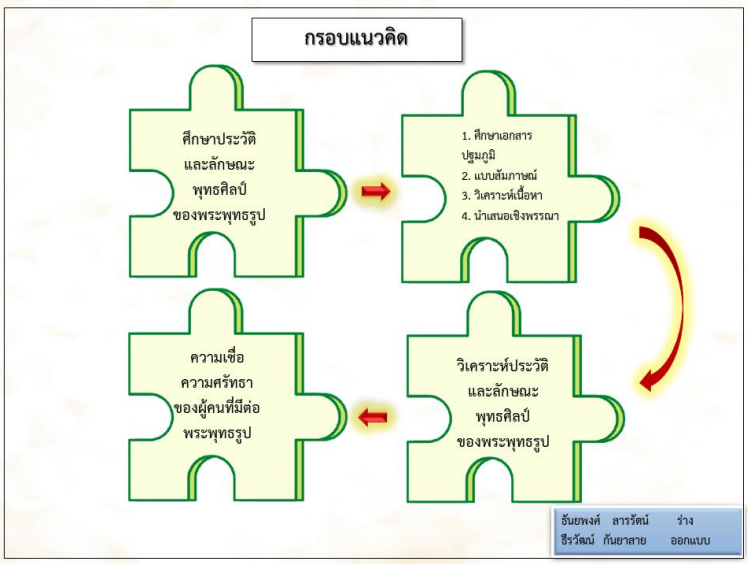
1.เพื่อศึกษาประวัติและลักษณะพุทธศิลป์ของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของท้องถิ่นและพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของเมืองศรีสะเกษ

2.เพื่อศึกษาความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด)

3. วิธีดำเนินการศึกษา

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาและลักษณะศิลปะตามยุคสมัยของพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทย โดยคัดเลือกพระพุทธรูป 1 องค์ คือ หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะศิลปะตามยุคสมัย ผ่านการลงพื้นที่ และมีการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยผู้ให้ข้อมูลเป็นเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน โดยเป็นการรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) แล้วนำมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะจับประเด็น อีกทั้งตัดคำพูดบางคำที่ไม่เหมาะสม และไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษาออกไป เพื่อให้ข้อมูลนั้นเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพต่อไป และนำข้อมูลจากแหล่งต่างๆ มาวิเคราะห์และประมวลผลออกมาในลักษณะของการพรรณนา ซึ่งจะนำไปสู่คำตอบในการศึกษาและสรุปตามหลักวิชาการประกอบการเขียนรายงานการศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของการสร้างพระพุทธรูป ประวัติและลักษณะพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปต่อไป

4. กรอบแนวคิดการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : คณะผู้วิจัย

5. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

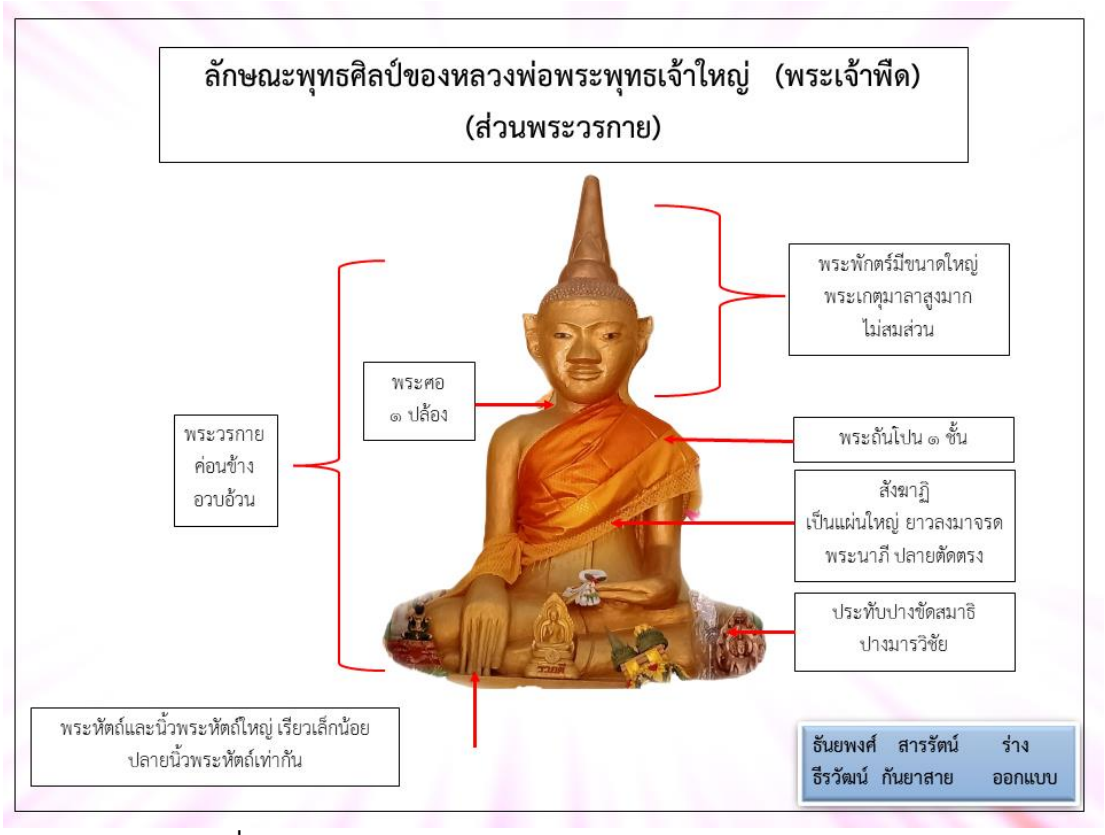
ผลการศึกษา

1.ลักษณะทางพุทธศิลป์ของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด)

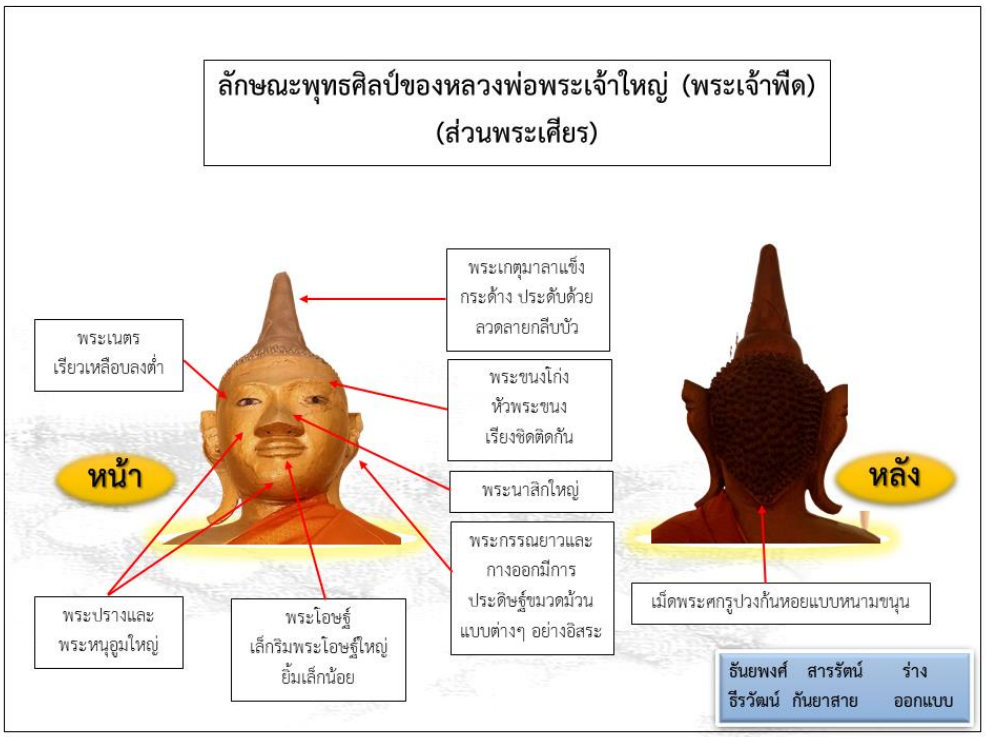
หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของพุทธปฏิมาลุ่มน้ำชี (กิติสันต์ ศรีรักษา และ นิยม วงศ์พงษ์ดำ, 2557: 24) พระพุทธรูปขนาดเล็กที่สร้างด้วยวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น โดยอาจเป็นช่างชาวบ้านที่ร่วมกันสร้างหรือช่างที่หาได้ในบริเวณใกล้เคียง ที่ถือเป็นงานสร้างในรุ่นหลังราวพุทธศตวรรษที่ 25 ถึงปัจจุบัน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555: 56, สงวน รอดบุญ, ม.ป.ป.: 19, และประภัสสร์ ชูวิเชียร, 2557: 52) มีขนาดหน้าตักกว้าง 1.10 เมตร สูง 1.20 เมตร (ทศพล จังพานิชย์กุล, 2547: 16) ปัจจุบันประดิษฐานเป็นพระประธานในโบสถ์วัดบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) มีพุทธลักษณะพระพักตร์กลม พระปรางและพระหนุค่อนข้างอูมใหญ่ เม็ดพระศกห่างกันเป็นแบบวงก้นหอยแบบหนามขนุนเหมือนพระพุทธรูปสมัยอยุธยา (สันติ เล็กสุขุม, 2548: 17) พระเกตุมาลาเป็นยอดแหลมสูงเหมือนปล้องไฉนของเจดีย์ ค่อนข้างแข็งกระด้าง ประดับด้วยลวดลายปูนปั้นกลีบบัวตามแบบศิลปะพื้นบ้านล้านช้าง พระกรรณยาว มีการประดิษฐ์ขมวดม้วนแบบต่างๆ อย่างอิสระ และกางออกเช่นเดียวกับพระพุทธรูปที่พบทั่วไปในวัฒนธรรมลาว พระขนงโก่ง หัวพระขนงชิดติดกัน พระเนตรเรียวเหลือบลงต่ำ พระพักตร์แบบหน้าเด็ก เป็นความงามในการสร้างสรรค์แบบไร้เดียงสา (Creative innocence) (อดุลย์ หลานวงศ์ และคณะ, 2563ข: 156) พระพักตร์อูมใหญ่จนไม่เห็นปล้องพระศอ พระอังสาค่อนข้างเล็ก พระอุระไม่กว้างใหญ่ดุจอกราชสีห์ พระถันโปนชั้นเดียว มีพระวรกายที่ผิดหลักกายวิภาค โดยพระวรกายจะมีลักษณะอวบอิ่ม พระหัตถ์และพระบาทจะใหญ่กว่าพระพุทธรูปโดยทั่วไป ซึ่งสันนิษฐานว่าช่างต้องการสะท้อนถึงความเป็นสังคมอีสาน ซึ่งเป็นวิถี

สังคมเกษตรกรรมที่ทำไร่ ทำนา ที่ต้องใช้มือเท้าเป็นสำคัญ ดังนั้นมือเท้าต้องแข็งแรง ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นตัวอย่างลักษณะของท้องถิ่น ซึ่งจะพบเห็นอยู่ในกลุ่มงานช่างพื้นบ้านเป็นส่วนใหญ่ (ติ๊ก แสนบุญ, ม.ป.ป.: 16) พระนาสิกใหญ่ พระศอเป็นปล้อง 1 ปล้อง พระโอษฐ์เล็ก ยิ้มเล็กน้อย ริมพระโอษฐ์ใหญ่ พระหัตถ์และนิ้วพระหัตถ์ใหญ่ เรียวเล็กน้อย และปลายนิ้วพระหัตถ์เท่ากันคล้ายกับศิลปะสุโขทัย (สันติ เล็กสุขุม, 2547: 9) ดังที่พระครูสารภัทรกิจ (พานิช ดวงมณี) ให้ข้อสรุปว่า พระพุทธรูปในจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่จะนิยมสร้างเลียนแบบศิลปะสุโขทัยผสมผสานกับศิลปะแบบพื้นถิ่น (พระครูสารภัทรกิจ (พานิช ดวงมณี), 2562: 99-100) สังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ ยาวลงมาจรดพระนาภีและปลายตัดตรง พระวรกายค่อนข้างอวบอ้วน พระพักตร์และพระเกตุมาลามีขนาดสูงใหญ่ดูไม่สมส่วนกับพระวรกาย ตลอดทั่วทั้งพระวรกายทาทับด้วยสีทอง ประทับนั่งเหนือฐานชุกชีขนาดเล็กที่รองรับเพียงแค่องค์พระและอยู่เหนือฐานชุกชีขนาดใหญ่ ซึ่งมีการทำขึ้นใหม่ภายหลังเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยอีกสององค์ขนาดใหญ่ใกล้เคียงกับองค์พระประธานโดยมีการสร้างเลียนแบบพุทธศิลป์แบบสุโขทัย (พระเกตุมาลาเป็นเปลวเพลิง) และพุทธศิลป์แบบล้านนา (พระเกตุมาลาเป็นทรงดอกบัวตูม) (กิติสันต์ ศรีรักษา และ นิยม วงศ์พงษ์ดำ, 2557: 6, กวินวัฒน์ หิรัญบูรณะ, 2562: 96 และ ชวลิต อธิปัตยกุล, 2559: 43-44) ซึ่งมีคนนำมาถวายเป็นพุทธบูชาภายหลังแทนที่พระพุทธรูปปางประทานพรองค์เล็กหลายองค์ที่มีอยู่ก่อนหน้านี้

ภาพที่ 2 ลักษณะพุทธศิลป์ของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) (ส่วนพระวรกาย)
ที่มา : คณะผู้ศึกษา

ภาพที่ 3 ลักษณะพุทธศิลป์ของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) (ส่วนพระเศียร)

ที่มา : คณะผู้ศึกษา

ภาพที่ 4 ด้านหน้าและหลังขององค์พระประธาน

ที่มา : คณะผู้ศึกษา

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบพุทธศิลป์ที่ปรากฏในปัจจุบัน พระพุทธรูปหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) มีลักษณะทางพุทธศิลป์ใกล้เคียงกับพระพุทธรูปปูนปั้นในศิลปะล้านช้าง แต่มีความเป็นฝีมือช่างพื้นบ้านค่อนข้างสูง สันนิษฐานว่าหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่สร้างขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 23-24 และเมื่อพิจารณาจากข้อมูลทั่วไปของพระพุทธรูปโบราณที่พบในเขตชุมชนโบราณเมืองศรีสะเกษพบว่า หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) ถือเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นที่มีขนาดเล็กใกล้เคียงกับหลวงพ่อโตวัดบ้านจอมพระ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ แต่มีสภาพศิลปกรรมที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นที่เคารพสักการะของผู้คนชาวเมืองศรีสะเกษมาช้านาน

2.ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อพระเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด)

หลวงพ่อพระเจ้าใหญ่ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างที่ชัดเจน ที่บริเวณขอบประตูหน้าโบสถ์มีแผ่นหินทรายศิลาจารึกหรือใบเสมาฝังอยู่ ลักษณะราบเรียบ แต่ไม่ปรากฏร่องรอยของตัวอักษรจารึก มีความเป็นไปได้ว่าแผ่นหินทรายนี้อาจเป็นศิลาจารึกมาก่อน แต่ภายหลังแผ่นหินด้านหน้าอาจผุกร่อน ทำให้ตัวอักษรเลือนรางก็เป็นได้ (ทศพล จังพานิชย์กุล, 2547: 17)

พระครูสุวัจน์จันทคุณ เจ้าอาวาสวัดบ้านเมืองจันทร์รูปปัจจุบันซึ่งเป็นชาวบ้านเมืองจันทร์โดยกำเนิดได้ให้ข้อมูลว่า ผู้เฒ่าผู้แก่เคยเล่าให้ฟังว่าแต่เดิมบริเวณวัดเป็นดงหญ้าคารกชัฏในเขตป่าช้า ต่อมาจึงเกิดไฟป่าลามมาจนถึงบริเวณโบสถ์วัดในปัจจุบันที่ตั้งอยู่ใกล้กับธาตุเจดีย์ ไฟป่าล้อมบริเวณดังกล่าวจนเกิดเป็นดอนหญ้าคา ชาวบ้านสงสัยจึงเข้ามาดู ปรากฏว่าบริเวณดังกล่าวมีซากโบสถ์เก่า และมีพระพุทธรูปปูนปั้นจากดินเผา หรือปูนปั้นศิลาที่สลักจากศิลาแลงเพื่อทำเป็นโกลน (การขึ้นปูเป็นเค้าโครงอย่างกว้างๆ แล้วขึ้นปูนทับ) มีต้นไม้เถาวัลย์ปกคลุม และในขณะที่ชาวบ้านมาเห็นพระพุทธรูปองค์นี้พบว่า มีรอยคล้ายรอยน้ำพระเนตรไหลออกจากพระเนตรทั้งสองข้างด้วย โดยเชื่อว่าพระพุทธรูป พระพุทธรูปร้องไห้เนื่องจากฝ่ายชายบ้านตาโกนไปช่วยฝ่ายหญิงบ้านปราสาทสร้างปราสาทสามหลังสำเร็จจนครบ 3 หลัง ส่วนของตนเองสร้างไม่สำเร็จ (ธันยพงศ์ สารรัตน์, 2564: 45) ต่อมาชาวบ้านจึงช่วยกันเกี่ยวหญ้าคาที่อยู่ในบริเวณนั้นมาถักเป็นตับแล้วทำเป็นเพิงมุงหลังคาให้กับองค์พระพุทธรูป พร้อมทั้งได้ตัดถางต้นไม้ ทำความสะอาดรอบบริเวณให้โล่งเตียน พระพุทธรูปองค์นี้ชาวบ้านในอดีตเรียกว่า “พระพุทธเจ้าใหญ่” “พระเจ้าพืด” หรือ “พระเจาพืด” ภาษาส่วยเมืองจันทร์แปลว่า “ใหญ่” หรือแปลว่า “พระเจ้า” “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” (สภาวัฒนธรรมตำบลเมืองจันทร์, 2561: 26-27) และต่อมาก็พัฒนาจากวัดร้างจนกลายเป็นวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษา (พระครูสุวัจน์จันทคุณ, สัมภาษณ์)

จากข้อมูลที่ปากฏในป้ายประวัติวัดบ้านเมืองจันทร์ที่ด้านหน้าโบสถ์ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลของชุมชนพบว่า อารามหรืออุโบสถแห่งนี้มีการสร้างครอบองค์พระเมื่อราว พ.ศ.2512 โดยทดแทนของเดิม กล่าวคือ ได้มีชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยการนำของนายบุญมี สัมโย ผู้ใหญ่บ้านเมืองจันทร์ นายทอง แซ่โซว และพระอาจารย์บุญเรือง ธินทัมโม ได้ประชุมชาวบ้านและตกลงที่จะรื้อพระอารามหลังเก่า โดยชาวบ้านได้ช่วยกับบริจาคหลังคาละ 500 บาท แล้วสร้างอุโบสถหลังปัจจุบันทับที่เดิม มีขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 12 เมตร ไว้ เพื่อการประดิษฐานพระเจ้าใหญ่ในฐานเดิม โดยมีพระเทพรัตนโมลี เจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เป็นบุคคลที่มีคุณูปการอันสูงยิ่งในการจัดหาทุนมาบูรณปฏิสังขรณ์อุโบสถ ตลอดจนถาวรวัตถุอื่นๆ จนกระทั่งก่อสร้างพระอุโบสถเสร็จเรียบร้อย

หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) เคยได้รับการบูรณะครั้งใหญ่เมื่อประมาณ พ.ศ.2480 – 2490 โดยหลวงพ่อเกษ เจ้าอาวาสวัดบ้านเมืองจันทร์คนที่ 2 ร่วมกับนายทองเปลว สิงห์ชัย ข้าราชการในเขตเมืองศรีสะเกษ ได้เป็นผู้นำในการบูรณปฏิสังขรณ์ ซึ่งสันนิษฐานว่าได้มีการบูรณะในส่วนพระเศียรเป็นหลัก โดยบูรณะในส่วนของพระเกตุมาลาทรงกลีบบัวและพระกรรณด้านขวาที่เคยหักชำรุด จนมีเรื่องเล่าของชาวบ้านว่า การบูรณะพระ

กรรณของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ของนายทองเปลวนั้น ได้ทำให้นายทองเปลวถึงกับพิการ หูหนวก และมีอาการปวดศีรษะตลอดชีวิต เชื่อกันว่าเกิดจากการที่นายทองเปลวได้ให้ช่างทำการบูรณะโดยไม่แสดงอาการอันเคารพนอบน้อมต่อหลวงพ่อ ทั้งโดยการปีนป่ายบริเวณพระพาหา การทำอุปกรณ์ซ่อมวางทิ้งไว้บริเวณพระหัตถ์ เป็นต้น (ภราดร ศรปัญญา และคณะ, 2558: 17 และ นายบำรุง บัวไข, 2564: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 5,6 อาณาบริเวณวัดบ้านเมืองจันทร์และองค์หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ในอดีต
ที่มา : ธงชัย เมืองจันทร์ (2549), น.96,98

ส่วนที่มาของชื่อหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) ไม่ทราบที่มาแน่ชัด แต่เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกควบคู่กับ “พระเจ้าพืด” หรือ “พระเจาพืด” ในภาษาส่วย ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เด่นในท้องถิ่นแถบนี้ และถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่อาศัยในเขตอีสานใต้ตอนล่างมาก่อนกลุ่มอื่นๆ (บูรณ์เชน สุขคุ้ม, 2564: 5) ในภาพถ่ายเก่าที่มีอายุราว 60 ปีมาแล้ว และวัตถุมงคลเหรียญรุ่นแรก พ.ศ.2513 ก็มีการเรียกชื่อว่า “หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่วัดบ้านเมืองจันทร์” แล้วนอกจากนี้ยังปรากฏข้อมูลจากทางราชการที่ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากนักวิชาการส่วนกลางที่มีการเรียกชื่อหลวงพ่อองค์นี้ว่า “พระพุทธมิ่งเมืองจันทร์” หรือ “พระพุทธธรรมเจดีย์” (คณะกรรมการประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544: 12, กระทรวงมหาดไทย, 2529: 47, กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 64, สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษและภาคีเครือข่าย, 2549: 47 และ สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, 2548: 12) แต่ชื่อนี้ไม่เป็นที่นิยมเรียกขานในหมู่ชาวบ้าน

3.วิถีศรัทธาและปาฏิหาริย์หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด)

หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่นอกจากจะเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นโบราณที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ลาว พระพุทธเจ้าใหญ่ยังเป็นที่เคารพศรัทธาจากชาวบ้านเมืองจันทร์และชุมชนใกล้เคียงอย่างมาก โดยในการประกอบพิธีกรรมมักจะทำควบคู่กับประเพณีการไหว้พระธาตุด้วย (ธงชัย เมืองจันทร์, 2559: 91) ทั้งนี้เนื่องจากหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่เป็นพระพุทะศักดิ์สิทธิ์ มีเรื่องเล่าถึงอิทธิปาฏิหาริย์ และยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชนบ้านเมืองจันทร์ด้วย

เรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์และปาฏิหาริย์ของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่เริ่มขึ้นพร้อมๆกับการค้นพบองค์พระที่อยู่ทามกลางป่าหญ้าคาที่ไม่ถูกไฟไหม้ ทั้งที่หญ้าคาเป็นเชื้อเพลิงอย่างดี ขณะที่ชาวบ้านมาพบพระพุทธรูปองค์นี้ก็มีรอยคล้ายรอยน้ำพระเนตรไหลออกจากพระเนตรทั้งสองข้างด้วย เพราะชุมชนแห่งนี้ชื่อเดิมคือ “บ้านตาโกน” ผู้ชายบ้านตาโกนไปช่วยผู้หญิงบ้านปราสาทเพราะโดนหลอกล่อ ทำให้ธาตุของตนเองสร้างได้เพียงองค์เดียว เพราะเมื่อเทียบกับผู้หญิงแล้วมีทั้ง 3 องค์ รวมไปถึงการซ่อมแซมพระเกตุมาลาและพระกรรณด้านขวาของหลวงพ่อที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้นายทองเปลว ข้าราชการเมืองศรีสะเกษต้องหูหนวกและปวดศีรษะตลอดชีวิต ซึ่งนำมาสู่ความศรัทธาของชาวบ้านเป็นอย่างมาก (บำรุง บัวไข, สัมภาษณ์)

เช่นกันกับในคราวที่เกิดจากฤทธาภินิหารจากความศักดิ์สิทธิ์ขององค์หลวงพ่อในวันที่เป็นวันพระขึ้น 15 ค่ำ ขณะเวลาค่ำคืนผู้คนละแวกนั้นมักจะได้ยินเสียงพึมพำอยู่ในวิหารคล้ายเสียงสวดมนต์ ครั้นเมื่อเข้าไปดูก็ไม่พบเห็นผู้ใดอยู่ในนั้นเลย นอกจากพระพุทธรูปหลวงพ่อที่ประดิษฐานอยู่ด้วยพระพักตร์อ่อนโยนและแย้มพระโอษฐ์อย่างผ่องใส จนผู้คนที่พบเห็นเข้าไปดูเกิดความศรัทธาและอัศจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่ง และกล่าวขานกันว่าในบางคราวพระภิกษุและสามเณรภายในวัดมักจะพบเห็นพระภิกษุชราห่มจีวรเก่าคร่ำคร่า ในมือถือไม้เท้าเดินออกมาจากวิหารและยืนสงบนิ่งเพื่อทำสมาธิอยู่หน้าวิหารนั่นเอง ผู้พบเห็นต่างพากันประหลาดใจว่าเป็นพระภิกษุมาจากที่ใดจึงรวมตัวกันมาดู และหลังจากนั้นพระภิกษุชรารูปนั้นก็เดินหายไปในวิหารขององค์หลวงพ่อนั่นเอง (สมศักดิ์ บัวไข, 2564: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ชาวบ้านเล่าว่าเทวดาที่คุ้มครองรักษาองค์หลวงพ่อชอบคนที่ซื่อสัตย์และรักษาคำพูด ดังนั้นเมื่อเกิดเรื่องราวต่างๆ ขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการลักขโมยหรือทำผิด ไม่ว่าจะด้วยกายหรือวาจาอันกระทำให้คนอื่นเดือดร้อน ผู้นำชุมชนหรือคู่กรณีมักจะมาทำการตั้งสัจจะอธิษฐานดื่มน้ำสาบานกันที่หน้าองค์หลวงพ่ออยู่เสมอ ชาวบ้านยังเล่าต่อว่าคนที่กระทำผิดหลังจากดื่มน้ำสาบานไปแล้วมักจะเสียชีวิตด้วยอาการประหลาดและอุปัทวเหตุอันผิดธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสบอุบัติเหตุและมีอาการท้องบวม ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผลจากการดื่มน้ำสาบาน (สุพจน์ เมืองจันทร์, สัมภาษณ์) และยังมีข้อมูลจากเอกสารบางเล่ม และข้อมูลจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดอุบลราชธานีระบุว่าก่อนการปฏิรูปการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่คงใช้เป็นพระประธานในพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมืองเช่นเดียวกันกับศาลหลักเมืองอำเภออุทุมพรพิสัยในบริเวณใกล้เคียง สำหรับขุนนางท้าวเพี้ย และข้าราชการแถบพื้นที่ชุมชนเมืองจันทร์ด้วย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดอุบลราชธานี, เอกสารกระทรวงมหาดไทย จังหวัดศรีสะเกษ เรื่องข้าราชการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเบื้องหน้าพระเจ้าใหญ่เมืองจันทร์ 157/258. วันที่ 10 ธันวาคม 2474. เอกสารไมโครฟิล์ม) และ คณะกรรมการเอกสารหอจดหมายเหตุ, 2544: 59)

เช่นเดียวกันกับอีกกรณีเกี่ยวกับอภินิหารและความศักดิ์สิทธิ์แห่งองค์หลวงพ่อ คือ ในสระน้ำขนาดใหญ่ตรงข้ามวิหาร มักจะมีผู้พบเห็นปลาเงินปลาทองหรือตะเพียนเงินปลาตะเพียนทองขนาดใหญ่ 2 ตัว ปรากฏให้เห็นลอยเล่นน้ำคู่กันอยู่ในสระนั้น ซึ่งอันที่จริงแล้วสระน้ำนั้นไม่เคยมีปลาตะเพียนมาก่อนเลย ด้วยนิมิตอันดีนี้ทางวัดจึงได้จัดทำปลาตะเพียนเงินปลาตะเพียนทองไว้สำหรับร้านค้าและบ้านเรือน เพื่อนำไปสักการะบูชาเพื่อให้ประสบลาภผลอย่างดียิ่งในการประกอบสัมมาอาชีพ การค้าขาย และโชคลาภ ประชาชนที่ศรัทธาต่างเชื่อถือว่าปลาตะเพียนเงินปลาตะเพียนทองคู่นี้เป็นปลาคู่บารมีของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ด้วย ซึ่งมีผู้คนต่างนำไปบูชามากมายจนประสบผลกำไรอย่างล้นหลาม (บุญจง ขันติวงษ์, 2564: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 7 วัตถุมงคลเหรียญหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) รุ่นแรก พ.ศ.2513
ที่มา : คณะผู้ศึกษา

ความศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงผ่านปาฏิหาริย์ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านที่ประสบความเดือดร้อน มีทุกข์ มีโศก มีโรคภัยไข้เจ็บที่ยากต่อการรักษา หรือมาขอบนบานศาลกล่าว ซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่า “บะ” หรือ “บ๋า” ได้ประสบความสำเร็จหายทุกข์หายโศกตามที่ขอบนบานไว้อย่างน่าอัศจรรย์เป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหายจากอาการเจ็บป่วยด้วยโรคภัยไข้เจ็บที่แม้แต่แพทย์ยังวินิจฉัยว่ายากที่จะรักษาให้หายเป็นปกติได้ หริการสอบแข่งขันเข้ารับราชการหรือเข้าทำงานในหน่วยงานต่างๆ จนเป็นที่เลื่องลือของชาวบ้าน การบนบานศาลกล่าวจะนิยมนำ “ธูปเทียนแพ” และ “ขัน 5” ซึ่งประกอบด้วยดอกไม้และเทียนอย่างละ 5 คู่ มาลัย พร้อมทั้ง “ดอกไม้หมก” ในวัฒนธรรมชาวส่วย พร้อมบอกกล่าวต่อหน้าองค์พระหรือเขียนเรื่องที่ต้องการบนใส่ในกระดาษวางใส่พานหรือจากที่ใส่ขัน 5 แล้วนำไปวางบนฐานซุกชีหรือบนหน้าตักขององค์พระ นอกจากนั้น หลวงพ่อยังได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เจ็บป่วยทั้งหลายที่มาบอกเล่าบนบานกราบนมัสการองค์หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ บางท่านได้นำน้ำมนต์ขององค์หลวงพ่อไปเพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นกำลังใจในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และได้ปรากฏว่าโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นนั้นกลับหายวันหายคืน (สงวน รีพล, 2564: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 8,9 ธูปเทียนแพ บายศรีดอกไม้หมก และมาลัย พร้อมคำบอกหล่าวบนบานหรือขอพรที่ถูกนำมาไว้เบื้องหน้าองค์พระประธาน
ที่มา : คณะผู้ศึกษา

เมื่อเรื่องที่เดือดเนื้อร้อนใจหรือเรื่องที่บนบานศาลกล่าวสำเร็จผลแล้ว ชาวบ้านก็จะมาทำการถวายเครื่องบูชาหรือแก้บนตามที่ได้แจ้งปวารณาต่อหลวงพ่อ การแก้บนมักจะมาทำการแก้บนเป็นการส่วนตัว ส่วนใหญ่มักจะนิยมแก้บนด้วยดอกบัวตูม 9 ดอก พวงมาลัยดอกไม้สด 9 พวง ผลไม้ 9 อย่าง และน้ำ 3 สี นอกจากนั้น ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ยังมีพิธีแก้บนใหญ่ซึ่งจะมีพิธีบวงสรวงบูชาและแก้บนหลวงพ่อเป็นประจำทุกปี ตอนเช้าจะเป็นพิธีทำบุญตักบาตร ตอนสายจะเป็นพิธีถวายเครื่องบูชาและเครื่องแก้บนต่างๆ ตามที่ได้บนบานไว้ เมื่อถวายของแก้บนแล้ว ชาวบ้านก็มักจะทำการบนบานต่อเพื่อให้ชีวิตมีความสุข สุขภาพแข็งแรง ค้าขายร่ำรวย เจริญในหน้าที่การงาน แคล้วคลาดปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวงในรอบปีต่อไป ซึ่งในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของปีถัดไปก็จะมาแก้บนและบนบานในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ต่อไปอีก สิ่งของที่นำมาถวานแก้บนนั้น พระสงฆ์ในวัดบ้านเมืองจันทร์ก็จะทำการสวดเจริญพระพุทธมนต์และบทสวดต่างๆ เป็นพุทธบูชาและเป็นการแจ้งให้เทวดาอารักษ์ที่คุ้มครองรักษาหลวงพ่อได้รับทราบและร่วมอนุโมทนาเป็นเวลา 3 คืนติดต่อกัน นอกจากนี้ช่วงงานแก้บนใหญ่ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 แล้ว ช่วงเทศกาลวันขึ้นปีใหม่และเทศกาลสงกรานต์ก็จะมีชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงเดินทางมาสักการะขอพรและแก้บนเป็นจำนวนมาก จนทำให้ผู้คนแน่นขนัดเต็มลานวัดบ้านเมืองจันทร์เลยทีเดียว

การมากราบไหว้ขอพรหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ก็จะมีคำบูชาที่มีผู้รู้ท่านหนึ่งแต่งขึ้นไว้ เริ่มต้นจากการตั้งนะโม หรือกล่าวบทนมัสการ 3 จบ แล้วตามด้วยคำกล่าวซึ่งเป็นคาถาภาบาลีว่า “นะโม พุทธายะ นะชาลีติ นิมามานิ ชัยยะ ชัยยัง มหาลาภัง ภะวันตุ เต” ชาวบ้านเชื่อกันว่าใครมีรูปภาพหรือวัตถุมงคลหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ให้กราบไว้และสวดคาถานี้ก่อนเข้านอนทุกๆ คืน จะเป็นสิริมงคล ศัตรูหมู่มารจะแพ้พ่ายไป ความสวัสดี มีชัยด้วยลาภยศ สรรเสริญ จะเกิดมีเพิ่มพูนแก่ผู้กราบไหว้นั้น

ความศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏนำมาซึ่งการสร้างวัตถุมงคลหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่รุ่นแรกขึ้น เป็นเหรียญโลหะหลายชนิด สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2513 ในครั้งนั้นกล่าวกันว่านอกจากจะมีพระเกจิอาจารย์ที่อยู่ในละแวกชุมชนเมืองอุทุมพรพิสัยมาร่วมพิธีพุทธาภิเษกแล้ว ยังมีหลวงปู่มุม แห่งวัดปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง หลวงปู่หมุน วัดบ้านจาน อำเภอกันทรารมย์ หลวงปู่เครื่อง วัดปราสาทสระกำแพงใหญ่ ที่เดินทางโดยรถสามล้อมาร่วมอธิษฐานจิตในพิธีพุทธาภิเษกวัตถุมงคลด้วย (เวิน พุทธสุข, 2564: สัมภาษณ์)

วัตถุมงคลเหรียญหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่รุ่นแรกนั้น ได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลที่นำไปบูชาติดตัวมานับไม่ถ้วน ทั้งด้านแคล้วคลาดปลอดภัย โชคลาภและการค้าขายเป็นที่เลื่องลือทั่วไป เช่น เกษม พิทักษ์ชัย ชาวบ้านเมืองจันทร์ได้ประสบอุบัติเหตุขับรถยนต์ตกลงไปในคลอง น้ำเข้าไปในห้องผู้โดยสาร ไม่สามารถเปิดประตูรถได้ จึงได้นำเหรียญหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่รุ่นแรกที่ห้อยคออยู่มาประนมมือและอธิษฐานขอให้รอดปลอดภัย ปรากฏว่าเมื่อน้ำท่วมเข้ารถมากขึ้น คุณเกษมก็ใกล้ขาดใจก็มีความรู้สึกว่าเหมือนมีอะไรสักอย่างมาดึงร่างออกจากรถ พอรู้สึกตัวได้คุณเกษมก็ตะเกียกตะกายขึ้นมาอยู่บนกอไผ่เหนือผิวน้ำ ซึ่งเชื่อว่าเป็นอิทธิปาฏิหาริย์ของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (เกษม พิทักษ์ชัย, 2564: สัมภาษณ์)

คุณสงวน รีพล ชาวบ้านบ้านเมืองจันทร์เล่าว่า เคยมีชายชาวบ้านเมืองจันทร์คนหนึ่งไปทำงานเป็นพ่อค้าเร่ที่กรุงเทพมหานคร ต่อมาได้ถูกคนร้ายใช้มีดจี้ชิงทรัพย์ ชายคนดังกล่าวก็ยื่นกระเป๋าเงินซึ่งมีเงินอยู่ประมาณหนึ่งพันกว่าบาทให้พร้อมกับการร้องขอชีวิต ในระหว่างนั้นก็นำเหรียญหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่รุ่นแรกที่ห้อยคออยู่มาประนมมือแล้วอธิษฐานของให้มีชีวิตรอดปลอดภัย ปรากฏว่าคนร้ายเปิดกระเป๋าเจอเฉพาะธนบัตรใบละ 100 บาท และใบละ 20 บาท เมื่อหยิบเอาธนบัตรดังกล่าวแล้วก็โดยกระเป๋าเงินคืนให้แล้วหลบหนีไป โดยที่คนร้ายไม่เห็นธนบัตรใบละ 1,000 บาทที่ซ่อนอยู่อีกช่องหนึ่ง เหตุการณ์นี้ชาวบ้านก็เชื่อว่าเป็นอิทธิปาฏิหาริย์ของหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (สงวน รีพล, 2564: สัมภาษณ์)

ตัวอย่างความเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์เหล่านี้ทำให้หลังจากนั้นก็มีการสร้างวัตถุมงคลหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่รุ่นอื่นๆ ออกมาอีกหลายรุ่น ทั้งที่เป็นเหรียญและรูปหล่อลอยองค์ แต่ละรุ่นก็จะมีผู้ศรัทธามาทำบุญเช่าไปบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลจนหมดภายในเวลาไม่นาน

อภิปรายผล

หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) ถือเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่คู่กับชุมชนโบราณบ้านเมืองจันทร์เป็นเวลากว่า 300 ปีมาแล้ว วัดบ้านเมืองจันทร์ยังเป็นอารามสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนโบราณบ้านเมืองจันทร์และชุมชนโบราณบ้านปราสาท แม้เวลาผ่านไปกว่า 300 ปีมาแล้ว แต่ความเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชน ทำให้หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) ยังเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนชาวบ้านบ้านเมืองจันทร์ ชาวจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดใกล้เคียงมาโดยตลอด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศรัทธาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาหรือความศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกปลูกฝังและถ่ายทอดจากบรรพชนมาจนถึงปัจจุบัน ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ อดุลย์ หลานวงศ์ และ คณะ (2563ก) เรื่อง “พุทธศิลป์ : คุณค่าและอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ที่ว่า พระพุทธรูปจะส่งผลต่อความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธาของคนในชุมชนยึดถือเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของพื้นที่นั้นๆ ทำให้เกิดความสันติสุขสงบร่มเย็นเกิดขึ้นในชุมชนและสังคม เกิดความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน เกิดจิตอาสาในการร่วมกันช่วยทำงานบุญประเพณีที่จัดขึ้นทุกปี เกิดรายได้จากการขายของชำร่วย ของที่ระลึก และการจ้างคนในชุมชนขึ้นเพื่อช่วยจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว เกิดการท่องเที่ยวกันเป็นผลจากวัฒนธรรมประเพณีที่มีการจัดติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นผลให้เศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้นมีรายได้หมุนเวียน ประชาชนมีพื้นที่เลี้ยงชีพนอกเหนือจากอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม เช่นเดียวกันกับงานของพระครูสารภัทรกิจ (พานิช ดวงมณี) (2562) เรื่อง “ศึกษาคติการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ในสังคมไทย : กรณีศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ” ที่กล่าวว่า การสร้างพระพุทธรูปได้สะท้อนถึงความเจริญของพระพุทธศาสนาและยังบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองในสมัยนี้ได้เป็นอย่างดี

หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่จึงมีความสำคัญ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและถือว่าเป็นแหล่งโบราณคดีของชุมชนที่มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ที่ควรคู่ต่อการศึกษา อนุรักษ์ และพัฒนาอย่างยิ่ง องค์ความรู้หรือข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปกรรมและความเชื่อเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) วัดบ้านเมืองจันทร์ และชุมชนโบราณบ้านเมืองจันทร์ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ชาวบ้านบ้านเมืองจันทร์ควรนำไปต่อยอดขยายผลและบูรณาการโดยแปลงองค์ความรู้เหล่านั้นมาเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นให้มั่งคั่งและยั่งยืน และมีส่วนสำคัญในการช่วยสืบสานพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาได้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดรับกับงานวิจัยของ จันท์นิภา ดวงวิไล (2549) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ตำนานพระพุทธรูปในชุมชนชายแดนไทย-ลาว : การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและบทบาทการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม” พบว่า ตำนานพระพุทธรูปเป็นเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมา อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ตลอดจนประเพณี พิธีกรรม อันเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปสำคัญที่ประดาฐานอยู่ในชุมชนชายแดนไทย-ลาว ซึ่งคนในชุมชนให้ความเคารพศรัทธาและเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธรูปนอกจากจะสื่อความหมายทางวัฒนธรรมแล้วพระพุทธรูปยังมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนชายแดนไทย-ลาว อีกทั้งยังสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมพุทธศาสนาในชุมชนอุษาคเนย์

แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากความขาดแคลนของเอกสารหลักฐานประวัติศาสตร์และข้อมูลทางด้านโบราณคดี ผลการวิเคราะห์ศึกษาของผู้เขียนที่ปรากฏในประเด็นการศึกษาวิเคราะห์ปฏิมากรรมหลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ (พระเจ้าพืด) ในฐานะพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองศรีสะเกษนี้ จึงยังไม่ใช่ข้อยุติทางวิชาการ และจำเป็นที่จะต้องศึกษาค้นคว้ากันต่อไปตามระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และอาจเชื่อมโยงกับประเด็นความสัมพันธ์กับชุมชนให้มากขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

1.ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1) การศึกษาพัฒนาการของการสร้างพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทยในปัจจุบัน ควรศึกษามิติด้านการสร้างพระพุทธรูปตามศรัทธาที่แตกต่างกันไปจากสมัยก่อน มีการสร้างเพื่อชำระหนี้สงฆ์ สะสมบุญ และเกื้อกูลกับการเจริญสมาธิภาวนาในพุทธานุสติกรรมฐาน เป็นต้น

2) การศึกษาประวัติและลักษณะพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทย ควรศึกษาพระพุทธรูปสำคัญองค์อื่นและพระพุทธรูปสำคัญร่วมสมัยในปัจจุบันร่วมด้วย ซึ่งอาจเห็นบริบทการเคลื่อนย้ายของประชากรที่มีผลต่อรูปแบบพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปได้อีกทางหนึ่ง

2.ข้อเสนอแนะในการศึกษาในครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาพัฒนาการของการสร้างพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทยตามคติความเชื่อเพื่อชำระหนี้สงฆ์ สะสมบุญ และเกื้อกูลกับการเจริญสมาธิภาวนาในพุทธานุสติกรรมฐาน

2) ควรศึกษาพัฒนาการพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปท้องถิ่นในสมัยรัตนโกสินทร์องค์อื่นๆ หรืออาจเปรียบเทียบองค์ที่ประดิษฐานต่างจังหวัดใกล้เคียงในวัฒนะรรมไทยลาว และเปรียบเทียบเชื่อมโยงในบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบในรูปแบบเอกสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ วีดิทัศน์ เว็บไซต์ เพื่อนำมาเผยแพร่สู่สาธารณชน และเป็นแนวทางในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป

3) ศึกษาคุณค่า เรื่องราว ความหมาย ความเกี่ยวข้อง และวัตถุประสงค์ที่แฝงอยู่ในผลงานพุทธปฏิมาในแง่ประวัติศาสตร์ ความเชื่อความศรัทธามนสิ่งเร้นลับ วัฒนธรรม ประเพณี การเมืองการปกครอง วรรณคดี นิทานพื้นบ้าน และคุณค่าที่สามารถสะท้อนเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ทั้งธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการใช้ภูมิปัญญาในการปรับตัวตามยุคสมัยของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่น

4) ควรมีการทบทวนใหม่เกี่ยวกับพัฒนาการของการสร้างพระพุทธรูปสมัยต่างๆ เนื่องจากอาจมีหลักฐานเพิ่มเติมที่สามารถให้คำอธิบายที่แตกต่างและเป็นประโยชน์ต่อไปได้

7. กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตากรุณาของพระครูสุวัจน์จันทคุณ เจ้าอาวาสวัดบ้านเมืองจันทร์ คณะผู้เขียนขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.สมชาติ มณีโชติ และ ผศ.สาวิตรี พิสณุพงศ์ ที่ได้ประสาทความรู้ เปิดโลกทัศน์ และชี้แนะแนวทางการศึกษาด้านโบราณคดีแก่ผู้เขียน ขอบคุณลูกศิษย์ธีรวัฒน์ กันยาสาย ที่ช่วยออกแบบภาพประกอบบทความอย่างเต็มใจ ขอบคุณลูกศิษย์ธงชัย ชำนิกุล อัษฎา พิศนอก ศรชัย กันทอง ภัคพล ทวี ที่เป็นกำลังใจในการทำงานตลอดมา ซึ่งคุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากบทความนี้ ผู้เขียนขอถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์หลวงพ่อพระพุทธเจ้าใหญ่ในฐานะพุทธปฏิมาศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดศรีสะเกษ และขอมอบเป็นเครื่องบูชาบิดา มารดา

ที่เลี้ยงดูลูกมาอย่างเต็มความสามารถ ตลอดจนบูรพาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้การศึกษา อบรมสั่งสอนให้เกิดสติปัญญาและคุณธรรมทั้งหลาย อันเป็นเครื่องชี้ทางส่องสว่างไปสู่ความสำเร็จในชีวิตของผู้เขียน

8. บรรณานุกรม

เอกสาร

กิติสันต์ ศรีรักษา และ นิยม วงศ์พงษ์ดำ. (2557). อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพของงานพุทธปฏิมาลุ่มล้ำชี.*วารสารงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีที่ 1*, 1-22.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2534). *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 10.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ.* กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงมหาดไทย. (2529). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดศรีสะเกษ.* กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย.

กวินวัฒน์ หิรัญบูรณะ. (2562). ร่องรอยของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 23. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ปีที่ 5*, 115-132.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). *ศรีสะเกษ.* กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวฯ.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

จันท์นิภา ดวงวิไล. (2556). *ตำนานพระพุทธรูปในชุมชนชายแดนไทย-ลาว : การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมและบทบาทการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม.* วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ชวลิต อธิปัตยกุล. (2559). *งานศิลปกรรมเมื่อแรกครั้งพุทธศาสนาเข้ามาในอีสาน.* อุดรธานี : สำนักพิมพ์เต้าโล้.

ติ๊ก แสนบุญ. (ม.ป.ป.). *ลักษณะอีสาน : ว่าด้วยเรื่องศิลปะและวัฒนธรรม.* อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ทศพล จังพานิชย์กุล. (2547). *พระพุทธปฏิมาล้ำค่า.* กรุงเทพมหานคร : คอมม่า.

ธงชัย เมืองจันทร์. (2549). *คติธรรมไทยกูยจากประเพณีการไหว้พระธาตุเมืองจันทร์.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธันยพงศ์ สารรัตน์. (2564). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษาวัดบ้านเมืองจันทร์ อ.เมืองจันทร์. จ.ศรีสะเกษ. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี การสถาปนาสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 91-114.*

ธันยพงศ์ สารรัตน์ (2564). รูปแบบทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปศิลปะพื้นถิ่นอีสาน : กรณีศึกษาหลวงพ่อโตวัดบ้านจอมพระ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารทีทัศน์วัฒนธรรม สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปีที่ 20,* 121-145.

ธันยพงศ์ สารรัตน์ ดร.คนึงชัย วิริยะสุนทร และปิยวรรณ กันทอง. (2563). ประวัติและลักษณะรูปแบบพุทธปฏิมา “หลวงพ่อโต” วัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 : สั่งสม หล่อหลอม สร้างสรรค์มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อลูกหลาน สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,* 97-115.

ธันยพงศ์ สารรัตน์ (2563). ประวัติ รูปแบบศิลปกรรม และความสัมพันธ์กับหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ของพุทธปฏิมา “หลวงพ่อโต” วัดเขียนบูรพาราม อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 : พลังภาคประชาสังคมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน พลังกลุ่มพลังชุมชนสู่การปรับตัวที่ยั่งยืนในสถานการณ์ New Normal. 164 – 193.*

ธันยพงศ์ สารรัตน์ อดิศักดิ์ องอาจ ธวัชชัย ครองยุทธ และศิวกร อร่ามเรือง. (2564). ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อโตสองพี่น้อง : กรณีศึกษาอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ศิลปวัฒนธรรมในวิถีร่วมสมัย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*. 328-339

ธันยพงศ์ สารรัตน์ (2564). บทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในตำนานการสร้างพระธาตุเมืองจันทร์และปราสาทบ้านปราสาท. *การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.* 125-142.

บูรณ์เชน สุขคุ้ม. (2564). *เรื่องเล่าของชาวกูย.* ศรีสะเกษ : หนังสือที่ระลึกงานศพคุณแม่เสมอ สมนาค 13-18 เมษายน 2564 ณ บ้านอาวุธ ตำบลสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์.

ประภัสสร์ ชูวิเชียร. (2557). *ศิลปะลาว.* กรุงเทพมหานคร : มติชน.

พระครูสารภัทรกิจ (พานิช ดวงมณี). (2561). *ศึกษาคติการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ในสังคมไทย : กรณีศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาเดช มีภาพ. (2556). *พิธีกรรมและความเชื่อของชาวกูย ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พระมหาวิเชียร สิริวฑฺโน (ไกรฤกษ์ศิลป์) และ ภูริทัต ศรีอร่าม. (2560). *การศึกษาวิเคราะห์ประวัติและลักษณะพุทธศิลป์ของพระพุทธรูปสำคัญในสังคมไทย.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร.

ภราดร ศรปัญญา และคณะ. (2558). *ศรีสะเกษ จังหวัดของเรา 1 : ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.* อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2555). *เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน.* กรุงเทพมหานคร : มิวเซียมเพรส.

ศิริ ฮามสุโพธิ์. (2543). *สังคมวิทยาการท่องเที่ยว.* กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2561). *พุทธศิลป์ไทยในอาเซียน.* กรุงเทพมหานคร : มติชน.

สงวน รอดบุญ. (ม.ป.ป.). *พุทธศิลปลาว.* ม.ป.ท..: ม.ป.พ..

สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ. (2543). *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์จังหวัดศรีสะเกษ.* ศรีสะเกษ : ม.ป.พ..

สภาวัฒนธรรมตำบลเมืองจันทร์ (ม.ป.ป.). *คำศัพท์ภาษากูยเมืองจันทร์เทราะมอฮาย.* ม.ป.ป. : ม.ป.พ..

สันติ เล็กสุขุม. (2547). *ศิลปะสุโขทัย.* กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.สันติ เล็กสุขุม. (2548). *ศิลปะอยุธยา.* กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษและภาคีเครือข่าย. (2543). *ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น : ประวัติอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ของจังหวัดศรีสะเกษ.* ศรีสะเกษ : ศรีสะเกษการพิมพ์.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ อุบลราชธานี. เอกสารกระทรวงมหาดไทย จังหวัดศรีสะเกษ.*เรื่อง ข้าราชการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเบื้องหน้าองค์พระเจ้าใหญ่เมืองจันทร์ 157/258. วันที่ 10 ธันวาคม 2474.* (เอกสารไมโครฟิล์ม).

อดุลย์ หลานวงศ์ และคณะ. (2563ก). พุทธศิลป์ : คุณค่า และอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *Journal of Buddhist Education and reseach JBER ปีที่ 6*, 265-272.

อดุลย์ หลานวงศ์ และคณะ. (2563ข). พุทธศิลป์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : แนวคิด พัฒนาการ อัตลักษณ์สำคัญของพระพุทธรูปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ . *Journal of Buddhist Education and reseach JBER ปีที่ 6*, 286-290.

สัมภาษณ์

เกษม พิชิตชัย. (14 ธันวาคม 2564). ปราชญ์ท้องถิ่น อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์.

บุญจง ขันติวงษ์. (14 ธันวาคม 2564). ปราชญ์ท้องถิ่น อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์.

บำรุง บัวไข. (20 ธันวาคม 2564). ปราชญ์ท้องถิ่น อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์.

พระครูสุวัจน์จันทคุณ. (20 ธันวาคม 2564). เจ้าอาวาสวัดบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์.

เวิน พุทธสุข. (14 ธันวาคม 2564). ปราชญ์ท้องถิ่น อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์.

สงวน รีพล. (14 ธันวาคม 2564). ปราชญ์ท้องถิ่น อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์.

สุพจน์ เมืองจันทร์. (14 ธันวาคม 2564). ปราชญ์ท้องถิ่น อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์.

สมศักดิ์ บัวไข. (14 ธันวาคม 2564). ปราชญ์ท้องถิ่น อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายธันยพงศ์ สารรัตน์
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์
วัน เดือน ปี เกิด	วันอาทิตย์ที่ 2 กุมภาพันธ์ 2529
ที่อยู่ปัจจุบัน	257 ม.15 ต.ขามใหญ่ อ.เมืองฯ จ.อุบลราชธานี 34000
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	081-0731516

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2551	ศศ.บ.	ประวัติศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับ2)	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
2557	ศศ.ม.	ประวัติศาสตร์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2551-2553	นักวิชาการสังคมศึกษา	บริษัท สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด
2557-2558	กองบรรณาธิการ	บริษัท ชนนิยม จำกัด
2558-ปัจจุบัน	อาจารย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

ธันยพงศ์ สารรัตน์. (2564). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษาวัดบ้านเมืองจันทร์ อ.เมืองจันทร์. จ.ศรีสะเกษ. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี การสถาปนาสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 91-114.*

ธันยพงศ์ สารรัตน์ (2564). รูปแบบทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปศิลปะพื้นถิ่นอีสาน : กรณีศึกษาหลวงพ่อโตวัดบ้านจอมพระ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารทีทัศน์วัฒนธรรม สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปีที่ 20,* 121-145.

ธันยพงศ์ สารรัตน์ ดร.คนึงชัย วิริยะสุนทร และปิยวรรณ กันทอง. (2563). ประวัติและลักษณะรูปแบบพุทธปฏิมา “หลวงพ่อโต” วัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 : สั่งสม หล่อหลอม สร้างสรรค์มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อลูกหลาน สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,* 97-115.

ธันยพงศ์ สารรัตน์ (2563). ประวัติ รูปแบบศิลปกรรม และความสัมพันธ์กับหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ของพุทธปฏิมา “หลวงพ่อโต” วัดเขียนบูรพาราม อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 : พลังภาคประชาสังคมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน พลังกลุ่มพลังชุมชนสู่การปรับตัวที่ยั่งยืนในสถานการณ์ New Normal. 164 – 193.*

ธันยพงศ์ สารรัตน์ อดิศักดิ์ องอาจ ธวัชชัย ครองยุทธ และศิวกร อร่ามเรือง. (2564). ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อโตสองพี่น้อง : กรณีศึกษาอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ศิลปวัฒนธรรมในวิถีร่วมสมัย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*. 328-339

ธันยพงศ์ สารรัตน์ (2564). บทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในตำนานการสร้างพระธาตุเมืองจันทร์และปราสาทบ้านปราสาท. *การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.* 125-142.

ธันยพงศ์ สารรัตน์ (วิจัยร่วม). (2560). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ตามรอยโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ.* ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ**.**

ธันยพงศ์ สารรัตน์ (วิจัยร่วม). *(2562). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ปราสาทพระวิหาร ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา พ.ศ.2502 – 2506.* กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

ธันยพงศ์ สารรัตน์ และนันทพร บุญพรหม. (2562). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาห้องสมุดสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.* ศรีสะเกษ: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

ธันยพงศ์ สารรัตน์ (2563). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การศึกษาสถานภาพความรู้ประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการท่องเที่ยว*. ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

-การพัฒนาระบบสารสนเทศฐานข้อมูลผ้าแส่วพื้นเมืองศรีสะเกษ (ปีงบประมาณ 2565) (ทุน ววน) (วิจัยร่วม)

-สังเคราะห์องค์ความรู้จากวิจัยคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ประจำปีงบประมาณ 2562-2563 (ปีงบประมาณ 2565 ทุนคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ)

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวกิตติธรา พวงธนะสาร
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์
วัน เดือน ปี เกิด	24 พฤษภาคม 2533
ที่อยู่ปัจจุบัน	517 ม.18 ถ.อุบล-ตระการ ต.ไร่น้อย อ.เมืองฯ จ.อุบลราชธานี
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	084-4575171

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2560	M.A.	Linguistics and Applied Linguistics	Tianjin University (China)
2554	ศศ.บ.	ภาษาจีน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2560- ปัจจุบัน	อาจารย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

-

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

ชื่อหัวข้อวิจัย : การพัฒนารูปแบบฝึกทักษะการใช้คำภาษาจีนกลาง ‘bu’ และ ‘mei (you)’ สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาการสอนภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล นาย ชนกพงศ์ ราตรี

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

วัน เดือน ปี เกิด 21 กันยายน พศ. 2530

ที่อยู่ปัจจุบัน 32 ซ.หลวง 2 ถ.หลวง ต.ในเมือง อ.เมืองฯ จ.อุบลราชธานี

เบอร์โทรศัพท์ 0950466640

เบอร์โทรสาร -

เบอร์โทรศัพท์มือถือ 0950466640

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2555	ดุริยางคศาสตรบัณฑิต	แขนงดนตรีแจ๊ส	มหาวิทยาลัยรังสิต
2565	ดุริยางคศาสตรมหาบัณฑิต	ดนตรีศึกษา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2564	อาจารย์พิเศษ	มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น(UMT)

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

การพัฒนาชุดการสอนเทคนิคอิมโพรไวส์เซชั่นแซกโซโฟนแจ๊ส ตามแนวคิดของ ชาร์ลี ปาร์คเกอร์

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล นายธีรวัฒน์ กันยาสาย

ตำแหน่งปัจจุบัน ครูผู้ช่วย

วัน เดือน ปี เกิด วันอาทิตย์ที่ 23 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2540

ที่อยู่ปัจจุบัน 307 ม.15 ต.บุเปือย อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี 34260

เบอร์โทรศัพท์ -

เบอร์โทรสาร -

เบอร์โทรศัพท์มือถือ 081-7302584

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2553	ประถมศึกษาปีที่ 6	-	โรงเรียนบ้านเก่าขาม
2559	มัธยมศึกษาปีที่ 6	สายวิทย์-คณิต	โรงเรียนน้ำยืนวิทยา
2564	ปริญญาตรี	คบ.การประถมศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2564	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านหนองขอน อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

ธันยพงศ์ สารรัตน์ ธีรวัฒน์ กันยาสาย บัญชาพล ใยแสง และ สถิตย์ จอมใส. (2563, กรกฎาคม – ธันวาคม). การศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อของประชาชนชาวศรีสะเกษที่มีต่ออนุสาวรีย์แม่ศรีสระผม อำเภอเมือง ฯ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.* 3(2); 1 – 21.

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

สยามกับการใช้อำนาจละมุนเป็นเครื่องมือในการผนวกอาณาจักรล้านนา

How Siam using its soft power to merge Lanna

ปัจจัย ปิยะชน[1]

[1]หัวหน้าหลักสูตรการจัดการ คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี
โทร 027694000 ต่อ 3030 อีเมล patjai.piyachon@stamford.edu

บทคัดย่อ

ปัจจุบันมีการกล่าวถึงคำว่า soft power กันอย่างแพร่หลายในทุกวงการ รวมถึงภาครัฐและภาคเอกชนยังส่งเสริมให้ใช้ soft power เป็นเครื่องในการส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศโดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยว และการส่งออกสินค้าของไทย ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว การใช้ soft power เป็นเครื่องมือทางด้านรัฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจปรากฏให้เห็นมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปีแล้ว โดยเฉพาะประเทศตะวันตกที่เป็นประเทศผู้ล่าอาณานิคม นอกจากจะใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่จัดอยู่ในประเภทของ hard power เช่น กำลังทหาร หรือกำลังทางเศรษฐกิจ ในการปกครอง หรือควบคุมประเทศอาณานิคมของตนแล้ว ประเทศเจ้าอาณานิคมเหล่านี้ ยังใช้ soft power ผ่านรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศาสนา การศึกษา การสร้างสาธารณูปโภค และวัฒนธรรม ควบคู่กันไปอีกด้วย สยามในอดีตซึ่งมีประเทศราชอยู่เป็นจำนวนมาก ก็นำเอารูปแบบของ soft power มาใช้ร่วมกับ hard power ในการปกครองประเทศราชด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะกับอาณาจักรล้านนา ซึ่งถือว่าเป็นอาณาจักรที่ใหญ่ และอยู่ค่อนข้างไกลจากศูนย์กลางการปกครองของสยาม ซึ่งการใช้ soft power ของสยามในขณะนั้นจึงมีความสำคัญมาก และก็ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ทั้งในระยะสั้นคือสามารถรวมอาณาจักรล้านนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย และระยะยาว โดยดูได้จากในปัจจุบัน ประเทศไทยไม่มีปัญหาเรื่องความมั่นคง หรือการเรียกร้อง การขอปกครองตนเอง การแบ่งแยกดินแดน ของจังหวัดต่าง ๆ ที่เคยอยู่ในอาณาจักรล้านนาเลย ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าจะศึกษาว่า สยามมีกระบวนการ และกรรมวิธีในการใช้ soft power อย่างไรในขณะนั้น

คำสำคัญ: สยามกับล้านนา soft powerของสยาม การผนวกล้านนา

Abstract

Many nations use soft power as a political and economical tool to take advantage from other countries. Some governments may think that this is a new and efficiency method to promote their countries especially for economic purpose such as to promote their tourisms and exported goods. Nevertheless, the soft power is not a new tool. It was normally used to control or merge colonies for several hundred years ago. The good example is the soft power using by Siam in order to control and eventually merge its colony- Lanna. This is because this kingdom can control and merge the Lanna perfectly and smoothly. Nowadays, there is no significant sign

to show that Lanna people would like to be independence. Hence, it is interesting to know that how Siam using its soft power at that time.

Keyword: Siam and Lanna, Siam’s soft power , Merging Lanna

บทนำ

Soft power หรือ อำนาจละมุน เป็นแนวคิดที่รับการพัฒนาและเผยแพร่โดยศาสาตรย์จารย์ Joseph S. Nye นักวิชาการด้านรัฐศาสาตร์ จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 (ชิษณุพงศ์ ด้วงสุข และคณะ, 2553) เป็นที่ได้ความสนใจจากทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกรณีของนักร้องสาว น.ส. ดนุภา คณีรกิจ หรือ มิลลิ ที่ได้ไปแสดงการขับร้องบทเวที “โคลเชลลา 2022” พร้อมทั้งสาธิตการกินข้าวเหนียวมะม่วง ทำให้ข้าวเหนียวมะม่วงได้รับความสนใจทั้งชาวต่างประเทศ และชาวไทยภายในช่วงข้ามคืน มีการหยิบยกประเด็นดังกล่าวขึ้นมาพูดถึงว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของ soft power ที่ประเทศไทยควรจะต้องทำการส่งเสริมเพื่อที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม หากเรากล่าวถึงความหมายของคำว่า soft power หรือที่นักวิชาการแต่ละท่านได้ให้คำจำกัดความไว้ บางท่านถึงกับบัญญัติศัพท์ไว้ว่า “อำนาจละมุน” นั้น มีความหมายค่อนข้างจะเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือหมายถึงรูปแบบการใช้อำนาจ หรือ เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อการโน้มน้าวหรือชักจูงให้ประเทศใดประเทศหนึ่ง รวมถึงประชาชนในประเทศนั้น ๆ ปฏิบัติตามความต้องการ และ/หรือ นโยบายของประเทศเรา เพื่อผลประโยชน์ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม หรืออาจจะหมายถึงรูปแบบการใช้อำนาจหรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่ทำให้ประเทศอื่น ๆ ปฏิบัติตามความต้องการโดยสมัครใจ หรือ เป็นการใช้อำนาจในเชิงดึงดูดให้คล้อยตามมากกว่าการใช้อำนาจในเชิงบีบบังคับ หรือขู่เข็ญ (รุยาภรณ์ สุคนธทรัยพย์, 2561)

แต่หากเราพูดถึงกระบวนการ หรือเครื่องมือที่จะทำให้เกิด soft power แล้วนั้น มีกระบวนการ วิธีการหรือเครื่องมือที่ค่อนข้างจะหลากหลาย แต่รูปแบบที่เป็นที่นิยมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาก็คือ การส่งออกวัฒนธรรม ผ่านสื่อต่าง ๆ ในรูปของบทเพลง ภาพยนต์ หนึ่งในประเทศที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในการส่งออกวัฒนธรรมคือ ประเทศเกาหลีใต้ ซึ่งได้นำมาใช้ในช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเป็นการส่งออกวัฒนธรรมร่วมสมัยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น ละคร ภาพยนต์ ดนตรีและเพลง อีกทั้งยังมีการส่งออกวัฒนธรรมดังเดิมของตนอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบของการส่งเสริมอาหารเกาหลี เครื่องแต่งกายประจำชาติ ซึ่งเป็นการส่งออกวัฒนธรรมโดยภาคเอกชน แต่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาลเกาหลีใต้ ผ่านนโยบาย Korea: Culture, Creativity and content

อย่างไรก็ตาม ในอดีตหรือในช่วงสองสามศตวรรษที่ผ่านมา รูปแบบของการใช้ soft power ของประเทศหนึ่งต่ออีกประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะประเทศเจ้าอาณานิคมกับประเทศอาณานิคมของตนนั้น นิยมใช้รูปแบบของการเผยแพร่ความเชื่อทางศาสนา การส่งเสริมการศึกษา รวมถึงการส่งออกเทคโนโลยี่ การสร้างความเจริญทางด้านโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าการส่งออกวัฒนธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ไม่ยาก เพราะในช่วงเวลาในขณะนั้น การคมนาคมขนส่ง และการสื่อสารระหว่างประเทศเป็นไปด้วยความอยากลำบาก และล่าช้า ซึ่งการใช้ soft power ของชาติตะวันตกกับประเทศอาณานิคมของตนเองในอดีตที่ผ่านมานั้น ส่วนใหญ่จะไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งดูได้จากหลังจากเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง ประชาชนในประเทศอาณานิคมต่าง ๆ ของอังกฤษและฝรั่งเศสได้เรียกร้องเอกราชจากประเทศแม่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในช่วงที่อังกฤษและฝรั่งเศส พยายามใช้ soft power ควบคู่กับการใช้ hard power หรืออำนาจทางด้านการทหารกับประชาชนในประเทศอาณานิคมของตน ไม่สามารถที่จะ

หลอมรวมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างประชาชนในประเทศอาณานิคมกับประเทศแม่ได้แต่อย่างใด ผิดกับการที่สยามในอดีตสามารถใช้ soft power ควบคู่ไปกับการใช้ hard power ในการปกครอง และผนวกดินแดนประเทศราชต่าง ๆ ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกับอาณาจักรล้านนา ซึ่งถือว่าเป็นอาณาจักรที่ใหญ่ ซึ่งการที่สยามจะใช้ hard power แต่เพียงอย่างเดียวในการปกครองอาณาจักรล้านนานั้น อาจจะไม่เพียงพอเพราะนอกจากจะอยู่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานคร ที่เป็นศูนย์กลางอำนาจและการปกครองของสยามในขณะนั้น ชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษซึ่งได้ยึดพม่าเข้ามาเป็นอาณานิคมของตนได้แล้ว ก็มีความต้องการที่จะผนวกอาณาจักรล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตนด้วย

ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่า สยามประเทศในขณะนั้น มีวิธีการ เครื่องมือ และรูปแบบในการใช้ soft power อย่างไรในการปกครองอาณาจักรล้านนา และท้ายที่สุดสามารถผนวกอาณาจักรล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตนได้อย่างเบ็ดเสร็จและราบรื่น ซึ่งประเทศไทยในปัจจุบันสามารถถอดบทเรียนการใช้ soft power ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เป็นนโยบายในการส่งเสริมเศรษฐกิจ โดยเฉพะอย่างยิ่งในเรื่องของการท่องเที่ยวและส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตรของไทยได้เป็นอย่างดี

รูปแบบของการใช้ soft power ของประเทศเจ้าอาณานิคมในอดีต

หากจะกล่าวถึงประเทศที่เป็นต้นแบบของประเทศเจ้าอาณานิคม ก็คงจะต้องกล่าวถึงประเทศในยุโรปเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส หรือสเปน ซึ่งประเทศเจ้าอาณานิคมส่วนใหญ่เหล่านี้ มีประเทศอาณานิคมของตนอยู่ในเกือบทุกทวีป ตั้งแต่อเมริกา แอฟริกา ไม่เว้นแม้ในทวีเอเชียซึ่งรวมถึงประเทศเพื่อนบ้านของสยามในอดีตอย่างเช่น พม่า และอินเดีย

อย่างไรก็ตามก่อนที่เราจะทำการศึกษาถึงรูปแบบในการใช้ soft power ในการปกครองประเทศอาณานิคมของบรรดาประเทศเจ้าอาณานิคมเหล่านี้ เราควรจะทำความเข้าใจถึงมูลเหตุ หรือ เหตุจูงใจที่บรรดาประเทศมหาอำนาจยุโรปในอดีตต้องแสวงหา และออกล่าอาณานิคมในประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลคนละทวีป ช่วงเวลาที่ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ในทวีปยุโรปออกล่าอาณานิคมกันมากที่สุดคือเริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 จนถึงศตวรรษที่ 19 โดยมีมูลเหตุที่สำคัญคือ การที่โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในยุปโรปในขณะนั้น ได้มีการเปลี่ยนผ่านการจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมเป็นผลสืบเนื่องมาจากปฏิวัติอุตสาหกรรม (ศักดิภัท เชาวน์ลักณ์สกุล และคณะ, 2560) ซึ่งผลพวงจากการที่โครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวทำให้เกิดแรงกดดันต่อประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ในทวีปยุโรปอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือ ต้องหาวัตถุดิบและแรงงานเป็นจำนวนมากมาป้อนให้กับโรงงานอุตสาหกรรมของตน ซึ่งวัตถุดิบที่สำคัญนอกจากถ่านหินที่ใช้เป็นแหล่งเชื้อเพลิงหลักในโรงงานอุตสาหกรรมในช่วงระยะเวลาดังกล่าวแล้ว สินแร่อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสินแร่เหล็ก ทองแดง ดีบุก ก็มีความต้องการไม่น้อยเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าต่าง ๆ รวมถึงประเทศยุโรปยังต้องการพื้นที่เพาะปลูกจำนวนมาก เพื่อใช้ในการเพาะปลูกธัญพืชอาหารต่าง ๆ อาทิเช่น ข้าวสาลี ข้าวโพด มันฝรั่ง เพื่อใช้ป้อนโรงงานอุตสาหกรรมของตนและการบริโภคในประเทศอีกด้วย ซึ่งแหล่งวัตถุดิบ แรงงาน และพื้นที่เพาะปลูกในประเทศของตนไม่เพียงพอจึงเป็นแรงกดดันให้ต้องออกสำรวจและแสวงหาแหล่งวัตถุดิบในประเทศอื่น ๆ ประการที่สอง คือ แรงกดดันที่ต้องหาตลาดใหม่ ๆ ในต่างประเทศเพื่อใช้เป็นแหล่งระบาย แหล่งรับซื้อสินค้าอุตสาหกรรมที่ประเทศตนผลิตได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตในรูปแบบที่แตกต่างจากการผลิตสินค้าในระบบเศรษฐกิจแบบสังคมเกษตรกรรม กล่าวคือ การผลิตแบบอุตสาหกรรมทำให้สามารถผลิตสินค้าต่าง ๆ

ได้เป็นจำนวนมาก และต้นทุนในการผลิตลดลงเป็นอย่างมากอีกด้วย ดังนั้นประเทศต่าง ๆ ในยุโรปที่ทำปฏิวัติอุตสาหกรรมแล้วมองประเทศในทวีปเอเชียเป็นตลาดที่สำคัญของสินค้าตน เนื่องมาจากมีประชากรเป็นจำนวนมาก มีความมั่งคั่ง รวมถึงมีทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุ ป่าไม้ และสินค้าเกษตรต่าง ๆ ที่จะสามารถนำมาแลกเปลี่ยนสินค้าอุตสาหกรรมที่ตนเองผลิตได้เป็นอย่างดี

จากแรงกดดันทั้งสองแรงกดดันข้างต้น เป็นผลให้ประเทศมหาอำนาจยุโรปในขณะนั้น แข่งขันกันเข้ายึดครองประเทศต่าง ๆ ทั้งในทวีปแอฟริกา และเอเชียเข้าเป็นอาณานิคมของตน ซึ่งในการเข้ายึดครองประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นอาณานิคมของตนนั้น ก็โดยอาศัยกำลังเข้าบังคับ หรือการใช้ hard power นั้นเอง ในการใช้ hard power เข้ายึดครองประเทศอื่น ๆ ของชาวยุโรปนั้น เป็นไปโดยไม่ลำบากมานัก เนื่องจากมีศักยภาพในด้านการทหารที่เหนือกว่าประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกา และเอเชีย แต่หลังจากเข้ายึดครองประเทศอื่นเป็นอาณานิคมของตนแล้วนั้น ประเทศเจ้าอาณานิคมเหล่านี้ ก็ตระหนักว่า การที่จะปกครองประชาชนในดินแดนอาณานิคมนั้น ไม่สามารถใช้ hard power แต่เพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องใช้ soft power ควบคู่กันไปด้วย โดยรูปแบบการใช้ soft power ควบคู่ไปกับการใช้ hard power ในการปกครองประชาชนในประเทศอาณานิคมที่เป็นแบบอย่างให้สยามใช้ในการปกครองอาณาจักรล้านนาในอดีตก็คือ การใช้ soft power ของอังกฤษในการปกครองอินเดีย และพม่า เนื่องจากอินเดียและพม่านั้นอยู่ใกล้สยาม ทำให้รัฐสยามสามารถรับรู้ และเรียนรู้รูปแบบที่อังกฤษใช้ในการปกครองดินแดนอาณานิคมของตนแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อังกฤษกับสยามก็มีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และการฑูตอีกด้วย

รูปแบบของ soft power ที่อังกฤษนำมาใช้ในการปกครองประชนชนในอินเดียและพม่าในอดีตอาจจะจำแนกได้ตามมิติต่าง ๆ ที่ใช้การทำ soft power ได้ดังนี้

1.) มิติทางเศรษฐกิจ

สำหรับรูปแบบของการทำ soft power ในมิติทางเศรษฐกิจของประเทศอังกฤษในช่วงระยะเวลาดังกล่าวจะมีจุดมุ่งหมายในการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนอินเดียและพม่าให้สูงขึ้น ซึ่งนอกจากจะทำให้ภาพลักษณ์ของอังกฤษดูดีขึ้นในสายตาของประชาชนในดินแดนอาณานิคมแล้ว อังกฤษยังใช้ประเด็นนี้เป็นข้ออ้างในการเข้ายึดครองประเทศอาณานิคมต่าง ๆ อีกด้วย โดยข้ออ้างหนึ่งที่อังกฤษมักจะหยิบยกขึ้นมาใช้สร้างความชอบธรรมให้ตนเองในการยึดครองประเทศอื่น ๆ ก็คือ ต้องการนำความเจริญมายกระดับมาตราฐานชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างทางรถไฟในประเทศอินเดีย ที่อังกฤษใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าประชาชนอินเดียมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เปรียบเสมือนอังกฤษนำอารยะมาให้

การปรับปรุงพัฒนาการคมนาคมขนส่งในประเทศอาณานิคม โดยการสร้างทางรถไฟเชื่อมต่อเมืองสำคัญเมืองท่าต่าง ๆ ซึ่งนอกจากคนอินเดียและพม่าจะได้ประโยชน์จากการคมนาคมขนส่งที่สะดวกขึ้นแล้วนั้น อังกฤษเองก็ยังได้ใช้ประโยชน์จากทางรถไฟในการส่งเสริมการค้าของตน และเป็นเครื่องมือในการปกครองอีกด้วย เพราะการที่คนอังกฤษในฐานะเจ้าอาณานิคม สามารถติดต่อสื่อสาร และเดินทางระหว่างหัวเมืองต่าง ๆ ในอาณานิคมของตนได้สะดวกก็มีส่วนช่วยในการบริหาร การปกครอง และการทหารของอังกฤษเป็นไปด้วยความราบรื่น นอกจากนั้นรูปแบบการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่มาพร้อมกับการสร้างทางรถไฟก็คือ ระบบไปรษณีย์ และโทรเลข ทั้งนี้เนื่องมาจากอังกฤษสามารถวางสายโทรเลขขนานไปกับทางรถไฟ ซึ่งประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุนและบำรุงรักษา นอกจากนั้นรถไฟยังถูกนำมาใช้ในการขนส่งจดหมายและพัสดุอีกด้วย

2.) มิติทางสังคม

ในด้านมิติทางสังคม อังกฤษทราบดีว่า วิถีชีวิตของคนพื้นเมืองในอินเดีย และพม่ายึดโยงเข้ากับศาสนาอย่างแนบแน่น และเป็นเรื่องยากที่เจ้าอาณานิคมจะมาทำลายความสัมพันธ์ดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามการใช้ soft power ของอังกฤษต่อชาวพม่าในมิติทางสังคม ที่พอจะเห็นอยู่บ้างก็คือเรื่องการนำระบบการศึกษาแบบใหม่เข้าไปในยังประเทศดังกล่าว ผ่านโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนของเหล่ามิชชันนารี โดยมีมูลเหตุสำคัญคือ อังกฤษต้องการที่จะผลิตคนงานท้องถิ่นชาวพม่า เพื่อใช้เป็นกำลังแรงงานให้กับโรงงานอุตสาหกรรม และธุรกิจการค้าต่าง ๆ ของชาวอังกฤษและชาวยุโรปในพม่า ซึ่งระบบการศึกษาของชาวพม่าในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่สามารถตอบสนองกับรูปแบบการค้าและการทำธุรกิจสมัยใหม่ได้ดีนัก

นอกจากนั้นระบบการศึกษาที่นำเข้ามาสู่ประเทศพม่านั้น ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงชาวพม่าได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องมาจากโรงเรียนของพม่าในรูปแบบดั้งเดิมนั้นคือ โรงเรียนวัด ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่เปิดรับสตรีเข้าศึกษา ดังนั้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ผู้ปกครองของเด็กหญิงในพม่าจึงนิยมส่งบุตรสาวของตนเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชน หรือโรงเรียนของมิชชันนารี โดยหวังว่าลูกหลานของตนจะได้มีโอกาสเข้ารับราชการ และทำงานในธุรกิจการค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะในเมืองย่างกุ้ง ซึ่งการส่งเสริมการศึกษาในรูปแบบใหม่ของอังกฤษข้างต้นนั้นยังผลให้เกิดความเสื่อมศรัทธาของประชาชนชาวพม่าต่อศาสนาพุทธเป็นอย่างมาก คือทำให้ศาสนาพุทธ หรือโรงเรียนวัดดูเหมือนว่าจะหมดความสำคัญในการสั่งสอนเด็ก ๆ ชาวพม่าบางคนดูถูกพระสงฆ์ด้วยว่ายังยึดคำสอนแบบเดิม ทำให้ความเคารพ ความศรัทธาที่เยาวชนมีต่อพระพุทธศาสนาลดน้อยลงไปด้วย

ในอีกแง่มุมการที่ชาวพม่ายอมรับระบบการศึกษาสมัยใหม่ของอังกฤษ รวมถึงชาวพม่าบางคนเริ่มหันมานับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นผลมาจากการได้คำอบรมสั่งสอนจากการเผยแพร่ศาสนาของเหล่ามิชชันนารีในโรงเรียน และการที่ชาวพม่าบางส่วน เริ่มเสื่อมศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาก็อาจมองได้ว่า การศึกษาและการเผยแพร่ศาสนาเป็นรูปแบบหนึ่งของ soft power ที่อังกฤษใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองพม่าในยุคนั้น เป็นเสมือนหนึ่งเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของอังกฤษ และทำลายความเชื่อ ความศรัทธาดั่งเดิม พร้อม ๆ กับการที่อังกฤษสามารถใช้เป็นอีกข้ออ้างหนึ่งในการยึดครองพม่า

สยามกับอาณาจักรล้านนาในสมัยรัชกาลที่ 5

ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 อาณาจักรล้านนา ซึ่งถือเป็นประเทศราชของสยามมีอิสระในการปกครองตนเองในระดับที่สูงมาก มีการจัดเก็บภาษีเป็นของตนเอง เพียงแต่จะมีหน้าที่ส่งบรรณาการให้สยามทุก ๆ สามปี หรือ หากทางการสยามต้องการสิ่งใดก็จะมีคำสั่งแจ้งไปให้ทางอาณาจักรล้านนาปฏิบัติตามเป็นครั้ง ๆ ไป เช่น เกณฑ์ไพร่พลไปช่วยสยามรบ หรือ ส่งไม้ซุงมาช่วยสร้างพระเมรุ เป็นต้น ซึ่งการปกครองรูปแบบดังกล่าวนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นรูปแบบการปกครองแบบเค้าสนามหลวง

รูปแบบการปกครองแบบเค้าสนามหลวง หรือรูปแบบที่คล้ายกันนี้เป็นรูปแบบที่อาณาจักรต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ใช้ปกครองประเทศราชของตนมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี โดยเป็นรูปแบบการปกครองที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะเข้าครอบครอง หรือยึดเอาดินแดนประเทศราชมาเป็นของตนอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ทั้งนี้ก็อาจจะเนื่องมาจากอาณาเขตของแต่ละประเทศก็ไม่สามารถระบุ หรือมีเส้นแบ่งได้อย่างชัดเจนเหมือนเช่นปัจจุบัน อีกทั้งความมั่งคั่งของอาณาจักรใดอาณาจักรหนึ่ง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับขนาดกว้างใหญ่ของพื้นแผ่นดินของแต่ละอาณาจักร แต่ความมั่งคั่งมักจะวัดหรือขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรว่ามีมากน้อยเพียงใด ดังนั้นวัตถุประสงค์หลัก

ในการที่ประเทศหนึ่งประเทศใดเข้ายึดครองอีกประเทศหนึ่งนั้น ก็เพื่อที่จะป้องปรามประเทศราชไม่ให้ทำการแข็งข้อ หรือเป็นภัยคุมคามประเทศของตนในอนาคต

อย่างไรก็ตามในสมัยรัชกาลที่ 5 สถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มเปลี่ยนไปจากการเข้ามาของจักรวรรดินิยมตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศส โดยเฉพาะเมื่อพม่าเป็นฝ่ายแพ้สงครามกับอังกฤษบ่อยครั้ง ทำให้อังกฤษเริ่มที่จะเข้ามีบทบาทในการทำไม้ในอาณาจักรล้านนามากขึ้น ซึ่งไม้สักในอาณาจักรล้าน ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มูลค่ามหาศาลในสมัยนั้น ไม้สักของล้านนา ส่งออกไปขายในเมืองท่าต่าง ๆ ที่อยู่ในการปกครองของอังกฤษ อย่างเช่นเมืองท่ามะละแม่ง

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้สยามต้องทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบการครองในอาณาจักรล้านนาเสียใหม่ โดยมีเหตุผลหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

1.) เพื่อที่จะแสดงให้จักรวรรดินิยมตะวันตกเห็นว่า อาณาจักรล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของสยาม เพราะในขณะนั้น อังกฤษก็มีความต้องการที่จะเข้าครอบครองอาณาจักรล้านนาหลังจากที่ยึดพม่าเป็นส่วนหนึ่งของตนแล้ว เนื่องจากต้องการเข้ามาทำไม้สักในอาณาบริเวณดังกล่าว ซึ่งไม้สักเป็นที่ต้องการของอังกฤษเป็นอย่างมาก เนื่องมาจากอังกฤษต้องการไม้ที่ใช้ในการต่อเรือที่ใช้ในการพาณิชย์และการทำศึกสงคราม ซึ่งแต่เดิมอุตสาหกรรมการต่อเรือของอังกฤษใช้ไม้โอ๊คเป็นหลัก อย่างไรก็ตามในเวลาต่อไม้โอ๊คเริ่มขาดแคลน และเริ่มมีการค้นพบว่า ไม้สักซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งนั้นมีคุณสมบัติหลายอย่างที่เหมาะสำหรับการใช้ในการต่อเรือแทนไม้โอ๊ค กล่าวคือ มีความคงทนแข็งแรง ยืดหยุ่นและติดไฟได้ยากกว่าไม้ประเภทอื่น ๆ ซึ่งการที่ไม้สักติดไฟได้ช้าจึงเป็นไม้ที่เหมาะมากในการใช้ต่อเรือรบ (อารยา ฟ้ารุ้งสาง, 2564)

2.) สยามเริ่มที่จะมีการปรับโครงสร้างรัฐจากรูปแบบรัฐจารีต มาเป็นรัฐชาติสมัยใหม่แบบเดียวกับประเทศตะวันตก ซึ่งการปรับโครงสร้างรัฐดังกล่าวนั้น การสะสมทุนหรือรายได้ของรัฐมีความสำคัญมาก สยามจึงมองว่าทรัพยากรไม้สักในดินแดนล้านนานั้น น่าจะเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของสยามในขณะนั้นได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากมีการคำนวณกันว่า ปริมาณไม้สักในอาณาจักรล้านนามีจำนวนมากกว่าปริมาณไม้สักในพม่าและอินเดียรวมกันเสียอีก ซึ่งการปกครองอาณาจักรล้านนาในรูปแบบเดิมนั้น ค่าสัปทานป่าไม้ของบริษัทชาวตะวันตก จะตกอยู่กับเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ เป็นเสียส่วนใหญ่

การใช้ soft power ควบคู่กับ hard power ในการผนวกอาณาจักรล้านนา

กระบวนการในการผนวกอาณาจักรล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศสยามอย่างสมบรูณ์ สยามดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเริ่มตั้งแต่รัชสมัยของรัชกาลที่ 5 เรื่อยมา โดยสยามใช้อำนาจทั้ง 2 รูปแบบคือ hard power หรือการใช้อำนาจทางการเมืองและการทหาร การใช้อำนาจในรูปแบบ hard power ของสยามนั้น มีการใช้ในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการส่งข้าหลวงจากทางกรุงเทพฯ ขึ้นไปปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ในล้านนา หรือการจัดเก็บภาษีอากรเข้าส่วนกลาง ไม่ให้เจ้านายของทางล้านนาจัดเก็บเองอีกต่อไป หรือแม้แต่กระทั่งการใช้กำลังทหารและตำรวจเข้าปราบปรามกบฏหรือผู้ที่มีความคิดจะแยกตัวเป็นอิสระ ดังมีตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดก็คือ การปราบกบฏเงี้ยวเมืองแพรในสมัยรัชกาลที่ 5

อย่างไรก็ตามสยามตระหนักดีว่า การให้ hard power แต่เพียงอย่างเดียวในการปกครอง และผนวกอาณาจักรล้านนานั้น อาจจะไม่เพียงพอ ดังเช่นในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงทราบถึงปัญหาดังกล่าวดีว่า มีความรู้สึกแปลกแยกระหว่างคนสยามหรือที่คนท้องถิ่นนิยมเรียกว่า คนไทย กับชาวล้านนาพื้นเมือง หรือคนเมือง

ดังนั้นรัชกาลที่ 5 จึงได้ทรงกำชับให้ข้าราชการชาวสยามปฏิบัติและให้ความเป็นธรรมต่อคนเมืองเฉกเช่นเดียวกับคนไทย ด้วยเหตุนี้เอง สยามจึงใช้อำนาจในรูปแบบของ soft power ควบคู่กันไปด้วยในการปกครอง และค่อย ๆ ผนวกอาณาจักรล้านนาเป็นดินแดนของตนอย่างสมบูรณ์ในเวลาต่อมา

เครื่องมือและรูปแบบในการใช้ soft power ของสยามต่ออาณาจักรล้านนา อาจจะแบ่งได้เป็น 2 มิติ เหมือนเช่นที่จักรวรรดินิยมอังกฤษนำมาใช้ในการปกครองพม่าและอินเดียนั้นเอง

1.) มิติทางด้านเศรษฐกิจ

สยามพยายามที่จะยกระดับชีวิตความเป็นอยู่และเศรษฐกิจโดยรวมของประชาชนในอาณาจักรล้านนาให้ดีขึ้น โดยการพัฒนาด้านการคมนาคมและการสื่อสารต่าง ๆ ที่ให้ได้อย่างเด่นชัดก็คือ การทางสร้างทางรถไฟสายเหนือจากหัวลำโพง มายังจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นเส้นทางรถไฟที่สร้างได้ยากที่สุดของสยามในขณะนั้น เนื่องจากต้องตัดผ่านหุบเขา และหน้าผาที่สูงชันโดยเฉพาะช่วงระหว่างจังหวัดลำปางและเชียงใหม่ ที่จะต้องทำการเจาะอุโมงค์เพื่อลอดผ่านภูเขาขุนตาน ซึ่งเฉพาะการเจาะอุโมงค์ขุนตานก็ใช้เวลานานถึง 11 ปี โดยทางการรถไฟสามารถเจาะอุโมงค์ขุนตานให้แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2461 อย่างไรก็ตามหลังจากทางรถไฟสามารถเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯ ที่เป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครองของสยามกับเชียงใหม่ที่เปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาได้สำเร็จ ก็ทำให้เศรษฐกิจของเชียงใหม่ และหัวเมืองต่าง ๆ ที่เส้นทางรถไฟพาดผ่านดีขึ้นเป็นอย่างมาก การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ค่าขนส่งสินค้าถูกลง และนำมาซึ่งการท่องเที่ยวในเวลาต่อมา

สิ่งที่มาพร้อมกับทางรถไฟก็คือ ระบบโทรเลข และการขนส่งไปรษณีย์ที่รวดเร็วขึ้น ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า หากการสื่อสารพัฒนาขึ้นก็จะทำให้เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจไปด้วย จึงทำให้สยามกับอาณาจักรล้านนาในขณะค้าขายกันได้สะดวกมากขึ้น และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในอาณาจักรล้านนาก็ดีขึ้นไปโดยปริยาย

2.) มิติทางด้านสังคม

ทางรถไฟไม่เพียงแต่จะใช้ในการขนส่งส่งสินค้าระหว่างสยามกับอาณาจักรล้านนาเท่านั้น ยังทำหน้าที่หลักที่สำคัญคือ การขนส่งผู้คนระหว่างอาณาจักรล้านนากับกรุงเทพฯ หรือแม้แต่ระหว่างหัวเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนาเอง การมาถึงของทางรถไฟสายเหนือ ทำให้เกิดการเดินทางที่สะดวกขึ้นระหว่างเชียงใหม่ ลำปาง แพร่ หรือเมืองอื่น ๆ ในล้านนากับกรุงเทพฯ จากเดิมการทางเดินโดยใช้เรือหางแมงป่องระหว่างเชียงใหม่กับกรุงเทพฯ อาจจะต้องใช้เวลาหลายสัปดาห์ แต่การเดินทางโดยรถไฟใช้เวลาเพียงชั่วข้ามคืน ดังนั้นเมื่อการเดินทางสะดวกขึ้น ผู้คนก็เดินทางไปมาหาสู่กันมาขึ้นตามไปด้วย คหบดีชาวเชียงใหม่และลำปาง นิยมส่งบุตรหลานของตนไปเรียนต่อในกรุงเทพฯ คนกรุงเทพฯ และหลายจังหวัดในภาคกลางเริ่มเข้าทำมาหากิน ตั้งรกฐานในภาคเหนือมากขึ้น และในทางกลับกันคนเมือง หรือคนล้านนาก็เข้าไปหางานทำหรือตั้งรกในกรุงเทพฯ มากขึ้นด้วยเช่นกัน ปรากฏการณ์ข้างต้นก็อาจจะกล่าวได้ว่า สยามได้ใช้ทางรถไฟไปในการส่งออกวัฒนธรรมของตนไปยังล้านนา หรือใช้เป็นเครื่องมือในรูปแบบของ soft power ในการกลืนอาณาจักรล้านนาอย่างช้า ๆ ค่อยเป็นค่อยไป

ส่วนรูปแบบอื่น ๆ ของการใช้ soft power ของสยามกับ อาณาจักรล้านที่เห็นได้เด่นชัดก็คือ การส่งเสริมให้คณะมิชชันนารีชาวตะวันตกเข้าไปเผยแพร่ศาสนาในอาณาจักรล้านนา ซึ่งการเผยแพร่ศาสนาของคณะมิชชันนารีมักจะมาพร้อมกับการนำมาซึ่งระบบการศึกษาและการรักษาพยาบาลแบบตะวันตก มีการก่อตั้งโรงเรียนที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบตะวันตก ร่วมถึงการสร้างโรงพยาบาลต่าง ๆ ด้วย โดยตัวอย่างหนึ่งที่ดีในกรณีนี้ก็คือโรงพยาบาลแมคคอร์มิค ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นโรงพยาบาลแผนปัจจุบันแห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งโดยคณะมัชชันนารีชาวอเมริกัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2410 และในปี พ.ศ. 2463 ได้ย้ายที่ตั้งพร้อมทั้งก่อสร้างอาคารแห่งใหม่ โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงอดิศรอุดมเดช เป็นผู้ทำพิธีวางศิลาหัวมุม (corner stone) ซึ่งการที่สมาชิกในราชวงศ์

พระองค์ใดพระองค์หนึ่งเสด็จมาทรงเป็นประธานในพิธีดังกล่าว อาจจะแสดงให้เห็นว่าสยามในยุคนั้น ให้ความสำคัญของการสนับสนุนกิจการงานต่าง ๆ ของคณะมิชชันนารีเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นในเรื่องของระบบการศึกษาทางสยามเองก็ได้มีการส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนแบบสมัยใหม่ ใช้หลักสูตรจากส่วนกลาง ยกเลิกการสอนโดยใช้ภาษาพื้นเมือง และจัดตั้งโรงเรียนประจำจังหวัดขึ้นอีกด้วย

ที่กล่าวมาข้างต้นดูเหมือนว่าสยามจะเลือกใช้ soft power ที่เป็นรูปแบบใหม่ ที่อังกฤษนำมาใช้กับพม่าและอินเดีย แต่รูปแบบและจารีตดังเดิมก็ถูกนำมาใช้ด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการแต่งงานระหว่างสองราชวงศ์ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ทางเครือญาติซึ่งกันและกัน หรือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองสงฆ์ให้มีลักษณะแบบเดียวกับที่สยามใช้เป็นต้น ซึ่งหากเปรียบเทียบกันระหว่างการใช้ soft power ของสยามกับอังกฤษต่อประเทศอาณานิคมหรือประเทศราชของตนนั้น ดูเหมือนว่าสยามจะประสบความสำเร็จมากกว่า ทั้งนี้อาจจะสืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการไม่ว่า จะเป็นรูปแบบของการใช้ soft power ที่เป็นการผสมผสานวิธีดั่งเดิมเข้ากับวิธีสมัยดังที่กล่าวไปแล้วในตอนต้น หรืออาจจะเป็นเพราะเนื่องด้วยชาวสยามกับชาวล้านนามีความใกล้ชิดกันทางด้านชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อทางศาสนามากกว่าชาวอังกฤษกับชาวอินเดียหรือชาวพม่า ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมากในด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษาและความเชื่อต่าง ๆ นั้นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากศึกษาเรื่องการใช้อำนาจในรูปแบบของ soft power ของสยามต่ออาณาจักรล้านนาในอดีตนั้น เราจะพบว่า สยามมีการหยิบยืมรูปแบบส่วนหนึ่งมาจากเจ้าอาณานิคมอย่างประเทศอังกฤษ และรูปแบบการใช้อำนาจบางส่วนสยามก็เลือกที่จะใช้แบบจารีตประเพณีดังเดิม ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี สยามสามารถผนวกอาณาจักรล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบันได้อย่างสมบูรณ์ ไม่ปรากฏว่ามีความขัดแย้งหรือรู้สึกแบ่งแยกระหว่างผู้คนในภาคเหนือตอนบนกับภาคกลางหรือภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยอย่างชัดเจน

ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาและทำการวิจัยเชิงลึกเพิ่มเป็นอย่างยิ่ง เราจะสามารถถอดบทเรียนในการใช้ soft power ของสยามในอดีตมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศในปัจจุบันได้อย่างไรบ้าง

บรรณานุกรม

รุยาภรณ์ สุคนธทรัยพย์. (2561). การบริหารจัดการทรัพยากร Soft Power ของไทย.วารสารรัฏฐาภิรักษ์ ปีที่ 60 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2561.

ชัยพงษ์ สำเนียง. (2553). การสร้างตำแหน่งแห่งที่สอง “เมืองแพร่” ในประวัติศาสาตร์ “ชาติไทย” : จากเมืองกบฏสู่เมืองที่จงรักภักดี. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2563.

ชิษณุพงศ์ ด้วงสุข และปริลักษณ์ กลิ่นช้าง. (2563). อำนาจละมุน (Soft Power) ที่สะท้อนในภาพยนต์เยอรมัน Good Bye, Lenin! : การใช้มุมมองทางรัฐศาสตร์วิเคราะห์ภาษาและสัญลักษณ์ในภาพยนต์. วารสารมนุษยศาสาต์ ฉบับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2563.

ทินกฤต สิรีรัตน์. (2564). สมมติว่ามี “ล้านนา”: พื้นที่ อำนาจ-ความรู้ และมรดกของอาณานิคมสยาม. วารสารประวัติศาสาตร์ ธรรมศาสาตร์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564).

ศักดิภัท เชาวน์ลักณ์สกุล และสุภัทรา อำนวยสวัสดิ์. (2560). สยามกับการล่าอาณานิคมสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2511 -2453). วารสารช่อพะยอม ปีที่ 28 ฉบับที่ 1 (มกราคม – พฤษภาคม) พ.ศ. 2560.

ศรัญญา ประสพชิงชนะ. (2563). การขยายตัวของเมืองกัลกัตตาและการสร้างสถาปัตยกรรมภายใต้อิทธิพลของอังกฤษตั้งแต่ ค.ศ. 1690-1911. วารสารวิชาการมนุษยศาสาตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 28 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2563.

อารยา ฟ้ารุ้งสาง. (2564). ไม้สัก : ลัทธิจักวรรดินิยม และบทบาทของอังกฤษในความสัมพันธ์ระหว่างสยาม – ล้านนาก่อน พ.ศ. 2442. มนุษยศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 22 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2564.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล ปัจจัย ปิยะชน

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าสาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด วิทยาเขตชะอำ จ.เพชรบุรี

รูปถ่าย

วัน เดือน ปี เกิด 8 มิถุนายน 2515

ที่อยู่ปัจจุบัน 1458 ถนนเพชรเกษม ต.ชะอำ อ.ชำอำ จ.เพชรบุรี

เบอร์โทรศัพท์ 027694000 ต่อ 3030

เบอร์โทรสาร

เบอร์โทรศัพท์มือถือ 0869147799

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2539	ศ.บ.	เศรษฐศาสตร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2549	M.I.B.	International Business	University of Tasmania

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2557 –ปัจจุบัน	อาจารย์	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

Jarujan Songsakul, Maturos Mathurasai & Patjai Piyachon (2018). The factors Effecting Foreigner How to Choose Restaurants in Hua-hin. Proceedings of RTUNC 2018 the 3rd National Conference Ubonratchathani. Ubonratchathani University May 25, 2018. 1028-1037.

ปริญญา บรรจงมณี เรวิตา สายสุด และ ปัจจัย ปิยะชน. (2562). การรับรู้และพฤติกรรมการตัดสินใจใช้ของผู้บริโภคที่มีต่อ ATV Sport Park ในพื้นที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม พ.ศ.2562. หน้า 272-284.

บทความวิชาการเรื่อง กระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

The process of developing local government organizations in the 4.0 era. A case study of Prik Sub-District Municipality, Sadao District, Songkhla Province.

อรทัย ไพยรัตน์

Orathai Paiyarat

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา 90000

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 และปัจจัยของกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 ของเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกพื้นที่การวิจัยแบบเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร และคำให้สัมภาษณ์ของนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลปริกผ่านช่องทางยูทูป (Youtube) บนหน้าเว็ปไซต์ของทางเทศบาลตำบลปริกเป็นหลัก เนื่องจากเป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร และนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา ให้เห็นกระบวนการและปัจจัยจากกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 พบว่ากระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) กระบวนการพัฒนาภายในองค์กร ด้วยรูปแบบไตรพลังอนุภาคแห่งความยั่งยืน (2) การพัฒนาองค์กรร่วมกับภาคีเครือข่าย บนฐานของแนวความคิดในการสานพลังของภาคประชาชน ภาคีหุ้นส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สมาชิกสภาทุกคน ฝ่ายบริหาร ตลอดจนข้าราชการและพนักงานทุกคน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการพัฒนา คือ 1) ผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเทศบาลตำบลปริก 2) เทศบาลตำบลปริกให้ความสำคัญกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ระดับโลกลงมาจนถึงระดับพื้นที่ในการพัฒนาองค์กร 3) ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร 4) คำนึงถึงเป้าหมายการนำนโยบายเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติ ข้อเสนอแนะคือ เทศบาลตำบลปริกควรมีการพัฒนาศักยภาพโดยการสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการคิด และวางแผนนโยบายที่มีความรอบด้านและเท่าทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาองค์กรและการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

คำสำคัญ: กระบวนการ, การพัฒนา, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ยุค 4.0

ABSTRACT

The objectives of this study were to study the process of developing local government organizations in the 4.0 era and the factors of the development process of local government organizations in the 4.0 era of Prik Sub-District Municipality, Sadao District, Songkhla Province. Using

qualitative research, select a specific research area. Preliminary data collection from documents and interviews of the mayor of Prik Subdistrict Municipality mainly via YouTube channel (Youtube) on the website of Prik Subdistrict Municipality. Because it is a documented study and use the data to analyze the content to see processes and factors from the development process of local government organizations in the 4.0 era. It was found that the development process of local government organizations in the 4.0 era is divided into 2 parts: (1) internal development processes; with the Sustainability Tri-Particle Model (2) Organization development with network partners Based on the concept of empowering the people's sector various partners both public and private All members of the council, the administration, as well as all government officials and employees. The factors affecting the development process are; 1) Leaders play an important role in the development of Prik Sub-District Municipality. 2) Prik Subdistrict Municipality focuses on the context that has changed from the global level down to the local level of organizational development. 3) The importance of human resource development in the organization 4) Take into account the goals of implementing the linkage policy into practice. The suggestion is Prik Subdistrict Municipality should develop potential by supporting and promoting the thinking process. and planning policies that are well-rounded and keep pace with the situation as a guideline for organizational development and creating future change leaders.

Keywords: Process, development, Local government organization, 4.0 era

บทนำ

การพัฒนาองค์กรมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศมาอย่างยาวนาน เนื่องจากองค์กรเป็นหน่วยงานพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้คนมากมาย การบริหารและการพัฒนาองค์กรจึงเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้การบริหารหรือการพัฒนาองค์กรขึ้นอยู่กับหลายองค์ประกอบ เช่น ความยืดหยุ่น การสื่อสาร สภาพแวดล้อม คนในองค์กร การบริหารจัดการ รวมทั้งเรื่องของเทคโนโลยี (ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์, 2551) ทั้งนี้การพัฒนาองค์กรส่วนใหญ่เริ่มต้นในส่วนของภาคเอกชนเป็นหลักเพื่อนำองค์กรสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการพัฒนาองค์กรได้ขยายแนวคิดมาสู่ภาครัฐมากขึ้น เพื่อให้ภาครัฐมีสมรรถนะสูงรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องตลอดเวลา เพราะฉะนั้นกระบวนการพัฒนาองค์กรภาครัฐจึงมีความสำคัญในการพัฒนาองค์กรตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อให้องค์กรมีการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐต้องมีการปรับสภาพการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันที่สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพื่อให้องค์กรมีมาตรฐานในการบริหารจัดการ ทั้งนี้องค์กรต่างๆ ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น

การแข่งขันที่สูงขึ้นระหว่างหน่วยงานหรือองค์กร ความจำเป็นในการยกระดับการทำงาน และสร้างความโปร่งใสในการทำงาน โดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ (พีรพล ไทยทอง, 2560) เพื่อมุ่งประโยชน์สูงสุดของประชาชนและประเทศชาติ แต่อย่างไรก็ตามการบริหารงานภาครัฐนอกจากยึดหลักธรรมาภิบาลแล้ว จำเป็นต้องเน้นกระบวนการพัฒนาองค์กรเพื่อให้องค์กรมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันองค์กรภาครัฐต่างต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทุกมิติ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบด้านบวก คือ ทำให้หน่วยงานมีการพัฒนาที่สอดคล้องกับยุคสมัย และทำให้ระบบการพัฒนาองค์กรมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ในทางกลับกันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบกับคนทำงานในองค์กร และจำเป็นต้องมีการปรับตัวโดยการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน วิธีการทำงาน และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคนในองค์กร (สุนันทา เลาหนันท์, 2551) ดังนั้นด้วยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกองค์กร จึงนำมาสู่การตั้งคำถามว่ากระบวนการพัฒนาองค์กรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 มีกระบวนการพัฒนาอย่างไร เพื่อให้การพัฒนาองค์กรสอดคล้องกับบริบทการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐในปัจจุบัน

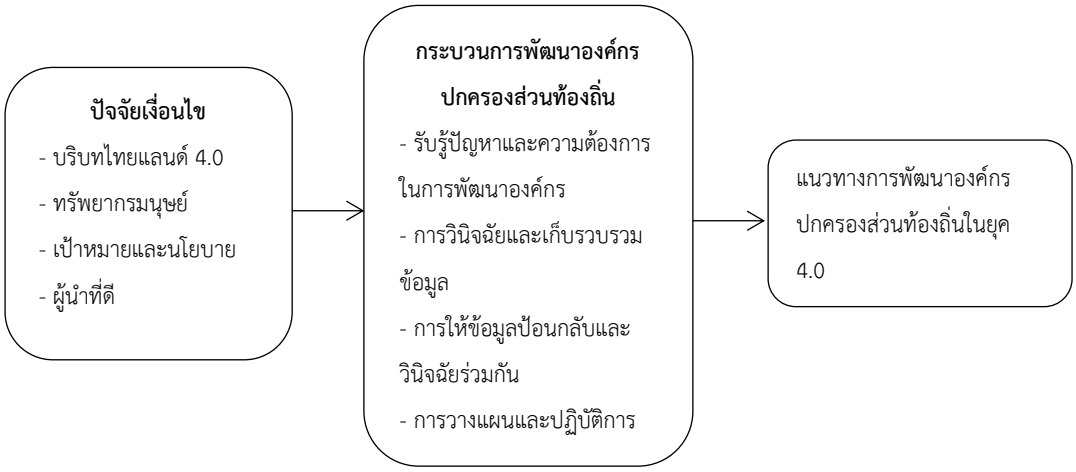
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

2. เพื่อศึกษาปัจจัยของกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่องกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และศึกษาปัจจัยเงื่อนไขของการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 ซึ่งภายใต้กระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการดำเนินงานตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้เห็นการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ โดยมีปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ผู้นำ (Ibarra et al., 2011) บริบทไทยแลนด์ 4.0 (เพ็ญประภา ศรีประสม, 2563) ทรัพยากรมนุษย์ เป้าหมายและนโยบาย เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 ทั้งนี้กรอบแนวคิดการวิจัยดังกล่าวเป็นกรอบการศึกษาเบื้องต้น ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ในพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยในการศึกษาเบื้องต้นครั้งนี้ เลือกพื้นที่การวิจัยแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากความรู้ ความสามารถของผู้นำในการพัฒนาองค์กร ผู้นำมีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการนำพาองค์กร และมีผลงานเชิงรูปธรรมในการพัฒนาองค์กร เช่น การมีแผนหรือยุทธศาสตร์แบบบูรณาการระหว่างประเทศและพื้นที่ รวมทั้งสามารถนำกลยุทธ์ไปปรับใช้กับพื้นที่ได้ การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร (Documentary Collection) (สารต้นปริก, 2564) และคำให้สัมภาษณ์ของนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลปริกผ่านช่องทางยูทูป (Youtube) บนหน้าเว็บไซต์ของทางเทศบาลตำบลปริกเป็นหลัก (เทศบาลตำบลปริก, 2565) เนื่องจากเป็นการศึกษาเบื้องต้น และประกอบด้วยสถานการณ์โควิดที่ส่งผลต่อการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ให้เห็นกระบวนการและปัจจัยจากกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 ที่สอดคล้องกับดำเนินงานขององค์กรในบริบทปัจจุบัน

ผลการวิจัย

กระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 ของเทศบาลตำบลปริกมีความมุ่งมั่นในการสร้างองค์กรโดยให้ประชาชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในแต่ละมิติ เพื่อขับเคลื่อนไปสู่การสร้างสังคมสันติสุขให้เกิดขึ้นร่วมกัน บนค่านิยมของคำว่า “ท้องถิ่นเป็นธรรม สังคมเป็นสุข” ทั้งนี้ในกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) กระบวนการพัฒนาภายในองค์กร ด้วยรูปแบบไตรพลังอนุภาคแห่งความยั่งยืน (2) การพัฒนาองค์กรร่วมกับภาคส่วนต่างๆ บนฐานของแนวความคิดในการสานพลังของภาคประชาชน ภาคีหุ้นส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สมาชิกสภาทุกคน ฝ่ายบริหาร ตลอดจนข้าราชการและพนักงานทุกคน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กระบวนการพัฒนาภายในองค์กร

1.1 การรับรู้ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาองค์กร โดยการพัฒนาเทศบาลตำบลปริกให้เป็นองค์กรธรรมาภิบาล อาศัยรูปแบบไตรพลังอนุภาคแห่งความยั่งยืนขององค์กรที่มีกลุ่มพี่เลี้ยง (Coaching) เพื่อน

หนุนพี่นำ (Tandem) และภูมิบุตรา (Bhumi-Buttra) เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน รวมทั้งการใช้นวัตกรรมการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Management and Development) ด้วยกระบวนการพัฒนาศักยภาพให้กับคนในองค์กร การจัดการอบรม หรือฝึกอบรมเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ข้าราชการและพนักงานปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน วินัยข้าราชการ เสริมสร้างและพัฒนาทัศนคติ จิตสำนึก และพฤติกรรมการบริการสาธารณะ โดยองค์กรมีบทบาทในเชิงยุทธศาสตร์ระดับพื้นที่ พัฒนากำลังบุคลากร องค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาพื้นที่ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และมิติอื่นๆ ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นที่คำนึงถึงผลประโยชน์และความต้องการของพลเมืองเทศบาลตำบลปริกเป็นสำคัญ

1.2 การวินิจฉัยและเก็บรวบรวมข้อมูลขององค์กร เทศบาลตำบลปริกให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้ (Knowledge Management) ให้กับบุคลากรในองค์กร โดยการอบรมหรือฝึกอบรม การสร้างและพัฒนาบุคคลากรให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกแห่งการบริการ (Service Mind) เป็นคนเก่งมีความรู้ ความสามารถในการทำงานรับใช้พี่น้องประชาชน และให้บริการอย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส ช่วยเหลือกันในการปฏิบัติหน้าที่ มีระบบการบริหารจัดการที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่า เพื่อให้ประชาชนและผู้รับบริการทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส ประชาชนสามารถเข้าถึงได้หลากหลายช่องทาง ตรวจสอบได้ ไม่มีข้อจำกัดของเวลา พื้นที่ เสียค่าใช้จ่ายน้อย เช่น การให้บริการสาธารณะด้านต่างๆ บนเว็ปไซต์หลักของเทศบาล และพัฒนาระบบดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการบริการสาธารณะ เป็นต้น พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ทำงานในเชิงรุกและสามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ได้

1.3 การให้ข้อมูลป้อนกลับและวินิจฉัยร่วมกัน เทศบาลตำบลปริกมีเป้าหมายการปฏิบัติราชการเพื่อให้เกิดความผาสุกและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลางในการได้รับบริการจากเทศบาลตำบลปริก และเปิดโอกาสให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการสาธารณะ พัฒนาเมืองให้น่าอยู่อย่างยั่งยืน เป็นเมืองแห่งนวัตกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานและการบริการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดผ่านยุทธศาสตร์ นโยบายของเทศบาล วิธีการทำงาน ตลอดจนแผนงานโครงการให้สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืน ทั้งนี้มีการให้ข้อมูลป้อนกลับโดยการประเมินความพึงพอใจในการบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลปริก ซึ่งประกอบด้วยประเด็น 1) การกำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการให้บริการแก่ประชาชน 2) การให้บริการตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่กำหนดไว้โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ 3) การเลือกใช้ช่องทางการให้บริการที่เหมาะสมกับการให้บริการ 4) การจัดให้มีช่องทางและกลไกในการแก้ไขปัญหาเรื่องร้องเรียนของประชาชน 5) การจัดทำระบบข้อมูลทางสถิติและสรุปผลการให้บริการแก่ประชาชน โดยผลการประเมินในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า ผู้รับบริการมีความพึงพอใจต่อการให้บริการอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาองค์กรที่มีความชัดเจนในด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ นโยบาย วิธีการทำงาน ตลอดจน

แผนงานโครงการ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรที่ทางเทศบาลให้ความสำคัญ ส่งผลให้ได้ข้อมูลป้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กรในระยะต่อไป

1.4 การวางแผนและปฏิบัติการ เทศบาลตำบลปริกให้ความสำคัญกับนโยบายที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ โดยทำให้เกิดความสอดคล้องเชื่อมโยงจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน (Bottom up) และระดับบนลงด้านล่าง (Top down) และสอดประสานกับทิศทางการพัฒนาประเทศชาติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และฉบับที่ 13 ที่กำลังจะมีขึ้น ในขณะเดียวกันก็คำนึงถึงความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาล นโยบายระดับจังหวัด นโยบายของอำเภอสะเดา และนโยบายสาธารณะจากพี่น้องประชาชน รวมทั้งประการสำคัญคือ การน้อมนำเอาแนวพระราชดำรัสว่าด้วย “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่และเป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลปริกที่บูรณาการกับแนวคิดในระดับสากล คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ซึ่งอาศัยกรอบดังกล่าวมองการพัฒนาทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความเชื่อมโยงกัน เพื่อให้การวางแผนและการปฏิบัติดังกล่าวเป็นทิศทางในการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนต่อไป

2) การพัฒนาองค์กรร่วมกับภาคส่วนต่างๆ บนฐานของแนวความคิดในการสานพลังของภาคประชาชน ภาคีหุ้นส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สมาชิกสภาทุกคน ฝ่ายบริหาร ตลอดจนข้าราชการและพนักงานทุกคน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change Agent) ในการขยายผลความร่วมมือ โดยชักชวนหัวหน้าส่วนราชการ พนักงานเทศบาล คณะครูโรงเรียนเทศบาลปริก มาร่วมกันเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาสังคมเทศบาลตำบลปริกตามรูปแบบการทำงานบนฐานความร่วมมือ สานพลังเพื่อชุมชนท้องถิ่น (Collaborate Connected Community)

ปัจจัยของกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0

1. ผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเทศบาลตำบลปริก เนื่องจากผู้นำมีลักษณะเป็นผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) คือสามารถปรับเปลี่ยนตนเองและพัฒนาบุคคลากรในองค์กรไปตามสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ โดยผู้นำพยายามให้การสนับสนุนและส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรในด้านต่างๆ เพื่อให้บุคลากรมีจิตสำนึกแห่งการบริการ ซึ่งผู้นำมีการแสดงเจตจำนงทางการเมืองในการต่อต้านทุจริต สร้างมาตรฐานการใช้ดุลยพินิจในการใช้อำนาจหน้าที่ให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) นอกจากนั้นผู้นำของเทศบาลนครปริกยังมีลักษณะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Strategic Leadership) คือเป็นผู้นำที่มองการไกลถึงสิ่งที่องค์กรจะต้องเผชิญในอนาคต มีการวางวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ นโยบาย วิธีการทำงาน ตลอดจนแผนงานโครงการที่สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืน รวมทั้งมีลักษณะผู้นำในปัจจุบันคือเป็นผู้นำที่ส่งเสริมความร่วมมือ (Collaborative Leadership) ให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน

2. บริบทไทยแลนด์ 4.0 (ผู้นำมีวิธีคิดที่สามารถเชื่อมโยงมิติต่างๆ ในระดับท้องถิ่นสู่ระดับโลกได้ หรือรู้เท่าทันโลก) เทศบาลตำบลปริกให้ความสำคัญกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ระดับโลกลงมาจนถึงระดับพื้นที่ในการพัฒนาองค์กรโดยเฉพาะบุคลากรในองค์กรให้เท่าทันกับสถานการณ์ พร้อมทั้งพัฒนาบุคลากรของเทศบาลในทุกมิติเพื่อให้สามารถรองรับการบริการให้กับประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเท่าทันสถานการณ์

3. ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่องค์กรให้การสนับสนุนและส่งเสริม เพราะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นแหล่งพลังงานหลักจะช่วยหนุเสริมการทำงานของเทศบาลให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ดังนั้นองค์กรจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรทุกๆ ด้าน เพื่อรองรับทิศทางของนโยบายและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่และระดับประเทศ

4. คำนึงถึงเป้าหมายการนำนโยบายเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติ ปัจจัยความสำเร็จอีกประการของกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 คือการวางนโยบายที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายของจังหวัด และนโยบายสาธารณของพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 มีกระบวนการเกิดขึ้นทั้งกระบวนการภายในองค์กร และการพัฒนาองค์กรร่วมกับภาคส่วนต่างๆ บนฐานของแนวความคิดในการสานพลังของภาคประชาชน ภาคีหุ้นส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สมาชิกสภาทุกคน ฝ่ายบริหาร ตลอดจนข้าราชการและพนักงานทุกคน ทั้งนี้กระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 ของเทศบาลตำบลปริกยังมีปัจจัยเงื่อนไขที่น่าสนใจหลายประการในกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในครั้งนี้ ซึ่งจะยกประเด็นมาอภิปรายโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 ของเทศบาลตำบลปริก ขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากผู้นำของเทศบาลตำบลปริกมีลักษณะของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (Visionary) มีความศักยภาพด้านความรู้และความสามารถที่หลากหลาย สอดคล้องกับลักษณะผู้นำองค์กรภาครัฐสมัยสมัย (เสกสรรค์ สนวา และคณะ, 2561) ที่กล่าวว่าลักษณะของผู้นำองค์กรภาครัฐควรมีบุคลิกภาพที่ดี (Good Personality) มีวิสัยทัศน์ (Visionary) มีศักยภาพ (Potential) ที่หลากหลาย รวมทั้งเป็นนักกลยุทธ์ (Strategist) ที่สามารถออกแบบกลไกในการพัฒนาองค์กรทั้งภายในและภายนอกได้ แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 จำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่มีลักษณะส่งเสริมความร่วมมือทั้งในระดับหน่วยงานภายในและสามารถสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคีภาคส่วนภายนอกได้ โดยผู้นำจำเป็นต้องเข้าใจบริบทหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงทำให้สามารถพัฒนาองค์กรไปสู่ความยั่งยืนได้

สรุปผลการวิจัย

บทความนี้เป็นการศึกษากระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และปัจจัยเงื่อนไขของกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 พบว่า กระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) กระบวนการพัฒนาภายในองค์กร ด้วยรูปแบบไตรพลังอนุภาคแห่งความยั่งยืน (2) การพัฒนาองค์กรร่วมกับภาคส่วนต่างๆ บนฐานของแนวความคิดในการสานพลังของภาคประชาชน ภาคีหุ้นส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สมาชิกสภาทุกคน ฝ่ายบริหาร ตลอดจนข้าราชการและพนักงานทุกคน และมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือ (1) ผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา (2) บริบทไทยแลนด์ 4.0 (3) ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร และ (4) คำนึงถึงเป้าหมายการนำนโยบายเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งมีข้อเสนอต่อกระบวนการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุค 4.0 คือ เทศบาลตำบลปริกควรมีการพัฒนาศักยภาพโดยการสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการคิด และวางแผนนโยบายที่มีความรอบด้านและเท่าทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทาง การพัฒนาองค์กรและการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์. (2551). พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

เทศบาลตำบลปริก. (2565). ปริก เมืองสบาย สบาย. ออนไลน์ : เข้าถึงได้จาก http://www.tonprik.go.th/frontpage 10 มกราคม 2565.

ประชาสัมพันธ์เทศบาลตำบลปริก ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2564.

พีรพล ไทยทอง. (2560). ธรรมาภิบาลกับการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ไทยแลนด์ 4.0. วารสาร มจร

เพ็ญประภา ศรีประสม. (2563). ประเทศไทยยุค 4.0 เป็นอย่างไร. ออนไลน์ : เข้าถึงได้จาก http://ced.sci.psu.ac.th/km/km/experience-km/2560/thailand4.0#:~:text. วันที่ 14 ตุลาคม 2563.

สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ เล่มที่ 3) พฤษภาคม 2560.

สารต้นปริก. (2564). พลเมืองปริก ไม่ประมาท การ์ดไม่ตก ไม่ตรกหนก แต่ต้องตระหนัก. วารสารเพื่อการ

สุนันทา เลาหนันท์ (2551). การพัฒนาองค์การ. บริษัททวีรัตน์ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด. กรุงเทพฯ.

เสกสรร สนวา ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี และวิไลลักษณ์ ขาวสะอาด. (2561). คุณลักษณะของผู้นำองค์การภาครัฐสมัยใหม่. Vol.20 Special Issue (September-October) 2018-JHSSRRU.

Herminia Ibarra, Morten T. Hansen. (2011). Are you a collaborative leader? HBR’s 10 must read on collaboration. Published by Harvard Business Review Press.

กระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรมร่วมกับชุมชน: กรณีศึกษาอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

Collaborative Cultural Mapping Process with Local Community: Khemarat, Ubon Ratchathani

วรงค์ นัยวินิจ[1] จริยาภรณ์ อุ่นวงษ์[2]
คำล่า มุสิกา[3] วศิน โกมุท[3] จักเรศ อิฐรัตน์[3] วิชุลดา พิไลพันธ์[3] อินทิรา ซาฮีร์[3]
[1] คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี warongn@kru.ac.th
[2] คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
[3] คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

การสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่จำเป็นจะต้องมีชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เพราะถือเป็นการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลที่กระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ ในชุมชนให้เป็นระเบียบในเชิงประจักษ์เพื่อใช้กำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองบนพื้นฐานด้านวัฒนธรรม กระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรมร่วมกับชุมชน กรณีศึกษาอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์คือสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมอำเภอเขมราฐ ด้วยกระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรมร่วมกับชุมชนโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์มาช่วยในกระบวนการสร้างแผนที่ ผลที่ได้จากกระบวนการนี้ประกอบไปด้วยโครงสร้างและความสัมพันธ์ของระบบที่มีแผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือร่วมในการนำไปต่อยอดสร้างพื้นที่วัฒนธรรมและยกระดับศิลปะและวัฒนธรรมในอำเภอเขมราฐสู่แผนพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ผลที่ได้คือระบบฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมที่มีส่วนข้อมูลทั่วไปและข้อมูลเชิงวิเคราะห์ เชื่อมกับพิกัดที่ตั้งของวัฒนธรรมเป็นระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ด้านวัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐ อย่างไรก็ตามระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ที่ได้ควรจะต้องเพิ่มข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลวัฒนธรรมที่สมบูรณ์มากขึ้น

คำสำคัญ: แผนที่วัฒนธรรม ฐานข้อมูล เขมราฐ

Abstract

Cultural mapping is a collaborative process which demands the active involvement of local people in communities where the collected cultures are found. A cultural map features an organized, structured, and geo-tagged cultural database making it useful to support designing a culture-based development strategy. This project aims at building a cultural map collaboratively with the Khamarat community in Ubon Ratchathani Province. The collaborative process to build Khemarat cultural map is applied and the collected data is integrated into the Geographic Information System. The outputs of this collaborative process are the analytic structure and relationship of the system’s components under study guiding the research team

and local collaborators to create cultural spaces and strengthen the local artists and cultural entrepreneurs. The cultural database consists of general and analytic information which is transferred into the geographic information system. The improvement of the cultural map suggested by users includes quantitative and qualitative issues regarding cultural data.

Keyword: Cultural map, Database, Khemarat

1. บทนำ

วัฒนธรรมคือความซับซ้อนเชื่อมโยงหลายด้านทั้งทางจิตวิญญาณ ด้านวัตถุ ด้านคุณลักษณะทางปัญญาและอารมณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้น ซึ่งไม่ใช่แค่เพียงศิลปะและวรรณกรรม แต่ยังรวมถึงวิถีชีวิต ประเพณีและความเชื่อ วัฒนธรรมและประสบการณ์นั้นมีผลต่อการก่อรูปร่างของความเชื่อรวมไปถึงทิศทางในการศึกษา, สื่อกลาง, การท่องเที่ยว, การพัฒนาชุมชน, การวางแผน และ อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยและมีผลต่อการรับรู้ของผู้คนเกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ โดยเฉพาะการให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของบุคคลและชุมชนที่สื่อความหมายของวัฒนธรรม (Fukuda-Parr & Office, 2004; Maraña, 2010; UN Committee on Economic Social and Cultural Rights (CESCR), 2009) “แผนที่ทางวัฒนธรรม” เป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ทั้งในเชิงการตีความหมายที่แท้จริงและเชิงอุปมาอุปมัยที่นอกเหนือจากการทำแผนที่ แต่เป็นการรวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรมและข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้ด้วยเทคนิคต่าง ๆ

การสร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่จำเป็นจะต้องมีชุมชนเจ้าของวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เพราะถือเป็นการเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลที่กระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ ในชุมชนให้เป็นระเบียบในเชิงประจักษ์ นอกจากนี้การทำแผนที่วัฒนธรรมในระดับชุมชนยังเป็นการรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์โดยผ่านการสอบถามและเล่าเรื่องจากคนในชุมชน ข้อมูลเหล่านี้สามารถใช้แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลาต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันและเป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Hooper, 2005) ด้วยกระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรมองค์ประกอบทางวัฒนธรรมจะได้รับการบันทึก วิเคราะห์ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบร่วมกับชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้บนแผนที่ทางวัฒนธรรมไปใช้ในการเริ่มกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ของชุมชน เป้าหมายขั้นพื้นฐานที่สุดของการสร้างแผนที่วัฒนธรรมคือการช่วยให้ชุมชนรับรู้ เข้าใจ และสนับสนุนความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน (Longley & Duxbury, 2016) โดยประเภทข้อมูลแผนที่วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 2 หมวดหมู่คือ วัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible) เช่น สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เช่น ความเชื่อ, ภูมิปัญญา, ประเพณีพิธีกรรม ความทรงจำ ทัศนคติและคุณค่าต่าง ๆ นอกจากนี้แผนที่วัฒนธรรมยังถูกใช้เพื่อในการพัฒนาระดับเมือง ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ของเมือง ณ ปัจจุบัน เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเมืองและวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของการพัฒนาเมือง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นองค์ความรู้และฐานข้อมูลที่สำคัญต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองบนพื้นฐานวัฒนธรรมของชุมชน

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมมาหลายชั่วอายุคน เทศกาลสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานีเป็นงานระดับชาติที่ได้รับความสนใจจากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็น

จำนวนมาก คือ ประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นประเพณีทางพุทธศาสนา สินค้าหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อาทิเช่น ผ้ากาบบัว เป็นสินค้าหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองอุบลราชธานีถือเป็นผ้าประจำจังหวัด เนื่องจากมีลวดลายสวยงามเฉพาะตัวและได้รับคำชมจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ผ้าไหมผืนเรียบ ผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาวเป็นการทอผ้าไหมนำมายอมด้วยสีจากธรรมชาติหรือสีเคมี ด้วยฝีมือการทออย่างประณีต ทำให้เนื้อผ้าสม่ำเสมอและผิวมันวาว เครื่องทองเหลือง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากบรรพชนบ้านปะอาว อำเภอเมืองอุบลราชธานี เป็นหมู่บ้านที่ใช้วิชาหลอมที่สืบทอดมากว่า 4,500 ปีด้วยวิธีการหล่อแบบขี้ผึ้งหายสร้างผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม จังหวัดอุบลราชธานีเป็นอีกจังหวัดของประเทศไทยที่มีแม่น้ำโขงไหลผ่านเป็นระยะทาง 130 กิโลเมตร ในเขต 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเขมราฐ อำเภอนาตาล อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอศรีเมืองใหม่ และอำเภอโขงเจียม ซึ่งทำให้พื้นที่ 5 อำเภอนี้มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับผู้คนอีกฝั่งของแม่น้ำโขง โดยเฉพาะอำเภอเขมราฐนับเป็นอีกหนึ่งอำเภอสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานีที่มีประวัติความเป็นมายาวนานร่วม 200 ปี และยังเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองหลายด้าน ความสำคัญของอำเภอเขมราฐ เกิดจากที่ตั้งของอำเภอเขมราฐที่ติดกับแม่น้ำโขงเป็นระยะทางกว่า 40 กิโลเมตร ซึ่งฝั่งตรงข้ามคือเมืองสองคอน แขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายสำคัญของภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเชื่อมโยงคนกลุ่มต่างๆ ให้เคลื่อนย้ายอพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขงอย่างต่อเนื่องเกิดการสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นโดยเฉพาะในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้แม่น้ำโขงยังเป็นเส้นทางการค้าโบราณที่พ่อค้าจะนำสินค้าจากภายในและภายนอกมาแลกเปลี่ยนกันในพื้นที่ของเมืองเขมราฐ จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกล่าวว่า เมืองเขมราฐทำการค้ากับเมืองละคอน (เมืองนครพนม) สินค้าออกที่สำคัญของเขมราฐ คือ วัว ควาย ม้า และนำเข้าบุหรี่ และปูนจากเมืองละคอน เขมราฐในอดีตถือเป็นเมืองชุมทางการค้าในเขตลุ่มน้ำโขงตอนล่างทำหน้าที่รวบรวมสินค้าจากสองฝั่งแม่น้ำโขงและทำการค้ากับเมืองนครพนมและเมืองหนองคายในเขตลุ่มน้ำโขงตอนกลาง ความสำคัญในทางเศรษฐกิจของเมืองเขมราฐยังคงมีอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบันเนื่องจากอำเภอเขมราฐเป็นที่ตั้งของจุดผ่อนปรนด่านอำเภอเขมราฐ - บ้านนาปากซัน เมืองสองคอน แขวงสะหวันนะเขต เชื่อมการค้าชายแดนระหว่างไทยกับสปป.ลาว นอกจากความสำคัญของแม่น้ำโขงต่อการสร้างบ้านแปงเมือง และด้านการค้าแล้ว แม่น้ำโขงยังเป็นเส้นทางการส่งต่อทางด้านวัฒนธรรมและความเชื่อร่วมระหว่างผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขง เช่น การรับวัฒนธรรมการรำตังหวายจากแขวงสะหวันนะเขตมายังเมืองเขมราฐก่อนจะเผยแพร่ไปยังพื้นที่อื่นๆของอีสาน ความศรัทธาร่วมต่อพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อของประชาชนสปป.ลาวและประชาชนในอำเภอเขมราฐและใกล้เคียง รวมถึงประเพณีทางศาสนาที่สัมพันธ์กับแม่น้ำโขง คือ การแข่งเรือยาวในวันออกพรรษาซึ่งอำเภอเขมราฐจัดเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือนตุลาคม

อำเภอเขมราฐ ถือเป็นอำเภอที่มีประวัติความเป็นมายาวนานนับ 200 ปี เดิมมีฐานะเป็นเมืองที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเทียบเท่ากับเมืองชั้นเอก ขึ้นตรงกับกรุงเทพมหานคร โดยได้รับการโปรดเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ให้ตั้งบ้านโคกกงพะเนียงเป็นเมืองเขมราษฎร์ธานี เมื่อ พ.ศ. 2357 มีความหมายว่า “ดินแดนแห่งความเกษมสุข” และโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งอุปฮาดก่ำที่อพยพมาจากเมืองอุบลราชธานีเป็นเจ้าเมืองคนแรก มีนามว่า “พระเทพวงศา” ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงเทพมหานครกับเมืองเขมราษฎร์ธานีคือ เมืองเขมราษฎร์ธานีมีหน้าที่ส่งส่วยตามที่ทางกรุงเทพมหานครกำหนด ภายหลังเมื่อ พ.ศ. 2445 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทำการปฏิรูปการปกครอง จัดการปกครองภายใต้รูปแบบมณฑลเทศภิบาล แบ่งมณฑลในภาคอีสานเป็น 3 มณฑลได้แก่ มณฑลอีสาน มณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และเนื่องด้วยมณฑลอีสานเป็นมณฑลขนาดใหญ่จึงถูกแบ่งออกเป็น 5 บริเวณ ได้แก่ บริเวณอุบล บริเวณขุขันธ์ บริเวณสุรินทร์ บริเวณร้อยเอ็ด และบริเวณจำปาศักดิ์ เมือง

เขมราฎร์ธานีอยู่ในบริเวณอุบล เมืองเขมราษฎร์ธานีอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองอุบลราชธานีมาโดยตลอดตั้งแต่การปฏิรูปการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันอำเภอเขมราฐมีพื้นที่ 526.75 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 79,525 คน แบ่งเขตการปกครองเป็น 9 ตำบล 123 หมู่บ้าน มีเทศบาลตำบล 6 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง ประชากรร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ เกาะแก่งในลำน้ำโขง เช่น หาดทรายสูง แก่งช้างหมอบ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เช่น พระเจ้าองค์หมื่น พระเจ้าองค์แสน พระหยกมรกต พระพุทธเขมรัฐวรมงคล พระเจ้าใหญ่องตื้อ สถานที่สำคัญทางศาสนาเช่น หอแสง สำนักสงฆ์ภูเขาเงิน ศาลหลักเมืองพระเทพวงศา เจ้าเมืองเขมราฐ งานประเพณี ได้แก่ งานแข่งเรือนานาชาติ งานแห่งเทียนเข้าพรรษา และศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สำคัญคือ “รำตังหวาย” เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม อำเภอเขมราฐจัดให้มีตลาดนัดถนนคนเดินทุกวันเสาร์ที่ 2 และวันเสาร์ที่ 4 ของทุก ๆ เดือน โดยมีการแสดงสินค้า และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน คือ การฟ้อนรำตังหวาย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น โดยผู้สูงอายุที่มีจิตอาสาของอำเภอเขมราฐ เพื่อเป็นการต้อนรับผู้ที่มาท่องเที่ยว อาจกล่าวว่า ตลอดระยะเวลา 200 ปีตั้งแต่การตั้งเมืองเขมราฎร์ธานีจนถึงปัจจุบัน อำเภอเขมราฐเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และคนในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่เป็นอย่างดีและมีความพยายามที่จะฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สะท้อนเอกลักษณ์ของเมืองเขมราษฎร์ธานีในอดีตขึ้นมาอีกครั้ง

จากความสำคัญด้านวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาพื้นที่ที่กล่าวมา ทำให้คณะวิจัยเห็นถึงศักยภาพของพื้นที่เมืองเขมราฐที่จะสามารถนำเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาด้านศิลปะและวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ เนื่องจากข้อมูลด้านวัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐไม่ได้มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ มีข้อมูลแบบกระจัดกระจาย บางชุดข้อมูลก็เป็นความทรงจำของแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล การจัดเก็บข้อมูลด้านวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบด้วยกระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรมจึงเป็นขั้นตอนที่จำเป็น ที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบของการพัฒนาที่มีวัฒนธรรมเป็นแกนหลัก และสุดท้ายสามารถใช้แผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองบนข้อมูลทางวัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐ และคาดว่าจะสามารถใช้เป็นมาตรฐานในการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างเป็นวัฒนธรรมการผลิตและการบริโภค รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในที่อื่น ๆ

2. วัตถุประสงค์

สร้างแผนที่ทางวัฒนธรรมอำเภอเขมราฐร่วมกันกับชุมชนเพื่อนำแผนที่วัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมและยกระดับศิลปะและวัฒนธรรมในอำเภอเขมราฐสู่แผนพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาพื้นที่อำเภอเขมราฐเป็นการพัฒนาที่ใช้พื้นที่เป็นหลัก (Area Based) ที่มีจุดดึงดูดลูกค้าในลักษณะของการทองเที่ยวคือถนนคนเดินที่มีการดำเนินการโดยชุมชนเป็นถนนที่ขายสินค้าทางวัฒนธรรม เป็นเส้นทางผ่านสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานีผนวกกับการพัฒนาที่ใช้ภูมิความรูและวัฒนธรรมในการผลิตสินค้าเป็นหลัก (Product Base) เช่น การลำตั่งหวาย ผ้าย้อมคราม กล้วยตาก และปลาแม่น้ำโขง พื้นที่อำเภอเขมราฐจึงมีทุนทางสังคม (Social Capital) ที่สร้างการมีส่วนร่วม(Participation) และสร้างระบบความคิดของ “การเป็นเจ้าของร่วมกัน” ซึ่งจะทำให้เกิดการอนุรักษ์ มีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ทำให้เกิดโอกาสการเรียนรูและ

การถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนความสำเร็จได้ง่าย อย่างไรก็ตามในบทความนี้จะเน้นถึงกระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรมและผลที่ได้รับคือตัวแผนที่วัฒนธรรมเท่านั้น

1. กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการพัฒนาพื้นที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม คณะวิจัยจึงสร้างเครือข่ายความร่วมมือก่อนดำเนินกระบวนการวิจัยโดยประกอบไปด้วย

1.1 ชุมชนมีความเข้าใจสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่และสามารถนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์สร้างมูลค่าเพิ่มก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม มีการส่งเสริมตั้งแต่กระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้ประกอบการ

1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญในการขับเคลื่อน

1.3 ศิลปินในพื้นที่เช่น หมอลำ มลฤดี พรหมจักร ต้นตำรับขับลำพื้นถิ่นของประเทศไทยที่พร้อมจะขยายเครือข่าย

1.4 ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านงานวิชาการและการวางแผน การบ่มเพาะวิสาหกิจ

1.5 ภาคเอกชนเข้าร่วมดำเนินการ

2. กระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรม

แผนที่วัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานีเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมรายละเอียดของวัฒนธรรมที่โดดเด่นที่พบในอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานีอย่างเป็นระบบ และเป็นเครื่องมือที่นำชุดข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ได้จากองค์ความรู้และการสืบค้นของนักวิชาการหลายสาขา (ประวัติศาสตร์ ปรัชญา รัฐศาสตร์ ศิลปะการแสดง วิทยาศาสตร์ประยุกต์ ฯลฯ) มาวิเคราะห์ร่วมกับชุมชนที่มีข้อมูลอีกชุดที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านประสบการณ์และความทรงจำของคนในชุมชน แผนที่วัฒนธรรมนี้จึงเป็นระบบการจัดการฐานองค์ความรู้จากการผสมผสานข้อมูลเชิงวัฒนธรรมของข้อมูลทั้งสองชุด กระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี มี 4 ขั้นตอนหลัก (ภาพที่ 1) คือ

2.1 การเก็บข้อมูลของวัฒนธรรมที่น่าสนใจที่เป็นผลจากการะดมสมองร่วมกับชุมชนผ่าน i) การใช้ภาพถ่ายทางอากาศเพื่อกำหนดพิกัดของวัฒนธรรมกับตัวแทนของชุมชน (Gonzalez, 2002) ii) การวิเคราะห์โครงสร้างและความสัมพันธ์ของระบบ iii) การจัดกิจกรรมการเก็บข้อมูลด้านวัฒนธรรมร่วมกันกับชุมชน โดยเฉพาะบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนของโรงเรียนเขมราฐพิทยาคม iv) การสัมภาษณ์ด้วย Semi-Structure Guideline การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสืบค้นข้อมูลมือสอง v) การเก็บข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ของวัฒนธรรมด้วยเครื่องระบุตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ (GPS) โดยคณะวิจัย (ภาพที่ 2)

2.2 การนำข้อมูลที่ได้ในขั้นตอนที่ 1 จัดเก็บลงในระบบฐานข้อมูลที่ออกแบบไว้ โดยมีหมวดวัฒนธรรมที่จัดเก็บทั้งหมด 9 หมวด[1] ได้แก่ แหล่งธรรมชาติ (Natural resource) สถาปัตยกรรม (Architecture) ศิลปะการแสดง (Performing arts) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional craftsmanship) วรรณกรรมพื้นบ้าน (Folk Literature) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล (Social practices, ritual and festive events) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and practices concerning nature and the

[1] อ้างอิงจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยกระทรวงวัฒนธรรม http://ich.culture.go.th/index.php/en/home จะมีการจัดหมวดหมู่เฉพาะวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible culture) เท่านั้น ไม่มีการกล่าวถึงวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible culture)

universe) กีฬาพื้นบ้าน (Folk sport game and martial arts) และ ภาษา (Thai local and ethnic languages) ในขั้นตอนนี้จะรวมถึงการตรวจสอบข้อมูลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อจะใช้ในการเก็บข้อมูลที่ขาดหายเพิ่มเติมและแก้ไขข้อมูลที่มิให้ถูกต้อง

2.3 การนำข้อมูลในระบบฐานข้อมูลเชื่อมต่อกับข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ของวัฒนธรรมเพื่อสร้างเป็นแผนที่วัฒนธรรมในรูปแบบระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ด้วยโปรแกรม QGIS[2] สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมและการยกระดับศิลปะและวัฒนธรรมในอำเภอเขมราฐสู่แผนพัฒนาผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่

2.4 นำระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เข้าระบบออนไลน์ (Google My Map) เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อชุมชนสำหรับการให้ข้อแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลที่ถูกจัดเก็บ

ภาพที่ 1 กระบวนการสร้างแผนที่วัฒนธรรม อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

[2] โปรแกรม Freeware สำหรับสร้างระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ https://www.qgis.org/en/site/

ภาพที่ 2 กิจกรรมการเก็บข้อมูลด้านวัฒนธรรมร่วมกันกับชุมชน การสัมภาษณ์ด้วย Semi-Structure Guideline และการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลทั้งหมดจะมีการระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วยเครื่องระบุตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ (GPS) โดยคณะวิจัย

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์โครงสร้างและความสัมพันธ์ของระบบ

คณะวิจัยใช้เครื่องมือ Unified Modeling Language (UML) Class Diagram (Rumbaugh, Jacobson, & Booch, 1999; สุนทริน วงศ์ศิริกุล & ชัยวัฒน์ สิทธิโอฬารกุล, 2550) วิเคราะห์โครงสร้างและความสัมพันธ์ของระบบที่ทำการศึกษาพบว่าโครงสร้างของระบบมีทั้งหมดดังนี้

CultureKMR: ประเภทของวัฒนธรรมที่พบแยกเป็น ElementaryCulture เป็นวัฒนธรรมเชิงเดี่ยวที่มีคุณสมบัติ (attributes) ที่เฉพาะตัวแบ่งเป็น 9 หมวด เมื่อมีการนำวัฒนธรรมเชิงเดี่ยวมาผสมผสานเพื่อสร้างวัฒนธรรมที่เกิดจากการนำมาใช้ร่วมกันจะถูกจัดให้เป็น DiversifiedCulture ที่ปกติจะพบได้ในการจัดงานกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมต่าง ๆ โดย Diversified culture ประกอบด้วย RegularActivity เช่น งานถนนคนเดินที่จัดทุกวันเสาร์ กับ SpecialEvent เช่น งานแฟชั่นโชว์ นอกจากนี้วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมนั้นก็จะมีความสัมพันธ์กับประเภทของวัฒนธรรม (CulturalType) ว่าเป็น วัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible) หรือ วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible)

Database: องค์ประกอบของกลุ่มนี้คือระบบฐานข้อมูลที่สร้างด้วยโปรแกรม MS Access และ QGIS ประกอบด้วย Interface, Table, Modification และ Report สำหรับข้อมูลแต่ละชุดในตาราง (Table) และกลุ่มข้อมูล (Fields)[3] จะมีรหัสของตัวเอง (code) ฐานข้อมูลที่สร้างใน MS Access จะถูกนำไปเชื่อมกับข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์เพื่อสร้างระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

[3] ประยุกต์จากระบบฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมของ India Gandhi National Centre for the arts

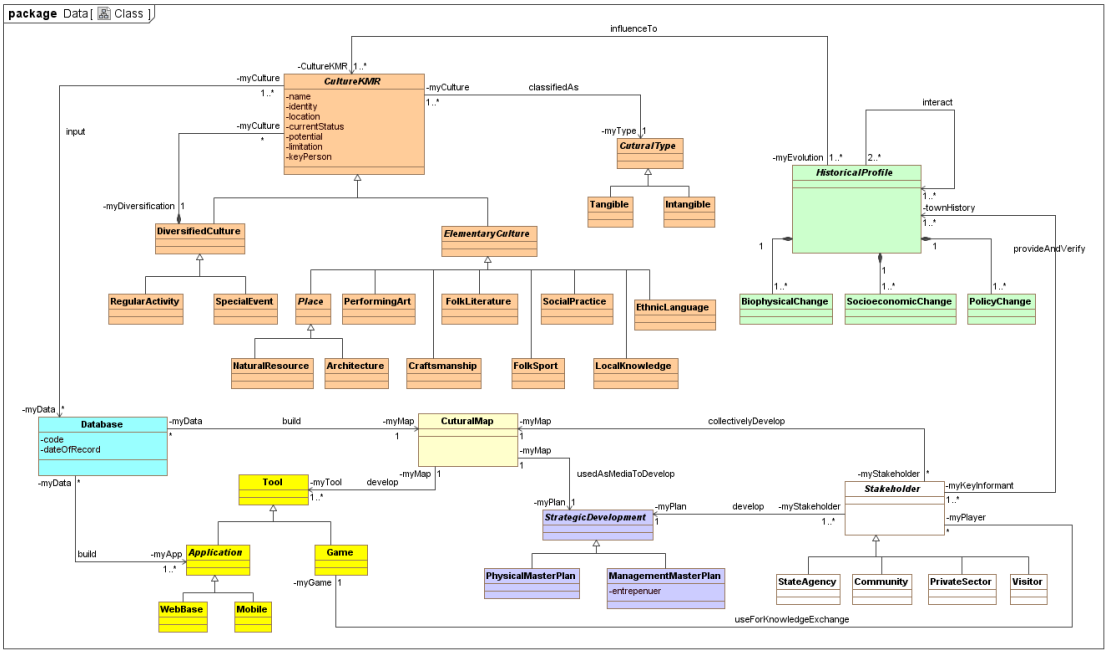
CulturalMap: เป็นองค์ประกอบที่สร้างขึ้นจากข้อมูลในระบบฐานข้อมูล และทำการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลด้านวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน ซึ่งในกรณีนี้แผนที่วัฒนธรรม (CulturalMap) ถูกใช้เป็นสื่อกลางในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกิจกรรมเวทีสาธารณะ โดยตัวแทนของชุมชนจะเป็นผู้ตรวจทานข้อมูล และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลด้านวัฒนธรรม

Tool: เป็นผลผลิตของงานวิจัยที่ตั้งไว้โดยแบ่งเป็นสองประเภทคือ Game และ Application ที่ประกอบไปด้วย WebBased Application กับ Mobile Application ซึ่ง Tool ที่สร้างขึ้นจะต้องใช้ข้อมูลจาก Database และ CulturalMap

StrategicDevelopment: ผังแม่บทของเมือง (PhysicalMasterPlan) จะเป็นตัวระบุพื้นที่วัฒนธรรม ในขณะที่แผนแม่บทการจัดการเมือง (ManagementMasterPlan) เป็นองค์ประกอบย่อยของยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง (StrategicDevelopment) ผู้ประกอบการเชิงวัฒนธรรมจะเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบนี้เนื่องจากเกี่ยวข้องกับแผนการจัดการเมือง

Stakeholder: ผู้มีส่วนได้เสียถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก แบ่งเป็น 4 ประเภทคือ StateAgency, Community, PrivateSector, Visitor กิจกรรมการทำแผนที่วัฒนธรรมจะต้องให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้ร่วมกันสร้างและช่วยตรวจทานเพื่อเพิ่มเติมและปรับแก้ไขข้อมูลทางวัฒนธรรมผ่านการใช้สื่อกลางคือ CulturalMap และในขณะเดียวกันก็ร่วมช่วยกันวางผังแม่บทของเมืองและแผนแม่บทการจัดการเมือง

HistoricalProfile: เป็นองค์ประกอบที่ใช้เพื่อทำเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพชีวภาพเช่น การขยายของเมือง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม และการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ซึ่งเป็นทั้งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปประกอบการสร้าง CulturalMap

ภาพที่ 3 UML Class diagram แสดงโครงสร้างและองค์ประกอบในการสร้างแผนที่วัฒนธรรมและการนำไปประยุกต์ใช้

รายละเอียดข้อมูลทางวัฒนธรรมที่จัดเก็บ

คณะวิจัยนำข้อมูลที่สำรวจมาวิเคราะห์ คัดกรองแล้วนำข้อมูลลงระบบฐานข้อมูลที่สร้างไว้ด้วยโปรแกรม Microsoft Access 2010 ข้อมูลที่จัดเก็บมีทั้งหมด 74 ชุด แบ่งเป็น แหล่งธรรมชาติ 2 ข้อมูล สถาปัตยกรรม 41 ข้อมูล ศิลปะการแสดง 3 ข้อมูล งานช่างฝีมือดั้งเดิม 2 ข้อมูล วรรณกรรมพื้นบ้าน 16 ข้อมูล แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 1 ข้อมูล ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 8 ข้อมูล และ ภาษา 1 ข้อมูล ซึ่งสามารถพิมพ์ออกเป็นรายงานได้เพื่อใช้เป็นเอกสารในการสื่อสารกับชุมชนได้ โครงสร้างของข้อมูลแต่ละตัวจะประกอบไปด้วย

1. Code ข้อมูลแต่ละตัวถูกกำหนดให้มี Code โดยผู้ที่ใส่ข้อมูลโดย Code จะเป็นอักษรภาษาอังกฤษประกอบด้วย ชื่อย่อของหมวดวัฒนธรรม-ชื่อย่อของตำบลตามด้วยชื่อย่อของอำเภอ-ชื่อย่อของชื่อข้อมูลที่นำเข้า เช่น Code: PM-KK-SUK มาจาก Architecture (PM) เทศบาลตาบลเขมราฐ (K) อำเภอเขมราฐ (K) ข้อมูลของโรงแรมสุขสงวน (SUKsanguan Hotel)
2. ชื่อภาษาอังกฤษและภาษาไทย
3. วันที่ทำการเก็บข้อมูล (dateOfRecord)
4. ประเภทของวัฒนธรรมที่บันทึกแบ่งเป็น วัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible) และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible)
5. พิกัดเส้นรุ้ง (latitude) เส้นแวง (longitude)
6. อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมที่ทำการบันทึก (identity)
7. ที่ตั้ง (address)
8. สภาพหรือสถานะของวัฒนธรรมที่ทำการบันทึก จะมี 4 ระดับคือ อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญเสียหรือสูญหายมาก (High risk) อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญเสียหรือสูญหายปานกลาง (Medium risk) อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญเสียหรือสูญหายน้อย (Low risk) ไม่อยู่ในภาวะเสี่ยง (Fine)
9. ผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลการติดต่อ (keyPerson)
10. ศักยภาพของวัฒนธรรมที่บันทึกที่สามารถนามาใช้ในการพัฒนาเมือง (potential)
11. ข้อจำกัดของวัฒนธรรมที่บันทึกถ้าจะนามาใช้ในการพัฒนาเมือง (limitation)
12. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (notes)
13. สามารถแนบรูปภาพและเอกสารต้นฉบับลงในระบบฐานข้อมูลได้

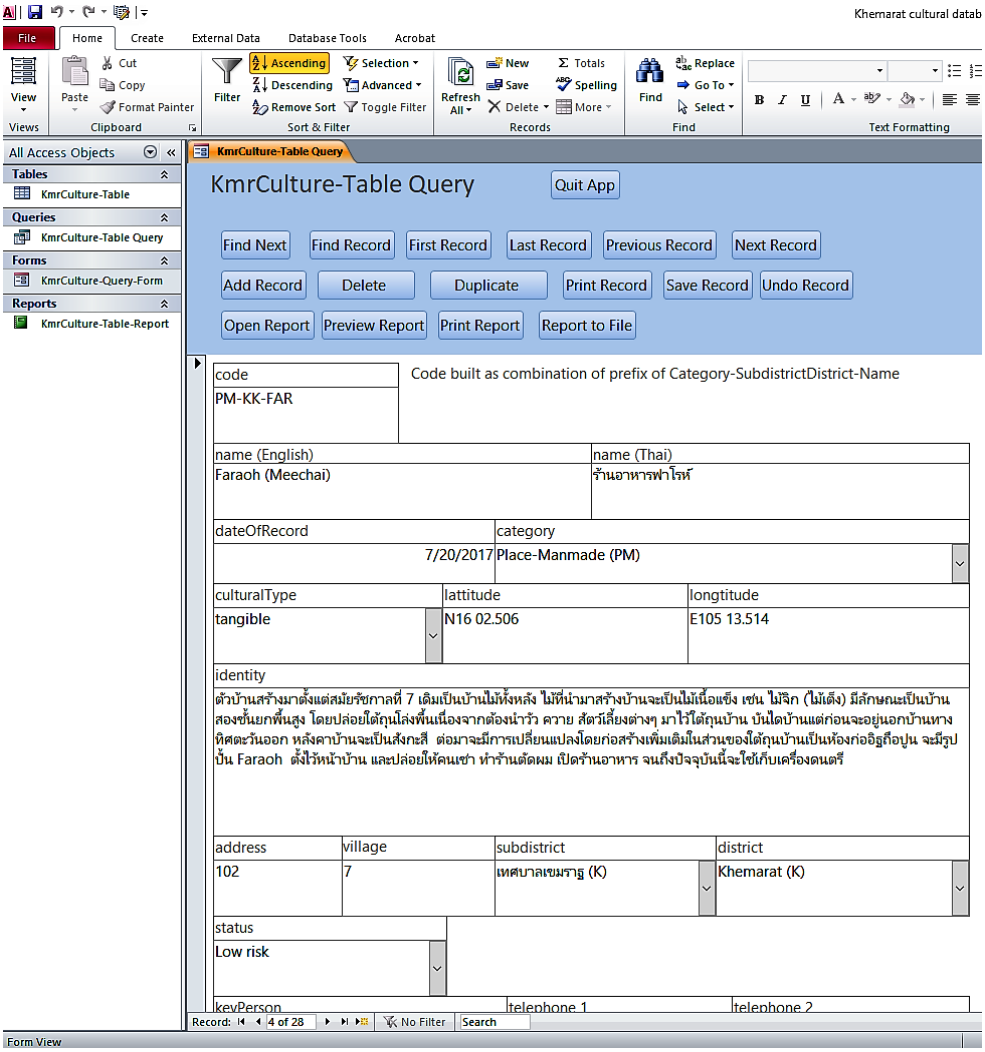
ผลการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การสร้างแผนที่วัฒนธรรมที่สมบูรณ์จะต้องมีกระบวนการนำข้อมูลทั้งสองส่วนคือ ข้อมูลในระบบฐานข้อมูลและข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์มารวมเป็นข้อมูลชุดเดียวกันเพื่อสร้างระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์แสดงถึงพิกัดที่ตั้งหรือพิกัดที่พบวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ในงานวิจัยนี้การรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จะใช้ code เป็นตัวกลางเชื่อมข้อมูลทั้งสองชุดเข้าด้วยกัน โดยทำการรวมข้อมูลสองชุดนี้ในโปรแกรม QGIS Version 2.18.4 (ภาพที่ 5) และแปลงไฟล์ให้สามารถนำเข้า Web-based map ชื่อ Google My Map (ภาพที่ 6) แล้วทำการปรับแก้ไขและเพิ่มรูปภาพใน Google My Map

เนื่องจากข้อมูลที่มีค่อนข้างมาก การตรวจสอบข้อมูลโดยชุมชนเองจะต้องใช้เวลาพอสมควร การที่นำแผนที่วัฒนธรรมลงใน Google My Map ก็เพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าไปตรวจสอบข้อมูลได้สะดวก เมื่อมีข้อผิดพลาดก็

สามารถแจ้งคณะวิจัยผ่านเครือข่ายงานวิจัยและสังคมออนไลน์ได้ รวมทั้งถ้าต้องการเพิ่มเติมข้อมูลที่ไม่พบใน Google My Map สามารถส่งข้อมูลได้ด้วย Google Form ที่ได้จัดทำไว้ให้ โดยคณะวิจัยได้จัดการฝึกอบรมการใช้งาน Google My Map และ Google Form ให้กับตัวแทนชุมชนในวันที่ 7 ตุลาคม 2560 อย่างไรก็ตามทางชุมชนก็ยังสามารถใช้ช่องทางปกติเช่น โทรศัพท์และ e-mail รวมทั้งเมื่อมีการจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อแจ้งข้อผิดพลาดและเพิ่มเติมข้อมูลได้

จากการร่วมกันตรวจสอบข้อมูลพบว่ามีข้อผิดพลาดไม่มากนักอาจจะเป็นเพราะข้อมูลที่จัดเก็บนั้นส่วนมากเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่จัดเก็บจากการสัมภาษณ์โดยตรง และในส่วนของข้อมูลทุติยภูมิก็มีเอกสารที่ใช้อ้างอิงชัดเจน ทำให้มีการแก้ไขข้อมูลค่อนข้างน้อย แต่มีข้อเสนอแนะให้จัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณให้มากขึ้น รวมทั้งแก้ไขข้อมูลในส่วนข้อมูลเชิงวิเคราะห์ให้สมบูรณ์มากขึ้น

ภาพที่ 4 ระบบฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี บนโปรแกรม MS Access

5. ข้อเสนอแนะ

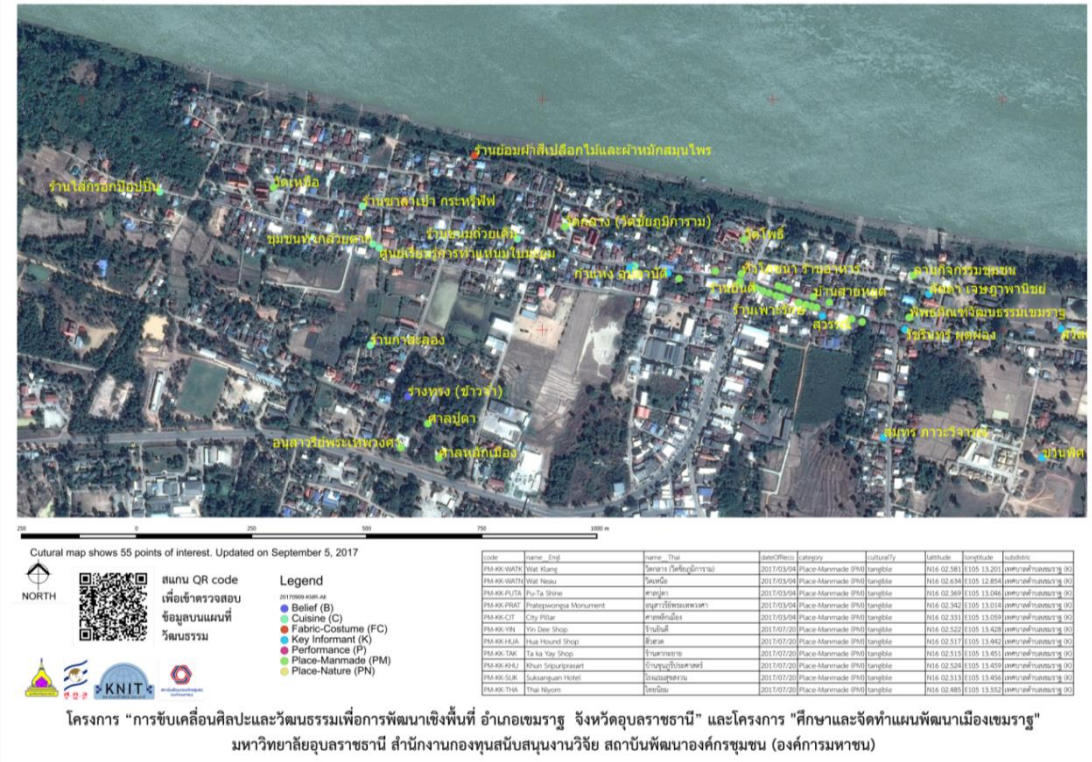
การทำแผนที่วัฒนธรรมเป็นการดำเนินการโดยเฉพาะเพื่อระบุตรวจสอบหรือค้นหาศักยภาพของวัฒนธรรมที่พบในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นขององค์กรหรือส่วนบุคคล เมื่อสามารถระบุศักยภาพเหล่านี้แล้วก็จะนำไปใช้เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่หลากหลาย ในอดีตการทำแผนที่วัฒนธรรมเป็นเทคนิคที่ถูกนำมาใช้โดยผู้เชี่ยวชาญใน “การพัฒนาชุมชน” เป็นวิธีการของการทำแผนที่สินทรัพย์ชุมชน วิธีการดำเนินการนั้นขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้ทำและสาเหตุส่วนใหญ่มักใช้เป็นเครื่องมือในการระบุทรัพยากรของชุมชนและถูกเรียกว่า “การทำแผนที่ชุมชน” การทำแผนที่วัฒนธรรมจะเป็นการบ่งบอกเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของใครหรือของอะไร เป็นของชนเผ่า, ขององค์กร, ของชุมชน, ของกลุ่มโรงเรียน, ของสมาคมธุรกิจหรือของบุคคล ทั้งนี้เพื่อค้นหาสินทรัพย์หรือศักยภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ระบบฐานข้อมูลและแผนที่วัฒนธรรมอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานีถูกนำไปเผยแพร่บนเว็บไซต์ (http://www.khemarat.ubu.ac.th/) และใช้ในการสร้างเครื่องมือ “เกมเปลี่ยนเมือง” เพื่อใช้สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับตัวแทนชุมชนในการร่วมกันวางแผนการพัฒนาเมืองบนพื้นฐานวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างไรก็ตามเครื่องมือดังกล่าวอยู่ในขั้นตอนการทดสอบเมื่องานวิจัยระยะที่ 1 เสร็จสิ้น ในงานวิจัยระยะต่อไปจุดมุ่งหมายหลักคือการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น ทำให้เครื่องมือที่สร้างไว้ไม่สามารถนำมาใช้ได้โดยตรง จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม และจากข้อเสนอแนะที่ได้รับเกี่ยวกับแผนที่วัฒนธรรมที่ควรจะต้องเพิ่มข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ (จำนวนชุดข้อมูลด้านวัฒนธรรม) และเชิงคุณภาพ (หมวดหมู่และข้อมูลเชิงวิเคราะห์) เพื่อให้ได้แผนที่วัฒนธรรมที่สมบูรณ์มากขึ้น

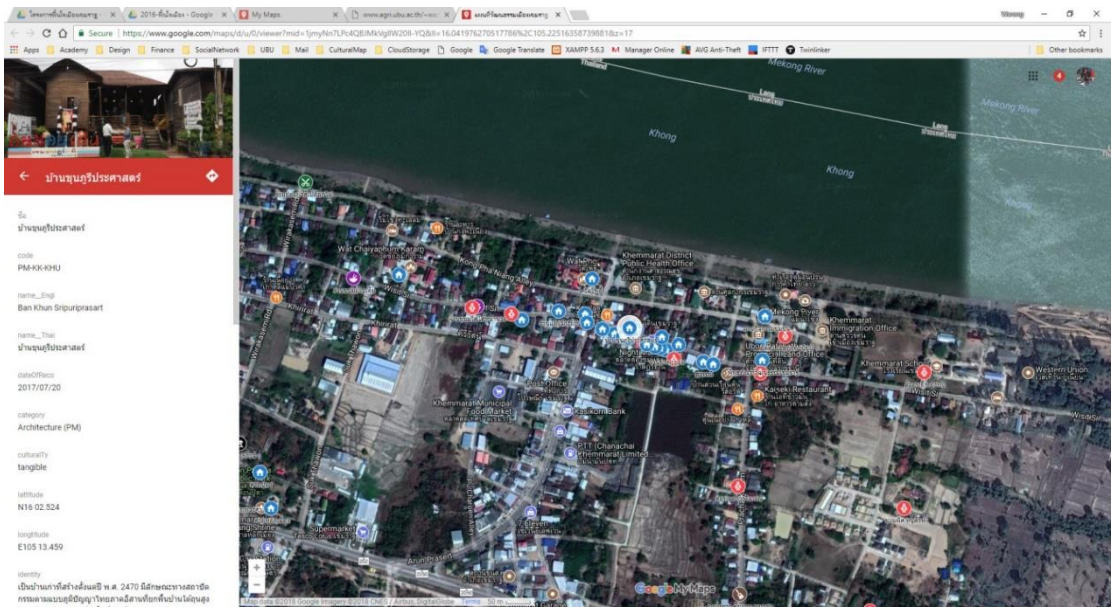
การเพิ่มหมวดสิ่งอำนวยความสะดวกเช่น ที่พัก จุดบริการ ร้านค้า ร้านอาหาร เป็นการเพิ่มข้อมูลลงแผนที่วัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการประโยชน์ต่อการเชื่อมต่อข้อมูลทางวัฒนธรรมกับช่องทางการเพิ่มมูลค่าของวัฒนธรรมให้สะดวกต่อผู้ที่สนใจ เมื่อข้อมูลเดิมและข้อมูลใหม่ที่อยู่ในแผนที่วัฒนธรรมมีความสมบูรณ์ การนำแผนที่วัฒนธรรมชุดนี้มาวิเคราะห์ร่วมกับชุมชนเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ จะทำให้แนวทางดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อมูลที่ถูกต้องที่ผ่านการตรวจสอบโดยชุมชน นอกจากนี้การปรับปรุงบ้านขุนภูรีประศาสตร์ให้เป็นพื้นที่วัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนถนนคนเดินเขมราฐในระยะต่อไปถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่จะนำแผนที่วัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

อย่างไรก็ตามการจัดหมวดหมู่วัฒนธรรมโดยเฉพาะหมวดแหล่งธรรมชาติซึ่งที่จับต้องได้นั้นเป็นการกำหนดโดยคณะวิจัยเองเนื่องจากไม่มีในเอกสารทางวิชาการใดๆ กล่าวถึง แต่จากการพิจารณาพบว่าแหล่งธรรมชาติมีส่วนสำคัญต่อวิถีชีวิต เช่น การทำประมงพื้นบ้าน และในปัจจุบันมีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นอย่างมาก การที่มีหมวดแหล่งธรรมชาติระบบฐานข้อมูลและกำหนดลงในแผนที่วัฒนธรรมจะช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์ทั้งเชิงพื้นที่ และเชิงเนื้อหาระหว่างแหล่งธรรมชาติกับวัฒนธรรมอื่นๆ

นอกจากนี้ยังพบประเด็นปัญหาเกี่ยวกับของระบบฐานข้อมูลที่สร้างขึ้นนั้นไม่มีมาตรฐานกลางที่ให้ใช้ร่วมกัน ทำให้ระบบฐานข้อมูลของโครงการวิจัยที่ได้รับทุนเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน แต่มีพื้นที่ทำวิจัยต่างกัน ไม่สามารถนำมารวมกันให้เป็นระบบฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมที่สูงกว่าระดับท้องถิ่นได้ ดังนั้นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและแผนที่วัฒนธรรมร่วมจึงมีความจำเป็นอย่างมาก เพื่อช่วยให้กระบวนการจัดเก็บข้อมูลสะดวกขึ้น และเพิ่มศักยภาพในการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ให้ได้มากขึ้น ทั้งในเชิงกว้างคือจำนวนผู้ใช้งาน และเชิงลึกคือการวางนโยบายการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมระดับประเทศ

ภาพที่ 5 ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์โปรแกรม QGIS แสดงข้อมูลด้านวัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 6 Google My Map แสดงข้อมูลด้านวัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี บน Chrome Web Browser

7. บรรณานุกรม

Fukuda-Parr, S., & Office, U. (2004). Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today's Diverse World. *http://lst-iiep.iiep-unesco.org/cgi-bin/wwwi32.exe/[in=epidoc1.in]/?t2000=019772/(100)*.

Gonzalez, R. M. (2002). Joint learning with GIS: multi-actor resource management. *Agricultural Systems, 73*, 99-111.

Hooper, A. (2005). *Culture and Sustainable Development in the Pacific*: ANU E Press and Asia Pacific Press.

Longley, A., & Duxbury, N. (2016). Introduction: Mapping cultural intangibles. *City, Culture and Society, 7*(1), 1-7. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.ccs.2015.12.006

Maraña, M. (2010). *Culture and Development: Evolution and Prospects* (t. U. N. D. P. (UNDP) Ed.). Bilbao, Spain: UNESCO Center of the Basque Country.

Rumbaugh, J., Jacobson, I., & Booch, G. (1999). *The unified modeling language reference manual*. Massachusetts: Addison Wesley Longman.

UN Committee on Economic Social and Cultural Rights (CESCR). (2009). General comment no. 21, Right of everyone to take part in cultural life (art. 15, para. 1a of the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights). Retrieved from http://www.refworld.org/docid/4ed35bae2.html. (E/C.12/GC/21). Retrieved 13 July 2016 http://www.refworld.org/docid/4ed35bae2.html

สุนทริน วงศ์ศิริกุล, & ชัยวัฒน์ สิทธิโอฬารกุล. (2550). *UML 2.0 Unified Modeling Language*. กรุงเทพ: บริษัท ซัคเซส มีเดีย จำกัด.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	วรงศ์ นัยวินิจ
ตำแหน่งปัจจุบัน	-
วัน เดือน ปี เกิด	26 สิงหาคม 2512
ที่อยู่ปัจจุบัน	154 ถนนปากแพรก ตำบลบ้านเหนือ
	อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 71000
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	091-828-7485

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2552	Doctor of Philosophy	Agricultural Technology	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2552	Doctor of Philosophy	Géographie humaine, économique et regional	Université Paris Ouest Nanterre-La Défense, Paris, France
2540	Master of Landscape Architecture	Landscape Architecture	The University of Oklahoma, OK, USA
2535	วิทยาศาสตร์บัณฑิต	เกษตรศาสตร์ (พืชสวน)	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2563-2565	อาจารย์	คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
2540-2562	อาจารย์	คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

โครงการการวิเคราะห์ความเสี่ยงด้วยกระบวนการสร้างแบบจำลองร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย: กรณีความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าบุ่งป่าทามกับความมั่นคงทางอาหาร. สกว. 2557.
โครงการการพัฒนาระบบการบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดประสิทธิภาพของกลุ่มเกษตรชลประทานระบบท่อ ตำบลบุ่งมะแลง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี. สกว. 2557.
โครงการการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ระยะที่ 1. สกว. 2561
โครงการการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ระยะที่ 2. สกว. 2563

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

โครงการการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ระยะที่ 3. บพท. 2564
โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศด้านด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม. บพท. 2564

การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19

The Affects of Perceived Product Quality and Perceived Service Quality to Brand Loyalty of T–One Metalic Group under the Circumstances of COVID-19

ศิริมา แก้วเกิด[1] ภคพล สุนทรโรจน์*[2] ศตวรรษ ดวงต๋า[3] และไสว เทศพันธ์[4]

[1, 2, 3, 4] คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

sirima.k@rmutsb.ac.th[1], pakaphon.s@rmutsb.ac.th*[2], satawat.duangtha@gmail.com[3], sawai.t@rmutsb.ac.th[4]

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับของการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ คุณภาพการบริการและความภักดีในตราสินค้า 2) ทดสอบอิทธิพลของการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 โดยเก็บข้อมูลจากลูกค้ากลุ่มตัวอย่างจำนวน 385 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับความคิดเห็นต่อการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ คุณภาพการบริการและความภักดีในตราสินค้า โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการส่งผลเชิงบวกต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์กับบริษัทผู้ประกอบการ ในการช่วยลดต้นทุนจากการหาลูกค้ารายใหม่ สามารถนำไปใช้ประกอบแนวทางการปรับกลยุทธ์ในการบริหารจัดการธุรกิจที่จำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ เทคโนโลยีและพฤติกรรมของผู้บริโภคเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจต่อไป

คำสำคัญ: แผ่นเหล็กรีดลอน การรับรู้ คุณภาพผลิตภัณฑ์ คุณภาพการบริการ ความภักดีในตราสินค้า

Abstract

The purposes of the research were to Study 1) The level of perceived product quality, perceived service quality and brand loyalty ; 2) Test for influence of perceived product quality and perceived service quality to brand loyalty of T–One Metalic Group under the circumstances of COVID-19, the sample was 385 of customers from T–One Metalic Group. The research was used questionnaire to collect data and the statistics used for analyzing data were average, percentage, standard deviation, correlation analysis and multiple regression analysis. The results found that 1) The level of opinion towards perceived product quality, perceived service quality and brand loyalty was at high level; 2) The hypothesis testing showed the perceived product quality and perceived service quality influenced brand loyalty of T–One Metalic Group under the circumstances of COVID-19 at significant level of 0.05. The results of the research will be useful for applied in planning and formulating marketing strategies including can be used results from research as a guideline for improving and developing product and services management to effectively integrate with consumers as well.

Keyword: Metal Sheet, Perceived, Product Quality, Service Quality, Brand Loyalty

1. บทนำ

ในปัจจุบันสถานการณ์โควิด - 19 ส่งผลกระทบต่อทุกอาชีพ โดยผลกระทบทางตรง (Direct Effects) ของการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด - 19 คือ ผลกระทบด้านสุขภาพเป็นสิ่งแรกซึ่งผลกระทบนี้จะเริ่มตั้งแต่การที่มีผู้เจ็บป่วยจากการติดเชื้อจำนวนมาก อันนำมาสู่ค่าใช้จ่ายในการรักษาและสิ่งที่ตามมาก็คือการเสียชีวิต นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการจ้างงานเมื่อมีผู้เจ็บป่วยจากการติดเชื้อเป็นจำนวนมาก ย่อมส่งผลไปสู่การสูญเสียรายได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบไปสู่ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ส่วนในภาคอุตสาหกรรมการผลิตเองก็ต้องประสบปัญหาการชะงักงันในการผลิต ซึ่งเมื่อภาคอุตสาหกรรมจำเป็นต้องหยุดการผลิตในโรงงานแล้ว ย่อมกระทบกับยอดการผลิตและการส่งออกจากภาคอุตสาหกรรมทั่วโลก โดยเฉพาะกับประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยที่ระบบเศรษฐกิจจำเป็นต้องพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศเป็นสำคัญ (สุพิชญา วงศ์วาสนา, 2564) การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทั่วโลก สร้างผลกระทบต่อทุกภาคส่วนและทุกอุตสาหกรรมให้เผชิญกับความยากลำบาก โดยไม่เพียงอุตสาหกรรมที่พึ่งพารายได้จากต่างประเทศในสัดส่วนสูงที่ถูกกระทบให้ต้องเร่งปรับตัวขนานใหญ่ เพราะขาดรายได้หลักในยามที่ต้นทุนกิจการไม่ได้เปลี่ยนแปลง แต่ด้วยกำลังซื้อที่อ่อนแรงและสภาวะการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นเพราะทุกกิจการต้องหันมาทำการตลาดและรักษาฐานลูกค้าภายในประเทศเป็นหลัก

คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการเป็นสิ่งที่ลูกค้าให้ความสำคัญเนื่องจากคุณภาพและมาตรฐานที่มีสภาพสมบูรณ์พร้อมใช้งานไม่ชำรุดเสียหาย มาจากแหล่งผลิตที่น่าเชื่อถือและมีการรับประกันอย่างเหมาะสมรวมถึงคุณภาพการบริการที่ลูกค้าสามารถรับรู้ได้จากพนักงานมีความพร้อมเต็มใจให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ สามารถแนะนำวิธีการใช้สินค้าได้อย่างถูกต้อง ชัดเจนและเข้าใจง่าย มีความยินดีรับฟังคำแนะนำและความคิดเห็นของลูกค้ารวมถึงการแต่งกายของพนักงานที่มีความสุภาพและเหมาะสม (รุ่งนภา บริพนธ์มงคล และกฤษดา เชียรวัฒนสุข, 2563) จะเห็นได้ว่าจากสถานการณ์ เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมถึงการแข่งขันทางการตลาดของแต่ละองค์กรที่มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทุก ๆ องค์กรจึงต้องหันมาให้ความสำคัญในเรื่องของคุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการ เพราะคุณภาพนั้นจะสนับสนุนให้เกิดความภักดีของลูกค้า เกิดการซื้อซ้ำ และการชักชวนบอกต่อแก่บุคคลอื่น ๆ นั้นก็จะยิ่งส่งผลดีกับองค์กรธุรกิจในระยะยาว

การรับรู้คุณภาพของผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการโดยความพึงพอใจจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมสำหรับคุณภาพการใช้งาน คุณสมบัติและคุณลักษณะเฉพาะของสินค้ารวมถึงการบริการที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการโดยเน้นลูกค้าเป็นศูนย์กลาง ผู้จำหน่ายสามารถส่งมอบคุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการได้ตรงตามหรือเกินความคาดหวังของลูกค้า (Kotler and Keller, 2016) การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการเป็นสิ่งที่สำคัญซึ่งเกิดจากความคาดหวังของลูกค้า ทำให้ผู้ประกอบการโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอุตสาหกรรมด้านการแปรรูปเหล็กและโครงสร้างต้องมีการปรับตัวในการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพในการใช้งานที่เหมาะสมคงทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ความแตกต่างของรูปลักษณ์ ความสวยงามของผลิตภัณฑ์รวมถึงการให้บริการที่ต้องสร้างความประทับใจและการให้ความสำคัญกับลูกค้ามากที่สุด เมื่อบริษัทผู้ประกอบการสามารถตอบสนองได้ตรงตามความต้องการหรือมากกว่าสิ่งที่ลูกค้าคาดหวังแล้วย่อมมีโอกาสสูงมากที่ลูกค้าจะกลับมาซื้อผลิตภัณฑ์หรือใช้บริการซ้ำอีกขึ้นจนเกิดความภักดีในตราสินค้าทั้งในสถานการณ์ปกติและสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด – 19

กลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด (T-ONE Metalic Group) เป็นผู้ประกอบธุรกิจด้านอุตสาหกรรมแปรรูปเหล็กและเป็นหนึ่งในผู้นำธุรกิจด้านการผลิต จำหน่าย และติดตั้งผลิตภัณฑ์ หลังคาเหล็กรีดลอน หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “หลังคาเมทัลชีท” มีกระบวนการผลิตสินค้าด้วยเครื่องจักรที่ทันสมัย และวัตถุดิบที่มีคุณภาพได้

มาตรฐานจากทั้งในและต่างประเทศ มีความทนทาน รูปลอนสีสันสวยงาม ซึ่งได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับสภาพดิน ฟ้า อากาศในประเทศไทยมายาวนานกว่า 10 ปี นอกจากนี้ T-ONE Metalic Group ยังเป็นตัวแทนจำหน่ายม้วนคอล์ยของแบรนด์ บลูสโคป และจิงโจ้เหล็ก ผลิตภัณฑ์เหล็กแผ่นเคลือบโลหะและเคลือบสีชั้นนำของประเทศไทย การศึกษา การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 จึงจะก่อให้ประโยชน์กับบริษัทผู้ประกอบการ ในการช่วยลดต้นทุนจากการหาลูกค้ารายใหม่ สามารถนำไปใช้ประกอบแนวทางการปรับกลยุทธ์ในการบริหารจัดการธุรกิจที่จำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ เทคโนโลยีและพฤติกรรมของผู้บริโภคเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาระดับของการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ คุณภาพการบริการและความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19

2) ทดสอบอิทธิพลของการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ลูกค้าที่เคยใช้สินค้าและบริการของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ที่มีช่วงเวลาในการซื้อระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2564 ผู้วิจัยได้ใช้สูตรการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ทราบขนาดของประชากรของ Taro Yamane โดยใช้สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น (Confidence Level) ร้อยละ 95 ยอมให้คลาดเคลื่อนร้อยละ 5 (Yamane, 1973) ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 385 ตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) โดยเก็บแบบสอบถามออนไลน์ ผ่านกลุ่มสังคมออนไลน์ต่าง ๆ และแอปพลิเคชันไลน์

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นแบบสอบถามที่ถูกประยุกต์มากจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรในงานวิจัยนี้ โดยในแบบสอบถามได้ถูกออกแบบมาเป็น 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย ด้านการทำงาน ด้านรูปลักษณ์ ด้านราคาที่เหมาะสม ด้านความคงทน ด้านความลงตัวและประณีต ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้คุณภาพการบริการ ประกอบด้วย ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ด้านความเชื่อถือได้ ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า ด้านการให้ความมั่นใจ ด้านความเข้าอกเข้าใจ ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความภักดีในตราสินค้า สำหรับส่วนที่ 2 – 4 มีลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบประเมินค่า 5 ระดับของลิเคิร์ท (Likert scale) การกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมาย ผู้วิจัย ได้แปลความหมายของค่าเฉลี่ยเป็นแบบแบ่งช่วงการแปลผล โดยเอาค่าเฉลี่ยที่ได้เทียบกับค่าที่ใกล้เคียงจำนวนเต็มกล่าวคือหากค่าทศนิยมตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จะอ่านค่าเป็นจำนวนเต็มที่มากขึ้นและในทางกลับกันหากค่าทศนิยมต่ำกว่า 0.5 ระดับที่ต้องการแปลผลจะต้องปรับเป็นจำนวนเต็มที่น้อยลง (บุญใจ ศรีสถิตย์นรากูร, 2555) ซึ่งใช้ค่าเฉลี่ยของผลคะแนน ($\bar{X}$) เป็นตัวชี้วัดโดยกำหนดน้ำหนักคะแนนในการแบ่งช่วงเป็น 5 ระดับ

3.3 คุณภาพของเครื่องมือวัดโดยการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการทดสอบความเที่ยงตรง(Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) สร้างและพัฒนาแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บ

รวบรวมข้อมูลและนำแบบสอบถามที่ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านดำเนินการตรวจสอบจากนั้นนำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละท่านมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Item Objective Congruency Index) โดยค่าตัวเลขความสอดคล้องในแต่ละข้อคำถามควรจะมากกว่า 0.50 (ประกายรัตน์ สุวรรณ, 2555) ทุกข้อคำถามมีค่าระหว่าง 0.67 - 1.00 ซึ่งมากกว่า 0.50 ดังนั้น จึงสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือได้อย่างเหมาะสม สำหรับการตรวจสอบความเชื่อมั่น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลอง (Try Out) กับกลุ่มที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน นำผลที่ได้วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2549) โดยในแต่ละปัจจัยค่าสัมประสิทธิ์ในแต่ละตัวแปรจะต้องไม่น้อยกว่า 0.70 จึงจะถือได้ว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในการศึกษาได้อย่างเหมาะสม จากการทดสอบ พบว่าค่าสัมประสิทธ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coeffficient) ของตัวแปรการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ การรับรู้คุณภาพการบริการ และความภักดีในตราสินค้า อยู่ระหว่าง 0.717 – 0.858 ซึ่งไม่น้อยกว่า 0.70 แสดงว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในการศึกษาได้อย่างเหมาะสม

3.4 ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามไปดำเนินการลงรหัส (Coding) จากนั้นประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อทำการวิเคราะห์ทางสถิติโดย

3.4.1 วิเคราะห์ข้อมูลทางประชากรศาสตร์โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากลูกค้าที่เคยใช้สินค้าและบริการของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ที่มีช่วงเวลาในการซื้อระหว่างปี พ.ศ. 2562 - 2564 จำนวน 385 คน จำแนกข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน วัตถุประสงค์ในการซื้อ และมูลค่าในการสั่งซื้อต่อครั้ง โดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.4.2 การวิเคราะห์เพื่อบรรยายลักษณะการแจกแจงของแต่ละตัวแปร คือ การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และคุณภาพการบริการ ตัวแปรตามคือความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 เพื่อให้ทราบถึงลักษณะการแจกแจงและการกระจายของตัวแปรโดยสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐาน โดยการทดสอบสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติการโปรแกรมสำเร็จรูป ใช้วิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อพยากรณ์ตัวแปรตัวตามหนึ่งตัวที่ส่งผลหาตัวแปรอิสระตั้งแต่สองตัวขึ้นไป โดยวิธี Enter

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

4.1 ผลการวิจัย

ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19

(n = 385)

การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
การทำงาน (Performance)	3.76	0.66	มาก
รูปลักษณ์ (Feature)	3.82	0.62	มาก
ความคงทน (Durability)	3.78	0.62	มาก
ความลงตัวและประณีต (Fit and Finish)	3.85	0.61	มาก

รวม	**3.81**	**0.56**	**มาก**

จากตาราง 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.81, S.D. = 0.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ความลงตัวและประณีต ($\overline{X}$ = 3.85, S.D. = 0.61) รูปลักษณ์ ($\overline{X}$ = 3.82, S.D. = 0.62) ความคงทน ($\overline{X}$ = 3.78, S.D. = 0.62) และการทำงาน ($\overline{X}$ = 3.76, S.D. = 0.66) ตามลำดับ

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้คุณภาพการบริการของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19

(n = 385)

การรับรู้คุณภาพการบริการ	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับความคิดเห็น**
1. รูปธรรมของการบริการ	3.55	0.72	มาก
2. ความเชื่อถือได้	3.75	0.67	มาก
3. การตอบสนองต่อลูกค้า	3.71	0.69	มาก
4. การให้ความมั่นใจ	3.71	0.70	มาก
5. ความเข้าอกเข้าใจ	3.70	0.66	มาก
รวม	**3.68**	**0.61**	**มาก**

จากตาราง 2 พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการรับรู้คุณภาพการบริการของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.68,S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความเชื่อถือได้ ($\overline{X}$ = 3.75, S.D. = 0.67) การตอบสนองต่อลูกค้า ($\overline{X}$ = 3.71,S.D. = 0.69) การให้ความมั่นใจ ($\overline{X}$ = 3.71, S.D. = 0.70) ความเข้าอกเข้าใจ ($\overline{X}$ = 3.70, S.D. = 0.66) และรูปธรรมของการบริการ ($\overline{X}$ = 3.55, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

ตาราง 3 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า VIF ค่า Tolerance ค่า Durbin – Watson และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์และความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19

ตัวแปร	**PF**	**FT**	**DB**	**FF**	**BL**	**VIF**	**Tolerance**	**Durbin-Watson**
$\overline{X}$	3.76	3.83	3.78	3.85	3.75			
S.D.	0.66	0.62	0.62	0.61	0.58			
PM	1.00	0.77**	0.72**	0.66**	0.76**	2.70	0.37	
FT		1.00	0.71**	0.70**	0.72**	3.24	0.31	
DB			1.00	0.69**	0.79**	2.56	0.39	1.72
FF				1.00	0.73**	2.21	0.45	
BL					1.00			

**ระดับนัยสำคัญ p < 0.05

จากตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า VIF ค่า Tolerance ค่า Durbin – Watson และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 ประกอบด้วย การทำงาน (PM) รูปลักษณ์ (FT) ความคงทน (DB) ความลงตัวและประณีต (FF) และความภักดีในตราสินค้า (BL) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.66 – 0.79 ซึ่งไม่เกิน 0.80 มีค่าเป็นบวก แสดงถึงความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน พิจารณาร่วมกับค่า VIF พบว่าค่า VIF อยู่ระหว่าง 2.21 – 3.24 ซึ่งไม่เกิน 10 พิจารณาร่วมกับค่า Tolerance พบว่า ค่า Tolerance อยู่ระหว่าง 0.31 – 0.45 ซึ่งอยู่ระหว่าง 0.10 – 1.00 และพิจารณาร่วมกับค่า Durbin –Watson พบว่า ค่า Durbin –Watson คือ 1.72 เพราะฉะนั้น ผลการตรวจสอบความเป็นอิสระของตัวแปรอิสระแสดงว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2549) จึงสามารถนำไปทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ได้

ตาราง 4 แสดงผลการวิเคราะห์การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19

การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์	**ความภักดีในตราสินค้า (BL)**		**t**	**p – Value**
	สัมประสิทธิ์การถดถอย	**ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน**		
ค่าคงที่ (a)	-0.065	0.056	-1.164	
การทำงาน (PM)	0.268	0.020	13.67	0.000**
รูปลักษณ์ (FT)	0.063	0.022	2.84	0.005**
ความคงทน (DB)	0.399	0.021	19.21	0.000**
ความลงตัวและประณีต (FF)	0.276	0.020	13.99	0.000**
R = 0.96 **R^2 = 0.93**	**Adjusted R^2 = 0.93**	**Std Error = 0.15**		**F = 1213.37**

**ระดับนัยสำคัญ $p < 0.05$

จากตาราง 4 พบว่าการวิเคราะห์การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย การทำงาน (PM) รูปลักษณ์ (FT) ความคงทน (DB) ความลงตัวและประณีต (FF) พบว่า ทุกด้านส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับการทดสอบความเหมาะสมของเส้นถดถอยนี้มีค่าสถิติ F เท่ากับ 1213.37 และพิจารณาค่า R^2 เท่ากับ 0.93 ซึ่งสามารถอธิบายถึงความผันแปรของการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ได้ร้อยละ 93.00 และพิจารณาจากค่า Adjusted R^2 เท่ากับ 0.93 แสดงว่าตัวแปรอิสระร่วมกันอภิปรายการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ได้ร้อยละ 93.00 นอกจากนี้ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าพิจารณาที่ Std. Error of the Estimate เท่ากับ 0.15

ตาราง 5 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า VIF ค่า Tolerance ค่า Durbin – Watson และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการรับรู้คุณภาพการบริการและความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19

ตัวแปร	TB	RT	RN	AR	ET	BL	VIF	Tolerance	Durbin-Watson
$\overline{X}$	3.55	3.75	3.71	3.71	3.70	3.75			
S.D.	0.72	0.67	0.69	0.70	0.66	0.58			
TB	1.00	0.75**	0.67**	0.66**	0.62**	0.66**	2.39	0.42	
RT		1.00	0.77**	0.78**	0.73**	0.72**	4.56	0.22	
RN			1.00	0.80**	0.79**	0.76**	5.97	0.17	2.03
AR				1.00	0.77**	0.75**	3.28	0.31	
ET					1.00	0.74**	6.40	0.16	
BL						1.00			

**ระดับนัยสำคัญ p < 0.05

จากตาราง 5 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า VIF ค่า Tolerance ค่า Durbin – Watson และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการรับรู้คุณภาพการบริการ ประกอบด้วย ความเป็นรูปธรรมของบริการ (TB) ความเชื่อถือได้ (RT) การตอบสนองต่อลูกค้า (RN) การให้ความมั่นใจ (AR) ความเข้าอกเข้าใจ (ET) และความภักดีในตราสินค้า (BL) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.62 – 0.80 ซึ่งไม่เกิน 0.80 มีค่าเป็นบวก แสดงถึงความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน พิจารณาร่วมกับค่า VIF พบว่าค่า VIF อยู่ระหว่าง 2.39 – 6.40 ซึ่งไม่เกิน 10 พิจารณาร่วมกับค่า Tolerance พบว่า ค่า Tolerance อยู่ระหว่าง 0.16 – 0.42 ซึ่งอยู่ระหว่าง 0.10 – 1.00 และพิจารณาร่วมกับค่า Durbin –Watson พบว่า ค่า Durbin –Watson คือ 2.03 เพราะฉะนั้น ผลการตรวจสอบความเป็นอิสระของตัวแปรอิสระแสดงว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2549) จึงสามารถนำไปทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ได้

ตาราง 6 แสดงผลการวิเคราะห์การรับรู้คุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19

การรับรู้คุณภาพการบริการ	ความภักดีในตราสินค้า (BL)		t	p – Value
	สัมประสิทธิ์การถดถอย	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน		
ค่าคงที่ (a)	0.716	0.091	7.844	
รูปธรรมของบริการ (TB)	0.071	0.033	2.160	0.031**
ความเชื่อถือได้ (RT)	0.253	0.048	5.304	0.000**
การตอบสนองลูกค้า (RN)	0.104	0.053	1.953	0.050**
การให้ความมั่นใจ (AR)	0.128	0.039	3.303	0.001**
ความเข้าอกเข้าใจ (ET)	0.471	0.058	8.164	0.000**
R = 0.87	**R^2 = 0.75**	**Adjusted R^2 = 0.75**	**Std Error = 0.19**	**F = 227.97**

**ระดับนัยสำคัญ p < 0.05

จากตาราง 6 แสดงผลการวิเคราะห์การรับรู้คุณภาพการบริการ ประกอบด้วย ความเป็นรูปธรรมของบริการ (TB) ความเชื่อถือได้ (RT) การตอบสนองต่อลูกค้า (RN) การให้ความมั่นใจ (AR) และความเข้าอกเข้าใจ (ET) พบว่าทุกด้านส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับการทดสอบความเหมาะสมของเส้นถดถอยนี้มีค่าสถิติ F เท่ากับ 227.97 และพิจารณาค่า R^2 เท่ากับ 0.75 ซึ่งสามารถอธิบายถึงความผันแปรของการรับรู้คุณภาพการบริการ ได้ร้อยละ 75.00 และพิจารณาจากค่า Adjusted R^2 เท่ากับ 0.75 แสดงว่าตัวแปรอิสระร่วมกันอภิปรายการรับรู้คุณภาพการบริการ ได้ร้อยละ 75.00 นอกจากนี้ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่าพิจารณาที่ Std. Error of the Estimate เท่ากับ 0.19

4.2 อภิปรายผล

4.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ลูกค้าที่เคยใช้สินค้าและบริการของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ที่มีช่วงเวลาในการซื้อสินค้าในระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2564 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 262 คน คิดเป็นร้อยละ 68.05 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 36.10 มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 52.73 ประกอบธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของธุรกิจ จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 48.57 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 40,000 บาท จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 31.69 วัตถุประสงค์ในการซื้อเพื่อใช้ในการรับเหมา จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 40.27 และมีมูลค่าในการสั่งซื้อต่อครั้ง 50,001 – 75,000 บาท จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 42.08

4.2.2 ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยรวม อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด สามารถใช้งานได้ตรงตามความต้องการของผู้ใช้ มีความรวดเร็วในการใช้งานและดูแลรักษาได้โดยง่ายมีรูปลักษณ์ที่ทันสมัยสวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ดึงดูดความสนใจ ทนทานปลอดภัยมีอายุการใช้งานที่ยาวนานเหมาะสมกับชนิดและสภาพการใช้งานของผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิษณุ เกื้อกุดลิง (2563) ได้ศึกษา อิทธิพลของปัจจัยการสร้างคุณค่าตราสินค้า คุณภาพผลิตภัณฑ์ และการรับผิดชอบต่อสังคมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพองค์การของสถานประกอบการในอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ประเทศไทยพบว่า โดยรวมแล้วปัจจัยคุณภาพผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับมาก

4.2.3 ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อการรับรู้คุณภาพบริการของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด มีการให้บริการกับลูกค้าได้สอดคล้องตามความต้องการของลูกค้าได้อย่างทันท่วงทีเป็นรูปธรรม มีการนำเสนอข้อมูลของสินค้าได้อย่างครบถ้วน ตรงไปตรงมา ลูกค้าได้รับความสะดวกจากการใช้บริการที่เกินความคาดหวังทำให้ลูกค้าเกิดความมั่นใจและเกิดความเชื่อมั่นว่าได้รับการบริการที่ดีที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรัตน์ แย้มรส (2561) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ของคุณภาพบริการ คุณค่าตราสินค้าต่อความจงรักภักดีเชิงทัศนคติและเชิงพฤติกรรมของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนที่ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ใช้บริการมีความคิดเห็นต่อปัจจัยคุณภาพบริการของโรงพยาบาลเอกชนที่ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรในเขตกรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เปรมยศ ประสมศักดิ์ (2561) ได้ศึกษาคุณภาพบริการ คุณภาพสินค้า ราคา ความพึงพอใจ และความไว้วางใจ ที่ส่งผลต่อความภักดีต่อร้านสินค้าเบ็ดเตล็ดและเครื่องมือช่างของลูกค้าในกรุงเทพมหานคร พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพบริการของร้านจำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ดและเครื่องมือช่างที่อยู่ในศูนย์การค้าของลูกค้าในกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก

4.2.4 ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากลูกค้าส่วนใหญ่มีความมั่นใจในคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานจากการผลิต ซึ่งภัณฑ์ทุกชิ้นผ่านกระบวนการผลิตด้วยเครื่องจักรที่ทันสมัย และควบคุมคุณภาพด้วยทีมงานผลิตมืออาชีพ ผลิตภัณฑ์จึงมีคุณภาพ ดีในสายตาของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมถึงการบริการที่ตรงตามความต้องการและตอบสนองได้อย่างรวดเร็วโดยจะซื้อผลิตภัณฑ์ภายใต้ตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐจิรา อิ่มวิเศษ (2558) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความภักดีในตราสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าสตาร์เวลล์ในกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความภักดีในตราสินค้าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงจากมากไปน้อย พบว่าความภักดีในตราสินค้าด้านทัศนคติมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และความภักดีในตราสินค้าด้านพฤติกรรม

4.2.5 การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ส่งผลในเชิงบวกต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 เนื่องจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด มีคุณภาพที่ดีใช้งานได้ตามความต้องการของผู้ใช้งานอย่างสม่ำเสมอติดตั้งได้อย่างสะดวกรวดเร็วสามารถดูแลรักษาได้โดยง่ายมีรูปลักษณ์ที่ทันสมัยสีสันสวยงามสะดุดตา รูปลอนที่ได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับสภาพดิน ฟ้า อากาศในประเทศไทยมีการออกแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวโดดเด่นเหมาะสมกับความต้องการของผู้ใช้งานจนนำไปสู่ความตั้งใจซื้อ ซื้อซ้ำและเกิดความภักดีในที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งนภา บริพนธ์มงคลและ กฤษดา เชียรวัฒนสุข (2563) ได้ศึกษา การรับรู้คุณภาพสินค้าและคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อซ้ำเครื่องทำความสะอาดอุตสาหกรรม พบว่า การรับรู้คุณภาพสินค้าด้านการทำงานของสินค้าที่มีความเหมาะสมกับลักษณะหน้างานสามารถใช้ได้จริงตามความต้องการของลูกค้ามีผลต่อการตัดสินใจซื้อซ้ำของลูกค้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.2.6 การรับรู้คุณภาพบริการส่งผลในเชิงบวกต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 เนื่องจากกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด มีทำเล ที่ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งก่อสร้างหรือแหล่งชุมชน สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกจัดสรรพื้นที่ในการให้บริการกับลูกค้าได้อย่างเหมาะสม รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์เครื่องมือในการให้บริการอย่างครบครันสามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม มีราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพหากเกิดความชำรุดเสียหายก็จะมีการรับประกัน รวมถึงมีการจัดเตรียมพนักงานไว้คอยช่วยเหลือลูกค้าและให้คำแนะนำเมื่อมีการร้องขอได้ตลอดเวลาส่งผลให้ลูกค้ามีความพึงพอใจในการใช้บริการและเกิดความภักดีต่อตราสินค้าในที่สุดสอดคล้องกับงานวิจัยของ กีรติ บันดาลสิน (2558) ได้ศึกษา การรับรู้คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการของลูกค้าธนาคารออมสินสาขาสำนักราชดำเนิน พบว่า การรับรู้คุณภาพบริการด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการโดยรวมในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เด่นนภา มุ่งสูงเนินและชนะเกียรติสมานบุตร (2557) ได้ศึกษา คุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความภักดีของผู้ใช้บริการ : กรณีบริษัทไดนามิค อินเตอร์ ทรานสปอร์ต จำกัด พบว่า คุณภาพการบริการของบริษัท ไดนามิค อินเตอร์ทรานสปอร์ต จำกัด ใช้สถิติ Pearson’s Correlation เป็นความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 การรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 บริษัทต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยการผลิตให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพในการใช้งาน ความคงทน สวยงาม ลงตัว และประณีต เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคอย่างสม่ำเสมอ

5.2 การรับรู้คุณภาพในการบริการส่งผลต่อความภักดีในตราสินค้าของกลุ่มบริษัท ที - วัน เมทัลลิค กรุป จำกัด ภายใต้สถานการณ์โควิด – 19 บริษัทควรคำนึงถึงด้านคุณภาพการให้บริการ (Service Quality) ซึ่งสามารถทาให้บริษัทสร้างความได้เปรียบเชิงด้านการแข่งขัน (Competitive Advantage) ที่จะสามารถทาให้บริษัทสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้

5.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและเทคโนโลยี และปัจจัยภายในอื่น ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อและความภักดีในตราสินค้าเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับกลยุทธ์ตามความต้องการของผู้บริโภค

6. บรรณานุกรม

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2549). *สถิติสำหรับงานวิจัย*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กีรติ บันดาลสิน. (2558). *การรับรู้คุณภาพบริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการของลูกค้าธนาคารออมสิน สาขาสำนักราชดำเนิน*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณัฐจิรา อิ่มวิเศษ. (2558). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความภักดีในตราสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าสตาร์เวลล์ใน*กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เด่นนภา มุ่งสูงเนิน. (2557) “คุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อความภักดีของผู้ใช้บริการ : กรณีบริษัทไดนามิค อินเตอร์ทรานสปอร์ต จำกัด.” *วารสารการเงิน การลงทุน การตลาด และการบริหารธุรกิจ*. 4(2) ; (เมษายน – มิถุนายน 2557) : 83 – 104.

บุญใจ ศรีสถิตนรากูร. (2555). *การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย : คุณสมบัติการวัดเชิงจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประกายรัตน์ สุวรรณ. (2555). *การใช้โปแกรมคอมพิวเตอร์ทางสถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.

เปรมยศ ประสมศักดิ์. (2561). *คุณภาพบริการ คุณภาพสินค้า ราคา ความพึงพอใจ และความไว้วางใจ ที่ส่งผลต่อความภักดีต่อร้านสินค้าเบ็ดเตล็ดและเครื่องมือช่างของลูกค้าในกรุงเทพมหานคร*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

พิษณุ เกื้อกุดลิง. “อิทธิพลของปัจจัยการสร้างคุณค่าตราสินค้า คุณภาพผลิตภัณฑ์ และการรับผิดชอบต่อสังคมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพองค์การของสถานประกอบการในอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ประเทศไทย.” *วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา*. 2(3) ; (2563) : 23 – 38.

รุ่งนภา บริพนธ์มงคล และกฤษดา เชียรวัฒนสุข. (2563) “การรับรู้คุณภาพสินค้าและคุณภาพการบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อซ้ำเครื่องท้าความสะอาดอุตสาหกรรม.” *วารสารศิลปะการจัดการ*. 4(1) ; (มกราคม – เมษายน 2563) : 166 – 179.

สุพิชญา วงศ์วาสนา. (2564). “ปัจจัยผลกระทบทางลบจาก COVID-19 ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของพนักงานฝ่ายการโดยสาร กรณีศึกษา บริษัท บางกอกไฟลท์เซอร์วิสเซส จำกัด (BFS).” *วารสารรัชต์ภาคย์*. 15(39) ; (มีนาคม - เมษายน 2564) : 15 – 30.

อมรรัตน์ แย้มรส. (2561). *ความสัมพันธ์ของคุณภาพบริการ คุณค่าตราสินค้าต่อความจงรักภักดีเชิงทัศนคติและเชิงพฤติกรรมของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนที่ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.

Kotler, P., and Keller, K. (2016). *Marketing Management*. New York : Prentice Hall.

Yamane, T. (1973). *Statistics : An Introductory Analysis*. New York : Harper and Row.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายภคพล สุนทรโรจน์
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์
วัน เดือน ปี เกิด	14 มีนาคม 2524
ที่อยู่ปัจจุบัน	60/77 ม. 3 ต.หันตรา อ.พระนครศรีอยุธยา
	จ.พระนครศรีอยุธยา 13000
เบอร์โทรศัพท์	080-5459399
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	080-5459399

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2551	บช.บ. (บัญชีบัณฑิต)	การบัญชี	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
2556	บช.ม. (บัญชีมหาบัณฑิต)	การบัญชี	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2560 - 2562	อาจารย์	วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์
2562 - ปัจจุบัน	อาจารย์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

1) *การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานด้านการวางแผนและงบประมาณ ของคณะในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. (2553). รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

2) *ผลกระทบของความเครียดที่มีต่อประสิทธิภาพการศึกษาของนักเรียนและนิสิตวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. (2554). รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

3) *ผลกระทบของความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบภายในที่มีต่อประสิทธิผลการตรวจสอบภายในของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในประเทศไทย*. (2557). วิทยานิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต, ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 33, ฉบับที่ 4 (ก.ค.-ส.ค. 2557) หน้า 41- 49.

4) *ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการแข่งขันทางธุรกิจของอุตสาหกรรม โรงสีข้าวในจังหวัดนครราชสีมา ภายใต้กรอบนโยบายไทยแลนด์ 4.0*. (2561). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติราชมงคลสกลนคร ครั้งที่ 1. สกลนคร, แหล่งทุน : วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์

5) *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชนทางด้านการจัดการสภาพแวดล้อมของโรงงานน้ำตาลมิตรผลในเขตชุมชนบ้านหนองปลา ตำบลโคกสะอาด อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ*. (2561). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติราชมงคลสกลนคร ครั้งที่ 1. สกลนคร.

6)..... *พฤติกรรมและปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรถจักรยานยนต์ของผู้บริโภคในเขตตำบลประทาย อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา*. (2561). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติราชมงคลสกลนคร ครั้งที่ 1. สกลนคร.

7) *ความพึงพอใจของพนักงานบัญชีที่ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา*. (2561). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติราชมงคลสกลนคร ครั้งที่ 1. สกลนคร.

8) *ผลกระทบของความฉลาดทางอารมณ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการ ทำงานของผู้ปฏิบัติงานด้านแผนและงบประมาณของหน่วยงานจัดการเรียนการสอนและหน่วยสนับสนุนการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. (2561). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.

9) *Role, Mission, Authority and Duty of Local Government Organization about the Local Museum Hall Compliled*. (2561). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.

10) ..... *แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านการผลิตเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมโรงสีข้าวในจังหวัดนครราชสีมา*. (2561). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.

11) *ประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์เชิงกลยุทธ์ที่มีต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจอุตสาหกรรมโรงสีข้าวในจังหวัดนครราชสีมา*. (2562). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.

12) *ผลกระทบของการเปิดเผยข้อมูลทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความรับผิดชอบต่อสังคมด้านสิ่งแวดล้อมของอุตสาหกรรมโรงสีข้าวในประเทศไทย*. (2562). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ครั้งที่ 11.

13) *การศึกษาประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์เชิงกลยุทธ์ที่มีต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจอุตสาหกรรมโรงสีข้าวในประเทศไทย*. (2562). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ครั้งที่ 11.

14) *ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท ไดวา คาเซอิ (ไทยแลนด์) จำกัด*. (2563). ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติเบญจมิตรวิชาการ ครั้งที่ 10 The 10th BENJAMITRA Network National & International Conference Thai Higher Education Institutions : Empowering Towards Sustainable Development Goals.

15) *The Relationship between Corporate Governance and the Company's Performance in the Stock Exchange of Thailand*. (2020). Journal of Accountancy and Management Vol.12(3), 2020 (January - March 2020).

16) *การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านระบบแอปพลิเคชัน LINE Chatbot ในจังหวัดพิษณุโลก.*(2564). วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 13 (1) ; (เดือนมกราคม – มีนาคม 2564)

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนด้านการขนส่งสินค้า กรณีศึกษา ห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง

Freight Cost and Return Analysis A case study of Ayutthaya Transport Limited Partnership

ศิริมา แก้วเกิด*[1] ภคพล สุนทรโรจน์[2] ณัฐกานต์ ยั่งยืน[3]

[1, 2, 3] คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

sirima.k@rmutsb.ac.th*[1], pakaphon.s@rmutsb.ac.th[2], Nattakan.y@terragrofert.com[3]mailto:sawai.t@rmutsb.ac.th4

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนด้านการขนส่งสินค้า กรณีศึกษา ห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง โดยเก็บข้อมูลจากผู้ประกอบการห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง ซึ่งประกอบกิจการด้านการขนส่งทางบกโดยรถบรรทุกพ่วง ให้บริการรับจ้างขนส่ง แร่ยิปซัมและเศษแก้ว ใช้การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้ประกอบการห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง พบว่า ขนส่งเศษแก้ว จำนวน 8,411.00 เที่ยว คิดเป็นร้อยละ 94.08 และขนส่งแร่ยิปซัม จำนวน 529 เที่ยว คิดเป็นร้อยละ 5.92 ผลการศึกษาพบว่า ด้านต้นทุนของการขนส่งเศษแก้ว มีต้นทุนการขนส่ง จำนวน 11,431,490.80 บาท รายได้ จำนวน 16,728,038.75 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 3,046,792.96 บาท มีกำไรสุทธิ จำนวน 2,249,473.20 บาท ส่วนการขนส่งแร่ยิปซัม มีต้นทุนการขนส่ง จำนวน 2,821,712.11 บาท รายได้ จำนวน 5,068,928.02 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 191,720.81 บาท กำไรสุทธิ จำนวน 2,055,495.10 บาท การวิเคราะห์อัตรากำไรขั้นต้น พบว่า การขนส่งเศษแก้ว มีอัตรากำไรขั้นต้น เท่ากับ 31.66% อัตรากำไรสุทธิ เท่ากับ 13.46% การขนส่งแร่ยิปซัมมีอัตรากำไรขั้นต้น เท่ากับ 44.33% อัตรากำไรสุทธิ เท่ากับ 40.55% และปัจจัยปัญหาที่มีผลกระทบต่อต้นทุน การขนส่ง ได้แก่ สภาวะเศรษฐกิจ ราคาน้ำมัน ค่าอะไหล่รถบรรทุก รวมถึงค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษารถบรรทุก

คำสำคัญ: ต้นทุน ผลตอบแทน การขนส่งสินค้า

Abstract

The purpose of this study In freight cost and return analysis a case study of Ayutthaya Transport Limited Partnership, by collecting data from the Ayutthaya Transport Limited Partnership, which operates land transportation by tow trucks. Providing transportation services Gypsum ore and glass scraps Use sample interviews. The Ayutthaya Transport Limited Partnership found that transporting glass fragments in the amount of 8,411.00 trips was equal to 94.08% and transporting gypsum ore in the amount of 529 trips accounting for 5.92%. The cost of scrap glass Transportation are 11,431,490.80 baht, income are 16,728,038.75 baht, operating costs are 3,046,792.96 baht, net profits are 2,249,473.20 baht. For gypsum transportation the cost of transportation is 2,821,712.11 baht. Revenue is 5,068,928.02 baht. The operating expenses are 191,720.81 baht. The net profit is 2,055,495.10 baht. With gross margin of 31.66%, net profit margin of 13.46%, transportation of gypsum ore with a gross margin of 44.33%, a net profit margin of 40.55% and problem factors affecting transportation costs include economic conditions, oil prices, truck spare parts costs and the cost of truck maintenance.

Keyword: Cost, Return, Freight

1. บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) เป็นการปฏิรูปเพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐานท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการแข่งขันทางเศรษฐกิจเข้มข้นมากขึ้น สังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันเป็นสภาพไร้พรมแดนมากขึ้น การพัฒนาเทคโนโลยีส่งผลกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม และการดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ขณะที่ปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาเกือบทุกด้าน ดังนั้น จึงเป็นความท้าทายอย่างมากที่ประเทศไทยจะต้องปรับตัวโดยเร่งพัฒนาในทุกด้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันประกอบกับธุรกิจขายสินค้าต่างมีการใช้รถบรรทุกเพื่อขนส่งสินค้าไปยังที่ต่าง ๆ แต่ไม่นิยมซื้อรถบรรทุกเป็นสินทรัพย์เนื่องจากมีค่าเสื่อมราคา ค่าบำรุงรักษารถ ค่าซ่อมแซมรถ และค่าแรงคนขับ จึงมุ่งไปที่การจ้างผู้ประกอบการภายนอกเพื่อให้ส่งสินค้าให้ ในสถานการณ์แข่งขันที่รุนแรงส่งผลให้ผู้ประกอบการขนส่งได้รับความกดดันเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดการแข่งขันด้านราคาที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบการขนส่งได้มุ่งเน้นการนำกลยุทธ์ในการลดราคาค่าขนส่ง กลยุทธ์ในการพัฒนาการบริการ กลยุทธ์เหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการมีภาระต้นทุนเพิ่มขึ้น (กองยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าโดยส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับต้นทุนในการดำเนินการขนส่งที่ถูกต้อง ทำให้ไม่ทราบต้นทุนในการดำเนินการขนส่งที่แท้จริง ผู้ประกอบการขนส่งโดยส่วนใหญ่จะคำนวณต้นทุนการขนส่งจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมขนส่ง เช่น ระยะทางที่ขนส่ง น้ำหนักบรรทุก ระยะเวลาในการขนส่ง เพื่อคำนวณเชื้อเพลิงที่ต้องใช้ในการเดินทาง การเสื่อมสภาพ หรือต้นทุนการใช้รถบรรทุก และค่าใช้จ่ายของคนขับรถ โดยผู้ประกอบการขนส่งโดยส่วนใหญ่ได้มองข้ามและไม่ได้ลงรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง อื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายที่เกิดก่อนการขนส่งและค่าใช้จ่ายที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการเดินรถหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนการเดินรถบรรทุกและกิจกรรมที่อาจเกิดขึ้นภายหลังการขนส่งสินค้า เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นต้นทุนแฝงทั้งสิ้น การไม่พิจารณาต้นทุนแฝงเหล่านี้ ทำให้ผู้ประกอบการได้รับผลตอบแทนลดลงกว่าที่ควรจะได้รับหรืออาจทำให้ขาดทุน สิ่งที่ตามมาคือผู้ประกอบการบางรายไม่สามารถประคับประคองธุรกิจต่อไปได้ ซึ่งผู้ประกอบการบางรายได้หาทางออกโดยบรรทุกน้ำหนักเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ทำให้เกิดปัญหากับถนน อีกทั้งยังเสี่ยงต่อการถูกจับกุมในการกระทำความผิดบรรทุกน้ำหนักเกิน ส่วนหนึ่งของปัญหาดังกล่าวนอกจากเป็นผลจากสถานการณ์แข่งขันที่รุนแรงแล้ว ยังมีผลมาจากการที่ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าโดยส่วนใหญ่ยัง ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับต้นทุนในการดำเนินการขนส่งที่ถูกต้องรวมทั้งการขาดข้อมูลสำหรับการตัดสินใจในการวางแผนกลยุทธ์ แผนการดำเนินงาน และการปรับปรุงกระบวนการทำงาน เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2557)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นบริษัทที่ผลิตสินค้าเพื่อขายและผลิตสินค้าเพื่อเป็นอะไหล่ จึงมีความจำเป็นต้องใช้การขนส่ง โดยรถบรรทุกเพื่อส่งสินค้าไปเป็นจำนวนมากทั้งยังมีผู้ประกอบการรายย่อยที่ยังคงขาดความรู้ในการคิดต้นทุน และผลตอบแทนของอัตราค่าจ้าง การศึกษาในครั้งนี้ เพื่อเกิดประโยชน์และเผยแพร่ให้กับกลุ่มห้างหุ้นส่วนและผู้ประกอบการรายย่อยอื่น ทำให้ได้ข้อมูลสำคัญนั้นไปใช้กับธุรกิจขนส่งเป็นความรู้สำหรับผู้ประกอบการนำไปปรับใช้กับธุรกิจไม่ให้เกิดความเสี่ยงที่จะขาดทุนและพัฒนาให้ธุรกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพมั่นในการการขนส่ง รวมถึงเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการการขนส่งสินค้าให้เกิดต้นทุนและผลตอบแทนที่เหมาะสม มีโอกาสในการแข่งขันและสร้างผลตอบแทนที่ดีต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนของธุรกิจขนส่ง กรณีศึกษา ห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง เพื่อนำผลจากการศึกษาไปใช้ในการวิเคราะห์แเพื่อวางแผนการบริหาร ต้นทุน และค่าใช้จ่ายที่ได้ประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนด้านการขนส่งสินค้า กรณีศึกษา ห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลด้วยการเก็บเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับหาต้นทุน เปรียบเทียบผลตอบแทน หาปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนบอกวิธีการทำงานของธุรกิจโลจิสติกส์ ผู้วิจัยนำเสนอละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เจ้าของกิจการ พนักงานบัญชี และพนักงานขนส่งสินค้าของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง จำนวน 20 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ โดยแบบเก็บข้อมูล คือ การเก็บรวบรวมเอกสารสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ที่ทางห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่งได้มีการเก็บรวบรวมเอกสารดังกล่าวไว้ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับประเด็นเนื้อหาและขอบเขตของการวิจัย ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวกับการศึกษาต้นทุน ผลตอบแทน ปัญหาและอุปสรรค ของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่งใบรวบรวมข้อมูลการวิ่งรถขนส่ง ดังนี้

1) นำเอกสารสำคัญบันทึกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาแยกรายการตามรถแต่ละพ่วง

2) นำค่าตอบแทนของแต่ละเที่ยวในการขนส่งสินค้ามาคิดกำไรต่อเที่ยว

3) นำค่าใช้จ่ายในการดำเนินการมาคิดรวมทั้งหมดเป็นรายเดือน

4) ทำการสอบถามเจ้าของกิจการ พนักงานของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง ถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

3.3 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาทฤษฎี และสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับต้นทุน เป็นการศึกษาทฤษฎี ประโยชน์ การนำไปประยุกต์ใช้ของต้นทุนการขนส่งทางบก และผู้ประกอบการรายอื่นด้วยรถบรรทุก และสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบต้นทุน และผลตอบแทนในธุรกิจ เพื่อเป็นการศึกษารูปแบบ และแนวทาง

2) ศึกษาต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจขนส่งด้วยรถบรรทุก ในระบบขนส่งด้วยรถบรรทุกของบริษัทตัวอย่างด้วยวิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสารสำคัญ การสัมภาษณ์ ขอข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องและจากการสังเกตุด้วยตนเอง

3) ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากการเก็บรวบรวมเอกสารสำคัญและสอบถามข้อมูลอื่นจากเจ้าของ พนักงานห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง

4) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาก เนื่องจากข้อมูลที่ได้รับมาต้องมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจึงตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

3.4 ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากเก็บรวบรวมข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามจะนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) เพื่อนำมาคำนวณต้นทุนและผลตอบแทนโดยนำมาวิเคราะห์ ดังนี้

3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่ง กรณีศึกษา ห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่งเพื่อให้ทราบถึง ระยะเวลาการประกอบธุรกิจ จำนวนรถบรรทุกที่ใช้ในการประกอบธุรกิจ และประเภทรถบรรทุกที่ใช้ในการประกอบธุรกิจโดยใช้ร้อยละ (Percent)

3.4.2 การวิเคราะห์ต้นทุน ต้นทุนที่ใช้ในการประกอบธุรกิจขนส่ง ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายในการลงทุน และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และการคำนวณซึ่งแบ่งการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

1) ค่าใช้จ่ายในการลงทุนเป็นเงินที่ต้องจ่ายในการลงทุนเริ่มแรกประกอบด้วย ค่าต่อเติมและซ่อมแซมรถบรรทุก ค่าจดทะเบียนรถ ค่าจดทะเบียนพาณิชย์และค่าใบอนุญาตประกอบการขนส่งส่วนบุคคล เพื่อให้ทราบถึงต้นทุนของธุรกิจขนส่ง

2) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ประกอบด้วย ค่าน้ำมันดีเซล ค่าเบี้ยเลี้ยงพนักงาน ค่าบำรุงรักษารถบรรทุก ค่ายางรถบรรทุก ค่าประกันภัยรถบรรทุก ค่าภาษีรถบรรทุก ค่า พ.ร.บ. และค่าเสื่อมราคารถบรรทุก เป็นต้น เพื่อนำมาคำนวณหาต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วย

3.4.3 การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุนการวิเคราะห์ ผลตอบแทนจากการลงทุนจะนำข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนและผลตอบแทนจากการขนส่งมาวิเคราะห์ผลตอบแทนการลงทุนการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ เดือนมกราคม – ธันวาคม พ.ศ. 2561 โดยวิเคราะห์จาก เครื่องมือทางการเงิน 2 วิธี ดังนี้

1. อัตรากำไรขั้นต้น (Gross Profit Margin)

$$\text{อัตรากำไรขั้นต้น} = \frac{\text{กำไรขั้นต้น}}{\text{ยอดขายสุทธิ}} \times 100 = \%$$

ผลลัพธ์บอกให้ทราบว่ากิจการมีกำไรขั้นต้นเป็นร้อยละเท่าใดของรายได้ต่อเที่ยว อัตราส่วนนี้ยิ่งสูงยิ่งดีแสดงความสามารถในการทำกำไรขั้นต้น

2. อัตรากำไรสุทธิ (Net Profit Margin)

$$\text{อัตรากำไรสุทธิ} = \frac{\text{กำไรสุทธิหลังภาษี}}{\text{ยอดขายสุทธิ}} \times 100 = \%$$

ผลลัพธ์บอกให้ทราบว่า กิจการมีกำไรสุทธิเป็นร้อยละเท่าไรของรายได้ต่อเที่ยว อัตราส่วนนี้ยิ่งสูงยิ่งดีแสดงความสามารถในการทำกำไรสุทธิ

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

4.1 ผลการวิจัย

ตาราง 1 แสดงจำนวนร้อยละของการขนส่งสินค้าของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง

รายการ	จำนวน (เที่ยว)	ร้อยละ
เศษแก้ว	8,411	94.08
แร่ยิปซัม	529	5.92
รวม	**8,940**	**100.00**

จากตารางที่ 4.2 พบว่า จากการสัมภาษณ์และสอบถาม ส่วนใหญ่จะขนส่งเศษแก้ว จำนวน 8,411 เที่ยว คิดเป็นร้อยละ 94.08 และขนส่งแร่ยิปซัม จำนวน 529 เที่ยว คิดเป็นร้อยละ 5.92

ตาราง 2 แสดงค่าใช้จ่ายโดยรวมในการขนส่งเศษแก้วของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง

เดือน	จำนวนเที่ยว	ค่าน้ำมัน		ค่าเบี้ยเลี้ยง		ค่ายางรถ		ค่าใช้จ่ายรวม	
		จำนวนเงิน	ต่อเที่ยว	จำนวนเงิน	ต่อเที่ยว	จำนวนเงิน	ต่อเที่ยว	จำนวนเงิน	ต่อเที่ยว
มกราคม	252	214,175.00	849.90	62,993.00	249.97	82,790.40	328.53	359,958.40	1,428.41
กุมภาพันธ์	597	507,862.00	850.69	149,371.00	250.20	82,790.40	138.68	740,023.40	1,239.57
มีนาคม	478	406,007.00	849.39	119,414.00	249.82	82,790.40	173.20	608,211.40	1,272.41
เมษายน	657	558,401.00	849.93	164,236.00	249.98	82,790.40	126.01	805,427.40	1,225.92
พฤษภาคม	546	464,400.00	850.55	136,588.00	250.16	82,790.40	151.63	683,778.40	1,252.34
มิถุนายน	632	536,991.00	849.67	157,939.00	249.90	82,790.40	131.00	777,720.40	1,230.57
กรกฎาคม	895	761,147.00	850.44	223,867.00	250.13	82,790.40	92.50	1,067,804.40	1,193.08
สิงหาคม	929	790,055.00	850.44	232,369.00	250.13	82,790.40	89.12	1,105,214.40	1,189.68
กันยายน	1,123	954,929.00	850.34	280,861.00	250.10	82,790.40	73.72	1,318,580.40	1,174.16
ตุลาคม	666	565,998.00	849.85	166,470.00	249.95	82,790.40	124.31	815,258.40	1,224.11
พฤศจิกายน	825	701,053.00	849.76	206,192.00	249.93	82,790.40	100.35	990,035.40	1,200.04
ธันวาคม	810	688,716.00	850.27	202,564.00	250.08	82,790.40	102.21	974,070.40	1,202.56
รวม	**8,411**	**7,149,734.00**	**850.05**	**2,102,864.00**	**250.01**	**993,484.80**	**118.12**	**10,246,082.80**	**1,218.18**

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าใช้จ่ายโดยรวมในการขนส่งเศษแก้วของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง ภาพรวมเท่ากับ 10,246,082.80 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 1,218.18 บาท ซึ่งประกอบด้วย ค่าน้ำมัน จำนวน 7,149,734 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 850.05 บาท ค่าเบี้ยเลี้ยง จำนวน 2,102,864 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 250.01 บาท และค่ายางรถ จำนวน 993,484.80 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 118.12 บาท

ตารางที่ 3 แสดงค่าใช้จ่ายโดยรวมในการขนส่งแร่ยิปซัมของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง

เดือน	จำนวนเที่ยว	ค่าน้ำมัน		ค่าเบี้ยเลี้ยง		ค่ายางรถ		ค่าใช้จ่ายรวม	
		จำนวนเงิน	ต่อเที่ยว	จำนวนเงิน	ต่อเที่ยว	จำนวนเงิน	ต่อเที่ยว	จำนวนเงิน	ต่อเที่ยว
มกราคม	76	313,402.00	4,123.71	53,508.00	704.05	17,383.33	228.73	384,293.33	5,056.49
กุมภาพันธ์	107	440,660.00	4,118.32	75,235.00	703.13	17,383.33	162.46	533,278.33	4,983.91
มีนาคม	2	8,858.00	4,429.00	1,512.00	756.00	17,383.33	8,691.67	27,753.33	13,876.67
เมษายน	4	17,862.00	4,465.50	3,050.00	762.50	17,383.33	4,345.83	38,295.33	9,573.83
พฤษภาคม	72	295,240.00	4,100.56	50,407.00	700.10	17,383.33	241.44	363,030.33	5,042.09
มิถุนายน	95	390,372.00	4,109.18	66,649.00	701.57	17,383.33	182.98	474,404.33	4,993.73
กรกฎาคม	23	94,320.96	4,100.91	16,104.00	700.17	17,383.33	755.80	127,808.29	5,556.88
สิงหาคม	35	141,760.25	4,050.29	24,203.00	691.51	17,383.33	496.67	183,346.58	5,238.47
กันยายน	2	6,342.00	3,171.00	1,083.00	541.50	17,383.33	8,691.67	24,808.33	12,404.17
ตุลาคม	36	148,282.00	4,118.94	25,316.00	703.22	17,383.33	482.87	190,981.33	5,305.04
พฤศจิกายน	37	150,262.00	4,061.14	25,654.00	693.35	17,383.33	469.82	193,299.33	5,224.31
ธันวาคม	39	160,736.00	4,121.44	27,443.00	703.67	17,383.33	445.73	205,562.33	5,270.83
รวม	**529**	**2,168,097.21**	**4,098.48**	**370,162.94**	**699.74**	**208,599.96**	**394.33**	**2,746,860.11**	**5,192.55**

จากตาราง 3 พบว่า ค่าใช้จ่ายโดยรวมในการขนส่งแร่ยิปซัมของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง ภาพรวมเท่ากับ 2,746,860.11 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 5,192.55 บาท ซึ่งประกอบด้วย ค่าน้ำมันจำนวน 2,168,097.21 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 4,098.48 บาท ค่าเบี้ยเลี้ยง จำนวน 370,162.94 บาทเฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 699.74 บาท และค่ายางรถ จำนวน 208,599.96 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 394.33 บาท

ตารางที่ 4 แสดงค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง

รายการ	จำนวนเงิน	จำนวนเที่ยว	เฉลี่ยต่อเที่ยว
ค่าแรงงาน/เงินเดือน	936,000.00	8,940.00	104.70
ค่าบำรุงรักษารถ	324,000.00	8,940.00	36.24
ค่าประกันภัย	260,015.17	8,940.00	29.08
ค่า พ.ร.บ. รถ	43,327.27	8,940.00	4.85
ค่าภาษีรถบรรทุก	56,250.00	8,940.00	6.29
ค่าเสื่อมราคารถบรรทุก	2,801,333.33	8,940.00	313.35
ค่าโทรศัพท์	14,400.00	8,940.00	1.61
ค่าน้ำ	3,600.00	8,940.00	0.40
ค่าไฟฟ้า	50,600.00	8,940.00	5.66
ค่าอินเตอร์เน็ท	8,988.00	8,940.00	1.01
รวม	**4,498,513.77**	**8,940.00**	**503.19**

จากตาราง 4 พบว่า ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง ภาพรวม เท่ากับ 4,498,513.77 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว 503.19 บาท ประกอบด้วย ค่าแรงงาน/เงินเดือน จำนวน 936,000.00 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 104.70 บาท ค่าบำรุงรักษารถ จำนวน 324,000 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 36.24 บาท ค่าประกันภัย จำนวน 260,015.17 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 29.08 บาท ค่า พ.ร.บ. รถ จำนวน 43,327.27 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 4.85 บาท ค่าภาษีรถบรรทุก จำนวน 56,250 บาท ค่าเสื่อมราคารถบรรทุกจำนวน 2,801,333.33 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 313.35 บาท ค่าโทรศัพท์ จำนวน 14,400 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 1.61 บาท ค่าน้ำ จำนวน 3,600 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยวเท่ากับ 0.40 บาท ค่าไฟฟ้า จำนวน 50,600 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยวเท่ากับ 5.66 บาท และค่าอินเตอร์เน็ท จำนวน 8,988.00 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 1.01 บาท ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงค่าใช้จ่ายผันแปรของธุรกิจการขนส่งของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง แยกตามประเภทการขนส่ง

รายการ	เศษแก้ว			แร่ยิปซัม		
	จำนวนเงิน	จำนวนเที่ยว	เฉลี่ยต่อเที่ยว	จำนวนเงิน	จำนวนเที่ยว	เฉลี่ยต่อเที่ยว
ค่าน้ำมัน	7,149,734.00	8,411.00	850.05	2,168,097.21	529	4,098.48
ค่าเบี้ยเลี้ยง	2,102,864.00	8,411.00	250.01	370,162.94	529	699.74
ค่าบำรุงรักษารถ	304,819.20	8,411.00	36.24	19,180.80	529	36.26
รวม	**9,557,417.20**	**8,411.00**	**1,136.30**	**2,557,440.95**	**529**	**4,834.48**

จากตาราง 5 พบว่า ค่าใช้จ่ายผันแปรของธุรกิจขนส่ง ของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่งแยกตามประเภทการขนส่ง โดยแยกเป็นการขนส่งเศษแก้ว โดยรวม จำนวน 9,557,417.20 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 1,136.30 บาท ประกอบด้วย ค่าน้ำมัน จำนวน 7,149,734.00 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 850.05 บาทค่าเบี้ยเลี้ยง จำนวน 2,102,864.00 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยวเท่ากับ 250.01 บาท ค่าบำรุงรักษารถ จำนวน 304,819.20 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 36.41 บาท ส่วนการขนส่งแร่ยิปซัม โดยรวม จำนวน 2,557,440.95 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยว เท่ากับ 4,834.48 บาท ประกอบด้วย ค่า

น้ำมัน จำนวน 2,168,097.21 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยวเท่ากับ 4,098.48 บาท ค่าเบี้ยเลี้ยง จำนวน 370,162.94 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยวเท่ากับ 699.74 บาท ค่าบำรุงรักษารถ จำนวน 19,180.80 บาท เฉลี่ยต่อเที่ยวเท่ากับ 36.26 บาท ตามลำดับ

ตาราง 6 แสดงกำไร (ขาดทุน) สุทธิต่อปีการขนส่งสินค้าของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง

รายการ	ขนส่งเศษแก้ว		ขนส่งแร่ยิปซัม	
	จำนวนเงิน	ร้อยละ	จำนวนเงิน	ร้อยละ
รายได้จากการขนส่ง	**16,728,038.75**	**100.00**	**5,068,928.02**	**100.00**
ต้นทุนการขนส่ง				
ค่าน้ำมัน	7,149,734.00	42.74	2,168,097.21	42.77
ค่าเบี้ยเลี้ยง	2,102,864.00	12.57	370,162.94	7.30
ค่ายางรถ	993,484.80	5.94	208,559.96	4.11
ค่าแรงงาน/เงินเดือน	880,588.80	5.26	55,411.20	1.10
ค่าบำรุงรักษารถ	304,819.20	1.82	19,180.80	0.38
รวมต้นทุนการขนส่ง	**11,431,490.80**	**68.34**	**2,821,712.11**	**55.67**
กำไรขั้นต้น	**5,296,266.16**	**31.66**	**2,247,215.91**	**44.33**
ค่าใช้จ่ายดำเนินงาน				
ค่าประกันภัย	244,622.27	1.46	15,392.90	0.30
ค่า พ.ร.บ. รถ	40,762.30	0.24	2,564.97	0.05
ค่าภาษีรถบรรทุก	52,920.00	0.32	3,330.00	0.07
ค่าเสื่อมราคารถบรรทุก	2,635,494.40	15.75	165,838.93	3.27
ค่าโทรศัพท์	13,547.52	0.08	852.48	0.02
ค่าน้ำ	3,386.08	0.02	213.92	0.00
ค่าไฟฟ้า	47,604.48	0.28	2,995.52	0.06
ค่าอินเตอร์เน็ท	8,455.91	0.05	532.09	0.01
รวมค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	**3,046,792.96**	18.21	**191,720.81**	**3.78**
กำไร (ขาดทุน) สุทธิ	**2,249,473.20**	**13.46**	**2,055,495.10**	**40.55**

จากตาราง 6 พบว่า กำไร (ขาดทุน) สุทธิต่อปีการขนส่งสินค้าของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่งส่วนของการขนส่งเศษแก้ว มีรายได้ จำนวน 16,728,038.75 บาท คิดเป็นร้อยละ 100.00 ต้นทุนการขนส่ง จำนวน 11,431,490.80 คิดเป็นร้อยละ 68.34 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 3,046,792.96 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.21 กำไรสุทธิ จำนวน 2,249,473.20 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.46 ส่วนการขนส่งแร่ยิปซัม มีรายได้ จำนวน 5,068,928.02 บาท คิดเป็นร้อยละ100.00 ต้นทุนการขนส่ง จำนวน 2,821,712.11 คิดเป็นร้อยละ 55.67 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 191,720.81 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.78 กำไรสุทธิ จำนวน 2,055,495.10 บาท คิดเป็นร้อยละ 40.55 ตามลำดับ

อัตรากำไรขั้นต้น (Gross Profit Margin)

การขนส่งเศษแก้ว

อัตรากำไรขั้นต้น = $\frac{\text{กำไรขั้นต้น}}{\text{ยอดขายสุทธิ}}$ X 100 = %

= $\frac{5,296266.16}{16,728,038.75}$ X 100

= 31.66 %

การขนส่งแร่ยิปซัม

อัตรากำไรขั้นต้น = $\frac{\text{กำไรขั้นต้น}}{\text{ยอดขายสุทธิ}}$ X 100 = %

= $\frac{2,247,215.91}{5,068,928.02}$ X 100

= 44.33 %

อัตรากำไรสุทธิ (Net Profit Margin)

การขนส่งเศษแก้ว

อัตรากำไรสุทธิ = $\frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ยอดขายสุทธิ}}$ X 100 = %

= $\frac{2,249,473.20}{16,728,038.75}$ X 100

= 13.46%

การขนส่งแร่ยิปซัม

อัตรากำไรสุทธิ = $\frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ยอดขายสุทธิ}}$ X 100 = %

= $\frac{2,055,495.10}{5,068,928.02}$ X 100

= 40.55 %

จากการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนด้านการขนส่งสินค้า กรณีศึกษา ห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง โดยทำการสัมภาษณ์และสอบถามเจ้าของกิจการ พนักงาน โดยการขนส่งเศษแก้วและแร่ยิปซั่ม พบว่า ส่วนใหญ่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง จะทำการขนส่งเศษแก้ว จำนวน 8,411.00 เที่ยว คิดเป็นร้อยละ 94.08 และขนส่งแร่ยิปซัม จำนวน 529 เที่ยว คิดเป็นร้อยละ 5.92 ผลการศึกษาต้นทุนสามารถจำแนกออกเป็น 2 ด้าน ดังต่อไปนี้

ต้นทุนด้านการขนส่งเศษแก้ว ประกอบด้วย ต้นทุนการขนส่ง จำนวน 11,431,490.80 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 3,046,792.96 บาท มีรายได้ จำนวน 16,728,038.75 บาท กำไรสุทธิ จำนวน 2,249,473.20 บาท อัตรากำไรขั้นต้น เท่ากับ 31.66% อัตรากำไรสุทธิ เท่ากับ 13.46% จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าต้นทุนต่อเที่ยวในการขนส่งต่อเที่ยว เท่ากับ 1,721.35 บาท

ต้นทุนด้านการขนส่งแร่ยิปซัม ประกอบด้วย ต้นทุนการขนส่ง จำนวน 2,821,712.11 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 191,720.81 บาท มีรายได้ จำนวน 5,068,928.02 บาท กำไรสุทธิ จำนวน 2,055,495.10 บาท มีอัตรากำไรขั้นต้น เท่ากับ 44.33% อัตรากำไรสุทธิ เท่ากับ 40.55% จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าต้นทุนต่อเที่ยวในการขนส่งต่อเที่ยว เท่ากับ 5,696.47 บาท

ปัญหาของการขนส่ง

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อต้นการขนส่ง จากผลการศึกษาผู้ประกอบการขนส่งเศษแก้วและแร่ยิปซัมปัจจัยที่มีผลกระทบต่อต้นทุนการขนส่ง ได้แก่ สภาวะเศรษฐกิจที่จะส่งผลกระทบต่อราคาน้ำมัน ค่าอะไหล่รถบรรทุก รวมถึงค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษารถบรรทุก เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้การขนส่ง จากผลการศึกษาผู้ประกอบการขนส่งเศษแก้วและแร่ยิปซัมปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้การขนส่ง ได้แก่ สภาวะเศรษฐกิจ การเมือง สภาพอากาศ ราคาค่าบรรทุก และปริมาณการสั่งเศษแก้วและแร่ยิปซัมจากบริษัทที่จะมีผลกระทบต่อจำนวนการขนส่งเศษแก้วและแร่ยิปซัมของผู้ประกอบการ

4.2 อภิปรายผล

4.2.1 ต้นทุนด้านการขนส่งเศษแก้ว จำนวน 14,478,283.76 บาท ประกอบด้วย ต้นทุนการขนส่ง จำนวน 11,431,490.80 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 3,046,792.96 บาท ต้นทุนต่อเที่ยวในการขนส่งต่อเที่ยว เท่ากับ 1,721.35 บาท และต้นทุนด้านการขนส่งแร่ยิปซัม จำนวน 3,013,432.92 บาท ประกอบด้วย ต้นทุนการขนส่ง จำนวน 2,821,712.11 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 191,720.81 บาท ต้นทุนต่อเที่ยวในการขนส่งต่อเที่ยว เท่ากับ 5,696.47 บาท สอดคล้องกับ พงษ์ชัย อธิคมรัตนกุลและคณะ (2560) ได้ศึกษาต้นทุนในการขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกโดยจะทำการวิเคราะห์ต้นทุนรายกจิกรรมและวิเคราะห์คุณค่าของกจิกรรมในกระบวนการขนส่ง จากการศึกษาพบว่า ต้นทุนกิจกรรมขนส่งสินค้ามีสัดส่วนที่สูงถึง 82.76% ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการขนส่งด้วยรถบรรทุกประกอบไปด้วย ต้นทุนหลักที่เกี่ยวข้องกับยานพาหนะในส่วนของต้นทุนผันแปรเป็นส่วนใหญ่ในส่วนต้นทุนการให้บริการลูกค้าใน1รอบ การขนส่งจากการคำนวณจะพบว่ารถพ่วงที่ใช้น้ำมันมีต้นทุนอยู่ที่ 26,634.82 บาท/รอบการขนส่ง ขณะที่รถพ่วงที่ใช้ NGV มีต้นทุนอยู่ที่21,183.82บาท/รอบการขนส่งในส่วนการวิเคราะห์คุณค่ากิจกรรมพบว่าในกระบวนการขนส่งมี กิจกรรมที่ไม่เพิ่มคุณค่าในอัตราสูงจากการวิเคราะห์และปรับปรุงกิจกรรมเพื่อปรับลดต้นทุนทำให้บริษัทขนส่งสามารถลด ต้นทุนลงได้รวม 2,095,899 บาทเวลารวมในการให้บริการต่อ1รอบการขนส่งลดลง 0.22% โดยลดลงจาก10,275 นาทีเหลือ 5,115 นาที นอกจากนี้ภายหลังจากการปรับปรุงทำให้สัดส่วนคุณค่าของกิจกรรมที่ไม่เพิ่มค่าลดลงจาก 56.06% เหลือ 14.08% ขณะที่สัดส่วนคุณค่าของกิจกรรมที่เพิ่มค่าเพิ่มขึ้นจาก7.01% เป็น 11.73%

4.2.2 รายได้จากการขนส่งเศษแก้วของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง โดยรวม จำนวน 16,728,038.75 บาท และรายได้จากการขนส่งแร่ยิปซัมของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยา ขนส่ง โดยรวม จำนวน 5,068,928.02 บาท เมื่อเปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่ายของการขนส่งแต่ละประเภท การขนส่งเศษแก้ว มีรายได้ จำนวน 16,728,038.75 บาท ต้นทุนการขนส่ง จำนวน 11,431,490.80 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 3,046,792.96 บาท กำไรสุทธิ จำนวน 2,249,473.20 บาท อัตรากำไรขั้นต้น เท่ากับ 31.66% อัตรากำไรสุทธิ เท่ากับ 13.46% ส่วนรายได้จากการขนส่งแร่ยิปซัมของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยา ขนส่ง โดยรวม จำนวน 5,068,928.02 บาท เมื่อเปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่ายของการขนส่งแต่ละประเภท การขนส่งแร่ยิปซัม มีรายได้ จำนวน 5,068,928.02 บาท ต้นทุนการขนส่ง จำนวน 2,821,712.11 บาท ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 191,720.81 บาท กำไรสุทธิ จำนวน 2,055,495.10 บาท มีอัตรากำไรขั้นต้น เท่ากับ 44.33% อัตรากำไรสุทธิ เท่ากับ 40.55% จากการศึกษาเกี่ยวกับ

ต้นทุนและผลตอบแทนของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งเศษแก้วและแร่ยิปซัมของห้างหุ้นส่วนจำกัด อยุธยาขนส่ง พบว่าต้นทุนประกอบด้วยค่าใช้จ่ายในการลงทุนและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ซึ่งได้สอดคล้องกับการจำแนกต้นทุนที่เกิดขึ้นของนักวิชาการ ในส่วนของเครื่องมือทางการเงินตามแนวคิดการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุน สอดคล้องกับเครื่องมือทางการเงินของนักวิชาการ มนัสชนก ภายโต (2557) การศึกษาเรื่อง ต้นทุนและผลตอบแทนของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งแร่ยิปซัมในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่าผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งแร่ยิปซัมในจังหวัดนครสวรรค์ ส่วนใหญ่จะเป็น ผู้ประกอบการขนาดเล็ก ลักษณะการดำเนินงานผู้ประกอบการจะทำการรวมกลุ่มกันในการรับจ้าง ขนส่งแร่ยิปซัมให้กับบริษัทเหมืองแร่ การประกอบการจะใช้รถบรรทุกประเภทรถพ่วงในการ ขนส่งแร่ยิปซัมจากจังหวัดนครสวรรค์ไปยังอุตสาหกรรมในจังหวัดสระบุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ชลบุรี และระยอง โดยเฉลี่ยกำไรสุทธิต่อปีของการประกอบการขนส่งอยู่ ระหว่าง 160,229.02 - 771,975.88 บาทต่อปี ระยะเวลาคืนทุนอยู่ระหว่าง 2 ปี 4 เดือน 4 วัน ถึง 6 ปี 6 เดือน 28 วัน ขึ้นอยู่กับประเภทของรถที่ลงทุน

5. ข้อเสนอแนะ

1. ผู้ประกอบการที่จะทำการลงทุนโดยการเพิ่มจำนวนรถในการประกอบการขนส่ง เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่สูงควรใช้รถบรรทุกประเภทรถก๊าซในการดำเนินงานเนื่องจากมี ค่าใช้จ่ายในด้านเชื้อเพลิงที่ต่ำ

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบนอกจากการศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่งเศษแก้วและแร่ยิปซัม แล้วยังสามารถศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนของธุรกิจขนส่งอื่นได้หลายประเภท เช่น ธุรกิจขนส่งพืชผลทางการเกษตรหรือธุรกิจขนส่งวัสดุก่อสร้างประเภท หิน ดิน ทราย ปูนซีเมนต์ เป็นต้น

6. บรรณานุกรม

กองยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). “*รายงานการพัฒนาระบบโลจิสติกส์.*” [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: https://www.nesdc.go.th, 2 ตุลาคม 2561.

พงษ์ชัย อธิคมรัตนกุล และ ปฏล รัตนชุม. (2560). “การวิเคราะห์ต้นทุนรายกิจกรรมสำหรับงานขนส่งสินค้าทางถนน กรณีศึกษา: บริษัทขนส่งปูนซีเมนต์.” *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี*. 40: 1 (มกราคม – มีนาคม 2560) : 117 – 136.

มนัสชนก ภายโต. (2557). *ต้นทุนและผลตอบแทนของผู้ประกอบการธุรกิจขนส่ง แร่ยิปซัมในจังหวัดนครสวรรค์.* การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. (2557). *การบัญชีต้นทุน*. กรุงเทพฯ : แมคกรอ – ฮิล.

อนุรักษ์ ทองสุโขวงศ์. (2554). *การบัญชีต้นทุน (COST ACCOUNTING)*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริมา แก้วเกิด
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองศาสตราจารย์
ที่อยู่ปัจจุบัน	60 ม. 3 ต.หันตรา อ.พระนครศรีอยุธยา
	จ.พระนครศรีอยุธยา 13000
เบอร์โทรศัพท์	081-7010857
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	081-7010857

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2539	บธ.บ. (บริหารธุรกิจบัณฑิต)	ธุรกิจศึกษา-การบัญชี	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
2546	บช.ม. (บัญชีมหาบัณฑิต)	การบัญชี	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2556	ปร.ด. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต)	การจัดการ	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	รองศาสตราจารย์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

1) คุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์. ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 6 วันที่ 23-25 กรกฎาคม 2557 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.

2) การวิเคราะห์คุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร. ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติด้านบริหารธุรกิจและเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 1 วันที่ 26-28 มีนาคม 2557 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.

3) The Corporate Governance Disclosure Level of the Listed Companies in the Stock Exchange of Thailand(SET) : The Empirical Research of Each Industry. 3rd International Conference CSR, Sustainability, Ethice & Governance Cologne, Germany 1st to 3rd August 2016.

4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออมเงินของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชมงคลสุวรรณภูมิ. ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 1 “วิจัยเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนและสังคม” วันที่ 22 มิถุนายน 2559.

5) Influence of Corporate Information Disclosure on Community and Society Development on Firm’s Marketing Performance of Companies Listed on The Stock Exchange of Thailand. PSAKU International Journal of Inter disciplinary Research, Vol.7 No.1 (January – June 2018).

6) คุณภาพชีวิตในการทำงานและความผูกพันต่อองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการศึกษาทั่วไป ระหว่างวันที่ 9 – 10 กรกฎาคม 2561 ณ โรงแรมรามาการ์เด้น กรุงเทพมหานคร.

7) การยอมรับเทคโนโลยีที่มีผลต่อความภักดีในการใช้บิทคอยน์ภายใต้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสกุลเงินดิจิตอลของประชากรกลุ่ม Millennials. ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติ เบญจมิตรวิชาการ ครั้งที่ 10 วันที่ 22 พฤษภาคม 2563 : มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่.

8) การรับรู้คุณภาพในการให้บริการส่งผลต่อความภักดีภายใต้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความปลอดภัยของลูกค้าที่ใช้บัตรเครดิตธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน). การประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติ เบญจมิตรวิชาการ ครั้งที่ 10 วันที่ 22 พฤษภาคม 2563 : มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่.

9) การบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานภายใต้กระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของบุคลากร บริษัท พรีเมี่ยมสตีล โพรเซสซิ่ง จำกัด. ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติ เบญจมิตรวิชาการ ครั้งที่ 10 วันที่ 22 พฤษภาคม 2563 : มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่.

10) The Relationship between Corporate Governance and the Company's Performance in the Stock Exchange of Thailand. Journal of Accountancy and Management. Vol. 12 (3), 2020.

11) Influence of Disclosure of the Community and Social Development on Firm Performance. 7th International Conference on CSR, Sustainability, Ethics & Governance. 23 – 25 June 2021, Lisbon, Portugal.

12) Effectiveness of Customer Relationship Management and Perceived Service Quality that Affect Loyalty of Service Recipient and Logistics Operations Department of MM Sugar Factory in Suphanburi Province. Journal of Accountancy and Management. Vol. 13 (1), 2021.

13) 7Ps Marketing Mix Factors Influences on Decision to Select Accommodations of the Tourists In Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. Journal of Accountancy and Management. Vol. 14 (3), 2022.

คุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ กรณีศึกษา : บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด

BRAND EQUITY AFFECTED PURCHASING DECISION ON ZINC OXIDE A CASE STUDY OF THAI – LYSAGHT CO., LTD.

สุวรรณี หงษ์วิจิตร[1] ศิริมา แก้วเกิด[2] ปทุมมา กำลาภอนันต์[3]

[1]สาขาวิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ โทรศัพท์ 08 9616 3659, Suwannee.h@rmutsb.ac.th

[2]สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ โทรศัพท์ 08 1701 0857 ,Sirima.k@rmutsb.ac.th

[3]คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ โทรศัพท์ 09 3246 6246, Patumma.kl@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาระดับความคิดเห็นคุณค่าตราสินค้าผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด 2) ศึกษาระดับความคิดเห็นการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด 3) ศึกษาคุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มลูกค้าในประเทศไทยที่ทำการซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของ บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด จำนวน 130 ราย จากประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายและเครื่องมือทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษา พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าตราสินค้าผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ด้านความคิดเห็นคุณค่าตราสินค้า อยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการรับรู้คุณภาพ รองลงมา คือ ระดับมาก ได้แก่ ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า และด้านที่มีระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า การตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ส่วนคุณค่าตราสินค้าด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า และด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้าส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลการศึกษาครั้งนี้ สามารถนำเสนอต่อผู้บริหารบริษัทและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ปรับปรุงและพัฒนา ด้านการบริหารบริษัท และปรับปรุงกระบวนการผลิต กระบวนการตรวจสอบคุณภาพการตลาด ของผงสังกะสีออกไซด์ให้ตรงตามความต้องการของลูกค้า และเพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: คุณค่าตราสินค้า, การตัดสินใจซื้อ, ผงสังกะสีออกไซด์

Abstract

The proposes of the research were as follow. 1) study level of opinion, the brand value of zinc oxide powder of Thai – Lysaght Company customers. 2) study level of opinions on customer’s purchasing decision for zinc oxide powder. 3) study the brand value affected customer’s purchasing decision for zinc oxide powder, Thai – Lysaght Co., Ltd. The samples group were 130 of the total population used in the research and data collection using questionnaires Simple sampling was performed and the statistical tools used in the analysis consisted of descriptive statistics such as frequency, percentage, mean, standard deviation. and testing the hypothesis by using multiple regression analysis.

The study results showed that the level of opinion for brand value of zinc oxide powder of Thai – Lysaght Company customers value in the overall is high. In descending order, the aspect with the highest level of opinion was the perceived quality. Followed by a high level, including brand loyalty and brand awareness. Besides a moderate level, such as connection with the brand. The customer’s decision to buy zinc oxide powder from Thai – Lysaght Company Limited has an opinion at a high level. While brand value, by the issue of perception of quality, brand loyalty, brand awareness, and brand connection, there was a statistically significant effect on the customer's purchasing decision of zinc oxide powder at the level of 0.01. Results of this study can be presented to the company's executives and related departments to put the results to good use improve and develop Company management and improve the production process Process of quality inspection, marketing of zinc oxide powder to meet customer requirements. and to make the operation of the organization more efficient and effective

Keyword: Brand Equity, Purchasing Decision, Zinc Oxide

1. บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม 4.0 คือ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตมาใช้ในกระบวนการผลิตสินค้า หลายธุรกิจมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานการผลิตไปจากเดิม อุตสาหกรรมรถยนต์ก็เช่นเดียวกัน โดยมีการปรับเปลี่ยน ปรับปรุงระบบการขับเคลื่อนจากที่เคยใช้น้ำมันเป็นกลไกในการขับเคลื่อนก็เปลี่ยนมาใช้ไฟฟ้าแทน ซึ่งอุตสาหกรรมยางรถยนต์เป็นอุตสาหกรรมที่จัดว่ามีความสำคัญอุตสาหกรรมหนึ่งที่กำลังเติบโตเป็นอย่างมากในประเทศไทยเพราะเป็นอุตสาหกรรมที่เป็นลูกโซ่แปรผันตามปริมาณยอดผลิตและยอดขายของรถยนต์ นอกจากจะเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันของบุคคลทั่วไปแล้วยังเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการขนส่ง ซึ่งเป็นพื้นฐานของอุตสาหกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเป็นอุตสาหกรรมที่มีการนำทรัพยากรในประเทศมาใช้เป็นจำนวนมาก เช่น ยางพาราและเคมี ซึ่งเคมี หนึ่งในส่วนผสมที่สำคัญนั้นก็คือสังกะสีออกไซด์ ซึ่งผงสังกะสีออกไซด์นี้จะมีหน้าที่เร่งอัตราวัลคาไนซ์ของยางให้เร็วยิ่งขึ้น รวมถึงยังช่วยปรับปรุงคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ให้ดียิ่งขึ้น เพิ่มความหนืดและสมรรถภาพในการยึดเกาะถนนได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากผงสังกะสีออกไซด์เป็นอุปสงค์ต่อเนื่องของอุตสาหกรรมยางรถยนต์ และอุตสาหกรรมยางรถยนต์ก็เป็นอุปสงค์ต่อเนื่องของอุตสาหกรรมรถยนต์ ดังนั้น ในขณะที่ตลาดรถยนต์ในประเทศไทยมีการเจริญเติบโตอยู่ในอัตราที่สูงขึ้น อุตสาหกรรมยางรถยนต์และธุรกิจผลิตผงสังกะสีออกไซด์ของไทยก็จะขยายตัวตามไปด้วย รวมทั้งยังมีความต้องการยางรถยนต์

เพื่อทดแทนยางที่สึกหรอซึ่งยางรถยนต์โดยทั่วไปจะมีอายุการใช้งานเฉลี่ย 2 ปีต่อเส้น ดังนั้น เมื่อยางชำรุดหรือดอกยางหมดก็จำเป็นจะต้องเปลี่ยนยางรถยนต์เส้นใหม่ เพื่อความปลอดภัยในการขับขี่ของผู้ใช้รถยนต์ ด้วยเหตุนี้ ทำให้อุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับรถยนต์โดยเฉพาะอุตสาหกรรมยางรถยนต์มีแนวโน้มที่จะเติบโตมากยิ่งขึ้น เนื่องจากปริมาณการผลิตยางรถยนต์ย่อมขยายตัวสอดคล้องกับปริมาณการผลิตและการใช้รถยนต์ภายในประเทศ ในระยะแรกของการผลิตยางรถยนต์ในประเทศไทย เป็นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าที่ตอบสนองความต้องการของตลาดในประเทศ ต่อมาก็พัฒนาและปรับปรุงคุณภาพจนเป็นที่ยอมรับของชาวต่างประเทศ จนสามารถทำรายได้เข้าสู่ประเทศปีละหลายหมื่นล้านบาท แต่ช่วงสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในทุกด้าน ทำให้สภาวะทางการแข่งขันในตลาดรถยนต์ และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผงสังกะสีออกไซด์ที่เป็น ส่วนผสมหลักในผลิตภัณฑ์ยางรถยนต์ที่มีผู้ผลิตและจำหน่ายหลายรายทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นไปอีก ดังนั้น บริษัทผู้ผลิตผงสังกะสีออกไซด์ต่าง ๆ จึงต้องพยายามหากลยุทธ์ วิธีทางการตลาด และส่งเสริมการขาย เพื่อคาดหวังในการเพิ่มยอดขายให้กับบริษัทของตนเองและพยายามแย่งชิง ส่วนแบ่งตลาดจากคู่แข่งขันให้ได้มากที่สุด (บริษัท ยูนิเวนเจอร์ จำกัด (มหาชน), 2560)

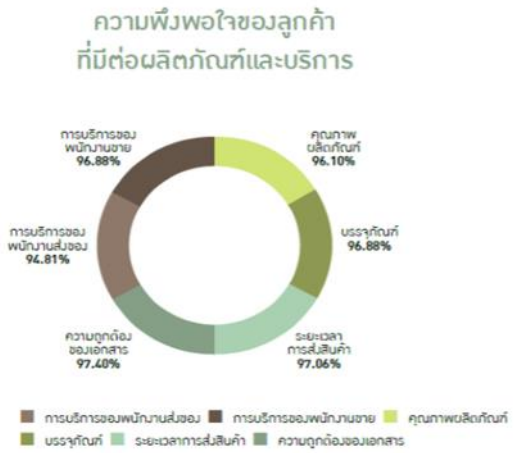
บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด ทำธุรกิจผลิตและจำหน่ายผงสังกะสีออกไซด์ (ZnO) ซึ่งใช้เป็นส่วนผสมในกระบวนการผลิตของหลายผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับยาง เช่น ยางรถยนต์ ถุงมือยาง รองเท้า หรือแม้แต่ผลิตภัณฑ์ อาหารสัตว์ เซรามิก เครื่องเคลือบ เครื่องสำอางค์ และยารักษาโรคต่าง ๆ เป็นต้น ด้วยกรรมวิธีการผลิตที่เข้มงวดในเรื่องคุณภาพ ตั้งแต่ขั้นตอนการเลือกวัตถุดิบ จนได้มาซึ่งผงสังกะสีออกไซด์ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน และได้รับการรับรอง ระบบคุณภาพระดับมาตรฐานสากล ได้แก่ ISO 9001 GMP HACCP FAMI – QS HALAL และระบบการจัดการระดับสากล ได้แก่ ISO 14001 ISO 50001 OHSAS 18001 และ TIS 8001 (ขั้นพื้นฐาน) ณ วันที่ 30 กันยายน 2560 บริษัทมีกำลังการผลิต 15,800 ตัน โดยในปี 2560 บริษัทจะมีกำลังการผลิตมากกว่า 21,000 ตันต่อปี และเป้าหมายในปี 2561 บริษัทจะเพิ่มกำลังการผลิตเป็น 25,000 ต่อปี

เนื่องจากลูกค้ากลุ่มเป้าหมายหลักของบริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด เป็นลูกค้าอุตสาหกรรมและบริษัทยังมีผู้แทนจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ โดยกลุ่มอุตสาหกรรมผลิตยางรถยนต์มียอดการสั่งซื้อมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.61 รองลงมา คือ ผู้แทนจำหน่าย คิดเป็นร้อยละ 13.53 กลุ่มอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 7.81 ซึ่งมีสัดส่วนลูกค้ารายใหญ่ 6 อันดับแรก คือ บริดจสโตน คิดเป็นร้อยละ 52.04 ซูมิโตโม คิดเป็นร้อยละ 22.02 โยโกฮาม่า คิดเป็นร้อยละ 7.96 ซีพี คิดเป็นร้อยละ 7.81 โอตานิ คิดเป็นร้อยละ 5.62 และวีรับเบอร์ คิดเป็นร้อยละ 4.55 ตามลำดับ รวมทั้งมีสัดส่วนการขายเปรียบเทียบระหว่างในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 89 กับต่างประเทศ คิดเป็นร้อยละ 11

ที่มา : บริษัท ยูนิเวนเจอร์ จำกัด (มหาชน), 30 สิงหาคม 2562

สำหรับรอบระยะเวลาบัญชี ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2560 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2560 บริษัทมีส่วนแบ่งการตลาด ประมาณร้อยละ 51 ทั้งนี้ มีนโยบายการจำหน่ายสินค้าในประเทศเพิ่มขึ้น และยังคงนโยบายขยายตลาดไปต่างประเทศเช่นเดิม ในภูมิภาคอาเซียนใช้ระบบคุณภาพนำการขาย เช่น กลุ่มอาหารสัตว์ใช้มาตรฐาน GMP and HACCP และ FAMI – QS ซึ่งมีความจำเป็นมากในการผลิตอาหารสัตว์เพื่อสัตว์เลี้ยง ไก่ และสุกร มีการเยี่ยมเยือนและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าในทุกระดับ โดยสำหรับระดับความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์และบริการโดยรวมเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 97 โดยมีรายละเอียดดังภาพที่ 1.2 (บริษัท ยูนิเวนเจอร์ จำกัด (มหาชน), 30 สิงหาคม 2562)

ที่มา : บริษัท ยูนิเวนเจอร์ จำกัด (มหาชน), 30 สิงหาคม 2562

ภาพรวมตลาดของผลิตภัณฑ์ผงสังกะสีออกไซด์ซึ่งหากพิจารณาส่วนแบ่งการตลาดของผู้ผลิตภายในประเทศ พบว่า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด เป็นผู้ผลิตที่มีส่วนแบ่งตลาดสูงสุด ทั้งนี้ มาจากการที่ได้รับความเชื่อมั่นไว้วางใจในคุณภาพและการบริการของลูกค้า โดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจซื้อขององค์การ ซึ่งหมายถึง การจัดหาผู้ค้าในเครือข่ายธุรกิจที่สามารถจัดหาได้โดยการตรวจประเมิน สรรหา ประเมินผลและเลือกผู้ค้าที่เหมาะสมที่สุดและธุรกิจสามารถพัฒนาผู้ค้าที่เลือกและอาจจะมีการสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งในธุรกิจระยะยาวได้และเป็นการค้าขายในตลาดธุรกิจ ซึ่งหมายถึง การที่กิจการได้จำหน่ายสินค้าให้กับหน่วยธุรกิจอื่น ๆ หรือมีการจำหน่ายสินค้าให้ผู้อื่นเพื่อนำไปแปรรูปเป็นสินค้าเพื่อนำไปจำหน่ายให้กับผู้บริโภคในขั้นสุดท้ายอีกต่อหนึ่ง อีกทั้งตลาดสินค้าธุรกิจหรืออุตสาหกรรมนี้จะ ต้องการสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งต้องมีการผลิตเป็นพิเศษเพื่อให้สามารถตอบสนองกระบวนการผลิตหรือบริการเฉพาะอย่างของธุรกิจได้ (เพชรรัตน์ ปานพุ่ม, 2558) และรวมทั้งความมีชื่อเสียงในฐานะผู้ผลิตผงสังกะสีออกไซด์รายแรกของประเทศไทยที่เปิดดำเนินการมาอย่างยาวนานมากกว่า 40 ปี อีกทั้งบริษัทมีตราสินค้าหรือแบรนด์ที่แข็งแกร่งโดยการสร้างคุณค่าตราสินค้า ซึ่งคุณค่าตราสินค้าจะเกิดขึ้นได้นักการตลาดจะต้องจัดการให้ตราสินค้านั้นมีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ ความภักดีต่อตราสินค้า (Brand Loyalty) การตระหนักถึงตราสินค้า (Brand Awareness) คุณภาพที่รับรู้ (Perceived Quality) การเชื่อมโยงความคิดเกี่ยวกับตราสินค้า (Brand Association) และด้านความคุ้มค่าของตราสินค้า (Brand Value) (Aaker,1991) จึงจะเป็น ตราสินค้าที่มีคุณค่าต่อลูกค้าและมีแนวโน้มเป็นตราสินค้าที่ลูกค้าต้องการครอบครองและตั้งใจซื้อในครั้งต่อไป และจากข้อมูลสถิติเปรียบเทียบ 3 ปี (2559 – 2561) พบว่า บริษัทมีส่วนแบ่งการตลาดในประเทศสูงสุด ประมาณร้อยละ 64, 51, 46 ตามลำดับของอุปทานทั้งหมด และส่วนที่เหลือเป็นของผู้ผลิตรายอื่นในประเทศอีกประมาณจำนวน 6 ราย รวมทั้งผู้นำเข้าสินค้าจากต่างประเทศที่มีส่วนแบ่งการตลาดรวมกันประมาณ

ร้อยละ 36, 49, 54 ตามลำดับของอุปทานทั้งหมด โดยมีรายละเอียดดังภาพที่ 1.3 (บริษัท ยูนิเวนเจอร์ จำกัด (มหาชน), 2559 – 2561)

บริษัท ไทย – ไลซาท มีส่วนแบ่งการตลาดในประเทศเมื่อเปรียบเทียบ 3 ปี พ.ศ. 2559 – 2561 โดยรวมมีการปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องทุกปีซึ่งอาจเป็นผลมาจากหลาย ๆ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การสั่งซื้อที่ลดลงจากลูกค้า คู่แข่งที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งในประเทศและจากการนำเข้าจากต่างประเทศ การแข่งขันที่รุนแรงในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านราคา สภาวะเศรษฐกิจโดยรวม เป็นต้น โดยทั้งหมดทั้งมวลนั้นมาจากการสั่งซื้อที่ลดลงเป็นหลักที่เกิดจากหลายปัจจัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงอยากทราบว่าคุณค่าตราสินค้าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ยังคงมีผลต่อการตัดสินซื้อของลูกค้าอยู่หรือไม่

คุณค่าตราสินค้า (Brand Equity) จึงมีบทบาทในการสร้างความสำเร็จให้กับสินค้าหรือบริการอย่างมาก ความสำเร็จของการสร้างตราสินค้านั้นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับตราสินค้าจึงเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะทำความเข้าใจและอธิบายถึงคุณค่าของตราสินค้าในจิตใจของผู้บริโภค ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ด้านความคุ้มค่าของตราสินค้า

นภวรรณ คณานุรักษ์ (2561) ให้ความหมายว่า คุณค่าตราสินค้า หมายถึง การเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าและบริการ ที่สะท้อนออกมาเป็นความคิด ความรู้สึก ความชอบ การกระทำของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้า อภิรักษ์ ดีศรีศักดิ์ (2559) ให้ความหมายว่า คุณค่าตราสินค้าในสายตาผู้บริโภคทั้งในด้าน การรับรู้ เช่น การรู้จักในตราสินค้า ความสัมพันธ์กับตราสินค้า และคุณค่าที่ถูกรับรู้ ตลอดจนในเรื่องของความภักดีต่อตราสินค้านั้นสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นคุณค่าเพิ่มเกิดขึ้นในความรู้สึกผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้าและเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของแนวคิดเรื่องตราสินค้า เพราะคุณค่าที่แท้จริงของสินค้าเกิดจากความรู้สึกของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้าใจ และอธิบายถึงคุณค่าของตราสินค้าในจิตใจของผู้บริโภค

คุณค่าตราสินค้า หมายถึง ตราสินค้าที่ผู้บริโภคมองเห็นว่ามีคุณค่าเป็นตราที่ผู้บริโภคมีทัศนคติที่ดีต่อคุณสมบัติของสินค้าและชื่นชอบตราสินค้านั้น การเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าและบริการ ที่สะท้อนออกมาเป็นความคิด ความรู้สึก ความชอบ การกระทำของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้า และถือเป็นอีกหนึ่งคำศัพท์สำคัญในกระบวนการสร้างแบรนด์

การตัดสินใจซื้อ หมายถึง การที่ผู้บริโภคจะซื้อสินค้าใดสินค้าหนึ่งนั้นจะต้องมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากสองทางเลือกขึ้นไป โดยที่ผู้บริโภคจะเลือกซื้อสินค้าหรือบริการตามข้อมูลและข้อจำกัดของสถานการณ์ โดยสามารถพิจารณาเป็นขั้นตอนได้ดังนี้ การรับรู้ปัญหาหรือความจำเป็น การแสวงหาข้อมูล การประเมินทางเลือก การตัดสินใจซื้อ และพฤติกรรมภายหลังการซื้อ

จากข้อมูลข้างต้นที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงคุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า และด้านความคุ้มค่าของตราสินค้า ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ โดยนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการประกอบ การวางแผนกลยุทธ์ทางการผลิต และการตลาดเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์อันจะนำไปสู่การตัดสินใจซื้อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อให้มีความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเพื่อใช้ในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นคุณค่าตราสินค้าผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด
2. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด
3. เพื่อศึกษาคุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

คุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยนำเสนอดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ บริษัทที่เป็นลูกค้าของบริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด จำนวน 130 ราย (บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด, 2562)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากประชากรมีขนาดเล็กและทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนจึงใช้ประชากรเป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บริษัทที่เป็นลูกค้าในประเทศไทยทั้งหมดของบริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด ซึ่งมีจำนวน 130 ราย แล้วทำการจัดส่งแบบสอบถามให้แก่ลูกค้าบริษัทละ 1 ชุด ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 130 ตัวอย่าง โดยเก็บจากประชากรทั้งหมดที่มีและสามารถจำแนกตามประเภทอุตสาหกรรมมี 7 ประเภท (บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด, 2562) ได้แก่

1. อุตสาหกรรมยางรถยนต์ จำนวน 29 ราย
2. อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ จำนวน 12 ราย
3. อุตสาหกรรมสี จำนวน 4 ราย
4. อุตสาหกรรมเซรามิก จำนวน 5 ราย
5. อุตสาหกรรมเครื่องสำอาง จำนวน 2 ราย
6. อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ยาง จำนวน 30 ราย
7. อุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น ตัวแทนจำหน่าย น้ำมัน และเคมี เป็นต้น จำนวน 48 ราย

ตัวแปรในการศึกษา ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่. คุณค่าตราสินค้า ประกอบด้วยตัวแปร ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้าด้านความคุ้มค่าของตราสินค้า ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ประกอบด้วยตัวแปรด้านการรับรู้ปัญหาหรือความจำเป็น ด้านการแสวงหาข้อมูล ด้านการประเมินทางเลือก ด้านการตัดสินใจซื้อ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ประกอบด้วย ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

การตรวจสอบเครื่องมือวิจัย นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง และคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อความเหมาะสมของแบบสอบถามในการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำถามและภาษาที่ใช้ พร้อมทั้งนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาพิจารณาจากดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item – Objective Congruence : IOC) โดยประเมินข้อคำถามว่าสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการศึกษาหรือไม่ ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินความสอดคล้องโดยกำหนดคะแนน (นพพร ธนะชัยขันธ์, 2550) จากการคำนวณค่า IOC ของแบบสอบถามคุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด ได้ค่า IOC

อยู่ที่ 1.00 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า IOC ที่ยอมรับได้ คือ ตั้งแต่ 0.50 เป็นต้นไป แสดงว่าแบบสอบถามทุกข้อที่ใช้ในงานวิจัยนี้มีคุณภาพตรงตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ และเนื่องจากในการคำนวณ ค่า IOC โดยพิจารณาแยกตามรายข้อคำถาม ไม่พบว่าข้อคำถามใดมีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50

การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับบริษัทลูกค้าที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่แท้จริง จำนวน 30 ชุด และนำแบบสอบถามที่ตอบแล้วมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยการวิเคราะห์หาค่าครอนบาร์คแอลฟ่า (Cronbach’s Alpha Analysis Test) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นที่ได้ควรจะมีค่ามากกว่า 0.70 ขึ้นไป (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550) ผลจากการตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) พบว่า ผลของค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาที่ได้จากการตรวจสอบข้อคำถามในแต่ละด้านนั้น มีค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 0.702 – 0.980 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.70 จึงถือได้ว่าแบบสอบถามเพื่อการวิจัยมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของสถานประกอบการ เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประเภทอุตสาหกรรม รูปแบบธุรกิจ ระยะเวลาในการดำเนินงาน จำนวนพนักงานในปัจจุบัน สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percent) การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของคุณค่าตราสินค้า ประกอบด้วย ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ด้านความคุ้มค่าต่อตราสินค้า สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าตราสินค้า ด้านความตระหนักถึงตราสินค้าด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ด้านความคุ้มค่าต่อตราสินค้า กับการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson’s Product Moment Correlation Coefficient) พิจารณาร่วมกับ VIF (Variance Inflation Factors) Tolerance และ Durbin – Watson

การวิเคราะห์ความถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เป็นสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ ด้วยวิธีการเลือกตัวแปรโดยวิธีนำตัวแปรเข้าทั้งหมด (Enter Regression) ได้แก่ ด้านคุณค่าตราสินค้า ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านการเชื่อมโยงกับ ตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ด้านความคุ้มค่าต่อตราสินค้า ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 130 ราย ส่วนใหญ่เป็นประเภทอุตสาหกรรมอื่น ๆ มีรูปแบบธุรกิจเป็นบริษัทจำกัด มีระยะเวลา ในการดำเนินงานของกิจการ 16 ปีขึ้นไป และมีจำนวนพนักงานในปัจจุบันจำนวน 151 คนขึ้นไป

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 130 ราย ส่วนใหญ่เป็นลูกค้าที่ทำงานในประเภทอุตสาหกรรมอื่น ๆ จำนวน 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.54 รองลงมา คือ ประเภทอุตสาหกรรมยางรถยนต์ จำนวน 34 ราย คิดเป็นร้อยละ 26.15 ตามลำดับ

รูปแบบธุรกิจส่วนใหญ่ คือ บริษัทจำกัด จำนวน 99 ราย คิดเป็นร้อยละ 76.15 รองลงมา คือ บริษัทมหาชน จำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 20.00 ตามลำดับ

ระยะเวลาในการดำเนินงานของกิจการส่วนใหญ่ คือ 16 ปีขึ้นไป จำนวน 96 ราย คิดเป็น ร้อยละ 73.85 รองลงมา คือ 11 – 15 ปี จำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.54 ตามลำดับ

จำนวนพนักงานในปัจจุบันส่วนใหญ่ คือ 151 คนขึ้นไป จำนวน 70 ราย คิดเป็นร้อยละ 53.84 รองลงมา คือ ต่ำกว่า 50 คน จำนวน 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.08 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับเกี่ยวกับคุณค่าตราสินค้าผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด จากการศึกษา ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าตราสินค้าผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด พบว่า ลูกค้ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับมาก ทั้ง 5 ด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า ด้านความคุ้มค่าของตราสินค้า และด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด จากการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านการรับรู้ปัญหาหรือความจำเป็น ด้านที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการประเมินทางเลือก ด้านการแสวงหาข้อมูลด้านการตัดสินใจซื้อ

แสดงผลการวิเคราะห์คุณค่าตราสินค้าส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) คุณค่าตราสินค้าส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัทไทย – ไลซาท จำกัด

คุณค่าตราสินค้าส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ	คุณค่าตราสินค้า		β	t	p – value
	สัมประสิทธิ์การถดถอย (β)	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Std.Error)			
ค่าคงที่ (a)	0.37	0.34		1.07	0.29
ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า	0.18	0.07	0.14	2.47	0.01*
ด้านการรับรู้คุณภาพ	0.41	0.09	0.50	4.84	0.00**
ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า	0.16	0.07	0.13	2.34	0.02*
ด้านความภักดีต่อตราสินค้า	0.25	0.08	0.27	3.01	0.00**
ด้านความคุ้มค่าของตราสินค้า	0.04	0.09	0.04	0.48	0.64
R = 0.80	**R^2 = 0.64**	**Adjusted R^2 = 0.63**	**SEE = 0.33**		**F = 44.52**

**ระดับนัยสำคัญ $p < 0.01$, *ระดับนัยสำคัญ $p < 0.05$

แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Enter พบว่า ตัวแปรของคุณค่าตราสินค้า ประกอบด้วย ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด โดยการทดสอบความเหมาะสมของเส้นถดถอย มีค่าสถิติ F เท่ากับ 44.52 และเมื่อพิจารณาจากค่า R Square เท่ากับ 0.64 ซึ่งสามารถอธิบายความผันแปรของการตัดสินใจซื้อของลูกค้าได้ร้อยละ 64 และพิจารณา จากค่า Adjusted R Square เท่ากับ 0.63

แสดงว่า ตัวแปรอิสระร่วมกันอภิปรายการตัดสินใจซื้อ ของลูกค้าได้ ร้อยละ 63 นอกจากนี้ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่า พิจารณาที่ค่า Std.Error of the Estimate เท่ากับ 0.33 เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า

ด้านการรับรู้คุณภาพส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 (β = 0.41 , $p < 0.01$) ยอมรับสมมติฐาน

ด้านความภักดีต่อตราสินค้าส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 (β = 0.25 , $p < 0.01$) ยอมรับสมมติฐาน

ด้านความตระหนักถึงตราสินค้าส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (β = 0.18 , $p < 0.05$) ยอมรับสมมติฐาน

ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้าส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (β = 0.16 , $p < 0.05$) ยอมรับสมมติฐาน ด้านความคุ้มค่าของตราสินค้าส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด (β = 0.04 , $p > 0.05$) ปฏิเสธสมมติฐาน

โดยสามารถเขียนสมการพยากรณ์ การตัดสินใจซื้อ = 0.37 + 0.41 (การรับรู้คุณภาพ) + 0.25 (ความภักดีต่อตราสินค้า) + 0.18 (ความตระหนักถึงตราสินค้า) + 0.16 (การเชื่อมโยงกับตราสินค้า) + 0.04 (ความคุ้มค่าของตราสินค้า)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $Z r = 0.14 Z 1 + 0.50 Z 2 + 0.13 Z 3 + 0.27 Z 4 + 0.04 Z 5$

อภิปรายผลการวิจัย

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าตราสินค้าผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด ผลการวิจัย พบว่า ลูกค้าของบริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าตราสินค้าผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า ด้านความคุ้มค่าของตราสินค้า และด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า ตามลำดับ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด ผลการศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด พบว่า ลูกค้าของบริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะ ลูกค้าต้องการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานอุตสาหกรรมเท่านั้น จากผู้ขายที่มีการให้บริการหลังการขายที่ดี จากผู้ขายที่มีความเชี่ยวชาญในการประกอบธุรกิจจำหน่ายสินค้านั้น ๆโดยเฉพาะ และโดยที่ลูกค้ามีการสอบถามคุณสมบัติ ข้อมูลหรือรายละเอียดของสินค้าแบรนด์ Zinc จากผู้ขายหรือเจ้าของผลิตภัณฑ์โดยตรง และตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์สินค้าแบรนด์ Zinc จากประสบการณ์ส่วนตัวที่เคยใช้สินค้า รวมทั้งผู้ขายมีการจัดระบบจัดส่งที่ตรงเวลา มีการส่งมอบผลิตภัณฑ์ตามที่ได้ตกลงไว้ ผู้ขายมีความสามารถในการให้บริการทางการเงินหรือมีการให้สินเชื่อ ที่เหมาะสม ลูกค้าได้รับข้อมูลของสินค้าและรายละเอียดการให้บริการที่ครบถ้วน และมีโอกาสในการเจรจาต่อรองเกี่ยวกับปริมาณที่ซื้อ เงื่อนไขการชำระเงิน การบริการหลังการขาย และลูกค้าได้รับความช่วยเหลือด้านเทคนิคหรือคำแนะนำต่าง ๆ เกี่ยวกับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากผู้ขาย ก่อนการตัดสินใจซื้อ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภณัฐ วงศ์ไตรทิพย์ และชลิตา ศรีนวล (2559) ได้ศึกษาเรื่อง คุณค่าตราสินค้าและการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนตราซัมซุงของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา พบว่า การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคอยู่ในระดับมาก เพราะการตัดสินใจซื้อจากคุณภาพโดยรวม การตัดสินใจซื้อจากร้านค้าในศูนย์การค้าขนาดใหญ่ และการตัดสินใจซื้อจากพนักงานที่มีมารยาทและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฏฐชยากาญจน์ บิน

สุวรรณ์ และชุติมาวดี ทองจีน (2561) ได้ศึกษาเรื่อง คุณค่าตราสินค้า การส่งเสริมการตลาด และแรงจูงใจที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางของผู้บริโภค ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญเกี่ยวกับด้านการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางนั้น พบว่า การตัดสินใจซื้อของลูกค้าอยู่ในระดับมาก เพราะเครื่องสำอางจะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจได้ ทำให้ลูกค้าสามารถสร้างบุคลิกภาพที่โดดเด่นได้ การอยากลองใช้เครื่องสำอางที่ไม่คุ้นเคยจากการพูดคุยกับบุคคลต่าง ๆ ในการค้นหาข้อมูลจากแหล่งบุคคล จากแหล่งการค้า จากประสบการณ์ทดลองใช้สินค้าของผู้อื่น ในการค้นหาข้อมูลจากอินเตอร์เน็ต ในการประเมินผลทางเลือกจากคุณสมบัติของสินค้า ในการประเมินผลทางเลือกจากแต่ละยี่ห้อตราสินค้า ในการประเมินผลทางเลือกจากราคา เมื่อเทียบกับคุณภาพ การประเมินผลทางเลือกจากสินค้าที่ได้ลองใช้แล้ว ในการตัดสินใจซื้อจากการศึกษาหาข้อมูลก่อนซื้อมาอย่างเพียงพอ ในการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางจากการเปรียบเทียบคุณค่าของส่วนประสมทาง ในการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางที่สอดคล้องกับความต้องการ ที่จะแนะนำให้คนอื่นใช้หากสินค้านั้นได้ผลดีกับตัวเอง หากประทับใจในสินค้าจะทำให้สนใจข้อเสนอของสินค้าคู่แข่งลดลง

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ : กรณีศึกษา บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด ผลการศึกษา คุณค่าตราสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด พบว่า คุณค่าตราสินค้า ด้านความตระหนักถึงตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพ ด้านการเชื่อมโยงกับตราสินค้า และด้านความภักดีต่อตราสินค้าส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด สำหรับด้านความคุ้มค่าของตราสินค้าไม่ส่งผล ต่อการตัดสินใจซื้อของลูกค้า และเมื่อพิจารณาตามสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบคือ การตัดสินใจซื้อ = 0.37 + 0.41 (การรับรู้คุณภาพ) + 0.25 (ความภักดีต่อตราสินค้า) + 0.18 (ความตระหนักถึงตราสินค้า) + 0.16 (การเชื่อมโยงกับตราสินค้า) + 0.04 (ความคุ้มค่าของตราสินค้า) จะเห็นว่า ด้านการรับรู้คุณภาพมีอิทธิพลมากที่สุดต่อการตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ของลูกค้า บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด

5. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาคุณค่าตราสินค้า ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม ซึ่งจากการศึกษาทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังมีตัวแปรอื่น ๆ เช่น ด้านคุณภาพการให้บริการ ความไว้วางใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อ เพื่อสามารถนำไปใช้ในองค์กรได้ โดยมีการกำหนดแบบแผนในการพัฒนาว่าจะพัฒนาในทิศทางด้านไหนเพื่อให้ลูกค้าเกิดความไว้ใจโดยมีความตั้งใจซื้อและตัดสินใจซื้อผงสังกะสีออกไซด์ในที่สุด

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยครั้งต่อไปควรดำเนินการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์ ผู้บริโภคในเชิงลึก (In – Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความชัดเจน และสามารถอธิบายถึงเหตุผลของบริโภคที่มีต่อการตัดสินใจซื้อในเชิงมิติเชิงลึก และได้ข้อมูลเพื่อนำไปปรับใช้ในการพัฒนาเกี่ยวกับผงสังกะสีออกไซด์ซึ่งจะทำให้ บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับวงการผงสังกะสีออกไซด์สามารถสร้างกลยุทธ์ใหม่ ๆ ที่พึงประสงค์ได้ตรงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้มากขึ้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างในประเทศไทยเท่านั้น ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปควรจะศึกษาให้ครอบคลุมลูกค้าในส่วนของลูกค้าต่างประเทศ เพื่อหาความแตกต่างจากเดิม เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์และพัฒนาปรับปรุง ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายในทุก ๆ พื้นที่ได้อย่างแม่นยำ อีกทั้งเพื่อให้ผลการศึกษามีความชัดเจนและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

ในการศึกษาครั้งต่อไปควรจะมีการเพิ่มแนวความคิดหรือทฤษฎี ในเรื่องของ ปัจจัยส่วนผสมทางการตลาดเข้าไปด้วยในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อการตัดสินใจ และการวางแผนการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

7. บรรณานุกรม

กรรัฐ พงศ์ฉบับนภา. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกซื้อรถยนต์นั่งส่วนบุคคลขนาดเครื่องยนต์ 1601 – 2000 ซีซี ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร.” สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ, 2546.

กัลยา วาณิชย์บัญชา. **การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Windows.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.

จักรพันธ์ อุพันวัน. **“คุณค่าตราสินค้าและความต้องการในการใช้นาฬิกาแบรนด์เนม ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ ซื้อนาฬิกา G – SHOCK ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร.”** การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2556.

ฉัตยาพร เสมอใจ, และมัทนียา สมมิ. **พฤติกรรมผู้บริโภค.** กรุงเทพฯ : เอ็กซเปอร์เน็ต, 2545.

ฉันท์ชนก เรืองภักดี. **“คุณค่าตราสินค้า คุณภาพการบริการ และความไว้วางใจที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ Power Bank ของผู้บริโภคที่ใช้ Smartphone และ Tablet ในกรุงเทพมหานคร.”** การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2557.

ชนิดา สุธัญญารักษ์. **“ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจซื้อรถยนต์นั่งส่วนบุคคลขนาด 2000 ซีซี ขึ้นไป ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร.”** สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545.

ณัฏฐชยากาญจน์ บินสุวรรณ์, และชุติมาวดี ทองจีน. **“อิทธิพลของปัจจัยด้านคุณค่าตราสินค้าการส่งเสริมการตลาด และแรงจูงใจในการเลือกซื้อเครื่องสำอางที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ เครื่องสำอางของผู้บริโภค.”** วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2561.

นพพร ธนะชัยขันธ์. สถิติเบื้องต้นสำหรับการวิจัย. กรุงเทพฯ : วิทยพัฒน์, 2550.

นัทธมน หมทอง. **“คุณค่าตราสินค้าที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อโทรศัพท์มือถือไอโฟนของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร.”** สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการตลาด บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2555.

บริษัท ไทย – ไลซาท จำกัด. **เล่มรายงานรายชื่อลูกค้าในประเทศไทยทั้งหมดของบริษัทฯ.** พระนครศรีอยุธยา, 2562.

บริษัท ยูนิเวนเจอร์ จำกัด (มหาชน). “รายงานแบบแสดงรายการข้อมูล.” [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: https://www.univentures.co.th, 30 สิงหาคม 2562.

เพชรรัตน์ ปานพุ่ม. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อพัดลมระบายอากาศ อุตสาหกรรม : กรณีศึกษาบริษัท เพชรประภา เอ็นจิเนียริ่ง แอนด์บิสซิเนส จำกัด.” การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการวิศวกรรมธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2558.

ศุภณัฐ วงศ์ไตรทิพย์, และชลิตา ศรีนวล. “คุณค่าตราสินค้าและการตัดสินใจซื้อสมาร์ทโฟนตราซัมซุงของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร.” วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทร วิโรฒ. 7: 1 (มกราคม – มิถุนายน 2559) : 143 – 145

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา, 2550.

——. **“ข้อมูลบริษัทและการประยุกต์ใช้.”** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: https://www.thai-lysaght.co.th, 30 สิงหาคม 2561.

Aaker, D. A. Managing Brand Equity: Capitalizing on the Value of a Brand Name. New York : The Free Press, 1991.

Bloemer, J., and De Ruyter, K. “On the Relationship Between Store Image, Store Satisfaction and Store Loyalty.” **European Journal of Marketing.** 32: 5/6 (June 1998) : 499 – 513.

Jinfeng, W., and Zhilong, T. “The Impact of Selected Store Image Dimensions on Retailer Equity : Evidence From 10 Chinese Hypermarkets.” **Journal of Retailing and Consumer Services.** 16: 6 (November 2009) : 486 – 494.

Keller, Kevin Lane. “Conceptualizing, Measuring, and Managing Customer – Based Brand Equity.” **Journal of Marketing.** 57: 1 (January 1993) : 1 – 22.

Kotler, Philip. **Marketing Management. : Analysis, Planning, Implementation and Control.** 8th ed. Engelwood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall, 1994.

Kotler, P., and Keller, K. L. **Marketing Management.** 5th ed. Boston : Pearson, 2016.

Leavitt, Harold J. **Managerial Psychology : An Introduction to Individual, Pairs and Groups in Organization.** 3rd ed. Chicago : Chicago University Press, 1984.

Yamane, Taro. **Statistics: An Introductory Analysis.** 3rd ed. New York : Harper and Row, 1973.

Yoo, B., Donthu, N., and Lee, S. “An Examination of Selected Marketing Mix Elements and Brand Equity.” **Journal of the Academy of Marketing Science.** 28: 2 (2000) : 195 – 211.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นางสุวรรณี หงษ์วิจิตร
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์
วัน เดือน ปี เกิด	24 เมษายน 2521
ที่อยู่ปัจจุบัน	60 ถนนสายเอเชีย ตำบลหันตรา อำเภอพระนครศรีอยุธยา
	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เบอร์โทรศัพท์	08 9616 3659
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	08 9616 3659

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2543	ครุศาสตร์บัณฑิต	การศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
2552	บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
กำลังศึกษา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต	การจัดการ	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2558-ปัจจุบัน	อาจารย์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
2546-2557	นักวิชาการ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

Hongwijit, s. (2017). Differences of Buyer-Supplier Relationship from Different Types of Automotive Parts. Social Science and Business Management(IEHSBM) ,Shu Shanghai,China on December 23-23.

Hongwijit, K. & Hongwijit, S. (2017). Structural Equation Modelling Relationships. Journal of Modern Management, Volume 15(1) January-June 2017. 131-138

ปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานและปัจจัยการทำงานเป็นทีมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานโรงพยาบาลศุภมิตร จังหวัดสุพรรณบุรี

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

แนวทางการยกระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพการเพาะปลูกตะโกดัด อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สื่อ Boy-Love กับความนิยมของแฟนๆ ผู้หญิงในประเทศไทย

Boy-Love Media and Their Popularity among Female Fans in Thailand

[1]Chaowarit Panthong, [2]Tawan Phimphet, [3]Kamonlak Paman, [4]Krittagan Charlie Dhoppupa

[1]Chaowarit Panthong,Ph.D. Associate Dean for Research and Academic Servicesin Faculty of Education, Muban Chombueng Rajabhat University. Tel.0642969333 e-mail : Chao-kmutt@hotmail.com

[2]Tawan Phimpet. Academic Studies. Faculty of Education, Muban Chombueng Rajabhat University Tel.0922531557 e-mail : tawan.phim@gmail.com

[3]Kamonlak Paman. general administrative officer. Faculty of Education, Muban Chombueng Rajabhat University. Tel.0659619587 e-mail : Kamonlak757@gmail.com

[4]Asst.Prof.Krittagan Charlie Dhoppupa.Ph.D. Curriculum and Instruction in Faculty of Education, Muban Chombueng Rajabhat University. Tel.0945958366 e-mail : ck.dhoppupa@gmail.com

Abstract

The purpose of this research is to describe the themes that can be found in journals, websites, or academic papers. Boy Love, or BL, is a genre of creative works in which male protagonists have a gay connection. The majority of their viewers are female. This article uses textual analysis to identify the reasons why these female media consumers are drawn to Boylove media. Two themes, both to confirm and to describe this phenomenon are (1) BL media in Thailand and (2) Popularity of BL media among female fans.

It's possible that these female fans temporarily identify with a male character in order to engage in romantic connection with another male character in the BL story. A paucity of female protagonists in mainstream media, outside of the romance genre, is one reason why female fans must picture themselves as a male character rather than a female one. However, the demand of gender equality, as stated by female fans who read BL text, may be a fan-scholar's belief that can only be applied in certain situations.

Keywords: Boy Love Media (BL media), Female Fans

Introduction

Boys’ Love or BL began showing in major bookstores in the 1990s and has estimated annual sales of 21.3 billion yen (approximately $270 million; Yano 2010), with one million readers in Japan (Mizoguchi 2008). BL is a literary genre or media that relates the romance between male characters. Commonly referred to as “yaoi” (やおい) by overseas fans, from books to fan fiction, manga, anime, and video games.

Moreover “Boys’ love” is used to refer to male/male homoerotic texts, particularly manga, created by women for women. Originally developed in Japan, boys’ love is now a global phenomenon, but little is known about its Western readership. Pagliassotti, D. (2008). Although a Japanese genre of male homoerotic comics created primarily by women for

women hardly sounds like a viable subject for serious academic research, Boys’ Love manga, or BL, has proven to have broad implications for the study of transnational gender politics and performativity, feminist and queer readings, and fan community building, among other subjects. Pagliassotti, D., Nagaike, K., & McHarry, M. (2013). In addition, boys' love (bȏizu rabu), or BL, is the most recent commercial variant of narratives focusing on romantic and sexual male-male relationships. Kamm, B. O. (2013).

Boy’s Love (BL) stories are a fictional fantasy textual story that describes a romantic relationship between men. Zhou, Y., Paul, B. & Sherman, R. Still (2018). According to McLelland, the term boy-love (shoonenai in Japanese), which is also termed as BL, boy love, boys love or boys’ love, refers to “the homoerotic attraction the male heroes in a genre of Japanese women’s manga (comics) feel for each other” (2000a).

Boys’ Love or BL may refer to a romantic relationship between a male character with the other male characters, that appear in in the literary genre or media in order to specific group or to whom they have been passionated of homoerotic relationship.

Background

The term media, which is the plural of *medium,* refers to the communication channels through which we disseminate news, music, movies, education, promotional messages and other data. It includes physical and online newspapers and magazines, television, radio, billboards, telephone, the Internet, fax and billboards. (Market Business News, 2021)

Boy Love is a local appropriation of *yaoi*, the Japan-originating form of homoerotic fiction that revolves around the romantic narratives between a masculine boy (called “uke”) and a more feminine boy (called “seme”). Traditionally, *yaoi* is created, consumed and favored by women. This Japanese subculture arrived in Thailand a decade ago in the form of novels. The community of Boys Love readers flourished long before the culture came to the small screen. Despite pervasive global beliefs to the contrary, Thailand remains a society where expressions of sexuality that deviate from heterosexual norms are often explicitly censured (Jackson 2011, 2). This tendency is reflected in the Thai mediascape where depictions of same-sex desiring and gender non-conforming individuals tend to be confined to niche comedy shows or semi legal soft-core erotica (Jackson 2002; Ünaldi 2011).

Thai public has a strong root in the yaoi subculture which has since become industrialized. The cute boy celebrities in Thailand are referred to by many names. On social media sites, other common terms used include “Cute Boys,” “Sexy Boys,” or “Cool Boys.” These fan sites display the spirit of young male homoeroticism inspired by yaoi phenomenon grounded in the Japanese popular cultural context. The expansion of young male homoeroticism in the name of yaoi

phenomenon in Thailand has given birth to literary festivals, new publishing houses, television series, YouTube channels, and several fan practices (e.g, EverY Publishing, Deep Publishing, and Rose Publishing). Prasannam, N. (2019).

LGBTQ series, especially the "Y series" industry, is not new anymore. There is information that in 2020 Thailand produced as many as 40 Boy's love stroy series, with the number of views in the LINE TV application exceeding 600 million views. Y Series is a form of entertainment. which has an interesting story and make the audience join in the excitement with the characters, like any drama or movie. (ไทยอาจเป็นศูนย์กลาง ‘ซีรีส์วาย’ พร้อมส่งออก ‘คู่จิ้น’ แห่งเอเชีย, 2020)

BL media in Thailand may be regarded as the communicating channels for relationship between a masculine boy (called “uke”) and a more feminine boy (called “seme”) through which the Thai fans have been spreading such as news, music, movies, education, promotional messages and other data. It includes physical and online newspapers and magazines, television, radio, billboards, telephone, the Internet, fax and billboards.

Research Goals

To collect and analyze boy love media in Thailand how it affects women.

Objective

1. To collect stories about boy love media in Thailand
2. To analyze how boy love media in Thailand affects female fans.

Methods

This research is a qualitative research. By collecting boy love stories from media in Thailand, including novels, short stories, movies, dramas, then analyzed how stories appearing in these media affect female fans in Thailand. Then compare the story of boy love from foreign media to the story of Thailand again.

Expected results

1. Learned about the story of boy love from various media in Thailand.
2. Get to know the popularity of female fans towards boy love in Thailand.

BL media and their popularity in Thailand

The rise of Boys’ Love (BL) TV series in Thailand over the past decade has sparked critical attention from both academics and journalists alike Zhang, C. Y., & Dedman, A. K. (2021). Now, since 2018, the Thai film industry with the theme Boys' Love (BL) has received a lot of support from film and drama lovers, especially in ASEAN countries.

The presence of Boys Love series, a unique drama genre that depicts homoerotic relationships between male characters, has increased significantly in recent years.

Narratives revolving around two boys in a romantic relationship were pretty much secondary subplots before the 2014 series *Love Sick*, which was a significant turning point for the subgenre. It was probably the first time in Thai entertainment history that two boys with homosexual inclinations were featured in the lead. As well as, observing the growth of Boys Love literature, decades-old publishing house Sataporn Books jumped onto the bandwagon in 2018 and launched a new brand called Deep. So far, Deep has published around 70 Boys Love titles, and 20 of them being produced into a television series. “I guess society seems to be more accepting of Boys Love fiction,” says Jetiya Lokitsataporn, the owner of Sataporn Books. She goes on to explain that the Boys Love industry has seen tremendous growth because more producers, including major channels, have shown interest in turning these novels into television series. More series translates into better sales of the books. (Everything you need to know about Thailand’s thriving Boys Love culture, 2020)

LINE TV, the free streaming platform that has been broadcasting Boys Love series such as Make it Right and Sotus since 2016 says that the coronavirus lockdown earned the platform the biggest increase in viewership in history. From a five percent audience share in 2019, the first quarter of 2020 alone saw the number peaked at 34 percent. “Boys Love is no longer a sub-genre. It’s gone mainstream,” says Kanop Supamanop, LINE’s VP for content business. LINE TV alone currently stockpiles 33—and counting—Thai Boys Love series on its platform, making it the biggest producer of the subgenre in Thailand.

Observing the growth of Boys Love literature, decades-old publishing house Sataporn Books jumped onto the bandwagon in 2018 and launched a new brand called Deep. So far, Deep has published around 70 Boys Love titles, and 20 of them being produced into a television serie. Jetiya also points out that she has seen fewer stories about students and more about people with actual careers. “There is also more fantasy fiction, like those in which men could become pregnant. If you treat them as fantasy, we could simply accept them [as entertainment].” Deep is also selling the rights to their novels to international publishers in Taiwan, Japan, and Korea.

Director-General of the Department of International Trade Promotion Executive Office said that “ From the popularity of the Y series or Boy's Love content, it has been very popular both at home and abroad. In Thailand alone, the total value is more than 1,000 million baht. Especially during the past 2 years, Thailand has produced up to 40 Y series and it is expected that this year will increase to 90 stories. In the past year, the audience base increased by more than 328% through various online platforms. So, a trend on online media to continue as well as marketing activities such as fan meetings organizing an event and being a presenter in various forms reinforces Thailand as a hub of content that is most interested in foreign countries at the moment.

“Currently, ‘Y Series’ or ‘Boys’ Love’ content is growing in popularity domestically and internationally. The ‘Y’ genre was born as the subject matter of novels over a decade ago, and trended among young adults. But it was only when the ‘Y’ series moved to television that its popularity became more widespread. Much of the original ‘Y’ content came from overseas, but Thai producers quickly saw the potential and now Thailand has become a hub of ‘Y’ content, with strong audiences both at home and across Asia. With attractive young stars, fresh plotlines and witty scripts, Thailand has honed the dramatic technique to a fine edge, earning recognition and audience appeal in many territories. In addition, ‘Y’ Series or ‘Boys’ Love’ content has grown from a niche market to develop mass appeal. Originally the fan base comprised mainly young women, but audiences have broadened to include all ages. In an era of intense competition in the digital media industry, ‘Y’ content has provided a platform for Thailand to excel. Domestic and international revenue from ‘Y’ content in the last two years has exceeded 1,000 million baht, generated by the films and series themselves, and has created a new generation of stars who now find considerable opportunities as presenters, advertising brand representatives, pop stars, influencers and teen ‘idols’ attracting large crowds at events and fan meets” said Mr. Somdet Susomboon, Director-General of DITP.

According to the statistics provided above, BL media is a growing trend in Thailand, with most commercial institutions, including the government and business sector, aiming to invest in it.

Which BL media is the most popular?

The controversial genre was introduced in the 80s, mainly created for an audience of teenage girls, but the term has since evolved to refer to any fictional media that depicts romantic relationships between men. Fan fiction, anime, webtoons and now, Boy Love dramas, have become increasingly popular among a diverse audience worldwide. Thailand and Taiwan, the leading producers of these films, will release over 80 BL series in 2020 alone. It may come as a surprise that East Asian countries have a booming television and film industry that highlights queer content, since historically speaking, these countries are not the most accepting of LGBTQ+ people. While Taiwan is known as one of the more progressive countries in Asia, having legalized same-sex marriage, the same can’t be said for Thailand -- and LGBTQ+ people in both countries still face discrimination. Boy Love dramas have become a phenomenon -- growing from a revolutionary, sexually-liberating niche manga in Japan to a widely-appreciated art form across different artistic platforms and countries. While these dramas certainly have a long way to go to be truly representative of LGBTQ+ people, their centering of queer narratives is a step forward in East Asian countries where queerness is embraced more so on the screens -- than in the streets. (The complex phenomenon of Boy Love dramas, 2020)

Fujimoto, Professor at Meiji University says “the history of BL series in Thailand dates back to 2013, when the first genuine BL drama was screened. In 2016, a series called *Sotus* was a huge hit. But BL has only recently become mainstream. Now a diverse range of BL dramas have been produced, offering a connection between female BL fans and gay people. The drama *Dark Blue Kiss* raised issues including discrimination and coming-out to parents, but also depicted love scenes that appealed to a *yaoi* fan base. It was crafted so that the audience would naturally support the lead couple. There are significant moves towards official legal recognition of gay couples in the country. In July 2020, a civil partnership law was approved by the Thai cabinet, allowing same-sex couples to adopt children and pass on inheritances. If approved by the parliament, it will be a major step toward the realization of same-sex marriage.” (The Evolution of “Boys’ Love” Culture: Can BL Spark Social Change?, 2020)

As for Y series, there were 35 series between 2014–2019 (counted as one each season). In 2014, there were 2 Y series broadcasts. In 2015, there was only one Y series broadcast, and that was increased to four in the following years. Between 2017 and 2018, there were 7 and 6 Y series broadcasts respectively. Then the number has increased exponentially. In the year 2015, there were 15 series Y broadcast. When considering the average annual increase rate, it is found that during the year 2015-2019, the number of series, which The couple is the main character. The average annual increase was 92 percent. Sukthungthong, N., & Bunyavejchewin, P. (2019).

As a result, dramas and films are the most popular and accessible media, as well as the most accessible and fastest. Short stories or books serve as the basis for both dramas and films. That could be based on a true story or something made up.

Popularity of BL media among female fans?

Female fans as majority viewers/consumers.

The majority of BL readers are female and referred to as “fujoshi” (腐女子) or “rotten girl.” On the other hand, BL literature also attracts male readers called “fudanshi” (腐男子) or “rotten boy.” (Guide, M., & Ten, M. T. What Is Boys’ Love (BL)?)

BL stories tend to be written mostly by women. (Thanartatnattanon, N., & Suppapitiporn, S. (2020) The term ‘yaoi’, originating in Japanese manga in 1970s, is an abbreviation of ‘yamanashi, ochinashi, iminashi’ or known as ‘no peak, no foreclosure, and no meaning’.(5) Such term is used for a female-oriented genre of popular culture, which describes romantic and erotic relationship between men, and is widely accepted and commonly used not only in Japan but worldwide. Thanartatnattanon, N., & Suppapitiporn, S. (2020).

Nevertheless, there has been a notable increase in the number of young female fans, most of whom are heterosexual (Yi, 2013). My observations and interactions with fans suggest that

college-aged women appear to be in the majority, but the number of fans in junior and senior high schools seems to be increasing. Zheng, X. (2016).

Comiket or Comic Market is a fair held in Tokyo for selling self-published fan work, twice a year. The first Comiket was held in 1975. Out of the 700 people who attended, an overwhelming majority of 90% were women. In poll results, it showed that most of these women were quite interested in the BL genre. (Fujoshi: All you need to know about female fans of boylove, 2021)

It would be important to understand the reasons why female fans enjoy making creative work, to see if it is about their psychological force, worldview, or other factors. Doujinshi is a kind of comic book created by amateur artists, and it could be either fan work or original work. Slash and Yaoi work are very well-known and commonly found in doujinshi. Fan artists who produce doujinshi have to have a very high effort to complete the whole book with many drawings (Arunrangsiwed & Beck, 2016).

Tanaka and Ishida (2015) found that enjoyment of female manga fan creators (Fujoshi artists) was established from other related fan works and challenges to develop the work with their own skills and add-on idea. The following part of this article was proposed by using textual analysis to find out the reasons that female fans enjoy making and consuming Slash and Yaoi fan work. Five themes could be found from early studies, including the pleasure of looking at samesex relationship, the marketing purpose, the erotic fantasy, the inappropriate role of female characters in original media, and the need of equality in romantic relationship.

We may deduce from the data that the bulk of BL clients are female. When addressing this issue many people wondering “Why are women admired or might called "crazy"? Actors in BL dramas, movies, and other media are commonly attractive. The highlight of dramas or films in which the actors may or may not be homosexual men in real life such as the drama Sotus The Series, The villain Pi Wag and The first year. When the drama ends, it appears that the characters are still popular with the audience. The target audience for these dramas or films is typically young and gender-neutral.

Pleasure of same-sex relationship exposure

Both Slash and Yaoi fans agree that the homosexual relationship in fan work is “hot” (Bustos, 2013). For doujinshi creators, they prefer making Yaoi doujinshi because they found male/male relationship cute and sexy, and this genre of creation could be easily sold out, since many people like it (Joyce, 2016). Comparatively, some emo girl, as a part of emo subculture, asked her boyfriend to kiss another emo boy, since she felt that a boy kissed another

boy was hot, too (Schmitt, 2011). In the film, Suicide Room which was directed by Komasa11 (2011), the main male character kissed another male one, and in its storyline, their friends shot the video and posted it online; then, it became the hottest video with a ton of audiences. This film could be the evidence that the mainstream media producer also thinks that male/male kissing is hot.

Some women do not like to watch heterosexual porn, because they feel that women in media are objectified and unhappy. To view Slash and Yaoi creation could fulfill their erotic need without disturbing by gender inequality (Neville, 2015). Moreover, “Penis” is the main part that causes sexual pleasure in men, but women do not have it, so they could identify with a male character who has sexual relationship with another man to fill in the missing part of pleasure (Madill, 2016). These evidences could explain the reason that women choose to identity with male Slash characters, that (1) they avoid sexual inequality and (2) imagine that they have an active sexual organ.

In conclusion, the reasons given in this part of paper could help explain only how female audiences prefer consuming Slash creations, but they may not be used to support the way male audiences watch lesbian pornography or viewing Femslash creations (homosexual fan creations between two female characters). For these men, Neville (2015) also added that they may prefer looking at the body of female actors better than the male ones, and while they watch it, they identify themselves with one of lesbian actresses to have sexual intercourse with her partner.

Moreover, media for change researched show that reflect the story of men who love men are Thai Rath Newspapers. Weekly Manager Newspaper and Weekly Matichon The entertainment news magazine is Gossip Star. The daily English publication is the Bangkok Post. and the online news site is Voice TV. In addition, there is also a part of the presentation through TV dramas, both Thai and foreign series, such as Tharn Type The Series, Theory of Love, 2gether The Series, Dark Blue Kiss, Why R U The Series, Until We Meet Again the Series and Water Boyy the Series are the Boy Love series mentioned here is a teenage romance series that is gaining popularity and is well-loved by female consumers. For the Thai film media, it is seen periodically, such as Love of Siam (2007), Bangkok Love Story (2007, My Bromance (2014), My Hero (2015), Present Perfect (2017) and Tootsies and The Fake (2019) (“สื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลง: การทำงานร่วมกับสื่อในประเด็นเพศวิถี อัตลักษณ์ทางเพศสถานะการแสดงออกและลักษณะทางเพศในประเทศไทย”, 2560)

All of the above from the beginning, it can be seen that the stories provided to guys who adore men can be divided into two categories:

1) A story that comes from a part of real life such as SOTUS The Series, Tootsie (1982) Philadelphia (1993) Happy Together (1997) Formula 17 (2004) Brokeback Mountain (2005) These

dramas and films often reflect the real life of MSM. in the form of battle self conflict and social traps that have not yet been accepted or acknowledged that they exist.

2) The imaginary story or made for entertainment Hor Teaw Tak, Tootsies and The Fake (2019)

The most important element in creating short stories, novels, including plays and movies, is unraveling the knots that arise or tied at the beginning of the story. Alike, BL series, in order to reach the story's climax, the characters must accept or exhibit who they truly are, when it comes to unraveling the knots. This will enable the characters to flee from whatever they've been hiding or hiding all along. So the protagonist believes he has found his true self. This point makes audients to empathic and sympathize with the characters and series or movies.

Sense of equality

Fan scholars often view Yaoi creation as the expression of feminist empowerment (Zheng, 2016). Female fans who read Slash fan fiction often perceive themselves as more masculine and prefer the equality between loving partners, such that both have to equally work outside home and equally do housework (Salmon & Symons, 2004). Female fans’ perceived gender equality in Slash fan work does not only occur because both loving partners are male, but Zhang (2014) also suggested that Slash fan work portrays one of loving partners as objective, which means that a male character is objectified. Generally, in heterosexual relationship, women are in this objectified role, so Slash fan work offers female fans the opportunity to perceive their authority over male characters who were objectified (Zhang, 2014).

It could be found in the mainstream media, that recently, the number of powerful and subjective female characters are increasing, such as in action films and video games (Arunrangsiwed, 2015). However, in the real-world context, Steijn (2016) argued that most organizations are ruled by male managers, and especially in board of directors, which is very close to homosocial society. Hence, female fans may still perceive sexual inequality in their real life, which lead them to create Slash fan art. Additionally, the favorable male characters among Slash fans often look beautiful and have deviant behaviors from male gender norm (Lin, 2013). The taste of Slash fans reflects onto their worldview, too, because they tend to reject gender stereotype and patriarchy system (Lin, 2013). Because some societies are matriarchy, the aforementioned claim may not be applied. This leads to another question that might be answered in future research studies that if women who are raised in matriarchy system and commonly consume female-led media are still possible to become Slash fans.

Since Slash fan work is related to the idea of gender equality, some works were created for political purpose, the minority empowerment. Minority, in this case, is not limited to only people

with queer identities, but also people with colors. Lindström (2017) found that these Slash fans intentionally created their fan works with English language in order to spread the words about their progressive views.

While it was widely accepted that Slash fan work was created based on the need of gender equality, and some were also written to promote minority rights, Slash pairings with villain character(s) have a significantly lower equality than the pairings with both hero

characters (Arunrangsiwed, 2015). Moreover, Slash fan work was found as lack of racial equality, because most Slash characters are white men. Therefore, some people with colors composed the racial-politic fan fictions and post them into Slash fan community to express their need of racial equality and convey the message regarding blackness identity (Pande, 2017). These Slash fans could be considered as fan activists who may change the world view of other community members and the producers of mainstream media.

One of the most favorable anime among Slash and Yaoi fandom is Hetalia: Axis Powers which is full of white male characters discussing and telling the story both emotionally and historically (Zheng, 2016). This point may confirm that whiteness is widely accepted in the BL fandom. This preconception has the potential to be a double-edged sword, since young people may pick it up and use it to discriminate against the identities of others. As a result, I agree that BL media promotes gender equality, BL media is unquestionably not about racial equality or other forms of minority empowerment in the absence of fan activists.

Conclusion

Since most BL fan creators and consumers are female, it is important to identify the causes that lead these women to prefer this type of text, male/male homosexual relationship.

It could be brief that these female fans enjoy imagine themselves as a male fictional character and have a sexual interaction with their favorite male character. This intrapersonal communication occurs while they create BL fan work and consume BL work created by other fans. Female fans may prefer male/male relationship because they perceive male body more attractive than female one, and they might enjoy the narrative without objectified women, which refers to the need of gender equality.

Additionally, based on all cited works, there were only a few studies discussing people with queer identities as BL fans. These studies may only focused in the style of BL work they consumed and produced, but they did not fathom the actual need of these fans. However, BL media seem to be a weapon of Thai to lead and produce BL media across overseas.

References

Arunrangsiwed, P., & Beck, C. S. (2016). **Positive and negative lights of fan culture**. Suan Sunandha Rajabhat University Journal of Management Science, 3(2), 40-58

Arunrangsiwed, P. (2015). **Equality, friendship, and violence in Slash or Yaoi fan art**. World Academy of Science, Engineering and Technology, International Journal of Social, Behavioral,

Educational, Economic, Business and Industrial Engineering, 9(12), 3946-3950

Fujoshi: All you need to know about female fans of boylove, (2021,23 August) [online].Available Japanyugen.com/https://japanyugen.com/fujoshi-all-you-need-to-know-about-female-fans-of-bl/

Guide, M., & Ten, M. T. What Is Boys’ Love (BL)?. (Access date : October 12, 2021).

Jackson, Peter A. (2002). “**Offending Images: Gender and Sexual Minorities, and State Control of the Media in Thailand**.” In Media Fortunes, Changing Times: ASEAN States in Transition,

edited by Russell Hiang-Khng Heng, 201–230. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Kamm, B. O. (2013). **Rotten use patterns: What entertainment theories can do for the study of boys' love.** *Transformative Works and Cultures*, *12*.

Krittagan Charlie Dhoppupa. (2018). **Mutants Man with Learning Curriculum**. Hong Kong International Conference on Education, Psychology and Society.

Lin, C. S. (2013). **Revealing the “essence” of things**: Using phenomenology in LIS research. Qualitative and Quantitative Methods in Libraries, 4, 469-478.

Lindström, C. (2017). **‘The power of characterization’ A comparative analysis of the transformative works created by the English-language and Japanese-language fandoms of BBC Sherlock** (Bachelor’s thesis, Stockholm University).

Pande, R. (2017). **Squee from the margins: Investigating the operations of racial/cultural/ethnic identity in media fandom** (Doctoral dissertation, The University of Western Australia).

Prasannam, N. (2019). **The Yaoi Phenomenon in Thailand and Fan/Industry Interaction**. *Plaridel: A Philippine Journal of Communication, Media, and Society*, *16*(2), 62- 89.

Pagliassotti, D. (2008). **Reading boys’ love in the West**. *Particip@ tions*, *5*(2), 222- 249.

Pagliassotti, D., Nagaike, K., & McHarry, M. (2013). **Boys’ Love manga special section**. *Journal of Graphic Novels and Comics*, *4*(1), 1-8.

Salmon, C., & Symons, D. (2004). **Slash fiction and human mating psychology**. Journal of Sex Research, 41(1), 94-100.

Steijn, B. (2016). **Dissolving heteronormativity through the analysis of Slash fiction and boy' love manga** (Master's thesis, Leiden University).

Sukthungthong, N., & Bunyavejchewin, P. (2019**). Wai Series: A Preliminary Statistical Study**. *Thai Journal of East Asian Studies*, *23*(2), 360-383. [online].Available https://so02.tci-thaijo.org/index.php/easttu/article/view/241362 (Access date : October 12, 2021).

Thanartatnattanon, N., & Suppapitiporn, S. (2020). **Subjective well-being, self esteem, and attitude towards imagined couples of yaoi fangirls in Thailand**. *Chulalongkorn Medical Journal*, *64*(1), 95-103.

การจัดการความรู้ผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน

Knowledge Management of the Elderly from the Ta Yai Sorn Lan Facebook Fan Page

อมรรัตน นาคะโร[1] ภาษิตา วั่นเส้ง[2]

[1]สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ฯ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต 089 4754312
amornrat.n@pkru.ac.th

[2]สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ฯ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต 091 8816628 pasita.w@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมและจัดกลุ่มความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน 2) จัดทำสาระสังเขปความรู้ของผู้สูงอายุรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ 3) ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลคือ เฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน และกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการจัดการความรู้ในภาคเรียนที่ 2/2564 จำนวน 45 คน โดยใช้แบบบันทึกความรู้และแบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า 1) ความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน รวบรวมได้ 36 รายการ แบ่งเป็น 4 กลุ่มความรู้ ได้แก่ ภาษาถิ่นใต้ ข้อคิดและการใช้ชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมไทย และเบ็ดเตล็ด 2) สาระสังเขปความรู้ของผู้สูงอายุจัดทำรูปแบบของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องภูมิปัญญาตาแก้วยายเสริมจากเพจตายายสอนหลาน พ.ศ. 2561 และ พ.ศ. 2562 ประกอบด้วย 8 ส่วนคือ ชื่อตอน ชื่อความรู้ สาระสังเขป คิวอาร์โคดแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม คำสำคัญ วันเดือนปีที่ปรากฏความรู้บนเพจ คิวอาร์โคดวีดิทัศน์ และภาพประกอบ 3) ความพึงพอใจของผู้ใช้ต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องภูมิปัญญาตาแก้วยายเสริมจากเพจตายายสอนหลาน พบว่า ผู้ใช้มีความพึงพอใจต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์โดยภาพรวม และทุกด้านระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ 1 ภูมิปัญญาผู้สูงอายุ 2 เฟซบุ๊กเพจตายายสอนหลาน 3

Abstract

This research is the research and development. The objectives were 1) to collect and organize the elderly's knowledge group from the Ta yai sorn lan facebook fan page 2) to provide the abstracts of the elderly's knowledge in e-book format 3) to study the satisfaction of e-book users from the source, the Ta yai sorn Lan facebook fan page. The sample group were 45 enrolled students in the knowledge management course in semester 2/2021. The data was collected by recording forms and questionnaires. The research findings showed that: 1)

knowledges of the elderly from the Ta yai sorn Lan facebook fan page collected 36 items, divided into 4 groups of knowledges; Thai southern language, concepts and way of life, Thai southern traditions and culture and miscellaneous. 2) the abstracts of e-book format “ta Kaew and yai Seurm local wisdom from the Ta yai sorn Lan facebook fan page in 2018-2019, consisted of 8 parts; title of chapter, title of knowledges, abstract, additional research resources QR code, keywords, date, month and year, video QR code and illustration. 3) User's satisfaction towards e-book “ta Kaew and yai Seurm local wisdom” from the Ta yai sorn Lan facebook fan page, the overall satisfaction was at the highest level of satisfaction.

Keyword: knowledge management1 wisdom of the elderly2 Ta yai sorn Lan facebook fan page3

1. บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 ได้ระบุว่า โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯฉบับที่ 12 โดยที่สัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 19.8 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 66) ซึ่งผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2553, หน้า 1) ดังนั้นการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คือการมีประชาการอายุ 60 ปีขึ้นไป รวมเพศหญิงและเพศชายมากกว่า 10% ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์สั่งสมจนมีความรอบรู้ มีทักษะ ความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและสังคม จนเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าเป็นภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้าน (จีรยุทธ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, 2008)

ความรู้ในตัวผู้สูงอายุมักเป็นความรู้ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นไทยในแต่ละช่วงยุคสมัย เป็นความรู้ที่ผ่านการลองผิดลองถูกมาแล้วจนสามารถดำเนินชีวิตจนสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ความรู้ของผู้สูงอายุควรได้รับการถ่ายทอดหรือส่งต่อให้แก่เยาวชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย ปี พ.ศ. 2542 ข้อ 4 กำหนดไว้ว่า ผู้สูงอายุควรได้ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้สังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพื่อก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า (ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย, 2542) และส่งผลต่อการกำหนดทิศทางของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ไว้ในมาตรา 3.3 ว่า รณรงค์ให้สังคมมีจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ และยุทธศาสตร์ที่ 2

ด้านการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ ไว้ในมาตรา 4.2 ส่งเสริมให้เกิดคลังปัญญากลางของผู้สูงอายุเพื่อรวบรวมภูมิปัญญาในสังคม (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2553, หน้า 31-32)

เฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน (https://www.facebook.com/TaYaiSornLarn) เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยให้ผู้สูงอายุสองคนคือ คุณตาพรหมแก้ว บุญสนอง อายุ 91 ปี และคุณยายเสริมศรี บุญสนอง อายุ 85 ปี ชาวอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี พูดคุย ถามตอบ เล่าเรื่องราวประสบการณ์ในชีวิตผ่านคลิปวีดิโอเป็นตอน ๆ แล้วนำเผยแพร่บนสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน มาตั้งแต่ปี 2561 จนถึงปัจจุบัน นับเป็นการนำความรู้ในตัวผู้สูงอายุมาสื่อสารได้น่าสนใจ ซึ่งความรู้โดยทั่วไปมี 2 ประเภท คือ ความรู้ที่ชัดแจ้ง (explicit knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ไม่ขึ้นอยู่กับบริบทใดโดยเฉพาะ สามารถ ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป และความรู้ที่ฝังในตัวคน (tacit knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละคน อาจอยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) อยู่ในมือและส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย (ทักษะ) เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทใดบริบทหนึ่งโดยเฉพาะ สื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปของตัวเลข สูตรหรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก พัฒนาและแบ่งปันกันได้ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน (ศูนย์ความรู้กินได้, 2565, หน้า 7)

จากการศึกษาเพจตายายสอนหลานเบื้องต้น พบว่า เป็นวิธีการที่ตัวผู้สูงอายุเองออกมาสื่อสารข้อคิดความรู้สึก เรื่องราวในชีวิต ประสบการณ์ที่พบเจอ ผ่านการพูดคุยเล่าเรื่องอย่างสนุกสนาน แล้วนำมาบันทึก จัดเก็บและเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นกระบวนการแปลงความรู้ที่ฝังในตัวคนให้กลายเป็นความรู้ที่ชัดแจ้งหรือความรู้ที่ปรากฏบนสื่อ หรือเรียกว่ากระบวนการ externalization ตามเกลียวความรู้ของทาเกชิ (Takeuchi)และนาโนกะ (Nanoka) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ชาวญี่ปุ่น (ศูนย์ความรู้กินได้, 2565, หน้า 8-9) ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าความรู้ของผู้สูงอายุดังกล่าว อาทิ ประเด็น คุณตาแก้วคุณยายเสริมดูแลสุขภาพของตัวเอง ความว่า “ยายเสริมตื่นเช้า ดื่มน้ำ 1 แก้ว แล้วเข้าห้องน้ำ และออกกำลังกายโดย ยกขายกแขน แกว่งไปมา ส่วนตาแก้วจะดูแลตัวเองโดยไม่ให้เครียด สำคัญคือคุมอาหาร และไปตรวจสุขภาพประจำปี ” ประเด็น คุณยายเสริมพูดถึงเทคนิคความรักยืนยาว ความว่า “ต้องจับมือกันไว้ให้แน่นมั่นคง แล้วเดินไปด้วยกัน จูบกอดมันเป็นของลวงโลก แต่เราจับมือกันให้แน่นนั้นเป็นของยั่งยืนตลอดชีวิต” คุณตาแก้วคุณยายเสริมพูดถึงวันสงกรานต์ ความว่า “วันสงกรานต์เป็นวันปีใหม่ของไทยตรงกับวันที่13 เมษายน ของทุกปี มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ไปทำบุญที่วัด มีการเล่นสาดน้ำกัน และเด็ก ๆ ในสมัยก่อนจะนำโคลนในทุ่งนามาสาดเล่นกันอย่างสนุกสนาน” จากข้อความที่กล่าวถึงสะท้อนให้เห็นถึงวิธีคิดของคนวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยที่ดีงามในอดีต ที่มีคุณค่า น่าสนใจ ควรได้รับการจัดการให้เป็นความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะส่งผลให้เกิดการใช้ความรู้ดังกล่าวเพื่อการต่อยอดและสร้างความรู้ความเข้าใจให้คนรุ่นหลังได้มากขึ้น

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารวบรวมและจัดเก็บความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน และสร้างความรู้ดังกล่าวในรูปแบบสื่อสมัยใหม่ ที่น่าสนใจ สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว

โดยนำเนื้อหาความรู้จากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน มาประมวลใหม่ แล้วเชื่อมโยงความรู้นั้นกับแหล่งความรู้อื่นที่เกี่ยวข้องอันจะส่งผลให้ผู้ใช้เกิดการเรียนรู้ และต่อยอดความรู้ต่อไปได้ในอนาคต

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อรวบรวมและจัดกลุ่มความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน

2.2 เพื่อจัดทำสาระสังเขปความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน รูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

2.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยกำหนดกิจกรรมและขั้นตอนไว้ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การรวบรวมและจัดกลุ่มความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน

เป็นการเก็บรวบรวมและจัดกลุ่มความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลานของปี พ.ศ. 2561-2562 ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน โดยศึกษาความรู้ผู้สูงอายุจากวีดิทัศน์แต่ละตอนที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน แล้วสรุปความรู้แต่ละตอน และบันทึกความรู้บนแบบบันทึกความรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ขั้นที่ 2 จัดกลุ่มความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน โดยวิเคราะห์เนื้อหาความรู้แต่ละตอนว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใด แล้วนำความรู้ที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกันให้อยู่ในกลุ่มหรือหมวดเดียวกัน

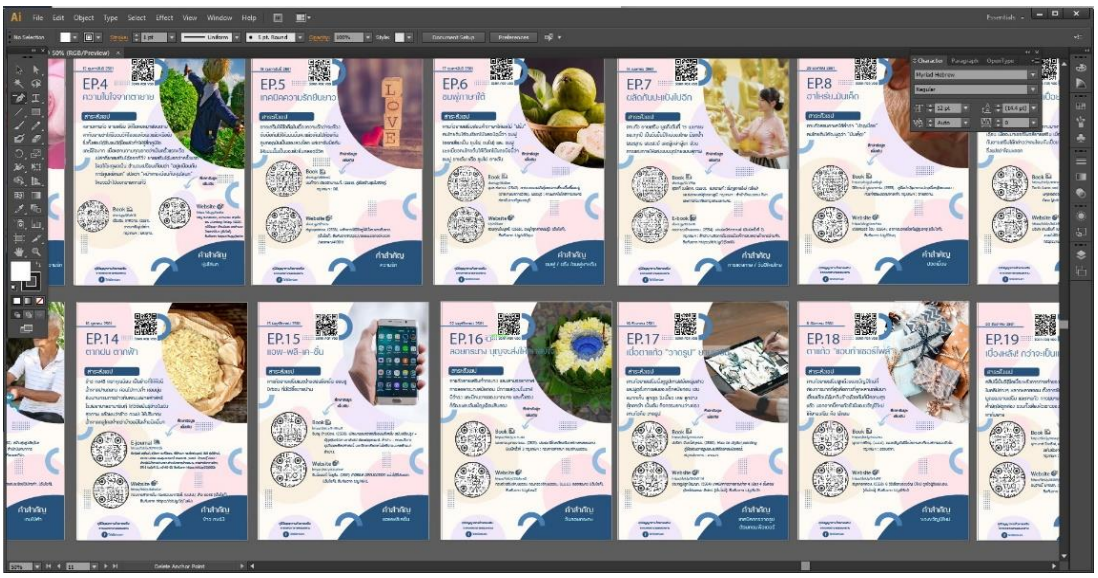
กิจกรรมที่ 2 จัดทำสาระสังเขปความรู้ของผู้สูงอายุรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

เป็นการจัดทำสาระสังเขปเนื้อหาความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลานให้อยู่ในรูปแบบของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่อง ภูมิปัญญาตาแก้วยายเสริมจากเพจตายายสอนหลาน พ.ศ. 2561 และ พ.ศ. 2562 ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเนื้อหาความรู้ของผู้สูงอายุจากวีดิทัศน์บนเพจแต่ละตอน ให้ครบทุกตอน เพื่อวิเคราะห์ประเด็นความรู้ที่ปรากฏในแต่ละตอน

ขั้นที่ 2 ออกแบบโครงสร้างเนื้อหาของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยพิจารณาให้ครอบคลุมประเด็นความรู้ผู้สูงอายุทุกตอนของเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลาน ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยดังนี้

2.1 ออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แต่ละหน้าซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาความรู้ของคลิปวีดิทัศน์แต่ละตอน ด้วยโปรแกรม adobe illustrator โดยใช้ขนาด A4 และแบ่งออกเป็น 2 ไฟล์งานตามปีพุทธศักราช แต่ละหน้าของหนังสือประกอบด้วย 8 ส่วนคือ ชื่อตอน ชื่อความรู้ สาระสังเขป คิวอาร์โคดแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม คำสำคัญ วันเดือนปีที่ปรากฏความรู้บนเพจ คิวอาร์โคดวีดิทัศน์ และภาพประกอบ

ภาพที่ 1 การออกแบบด้วยโปรแกรม adobe illustrator

2.2 บันทึกไฟล์ที่ออกแบบด้วยสกุลไฟล์ PDF

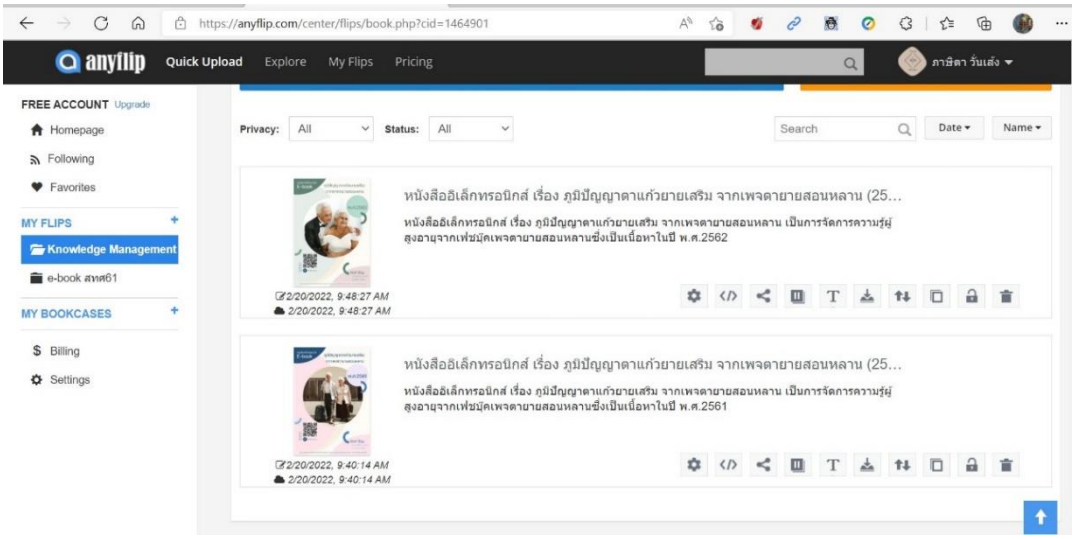
ขั้นที่ 3 วิเคราะห์เนื้อหาความรู้จากเพจแต่ละตอน แล้วสรุปสาระสำคัญ และเรียบเรียงความรู้ของตอน

ขั้นที่ 4 สืบค้นแหล่งข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้แต่ละตอน แล้วจัดทำเป็นคิวอาร์โคด

ขั้นที่ 5 นำสาระสำคัญของความรู้แต่ละตอนที่เรียบเรียงเรียบร้อยแล้ว พร้อมแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม วางตามกรอบโครงสร้างเนื้อหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ได้ออกแบบไว้

ขั้นที่ 6 ดำเนินการจัดทำสาระสังเขปความรู้ผู้สูงอายุรูปแบบของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จนมีเนื้อหาครอบคลุมและครบทุกตอน

ขั้นที่ 7 นำไฟล์ออกแบบสกุลไฟล์ PDF แปลงเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยเว็บไซต์ http://www.anyflip.com โดยแบ่งออกเป็น 2 ไฟล์งานตามปีพุทธศักราช

ภาพที่ 2 การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้วยเว็บไซต์ http://www.anyflip.com

ขั้นที่ 8 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศจำนวน 3 คน ประเมินคุณภาพของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา เทคนิคการผลิตสื่อ และความสามารถในการใช้งาน ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด(ค่าเฉลี่ย 4.80)

ขั้นที่ 9 นำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เผยแพร่กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นนักศึกษาที่เรียนในรายวิชาการจัดการความรู้ ภาคเรียนที่ 2/2564 เพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ในการสร้างความรู้ความเข้าใจหัวข้อเรื่อง กระบวนการปรับเปลี่ยนความรู้และสร้างความรู้ จากความรู้ฝังในตัวคน (ตาแก้วยายเสริม) สู่ ความรู้ชัดแจ้ง (คลิปวีดิทัศน์บนเพจตายายสอนหลาน) แล้วนำมาเชื่อมโยงกับความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วสร้างเป็นความรู้ชัดแจ้ง (หนังสืออิเล็กทรอนิกส์) อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า combination

กิจกรรมที่ 3 ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

เป็นการศึกษาความพึงพอใจต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ของผู้ใช้ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงคือ นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการจัดการความรู้ ในภาคเรียนที่ 2/2564 จำนวน 45 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยประเด็นคำถามเกี่ยวกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านการออกแบบ และด้านการใช้งาน และผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน

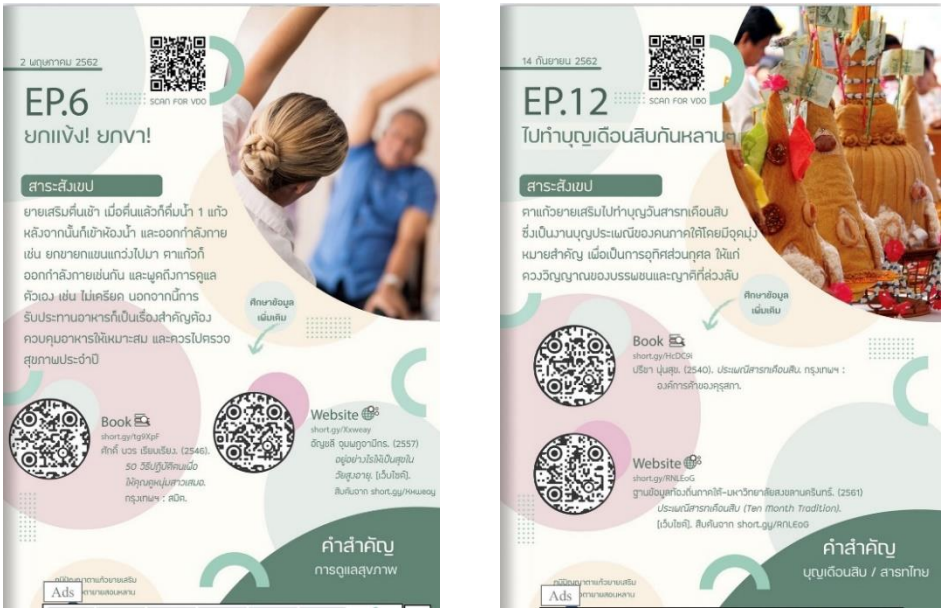
4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลานถูกบันทึกไว้ในลักษณะคลิปวีดิทัศน์เป็นตอน ๆ ในแต่ละตอนมีประเด็นความรู้เพียง 1 เรื่อง เผยแพร่บนเพจตายายสอนหลายปี 2561 จำนวน 17 ตอน ปี 2562 จำนวน 19 ตอน รวม 36 รายการ สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 4 กลุ่มความรู้ ได้แก่ 1) ภาษาถิ่นใต้ ประกอบด้วย หรอย เรือบิน การ์ตูนยิกนก ชมพู่ยาหวัน ฮาโหร่ย..มันเค็ด และถูกต้ม 2) ข้อคิดและการใช้ชีวิต ประกอบด้วย เทคนิคความรักยืนยาว นิยามความรัก วันแห่งความรัก การแต่งกายและอวยพรวันปีใหม่ไทย การกราบขอพรแม่ในวันแม่ การทำของหวานคลายร้อน และการให้ของขวัญปีใหม่ 3) ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ประกอบด้วย วันลอยกระทง การขึ้นบ้านใหม่ วันสงกรานต์ เพลงมดแดง ประเพณีฝังลูกนิมิต การทำบุญเดือนสิบ และการชิงเปรต 4) เบ็ดเตล็ด ประกอบด้วย เกมใบ้คำ ข้าวกข43 แอพพลิเคชั่นซื้อขายบ้าน การฝึกพูดให้ถูกต้อง การเล่นวาดรูป แปรงสีฟันและยาสีฟันสำหรับผู้สูงอายุ เกมท่องสูตรคูณ การดูแลสุขภาพ ภาษามลายู เกมเรียงแก้ว เกมคีบถั่ว การเปิดกล่องสุ่ม ปั้นดินน้ำมัน แทงโจรสลัด วันคริสต์มาส และการทำขนมหวาน จากผลการวิจัยดังกล่าว อาจเนื่องมาจากความรู้ ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุส่วนใหญ่มาจากการสั่งสมประสบการณ์ชีวิต บางเรื่องเกิดจากการลองผิดลองถูก บางเรื่องเป็นวิถีชีวิต บางเรื่องเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (2556, หน้าคำนำ) ที่กล่าวว่า คุณสมบัติสำคัญของผู้สูงอายุ คือ การเป็นผู้ที่ได้สั่งสมความรู้ ความสามารถ ทักษะวิชาชีพและวิชาชีวิต ทั้งที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ และที่ได้รังสรรค์พัฒนาขึ้นมาใหม่และพร้อมที่จะส่งผ่านสิ่งดี ๆ นี้ไปยังอนุชนคนรุ่นอนาคต และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของปิยะนุช เรืองโพน (2564, หน้า 47-48) พบว่า ความรู้ ภูมิปัญญาผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีผู้สูงอายุในชุมชนเป็นเจ้าของความรู้ มีทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม สุขภาพ การเกษตร และหัตถกรรม

สาระสังเขปความรู้ของผู้สูงอายุจากเฟซบุ๊กแฟนเพจตายายสอนหลานจัดทำเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องภูมิปัญญาตาแก้วยายเสริมจากเพจตายายสอนหลาน พ.ศ. 2561 และ พ.ศ. 2562 จำนวน 2 เล่ม แต่ละหน้าของเล่มหนังสือมีรายละเอียดความรู้ผู้สูงอายุจากคลิปวีดิทัศน์แต่ละตอน ซึ่งประกอบด้วย 8 ส่วนคือ ชื่อตอน ชื่อความรู้ สาระสังเขป คิวอาร์โคดแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม คำสำคัญ วันเดือนปีที่ปรากฏความรู้บนเพจ คิวอาร์โคดวีดิทัศน์ และภาพประกอบ

ภาพที่ 3-4 ปกหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องภูมิปัญญาตาแก้วยายเสริมจากเพจตายายสอนหลาน พ.ศ.2561 และ พ.ศ.2562

ภาพที่ 5-6 ลักษณะหน้าหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ภาพที่ 7 - 8 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เรื่องภูมิปัญญาตาแก้วยายเสริมจากเพจตายายสอนหลาน

ความพึงพอใจของผู้ใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องภูมิปัญญาตาแก้วยายเสริมจากเพจตายายสอนหลาน พบว่า ผู้ใช้มีความพึงพอใจต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์โดยภาพรวม และทุกด้านระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า **ด้านเนื้อหา** โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ทุกประเด็นมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่มีระดับความพึงพอใจสูงสุดคือ เนื้อหามีความสอดคล้องและสามารถบูรณาการกับการเรียนการสอนและหลักการใช้ชีวิต (ค่าเฉลี่ย 4.78) รองลงมา เนื้อหามีคุณค่าทางวิชาการและช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ (ค่าเฉลี่ย 4.67) และรายละเอียดเนื้อหาไม่ซ้ำซ้อน เข้าใจง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.64) และเนื้อหาสามารถนำมาเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้ (ค่าเฉลี่ย 4.64) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความรู้ที่นำเสนอเป็นเรื่องภูมิปัญญา เป็นเรื่องใกล้ตัวไม่ซับซ้อน ทำให้เข้าใจได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเด่นเดือน เลิศทยากุล (2558, หน้า 22) ที่พบว่า ความพึงพอใจในการรับรู้เนื้อหาของผู้ใช้งานหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ทั้งภาพรวมและด้านความรู้ความเข้าใจและการนำความรู้ไปใช้ อยู่ในระดับมากเช่นกัน **ด้านการออกแบบ** โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.71) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ทุกประเด็นมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่มีระดับความพึงพอใจสูงสุดคือ ขนาดของภาพที่ใช้มีความเหมาะสมความชัดเจน (ค่าเฉลี่ย 4.76) รองลงมา ตัวอักษรที่ใช้อ่านง่ายและชัดเจน(ค่าเฉลี่ย 4.73) และ การใช้สีในหนังสือมีความเหมาะสม(ค่าเฉลี่ย 4.73) และ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีความสวยงาม (ค่าเฉลี่ย 4.71) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากหนังสืออิเล็กทรอนิสก์เป็นสื่อมัลติมีเดียมีทั้งข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียงในการนำเสนอเนื้อหา และสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาไปส่วนต่าง ๆ ได้ ทำให้เป็นสื่อที่สร้างความสนใจ ความเพลิดเพลินให้แก่ผู้ใช้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของฑีรณัท ขันนาค และสุทัศน์ นาคจั่น (2559, หน้า 50) ที่พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้หนังสือนิทานอิเล็กทรอนิกส์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ภาพประกอบสวยงามเหมาะสมกับเนื้อหา การนำเสนอเนื้อหาบทเรียนเหมาะสม น่าสนใจ และสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้ง่ายและรวดเร็ว ตามลำดับ **ด้านการใช้งาน** โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.71) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ทุกประเด็นมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่มีระดับความพึงพอใจสูงสุดคือ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยง่าย มีประโยชน์ และสามารถนำไปปรับใช้กับตนเองได้ (ค่าเฉลี่ย 4.80) รองลงมา สามารถควบคุมการใช้งานหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ได้ง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.67) และ ช่องทางการเข้าถึงง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.67) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เป็นสื่อสมัยใหม่ กำลังอยู่ในความสนใจของคนรุ่นใหม่ที่มีการสื่อเหล่านี้มากกว่าสื่อดั้งเดิม ประกอบกับเป็นสื่อที่สามารถเรียนรู้และเข้าถึงได้ง่ายผ่านสื่อโซเชียลบนสมาร์ทโฟนได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เด่นเดือน เลิศทยากุล (2558, หน้า 22) ที่พบว่า ความสามารถในการเรียนรู้และความประทับใจการใช้งานของผู้อ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์อยู่ในระดับมาก

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในพื้นที่ในรูปแบบที่หลากหลาย รวมทั้งหาเวทีให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาสู่สาธารณะ และมีการจัดเก็บความรู้ของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ

5.2 สถานศึกษาควรจัดให้ผู้สูงอายุเป็นครูภมิปัญญาเข้าไปมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อเป็นการสืบสานและสืบทอดภูมิปัญญามิให้สูญหาย

6. บรรณานุกรม

คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2553). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546(พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ.

จีรยุทธ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา. (2008). การถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ใน *จิตสังคมผู้สูงอายุ* สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2565 จาก http://www.stou.ac.th/stoukc/elder/main1_12.html

ทีรณัท ขันนาค และสุทัศน์ นาคจั่น. (2559). การพัฒนาความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการใช้หนังสืออินิทานอิเล็กทรอนิกส์. *วารสารวิทยบริการ*, 27(3), 44-54.

เด่นเดือน เลิศทยากุล. (2558). การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องภูมิปัญญาและการปรับตัวรับมือน้ำหลากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารราชพฤกษ์*, 13(2), 16-24.

ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย. (2542). กรุงเทพฯ: กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.

ปิยะนุช เรืองโพน. (2564). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาผู้สูงอายุสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา เทศบาลนครสกลนคร. *วารสารชุมชนวิจัย*, 15(4), 42-56.

ศูนย์ความรู้กินได้. (2565). *การจัดการความรู้(km) คืออะไร จำเป็นแค่ไหนต้องใช้ km?.* สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2565. จาก https://www.okmd.or.th

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564.* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ. (2556). *ภูมิปัญญาผู้สูงอายุ สวนครัวลอยฟ้าสวนถาด สมุนไพร.* กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล อมรรัตน นาคะโร

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

วัน เดือน ปี เกิด 27 กันยายน 2514

ที่อยู่ปัจจุบัน 21/75 ตำบลรัษฎา อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 83000

เบอร์โทรศัพท์มือถือ 089 4754312

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2537	ศศ.บ.	บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2540	ศศ.ม.	บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2557	รป.ด.	รัฐประศาสนศาสตร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2540	บรรณารักษ์	หอสมุดแห่งชาติกาญจนาภิเษก สงขลา
2541-ปัจจุบัน	อาจารย์	สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

-รูปแบบของห้องสมุดมีชีวิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต(2548)

-การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานบาติกของหมู่บ้านพารา ตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต (2549)

-การพัฒนามาตรฐานและแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของชุมชนตาม(ร่าง)มาตรฐานแหล่งเรียนรู้ กรณีศึกษาห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ50พรรษาศูนย์รวมใจออสเตรีย-ภูเก็ต พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ถลาง (2553)

-โครงการผลักดันเมืองภูเก็ตให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ด้านอาหารของยูเนสโก(2557)

-ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดบริการสารสนเทศของห้องสมุดโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครภูเก็ต (2558)

-การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางเหนียว จังหวัดภูเก็ต(2559)

-การพัฒนาห้องสมุดในห้องเรียนโรงเรียนบ้านอ่าวลึกน้อยโดยกระบวนการมีส่วนร่วม(2564)

-การพัฒนากิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ออนไลน์เพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการความรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต(2565)

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	ภาษิตา วั่นเส้ง
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์
วัน เดือน ปี เกิด	8 กุมภาพันธ์ 2528
ที่อยู่ปัจจุบัน	365/162 หมู่1 หมู่บ้านพฤษาวิวล์ถลาง45
	ต.เทพกระษัตรีย์ อ.ถลาง จ.ภูเก็ต 83110
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	091 8816628

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2553	วท.บ.	เทคโนโลยีสารสนเทศ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2556	ศษ.ม.	การสอนภาษาไทย	มหาวิทยาลัยรามคำแหง

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2553-2554	นักออกแบบกราฟฟิก	บริษัทปิรามิดโซลูชั่น
2554-2561	นักวิชาการโสตทัศนศึกษา	สำนักวิทยบริการและเทคโนดลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
2561-ปัจจุบัน	อาจารย์	สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

-การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางเหนียว จังหวัดภูเก็ต(2559)

-การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลเมืองป่าตอง(2563)

นัยสำคัญของหงส์ฟ้าที่ปรากฏบนเครื่องประดับเจ้าสาวจีนจังหวัดภูเก็ต

The significance of swan in Phuket Chinese Bride Accessories.

ณัฐฐิณี สว่างภพ[1] วิกรม กรุงแก้ว[2]

[1]นักศึกษา, สาขาวิชาศิลปะการจัดการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
21 ตำบลรัษฎา อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 83000, 0951064802 s6213774108@pkru.ac.th
[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชาศิลปะการจัดการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
21 ตำบลรัษฎา อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 83000, 0897697587 star_oat@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานัยสำคัญของหงส์ฟ้าที่ปรากฏบนเครื่องประดับเจ้าสาวจีนจังหวัดภูเก็ต โดยศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ สังเกต ผลการศึกษาพบว่า หงส์เป็นสัตว์มงคลในอุดมคติของชาวไทยเชื้อสายจีนที่เชื่อว่าเป็นสัตว์เทพเจ้าประจำทิศใต้ มีเสียงร้องกังวานไพเราะอ่อนหวาน สง่างามจะปรากฏตัวเมื่อแผ่นดินเกิดความสงบร่มเย็นและเป็นเครื่องหมายของสตรีเพศเทียบเท่ากับสตรีชนชั้นสูงในวัฒนธรรมจีนโบราณ มีศีรษะคล้ายไก่ฟ้า ปากคล้ายนกแก้ว ลำตัวคล้ายเป็ดแมนดาริน หางคล้ายนกยูง เท้าคล้ายนกกระสา โดยหงส์ถูกนำมาใช้เป็นหลักธรรมคำสอนด้านเมตตาธรรม มโนธรรม จริยธรรม ปัญญาธรรมและสัตยธรรม อีกทั้งถูกสร้างไว้ในงานศิลปกรรมจีนเพื่อเป็นคติสอนใจสตรี โดยเฉพาะวันวิวาห์ของวัฒนธรรมจีนบาบ๋าผ่านเครื่องประดับศีรษะที่ประดิษฐ์ด้วยดิ้นโปร่งเงิน อีกทั้งเข็มกลัด ต่างหูลวดลายหงส์ฟ้า เพื่อเป็นกุสโลบายในการปกครองครอบครัวด้วยความสงบสุข โดยใช้ปิยวาจาที่อ่อนหวาน มีหลักคุณธรรมจริยธรรมในการครองรักครองเรือนและดำรงตนให้อยู่ในความเป็นสตรีเพศตามวัฒนธรรมจีนโบราณ

คำสำคัญ: หงส์ฟ้า วิวาห์บาบ๋า วัฒนธรรมจีน จังหวัดภูเก็ต

Abstract

This study intends to explore The significance of swan in Phuket Chinese Bride Accessories by literature review, interviews and observations. It is revealed that swan is believed by Chinese – Thais as the auspicious animal of southern direction. The animal has resonant sound and always appear in the peaceful nation. Besides, it symbolizes the noble women in Chinese ancient culture. The swan appears to have the pheasant like head, parrot mouth, mandarin duck body, peacock tail and stork feet. Moreover, the swan also represents mercy, conscience, morality, wisdom, and honesty. In Chinese art, especially bridal accessories e.g. light silver braid hair ornaments, pins, and earrings, swan signifies the woman ethics for family life including polite speech and preferable Chinese woman behaviors.

Keywords: Swan, Baba Wedding, Chinese Culture, Phuket Province

1. บทนำ

วัฒนธรรมของชาวจีนได้ให้ความสำคัญกับเรื่องความเชื่อ ศาสนา หลักคำสอน การเคารพนับถือเทพเจ้าและบรรพบุรุษ อีกทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติและสัตว์ต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องหมายของคุณงามความดีและคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต เมื่อชาวจีนเดินทางเข้าสู่ภาคใต้ของประเทศไทยจึงนำวิถีที่นิยมปฏิบัติมาแพร่กระจายขึ้นในพื้นที่ที่อยู่อาศัย อาทิเช่น ด้านความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี อาหาร การแต่งกาย สถาปัตยกรรม การช่างและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ จึงส่งผลให้วัฒนธรรมชาวไทยในจังหวัดภูเก็ตรับอิทธิพลของวันธรรมจีนเข้ามาผสมผสาน ซึ่งในลักษณะเด่นอย่างหนึ่งที่ปรากฏได้จากเรื่องราวของการนำสัตว์ในอุดมคติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวไทยเชื่อสายจีนมาเป็นเครื่องหมายหรือนัยสำคัญในความเป็นมงคล โดยเป็นการสอดแทรกคติคำสอนบุตรหลานให้เกิดความย่ำเกรงต่อความเชื่อนั้น ๆ

นอกจากชาวไทยเชื้อสายจีนให้ความเคารพนับถือเทพเจ้าในลักษณะบุคคล หลักคำสอนหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติแล้ว ยังให้ความเชื่อเรื่องสัตว์มงคลทิศต่าง ๆ เช่น กิเลน เต่า มังกรและหงส์เรียกรวมกันว่า“ สี่มงคล” ใช้เป็นสัญลักษณ์ของความสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว นอกจากสัตว์มงคลจะมีความหมายและความสำคัญในการเป็นข้อกำหนดเลือกคู่แต่งงานหรือเรื่องกิจการแล้ว สิงสาราสัตว์ต่าง ๆ ของชาวจีนก็มีรูปแบบของความเป็นสิริมงคล และเหตุผลอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทของชีวิตมนุษย์ในสิ่งรอบตัว เช่น การตกแต่งบ้าน เครื่องเฟอร์นิเจอร์ ภาชนะเครื่องใช้สอยในครัวเรือน แม้กระทั่งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและผลงานทางศิลปะ สัตว์ที่ชาวจีนนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ปีก ได้สะท้องให้เห็นถึงความเชื่อศรัทธา ความรู้สึกนึกคิดและวิธีการแก้ไขปัญหาของชาวจีนได้เป็นอย่างดี (ประทุม ชุมเพ็งพันธุ์, 2544, หน้า 12-13)

จากข้อมูลคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ตเกี่ยวกับ “หงส์ฟ้า” หรือ “หงส์จีน” ซึ่งเป็นสัตว์มงคลประจำทิศใต้ที่เป็นเครื่องหมายแห่งคุณงามความดี โดยจัดอยู่ในสัตว์มงคลระดับสัตว์เทพเจ้าที่นิยมสร้างไว้เป็นสิ่งเคารพบูชาคู่กับศาสนสถานเชิงสัญลักษณ์จีนและแฝงไว้ด้วยนัยสำคัญหลากหลายประการ ดังที่ซุน เจี้ยน คุน (2560, หน้า 35) ได้อธิบายว่า เฟิ่งหวาง มีลักษณะคล้ายกับไก่ฟ้า ลำตัวเป็นขนห้าสี เสมือนตัวแทนของเบญจธาตุหรือธาตุทั้งห้า ศีรษะสีฟ้าแทนธาตุไม้ ลำคอสีขาวแทนธาตุทอง แผ่นหลังสีแดงชาดแทนธาตุไฟ แผงอกสีดำดุจน้ำหมึกแทนธาตุน้ำ สองขาสีเหลืองแทนธาตุดิน ปีกทั้งสองข้างเต็มไปด้วยลวดลาย ลวดลายบนศีรษะกล่าวถึงศีลธรรม ลวดลายบนปีกกล่าวถึงคุณธรรม ลวดลายบนหลังกล่าวถึงมรรยาท ลวดลายที่แผงอกกล่าวถึงความเมตตา และลวดลายที่ท้องกล่าวถึงสัจจะ โดยความดีงามทั้งห้าประกอบอยู่ในร่างเดียว หากสัตว์มงคลชนิดนี้ปรากฏตัวขึ้นแผ่นดินจะสงบสุขร่มเย็น

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นปรากฏให้เห็นว่าหงส์ได้มีการจัดสร้างไว้คู่กับงานศิลปกรรมที่เป็นเชิงสัญลักษณ์จีนอย่างมากมาย อาทิเช่น ประติมากรรมปูนปั้นบนศาสนสถาน (ศาลเจ้า) ลวดลายบนผืนผ้า ลวดลายบนเครื่องทอง งานแกะสลักไม้ งานปัก งานวาดหรือข้าวของเครื่องใช้ล้วนแล้วแต่มีการสอดแทรกนัยสำคัญผ่านฝีมือของเชิงช่างด้วยกันทั้งสิ้น โดยเฉพาะในองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของประเพณีวิวาห์บาบ๋าแบบโบราณ ซึ่งเจ้าสาวจะมีการสวมใส่เครื่องแต่งกายชุดบาจูปันจังหรือครุยยาว ประดับศีรษะด้วยมงกุฎดอกไม้ไหวที่ประดิษฐ์ด้วยดิ้นโปร่งโบราณ ภายในมงกุฎจะประดับด้วยหงส์ฟ้าลำตัวสีขาวและการสวมเครื่องประดับทองคำ โดยบางชิ้นมีการสลักลวดลายที่มีการสื่อความหมายเป็นรูปหงส์ เช่น เข็มกลัด ปิ่นปักผมและต่างหู หรือแม้กระทั่งมีการปักลวดลายของหงส์ไว้บนผ้าม่านตกแต่งห้องของเจ้าสาว นัยสำคัญของทรงผม ลวดลายบนผืนผ้า ข้าวของเครื่องใช้ในประเพณี ในขั้นตอนของการประกอบพิธียกน้ำชา (ผ่างเต๋) เป็นต้น โดยการนำหงส์ฟ้าซึ่งเป็นสัตว์มงคลในอุดมคติหรือเทพนิยาย ซึ่งเกิดจาก

ตำนานเรื่องเล่าหรือโบราณคติมาเป็นนัยสำคัญในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ให้สอดคล้องกับคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต ผ่านสัญลักษณ์รูปหงส์ฟ้าซึ่งเป็นสัตว์มงคลอาจจะเปรียบเสมือนสุภาษิตสอนหญิงเพื่อเตือนใจมนุษย์ให้เกิดความย่ำเกรงต่อความเชื่อและหลักปฏิบัติตามจารีตประเพณีเพื่อเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวสืบไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษานัยสำคัญของหงส์ฟ้าที่ปรากฏบนเครื่องประดับเจ้าสาวจีนจังหวัดภูเก็ต

3. วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิชาการเรื่องนัยสำคัญของหงส์ฟ้าที่ปรากฏบนเครื่องประดับเจ้าสาวจีนจังหวัดภูเก็ต ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสารวิชาการ เช่น หนังสือ งานวิจัย และเอกสารเกี่ยวกับคติความเชื่อของสัตว์มงคลในวัฒนธรรมจีน เอกสารเกี่ยวกับการแต่งกายในประเพณีวิวาห์บาบ๋า ตลอดจนเอกสารเกี่ยวกับหงส์ฟ้าสัตว์มงคลในคติความเชื่อของชาวจีน

3.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กลุ่มผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมครูภูมิปัญญา ภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑสถานในจังหวัดภูเก็ต เพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับนัยสำคัญของหงส์ฟ้าในวัฒนธรรมจีนในเชิงวิชาการ

3.2 การสังเกต ผลงานทางศิลปวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์จีนรูปหงส์ฟ้าในแขนงต่าง ๆ เพื่อทราบถึงลักษณะและรูปร่างของหงส์ฟ้าในวัฒนธรรมจีนจังหวัดภูเก็ต จำนวน 2 พื้นที่ ประกอบด้วย

พื้นที่ 1 ศาลเจ้าจีนในอำเภอเมือง อำเภอกระทู้และอำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่ได้รับความนิยมและก่อสร้างตามลำดับช่วงเวลา ได้แก่ ศาลเจ้าไล่ทู่เต้าโบ้เก้ง (เป็นศาลเจ้าแรกของจังหวัดภูเก็ต) ศาลเจ้าปุดจ้อ (จุ้ยตุ่ยเป่งเอ๊กซานกวนอิมเบี้ยว) และศาลเจ้าฮุนซานเก้งลิ่มไท้ซู้ และศาลเจ้าโก้ยเส้งอ๋อง

พื้นที่ 2 พิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมเครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ในประเพณีวิวาห์บาบ๋าและเครื่องใช้ชีวิตประจำวันต่าง ๆ ได้แก่ บ้านพระพิทักษ์ชินประชา พิพิธภัณฑ์ภูเก็ตไทหัว และพิพิธภัณฑ์เพอรานากันนิทัศน์

การรวบรวมข้อมูล

บทความวิชาการฉบับนี้ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าข้อมูลจากการศึกษาเอกสารวิชาการ เช่น เอกสารด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทางศิลปกรรมท้องถิ่น เอกสารเกี่ยวกับประเพณีวิวาห์บาบ๋าภูเก็ต เอกสารเกี่ยวกับคติความเชื่อของสัตว์มงคลในวัฒนธรรมจีน เอกสารเกี่ยวกับหงส์ฟ้าสัตว์มงคลในคติความเชื่อของชาวจีน เป็นต้น อีกทั้งรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการและผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสังเกตลักษณะของหงส์ฟ้าที่ปรากฏในผลงานทางวัฒนธรรมของชาวจีนจังหวัดภูเก็ต

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์จัดประเภทข้อมูลเนื้อหาให้เป็นหมวดหมู่ตามขอบเขตที่กำหนด และตรวจทานความถูกต้องของข้อมูล รวมทั้งการสังเคราะห์จากเอกสารที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับหงส์ฟ้าสัตว์มงคลในคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนและนัยสำคัญที่ปรากฏในหงส์ฟ้ามาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ตให้ความสำคัญต่อการเคารพนับถือเทพเจ้าลักษณะตัวบุคคลและเทพเจ้าที่เป็นสัตว์มงคลประจำทิศ ซึ่งถ่ายทอดให้เห็นได้จากการสร้างไว้เพื่อเคารพบูชาหรือเป็นเครื่องรางของขลังประจำกาย ตลอดจนการสร้างกุสโลบายเพื่อเป็นคติคำสอนให้กับบุตรหลานในโอกาสสำคัญทางวัฒนธรรมประเพณีเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสุขและประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เพื่อเตือนสติให้เกิดการฉุกคิดถึงข้อควรปฏิบัติว่าเป็นสิ่งดี

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 กล่าวว่า “คติ” หมายถึง ความเป็นไป แบบอย่าง วิธีการหรือแนวทางของการปฏิบัติ ซึ่งมีความสอดคล้องในทิศทางเดียวกันกับคำว่าคติชาวบ้านหรือคติชน ซึ่งสรุปความหมายโดยรวมที่กล่าวถึงเรื่องราวการปลูกฝังจิตสำนึกของมนุษย์ในระดับท้องถิ่นที่มีความเก่าแก่ผ่านการอบรมสั่งสอนหรือเล่าเป็นเรื่องราวสืบต่อกันมาทั้งในรูปแบบของความเชื่อ นิทาน เพลง สุภาษิต ปริศนา การละเล่นและงานศิลปะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539, หน้า 162)

จากการศึกษาค้นคว้าด้วยการสัมภาษณ์และสังเกตผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมจีน สามารถประมวลผลได้ว่าแท้จริงแล้ว หงส์ฟ้าหรือหงส์จีนถือว่าเป็นสัตว์มงคลชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นจากอุดมคติของชาวจีนโบราณและกำหนดให้หงส์เป็นสัตว์ปีกที่มีตระกูลสูง มีรูปร่างงดงาม มีเสียงร้องที่ไพเราะกังวาน ซึ่งตามความเชื่อของชาวจีนโบราณนิยมเปรียบให้หงส์เป็นสัตว์ที่มีความสูงศักดิ์และเป็นเครื่องหมายแห่งความยิ่งใหญ่ และกำหนดให้หงส์เป็นเครื่องหมายของสตรีเพศ และความยุติธรรม ดังนั้นหงส์จึงเป็นเรื่องราวของความเชื่อและนัยสำคัญของชาวจีนมากกว่าเป็นเรื่องจริง เนื่องจากยังไม่มีใครปรากฏพบหงส์ที่มีรูปลักษณ์ปรากฏตรงกับคติความเชื่อของชาวจีนในปัจจุบัน แต่มีการพบเห็นหงส์ขาวที่เป็นสัตว์คล้ายเป็ด ลำคอยาวรูปร่างสะโอดสะอง ขนเป็นสีขาวตลอดทั้งตัวว่ามีอยู่จริง จึงสันนิษฐานว่าหงส์ฟ้าที่เกิดขึ้นจากความเชื่อของชาวจีนเป็นสัตว์ในอุดมคติหรือเรื่องเล่าสืบต่อกันมาจากจีนโบราณ และเทียบเคียงให้หงส์มีความสง่างาม ความสงบสุข ความยุติธรรม โดยปรากฏผ่านผลงานศิลปกรรมในแขนงต่าง ๆ เช่น ศาสนสถานจีน งานปัก งานแกะสลัก งานประติมากรรมปูนปั้น เครื่องใช้ และเครื่องประดับทองในวัฒนธรรมประเพณีของชาวจีน และปรากฏพบหงส์ฟ้าบนเครื่องประดับเจ้าสาวบาบ๋าในอิริยาบถต่าง ๆ เช่น ท่าชูคอ ท่าโบยบิน ท่ายืน ท่าเหยียดเท้า ท่าเผยปีก ท่าเหลียวหลังและท่าเกี้ยวพาราสีทั้งในลักษณะของหงส์ตัวเดียวและหงส์คู่ เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ จำย จิตวารินทร์ (2565, 20 มกราคม) ซึ่งเป็นผู้ดูแลศาลเจ้าไล่ทู้เต้าโบ้เก้ง (ศาลเจ้ากระทู้) ซึ่งเป็นศาลเจ้าแห่งแรกของจังหวัดภูเก็ต ได้กล่าวถึงนัยสำคัญของหงส์ฟ้าที่ปรากฏในวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ตว่า หงส์ฟ้าจะนิยมสร้างไว้บนที่สูงมากกว่าการสร้างไว้บนพื้นดิน เนื่องจากเป็นสัตว์ชั้นสูงที่มีลำคอสูง เสียงร้องก้องกังวานเปรียบเสมือนสัตว์มงคลที่คอยสอดส่องดูแลและปกป้องรักษาโลกให้เกิดความสงบสุข ความร่มเย็นและปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายหลากหลายประการ นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลอีกว่าหงส์ฟ้า หรือหงส์จีน หรือหงส์ไฟ ท่วงท่าจะมีความสง่างาม แสดงถึงพลังอำนาจ เช่นการกางปีก ชูคอสูง และจะไม่นิยมสร้างไว้คู่กับบ้านเรือนเพื่อคู่บารมีของมนุษย์ เพราะเชื่อว่าเป็นสัตว์เทพเจ้าตามตำนานจีนจะต้องนำมาสร้างไว้คู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยเปรียบเสมือนแผ่นดินสวรรค์

ภาพที่ 1 ศิลปกรรมงานปูนปั้นรูปหงส์ฟ้าบนหลังคาศาลเจ้าเจ่งกอถัง
ที่มา : ณัฐฐิณี สว่างภพ (2564, 31 มกราคม)

ในประเพณีวิวาห์ของชาวไทยเชื้อสายจีนกลุ่มชาติพันธุ์บาบ๋าจังหวัดภูเก็ต เป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะทั้งในลำดับขั้นตอนของประเพณี เครื่องทองของหมั้น ขนมมงคลและสิ่งสำคัญคือวัฒนธรรมการแต่งกายที่ได้ปรากฏพบการนำหงส์ฟ้ามาใช้ในองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของเครื่องแต่งกายเจ้าสาวในประเพณีวิวาห์บาบ๋าแบบโบราณ โดยพบว่า เครื่องประดับเจ้าสาวจีนจังหวัดภูเก็ตที่ปรากฏพบหงส์ฟ้ามีจำนวน 3 ส่วน ดังนี้

1. หงส์ฟ้าบนเครื่องประดับศีรษะ

เครื่องประดับชิ้นสำคัญของเจ้าสาวบาบ๋าคือการสวมใส่มงกุฎดอกไม้ไหว และมีการประดับตกแต่งด้วยผีเสื้อ จำนวน 1 ตัว และหงส์ฟ้าลำตัวสีขาว จำนวน 1 ตัว ซึ่งเรียกว่า “เพิ่งฮว่าง” โดยจะประดับอยู่ด้านของมงกุฎดอกไม้ไหว ซึ่งหงส์ฟ้าจะเป็นลักษณะหงส์สยายปีออกไปด้านหลัง มีลำตัวขนาดเล็กประมาณ 2.5 นิ้ว ประดิษฐ์ขึ้นจากดิ้นโปร่งสีเงิน จากการสังเกตของผู้ศึกษาจะพบหงส์ฟ้าอีกหนึ่งลักษณะที่ประดับอยู่ในมงกุฎของเจ้าสาวจีนโดยทำขึ้นจากทองเหลืองหรือทองคำแท้ ประดับตกแต่งด้วยอัญมณีชนิดต่าง ๆ

ภาพที่ 2 หงส์ฟ้าในเครื่องประดับศีรษะของเจ้าสาวชาวจีนบาบ๋า
ที่มา : Tong, Lillian (2014, p 34)

จากบทความในหนังสือเรื่อง Straits Chinese Gold Jewellery ที่กล่าวถึงเครื่องประดับรูปหงส์ฟ้าสำหรับเจ้าสาวเพอรานากัน กล่าวว่า “In Chinese culture, phoenixes are used as decorations for weddings and royalty, along with dragons. The phoenix and dragon symbolize the blissful yin yang relations between husband and wife.” (Tong, Lillian, 2014, p 35) สามารถแปลความได้ว่า ในวัฒนธรรมของชาวจีน นกฟีนิกซ์ (หงส์ฟ้า) และมังกรถูกนำมาใช้เป็นเครื่องประดับสำหรับชนชั้นเจ้านายสวมใส่ในงานวิวาห์ นกฟีนิกซ์และมังกรเป็นสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ของหยินและหยางที่เปี่ยมด้วยความสุข ระหว่างการมีชีวิตคู่ของความเป็นสามีและภรรยา

2. หงส์ฟ้าบนลวดลายต่างหู

การออกแบบและสร้างสรรค์เครื่องประดับต่างหูสำหรับเจ้าสาวมีรูปร่างเป็นหางของหงส์ฟ้า โดยทั่วไปจะนิยมเรียกว่า “ต่างหูหางหงส์” เป็นลักษณะต่างหูแนบชิดติดกับใบหู ตวัดปลายหางออกไปด้านนอกคล้ายกับหางของหงส์ จะนิยมสวมใส่ไว้เป็นต่างหูชิ้นแรกก่อนจะนำต่างหูระย้ามาตกแต่งเพิ่มเติม

ภาพที่ 3 ต่างหูหางหงส์
ที่มา : ณัฐฐิณี สว่างภพ (2565, 9 มีนาคม)

3. หงส์ฟ้าบนลวดลายเข็มกลัดติดตัวเสื้อและจี้ห้อยคอ

ลวดลายบนหงส์ฟ้าบนเข็มกลัดติดตัวเสื้อจะมีลักษณะเป็นเข็มกลัดทองเหลืองฉลุลวดลาย ประดับตกแต่งด้วยเพชรซีก ในลักษณะของหงส์ตัวเดียว หรือหงส์คู่ในอิริยาบถต่าง ๆ เช่น ท่ากางปีก ท่ายกเท้า ท่าโบยบิน ท่าเหลียวหลัง หรือท่าเกี้ยวพาราสี เป็นต้น โดยปกติแล้วเสื้อครุยของเจ้าสาวจะไม่มีกระดุม จึงนิยมใช้เข็มกลัดรั้งสาบเสื้อไว้ไม่ให้หลุดออกจากกัน

ภาพที่ 4 จี้ห้อยคอลวดลายหงศฟ้า
ที่มา : ณัฐฐิณี สว่างภพ (2565, 9 มีนาคม)

นอกจากมีการนำนัยสำคัญของหงส์ฟ้ามาใช้บนเครื่องประดับสำหรับเจ้าสาวแล้ว ยังปรากฏบนลวดลายบนข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ประดับตกแต่งงานวิวาห์ เพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับคู่บ่าวสาว อาทิเช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้านุ่ง ถ้วยชาม และผ้าม่านปักไหมทองประดับห้องเจ้าสาว เป็นต้น

ภาพที่ 5 หงส์ฟ้าปักไหมทองบนผ้าม่านห้องเจ้าสาว บ้านพระพิทักษ์ชินประชา จังหวัดภูเก็ต
ที่มา : วิกรม กรุงแก้ว (2565, 27 กุมภาพันธ์)

กล่าวสรุปได้ว่า นัยสำคัญว่าหงส์เป็นใหญ่ในหมู่สัตว์ปีก มีรูปร่างและสรีระที่สง่างาม ทรงพลังอำนาจ การเยื้องย่างมีท่าทางน่าเกรงขามและจะปรากฏตัวในแผ่นดินที่มีความสงบสุข ร่มเย็น แฝงไว้ด้วยหลักธรรม 5 ประการ คือ เมตตาธรรม (มีความเมตตากรุณา) มโนธรรม (มีจิตใจดีงาม) จริยธรรม (ประพฤติดี) ปัญญาธรรม (มีสติในการดำรงตน) และสัตยธรรม (มีความซื่อตรง) นอกจากลักษณะของหงส์ที่ปรากฏให้เห็นถึงความเชื่อในด้านของเสียงร้องก้องกังวานประดุจเสียงขลุ่ย เมื่อหงส์ฟ้าปรากฏตัวท่ามกลางท้องฟ้าจะทำให้มวลหมู่นกต่าง ๆ บินตาม จึงเป็นการบอกกล่าวถึงนัยสำคัญให้เจ้าสาวทราบว่า เมื่อเข้าสู่การแต่งงานไปใช้ชีวิตอยู่บ้านสามีจะต้องเป็นสตรีที่มีปิยวาจา

อ่อนหวาน ปฏิบัติตนด้วยความเป็นศรีภรรยาที่ดี ดูแลบ้านเรือนด้วยการปกครองครอบครัวให้เกิดความสงบร่มเย็นและสันติสุข มีการใช้ชีวิตสมรสในการครองรักครองเรือน และดำรงตนให้อยู่ในบทบาทของความเป็นสตรีเพศตามแบบอย่างวัฒนธรรมจีนโบราณ คือ มีศักดิ์ศรี มีคุณธรรม มีปิยวาจา มีความงามทั้งภายนอกและจิตใจ

ตามแนวคิดหลักทฤษฎีสัญญะวิทยา กล่าวถึงการมีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อของมนุษย์ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสัญญะรูปหงส์ฟ้าที่ปรากฏในวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต ผสมผสานกับหลักความเชื่อของชาวจีนที่มีมาแต่โบราณในเรื่องการกำหนดทิศที่ตั้ง รูปลักษณ์และสีสัน ดังนั้นความหมายของสัญญะที่ปรากฏในงานศิลปกรรมรูปสัตว์ของชาวจีนอาจจะใช้ตรรกะด้านความเชื่อมาเป็นตัวกำหนดให้มนุษย์เกิดความยำเกรงต่อศาสนาและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดย สุภางค์ จันทวานิช (2553, หน้า 218) อธิบายไว้ในหนังสือทฤษฎีสังคมวิทยา กล่าวว่า “สัญศาสตร์” หรือ “สัญวิทยา” คือรูปแบบความรู้และการศึกษาธรรมชาติของสิ่งที่เป็นตัวแทนโดยมีความสัมพันธ์ของสัญญะกับของจริงที่ถูกแทนที่ ได้แก่ 1) รูปเหมือน (Icon) เป็นเครื่องหมายที่มีรูปร่างลักษณะเหมือน (resemblance) หรือคล้ายกับของจริง 2) ดัชนี (Index/indices) เป็นเครื่องหมายที่มีความเชื่อมโยงของจริงแบบเป็นเหตุเป็นผลกัน (causal connection) เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นควันไฟเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ามีไฟไหม้ 3) สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงบางสิ่งบางอย่างเชื่อมโยงระหว่างสัญลักษณ์กับของจริง

ดังนั้นนัยสำคัญซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญทางด้านวัฒนธรรมทั้งในระบบความเชื่อ ศาสนา การศึกษา การปกครอง ตลอดจนการนันทนาการที่ชาวไทยเชื้อสายจีนสร้างขึ้นไว้เป็นตัวแทนของคุณงามความดี ล้วนทำหน้าที่ในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจมนุษย์ที่สามารถปรากฏในรูปแบบของการเล่าเป็นเรื่องราว หรือปรากฏนัยสำคัญของคำสอนที่แฝงไว้ในวรรณคดี บทเพลง ปริศนา ภาษิต การร้องรำทำเพลง นิทานชาวบ้าน การสื่อสาร ผลงานศิลปกรรมและคำสอน ซึ่งแสดงออกทางการปฏิบัติหรือการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นไปสู่รุ่น ด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกของมนุษย์ในระดับท้องถิ่นที่มีความเก่าแก่สืบต่อกันมา ตลอดจนการปฏิบัติตนให้เห็นเป็นแบบอย่างและแฝงไว้ด้วยกุสโลบายเพื่อเป็นเครื่องหมายที่แสดงให้ว่าเป็นสิ่งดีและมีความเป็นมงคล สามารถปกป้องคุ้มภัยด้วยการปฏิบัติอยู่ในครรลองคลองธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้นเมื่อดำรงตนด้วยหลักคุณธรรม

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ผลการศึกษานำไปเป็นข้อมูลในเชิงวิชาการ เพื่อเผยแพร่ความรู้ ให้นักเรียน นักศึกษาและผู้ที่ให้ความสนใจในผลงานศิลปกรรมท้องถิ่น

5.2 ควรมีการศึกษานัยสำคัญเกี่ยวกับสัตว์มงคลประเภทอื่น ๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม

6. บรรณานุกรม

จ๋าย จิตวารินทร์. ผู้ดูแลศาลเจ้าไล่ทู้เต้าโบ้เก้ง (ศาลเจ้ากระทู้) จังหวัดภูเก็ต. (20 มกราคม 2565). สัมภาษณ์.

ชุน เจี๋ยน คุน. (2560). *ซานไห่จิง คัมภีร์ขุนเขาและท้องทะเล.* นนทบุรี: วาราพับลิชชิ่ง.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2544). *สัตว์มงคลจีน.* กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

สุภางค์ จันทวานิช. (2553). *ทฤษฎีสังคมวิทยา.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Tong, Lillian. (2014). Straits Chinese Gold Jewellery. Malaysia:Eastern Printers SdnBhd.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวณัฐจิณี สว่างภาพ
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักศึกษาสาขาวิชาศิลปะการจัดการแสดง
วัน เดือน ปี เกิด	21 กรกฎาคม 2543
ที่อยู่ปัจจุบัน	172 ถนนราษฎ์บำรุง ตำบลตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	0951064802

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

-

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

-

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิกรม กรุงแก้ว
ตำแหน่งปัจจุบัน	ประธานสาขาวิชาศิลปะการจัดการแสดง
วัน เดือน ปี เกิด	30 สิงหาคม 2527
ที่อยู่ปัจจุบัน	69/510 ถนนเจ้าฟ้า ตำบลวิชิต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	0897697587

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2561	ศศ.ด.	นาฏยศิลป์ไทย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2556	ศศ.ม.	ไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
2551	ศศ.บ.	นาฏศิลป์และการละคร	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2564-ปัจจุบัน	ประธานสาขาวิชาศิลปะการจัดการแสดง	สาขาวิชาศิลปะการจัดการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
2551-2559	อาจารย์	สาขาวิชาศิลปะการจัดการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

วิกรม กรุงแก้ว. (2563). วัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีชาติพันธุ์บาบ๋าในจังหวัดฝั่งทะเลอันดามัน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

วิกรม กรุงแก้ว. (2561). การพัฒนารูปแบบผ้าพื้นเมืองภูเก็ตสู่นาฏยศิลป์ร่วมสมัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

วิกรม กรุงแก้ว. (2560). เทคนิค วิธีการ และแนวทางอนุรักษ์ทรงผมชักอิโบย: กรณีศึกษาจังหวัดภูเก็ต. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

-

Local identity with tourism development on the basis of income distribution to the community A case study of Ban Dong Huai Luang Community, Ban Than Subdistrict, Ban Lat District, Phetchaburi Province

Worophong Sangpud[1*], Bampen Maitreesophon [2], Thanasin Janthadech[3] Orawan Iamsriwan [4] and Mujalin Panomchon[5]

[1]Faculty of Public Administration and Social Studies, Stamford International University, 76120, 0805972584, worophong.sangpud@stamford.edu

[2]Faculty of Public Administration and Social Studies, Stamford International University, 76120, 0948693800, bampen.maitreesophon@stamford.edu

[3]Faculty of Business and Technology, Stamford International University, 76120, 0905966596, thanasin.janthadech@stamford.edu

[4]Public Health Technical Officer, Practitioner Level, Prachuap Khiri Khan Provincial Health Office , 77000, 0824826343, orawan.bubee@gmail.com

[5]Independent Scholar, Phra Nakhon Sri Ayutthaya, 13000, 0939515415,

Abstract

If the local community wants to develop income distribution to the community to the household so that every kitchen has a good quality of life. have enough income to feed the family members without losing the identity of the local area from the original The development process is possibly in practice. And can see the results in terms of income into the community How should form the development process. Ban Dong Huai Luang Community, Ban Than Subdistrict, Ban Lat District, Phetchaburi Province, is one example of using the villagers' way of making a living by collecting produce from Palmyra Palm trees as an important selling point to attract people to travel. and buy products from villagers in the community create a fundamental economic system or stable community economy under the cooperation of the villagers in the community on the basis that the development will take place under the drive of the villagers in the area and without changing the environment that is outstanding which uses the cost of local identity to create a model for finding and distributing income to the community without causing a negative impact on the environment in that area This will lead to sustainability in the use of resources which meet the needs of the country's development in terms of creating a community economy by using cultural wisdom

Keyword: Local identity, income distribution, traveling

1. Community identity to the identity of tourism

The major challenge of Thai society today is not just about dealing with the epidemic problem. But there are still challenges from the socio-economic system that has changed the culture of life of people in Thai society from the past. whether it is a matter of conducting a new way of life which must emphasize safety and hygiene As a result, Thai society has to adapt a lot in all dimensions. One of the important dimensions is The dimension of communication and work that depends mainly on technology. People everywhere, whether urban or local. They all need to build their enthusiasm to keep up with the dynamics of change. Therefore, it cannot be denied that factors such as epidemics, technology Government policies are all the things that cause Thai society to hurry to develop the potential of oneself, community, and household to be ready to cope with changes all the time. in line with the research by Phra Mongkol Sumungkalo (2017: 65) Said that technology has now played a role in human life and the development of rapid progress. can access information, knowledge and exchange knowledge more easily As a result, the use of economic capital resources is quickly used. The way of life of people in society will change. Some of these changes often affect the identity of the local community in terms of positivity or the benefits the local community receives. and the picture of the negative impacts that cause problems following the change as the research by Vilaiwan Twichasri (2017: 65) study on community identity: concepts and management for sustainable tourism based on Buddhist peaceful methods of Chiang Khan Sub-District Municipality, Loei Province. cultural traditions Ethnicity is passed down to the present day. is the unique identity of the area coupled with natural conditions The topography is a complex mountain range. cold climate There are a variety of tourist attractions. Therefore, it is suitable for tourism as well. But nowadays, Chiang Khan has changed a lot due to tourism trends. A number of changes have been seen in the number of tourists increasing. The traditional old houses are starting to change. Started to have a commercial building And outside business people to invest in the positive effect, it is undeniable that this is a fast growing economy. which is a leap forward change But at the same time, Chiang Khan had to first deal with the chaos. more people come together to travel There has been a change in whether the houses that used to have the uniqueness of a wooden house then demolished the house and replaced it with a modern house for business results until the original remains Lacking the identity of a indigenous community that used to be a peaceful city have a simple lifestyle The identity of Chiang Khan that people think of or the original identity is lost. It is therefore an important question whether If the local community wants to develop income distribution to the community to the household so that every kitchen has a good quality of life have enough income to feed the family members practical development process And can see the results of the revenue should form the development process. In addition, the development process for the distribution of income in the

community must not damage the identity of the area. Because products that generate income for the local community are not only souvenirs, consumer goods or local consumer products, but also include products from the atmosphere come from environment come from way of life and the identity of the area that brings people to travel and absorb those atmospheres This kind of product, although intangible. but is the uniqueness of the area is the key point of attracting people to travel and the expenditure in the area and thus resulting in the villagers having more income from selling goods or services to tourists. Therefore, the development of the local community economy or any sustainable economy There should be broader dimensions in terms of preservation, restoration, local management capabilities. on the basis of taking into account the identity of the area and lay down a development framework that must not damage the identity of the community. Therefore, the development of the basic economy or the local economy can grow with a solid foundation

2. The identity of the city of Petch with being Ban Dong Huai Luang

If mentioning Phetchaburi Province The symbol that can indicate the identity of Phetchaburi is inevitable. Palm palm trees, in Phetchaburi province, there are many Palmyra Palm trees. especially in Ban Lat District (Pilaiphon Thammarak, 2011), where sugar Palmyra Palm trees are widely planted. There are also many sugar Palmyra Palm trees that grow naturally. The people of Phetchaburi in the Ban Lat District area tend to make a living in palm sugar. The uniqueness of jaggery here is its unique sweet smell. and is often one of the key ingredients in both savory and sweet dishes of the Petchburi people. palm sugar planting in Phetchaburi Province Especially in Bang Dong Huai Luang area, it is famous as a sugar producer with a long history. With a process that reflects through the story of the villagers' way of life, the occupation of harvesting products from Palmyra Palm trees is considered the local wisdom of the Phetchaburi people. that have developed from adapting to the natural environment until becoming a local wisdom At the same time, the way of life of the villagers For example, the routine of cultivating sugar cane to collect sugar or sugar cane can be a form of attracting tourists to visit and buy products from villagers at the production sites. These are the starting points for income development. get people in Ban Dong Huai Luang community without making the environment local context convert to commercial In addition, the establishment of membership groups to drive communities' income through various channels through household activities is also an important part of the villagers' cooperation in creating innovation through unique resources. For example, using jaw tan to make jaw tan fried rice. It is a menu offering for tourists to taste. or bringing palm leaves to make basket weaving machines These are the unique raw material processing of the area. to the development of income per household create a fundamental economic system or stable community economy under the cooperation of the villagers in the community on the basis that the development takes place

under the drive of local people and without these distinctive environmental variations. What emerged from the activities of Ban Dong Huai Luang also reflects the importance of local identity along with the use of identity costs to create a model for earning and distributing income to the community. without causing any negative impact on the local environment in accordance with Punyavee Visadsoontornsaku, Chawalee na Thalang, Sahanon Tungbenchasirikul and Chompunuch Jittithavorn (2020: 22) having said that a community has its own specific activities is an advantage for that community. that will create or create an incentive for people to travel in the area It also corresponds to Utaiwan Phuthed (2019: 99) What attracts tourists is a part of the village's culture The way of life of the people in the village including occupations in the area that still maintains a unique locality, both rural and cultural traditions which should be promoted and preserved in order to build on the local cultural tourism of Ban Dong Huai Luang Phetchaburi Province

3. Conclusion

From the case study, it was found that The key challenge of bringing the identity of the community as a selling point in tourism can lead to the distribution of income for the villagers in that community. It is imperative that there be a focus on development by building on local wisdom. to create a unique identity for the product add value and value to products until able to create jobs and generate income from the cultural capital of the local people such as Ban Dong Huai Luang Community, Ban Lat District, Phetchaburi Province focusing on bringing the uniqueness of palm palm trees with the method of growing and dying to keep the sugar fresh or products from palm sugar to be processed into various types of products under folk wisdom integrated with tourism with the aim of conserving arts and culture along with the dissemination of community identity. folk wisdom to the public which is considered the Ban Dong Huai Luang community can be a model that has developed the community to become a tourist community with conservation and preserve the identity of the community important that communities build cooperation by using groups of people with similar development needs to come together in order to lay a foundation for the integration of community products. and creative tourism such as sports tourism These will create an attractive dimension to the outside society. In addition, the community should use an advertising format that makes it easier for people to reach. And do it continuously to create awareness. like a stimulus attract more tourists to the area

In addition, activities arising from the villagers' way of life also allow tourists to come in contact and take part in the activities of the people in the community. to create excitement and impress the tourists So it can be concluded that The tourism management model of the Dong Huai Luang community should be in the form of cooperation from the villagers in the area. beneath a community base on the participation process and cooperation from all sectors This will lead to

the development and application of the knowledge of wisdom to promote sustainable tourism management in the community.

4. References

1. Twichasri, V. (2017). Identity of Community: Concept and Management for Sustainabl Tourism by Buddhist Peaceful Means of Chiangkhan Municipality, Lei Province, 1(2), 63-74.

2. Pilaiphon Thammarak. (2011). Social and cultural change in Tantanote making : a case study of moo 6 Ban Dong Huai Luang, Ban Tan Subdistrict, Ban Lat District, Phetchaburi Province, Retrieved from http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/19645

3. Phra Mongkol Sumungkalo. (2017). Social Change Affecting The Way of Life of Lawa Ethnic Group, Moo 11, Papae Sub-District, Maesariang District, Maehongson Province, 8(2), 57-68.

4. Visadsoontornsaku, P., Na Thalang, C., Tungbenchasirikul, S., & Jittithavorn, C. (2020) Potentiality Development Approach for Community-based Tourism in Nakhon Ratchasima Province, 10(3), 22-33.

5. Phuthed, U. (2019). Guidelines for Enhancing the Potential of Cultural Tourism Management, Wat Nong Pho, Nakhon Sawan Province, 6(2), 96-104.

6. Suriyawong, K., Huannaklang, S., & Boonpap Common, T. (2021). Communication for Creative Tourism Development by Community Participation of Phetchaburi Province, Journal of Human Society Review (MSU), 23(1), 43-57.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

รูปถ่าย

ชื่อ-นามสกุล **วรพงศ์ แสงผัด**

ตำแหน่งปัจจุบัน **หัวหน้าหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต**

วัน เดือน ปี เกิด **3 ตุลาคม พ.ศ. 2531**

ที่อยู่ปัจจุบัน **339/305 คอนโดบ้านทิวลม ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี 76120**

เบอร์โทรศัพท์ **02971 8226**

เบอร์โทรสาร

เบอร์โทรศัพท์มือถือ **080597-2584**

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2558	รป. ม.	รัฐประศาสนศาสตร์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2553	ศศ.บ.	รัฐศาสตร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2563-ปัจจุบัน	หัวหน้าหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ดวิทยาเขตชะอำ-เพชรบุรี
2561-2563	ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ดวิทยาเขตชะอำ-เพชรบุรี
2558 – ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ดวิทยาเขตชะอำ-เพชรบุรี

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

วรพงศ์ แสงผัด. (2562). “แนวทางการนำคุณค่าของผู้สูงอายุสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านเขาแดง อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. เสนอต่อ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด ภายใต้ทุนภายในมหาวิทยาลัยฯ

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

วรพงศ์ แสงผัด. (2564). บทบาทภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการปรับตัวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. เสนอต่อ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด ภายใต้ทุนภายในมหาวิทยาลัยฯ

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวบำเพ็ญ ไมตรีโสภณ
ตำแหน่งปัจจุบัน	คณะรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	30 พฤษภาคม พ.ศ. 2506
ที่อยู่ปัจจุบัน	1321 ถนนเขตวนา ต.ชะอำ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี 76120
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	081-623-5798

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2556	ปร.ด.	พัฒนศึกษา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2530	ศศ.ม.	โสตทัศนศึกษา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2527	ศศ.บ.	ภาษาอังกฤษ	มหาวิทยาลัยศิลปากร

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	คณบดี คณะรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศึกษา	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายธนสิน จันทเดช
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	1 เมษายน พ.ศ. 2523
ที่อยู่ปัจจุบัน	53/1652 หมู่บ้านพฤกษา20 ต.คูคต อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี 12130
เบอร์โทรศัพท์	02-7694000
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	090-5966596

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2559	บธ.ด..	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2548	บธ.ม.	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2545	ศศ.บ.	ภาษาอังกฤษ	มหาวิทยาลัยนเรศวร

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

Creative tourism under the framework of Happy Model

Thanasin Janthadech[1] Bampen Maitreesophon [2] Worophong Sangpud[3]

[1]Faculty of Business and Technology, Stamford International University, E-mail:Thanasin.janthadech@stamford.edu

[2]Faculty of Public Administration and Social Studies, Stamford International University, 76120, Email: bampen.maitreesophon@stamford.edu

[3]Faculty of Public Administration and Social Studies, Stamford International University, 76120, worophong.sangpud@stamford.edu

Abstract

The Happy Model is the development of tourism products by adding value and creating a sustainable well-being society, as well as increasing the number of quality tourists to the country with the goal of creating high-quality tourism. The Happy Model is comprised of four activities: 1) Eat Well: food quality management and food service with good nutrition and hygiene. Capable of connecting local identity values and cultural ways of life, such as the use of delicious, clean, non-toxic, and useful local food herbs. 2) Live Well is the management of the quality of accommodation. Places and facilities that meet standards for safety, service, and environmental stewardship. Capable of connecting local identity values and cultural lifestyles, such as standardizing accommodation Service management of standard waste and waste management systems. 3) Fit Well is the management and design of healthy tourism. Sports, recreation, play, and local traditions such as cycling, running, walking, swimming, diving, mountain climbing, and Thai boxing encourage proper movement. 4) Give Well is the management of tourism activities that promote social sharing between locals as hosts and visitors in order to foster shared values, such as locals recommending new products and places (Unseen). Volunteers learning from village sages, planting forests, teaching children's books, and bathing elephants are examples of community activities.

Keywords: Happy Model, Creative Tourism, High quality Tourism

1. Introduction

The Happy Model is the development of tourism products by adding value and creating a sustainable well-being society, as well as increasing the number of quality tourists to the country with the goal of creating high-quality tourism.

1.Eat Well

Eat Well is food quality management and nutritious food service, as well as good hygiene, that can relate local identity values and cultural patterns such as the use of local ingredients, local food, and medicinal plants that are tasty, clean, non-toxic, and wholesome. Food culture has been a part of Thai society for a long time. Thailand is an agro-industrial country and a leader in exporting agricultural products and agro-industry, promoting the image of being the world's kitchen since the establishment of "Agriculture of Thailand." Biological and cultural values in each region of Thailand can create a distinct identity and food identity, attracting tourists and generating revenue for Thailand while also distributing revenue to all sectors. (Boonlae W., Wongmontha S., Na Thalang Ch. & Phongphonratana K., 2021). According to the Happy Model concept, it is critical to improve the capability of products and services in the field of good food or eating well, with the goal of developing throughout the supply chain, namely "upstream," through the promotion of safe agriculture. To promote a basic economy, encourage the use of raw materials that reflect local identity. "Mid-water" is adding value to local raw materials to upgrade food products and services, and "downstream" is promoting high-quality tourism, creating an image of Thailand's Sustainable Tourism.

Eat Well identity

• Raw materials and local origins, i.e., Geographical Indication (GI), applied to food and beverage items, processed food products such as plants, vegetables, fruits, herbs, meat, and insects.

• Food items and local tools that are unique, such as local food items, savory food, sweet food, snack food, souvenir food.

• Cultural lifestyles related to consumption, i.e., production patterns, eating, services, materials, and unique packaging.

2. Live Well?

The management of the quality of accommodation, facilities, and facilities that meet standards, safety, service, and environmental stewardship, such as having standardized accommodation, waste management system, and standardized waste, and proper service management.

Improving the quality and standards of place and facility support is an important part of developing high-quality tourism. Service establishments or service businesses that want to be a tourist attraction must consider a standardized management system, safety, sanitation, and fairness. (Nakhon Phanom Provincial Office, 2022). Simultaneously, service models and procedures that may

address needs while also connecting the local identity must be developed under the Happy Model concept. The ability of products and services in the field of Well-being or Live Well, with the goal of developing support and facilities in accordance with local identity values. Health and safety standards management support high-quality tourism and help Thailand develop a sustainable tourism image.

Identity of well-being

• Architectural characteristics that show identity, such as the nature of buildings building.

• Local wisdom and culture related to area design, such as local materials used for decorating buildings, defining colors.

3.Good exercise (Fit Well)

Exercise well (Fit Well) tourism management and design improve good health. Sports, recreation, games, and local traditions such as cycling, running, walking, swimming, diving, mountain climbing, and Thai boxing promote proper movement.

One of the goals of the development of high-quality tourism is that tourism can play a role in promoting the creation of a "Good Health Society," which includes physical health, psychological well-being, and social well-being for both locals and tourists. "Exercise" is one of the tools that are essential to the creation of good health, as exercise is any physical activity that strengthens and strengthens the body. (Nilarun P., Wilasthip M., & Wichayanupap W., 2018). Which, if the concept of exercise is appropriately implemented in tourism It is part of the Happy Model philosophy of creating a travel experience while also promoting excellent health. As a result, it emphasizes the value addition of products and services in the sector of fitness or Fit Well, with the goal of generating creative tourism design that promotes well-being and can connect values, local identity, and style. High-quality tourism is promoted by the cultural way of life. Create a long-term tourism image for Thailand.

Good fitness identity

• Characteristics of games, traditions, and recreation that have been applied to exercises such as dancing, dancing, rowing, Muay Thai, Nora Bic, playing Saba Wheel, slapping a map, and playing Phi Ta Khon.

• Lifestyles related to exercise such as places used, patterns of use, local materials, and equipment.

4.Give Well

Give Well is the administration of tourist activities that promote social sharing among locals as hosts and guests in order to foster shared values, such as presenting local products and new destinations (Unseen). Volunteers from the community learn from village elders while planting forests, teaching children, and bathing elephants.

Everyone has two statuses in every social context: "to be both a giver and a receiver," exactly as the dimension of tourism in all roles of those involved in the tourism system, whether it is the corporate sector, the community sector, or tourists. (Siripattana K., & Worapatthirakul P., 2021). They rely on and share one another. From the goal of promoting high-quality tourism that focuses on the concept of creating a sharing economy (Sharing Economy) to lead to the creation of a sharing society (Sharing Society), and from the idea that the society can develop sustainably due to people cooperating in society and having a sharing culture It will allow us to coexist happily and sustainably under the Happy Model philosophy. As a result, it prioritizes adding value to goods and services in the form of sharing good things or giving well, with the goal of developing a design management system for social sharing activities between localities as hosts and tourists to produce shared value. Together, they can combine values, local identity, and cultural way of life, encouraging high-quality tourism, tourism image, and sustainable tourism.

Identity of good sharing

• Exotic local identity (Unseen), such as providing knowledge from local servants. Acting with local people.

• Learning centers and social activities such as making weaving machines, bathing elephants, and harvesting rice.

Summary

The Happy Model project towards sustainable high-quality tourism is creating understanding and acceptance of the development of high-quality tourism with the Happy Model for both the public, private, and public sectors by driving Thai tourism and services, there must be a selling point have a different story, and there are ongoing activities of interest in each area. There is substantial publicity and the rewards of participating in numerous activities. Maintain current information and bring data to analyze for future improvement. long-term standard care Developing mindfulness and raising awareness increase local/community participation and introduce new Unseen places to suit visitor requirements to create goods and services based on the Happy Model approach with many relevant industries People in the community local government organization should encourage involvement and develop staff to be ready according to requirements, as well

as share information and Happy Model concepts. Educational institutions, both public and private, all contribute to the design of tourism appropriate for the province's setting in collaboratively establishing Happy Model tourism for implementation. Using the Happy Model Manual, a model of good mood, continuous and lasting happiness can be achieved in all provinces throughout all five regions.

Reference:

Department of Tourism. (2022). The situation of tourism in the country by province, year 2021. Retrieved February 9, 2022, from https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=628.

Siripattana K., & Worapatthirakul P. (2021). Promotion of Historical and Cultural Tourism in Nakhon Phanom Province, Journal of Buddhist Social Sciences and Anthropology, Vol.6(2), PP.66-81.

Nakhon Phanom Provincial Office (M.P.P.). Nakhon Phanom Provincial Development Plan 2018 - 2022 (Review Edition for the year 2022), Strategic and Information Group for Provincial Development. Retrieved February 9, 2022. From http://www2.nakhonphanom.go.th/files/com_news_struct/2021-08_a2841d1d028605d.pdf.

Nilarun P., Wilasthip M., & Wichayanupap W. (2018). Adaptation Behavior of Tourists in Community Tourism in Samut Songkhram Province. Journal of Innovation and Management, Vol.6(2), PP. 131–142.

Boonlae W., Wongmontha S., Na Thalang Ch. & Phongphonratana K. (2021). A Study of Behavior of Thai Tourists and Marketing Communication. Integrated to promote cultural tourism of Chanthaburi Province. Interdisciplinary Journal of Humanities and Social Sciences, Vol.4(1), PP. 192 - 201.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายธนสิน จันทเดช
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	1 เมษายน พ.ศ. 2523
ที่อยู่ปัจจุบัน	53/1652 หมู่บ้านพฤกษา20 ต.คูคต อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี 12130
เบอร์โทรศัพท์	02-7694000
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	090-5966596

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2559	บธ.ด..	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2548	บธ.ม.	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2545	ศศ.บ.	ภาษาอังกฤษ	มหาวิทยาลัยนเรศวร

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวบำเพ็ญ ไมตรีโสภณ
ตำแหน่งปัจจุบัน	คณะรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	30 พฤษภาคม พ.ศ. 2506
ที่อยู่ปัจจุบัน	1321 ถนนเขตวนา ต.ชะอำ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี 76120
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	081-623-5798

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2556	ปร.ด.	พัฒนศึกษา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2530	ศศ.ม.	โสตทัศนศึกษา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2527	ศศ.บ.	ภาษาอังกฤษ	มหาวิทยาลัยศิลปากร

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	คณบดี คณะรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศึกษา	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล **วรพงศ์ แสงผัด**

ตำแหน่งปัจจุบัน **หัวหน้าหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต**

วัน เดือน ปี เกิด **3 ตุลาคม พ.ศ. 2531**

ที่อยู่ปัจจุบัน **339/305 คอนโดบ้านทิวลม ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี 76120**

เบอร์โทรศัพท์ **02971 8226**

เบอร์โทรสาร

เบอร์โทรศัพท์มือถือ **080597-2584**

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2558	รป. ม.	รัฐประศาสนศาสตร์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2553	ศศ.บ.	รัฐศาสตร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	หัวหน้าหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ดวิทยาเขตชะอำ-เพชรบุรี

Learning and opening the world to experience Phuket culture through the series “I told sunset about you”.

Thanasin Janthadech [1] Naisara Kullavanijaya [2] Aripon Jarrunakorn [3] Pacapon Robkob[4]

[1] Faculty of Business and Technology, Stamford International University

E-mail : Thanasin.janthadech@stamford.edu

[2] Faculty of Communication arts and Design , Stamford International University ,084-696-4965

E-mail : kenukrins@hotmail.com

[3] Faculty of Communication arts and Design, Stamford International University ,081-5964915

E-mail : aripon.j@gmail.com

[4] Stamford International University ,081-9644596 E-mail : popzone1975@gmail.com

Abstract

Many people consider flying overseas or inside the country to unwind during the COVID-19 outbreak. A vacation to the magnificent southern seas of Phuket, Thailand's popular tourism destination for both foreigners and Thais. Not just the sea If there are activities that tourists value. To experience the ambiance of the old city, which combines different civilizations. Come learn how to recognize Sino-European architecture. Come to experience the gastronomy that combines elements from several societies to create something unique to the province. As a reason, Phuket has earned the moniker "Pearl of the Andaman." It is also a UNESCO Creative City in the realm of food science.

Line Tv is one of the entertainment applications that offers a full range of entertainment services. In addition to being a content creator who benefits society and the country. For example, teenagers and many viewers were drawn to the series Y, I told sunset about you, which was co-produced with Nadao Bangkok. Until being well-known in many nations, including China, and collecting numerous achievement awards from both domestic and international organizations. All of this is the result of the collaboration of all parties involved in the production and the usage of the filming location to portray the being's individuality. Phuket's way of life, culture, and architecture allow the audience to watch and relax during the Covid-19 pandemic, which has indirectly improved the Phuket economy. Including a new form of tourism public relations in the form of drama series integrating new media. In a crisis, there is an opportunity for producers use the new media as a medium for transmitting the country's culture. Until it was brought back to show via digital television.

Keyword: Phuket culture, applications, drama series

1. Introduction

The COVID-19 epidemic continues to escalate, causing the world to undergo dramatic changes in every dimension of the world. This greatly affects the way of living, working conditions, economic conditions, and industries of the world society. Because people must adapt to a new normal, they must keep a distance from each other or even must work from home as well as the state must issue various measures to prevent the spread of infection including the closure of the country. Therefore, the tourism industry is the most affected. Therefore, people turned their attention to social media in entertainment applications such as Netfilx, Disney+ Hotstar, Monomax, Viu, Line Tv, and other.

Today is in the digital age. Communication is evolving rapidly thanks to cutting-edge technologies such as rotary dial phones was changed to mobile phone or popularly known as smart phone or even the television is a system from analog to digital or as we are familiar with in the form Smart TV. For this reason, the search for knowledge Traveling will be more convenient and faster through various applications which is like a communication channel between sender (producer) and receiver (owner of communication device, viewer) with content to choose from in various categories according to their interests.

In 2020, Nadao Bangkok Co., Ltd. has collaborated with LINE TV to produce drama series Romantic Coming of Age in a special project BKPP Project by Putthipong Assaratanakul and Krit Amnuaydechkorn, with Narubet Kuno accepting Responsible for creating stories and writing scripts. This is the story of two young boys (Teh and Oh-Aew) who grew up in Phuket. He is a close friend who had a cause for quarrels in his childhood and meet again during the university entrance examination. Until the beginning of the series **“I told sunset about you”** was broadcast on LINE TV application, which received a lot of praise from the beginning. Until causing the hashtag series in Twitter trend to finally reach No. 1. (Wikipedia, 2021).

The amount of viewers on LINE TV determines the popularity of each show. Each episode surpasses 1 million views in episodes 1 and 2 and surpasses 2 million views in episodes 3, 4, and 5 (Wikipedia, 2021), occupying a social media space, as evidenced by “I told sunset about you” which swept 17 million views in four episodes within four days of showing. With each new episode, the number of views has doubled. Every time it is broadcast live, it will be trending number one in the world on Twitter and in many other countries. Along with sweeping accolades from numerous spectators and critics who raved about it (Matichon online, 2020) In China, there is a lot of mention in social networks. With a score of 9.4 on the Chinese ranking’s website after the end of Episode 5 (Wikipedia, 2021).

From the interesting plot of the relationship of a young man in Phuket, coupled with beautiful scenes in the plot, most of the story is an important place of the province and has

interlaced with a multi-ethnic culture. Resulting in awards from many institutions both domestically and internationally. Including **Siamrath online Awards 2020** for Best Series, Best Soundtrack, Best Foreign Series, **5th Weibo TV Series Awards** for Best Foreign Actor, **NYLON THAILAND 2020** for Gender Equality, **2020 Asian Drama Awards** for Asian BL Series of the Year, **Yniverse Awards 2020** for Best Series, Best series script, Best Series Director, Best Actor in a Leading Role, Best Actor and Protagonist, Best supporting actor, Best series soundtrack, **The 17th Kom Chad Luek Award** for Best Actor, Popular Actor, Popular Thai dramas/series, **Central Awards 21** for Best Screenplay and **Seoul International Drama awards**, an annual series awards ceremony both inside and outside South Korea, won the International Drama of the Year award by a panel of judges (Hanachan, 2021). It is an award that confirms its success as well.

The series has given Teh and Oh-Aew, the leading actors, brought the audience a closer look at the lifestyle, architecture, culture of Phuket and its food. For example, the name of the lead actor, Oh-Aew, comes from the name of a dessert that is only available in Phuket. looks like a clear jelly, colorless is made from ripe bananas. Chinese herbal seeds called “Ai Yu” have cooling effect, can cure heat in and lye. Boil the bananas and mash them until they are fine. Bring the herb seeds to boil with lye. Set aside for a while Then mix with the mashed banana, set the heat to boil and leave it to filter out the residue. The resulting water will gradually harden into a jelly. The ancient people ate Oh-Aew for nothing to cure the heat, but now eat it with shaved ice. add boiled red beans or black jelly with syrup or red juice and cat milk to smell sweet. You can choose the time you like. If ordering red and white, it means Oh-Aew with red beans, black and white means Oh-Aew and black agar. If white, red and black, put everything. (Sriwarasas &Jirasathitworakul, 2016)

Picture1: https://travel.trueid.net

As for the architecture presented through the series, such as The Memory at On On Hotel, Shrine of Kio Tien Keng Saphan Hin, Shrine of Saeng Tham or Am Teng Kong, etc. (Admin, 2020).

The Memory at On On Hotel It is Phuket's first hotel. Phang Nga Road, Mueang District, Phuket Province. It was planned and erected by Penang craftsmen in 1927. It has beautiful Sino-European architecture and was originally named An, which is Chinese. However, outsiders call it "On On," so they change the name. It was during Te-Oh Aew's studies. If you go to Phuket and know someone who wishes to stay at this hotel, you can try to sleep together.

Kew Tian Keng Shrine, Saphan Hin, located at the tip of Saphan Hin Cape. Facing the sea. It is a shrine built to ward off natural disasters that will come into Phuket. Inside the shrine is enshrined The God of Kew Tian Lian Lue According to belief, it is a deity who protects and protects the people of Phuket from natural disasters.

Saengtham Shrine or Am Teng Kong. Saengtham Shrine, also known as the shrine or Xingjiakong Shrine in Chinese Hokkien. This is Phuket's oldest Chinese shrine, stretching back hundreds of years. There has been a long line of succession. The hallmark of this shrine is that it is built in the style of Chinese architecture. By bringing dragon figurines and dolls to decorate the shrine's roof. Inside the shrine, there are several idols of Chinese gods for people to worship, including Ong Sun Tai Sai, the shrine's president, and Phra Tan Seng Ong, the god of the clan. Since the time of the ancestors, the owner of this shrine has been worshiping.

Picture2: https://travel.trueid.net

In addition to the architecture, there is also a beautiful attraction that should not be missed when visiting Phuket, namely **Phrom Thep Cape.** (End of Season 1) It is the most beautiful sunset spot in Thailand. It is the southernmost cape of Phuket Island, about 19 km from the city. Surrounded by sugar palm trees that intersect. The swaying grass on the right is Nai Harn Beach and Koh Man. On the left side, you can see Nai Ya Beach, which is a small beach. In the near evening, they come together to watch the sunset at Phrom Thep Cape. If visiting on a good day, the sky is open, there are few clouds, the sunset, it will be very beautiful. If you come in the summer, there are golden fields covered up, very beautiful. overlooking Koh Kaew Noi, Koh Kaew Yai and Kao Man. Rainy season will be is green around. Phrom Thep Cape is a large rock, when the waves are strong, white waves will be seen. Hit the rocks, very beautiful If anyone has had the opportunity to visit Phuket and did not come to see the sunset at Phrom Thep Cape, it is considered that it has not yet arrived.

Saphan Hin Park, It is a place to relax in the city. At the end of Phuket Road, which extends slightly into the sea It is home to the 60th Anniversary Main Monument, built in 1978 to commemorate Australian Captain Edward Thomas Miles, who led the first dredge to mine tin in Thailand in 1909.

In addition to the main place, there are many other interesting places, such as Bang Neew Shrine, KOPITIAM By Wilai (Teh’s home), Di buk restaurant in old town, Crêpe is Crêpe Phuket, Phuket 346 Guest House, Nai Harn on The ROCK Restaurant, Cape Panwa Hotel (Oh-Aew's home), Satree Phuket School, Racha Island (Diving Sites), Lady Coco Phuket, COMO Point Yamu and Ao Po Grand Marina.

When this series was streamed via Line Tv, it created a trend of many audiences, especially teenagers, until it was said on social media a lot. Made this series become famous and became Talk of the town in a short time until today. And as a result, the company decided to create a season 2: I promised you the moon. There are also other content producer groups, online TV channels in the form of social networks via YouTube. Influencer By producing content following the various locations in the series. With the popularity of the series that continues. As a result, the producers brought this series to broadcast again on TV digital Channel One 31 continuously in both regions to meet the needs of viewers who do not watch via Line TV, thus providing an opportunity to reach more audiences

“I told sunset about you” is a significant soft power that restores Phuket's joy. People throng to numerous locations in the series, including Ya Nui Beach, Promthep Cape, and the Phuket Thai Hua Museum. Kopitiam stores, such as those on Soi Romanee and Aam Saengtham, are renowned to stimulate the economy. Bringing joy to the people of Phuket once again (Mars3, 2021).

2. Conclusion

From the series I told sunset about you, it makes us see the influence and power of new media affecting the traditional media as a public relations medium. Publish various stories to reach a greater audience equally. These two types of media have influenced the way people live and communicate in the world in every era. Especially tv series It is the most influential message to people's lives by using the series' leading stars. Be an opinion leader, sending a message to the audience to believe and follow, such as Two-step Flow of Communication Theory. (Communication Theory, 2021)

Picture3: https://travel.trueid.net

The world has developed a lot of new media, giving people more options to receive information. The effect of the new media on the audience may start from a small number of

people in society and can expand quickly, such as the presentation of this series, starting from Line TV first, which is considered a new medium. Show that new media influence. Especially social media and mobile media have played a huge role in public communication. It comes in the form of interaction, collaboration, and participation of users with a common idea or interest, thus enabling other messages to reach their audiences more thoroughly. As well as being beneficial to the nation in helping to promote tourism Conserving Phuket's arts and culture in a new normal. Also hope the production of various works that are about to happen again. There will be more producers presenting Thainess through the stories and content of various programs or dramas series.

3. References

Admin. (2020). Follow in the footsteps of the series, “I told sunset about you”, Unithaitrip. [access 8/12/2021 from: https://www.unithaitravel.com/page/tamroy/]

Communication Theory. (2021). Two Step Flow Theory. [access 9/12/2021 from: https://www.communicationtheory.org/two-step-flow-theory-2/]

Hanachan. (2021). A total of ten prizes assuring the success of the bile series “I told sunset about you”. [access on 8/12/2021 from: https://www.mangozero.com/itoldsunsetaboutu-awards/]

Mars3. (2021). The fame of "I told Sunset about you" affected many countries., True ID. [access 8/12/2021 from: https://intrend.trueid.net/article/trueidintrend_248462]

Matichon online. (2020). Golden year Thai series LINE TV takes "Mother calls me ... mother" to win an award together with Itaewon Class, hugging the neck "I told sunset about you", becoming the number one trend in the world. [access on 11/12/2021 from: https://www.matichon.co.th/publicize/news_2455564]

Pornsakulwanich W. (2018). New Media and Communication Management: Thammasat Printing House.

Sriwarasas S. & Jirasathitworakul W. (2016). Oh Aew past, present, future, Sarakadee Magazine. [access 8/12/2021 from: https://www.sarakadee.com/2016/08/23/A7/]

Wikipedia. (2021). แปลรักฉันด้วยใจเธอ. [access on 8/12/2021 from: http://th.wikipedia.org/wiki/แปลรักฉันด้วยใจเธอ]

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายธนสิน จันทเดช
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	1 เมษายน พ.ศ. 2523
ที่อยู่ปัจจุบัน	53/1652 หมู่บ้านพฤกษา20 ต.คูคต อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี 12130
เบอร์โทรศัพท์	02-7694000
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	090-5966596

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2559	บธ.ด..	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2548	บธ.ม.	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2545	ศศ.บ.	ภาษาอังกฤษ	มหาวิทยาลัยนเรศวร

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายณอิศรา กุลละวณิชย์
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	12 พฤษภาคม พ.ศ. 2514
ที่อยู่ปัจจุบัน	298 ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี บางซื่อ กรุงเทพฯ รหัสไปรษณีย์ 10800
เบอร์โทรศัพท์	02-585-2116
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	084-696-4965

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2538	นศ.ม.	ประชาสัมพันธ์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
2536	นศ.บ.	ประชาสัมพันธ์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2564	อาจารย์ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตร์	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายอริย์พล จารุณาคร
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	22 สิงหาคม 2511
ที่อยู่ปัจจุบัน	224/10 หมู่ที่ 6 หมู่บ้านพฤกษาวิลล์ 1 ต. คูคต อ. ลำลูกกา จ. ปทุมธานี 12130
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	08-1596-4915

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2533	วท.บ.	คณะเกษตรศาสตร์(ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร)	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2551	นศ.ม.	นิเทศศาสตร์นวัตกรรม	มหาวิทยาลัยเกริก

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2564	อาจารย์ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตร์	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายภคพล รอบคอบ
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	3 มิถุนายน 2518
ที่อยู่ปัจจุบัน	53/1652 หมู่บ้านพฤกษา20 ซอย 15/5 ต. คูคต อ. ลำลูกกา จ. ปทุมธานี 12130
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	08-19644596

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2563	นศ.ม.	นิเทศศาสตร์นวัตกรรม	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
2540	ศศ.บ	สื่อสารมวลชน	มหาวิทยาลัยรามคำแหง

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2552-2560	อาจารย์พิเศษหลักสูตรนิเทศศาสตร์	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

พระนครคีรี สถานที่สำคัญแห่งการเปลี่ยนแปลง

Phra Nakhon Khiri Landmark of Change

นันทวัฒน์ ธานินทร์เดชานันท์[1] และ ธนสิน จันทเดช[2]

[1]คณะรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด 1458 ถ.เพชรเกษม ชะอำ เพชรบุรี 76120 โทรศัพท์ 089-2215861 อีเมล์ Nantawat.Thanindechanan@stamford.edu

[2]คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด 1458 ถ.เพชรเกษม ชะอำ เพชรบุรี 76120 โทรศัพท์ 090-5966596 อีเมล์ Thanasin.Janthadech@stamford.edu

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและแนวปฏิบัติในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของรัตนโกสินทร์ ที่เกิดจากการรับรู้ถึงอันตรายของชาติตะวันตก สายลมแห่งความกราดเกรี้ยวและรุนแรงได้พัดเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งเป็นที่ชัดแจ้งแล้วในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) และหลังจากการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริง ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ทำให้วัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามามีบทบาทมากขึ้นจนกลายเป็นกระแสหลักและสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและแนวปฏิบัติครั้งสำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงต้นรัตนโกสินทร์

พระนครคีรี หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า เขาวัง เป็นแลนด์มาร์คที่เสมือนตัวแทนในการแสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงและเป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับในวัฒนธรรมตะวันตก ที่ชนทุกชั้นรวมถึงชาวต่างชาติที่ได้เดินทางเข้ามายังราชอาณาจักรสามารถรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทางกายภาพโดยไม่ต้องตีความใดๆเลย อีกทั้งยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิดความเชื่อซึ่งเป็นนามธรรมไปจนถึงการแสดงออกที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องในรัชกาลต่อๆมา

คำสำคัญ: พระนครคีรี สถานที่ทำคัญ การเปลี่ยนแปลง

Abstract

The change in attitudes and practices during Rattanakosin’s period is caused by the perception of the dangers of Western nations. The breeze of grudge and violence has blown into the Kingdom, which was evident during the reign of King Rama III and after the signing of the Bowring Treaty. During the reign of King Rama IV, Western culture became more active and was able to change the attitudes and major practices that occurred in the early Rattanakosin period.

Phra Nakhon Khiri, commonly referred to as Khao Wang, is a landmark that represents the expression of change and is the beginning of acceptance in Western culture. That all classes, including foreigners who have entered the Kingdom, can recognize it with physical senses without any interpretation at all. It also affects changes in attitudes. Ideas, beliefs, which are abstract to constantly concrete expressions of the reign.

Keyword: Phra Nakhon Khiri, Landmark, Change

บทนำ

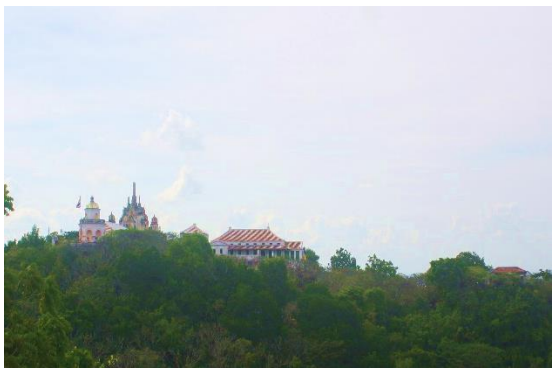
การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและแนวปฏิบัติครั้งสำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงต้นรัตนโกสินทร์จากการแพร่เข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก นักวิชาการหลายท่านเสนอว่าการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริง เป็นจุดเริ่มต้นของการรับวัฒนธรรมตะวันตก (กิตติกานต์ พรประทุม และ วารุณี หวัง, 2561, วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ, 2561, นภวรรณ ตันติเวชกุล, 2557, ศศิวิมล อ่อนทอง, 2557) ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิดความเชื่อซึ่งเป็นนามธรรมไปจนถึงการแสดงออกที่เป็นรูปธรรม เช่น การแต่งกาย กฎระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณี จิตรกรรม สถาปัตยกรรมต่างๆที่ก่อร่างสร้างตัวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เป็นต้นไป บทความนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญที่ต้องการชี้ให้เห็นว่า พระนครคีรี หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า เขาวัง เป็นแลนด์มาร์คที่เสมือนตัวแทนในการแสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและแนวปฏิบัติในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของรัตนโกสินทร์ ซึ่งยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในรัชกาลต่อๆมา เพื่อนำเสนอแง่คิด มุมมองใหม่ในทางวิชาการและการศึกษา และเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมของพระนครคีรีต่อไป

เราจะเห็นชนชั้นนำเริ่มปรับตัวทั้งทัศนคติและแนวปฏิบัติที่แตกต่างจากขนบธรรมเนียมประเพณีปรัมปราคติ-อุดมคติโบราณมาเป็นลักษณะสมจริงอย่างแนวตะวันตกหรือสมจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น (สันติ เล็กสุขุม, 2548) ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ที่แสดงออกมาในรูปแบบของจิตรกรรมฝาผนัง โดยการปรับเปลี่ยนแนวเรื่องที่ใช้ในการเขียนภาพ ตัวเอกของเรื่องไม่จำเป็นจะต้องเป็นกษัตริย์เสมอไปและเพิ่มเรื่องราวแนวใหม่เกี่ยวกับธุดงควัตร วรรณกรรมและมหรสพประชาชนเข้าไป ซึ่งมีความสมจริงยิ่งขึ้น ดังปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราช-วรมหาวิหาร วัดบางยี่ขัน วัดสุวรรณาราม และสถาปัตยกรรม เช่น พระอุโบสถ วิหาร แบบพระราชนิยมจีน ดังปรากฏที่วัดนางชี วัดเครือวัลย์วรวิหาร วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร ที่อยู่ในราชธานี (กรุงเทพฯ) ถึงแม้ว่าจะมีภาพชาวตะวันตก ตึกรามบ้านช่อง ประตูเมืองแบบตะวันตกปนจีน หรือสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนไป แต่ก็ยังมิได้สร้างความรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงมากนัก เพราะชาวจีนมีบทบาทในราชอาณาจักรมาตั้งแต่สมัยก่อนอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ เป็นส่วนผสมผสานทางสังคมและกลมกลืนอยู่กับศิลปะไทยอย่างแนบเนียนและยิ่งเด่นชัดขึ้นในรัชสมัยของรัชกาลที่ 3 (สันติ เล็กสุขุม, 2548)

ในขณะที่ลมแห่งตะวันตกที่พัดเข้ามาในราชอาณาจักรด้วยความกราดเกรี้ยวและรุนแรง ซึ่งเป็นที่ชัดแจ้งแล้วในรัชกาลที่ 3 ก่อนพระองค์เสด็จสวรรคตได้ตรัสว่า “การศึกสงครามข้างญวน ข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีแต่อยู่ข้างฝรั่ง ให้ระวังให้ดีอย่าให้เสียทีแก่เขาได้” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2538) ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ ก็ทรงตระหนักดีถึงอันตรายจากชาติตะวันตก จึงทรงเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิดความเชื่อบางประการ เช่น การปฏิรูปศาสนา (วิไลเลขา ถาวรธนสาร, 2545) ธรรมเนียมปฏิบัติ (ฐิติมา สุวรรณชาติ และ ไพลิน ทรัพย์อุดมผล, 2564, เพชร หมั่นเรียน, 2552, เบญจวรรณ ทัศนลีลพร, 2544) จนถึงสถาปัตยกรรมที่เป็นรูปธรรม สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนและกลายเป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับและการเปลี่ยนแปลงตามอย่างวัฒนธรรมตะวันตก อย่างเช่น วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร วัดปทุมวนาราม-ราชวรวิหาร วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร ที่อยู่ในราชธานี (กรุงเทพฯ) วัดเสนาสนารามราชวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดมหาสมณารามราชวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี พระอภิเนาวนิเวศน์ พระที่นั่งราชฤดี พระที่นั่งสุทไธศวรรย์ปราสาท โรงกระสาปน์สิทธิการ ในราชธานี (กรุงเทพฯ) พระราชวังจันทรเกษม จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ที่โปรดเกล้าฯให้สร้างขึ้นใหม่บนฐานเดิม พระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี ที่โปรดเกล้าฯให้สร้างพระที่นั่งบางองค์ขึ้นใหม่ ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะตะวันตกทั้งสิ้น (เบญจวรรณ ทัศนลีลพร, 2544) แต่ทั้งหมดนี้มิได้มีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นและเป็นเสมือนแลนด์มาร์คหรือสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงได้เท่ากับพระนครคีรีหรือที่เรียกกันอย่างทั่วไปว่าเขาวังได้เลย

พระนครคีรี เป็นพระราชวังที่รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯให้สร้างขึ้นบนยอดเขา 3 ยอดติดต่อกัน เขาลูกนี้แต่เดิมเรียก เขาคีรี ต่อมามีผู้สร้างวัดขึ้นที่ไหล่เขาด้านตะวันออกและตั้งชื่อว่า วัดสมณะ และต่อมารัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานนามใหม่ว่า เขามหาสวรรค์ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2521) ในการสร้างพระนครคีรีนี้ได้นำสถาปัตยกรรมตะวันตกแบบนีโอคลาสสิคผสมผสานกับรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีและสถาปัตยกรรมจีน ยังให้เกิดความสง่างามและโดดเด่นเป็นอย่างยิ่ง

รูปที่ 1-2 ยอดเขาทิศตะวันออก ยอดเขากลาง และยอดเขาทิศตะวันตก
ที่มา : ผู้วิจัยถ่าย

ยอดเขาทิศตะวันตก ก่อสร้างพระราชวังใช้เป็นที่ประทับ ประกอบด้วย พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ พระที่นั่งปราโมทย์มไหสวรรย์ พระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาท พระที่นั่งราชธรรมสภา หอชัชวาลเวียงชัย หอพิมานเพชร-มเหศวร พระที่นั่งสันถาคารสถาน โรงมหรสพหรือโรงโขน ศาลาเย็นใจ พระทวารและป้อมปราการ โรงม้าและโรงรถราชวัลลภาคาร ศาลาลูกขุน ศาลาด่านหน้า หอจตุเวทปริตพัจน์ ทิมดาบองครักษ์ ศาลาทัศนานักขัตฤกษ์ โรงสูทกรรม ศาลาด่านหลังและศาลาพักร้อน

รูปที่ 3-4 พระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาทและพระที่นั่งราชธรรมสภา
ที่มา : ผู้วิจัยถ่าย

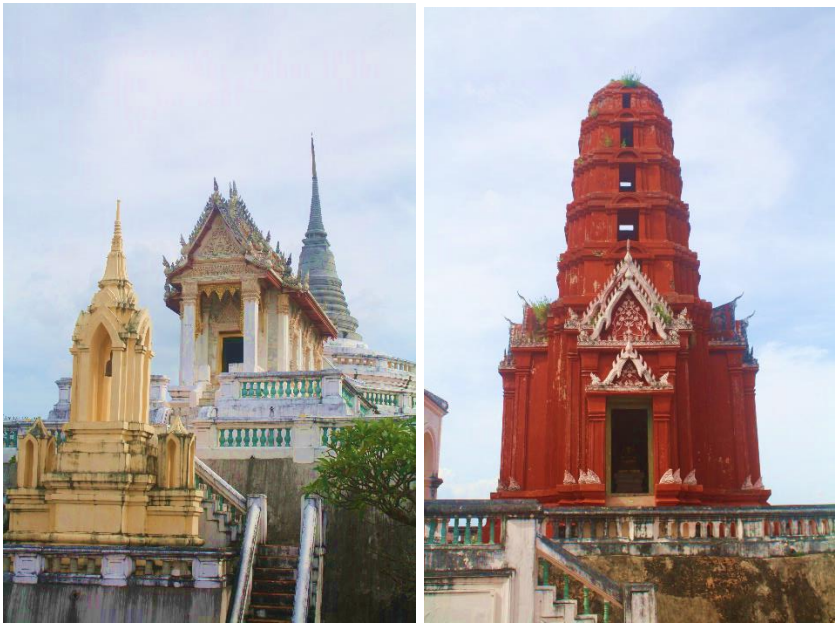
รูปที่ 5 หอชัชวาลเวียงชัย
ที่มา : ผู้วิจัยถ่าย

ยอดเขากลาง โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระเจดีย์ใหม่ทับองค์เดิมที่ทรุดโทรมและบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระราชทานนามว่า พระธาตุจอมเพชร

รูปที่ 6 พระธาตุจอมเพชร
ที่มา : ผู้วิจัยถ่าย

ยอดเขาทิศตะวันออก โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดประจำพระราชวังบนพระนครคีรี คือ วัดพระแก้ว และก่อสร้างพระสุทธเสลเจดีย์ หอระฆัง ศาลาและพระปรางค์ (กรมศิลปากร, 2537)

รูปที่ 7-8 หอระฆัง วัดพระแก้ว พระสุทธเสลเจดีย์ และพระปรางค์
ที่มา : ผู้วิจัยถ่าย

การสร้างพระราชวังบนภูเขาเป็นการนำแนวความคิดตามแบบแผนของตะวันตกมาใช้ (นภวรรณ ตันติเวชกุล, 2557) เพื่อแสดงให้ชาวต่างชาติเห็นว่าพระองค์มีพระราชวังที่ประทับนอกราชธานีเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ในยุโรปและมีความทัดเทียมมิได้ด้อยไปกว่ากันเลย (ฐิติมา สุวรรณชาติ และ ไพลิน ทรัพย์อุดมผล, 2564) ซึ่งมิใช่แค่แนวคิดการสร้างพระราชวังบนภูเขาเท่านั้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติของชนชั้นนำ ยังมีการปรับปรุงธรรมเนียมและจารีตปฏิบัติดั้งเดิมที่ใช้มาช้านาน เช่น ธรรมเนียมการหมอบคลาน การอนุญาตให้ราษฎรเฝ้าได้ในทางเสด็จพระราชดำเนิน การถวายฎีการ้องทุกข์ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2547, กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2542ก) เป็นจุดเปลี่ยนที่แตกต่างจากขนบเดิมและยังมีการเสด็จประพาสเมืองเพชรบุรีและพระนครคีรีอยู่บ่อยครั้ง บางปีก็เสด็จมาหลายครั้งและในเวลาที่ไม่ห่างกันนัก (ฐิติมา สุวรรณชาติ และ ไพลิน ทรัพย์อุดมผล, 2564) ซึ่งกล่าวได้ว่าการรับวัฒนธรรมตะวันตกในด้านการท่องเที่ยวก็น่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เสด็จประพาสอยู่บ่อยครั้งเพราะการท่องเที่ยวเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งแต่เดิมชาวสยามหรือชาวไทยไม่รู้จักการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากการเดินทางของผู้คนสมัยก่อนแฝงไปด้วยวัตถุประสงค์อื่น เช่น การสงคราม การค้าขาย การไปทำบุญ มิใช่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ (วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ, 2561)

สิ่งยืนยันการเป็นแลนด์มาร์คของพระนครคีรีตั้งแต่ครั้งอดีตอีกสิ่งหนึ่ง ได้แก่ เอกสารบันทึกของชาวตะวันตกที่ได้เข้ามาในช่วงของรัชกาลที่ 4 และ รัชกาลที่ 5 เช่น อองรี มูโอต์ (Henry Mouhot) นักธรรมชาติวิทยาชาวฝรั่งเศส เดินทางเข้ามาสำรวจพื้นที่แถบอินโดจีนตอนกลาง ระหว่างปี พ.ศ.2401-2403 ได้กล่าวถึงพระนครคีรีว่า “...เราเริ่มต้นออกเดินทางไปยังเนินเขาอันเป็นสถานที่ตั้งของพระราชวังก่อนเป็นแห่งแรก หากมอง

จากระยะไกลสักเล็กน้อย ตัวพระราชวังซึ่งสร้างในลักษณะสถาปัตยกรรมแบบยุโรปนับว่าดูโดดเด่นสะดุดตายิ่ง ทางเดินอันคดเคี้ยวที่ทอดสู่ตัวพระราชวัง ออกแบบได้อย่างน่าชื่นชม...” หรือจากบันทึกของ เจ ทอมสัน (J. Thomson) นักเดินทางและช่างถ่ายรูปชาวอังกฤษ เดินทางเข้ามาในราชธานีเมื่อปี พ.ศ.2408 ได้บันทึกไว้ว่า “...ผู้ที่สร้างเมืองใหม่แห่งนี้เป็น ขุนนางหนุ่ม (พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ท้วม บุนนาค) ที่ฉลาดหลักแหลมมาก เขาเคยเดินทางไปอังกฤษพร้อมคณะทูตสยาม และในระหว่างที่ข้าพเจ้าเดินทางมาเยือนที่นี่ เขาดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเจ้าเมืองเพชรบุรี นอกจากนี้เขายังเป็นผู้ออกแบบและก่อสร้างพระราชวังฤดูร้อนแห่งใหม่ บนยอดเขาหินอัคคีลูกหนึ่ง ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่เหนือที่ราบไกลจากตัวเมืองออกไปประมาณ 2 ไมล์...นอกจากนี้ยังมีศาลา 1 หลัง หรือที่ประทับขนาดใหญ่ที่พระเจ้าแผ่นดินสยามอาจใช้เป็นที่ประทับทอดพระเนตรการแข่งขันมวยปล้ำ การแข่งขันวิ่งและวิ่งวัว หรือกิจกรรมนันทนาการกลางแจ้งอื่นๆของประเทศนี้ จากตัวพระราชวังซึ่งตั้งอยู่บนเขาพระนครคีรี (Khow Pra Nakon Kiree) เรามองเห็นทัศนียภาพไปได้ไกลอย่างน้อยที่สุด 20 ไมล์...” มีบันทึกของแฟรงค์ วินเซนต์ จูเนียร์ (Frank Vincent, Jun) ชาวอเมริกา ที่เดินทางสำรวจดินแดนทั่วโลก และเข้ามาในราชธานีเมื่อปี พ.ศ.2414-2415 ได้บันทึกไว้ว่า “...เพชรบุรีได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นสถานที่ที่พระเจ้าอยู่หัวสยามเสด็จมาประทับเพื่อพักผ่อนพระอิริยาบถ บริเวณด้านหลังตัวเมืองเป็นที่ตั้งของพระราชวังขนาดใหญ่ ซึ่งสร้างอยู่บริเวณเนินเขาอันงดงามโดยพระเจ้าอยู่หัวองค์ก่อน และเนินเขาติดๆกันยังมีพระเจดีย์และวัดประดิษฐานอยู่ด้วย... บางทีสิ่งก่อสร้างที่มีความน่าสนใจที่สุดของเมืองเพชรบุรีน่าจะได้แก่ กลุ่มอาคารในส่วนที่เป็นพระราชวังของพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ยๆใกล้กับตัวเมือง พระเจ้าอยู่หัวและบรมวงศานุวงศ์มักจะเสด็จมาประทับและพำนัก ณ พระราชวังแห่งนี้ในทุกๆช่วงหนึ่งของฤดูร้อน...” หรือบันทึกของมิชชันนารีชาวอเมริกัน นิกายเพรสไบทีเรียน ที่เดินทางเข้ามาในราชธานีเมื่อปี พ.ศ.2417-2425 นามว่า ซาร่า คอฟแมน (Sarah Coffman) ได้บันทึกไว้ว่า “...พวกเรามาถึงที่ราบกว้างซึ่งปกคลุมไปด้วยหญ้าสีเขียวที่งามตายิ่ง ที่ไกลออกไปนั้นเป็นทุ่งนาข้าวที่กินอาณาบริเวณไปถึงเชิงเขา “เทือกเขาแห่งสวรรค์ชั้นสูงสุด” (the Mountain of the Highest Heaven) บนยอดสูงสุดของเขาลูกนี้มีพระราชวังฤดูร้อนขนาดใหญ่ตั้งอยู่ ซึ่งพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนทรงสร้างขึ้น สิ่งปลูกสร้างสีขาวของพระองค์เปล่งประกายงามระยิบระยับจับตาท่ามกลางแสงอาทิตย์ ตัดกับแนวเทือกเขาสีเขียวที่อยู่ไกลออกไป ทำให้บังเกิดภาพที่งดงามยิ่ง...” หรือบันทึกของ แมรี่ โรวีน่า โคลท์ (Mary Lovina Cort) มิชชันนารีชาวอเมริกาที่เดินทางร่วมคณะกับซาร่า คอฟแมน ที่ได้บันทึกเรื่องราวไว้อย่างมีชีวิตชีวา “...ไม่มีสถานที่ไหนซึ่งเราจะไปบ่อยและรู้สึกเพลิดเพลินได้มากไปกว่าพระราชวังบนภูเขา มันอยู่ห่างจากบ้านเราแค่ราวๆหนึ่งไมล์ นับจากวินาทีที่คุณพ้นจากระดับพื้น พ้นจากพื้นราบที่เต็มไปด้วยฝุ่นแล้วก้าวผ่านขึ้นไปภายใต้ร่มเงาของแมกไม้นานาพรรณ คุณจะรู้สึกเหมือนได้อยู่ในอีกโลกหนึ่ง ถนนขึ้นสู่ภูเขานั้นปูลาดด้วยอิฐ ทั้งสองข้างทางจะมีกำแพงกันไว้เพื่อป้องกันไม่ให้พลาดตกลงไปในริมขอบสูงชันที่อยู่ระหว่างหินแหลมคมและขรุขระ...สัมผัสได้ถึงกลิ่นป่าอันหอมกรุ่นที่ลอยอยู่ในอากาศ นกเล็กๆต่างพากันเกาะอยู่บนกิ่งไม้ บางทีก็มีกระต่ายขนฟูสีน้ำตาลวิ่งตัดผ่านทางเดินแล้วก็ซ่อนตัวอยู่ใต้กำบังของกำแพง...ที่โดดเด่นที่สุด คือ ส่วนที่เป็นพระราชวัง อาคารท้องพระโรง หอดูดาว วิหารขนาดเล็ก 2-3 แห่ง สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปต่างๆ ตลอดจนปราสาทหรืออาคารทรงกากบาทอันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพระมหากษัตริย์ และเป็นอาคารประกอบสำหรับทุกพระราชวัง...” (พยุง วงษ์น้อย, 2558)

สรุป

ความสง่างามและโดดเด่นของการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมทั้งสถาปัตยกรรมตะวันตกแบบนีโอคลาสสิคผสมผสานกับรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีและสถาปัตยกรรมจีน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผนวกกับสถานที่ตั้งที่เป็นยอดเขาสูงสามารถมองเห็นได้แต่ไกล จึงทำให้พระนครคีรีเป็นเสมือนแลนด์มาร์คหรือสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงและเป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับในวัฒนธรรมตะวันตก ที่ชนทุกชั้นรวมถึงชาวต่างชาติที่ได้เดินทางเข้ามายังราชอาณาจักรสามารถรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทางกายภาพโดยไม่ต้องตีความใดๆเลย อีกทั้งยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิดความเชื่อซึ่งเป็นนามธรรมไปจนถึงการแสดงออกที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องในรัชการต่อๆมา

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. (2537). **อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครคีรี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการกรม กรมศิลปากร

กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. (2542ก). **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 4**. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

กิตติกานต์ พรประทุม และ วารุณี หวัง. (2561). **การเปลี่ยนแปลงของความทันสมัยภายใต้อิทธิพลของทางรถไฟสายกรุงเทพ-อุบลฯ ในตึกแถว 2 ชั้น 7 คูหาริมถนนหลวง จังหวัดอุบลราชธานี**. วารสารสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวินิจฉัย (Built Environment Inquiry-BEI) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 17 ฉบับที่ 2 (2018) : กรกฎาคม-ธันวาคม 2561

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนาค). (2521). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์

_____. (2538). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2547). **ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ฐิติมา สุวรรณชาติ และ ไพลิน ทรัพย์อุดมผล. (2564). **ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับเมืองเพชรบุรี.** วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์ (มสป.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 : มกราคม-มิถุนายน 2564

นภวรรณ ตันติเวชกุล. (2557). **การสื่อสารประชาสัมพันธ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเจ้าเกล้าเจ้าอยู่หัว.** วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา (Journal of Public Relations and Advertising) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (2014) : มกราคม-มิถุนายน 2557

เบญจวรรณ ทัศนลีลพร. (2544). **การออกแบบพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี**. วิทยานิพนธ์ : หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร

พยุง วงษ์น้อย. (2558). **พระนครเขา พระนครคีรี**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี

เพชร หมั่นเรียน. (2552). **การศึกษาสถาปัตยกรรมเขตพระราชฐานชั้นในของพระบรมมหาราชวังและพระราชวังสมัยรัชกาลที่ 3-5.** วิทยานิพนธ์ : หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร

วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ. (2561). **การเสด็จประพาสเมืองเพชรบุรีสมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 6**. วารสารประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2561 e-journals SWU

วิไลเลขา ถาวรธนสาร. (2545). **ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ

ศศิวิมล อ่อนทอง. (2557). **บทบาทและปฏิสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นผู้นำและสามัญชนท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของสังคมสยามในสมัยรัชกาลที่ 4 เพื่อการก้าวเข้าสู่ความเป็นรัฐสยามสมัยใหม่ (Roles and Interaction between Elites and Rabbles among the social change in Siam during the reign of King Mongkut to the modern Siam state)**. วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (2014) : มกราคม-มิถุนายน 2557

สันติ เล็กสุขุม. (2548). **จิตรกรรมไทยสมัยรัชการที่ 3 : ความคิดเปลี่ยน การแสดงออกก็เปลี่ยนตาม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายนันทวัฒน์ ธานินทร์เดชานันท์
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร บัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์และสังคม ศึกษา มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	25 สิงหาคม พ.ศ. 2523
ที่อยู่ปัจจุบัน	86 ซ.วงศ์สว่าง 2 ถ.วงศ์สว่าง แขวงวงศ์สว่าง เขตบางซื่อ กรุงเทพ 10800
เบอร์โทรศัพท์	02-5854200
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	089-2215861

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2558	รป.ม.	รัฐประศาสนศาสตร์	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
2545	วท.บ.	ศึกษาศาสตร์-พลศึกษา	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2559-ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
2551-2558	อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาทั่วไป	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายธนสิน จันทเดช
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	1 เมษายน พ.ศ. 2523
ที่อยู่ปัจจุบัน	53/1652 หมู่บ้านพฤกษา20 ต.คูคต อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี 12130
เบอร์โทรศัพท์	02-7694000
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	090-5966596

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2559	บธ.ด..	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2548	บธ.ม.	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2545	ศศ.บ.	ภาษาอังกฤษ	มหาวิทยาลัยนเรศวร

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว[1]

ภาณุพงศ์ ศิริ, มาลิษา โกมลฐิติ, นันทวัฒน์ เม่นมงกฎ, ธนิสา แดงสี, วรพงศ์ แสงผัด (2560). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลอลงกรณ์ ในพระบรมราชูถัมภ์ สาขามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา, 12(2), 169-178. TCI ฐาน 2

บทความวิชาการ[1]

เที่ยววัด ชมวัง ยลมนต์ขลังของเมืองเพชร (Visit the temple, Visit the palace and marvel at the magical of Phetchabuei) การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 1 และระดับนานาชาติครั้งที่ 11 ด้านศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประจำปี 2564 หัวข้อ “วิถีศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย” (The 1st National and the 11th International Conference on Arts and Culture in Creative Economy 2021 : Contemporary Arts and Cultural Practices in the New Normal Age) วันที่ 22-23 มีนาคม 2564 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ[1]

การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์

ความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33: กรณีศึกษาอำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวงและอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Cultural Link from National Highway No.33 : A Case Study of Bang Pahan District, Nakhon Luang District and Pachi District, Phranakhon Si Ayutthaya Province

ชนิกานต์ ผลเจริญ[1]

[1]สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 081-293-9908 chaninohng@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและประวัติพื้นที่อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมบนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ในอำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการศึกษาจากเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่และการสังเกตการณ์ในพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ทั้งสามอำเภอมีความสัมพันธ์กันมานับตั้งแต่อดีต ชาวอำเภอนครหลวงใช้การสัญจรทางแม่น้ำป่าสักเป็นหลัก แต่ก็ใช้เกวียนในการเดินทางไปยังพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อแลกเปลี่ยนข้าวของเครื่องใช้ มีการนำข้าวไปแลกกับเครื่องจักสาน เครื่องไม้ เกวียนและอะไหล่เกวียนจากอำเภอบางปะหันซึ่งเป็นพื้นที่ผลิตและส่งขายเครื่องจักสานหลากหลายชนิดไปทั่วประเทศมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะ “งอบบางนางร้า” เป็นเครื่องจักสานที่ได้รับความนิยมมาก อำเภอนครหลวงมีปราสาทนครหลวง โบราณสถานที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา หมู่บ้านต้นโพธิ์และหมู่บ้านไผ่หนองยังเป็นแหล่งผลิต “มีดอรัญญิก” อำเภอนครหลวงเป็นจุดเชื่อมต่อพื้นที่สำคัญนอกจากกับอำเภอพระนครศรีอยุธยาและอำเภอบางปะหันแล้ว ในอดีตชาวนครหลวงยังเดินทางไปแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตลาดในอำเภอท่าเรือและอำเภอภาชีอีกด้วย ในปัจจุบันวัดตะโก อำเภอภาชี ได้รับความสนใจมีผู้คนหลั่งไหลเข้ามาจากทั่วประเทศเพื่อสักการะสังขารหลวงพ่อรวย รวมทั้งยังมาเช่าหาวัตถุมงคลของหลวงพ่อรวยที่มีชื่อเสียงไปถึงต่างประเทศ เส้นทางบกสมัยโบราณจึงพัฒนามาเป็นส่วนหนึ่งของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ที่พาดผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของทั้งสามอำเภอเข้าด้วยกัน

คำสำคัญ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง อำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This research purposes to (1) study general and area history at Bang Pahan district, Nakhon Luang district and Pachi district, Phranakhon Si Ayutthaya province and (2) to study local wisdom and cultural along National Highway No.33 at Bang Pahan district, Nakhon Luang district and Pachi district, Phranakhon Si Ayutthaya province with qualitative research by collected information from studied primary documents and secondary documents, interviewed key-informants in the areas and observation.

The results revealed that, there were relations between three districts since the past, Nakhon Luang people used Pasak’s river as major transportation, but used bullock car travelled to

nearby area for exchanged goods. They brought rice traded with wickerwork, woodwork, bullock car and bullock car’s part from Bang Pahan district that produced and sold vary of wickerwork since the past; especially, “Ngob Bang Nang Ra,” the most popular wickerwork. Nakhon Luang district had Nakhon Luang castle, Ayutthaya period ancient site. Ton Pho village and Pai Nong village were “Aranyik’s knives” source of production. Nakhon Luang district as important as an access point, excepted Phranakhon Si Ayutthaya district and Bang Pahan district, in the past Nakhon Luang people travelled to exchange goods in the markets at Tha Rua district and Pachi district. Today, Tako temple at Pachi district was attracted people all over Thailand to worship to Luang Por Ruay body and amulet buy Luang Por Ruay’s Buddha image which famous to foreign country. Road from the past develop to the part of National Highway No.33 cross over Phranakhon Si Ayutthaya Province and link attraction sites of cultural and local wisdom of three districts together.

Keywords: National Highway No.33, Bang Pahan District, Nakhon Luang District, Pachi District, Phranakhon Si Ayutthaya Province

1. บทนำ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 มีจุดเริ่มต้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีและไปสิ้นสุดที่จังหวัดสระแก้ว ส่วนหนึ่งของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 พาดผ่านอำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวงและอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีระยะทางราว 25 กิโลเมตร ทางหลวงเส้นนี้อยู่ใกล้กับเขตมรดกโลก “นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา” ที่ผู้คนนิยมมาท่องเที่ยวและยังนิยมใช้ทางหลวงเส้นนี้สัญจรไปท่องเที่ยวยังต่างอำเภอที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมรอบนอกเขตมรดกโลกจากอำเภอพระนครศรีอยุธยาไปยังอำเภอบางปะหัน จากอำเภอบางปะหันไปยังอำเภอนครหลวง และจากอำเภอนครหลวงไปยังอำเภอภาชี ซึ่งทั้งสามอำเภอนี้ ต่างก็มีภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่โดดเด่นของตนเองและได้ถ่ายทอดผ่านผู้คนที่เดินทางไปมาหาสู่กันนับตั้งแต่สมัยโบราณ อำเภอบางปะหันมีชื่อเสียงเรื่องเครื่องจักสาน ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และยังส่งขายเครื่องจักสานหลากหลายชนิดไปทั่วประเทศไทยมานับร้อยปี โดยเฉพาะ “งอบบางนางร้า” ที่กลายเป็นสินค้าโอท็อปและยังได้รับรางวัลชนะเลิศเมื่อพ.ศ.2559 อำเภอนครหลวงมีชื่อเสียงเรื่องปราสาทนครหลวง แหล่งท่องเที่ยวสำคัญบนเส้นทางการไปนมัสการรอยพระพุทธบาท ของพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่มีผู้คนนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวกันอย่างไม่ขาดสาย อีกทั้งยังมีการตีมีดอรัญญิก ส่งจำหน่ายไปทั่วประเทศ และอำเภอภาชีเป็นที่ตั้งของวัดตะโกศูนย์กลางความเชื่อและความศรัทธาหลวงพ่อรวย ที่คนไทยทั่วประเทศหรือแม้แต่นักธุรกิจชาวจีนต่างให้ความเคารพนับถือ แวะมาเยี่ยมเยือนสักการะและยังคงเช่าบูชาวัตถุมงคลของหลวงพ่อรวยกันอย่างไม่ขาดสาย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ส่วนเชื่อมต่อวัฒนธรรม : กรณีศึกษา อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและประวัติพื้นที่อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมบนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ในอำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอน และกระบวนการศึกษา ดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจาก (1) เอกสารชั้นต้น (primary document) ได้แก่ หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สภาพพื้นที่และการเมืองการปกครองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและหนังสือพิมพ์ (2) เอกสารชั้นรอง (secondary document) ได้แก่ บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย

3.2 การสัมภาษณ์ ซึ่งการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (interview guide) เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์รายบุคคล จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interviews) โดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลัก (key - informants) ได้แก่ ผู้นำภูมิปัญญาชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการที่เกษียณอายุและผู้อาวุโสในชุมชน

3.3 การสังเกตการณ์ (observation) จะเป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่นๆ โดยใช้ในกระบวนการสังเกต คือ การลงไปดูหลักฐานทางโบราณคดีซึ่งไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น วัด ท่าเรือ ศาลเจ้าที่เจ้าทาง และสภาพพื้นที่ชุมชน เป็นต้น

3.4 การตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ ในการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะใช้หลักการสามเส้า (triangulation) ดังนี้ (1) ด้านแหล่งข้อมูล โดยพิจารณาจากการสัมภาษณ์บุคคล ที่ใช้เวลาและใช้สถานที่สัมภาษณ์แตกต่างกัน ซึ่งข้อมูลที่ได้ต้องเหมือนกัน (2) ด้านผู้วิจัย ถึงแม้จะเปลี่ยนตัวผู้ไปสัมภาษณ์ก็ต้องได้ข้อมูลเหมือนเดิม และ (3) ด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ใช้การเก็บข้อมูลจากเอกสารควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 ใช้การตีความเพื่อจัดกลุ่มข้อมูล (grouping) และการวิเคราะห์ส่วนประกอบและองค์ประกอบของข้อมูล โดยเปรียบเทียบข้อมูลที่มีคุณลักษณะเหมือนกันและแตกต่างกัน

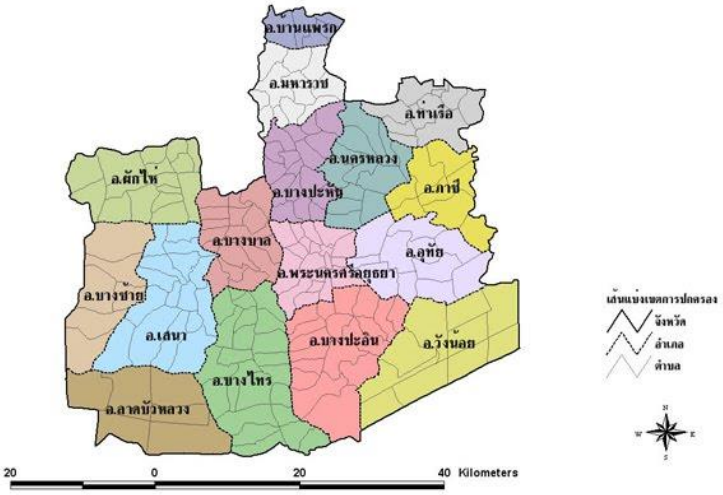
3.5.2 ใช้การตีความปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่ โดยมีรูปแบบการวิเคราะห์ที่จะใช้เพื่อช่วยตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ (1) การวิเคราะห์เพื่อแบ่งช่วงเวลา (periodization) การวิเคราะห์มุ่งสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยจัดเป็นช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยอาศัยเกณฑ์ทางการปกครองและเกณฑ์ทางวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม (2) การวิเคราะห์ความคิดความเชื่อ โดยอาศัยการตีความจากคำบอกเล่าที่ได้จากการสัมภาษณ์ (3) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตวัฒนธรรม โดยอาศัยการวิเคราะห์แนวประวัติศาสตร์หรือพัฒนาการคือ การเชื่อมความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลจากความต่อเนื่องของอดีตมาสู่ปัจจุบัน เพื่อให้ได้ข้อสรุป

4. ผลการวิจัยและสรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิจัย

4.1.1 สภาพทั่วไปและประวัติพื้นที่อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาประกอบด้วย 16 อำเภอ ได้แก่ (1) อำเภอพระนครศรีอยุธยา (2) อำเภอท่าเรือ (3) อำเภอภาชี (4) อำเภออุทัย (5) อำเภอวังน้อย (6) อำเภอนครหลวง (7) อำเภอบางปะอิน (8) อำเภอบ้านแพรก (9) อำเภอมหาราช (10) อำเภอบางปะหัน (11) อำเภอบางบาล (12) อำเภอบางไทร (13) อำเภอผักไห่ (14) อำเภอเสนา (15) อำเภอลาดบัวหลวง และ (16) อำเภอบางซ้าย

ภาพที่ 1 แผนที่อำเภอทั้งหมดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา https://sites.google.com/site/canghwadphrankhrsrixyuthya/xaphex-ni-canghwad

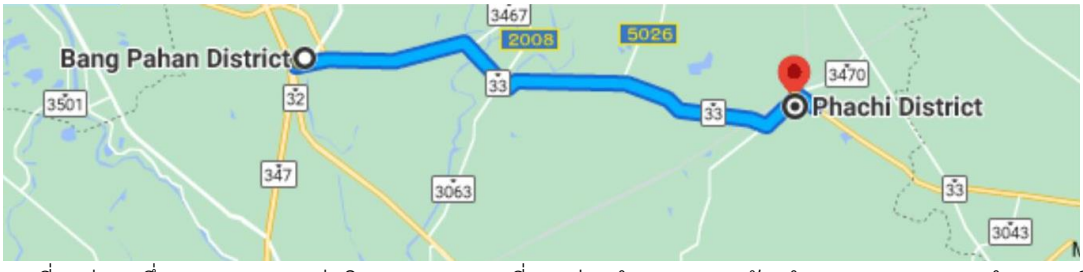
เมื่อ 10 มกราคม 2565

อำเภอบางปะหัน ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่เดิมอำเภอบางปะหันมีชื่อว่าอำเภอนครใน เคยตั้งอยู่ริมคลองบางนางร้า ในบริเวณด้านหลังวัดอินกัลยา ในปัจจุบันคือพื้นที่บริเวณหมู่ที่ 1 ตำบลบ้านลี่ ต่อมาใน พ.ศ.2440 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอนครในมาอยู่ที่บริเวณริมแม่น้ำลพบุรี ฝั่งตะวันออกในท้องที่ตำบลเกาะเลิ่ง ขณะนี้คือพื้นที่บริเวณหมู่ที่ 6 ตำบลบางปะหัน ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบางปะหันประมาณ 100 เมตร ไปทางทิศใต้เพื่อความเหมาะสมกับสภาพท้องที่ และเพื่ออำนวยความสะดวกในการคมนาคมในสมัยนั่นซึ่งแต่เดิมต้องใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2564) ต่อมาในพ.ศ.2449 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ได้เปลี่ยน คำว่า เมือง ให้เป็น จังหวัด แบ่งจังหวัดออกเป็นอำเภอและแบ่งอำเภอออกเป็นตำบลให้เหมาะสม ตำบลเกาะเลิ่งซึ่งมีพื้นที่กว้างใหญ่ ได้ถูกเปลี่ยนแปลงออกเป็น 2 ตำบล โดยถือแนวคลองเกาะเลิ่งเป็นแนวเขตแบ่งตำบล ฝั่งตะวันออกของคลองที่ฝั่งเดียวกับหมู่บ้านบางปะหัน ให้เป็นตำบลบางปะหัน ตำบลเกาะเลิ่งเดิมนั้นยกเลิกไม่เป็นตำบลอีกต่อไป ส่วนชื่ออำเภอ ทางราชการมีนโยบายให้เปลี่ยนชื่อตามตำบลซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ จึงเปลี่ยนชื่อจาก อำเภอนครใน มาเป็นอำเภอบางปะหัน โดยมีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง เปลี่ยนชื่ออำเภอ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 ตอนที่ 0ก วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2460 ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา อำเภอบางปะหันแบ่งออกเป็น 17 ตำบล 1 เทศบาล 94 หมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วน

ตำบล 12 แห่ง (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2564) อำเภอบางปะหันมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่อำเภอบางปะหันจึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง เลี้ยงสัตว์ ทำอิฐมอญและทำโครงงอบ ถือว่าอำเภอบางปะหันเป็นอำเภอขนาดกลาง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 70,000 ไร่ มีประชากรประมาณ 40,000 คน คำขวัญประจำอำเภอ ได้แก่ “งอบสวยวิจิตร อิฐทนทาน มันเทศหอมหวาน งามตระการบ้านทรงไทย เมืองชัยพระเจ้าตาก”

อำเภอนครหลวง เป็นพื้นที่เก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในทางวิชาการนั้น สามารถสืบย้อนประวัติของอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ไปจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยนั้น บริเวณนอกกำแพงเมืองถูกแบ่งออกเป็นเขตการปกครอง 3 เขต เรียกว่าแขวง (ภายหลังจึงเปลี่ยนมาเรียกอำเภอ) ประกอบด้วย (1) แขวงขุนนคร (2) แขวงขุนเสนา และ (3) แขวงขุนอุทัย ในส่วนของแขวงขุนนครนั้น ต่อมาแยกออกเป็นแขวง คือ แขวงนครใหญ่ ซึ่งต่อมาแยกเป็น แขวงนครใหญ่ (อำเภอมหาราชในปัจจุบัน) และ แขวงนครใน (อำเภอบางปะหันในปัจจุบัน) แขวงนครน้อย ต่อมาก็แยกออกเป็น 2 แขวงเช่นกัน คือ แขวงนครน้อย ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอท่าเรือ แขวงนครกลาง ต่อมาก็ได้เปลี่ยนมาเรียกว่า อำเภอนครกลาง มีที่ว่าการอำเภออยู่ที่ตำบลบ่อโพง แต่ด้วยสถานที่ตั้ง ณ ตำบลบ่อโพงนั้นไม่เป็นศูนย์กลาง ในเวลาต่อมาจึงมีการย้ายที่ว่าการอำเภอนครกลางมาอยู่ที่ตำบลนครหลวง (เหตุที่ชื่อตำบลนครหลวงเพราะเป็นที่ตั้งของปราสาทนครหลวง) แล้วจึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น อำเภอนครหลวง จนถึงปัจจุบัน (ที่ว่าการอำเภอนครหลวง, 2564) ในด้านการเมืองและการปกครอง สามารถแบ่งเขตการปกครองอำเภอนครหลวงย่อยออกเป็น 12 ตำบล 74 หมู่บ้าน คำขวัญประจำอำเภอนครหลวง คือ “มีดอรัญญิกลือนาม สง่างามปราสาทนครหลวง โชติช่วงเกษตรอุตสาหกรรม เลิศล้ำภูมิปัญญาไทย” (ที่ว่าการอำเภอนครหลวง, 2564)

อำเภอภาชี มีที่มาจากบริเวณที่ตั้งของอำเภอเป็นทางแยกของทางรถไฟสายเหนือและสายตะวันออก เฉียงเหนือ เดิมชาวบ้านเรียกว่า "ปาชี" ซึ่งแปลว่า แบ่งหรือแยก และต่อมาได้เรียกเพี้ยนเป็น “ภาชี” อำเภอภาชีเป็นชุมทางรถไฟที่สำคัญและเป็นชุมทางของราษฎรที่ตัดมาพักเพื่อที่จะเดินทางไปภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือเข้าสู่กรุงเทพมหานคร จึงต้องเดินทางเข้ามายังอำเภอภาชีนี้ก่อน ในเบื้องต้นได้มีการจัดสร้างที่ทำการอำเภอขึ้นเรียกว่า “ที่ทำการบ้านภาชี” โดยมีเขตการปกครองประกอบด้วย ตำบลพระแก้ว ตำบลไผ่ล้อมและตำบลดอนหญ้านาง ซึ่งเดิมตำบลดังกล่าวขึ้นอยู่กับอำเภอนครหลวง และตำบลโคกม่วง ตำบลกระจิว ตำบลหนองน้ำใส ซึ่งขึ้นอยู่กับอำเภออุทัย ในปี พ.ศ.2479 ทางราชการได้เห็นความสำคัญของที่ทำการบ้านภาชี เพราะมีราษฎรอพยพเข้ามาทำมาหากินมากขึ้น จึงเป็นภารกิจที่ทางราชการจะต้องดำเนินการมากขึ้นจึงยกฐานะของที่ทำการบ้านภาชี ขึ้นเป็น “กิ่งอำเภอภาชี” (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2564) อยู่ในความควบคุมดูแลของอำเภออุทัยมีเขตรับผิดชอบ 6 ตำบลได้แก่ ตำบลพระแก้ว กระจิว ดอนหญ้านาง ไผ่ล้อม หนองน้ำใส และโคกม่วง ต่อมามีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ประชากรหนาแน่นขึ้น และเนื่องจากบริเวณที่ตั้งที่เป็นชุมทางรถไฟบ้านภาชี มีถนนยุทธศาสตร์ ตัดซอยมาจากถนนพหลโยธิน มีความยาวประมาณ 19 กิโลเมตร จึงเป็นอำเภอที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ ด้านการคมนาคมและการค้าขาย จึงยกฐานะจากกิ่งอำเภอภาชีเป็นอำเภอภาชี เมื่อปี พ.ศ.2496 โดยแยกออกจากอำเภออุทัย (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2559) ปัจจุบันอำเภอภาชีมีเขตการปกครองรับผิดชอบ 8 ตำบล คือ (1) ตำบลภาชี (2) ตำบลโคกม่วง (3) ตำบลหนองน้ำใส (4) ตำบลไผ่ล้อม (5) ตำบลดอนหญ้านาง (6) ตำบลระโสม (7) ตำบลพระแก้ว และ (8) ตำบลกระจิว คำขวัญประจำอำเภอภาชี คือ “ชุมทางรถไฟ พระใหญ่ดอนกลาง เห็ดฟางภาชี ของดีหลวงพ่อรวย” (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2564)

ภาพที่ 2 ส่วนหนึ่งของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ที่พาดผ่านอำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวงและอำเภอภาชี
ที่มา https://sites.google.com/search?q=เส้นทางอำเภอบางปะหันถึงอำเภอภาชี&sxsrf=ALiCzsa3d
เมื่อ 10 มกราคม 2565

4.1.2 ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมบนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ในอำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1) ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สังคมไทยแต่เดิมเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ทำการเพาะปลูกเป็นหลัก แต่เมื่อว่างเว้นจากการทำนาทำไร่ ชาวนาไทยมักใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์ด้วยการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ต้นไผ่ ใบไผ่ ใบลาน หวาย และต้นกก มาจัดทำเครื่องจักสานไว้ใช้เองและยังเป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเครื่องจักสานมีหลากหลายประเภท ดังนี้ (1) ภาชนะใช้สอยในครัวเรือน เช่น ตระกร้า กระบุง กระจาดและกระด้ง (2) เครื่องมือจับสัตว์ เช่น สุ่ม ลอบและกระชัง (3) เครื่องใช้แต่งกาย เช่น หมวกและงอบ (ธาราวุฒิ จุลวงศ์, สัมภาษณ์)

“งอบ” เป็นสิ่งที่ใช้ควบคู่กับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากใช้บังแดด ใช้กันฝนได้ และจะยังคงอยู่คู่กับคนไทยต่อไป การทำงอบต้องใช้ความชำนาญ ใช้ความประณีตละเอียดอ่อนสูง ไม่แพ้งานจักสานประเภทอื่นๆ การทำงอบปรากฏอยู่ในทุกภูมิภาคของไทย แต่สำหรับในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะหันถือได้ว่าเป็นแหล่งผลิตงอบที่สำคัญที่สุดและดีที่สุด ซึ่งอาชีพการทำงอบยังมีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อชาวนาบางปะหันเป็นอย่างมาก (ยุภา นาคฉวีและสมพิศ ช่างทอง, สัมภาษณ์) ในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบงอบและเครื่องจักสานต่างๆให้ทันสมัย ประยุกต์การใช้งานได้หลากหลาย อีกทั้งยังดึงดูดใจผู้บริโภคมากขึ้น นอกเหนือจากงอบที่ใช้บังแดดใช้กันฝนโดยพื้นฐานแล้ว งอบและโครงงอบยังพัฒนารูปแบบจนกลายเป็นเครื่องประดับ เช่น ที่ติดผม เข็มกลัด เป็นเครื่องแขวนประดับตกแต่งบ้าน เป็นถาดใส่ผลไม้ และยังเป็นพวงกุญแจได้อีกด้วย

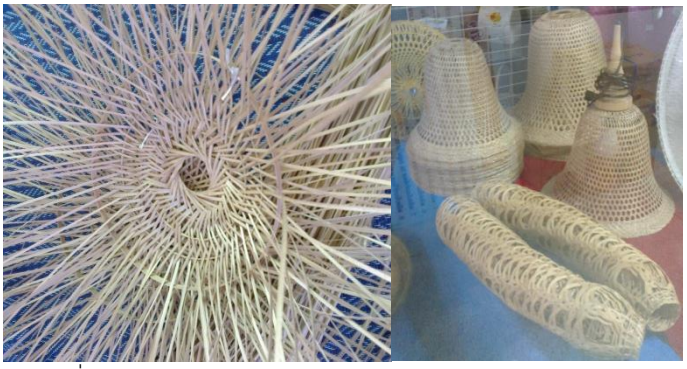
ประวัติการสานงอบ การสานงอบมีมาตั้งแต่ประมาณหนึ่งร้อยปีมาแล้ว โดยมีคุณทวดของคุณธาราวุฒิ จุลวงศ์ (ธาราวุฒิ จุลวงศ์, สัมภาษณ์) เป็นร้านแรกของตำบลบางนางร้า เชื่อว่า การสานงอบมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และสืบทอดต่อกันมาเรื่อยๆโดยที่ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพียงแต่ถ่ายทอดฝีมือมาจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากงอบแล้วยังมีเครื่องจักสานที่นิยมสานได้แก่ กระด้ง ตระแกรง กระจาด และตะข้อง สมัยก่อนคุณทวดของคุณธาราวุฒิ จุลวงศ์ นำงอบออกเดินทางจากบ้านบางนางร้าไปหาบขายที่สนามหลวง กรุงเทพฯ ทุกครั้งจะขายได้จนหมดแล้วจึงกลับมา นอกจากนี้คุณทวดยังเดินทางไปต่างจังหวัด โดยนำงอบขึ้นรถประจำทางไป

ปัจจุบันงอบบางนางร้าส่งขายทั่วประเทศไทย ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรีที่เป็นศูนย์กลางกระจายเครื่องจักสานสู่ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัด

สระแก้วที่เป็นศูนย์กลางกระจายเครื่องจักสานสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับคนภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะไม่รู้จักคำว่า “งอบ” แต่จะเรียกว่า “หมวกอยุธยา” หรือ “หมวกภาคกลาง” แทน นอกจากนี้ยังมีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ติดต่อขอซื้อเช่นกัน แต่รับคำสั่งซื้อไม่ได้เพราะทำไม่ทัน (ธาราวุฒิ จุลวงศ์, สัมภาษณ์) บ้านบางนางร้าส่งขายงอบทั่วประเทศไทยมานานแล้ว ปัจจุบันหลายอำเภอจึงนำเครื่องจักสานมาฝากขายด้วย บางนางร้าจึงกลายเป็นศูนย์กลางเครื่องจักสานที่มีความหลากหลาย ชาวบ้านในตำบลต่างๆของอำเภอบางปะหัน เช่น ตำบลตาลเอน ตำบลบ้านขล้อ ตำบลบางเพลิง ตำบลบางเดื่อ ตำบลพุทเลา ก็ยังทำโครงงอบมาส่ง ชาวบ้านตำบลบ้านลี่และตำบลทับน้ำทำรังงอบมาส่ง (ยุภา นาคฉวีและสมพิศ ช่างทอง, สัมภาษณ์) ชาวบ้านเหล่านี้ติดเย็บ ผูกขอบ ประกอบงอบได้ แต่ก็เป็นส่วนน้อยที่ทำเองทุกกระบวนการ ไล่เรียงตั้งแต่ ทำโครงงอบ ติดเย็บ ผูกขอบ และติดจอบหรือติดกระหม่อม

ในส่วนของวัตถุดิบนั้น ส่วนประกอบหลักของงอบ คือ ใบลาน ซึ่งหายากมากในภาคกลาง ปัจจุบันใบลานมาจากพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีเป็นหลัก ต้นลานต้องปลูกไม่ต่ำกว่าสิบปี จึงจะนำใบลานมาใช้ในงานจักสานได้ ซึ่งพื้นที่ปลูกต้นลานได้ดีต้องน้ำท่วมไม่ถึง คนจากปราจีนบุรีจะนำใบลานมาส่งปีละครั้ง จะมาช่วงก่อนฝนตก ก่อนที่ใบลานจะเป็นรา และสีไม่สวย แต่ในพื้นที่อำเภอบางปะหันมีความพยายามปลูกต้นลานเช่นกัน ปลูกราว 300-400 ต้น ข้อดีของใบลานคือ งานจะบางและละเอียด สวยงาม หากใช้ใบตาลที่หนากว่าและยาวกว่า งานที่ออกมาจะไม่ละเอียดเท่าใบลาน ส่วนผักตบชวาก็นำมาจักสาน กันแดดได้ แต่ข้อเสียของผักตบชวาคืออุ้มน้ำ เวลาโดนน้ำจะหนักมาก (ธาราวุฒิ จุลวงศ์, สัมภาษณ์) ส่วนประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ตอกไม้ไผ่ นำมาทำรังงอบ โดยวัดสระแก้ว จังหวัดอ่างทองและจากพื้นที่อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่งมาขายในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่อำเภอบางปะหัน มีต้นไผ่ลดลง สมัยก่อนผู้คนนิยมปลูกต้นไผ่ เนื่องจากเป็นเขตกั้นระหว่างแม่น้ำกับตัวบ้าน เนื่องจากเวลาที่งูหรือสัตว์เลื้อยคลานอื่นๆเลื้อยมาจะไม่สามารถเข้าบ้านได้ หน่อไผ่ยังเป็นอาหารได้ ปลูก 3 ปีจึงจะใช้ไม้ไผ่ได้ ไม้ไผ่ธรรมดาหากตัดออกมาแล้วต้องใช้สานทันที มิฉะนั้นจะหัก แต่ถ้าหากเป็นไผ่สีสุก จะเหนียวกว่า ยืดหยุ่นกว่า ตัดมานานแล้วค่อยสานก็ได้ วันที่ไม้ไผ่มาส่งในพื้นที่ ชาวบ้านจะมารอซื้อกันเยอะมาก แย่งชิงกันเลย คนขายจะจอดรถแถวริมถนนทางหลวงหมายเลข 33

หน่วยงานราชการที่สนับสนุนในการจำหน่ายมีหลายหน่วยงาน ได้แก่ พัฒนาการประจำตำบลที่ทางอำเภอบางปะหันจัดมาให้ งานมรดกโลกในพื้นที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา งานตรุษจีนบริเวณตลาดเจ้าพรหมในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร และศูนย์ศิลปาชีพเกาะเกิด รวมทั้งวัดบางเพลิงและวัดตาลเอน งอบบางนางร้ามีความละเอียด สวยงามเป็นอันดับ 1 ของประเทศ ขนาดมาตรฐาน 17 นิ้ว ราคาไม่แพงและความคงทนเป็นเยี่ยม คนไทยรู้จักงอบดี ผูกพันอยู่กับงอบมานาน ก่อนที่จะเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เคยมีงานโอท็อปปีละสองรอบที่อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี เฉพาะงอบบางนางร้าขายได้รอบละ 2,000 ใบ แสดงถึงความเป็นที่นิยมมาก (ธาราวุฒิ จุลวงศ์, สัมภาษณ์) แต่อุปสรรคที่ชาวบางนางร้าหนักใจ คือ เรื่องวัสดุธรรมชาติที่จะหายากและมีราคาแพงยิ่งขึ้น รวมทั้งขาดคนสืบทอด เนื่องจากชาวบ้านที่เป็นวัยแรงงานนิยมเข้าไปทำงานในโรงงาน และฝากลูกหลานไว้กับคนสูงอายุ ส่วนเด็กๆที่ไปโรงเรียนแล้วก็เรียนเพียงอย่างเดียว รวมทั้งมีสิ่งอื่นๆที่น่าสนใจ เช่น โทรทัศน์ เกมส์ออนไลน์ อินเตอร์เน็ท และมือถือ ทำให้การทำเครื่องจักสานไม่ได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่อีกต่อไป อีกประการหนึ่งรายได้จากการจักสานน้อยมากและใช้เวลามากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับค่าแรงจากโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นผู้ที่ทำงานจักสานได้คือกลุ่มคนที่เกษียณแล้วเท่านั้น

ภาพที่ 3-4 เครื่องจักสานในอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ผู้วิจัย 2564

2) ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

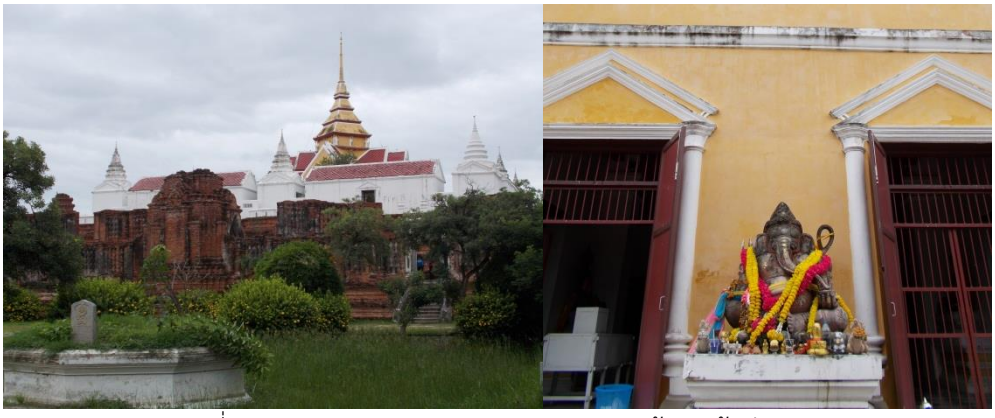
สมัยก่อนชาวอำเภอนครหลวงใช้การสัญจรทางแม่น้ำป่าสักเป็นหลัก แต่ก็ใช้เกวียนในการเดินทางไปยังพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อแลกเปลี่ยนข้าวของเครื่องใช้ด้วย เช่น นำข้าวไปแลกกับเครื่องจักสานจำพวก งอบ กระจาด ชะลอม พัด ลอบ สุ่ม ไซและข้องดักปลา เครื่องไม้ โดยเฉพาะอุปกรณ์เรือ เกวียน อะไหล่เกวียน รวมทั้งการค้าควายในพื้นที่อำเภอบางปะหันที่อยู่ติดกัน (สนิท สะแกคุ้ม, สัมภาษณ์)

ในปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่หลายแห่งในพื้นที่อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันเป็นผลพวงมาจากการตั้งนิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร ในตำบลบางพระครู และพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งการมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านกลางพื้นที่ ทำให้อำเภอนครหลวง กลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การขนส่งโดยท่าเรือน้ำลึกของรัฐบาล (ทองสุก ชัยมานิตย์, สัมภาษณ์) จึงนำมาซึ่งความเติบโตทางเศรษฐกิจ นำมาซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของอำเภอนครหลวง

แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของอำเภอนครหลวง คือ ปราสาทนครหลวง คาดว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม แต่มาสร้างเป็นที่ประทับก่ออิฐถือปูนในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ในพ.ศ.2174 โดยทรงโปรดให้ช่างไปถ่ายแบบมาจากปราสาทเมืองพระนครหลวง ในกัมพูชา เพื่อเป็นที่ประทับพักผ่อนพระอิริยาบทก่อนที่จะเสด็จไปนมัสการรอยพระพุทธบาทจังหวัดสระบุรี ปราสาทนครหลวงยังสร้างไม่แล้วเสร็จในสมัยนั้น ต่อมาพ.ศ.2352 ตาปะขาวปิ่น ได้สร้างวัดนครหลวงขึ้นโดยเอาปราสาทนครหลวง เข้าไปไว้ในเขตของวัดด้วย (ที่ว่าการอำเภอนครหลวง, 2564) และมีการสร้างพระพุทธบาทสี่รอย ประดิษฐานไว้บนลานชั้นบนของปราสาท ด้านหน้าปราสาท มีพระตำหนักนครหลวง หรือ ศาลพระจันทร์ลอย มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบอาคารจัตุรมุขเดิมจะมีแผ่นหินพระจันทร์ลอย ที่มีลักษณะคล้ายดวงจันทร์ขนาดใหญ่ บนแผ่นหินมีรูปแกะสลัก ด้านหนึ่งสลักเป็นรูปพระเจดีย์สององค์และพระพุทธรูปสามองค์ ส่วนอีกด้านสลักเป็นรูปปลาคล้ายสัญลักษณ์ของราศีมีน มีการสันนิษฐานกันว่าแผ่นหินนี้ อาจจะเป็นธรรมจักรที่ยังสร้างไม่เสร็จ ปราสาทนครหลวงได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อพ.ศ. 2478 (ราชกิจจานุเบกษา, 2478)

คนไทยจากทั่วทุกภูมิภาคที่เดินทางเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดใหญ่ในอำเภอนครหลวงรวมทั้งนักท่องเที่ยวนิยมไปท่องเที่ยวและกราบไหว้ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปราสาทนครหลวง บรรยากาศรอบปราสาทมีต้นไม้ร่มรื่น สวยงามเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ชั้นบนสุดด้านในปราสาทมีพระพุทธรูปอยู่หลายองค์และยังมีรอยพระพุทธบาทจำลอง บริเวณด้านนอกปราสาทมีพระพิฆเนศปางกู้กรุง เป็นปางที่นั่งประทับอยู่บนกอง

หัวกะโหลกมนุษย์ ซึ่งคนท้องถิ่นเชื่อว่าหมายถึง กู้สุขภาพ กู้เคราะห์ดี กู้โชคลาภ กู้กำไร รวบทั้งกอบกู้สิ่งดีๆมาสู่ตัวผู้กราบไหว้บูชาและครอบครัว (วันเพ็ญ สะแกคุ้ม, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 5-6 ปราสาทนครหลวงและพระพิฆเนศปางกู้กรุง, ผู้วิจัย 2564

นอกจากคนไทยแล้ว ยังมีแรงงานจากกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่มาจาก เมียนม่าร์ ลาว และกัมพูชา เดินทางเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือรับจ้างทำความสะอาดบ้านเรือน สังเกตว่า 7-8 ปีที่ผ่านมานี้มีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังจากการที่พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ประกาศให้ลงทะเบียนแรงงานต่างด้าวอย่างถูกกฎหมาย แรงงานเหล่านี้ต้องอาศัยอยู่ในประเทศไทยมาระยะหนึ่งแล้ว พอที่จะเข้าใจภาษาไทย กล้าพบปะกับคนไทย จึงติดตามคนรู้จักออกมาไหว้พระและทำบุญที่วัด (สนิท สะแกคุ้ม, สัมภาษณ์)

อำเภอนครหลวงยังมีแหล่งผลิตมีดที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งของไทยหรือ “มีดอรัญญิก” ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จากฝีมือชาวเวียงจันทน์ ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านต้นโพธิ์และหมู่บ้านไผ่หนอง ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานชี้ชัดว่าถูกกวาดต้อนมาในสมัยเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกคราวยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์หรือจะอพยพมาเอง ชาวเวียงจันทน์กลุ่มนี้มีฝีมือทางช่าง โดยเฉพาะช่างทองกับช่างเหล็ก (สถาบันอยุธยาศึกษา, 2562) แต่ในปัจจุบันเหลือแต่ช่างเหล็ก คือ การตีมีดเพียงอย่างเดียว ประกอบกับการที่ภูมิประเทศบริเวณนี้มีดงไม้ไผ่หนาแน่นและมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจึงสะดวกต่อการเดินทางและนำไม้ไผ่มาใช้เป็นเชื้อเพลิงในเตาเผาเหล็ก ในกระบวนการตีมีด เพราะถ่านไม้ไผ่ให้ความร้อนสูงกว่าไม้ชนิดอื่น และยังนำลำต้นไปทำด้ามพะเนิน ด้ามค้อน และด้ามมีดได้

ที่มาของคำว่ามีดอรัญญิก คือในสมัยก่อนมีตลาดร้านค้า มีโรงบ่อนตั้งอยู่ที่ บ้านอรัญญิก ตำบลปากท่า อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านต้นโพธิ์และหมู่บ้านไผ่หนองมากนัก มีผู้คนนำสินค้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันมากในยุคนั้นชาวบ้านก็นำเอามีดไปขาย เมื่อคนที่ซื้อไปใช้เห็นว่าคุณภาพดีจึงเรียกต่อกันไปว่ามีดอรัญญิก หลายคนยังคงเข้าใจผิดว่ามีดอรัญญิก ทำมาจากหมู่บ้านอรัญญิก แต่แท้ที่จริงแล้วทำขึ้นที่หมู่บ้านต้นโพธิ์ หมู่บ้านไผ่หนองและหมู่บ้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “มีดอรัญญิก” ลักษณะทั่วไปของผลิตภัณฑ์มีดอรัญญิกมีอยู่ด้วยกัน 4 ตระกูล ได้แก่ (1) มีดตระกูลเกษตรกรรม (2) มีดตระกูลคหกรรม (3) มีดตระกูลอาวุธ และ(4) มีดตระกูลอื่นๆ แต่ละตระกูลสามารถจำแนกตามการใช้งานได้อีก 12 ประเภท ซึ่งจากการศึกษาปรากฏว่ามีถึง 274 ชนิด (สถาบันอยุธยาศึกษา, 2562) ปัจจุบันยังได้มีการพัฒนาฝีมือช่างและมีรูปแบบสินค้าที่หลากหลาย โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์สแตนเลสที่ใช้บนโต๊ะอาหาร เช่น ช้อน ส้อม ชามและที่ใส่ขวดไวน์ เพื่อเพิ่มกลุ่มลูกค้าให้มากขึ้น

ภาพที่ 7-8 มีดอรัญญิกและช้อนส้อมสแตนเลส (สถาบันอยุธยาศึกษา, 2562)

อำเภอนครหลวงเป็นจุดเชื่อมต่อพื้นที่สำคัญ นอกจากอำเภอพระนครศรีอยุธยาและอำเภอบางปะหันแล้ว ในอดีตชาวนครหลวงยังเดินทางไปแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตลาดในอำเภอท่าเรือ และยังนิยมไปสักการะหลวงพ่อโต วัดสะตือ อำเภอท่าเรือ ในอดีตงานประจำปีของวัดสะตือเป็นที่พบปะพูดคุยของครูภูมิปัญญาจากหลายพื้นที่ หมอยาสมุนไพรได้พบกันและนำยาสมุนไพรที่ตนเองมีความเชี่ยวชาญไปแจกเพราะถือว่าเป็นกุศลทานด้วย หมอยาสมุนไพรชาวนครหลวงมักจะนำยาดองสมุนไพรที่ใช้บำรุงเลือดลมและแก้อาการเส้นเอ็นไปใส่โอ่งแจกชาวบ้านที่วัด หมอยาชาวท่าเรือและหมอยาจากบ้านตะโก อำเภอภาชี ก็นำยาสมุนไพรหลายชนิดไปแจกชาวบ้านด้วยเช่นกัน (วันเพ็ญ สะแกคุ้ม, สัมภาษณ์)

3) ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดสำคัญและมีชื่อเสียงมากที่สุดในอำเภอภาชี คือ วัดตะโก ตั้งอยู่ที่ตำบลดอนหญ้านาง อำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าอาวาสองค์ก่อนคือ พระครูสุนทรธรรมวินิฐ (รวย ปาสาทิโก) หรือที่คนไทยนิยมเรียกว่าหลวงพ่อรวย ท่านมีชื่อเสียงในระดับประเทศโดยเฉพาะนามอันเป็นมงคลว่า “รวย” บรรพบุรุษฝ่ายบิดาของท่านเป็นคนลาว เดินทางมาจากเวียงจันทน์ ท่านจึงใช้ภาษาลาวได้ ในวัยเด็กหลวงพ่อรวยมาเรียนที่วัดตะโกตั้งแต่อายุ 12 ปี และบรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่อายุ 16 ปีและสามารถสอบนักธรรมชั้นตรีได้ (วันเพ็ญ สะแกคุ้ม, สัมภาษณ์) หลังจากที่ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ ท่านช่วยเหลือดูแลวัดและชุมชนเป็นอย่างดี ท่านฝากตัวเป็นศิษย์ของหลวงพ่อชื่น เจ้าอาวาสวัดภาชี ซึ่งเป็นศิษย์สายตรงของหลวงพ่อกลั่น วัดพระญาติ และท่านยังเป็นศิษย์ของหลวงพ่อแจ่ม วัดวังแดงเหนืออีกด้วย สมัยที่หลวงพ่อรวยยังมีสุขภาพแข็งแรง ท่านเป็นพระเกจิอาจารย์ที่สำคัญรูปหนึ่งของไทย ซึ่งเวลาที่มีงานพุทธาภิเษกหรือปลุกเสกพระเครื่อง ท่านจะรับนิมนต์ไปร่วมงานอยู่เสมอ วัตถุมงคลของหลวงพ่อรวยมีชื่อเสียงไปทั่วประเทศไทย ผู้คนเชื่อว่านำความร่ำรวย ค้าขายดีมีกำไรและเมตตามหานิยม แม้ว่าท่านจะมรณภาพไปแล้วแต่วัตถุมงคลของท่านยังคงเป็นที่นิยมและยังเป็นที่รู้จักกันไปถึงในหมู่ชาวต่างประเทศ เช่น นักธุรกิจชาวจีนอีกด้วย วัตถุมงคลหลวงพ่อรวยมีราคาแพงและหายากยิ่งขึ้น (วันเพ็ญ สะแกคุ้ม, สัมภาษณ์)

ภูมิปัญญาด้านการใช้ยาสมุนไพรของชาวบ้านตะโกนั้น สามารถสืบย้อนไปในอดีตตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มีผู้อาวุโสสามท่าน เป็นหลักของชุมชน ได้แก่ (1) พ่อเฒ่าจำปี ลำดับศรี (2) พ่อเฒ่าศรี ลำดับศรี (เป็นน้องชายพ่อเฒ่าจำปี) และ (3) พ่อเฒ่ามี พันคำ (เดินทางมาจากหมู่บ้านอื่นแล้วมาแต่งงาน) พ่อเฒ่าทั้งสามเป็นคนลาวจากเวียงจันทน์เดินทางอพยพเข้ามาทางเชียงใหม่ ทั้งสามท่านมีความรู้ทางด้านสมุนไพรเป็นอย่างดีจึงสามารถรักษาอาการเจ็บป่วยให้ชาวบ้าน นอกจากนี้ทั้งสามท่าน ยังมีวิชาไสยศาสตร์ ใช้คาถาอาคมขับไล่ผีได้ (ส้มลิ้ม แจ่มใส, สัมภาษณ์) และเป็นผู้นำในการรักษาชุมชนให้ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย เวลาที่มีเสือ(โจร) ออกอาละวาด โดยให้ชาวบ้านเข้าไปหลบในหนองน้ำ แล้วใช้หญ้ากับใบไม้กำบังไว้และถ้าสุนัขเห่าไปทางทิศใดก็จะยิงไปทางทิศนั้น สามารถขับไล่โจรไปได้ พ่อเฒ่าจำปียังมีวิชานั่งทางในตามวัวควายที่ถูกขโมยไปกลับคืนมาได้ หลวงพ่อรวยได้รับการถ่ายทอดวิชาการรักษาโรค

รวมทั้งวิชาไสยศาสตร์มาจากพ่อเฒ่าสามท่านนี้ด้วย เนื่องจากมารดาของหลวงพ่อรวยเป็นผู้ช่วยพ่อเฒ่าจำปี และยังเป็นญาติของพ่อเฒ่ามี ซึ่งพ่อเฒ่ามีเป็นเขยมาจากต่างหมู่บ้าน ท่านมีฐานะดี ลูกหลานของท่านได้บริจาคเงินพัฒนาวัดตะโกไว้มาก

หลวงพ่อหลวงพ่อรวยทำนุบำรุงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดียิ่ง ช่วยเหลือดูแลคนในชุมชนรวมทั้งคนที่มาขอความช่วยเหลือเป็นอย่างดี ท่านยังนำภูมิปัญญาด้านต่างๆทั้งของไทยและของลาวมาเผยแพร่ การใช้ยาสมุนไพร การดูแลอภิบาลคนป่วย ตัวอย่างการรักษาในสมัยก่อน เช่น ถ้ากระดูกหักก็จะใช้สมุนไพรทา เป่าคาถาและใช้ไม้ไผ่ดามไว้ หรือการรักษาโรคตานขโมยด้วยการดื่มน้ำที่มาจากการเคี่ยวรากต้นสะแก หรือเวลาที่ปวดเมื่อยก็จะทำลูกประคบจาก การบูร มะกรูด ตะไคร้ ไพลและเกลือ หรือลูกประคบที่ใช้กับสตรีหลังคลอดทำมาจาก มะกรูด ตะไคร้ หอมแดงและใบมะขาม เป็นต้น (ส้มลิ้ม แจ่มใส, สัมภาษณ์)

4.2 สรุปผลการวิจัย

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ในส่วนที่พาดผ่านอำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศึกษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมนอกเหนือจากแหล่งมรดกโลกที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางปะหันมีชื่อเสียงเรื่องเครื่องจักสานที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและเป็นศูนย์กลางค้าขายเครื่องจักสานไปทั่วประเทศ อำเภอนครหลวงมีปราสาทนครหลวงซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีการสืบทอดการตีมีดอรัญญิกของชาวลาวเวียง นอกจากนี้ยังมีนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จึงมีผู้คนจากทั่วประเทศรวมทั้งแรงงานจากกลุ่มอาเซียนเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก และอำเภอภาชี ที่หลวงพ่อรวย วัดตะโก มีชื่อเสียงมาราว 40 ปีจนถึงปัจจุบัน

5. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ส่วนเชื่อมต่อวัฒนธรรม : กรณีศึกษา อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง และอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีข้อค้นพบว่าอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความสำคัญและมีภูมิปัญญาและวัฒนธรรมและมีความสัมพันธ์กับทั้งสามอำเภอเช่นกัน รวมทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ผู้วิจัยสามารถขยายหัวข้อการทำวิจัยในพื้นที่อำเภอท่าเรือต่อไปได้ นอกจากนี้ยังมีหัวข้อวิจัยที่สามารถทำได้ เช่น หัวข้อการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า หัวข้อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมของท้องถิ่น หัวข้อเศรษฐศาสตร์การเมืองในท้องถิ่น

6. บรรณานุกรม

เกี่ยวกับ “มีดอรัญญิก”. (2562). สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2564). **ข้อมูลพื้นฐานอำเภอบางปะหัน**

<https://ww2.ayutthaya.go.th/amphur_content/cate/7> เมื่อ 23 ตุลาคม 2564

ทองสุก ชัยมานิตย์, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2564

ที่ว่าการอำเภอนครหลวง. (2564). อำเภอนครหลวง

<https://ww2.ayutthaya.go.th/personal_board/?page=1&cid=33> เมื่อ 26 สิงหาคม 2564

ธาราวุฒิ จุลวงศ์, สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2564

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา. (2478). โบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. เล่ม 52, ตอนที่ 75 หน้า 3679 – 3717. กรุงเทพมหานคร.

แผนที่อำเภอทั้งหมดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา <https://sites.google.com/site/canghwadphrankhrsrixyuthya/xaphex-ni-canghwad> เมื่อ 10 มกราคม 2565

ยุภา นาคฉวีและสมพิศ ช่างทอง, สัมภาษณ์ 10 ธันวาคม 2563

วันเพ็ญ สะแกคุ้ม, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2564

ส่วนหนึ่งของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 ที่พาดผ่านอำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวงและอำเภอภาชี <https://sites.google.com/search?q=เส้นทางอำเภอบางปะหันถึงอำเภอภาชี&sxsrf=ALiCzsa3d> เมื่อ 10 มกราคม 2565

ส้มลิ้ม แจ่มใส, สัมภาษณ์ 9 กุมภาพันธ์ 2560

สนิท สะแกคุ้ม, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2564

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2564). ประวัติความเป็นมา <https://district.cdd.go.th/phachi/about-us/อำเภอภาชี> เมื่อ 8 กันยายน 2564

ภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Cultural landscape of Ban Yan Angthong, Phak Hai District, Phranakhon Si Ayutthaya Province

พัฑร์ แตงพันธ์[1]

[1]สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โทรศัพท์ 084 023 5053 อีเมล์ ayutthayanuruk@outlook.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิวัฒนธรรมของบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั้งในอดีตและที่ยังมีการสืบทอดกันมาสู่รุ่นปัจจุบัน โดยเน้นข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่น เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อเก็บไว้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นแห่งนี้ จากการศึกษาพบว่าบ้านย่านอ่างทองมีลักษณะเป็นชุมชนชนบทที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ริมแม่น้ำน้อย เพื่อใช้คุณประโยชน์จากแม่น้ำในการเดินทางสัญจรไปยังบ้านเรือนและเมืองต่างๆ การชลประทาน การจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร ตลอดจนการทำมาหากิน โดยมีวัดย่านอ่างทองเป็นศาสนสถานที่สำคัญประจำชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านอาหาร เช่นการทำอาหารที่ได้จากพืชผักและปลาในท้องถิ่น ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคที่เคยมีหมอประจำท้องถิ่น มีประเพณีและการละเล่นประจำท้องถิ่น ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบสาน อย่างประเพณีสงกรานต์ที่มีการทำบุญต้นสะตือ การแข่งขันพายเรือ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในระดับหมู่บ้าน และในระดับตำบลที่ประกอบด้วยหลายหมู่บ้านทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำน้อย

คำสำคัญ: ภูมิวัฒนธรรม บ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แม่น้ำน้อย

Abstract

This article aims to study the cultural landscape of Ban Yan Angthong, Phak Hai district, Phranakhon Si Ayutthaya Province since the past and which still be inherited to present. Indeed information from interviewed local people to show social relation, relation between people with nature and supernatural. Data were kept as basic information to preservation and continue of traditional and cultural of this local area. The result shows that, Ban Yan Angthong community characteristics had original settlement next to Noi river, to take advantage of the river as transportation to other habitation and cities. Along with irrigation, aquatic consumption and livelihood. Moreover, Yan Angthong temple is the most important religious place of communities which had local wisdom such as food making from local vegetables and fish. Local wisdom of disease treatment by traditional healer and had a traditional game that should to reservation such as Ton satue’s merit of Songkran’s festival and row a boat competition reflect social relations at the village level and district level combined with many villages along two sides of the Noi river.

Keywords: Cultural landscape, Ban Yan Angthong, Phak Hai District, Phranakhon Si Ayutthaya Province, Noi river

1. บทนำ

ภูมิวัฒนธรรม เป็นการศึกษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ และพื้นที่ทางการปกครอง โดยจะต้องเข้าไปศึกษาความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับบ้าน และระดับชุมชน รวมถึงความสัมพันธ์ในมิติทางสังคมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2551, หน้า 10)

ผลงานการศึกษาเกี่ยวกับภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ผ่านมา มักเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอำเภอผักไห่ และข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา รวมถึงโบราณวัตถุและโบราณสถานของวัดย่านอ่างทองเป็นส่วนมาก แต่ยังขาดการศึกษาข้อมูลด้านภูมิวัฒนธรรมจากการรับรู้ของผู้คนในท้องถิ่นอยู่มาก ผู้ศึกษาจึงค้นคว้าข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และผู้อาวุโส ทำให้สามารถรวบรวมเป็นข้อมูลด้านภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นข้อมูลพื้นฐานในการใช้ต่อยอดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรมแห่งนี้ต่อไป

2.ตั้งและภูมิศาสตร์บ้านย่านอ่างทอง

บ้านย่านอ่างทอง เป็นชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในละแวกวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) ทั้ง 2 ฟากฝั่งของแม่น้ำน้อย มีพื้นที่ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมครอบคลุมทั้งหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ของตำบลบ้านใหญ่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัดย่านอ่างทองซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ ในเขตการปกครองของหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านใหญ่ เป็นศาสนสถานที่สำคัญประจำท้องถิ่นที่คนในชุมชนทั้งใกล้และไกลมักจะเดินทางมาทำบุญที่วัดเป็นประจำทุกวันพระ และวันสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแห่งนี้ มีพื้นฐานมาจากการเป็นชุมชนชนบทที่ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำ ในลักษณะที่เรียกว่าชุมชนขนาบน้ำ เพื่ออาศัยคุณประโยชน์ต่างๆ จากลำน้ำ เช่น ใช้เป็นเส้นทางในการเดินทางสัญจรทางน้ำ การค้าขายทางน้ำ การอุปโภค บริโภค การจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร และการชลประทานเพื่อการเพาะปลูกมาตั้งแต่อดีตกาล ทำให้การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในแทบนี้ จึงมีลักษณะวางตัวทอดยาวขนานไปตาม 2 ฟากฝั่งของแม่น้ำน้อย โดยมีวัดย่านอ่างทองเป็นศาสนสถานประจำชุมชน ในขณะที่พื้นที่ถัดจากชุมชนและวัดจะเป็นทุ่งนากว้างมีการแบ่งแปลงนาโดยคันนา และมีคู คลอง ขุดแยกจากแม่น้ำน้อย ผันเข้าทุ่งนาเพื่อการชลประทานเหมาะแก่การปลูกข้าวตามฤดูกาล

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงเขตการปกครองอำเภอผักไห่

ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา, 2564, [แผนที่]

3. แม่น้ำน้อย: เส้นทางคมนาคมสำคัญในอดีต

ด้วยลักษณะพื้นที่ของบ้านย่านอ่างทองเป็นที่ราบลุ่ม สลับกับที่ราบลุ่มมากเกือบทั้งพื้นที่ มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำน้อย ซึ่งนอกจากจะอำนวยประโยชน์ทางการเกษตรแล้วยังเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญในอดีตอีกด้วย ปัจจัยนี้ยังส่งผลให้บ้านเรือนดั้งเดิมของผู้คนในท้องถิ่น มีลักษณะการปลูกสร้างเรียงรายขนาบไปตามสองฝั่งของแม่น้ำน้อย โดยหันหน้าบ้านลงสู่แม่น้ำเพื่อความสะดวกต่อการใช้ท่าน้ำในการเดินทางและการขนส่งสินค้าต่างๆ แต่ละบ้านมีการใช้เรือชนิดต่างๆ เป็นพาหนะในการเดินทาง เช่น เรือพาย เรือบด เรือป๊าบ เป็นต้น

แม่น้ำน้อยเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญที่ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นแห่งนี้ สามารถเดินทางไปติดต่อค้าขายกับตลาดในตัวอำเภอผักไห่ได้สะดวก และแม่น้ำสายนี้ยังนำขึ้นไปสู่จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดชัยนาท และจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือได้ ในทางตรงข้ามหากนั่งเรือล่องลงใต้ ก็จะสามารถเดินทางมายังชุมชนต่างๆ ในอำเภอเสนา ผ่านบ้านหัวเวียง สู่ตลาดบ้านแพนที่อำเภอเสนา ซึ่งเป็นชุมทางน้ำที่สามารถแยกไปจังหวัดสุพรรณบุรีผ่านทางคลองเจ้าเจ็ด-บางยี่หนได้ หรือล่องต่อมาตามแม่น้ำน้อยลงมาบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่ ตำบลลานเท อำเภอบางไทร และสามารถเดินทางต่อไปยังกรุงเทพฯ ได้

การเดินทางระยะไกลระหว่างจังหวัดในอดีตนั้น มีเรือเมล์ของบริษัทต่างๆ เช่น บริษัทสยามสตีมแพคเก็ตต์ และบริษัทอื่นๆ เรียกกันว่า “เมล์เขียว” “เมล์แดง” เป็นพาหนะขนส่งสาธารณะ รับส่งผู้คนขึ้น-ล่อง ในแม่น้ำน้อย โดยมีท่าเรือใหญ่ปลายทางอยู่ที่ท่าเตียนในกรุงเทพฯ รับผู้คนตั้งแต่ต้นทางขึ้นมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีสายแยกเข้าสู่แม่น้ำน้อยที่ตำบลลานเท อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แวะรับส่งผู้โดยสารที่ตลาดบ้านแพน อำเภอเสนา ก่อนจะผ่านมายังอำเภอผักไห่ และขึ้นไปยังจังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี ต่อไป

การเดินทางขนส่งโดยเรือเมล์ ซึ่งเป็นเรือโดยสาร 2 ชั้นนั้น จะเป็นลักษณะของการขนส่งสินค้าระยะทางไกล ไป - กลับ จากท่าเตียนในกรุงเทพฯ สู่ท้องถิ่นอำเภอผักไห่ โดยออกเดินเรือทุกวัน วันละ 1 รอบ คือหากลงเรือในตอนเย็นก็จะเดินทางถึงท่าเตียนในเช้าวันรุ่งขึ้น ซึ่งคนในท้องถิ่นอำเภอผักไห่มักจะนำสินค้าทางการเกษตรและอื่นๆ เช่น กระจับ สายบัว ผักเต่า และปลาย่าง ใส่กระบุง ตะกร้า นำบรรทุกลงใต้ท้องเรือ ส่วนผู้โดยสารจะขึ้น

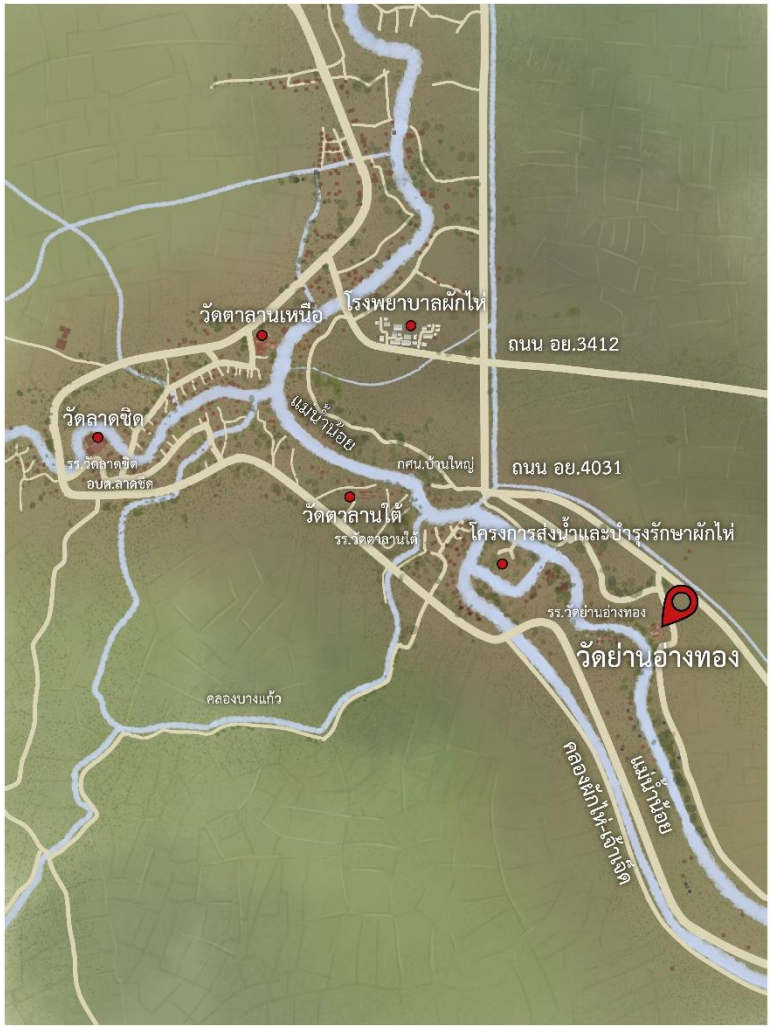
ไปจับจองที่นั่งที่ด้านบนดาดฟ้าเรือ เรือเมล์แต่ละลำที่มีชื่อเฉพาะ โดยชื่อที่คนในท้องถิ่นจำชื่อได้ ได้แก่ เรือรัตนศรีสังข์ เรือแก้วตา เรือพิชัยนาวิน เป็นต้น

นอกจากเรือจะเป็นพาหนะในการเดินทางแล้ว บางครั้งเรือยังสามารถเป็นเครื่องบอกเวลา นอกเหนือจากการฟังเสียงนกร้อง หรือฟังเสียงกลองเพลได้อีกด้วยคือ คือในช่วงเวลาประมาณ 15.00 น. ของทุกวัน จะมี “เรือเมือง” ซึ่งเป็นเรือบรรทุกสินค้าชั้นเดียว นำสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปส่งที่จังหวัดสิงห์บุรีแล่นผ่านขึ้นไปตามแม่น้ำ คนในท้องถิ่นแถบวัดย่านอ่างทองในอดีตไม่ได้มีนาฬิกาใช้กันทุกครัวเรือน จึงถือเอาเรือเมืองเป็นเครื่องบอกเวลา 15.00 น. ซึ่งเป็นเวลาปล่อยควายออกไปกินหญ้า เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากประตูน้ำผักไห่ จะมีกำหนดเปิดออกในช่วงเวลานี้ ซึ่งเป็นไปตามระดับน้ำทะเลหนุนของทุกวัน (สมชาย สืบฤกษ์, 2564, ธันวาคม 10) สะท้อนว่าเรือที่แล่นในแม่น้ำน้อยเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ประจำวันที่สำคัญของคนในท้องถิ่น

ด้วยการคมนาคมตามลำน้ำน้อย ซึ่งมีเรือเมล์โดยสารประจำทางผ่านเส้นทางนี้ ทำให้ชาวชุมชนวัดย่านอ่างทองในอดีต สามารถเดินทางติดต่อค้าขายกับบ้านเมืองต่างๆ ตามแม่น้ำน้อย อย่างอำเภอป่าโมก และอำเภอเสนาซึ่งเป็นตลาดใหญ่ในย่านลำน้ำนี้ได้สะดวกกว่าเดินทางติดต่อกับตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาซึ่งอยู่คนละเส้นทางแม่น้ำ แต่หากมีความจำเป็นต้องเดินทางไปตัวอำเภอพระนครศรีอยุธยา เช่น ต้องการไปทำคลอดที่โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา ก็จะต้องจ้างเหมาเรือสองตอน ซึ่งเป็นเรือเร็วติดเครื่องยนต์ เดินทางลงไปตามแม่น้ำน้อยและตัดเข้าแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลลานเท อำเภอบางไทร และขึ้นไปยังตัวอำเภอด้วยระยะเวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง

ในปัจจุบัน มีการตัดถนนเข้ามาในพื้นที่หลายสาย เช่น ถนนทางหลวงชนบท อย.4031 ถนนสายนี้ตัดผ่านพื้นที่ด้านตะวันออกของชุมชน ซึ่งเป็นถนนที่ตัดเชื่อมการคมนาคมจากตัวอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง จากทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่พื้นที่ชุมชนวัดย่านอ่างทอง และเชื่อมต่อลงไปทางใต้โดยขนาบไปกับแม่น้ำน้อย เสมือนเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกที่ทำหน้าที่เส้นทางคมนาคมหลัก แทนที่การเดินทางทางน้ำลงสู่อำเภอเสนา และถนนทางหลวงหมายเลข 3412 ที่เชื่อมการคมนาคมทางถนน จากตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา ผ่านอำเภอบางบาล แล้วตัดตรงมาจรดแม่น้ำน้อยบริเวณโรงพยาบาลอำเภอผักไห่ ซึ่งเป็นทางแยกสำคัญขึ้นไปสู่ตัวอำเภอผักไห่ และลงมาสู่พื้นที่ชุมชนวัดย่านอ่างทองได้

ถนนทางหลวงทั้งสองสายนี้ ได้มีบทบาทสำคัญต่อการคมนาคมของผู้คนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เนื่องจากอำนวยความสะดวกให้สามารถเดินทางติดต่อระหว่างชุมชนวัดย่านอ่างทอง ไปยังตัวอำเภอผักไห่ อำเภอเสนาที่อยู่ใกล้เคียง และอำเภอพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของจังหวัดได้อย่างสะดวกรวดเร็วขึ้น โดยในปัจจุบันสามารถเดินทางจากตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาสู่พื้นที่ชุมชนวัดย่านอ่างทองด้วยเวลาประมาณ 30 นาทีเท่านั้น ทำให้การคมนาคมทางบกมีความสะดวกขึ้น คนในท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นในการสัญจรทางน้ำน้อยลงกว่าในอดีตมาก หรือจะมีใช้ก็เพียงบางบ้านที่อยู่ติดริมแม่น้ำเพื่อใช้ในการจับสัตว์น้ำ หรือนำมาใช้ในช่วงที่เกิดอุทกภัย

ภาพที่ 2 แผนที่ภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง

ที่มา: พัชร์ แตงพันธ์, 2564, [แผนที่]

4.ประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น

บ้านย่านอ่างทอง มีเรื่องเล่าที่เล่าสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน ในลักษณะตำนาน หรือมุขปาฐะ เพื่ออธิบายที่มาของชื่อท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งมีทั้งตำนานที่อธิบายความหมายของชื่อตำบล และตำนานที่พยายามอธิบายความหมายของชื่อวัดย่านอ่างทอง ซึ่งแม้มิอาจสะท้อนความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ได้อย่างแน่ชัด แต่สามารถสะท้อนความพยายามแสวงหาเหตุผลและมโนภาพ เพื่ออธิบายความเป็นมาของท้องถิ่นได้อย่างดี โดยมีเรื่องราวเล่าขานเป็นประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น ดังนี้

4.1 ตำนานบ้านใหญ่

ชุมชนละแวกวัดย่านอ่างทอง ตั้งอยู่ในตำบลบ้านใหญ่ มีมุขปาฐะเล่าถึงที่มาของชื่อตำบลไว้สั้นๆ ว่านานมาแล้ว มีเศรษฐีคนหนึ่งปลูกบ้านหลังใหญ่ไว้อยู่ในแถบนี้ คนในท้องถิ่นจึงเรียกติดปากกันว่า “บ้านใหญ่” และเมื่อมีการแบ่งเขตการปกครองออกจากตำบลท่าดินแดง ซึ่งเป็นตำบลที่อยู่ทางตอนใต้ของพื้นที่วัดย่านอ่างทอง จึงได้ตั้งชื่อตำบลใหม่นี้ว่า “ตำบลบ้านใหญ่” จึงกลายเป็นชื่อของท้องถิ่นนี้สืบมา (ฉัตรชัย เชียวพานิตย์, 2564, 12 พฤศจิกายน)

นอกจากนี้ ตำนานบ้านใหญ่ ยังมีความเชื่อมโยงกับตำนานที่มาของชื่อตำบลผักไห่ และตำบลตาลานด้วย คือ เศรษฐีบ้านใหญ่นี้ได้ปักเขตที่ดินให้แก่ลูกหลาน จนเรียกกันติดปากว่า “ทุ่งตาหลานปักให้” แล้วต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “ตาหลานปากไห่” แล้วเรียกเพี้ยงต่อมาเป็น “ตาลานผักไห่” ซึ่งหมายถึง ชื่อตำบลตาลาน และตำบลผักไห่ ซึ่งเป็นตำบลที่อยู่ทางตอนเหนือของตำบลบ้านใหญ่

4.2 ตำนานวัดย่านอ่างทอง

วัดย่านอ่างทอง เดิมเรียกกันว่าวัดจุฬาโลก ซึ่งคนในท้องถิ่นมีเรื่องเล่ามุขปาถะ เล่าถึงที่มาของชื่อวัดย่านอ่างทองไว้ว่า ครั้งหนึ่งมีชาวมอญนำโอ่งและอ่างดินเผา บรรทุกใส่เรือมาเร่ขายตามท้องน้ำในย่านนี้ พอตกเย็นก็ได้จอดพักเรืออยู่ที่คุ้งน้ำหน้าวัด ปรากฏว่าชาวมอญผู้รอนแรมนี้ได้พบเห็นอ่างทองคำใบใหญ่ลอยน้ำมา จึงรีบพายเรือตามเข้าไปใกล้ๆ และทันใดนั้นเองอ่างสีทองใบนั้นก็จมลงที่ตรงคุ้งน้ำบริเวณนั้น กลายเป็นเรื่องราวมหัศจรรย์ชาวบ้านจึงพากันเรียกคุ้งน้ำหน้าวัดว่า “ย่านอ่างทอง” จนกลายเป็นที่มาของชื่อวัดย่านอ่างทองในที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่าต่อกันมาอีกว่า ในวันดีคืนดีจะพบเห็นอ่างทองคำกับเป็ดทองคำลอยขึ้นมาเหนือน้ำด้วย แม้ว่าเรื่องเล่าเหล่านี้จะไม่สามารถนำมาสรุปเป็นเรื่องราวจริงแท้ทางประวัติศาสตร์ได้ แต่เรื่องเล่ามุกขปาถะเหล่านี้ ก็สะท้อนถึงความพยายามอธิบายที่มาที่ไปของชื่อวัดย่านอ่างทองของคนในท้องถิ่นนี้

4.3 เรื่องเล่า โจรปล้นพระและพระพุทธรูปในลูกกรง

คนในท้องถิ่นบ้านย่านอ่างทองมีเรื่องเล่าขานถึงเรื่องโจรปล้นพระ อันเป็นที่มาของเรื่องพระพุทธรูปในลูกกรง หรือ “พระพุทธรูปขังกรง” เนื่องจากเป็นเหตุการณ์สำคัญของท้องถิ่น ที่เพิ่งเกิดขึ้นในระยะเวลาไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ยังมีผู้รู้ ผู้อยู่ในเหตุการณ์หลายคน โดยเล่ากันว่าเคยมีกลุ่มโจรมาขโมยพระพุทธรูปที่วัดย่านอ่างทองอยู่หลายๆ ครั้ง ครั้งหนึ่ง “สมภารเปลื้อง” เป็นผู้พบเห็นการโจรกรรม จึงได้ตีระฆังส่งสัญญาณแจ้งเหตุให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง จากนั้นสมภารได้กระโดดลงน้ำ เพื่อลอยคอไปขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้าน

อีกเหตุการณ์หนึ่งคือ พระลูกวัดได้มาพบกับโจรที่กำลังขโมยพระพุทธรูปอยู่ จึงได้ถูกผู้ร้ายจับตัวและมัดรวมกันไว้ก่อนหลบหนีไป โดยเชื่อกันว่าผู้ร้ายเป็นผู้มีวิชาอาคม จึงสามารถหนีรอดไปได้ แต่ผู้ร้ายขนพระพุทธรูปหนีไปไม่ไหว จึงนำไปทิ้งไว้อยู่กลางทุ่งนา จนมีผู้ไปพบเห็นและนำกลับมาเก็บรักษาไว้ที่วัดย่านอ่างทองดังเดิม

ด้วยความรู้สึกหวงแหนรักษา และความศรัทธาของผู้คนในท้องถิ่นที่ต่อพระพุทธรูปเก่าแก่ซึ่งเป็นสมบัติของวัดย่านอ่างทองที่คนในท้องถิ่นถือเป็นสิ่งล้ำค่า ไม่ควรปล่อยให้สูญสิ้นจากการโจรกรรม คนในท้องถิ่นจึงร่วมแรงร่วมใจสร้างลูกกรงไม้ครอบพระพุทธรูปไว้ให้ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย จนกลายเป็นที่มาของพระพุทธรูปในลูกกรง ปัจจุบันทางวัดย่านอ่างทองได้สงวนรักษาพระพุทธรูปเหล่านี้ร่วมกับโบราณวัตถุอื่นๆ เป็นอย่างดี โดยจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ให้คนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าชมและศึกษาคุณค่าของศิลปวัตถุอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นแห่งนี้ได้

5.วิถีชีวิต

ชาวชุมชนวัดย่านอ่างทอง มีพื้นฐานวิถีการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม จึงมีลักษณะเป็นสังคมชนบท ประกอบอาชีพด้านการเกษตร และการหาอาหารจากปลาในแม่น้ำน้อยที่เป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์

5.1 ด้านเกษตรกรรม

ชาวบ้านในท้องถิ่นชุมชนวัดย่านอ่างทองส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรมาแต่ดั้งเดิม โดยในอดีตมีการปลูกข้าวตามฤดูกาลแบบนาปี แต่ในปัจจุบันนิยมการปลูกข้าวนาปรัง คือ ปลูกนอกฤดูกาลการทำนาปกติ

เนื่องจากพื้นที่นาในบริเวณโดยรอบชุมชนวัดย่านอ่างทอง เป็นพื้นที่ที่สามารถจัดการน้ำได้ ซึ่งข้าวที่ใช้เพาะปลูกจะเป็นพันธุ์ข้าว กข 1 กข 2 ที่ไม่ไวต่อช่วงแสง ซึ่งจะออกดอกตามอายุ ไม่ว่าจะปลูกข้าวเมื่อไร เมื่อครบอายุก็จะสามารถเก็บเกี่ยวได้โดยไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับฤดูกาล

5.2 ด้านการประมง

การประกอบอาชีพประมงในชุมชนวัดย่านอ่างทอง เป็นการทำประมงขนาดเล็กของชาวบ้าน ที่หาปลาไว้สำหรับทั้งรับประทานในครอบครัว และค้าขายเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว โดยจะนำไปขายที่ตลาดผักไห่ หรือตลาดป่าโมก (วันชัย สืบถิ่น, 2564, 5 ธันวาคม) ซึ่งแม่น้ำน้อยเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีพันธุ์ปลาน้ำจืดหลากหลายชนิด เช่น ปลาตะเพียน ปลาสร้อย และปลาหมอ โดยช่วงที่สามารถหาปลาได้เป็นจำนวนมาก คือ ช่วงหน้าน้ำท่วม ราวเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน

5.3 ด้านการค้าขาย

คนในท้องถิ่นให้ข้อมูลว่า ในท้องถิ่นไม่มีตลาดประจำชุมชน แต่จะมีร้านค้าเล็กๆ อยู่ตามหมู่บ้าน เพื่อขายของกินของใช้ที่จำเป็น และเมื่อการขนส่งมีความสะดวกขึ้น ผู้คนสามารถเดินทางได้โดยสะดวกขึ้น คนในท้องถิ่นจึงสามารถเดินทางไปซื้อของในตลาดผักไห่ ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลผักไห่ มีสินค้าข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นให้เลือกซื้อมากมาย

5.4 ด้านการศึกษา

ในท้องถิ่นมีโรงเรียนวัดย่านอ่างทอง (นิยมประมุข) เป็นสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับวัดย่านอ่างทอง เป็นโรงเรียนในสังกัดเขตรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2479 โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับชั้นประถมศึกษา ผู้อาวุโสในท้องถิ่นเล่าว่า เมื่อแรกเริ่มมีการเรียนหนังสือกันที่ศาลาวัดย่านอ่างทองด้วย (วันชัย สืบถิ่น, 2564, 5 ธันวาคม) นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนอื่นๆ ตั้งอยู่ในละแวกใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียนวัดตาลานใต้ (เจริญวิทยา) โรงเรียนวัดฤๅชัย และโรงเรียนวัดราษนิยม

เมื่อเรียนจบระดับประถมศึกษาแล้ว นักเรียนในท้องถิ่นก็จะไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เช่น โรงเรียนโพธิ์เวชพันธุ์ โรงเรียนผักไห่ “สุทธาประมุข” หรือมิเช่นนั้นก็เข้าไปศึกษาต่อในโรงเรียนประจำจังหวัดอย่างโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา

6.ภูมิปัญญาท้องถิ่น

6.1 ด้านอาหาร

ในท้องถิ่นชุมชนวัดย่านอ่างทอง จะมีอาหารที่ทำจากปลาอยู่หลายชนิด ซึ่งสอดคล้องกับคำขวัญของอำเภอวรรคหนึ่งที่ว่า “ของดีทำจากปลา” โดยปลาที่นำมาทำอาหาร ก็มักเป็นปลาที่หาได้จากในแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรทางน้ำที่อุดมสมบูรณ์มาก โดยมีผักต้มและเครื่องเคียงที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เช่น น้ำพริก ผักต้ม และปลาที่หาได้ตามแม่น้ำน้อย มีแกงปลา แกงคั่วปลาใส่ผักบุ้งที่หาได้จากแม่น้ำ แกงส้มปลา ตำยำปลา ปลาตะเพียนต้มเค็ม ปลาร้า ที่ชาวบ้านหมักไว้รับประทานกันในช่วงน้ำลง ในช่วงปีใหม่จะเริ่มย่างปลาไว้รับประทาน เช่น ปลากระดี่ย่างแล้วนำมาป่นกินกับน้ำพริกมะม่วงสับ (ดวงจันท์ วงศ์สะอาด, 2564, 4 ธันวาคม)

ในปัจจุบันสามารถหาซื้อของกินได้สะดวกมากขึ้น เพราะสามารถเดินทางไปซื้อในตลาดผักไห่ และบางครั้งก็มีรถขายกับข้าวนำสินค้าเข้ามาขายในชุมชน

6.2 ด้านการรักษาโรค

สมัยก่อนเมื่อการรักษาพยาบาลของรัฐ ยังไม่ทั่วถึงเหมือนเช่นในปัจจุบัน ในชุมชนละแวกวัดย่านอ่างทอง จะมีหมอประจำท้องถิ่น เป็นผู้มีวิชาความรู้เรื่องการปรุงยาสมุนไพร เมื่อใครมีอาการเจ็บป่วยก็จะระลึกถึงชื่อหมอดิษฐ์ และหมอแกละผู้สืบทอดวิชาความรู้

หมอประดิษฐ์ หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่าหมอดิษฐ์นั้น เป็นหมอยาสมุนไพรไทยแผนโบราณ สามารถปรุงยาสมุนไพรได้หลายชนิด ทั้งยาเขียว ยาดำ ยาลม ยาเลือด ยาคลอดลูก ยาแก้โรคลมสันนิบาต ยาเถรกวาดวัด ยาเถรกวาดลาน ยาแก้อาการลิ้นด้านคางแตก ยาสมุนไพรแก้อัมพฤกษ์ อัมพาต ซึ่งเป็นภาวะที่แขนหรือขาอ่อนแรง เกิดความรู้สึกชาอันเนื่องมาจากอาการผิดปกติของระบบประสาทที่เกิดขึ้นจากเนื้อสมองขาดเลือด หรือเลือดไปเลี้ยงได้น้อยลงจากหลอดเลือดแดงที่ ตีบ อุดตัน หรือ แตก (วันชัย สืบถิ่น, 2564, 5 ธันวาคม)

ต่อมาหมอดิษฐ์ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้และตำรายามาสู่หมอแกละผู้เป็นบุตรชาย ซึ่งบางบ้านอาจเรียกด้วยความสนิทสนมว่า “ลุงแกละ” ซึ่งเป็นที่รับรู้กันในท้องถิ่นว่า หมอแกละสามารถปรุงยาสมุนไพรไทยชนิดต่างๆ ได้ เช่น ยาขับเลือด ยาลูกกลอน ยาบำรุง ยาขับน้ำคราวปลา และยาสมุนไพรแก้อัมพฤกษ์ อัมพาต โดยหมอแกละจะไปซื้อยามาจากอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง และนำมาตากแดด จากนั้นจึงใช้มือบดยาจนละเอียด แล้วนำมากรองอัดเป็นเม็ดจากนั้นใส่โหล และมีแบบยาผง โดยจะจ่ายยาตามอาการของผู้ป่วยที่มาขอซื้อยา แต่ต่อมาหมอแกละเริ่มมีอาการไม่สบาย กลายเป็นผู้พิการ และเสียชีวิตลง โดยไม่มีผู้สืบทอดวิชาความรู้ด้านยาสมุนไพรต่อไป แม้ว่ายังมีตำรายาเป็นสมบัติตกทอดเป็นมรดกก็ตาม (ฉัตรชัย เชียวพานิตย์, 2564, 12 พฤศจิกายน)

ในปัจจุบัน ชาวบ้านในชุมชนวัดย่านอ่างทองมักจะไปรับการรักษาพยาบาลตามคลินิก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านใหญ่ โรงพยาบาลผักไห่ เป็นต้น

7.ประเพณีและการละเล่นในท้องถิ่น

7.1 ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ และได้รับการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ วัดย่านอ่างทอง คือประเพณีสงกรานต์ โดยจะมีชาวบ้านทั้งที่อาศัยอยู่ในบ้านย่านอ่างทองเอง และบ้านเรือนที่อยู่ไกลห่างออกไป ทั้งทางตอนเหนือและทางตอนใต้ของวัดมาเที่ยวงานเทศกาลสงกรานต์กันที่วัดย่านอ่างทองกันอย่างคึกคัก แต่ทางคณะกรรมของวัดจะไม่ได้จัดงานในเทศกาลวันลอยกระทงที่วัดย่านอ่างทอง เนื่องจากประชากรในตำบลบ้านใหญ่มีไม่มากนัก คนในตำบลบ้านใหญ่จึงมีข้อตกลงในการแบ่งกันจัดงานระหว่างวัดย่านอ่างทองกับวัดตาลานใต้ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ของตำบลบ้านใหญ่ขึ้นไปตามแม่น้ำน้อยทางทิศเหนือประมาณเกือบ 2 กิโลเมตร เพราะหากทั้งสองวัดจัดงานพร้อมๆ กัน จะทำให้คนมาเที่ยวงานวัดน้อยลง จึงร่วมกันกำหนดให้วัดย่านอ่างทองเป็นสถานที่จัดเทศกาลวันสงกรานต์ ในขณะที่คณะกรรมการวัดตาลานใต้ รับหน้าที่จัดกิจกรรมเนื่องในงานวันลอยกระทงแทน (พระสมุห์สมพงษ์ ธมมสาโร, 2564, 4 ธันวาคม) ดังนั้น ในช่วงวันเพ็ญเดือนสิบสอง คนในท้องถิ่นย่านวัดย่านอ่างทอง จึงไปร่วมกิจกรรมเนื่องในวันลอยกระทงที่วัดตาลานใต้ ซึ่งจะมีงานสอยดาวเป็นที่สนุกสนานรื่นเริง สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

ประเพณีสงกรานต์ของตำบลบ้านใหญ่ เริ่มขึ้นตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน โดยจะมีการละเล่นพื้นบ้านต่างๆ อาทิ แข่งเรือหัวใบ้ท้ายบอด มวยทะเล ชักกะเย้อ วิ่งกระสอบ เมื่อเข้าสู่วันที่ 14 เมษายน จะมีงานทอดผ้าป่าสามัคคี

ขึ้นที่วัด และช่วงตอนกลางคืนจะมีงานมหรสพ มีสอยดาว รำวงพื้นบ้าน และวันที่ 16 เมษายน ก็จะมีประเพณีทำบุญต้นสะตือ ซึ่งเป็นการทำบุญประจำหมู่บ้านของบ้านย่านอ่างทอง ซึ่งมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

การแข่งขันพายเรือหัวใบ้ท้ายบอด เป็นกีฬาเพื่อความสนุกสนานสามัคคีของคนในตำบลบ้านใหญ่ โดยจัดการแข่งขันกันที่ริมแม่น้ำน้อยหน้าวัดย่านอ่างทอง โดยจะจับคู่แข่งขันกัน 2 ลำ โดยในหนึ่งลำจะมีผู้เข้าแข่งขันทีมเดียวกัน 2 คน คนที่นั่งอยู่หัวเรือจะถูกนำผ้ามาปิดปากเสมือนเป็นคนใบ้ ส่วนคนที่นั่งอยู่ทางท้ายเรือจะถูกนำผ้ามาปิดตาเสมือนเป็นคนตาบอด เมื่อถึงเวลาการแข่งขันคนที่ถูกปิดตาอยู่ทางด้านท้ายเรือจะเป็นคนพายเรือ ในขณะที่คนที่ถูกปิดปากซึ่งนั่งอยู่ทางหัวเรือจะเป็นคนบังคับทิศทางเรือ ทีมที่สามารถพายเรือเข้าเส้นชัยได้ก่อนจึงจะเป็นผู้ชนะ ซึ่งบรรยากาศการแข่งขันก็เป็นไปอย่างสนุกสนานเคล้ากับความทุลักทุเล ท่ามกลางเสียงเชียร์และเสียงหัวเราะจากกองเชียร์ที่ยืนให้กำลังใจกันอยู่ริมตลิ่งหน้าวัด (พระสมุห์สมพงษ์ ธมมสาโร, 2564, 4 ธันวาคม)

การแข่งขันมวยทะเล จะคัดเลือกเยาวชนในหมู่บ้านที่มีช่วงวัย และน้ำหนักตัวใกล้เคียงกัน โดยให้นักมวยทั้งสองฝ่ายนั่งราวไม้ไผ่และใส่นวมชกกัน หากใครตกจากราวก่อนก็จะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ สำหรับผู้ชนะจะได้รับรางวัลเป็นถ้วยรางวัลบ้าง บางปีก็จะเป็นของรางวัลตามแต่ทางผู้สนับสนุนจะอุปถัมภ์ เช่น เงินรางวัล เป็นต้น

การแข่งเรือพาย โดยจัดแข่งเรือกันอยู่บริเวณท่าน้ำหน้าวัดย่านอ่างทองเช่นเดียวกัน ผู้เข้าแข่งขันมีทั้งคนในบ้านย่านอ่างทองเอง และคนทั่วไปที่มาจากนอกพื้นที่ โดยใช้เรือพายพื้นบ้านทั่วไปในการแข่งขัน เช่น เรือป๊าบ เรือพายม้า เรือหมู เป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนาน และสร้างมิตรสัมพันธ์กันในระดับตำบลที่ประกอบด้วยหลายหมู่บ้านทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำน้อย

การทำบุญต้นสะตือ เป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมเนื่องในวันสงกรานต์ ซึ่งจะทำบุญกันในช่วงวันที่ 16 เมษายนของทุกปี โดยคนในท้องถิ่นจะไปรวมตัวกันที่ใต้ต้นสะตือใหญ่ที่ตั้งอยู่ในชุมชนซึ่งถือว่าเป็นต้นไม้ใหญ่มีเทพารักษ์ปกปักรักษาอยู่ โดยนำอาหารทั้งคาวและหวานมาร่วมกันทำบุญ ตั้งแต่ช่วงเช้าตรู่ โดยมีพระภิกษุจากวัดย่านอ่างทองมาทำพิธีทางพระพุทธศาสนา สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในท้องถิ่นกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

7.2 การละเล่นล่มเรือพระ

ล่มเรือพระ เป็นการละเล่นสนุกสนานในอดีตกาลของคนในท้องถิ่นแถบวัดย่านอ่างทอง ทั้งชาวบ้านในหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านใหญ่ ตลอดจนชาวบ้านหมู่ที่ 1 บ้านบางบัว ตำบลท่าดินแดง ซึ่งมีพื้นที่ต่อเนื่องกัน โดยอยู่ทางตอนใต้ของวัดย่านอ่างทอง

การละเล่นนี้จะมีขึ้นในช่วงเทศกาลวันออกพรรษา ที่จะมีการทำบุญใหญ่ต่อเนื่องกันถึง 3 วัน ชาวบ้านจะนำผลไม้ เช่น มะพร้าว กล้วย ส้ม ส้มโอ องุ่น รวมทั้งข้าวต้มมัดมาบรรจุใส่ชะลอม เพื่อร่วมกันทำบุญตักบาตรเทโวที่วัดย่านอ่างทองในช่วงเช้าตรู ซึ่งหลังจากทำบุญแล้วจะมีการนำอาหาร ผลไม้ และข้าวของที่เหลือจากการทำบุญถวายพระแล้วมาใส่ไว้ในเรือ 1 ลำ โดยมีการเตรียมเรือเปล่า ซึ่งไม่มีของอยู่ในเรือเป็นเรือหลอกอีก 2 ลำ

เมื่อถึงช่วงโพล้เพล้ หรือเย็นใกล้ค่ำ พระภิกษุที่มักจะเป็นพระบวชใหม่ในช่วงเข้าพรรษาที่ผ่านมา หรือพระภิกษุที่มีอายุน้อย ประมาณ 5-6 รูป จะลงเรือแล้วพายล่องไปตามลำน้ำน้อยเข้าไปในเขตบ้านเรือนผู้คน หรือบางครั้งก็จะพายเข้าไปกลางทุ่งที่กำลังอยู่ในช่วงหน้าน้ำ โดยพระจะตีกลองส่งสัญญาณอันเป็นที่รู้กันให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงได้เตรียมนำเรือเข้ามาแย่งของบนเรือของพระ บางคนนำเรือไปแอบซุ่มดักรอจังหวะให้พระพายเรือผ่านมาใกล้ แล้วจึงเริ่มพายเรือเข้ามาชิดเรือของพระเพื่อแย่งเอาชะลอมที่ใส่ข้าวของในเรือ จนหลายครั้งถึงกับทำให้เรือล่มอันเป็นที่สนุกสนาน ชาวบ้านเรียกขานการละเล่นนี้ว่า “ล่มเรือพระ” เป็นกุศโลบายในการให้ทานแก่ชาวบ้านที่มาพร้อมกับความสนุกสนานอย่างรักใคร่กลมเกลียวของคนในท้องถิ่นเดียวกัน (สมเริง แย้มโสภิน, 2564, 5 ธันวาคม)

ในปัจจุบันผู้คนในท้องถิ่นไม่ได้มีการเล่นล่มเรือพระแล้ว เนื่องจากผู้คนไม่ค่อยนิยมเดินทางโดยเรือจึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตทางน้ำน้อยลงกว่าเมื่อก่อน อีกทั้งพระที่บวชใหม่ในช่วงเข้าพรรษามีน้อยลง การละเล่นนี้จึงค่อยๆ ห่างหายไป และไม่ได้มีการเล่นสืบเนื่องต่อมา (พระสมุห์สมพงษ์ ธมมสาโร, 2564, 5 ธันวาคม)

8.สรุป

จากการศึกษาภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเน้นข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นบ้านย่านอ่างทองนี้ ทำให้เห็นถึงความสำคัญของแม่น้ำน้อยที่เสมือนเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในท้องถิ่นแถบนี้ ทั้งเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญในอดีต อันส่งผลถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยริมสองฟากฝั่งแม่น้ำน้อย และการติดต่อค้าขายระหว่างคนในท้องถิ่นบ้านย่านอ่างทองกับท้องถิ่นต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในเส้นทางของลำน้ำ โดยมีวัดย่านอ่างทองเป็นศาสนสถานที่สำคัญของชุมชน เมื่อมีเทศกาลงานประเพณีประจำปีในท้องถิ่น เช่น เทศกาลสงกรานต์ และการทำบุญตามประเพณีก็จะมีผู้คนในละแวกใกล้เคียงมาร่วมงานกันที่ศาสนสถานแห่งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนทั้งในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียง อีกมิติหนึ่งแม่น้ำน้อยยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติ จากการที่แม่น้ำสายนี้มีคุณประโยชน์ต่อผู้คนทั้งในด้านการชลประทาน รวมทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คน ทั้งในด้านการทำเกษตรกรรมและการเป็นแหล่งอาหารที่มีพันธุ์ปลาน้ำจืดหลากหลายชนิด และยังก่อให้เกิดภูมิปัญญาด้านการทำอาหารที่ได้จากปลาและพืชผักที่หาได้ในท้องถิ่น สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายชนิด และในด้านของการหวงแหนรักษาโบราณวัตถุ โบราณสถานสถานของวัดย่านอ่างทอง ที่คนในท้องถิ่นได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างลูกกรงไม้ไว้สำหรับป้องกันการโจรกรรมพระพุทธรูป ยังสะท้อนได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังที่สามารถจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ให้คนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าชมและศึกษาคุณค่าของศิลปวัตถุอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นแห่งนี้ ข้อมูลด้านภูมิวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรม ให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจแก่ท้องถิ่นบ้านย่านอ่างทองแห่งนี้ต่อไป

9. บรรณานุกรม

ฉัตรชัย เชียวพานิตย์. (2564, พฤศจิกายน 12). ไวยาจักกร. ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

ดวงจันท์ วงศ์สะอาด. (2564, ธันวาคม 4). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

ธีราพร เชียวพานิช. (2564, ธันวาคม 4). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

วันชัย สืบถิ่น. (2564, ธันวาคม 5). ไวยาจักกร. ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (๒๕๕๑). **คู่มือฉุกคิด ความหมายของภูมิวัฒนธรรม การศึกษาจากภายในและสำนึกของท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์.

สมชาย สืบฤกษ์. (2564, ธันวาคม 4). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

สมเริง แย้มโสภิน. (2564, ธันวาคม 28). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

สมุห์สมพงษ์ ธมมสาโร, พระ. (2564, ธันวาคม 5). เจ้าอาวาสวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

รูปถ่าย

ชื่อ-นามสกุล พัทร์ แตงพันธ์

ตำแหน่งปัจจุบัน นักวิชาการศึกษา

วัน เดือน ปี เกิด 23 พฤษภาคม 2527

ที่อยู่ปัจจุบัน 123/102 หมู่ 3 ต.คลองสวนพลู อ.พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา

เบอร์โทรศัพท์ 084 023 5053

เบอร์โทรสาร 035241407

เบอร์โทรศัพท์มือถือ

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2555	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ศศ.ม.	ประวัติศาสตร์ไทย	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .
2549	ศิลปศาสตรบัณฑิต ศศ.บ.	อุตสาหกรรมท่องเที่ยว	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
2555	นักวิชาการศึกษา	สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตลาดหัวรอ พระนครศรีอยุธยา

วิจัยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอเสนา

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชุมชนตลาดสมจิตร

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

วัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทยภายใต้สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่

Culture of Teaching and Learning in Thailand under NEW NORMAL Life

[1]Krittagan Charlie Dhoppupa, [2]Chawakit Thongnuipram, [3]Tiwaporn Krinkrom, [4]Sirigon Intakong

[1]Asst.Prof.Krittagan Charlie Dhoppupa.Ph.D. Curriculum and Instruction in Faculty of Education, Muban Chombueng Rajabhat University.

[2]Chawakit Thongnuipram. Master degree of Education Technology, Audio visual teacher under the Samut Prakan Secondary Education Service Area Office.

[3]Tiwaporn Klinklom. Business Information System. Faculty of Management Science, Suratthani Rajabhat University.

[4]Sirigon Intakong. General Administration Officer in Faculty of Education, Muban Chombueng Rajabhat University.

Abstract

การจัดการเรียนการสอนเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการชั้นเรียนให้เดินหน้าได้อย่างราบรื่น เพราะการสอนเนื้อหาความรู้ให้แก่ผู้เรียนจำเป็นที่ผู้สอนต้องมีกลวิธีหรือเทคนิคต่าง ๆ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้น บุคคลที่ถูกเรียกว่า “ผู้สอน” หรือ “ครู” ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ และพัฒนาตนเองในศาสตร์ของตนตลอดเวลา เชื่อแน่ว่าคนเหล่านี้มีองค์ความรู้ในศาสตร์ของตนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญที่ไม่น้อยไปกว่าองค์ความรู้ในศาสตร์เนื้อหาวิชาการ ก็คือ ศาสตร์ การสอน โดยเฉพาะนักวิชาการไทยที่ไปศึกษามาจากต่างประเทศ ได้นำองค์ความรู้ในด้านนี้กลับมาใช้ในประเทศไทยอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้วัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนของไทยปรับและเปลี่ยนไปค่อนข้างมาก ที่สำคัญที่สุดในสถานการณ์การระบาดของเชื้อโควิด-19 ทำให้การจัดการเรียนการสอนของไทยต้องเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ชนิดที่เรียกว่า “เปลี่ยนชีวิตการจัดการเรียนรู้” โดยสิ้นเชิง

Key Words: วัฒนธรรม, การจัดการเรียนการสอน, ประเทศไทย, สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่
Culture, Instruction, Thailand, NEW NORMAL Life

Introduction

ภายใต้สถานการณ์การระบาดของเชื้อวิด-19 ที่สืบเนื่องมาหลายปี ทำให้ ณ เวลานี้มี ประชากรโลกติดเชื้อดังกล่าวไปแล้วกว่า 237 ล้านคน และมีผู้เสียชีวิตสูงถึงกว่า 4.8 ล้านคน (2021. http://travel.trueid.net/detail/EpwDxDy0Jd17) ในระยะแรกของการระบาดประเทศไทยยังอยู่ในอันดับต้น ๆ ของประเทศต่าง ๆ ในโลกใบนี้ที่สามารถควบคุมการแพร่ระบาดได้ดีมาก แต่ปัจจุบันประเทศไทยกลับติดอยู่ในอันดับต้น ๆ ของประเทศในโลกนี้ที่มีผู้ติดเชื้อสูงขึ้นอย่างรวดเร็วกว่า 1.7 ล้านคน และเสียชีวิตสูงถึงกว่า 1.7 หมื่นคน ส่งผลต่อระบบสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต เศรษฐกิจ รวมทั้งการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะการศึกษาที่เกี่ยวโยงถึงประชากรในวัยเจริญเติบโตที่จะไปเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต ทำให้การจัดการศึกษาต้องหยุดชะงัก ปรับและเปลี่ยนตัวเองอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนต่อไปได้ภายใต้การแพร่ระบาดของเชื้อวิด-19 ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงความพร้อมของบุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน ผู้ปกครอง และสื่อการเรียนการสอน

Background

การจัดการเรียนการสอนในประเทศไทยหรือทุกประเทศล้วนมีรากฐานมาจากแนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษาที่เรียกว่า Bloom’s Taxonomy ที่ประกอบด้วย 1) Knowledge 2) Comprehension 3) Application 4) Analysis 5) Synthesis 6) Evaluation และพัฒนามาเป็น Bloom’s Taxonomy Revise (2021. https://www.celt.iastate.edu/teaching/ effective-teaching-practices/revised-blooms-taxonomy/) ซึ่งได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนว่าประกอบด้วย 1) Remembering 2) Understanding 3) Applying 4) Analyzing 5) Evaluating 6) Creating

เมื่อเป็นเช่นนี้การจัดการเรียนการสอนในประเทศต่าง ๆ ก็ยังคงยึดฐานคิดนี้เป็นสำคัญ เพื่อใช้พัฒนาผู้เรียนของตน และมีการปรับวิธีการจัดการเรียนการสอนมาเป็นระยะ ๆ เพิ่มการสอนแบบกึ่งออนไลน์แทนที่การสอบในชั้นเรียน กระทั่งปัจจุบันมาเป็นการสอนแบบออนไลน์เต็มรูปแบบ ทั้ง ๆ ที่ยังมีข้อจำกัดในด้านบุคลากร สื่อ ผู้ปกครอง และผู้เรียน โดยเฉพาะในรายวิชาที่มีการฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนต้องเกิดการลงมือกระทำจริง ทดลองจริง เช่น การทดลองด้านวิทยาศาสตร์ การฝึกปฏิบัติด้านกีฬา การฝึกปฏิบัติด้านนาฏศิลป์ ดนตรี เป็นต้น เหล่านี้จะจัดการเรียนการสอนอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เป็นเรื่องที่น่าขบคิดมิใช่น้อย

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงนำมาซึ่งการศึกษารวบรวมวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทย ภายใต้สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่ว่าจะเป็นอย่างไร

Research Goals

เพื่อศึกษารวบรวมวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทยภายใต้สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่ว่าจะมีรูปแบบไหน และอย่างไร

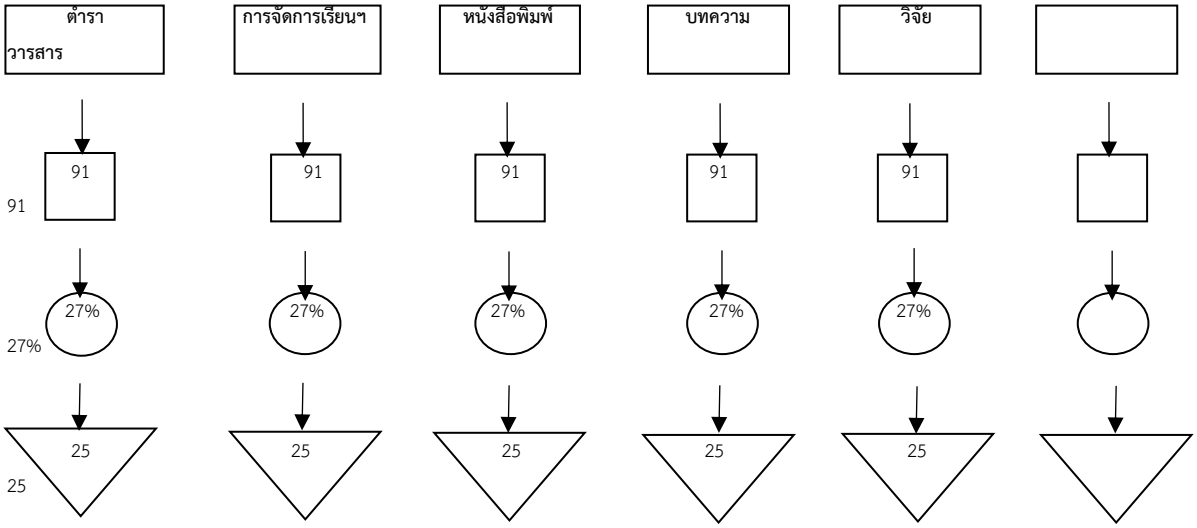
Objective

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทยภายใต้สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่
2. เพื่อรวบรวมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทยภายใต้สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่

Methods

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมกับการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. เอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ ตำรา วิธีการจัดการเรียนการสอน หนังสือพิมพ์ บทความ วิจัย วารสาร ทั้งที่ออนไลน์และไม่ออนไลน์ผ่านเว็บไซค์ รวบรวมตั้งแต่ปี 2019 ถึงปัจจุบัน โดยมีเกณฑ์ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 27 (บุญชม ศรีสะอาด, 1995 : 38) และใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง 25 รายชื่อต่อ 1 รายชื่อเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ รวมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์ทั้งสิ้น 125 รายชื่อเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ โดยมีวิธีการสุ่มตัวอย่างดังนี้

2. หลังจากนั้นจึงนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ด้วยญุปแบบสามเส้า เพื่อหาคำตอบตามจุดประสงค์การวิจัย

Expected results

1. ได้ทราบถึงวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนของไทยภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่
2. ได้ทราบถึงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของประเทศไทยภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่

วัฒนธรรมไทย

คำว่า “วัฒนธรรมไทย” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น **วัฒนธรรม**ไทย **วัฒนธรรม**ในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น **วัฒนธรรม**พื้นบ้าน **วัฒนธรรม**ชาวเขา” และปัจจุบันเพื่อความสะดวกในการศึกษาและส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขา คือ

1) สาขามนุษย์ศาสตร์ ได้แก่ ขนบธรรมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น

2) สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น

3) สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจัดสาน การทำเครื่องเขิน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4) สาขาคหกรรมศิลป์ ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องการแต่งกาย การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การดูแลบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ความรู้เรื่องยา การรู้จักใช้ยา ความรู้ในการอยู่รวมกันเป็นครอบครัว เป็นต้น

5) สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่น มวยไทย ฟันดาบสอบมือ กระบี่กระบอง การเลี้ยงนกเขา ไม้ดัดต่าง ๆ เป็นต้น

จะเห็นว่าทั้ง 5 สาขานี้ ล้วนเป็นเนื้อหาที่จะต้องถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนโดยผ่านวิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งวิธีการจัดการเรียนการสอนนี้หากพิจารณาให้ละเอียดจะพบว่า สามารถที่จะกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรมไทยได้ คือ จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านนี้ พบว่าการจัดการเรียนการสอนของไทยในยุคแรก ๆ ส่วนมากแล้วจะสอนในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม (2021. https://www.gotoknow.org/posts/355064) เช่น การฟ้อนรำ การบรรเลงดนตรีไทย ท่าร่ายรำกระบี่กระบอง การร้องเพลงไทยเดิม เป็นต้น ในลักษณะที่เรียกว่ามุขปาฐะ (word of mouth) คือการถ่ายทอดกันแบบปากต่อปาก ไม่มีการจดบันทึกใด ๆ ทั้งสิ้น และผู้เรียนหรือที่เรียกว่า ลูกศิษย์ จะต้องจดจำทุกอย่างที่ครูสอนและถ่ายทอดให้ทั้งหมดชนิดที่เรียกว่าพลาดไม่ได้แม้แต่เล็กน้อย เพื่อที่ตนจะได้ถ่ายทอดให้แก่คนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งเป็นลักษณะของการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น กระทั่งปัจจุบันก็ยังคงมีลักษณะเช่นนี้

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังคงมีกลิ่นของความเก่า นั่นคือ เป็นลักษณะของการจัดการเรียนการสอนแบบครูสอนลูกศิษย์ให้จดจำแบบ Role Model ซึ่งมีครูเป็นต้นแบบที่ ลูกศิษย์ต้องปฏิบัติตามจึงจะเรียกได้ว่าเป็นลูกศิษย์ที่ดี

การจัดการเรียนสอนในอดีต

ดังที่กล่าวไปในตอนต้นว่า เดิมทีการจัดการรเรียนการสอนของไทยมีลักษณะแบบมุขปาฐะ (word of mouth) และเป็นการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการร่ายรำ ดนตรี การแสดง ละครต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นฐานของการจัดการเรียนการสอนนับจากนั้นเป็นต้นมา ต่อมาการสอนเรื่องราวเหล่านี้ได้มีรูปแบบหรือวิธีการสอนที่เปลี่ยนแปลงไป คือ (Krittagan Charlie Dhoppupa. 2018)

1) การจัดการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ (Kru-pak-luk-jum) ไม่ได้เป็นการเรียนกับครูโดยตรง อาจจะไปได้ยินได้ฟังมาก็จดจำเอาไว้ ในทำนองที่ว่า “แอบเรียนรู้” ในลักษณะนี้ผู้เรียนจะไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ให้โดยตรง อาจมีสาเหตุมาจากบุคคลนั้น ๆ ไม่เป็นที่ต้องการของครู เช่น ยากจน รูปร่างหน้าตาไม่ดีและไม่สมส่วน น้ำเสียงไม่ดี เป็นต้น แต่ว่าบุคคลเหล่านี้ต้องการที่จะมาเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ จากครู จึงได้แอบดู แอบจำ และแอบฝึกฝนตนเองจากสิ่งที่จำได้

2) การจัดการเรียนรู้แบบบ้านครูดนตรี (Music teacher's house) คือการไปใช้ชีวิตกินนอนอยู่ที่นั่นเลย แล้วก็คอยรับใช้ครูตามสมควร ครูก็จะต่อเพลงให้แบบตัวต่อตัว ไม่มีการจดบันทึกใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อมีฝีมือพอที่จะไปเล่นตามงานได้ก็อาจจะได้รับค่าตัวไปด้วย ลักษณะนี้จึงอาจเรียกว่า “โรงเรียนประจำ”

3) จดจำทำนองเพลง (Memorize the melody) การจดจำทำนองเพลงก็เป็นไปตามครูผู้สอนจะคิดค้นขึ้น เพื่อให้ลูกศิษย์จดจำทางเพลงได้ง่ายขึ้น เช่น การร้องทำนองเป็น นอย น้อย ตามเสียงของทำนองเพลง หรือที่บางคนเรียกว่าการนอยเพลง การนอยเพลงก็คือการฮัมเพลงที่เรียกกันในปัจจุบันนั่นเอง

4) การบันทึกโน้ตดนตรีไทย (Recording of Thai musical notes) เป็นการบันทึกด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆตามความเข้าใจของผู้บันทึกเองเพื่อเป็นการช่วยเตือนความจำ ไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบอย่างใดอย่างอย่างหนึ่งอย่างชัดเจนเพื่อการเผยแพร่ ใครถนัดจะบันทึกอย่างไรก็ทำกันไปเป็นเครื่องหมายที่รู้ได้เฉพาะตน

นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนที่เป็นเนื้อหาวิชาการยังมีลักษณะของการท่องตามผู้สอน แบบที่เรียกว่า มุขปาฐะ (word of mouth) อีก เช่น การท่องบทอาขยาน ก - ฮ (Krittagan Charlie Dhoppupa. 2017) สรุปได้ว่า ถึงแม้ว่าจะมีแบบเรียนให้ผู้เรียนได้ฝึกอ่าน การจัดการเรียนการสอนของครูไทยยังมีลักษณะของ

การให้ผู้เรียนท่องจำแบบ ไม่มีวิธีการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนฝึกการคิดวิเคราะห์หรือเรียนรู้ด้วยวิธีการอื่น รวมทั้งผู้เรียนไม่สามารถที่จะเข้าใจได้เลยว่าสิ่งที่กำลังท่องจำจะได้ประโยชน์อะไรและจะนำไปเรียนรู้ในศาสตร์อื่น ๆ ได้อย่างไร

ดังนั้นจะเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนของครูไทยในอดีตเน้นให้ผู้เรียนท่องจำมากที่สุด รองลงมาคือการอ่านตามตัวหนังสือในแบบเรียน ยังไม่ค่อยจะมีวิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายมากนัก

สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่

ในอดีตคนไทยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เหมือนอย่างที่กล่าวไว้ในประเด็น “วัฒนธรรมไทย” และ “การจัดการเรียนการสอนในอดีต” ที่ไม่มีโรคใด ๆ หรือเหตุการณ์ใด ๆ ที่จะต้องมาแบ่งแยกกีดกั้นคนออกจากกัน หากมีการพบหน้ากันต้องวันช่องว่างอย่างน้อย 1 – 2 เมตร ต้องมีการใส่หน้ากากอนามัยเพื่อป้องการเชื้อโรค ต้องระมัดระวังชีวิตอย่างที่สุดเพื่อไม่ให้ติดเชื้อร้ายดังกล่าว

คำว่า “วิถีชีวิตใหม่” เป็นคำที่เพิ่งเกิดขึ้นหลังเกิดการระบาดของเชื้อโควิด-19 ทำให้มีการบัญญัติคำนี้ขึ้นมาใช้ ถึงอย่างไรก็ตามจะมีวิถีชีวิตใหม่หรือไม่ วิถีชีวิตของมนุษย์ยังคงต้องดำเนินต่อไปภายใต้ข้อจำกัด บางอย่าง

สถานการณ์วิถีชีวิตใหม่ มีความหมายครอบคลุมถึงทุกมิติของการดำเนินชีวิตของคนไทย เริ่มตั้งแต่การออกนอกบ้าน การประกอบอาชีพ การพบปะพูดคุย การกินอยู่ การรักษาความสะอาดของมือและร่างกาย การสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลาที่อยู่ในที่ชุมชน ความสะอาดของสิ่งของเครื่องใช้และที่อยู่อาศัย การเดินทาง การจัดการเรียนการสอน เป็นต้น คนไทยต้องปรับและเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตครั้งยิ่งใหญ่ เพื่อให้อยู่รอดปลอดภัยจากเชื้อโควิด-19 ที่สามารถฆ่าชีวิตคนได้อย่างรวดเร็ว

เพราะฉะนั้นชีวิตวิถีใหม่ จึงเป็นสิ่งใหม่จริง ๆ สำหรับคนไทยทุกคน และสิ่งนี้ส่งผลกระทบถึงระบบทางสังคมทั้งระบบ โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนของไทย ที่ต้องตั้งรับและรุกไปข้างหน้า ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีความพร้อมในหลายสิ่ง ซึ่งจะกล่าวถึงในประเด็นการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร

การจัดการเรียนการสอนปัจจุบัน

นับจากมีการระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนค่อนข้างมาก ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาและรัฐบาลชุดปัจจุบันได้ประกาศให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ไทยแลนด์ 4.0 มุ่งเน้นอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ทั้งหลายนี้ล้วนมาจากรากฐานทางการศึกษา

จากอดีตที่ครูไทยสอนแบบให้ผู้เรียนท่องจำ เริ่มปรับมาสู่การใช้สื่อประกอบการสอนเพิ่มมากขึ้น มีวิธีการสอนที่หลากหลายขึ้น นักวิชาการไทยไปศึกษา เรียนรู้ มาจากประเทศซีกโลกตะวันตกเพิ่มมากขึ้น แล้วนำกลับมาปรับใช้กับบริบทสังคมไทยในหลาย ๆ ประเด็น แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังขาดความพร้อมด้านทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น สื่อ สัญญาณอินเตอร์เนท ความรู้ของครู ความพร้อมของผู้ปกครองทั้งด้านความรู้ การเงิน วิถีชีวิต และสถานที่ รวมทั้งความพร้อมของผู้เรียน จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่ายุคนี้สอนผ่านระบบออนไลน์ (Online Learning) เต็มรูปแบบ สามารถที่จะอธิบายทีละประเด็นได้ดังนี้

1) ด้านสื่อ สิ่งที่ปรากฏในสถานการณ์ปัจจุบัน คือ เครื่องมือต่าง ๆ ที่จะสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ยังไม่มีความพร้อม อาทิ โรงเรียนที่อยู่ห่างไกลและค่อนข้างยากจน สถานศึกษาดังกล่าว รวมทั้งผู้สอน ผู้เรียน และผู้ปกครอง ยังขาดแคลนเครื่องมือที่จะเป็นสื่อกลางในการจัดการเรียน การสอนออนไลน์ นั่นคือ

โทรศัพท์มือถือและโน้ตบุค ถ้าหากว่าจะมีเครื่องมือเหล่านี้อยู่บ้างแต่ก็ยังมีปัญหา ในด้านสัญญาณอินเตอร์เนท ที่ยังเข้าไม่ถึงในพื้นที่ห่างไกล

นอกจากนี้ยังรวมถึงสัญญาณอินเตอร์เนทที่จะเข้าถึงแต่ละพื้นที่ เพื่อเชื่อมต่อกับเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ของผู้เรียน ยังขาดความพร้อมมากที่สุด บางพื้นที่โทรศัพท์พื้นฐานยังเข้าไม่ถึง บางพื้นที่ไฟฟ้ายังเข้าไม่ถึง และยิ่งไปกว่านั้นยังขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงานของรัฐที่จะทำให้เรื่องเหล่านี้ทุเลาลงได้

2) ด้านความรู้ของครู เวลานี้เป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่าน ถ่ายเทจากคนรุ่นเก่ามาสู่คนรุ่นใหม่ คนรุ่นเก่ายังอยู่ในระบบการศึกษาไทยจำนวนมาก เมื่อต้องมาสอนออนไลน์ด้วยสถานการณ์บังคับที่เกิดขึ้นแบบนี้ ทำให้ครูเหล่านี้ไม่มีความรู้และไม่พร้อมที่จะสอนผ่านระบบออนไลน์ และมองว่าการสอนผ่านระบบออนไลน์ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้

นอกจากนี้แล้วครูรุ่นเก่าอีกส่วนหนึ่งก็ไม่พยายามที่จะพัฒนาตนเองในด้านความทันสมัยของสื่อเทคโนโลยี

3) ด้านความพร้อมของผู้ปกครอง แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่

3.1 ด้านความรู้ ผู้ปกครองที่เป็นคนรุ่นเก่า ๆ จำนวนหนึ่ง รวมทั้งผู้ปกครองที่อยู่ห่างไกลความเจริญ อยู่ตามชนบท มักจะขาดความรู้ด้านสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย เมื่อลูกหลานของตนต้องเรียนผ่านระบบออนไลน์ต้องอาศัยโทรศัพท์มือถือหรือโน้ตบุค ผู้ปกครองเหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือลูกหลานได้

3.2 ด้านการเงิน ได้กล่าวไปแล้วว่า ผู้ปกครองที่ยากจน ความสามารถที่จะหาเครื่องมือประกอบการเรียนรู้ให้แก่ลูกหลานก็จะยากมากยิ่งขึ้น หากว่าโรงเรียนช่วยเหลือด้านเครื่องมือประกอบการจัดการเรียนการสอน แต่จะใช้เงินที่ไหนไปซื้อชั่วโมงอินเตอร์เนท

3.3 ด้านวิถีชีวิต โดยส่วนใหญ่มักมองข้ามไปว่า ถึงแม้ผู้ปกครองจะมีกำลังทรัพย์ มีความรู้ มีอาชีพหน้าที่การงานที่ดี แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้เขายังคงต้องดำเนินต่อไปในชีวิตของเขา คือ การทำงาน เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินเลี้ยงชีวิตคนทั้งครอบครัว เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ปกครองจะมีเวลามาเรียนรู้พร้อมกับลูกหลานของตนได้อย่างไร สิ่งที่ทำได้คือ ให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเองจากการจัดการเรียนการสอนของครูผ่านระบบออนไลน์

3.4 ด้านสถานที่ เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องคำนึงถึง เพราะว่าบางครอบครัวพักอาศัยอยู่ในที่ห่างไกลความเจริญ สัญญาณอินเตอร์เนทเชื่อมต่อไปไม่ถึง บางครอบครัวอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ มีลูกหลานหลายคน แต่สภาพบ้านคับแคบเมื่อต้องเรียนออนไลน์ในเวลาเดียวกัน การรบกวนของเสียงก็เกิดขึ้น เป็นต้น

จะเห็นว่า ความพร้อมของผู้ปกครองมีส่วนสำคัญมากกว่าสิ่งอื่นใด เพราะการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ผู้ปกครองต้องมีบทบาทหน้าที่เปรียบเสมือนครูที่สอนในบ้าน แต่ว่าความจริงที่เห็นคือ ผู้ปกครองมีข้อจำกัดด้านต่าง ๆ มากมาย

4) ด้านผู้เรียน เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด ขณะนี้ประเทศไทยจัดการเรียนการสอนทุกระดับผ่านระบบออนไลน์ สิ่งที่น่ากังวลคือ ระดับปฐมวัย จะพัฒนาผู้เรียนอย่างไรให้ตอบปรัชญาการศึกษาในระดับนี้ จะพัฒนาผู้เรียนอย่างไรให้มีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจตามเกณฑ์ที่หลักสูตรกำหนดไว้ เพราะสิ่งที่รวบรวมมาได้จากการศึกษาในครั้งนี้ คือ บางโรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กปฐมวัยผ่านระบบออนไลน์วันละ 3 – 4 คาบติดต่อกัน เช่น คาบแรกเริ่มเรียน 9.00 – 9.50 วิชาภาษาอังกฤษ / คาบที่สอง 10.00 – 10.50 วิชาศิลปะ / คาบที่สาม 11.00 – 11.50 วิชาพละ เป็นต้น ลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ไม่สมควรเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนปฐมวัย เพราะธรรมชาติของเด็กปฐมวัยไม่สามารถมีสมาธิยาวนานขนาดนี้

ระดับประถมศึกษาจัดการเรียนการสอนทั้งวันผ่านระบบออนไลน์ เริ่มเรียนตั้งแต่เวลา 8.30 – 16.30 และบางครั้งมีช่วงเวลาของการสอนพิเศษเพิ่มเติมตั้งแต่เวลา 17.00 – 18.30 ลักษณะเช่นนี้น่าสงสารผู้เรียนมาก

ที่สุด เพราะถูกกระทำจากครูตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจะมีข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนก็ตาม แต่ครูควรที่จะออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมและมีวิธีการประเมินผลและวัดผลทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันให้มากที่สุด เพราะสิ่งที่พบจากการวิจัยคือ ครูต้องสอนให้ครบตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และพยายามประเมินผลวัดผลผู้เรียนให้ได้ โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียน

สิ่งหนึ่งที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้คือ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน พอสรุปได้ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนในอดีต : จะเน้นถึงการสอนด้วยวิธีมุขปาถะ (word of mouth) คือ การเล่าจากปากต่อปาก เรียนรู้จากเรื่องเล่าที่บอกต่อ ๆ กันมา, การสอนแบบท่องจำ (memorize the melody) เช่น ท่องจำเนื้อเพลง ท่องจำบทอาขยาน, การสอนแบบบ้านครู (music teacher's house) คือ มีครูเป็นผู้สอน สอนโดยให้ลูกศิษย์ท่องจำหรือปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนต้องการถ่ายทอด และท้ายสุดคือการสอนตามตัวหนังสือ (Recording of Thai musical notes) คือผู้เรียนจะเรียนรู้จากสิ่งที่จดบันทึกไว้ โดยมีครูเป็นผู้สอนตามแบบเรียนนั้น ๆ

2. การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน : ปัจจุบันจะเน้นการสอนด้วยระบบออนไลน์ (online learning) ซึ่งต้องมีปัจจัยต่าง ๆ จำเป็นต้องการจัดการเรียนการสอน เช่น สัญญาณอินเตอร์เนท โทรศัพท์มือถือหรือโน้ตบุคหรือคอมพิวเตอร์ ความรู้ของครู ความพร้อมของผู้ปกครองและผู้เรียน สภาพแวดล้อม การวางแผนการจัดการเรียนการสอนของครู เป็นต้น ซึ่งการจัดการเรียนการสอนออนไลน์แบบนี้ ผู้สอนก็ได้พยายามที่จะออกแบบการสอนด้วยวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ผสมผสานเข้าไป เช่น วิธีการสอนแบบ Project-based Learning, Problem-based Learning, Research-based Learning, Active Learning เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะสอนด้วยวิธีการสอนที่หลากหลาย และพยายามปรับให้เข้ากับการสอนออนไลน์ แต่ยังคงติดกับดักด้านการจัดการเรียนการสอน เพราะบางกิจกรรมผู้เรียนไม่สามารถที่จะลงมือปฏิบัติได้ตามทฤษฎีหรือตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ สิ่งที่ทำได้คือ สมมติขึ้นมาเท่านั้น

Conclusion

วัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนของไทยภายใต้สถานการณ์ชีวิตวิถีใหม่ จะยังคงดำเนินต่อไปอีกนานเพียงไร ไม่มีใครสามารถกำหนดได้ สิ่งที่กำหนดและปฏิบัติได้คือ การพยายามดำเนินชีวิตของตนเองให้ห่างไกลจากเชื้อโควิด-19 ดังนั้นวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยสัญญาณอินเตอร์เนท หรือที่เรียกว่าการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์จึงยังคงน่าจะต้องดำเนินต่อไป และอาจมีลักษณะการจัดการเรียนการสอนแบบกึ่งออนไลน์ผสมผสานเพิ่มมากขึ้น เพื่อตอบโจทย์เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ และท้ายที่สุดวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอนของไทยจะเปลี่ยนไปในด้านใดเพิ่มอีก หรือจะพลิกโฉมอย่างชนิดที่เรียกว่า “New Curriculum, New Instruction, New Assessment and Evaluation” ท้ายสุดอาจจะกลายเป็น “New Paradigm”

Reference

Bunchom Srisa-ard. 1995. **Research Principles**. 3rd Print. Bangkok : Suriyasran.

GotoKnow. 2021. **Teaching Thai music in the past**. [online].Available http://www.gotoknow.org/posts/355064 (Access date : October 7, 2021).

IOWA Stage University. 2021. **Revised Bloom's Taxonomy**. [online].Available http://www.celt.iastate.edu/teaching/effective-teaching-practices/revised-blooms-taxonomy/ (Access date : October 3, 2021).

Krittagan Charlie Dhoppupa. 2017. **AR– KA – YAN? (PRAYING KOR TO HOR IN THAI LANGUAGE)**. International Journal of Management and Applied Science, P36-38 . Volume-3, Issue-2, Feb.-2017.

Krittagan Charlie Dhoppupa. 2018. **How to teach Thai music to international?** Hong Kong International Conference on Education, Psychology and Society (Proceeding). 2018.

Nikom Musikacama. 2002. **Culture: a new role in the age of globalization**. Bangkok : Fine Arts Department.

Ronnarong Jundai. 2010. **Cultural Council Executive Structure Development through Local Network Collaboration under the National Cultural Act 2010**. Journal of Social Work Vol. 29 No.1 January-June 2021.

TrueID. 2021. **Latest balance update Covid-19 cases around the world (COVID-19) 9 October 64 Thailand is still stable at ten thousand**. [online].Available https://travel.trueid.net/detail/EpwDxDy0Jd17 (Access date : October 5, 2021).

Vanida Intara-umnyuw. 2016. **The Act on Promotion and Preservation of the Wisdom of Thailand Culture 2016**. Bangkok : Secretariat of the House of Representatives.

Local Market Cultural Transformation in the New Normal Age

Bampen Maitreesophon [1] Thanasin Janthadech[2]
[1] Dean, Faculty of Public Administration, Stamford International University
E-mail:Bampen.maitreesophon@stamford.edu
[2]Faculty of Business and Technology, Stamford International University
E-mail : Thanasin.janthadech@stamford.edu

ABSTRACT

This paper aims at exploring and understanding the local market cultural transformation in the new normal age. It seeks to gain deeper knowledge of how local market has been changed to cope with all challenges. The paper reveals that in the new normal age most local markets in Thailand operate under an open-air model concept to prevent the spread of coronavirus. An outdoor local market physical setting may take place either along local road, beside local temple, or at some public space where it is most convenient for everyone. Local market business hours are from 2.00-7.00 p.m. but 3.00-6.00 p.m. is a peak time. Market owners are required to follow the standard protocols controlled by central and local governments such as: to provide an easy-to-read COVID-19 prevention protocols signage at onsite and to place temperature scanner, alcohol-based hand sanitizers, register book, disease-control tracking QR code with a staff to monitor at all entrance gates. Vendors and buyers are to wear face mask and avoid close contact with one another. Frequent announcements through loudspeakers are to be made to remind people regarding coronavirus prevention process. Stylish colorful face masks, food, fruits, and trendy items like healthy and beauty products are hot and bestselling items.

Keywords: local market, cultural transformation, the new normal age

Introduction

Market is a regular place where sellers and buyers come and meet at a certain time in order to exchange, buy, or sell products, items, and/or services. There are many different types and names of market depends upon its characteristics such as local market or community market, farmer’s market, or sometime called a flea market. But for local market, it usually locates on a community area, which it could be a place, not built as a permanent building, provided for hawkers or vendors to sell goods such as fresh food, cooked food, fruits, beverages, agricultural products, used or new goods, trendy items, clothes, and other consumer products. Local market in each area usually

operates periodically on a certain date and time. Each of village or community has its own local or community market aims at serving its people, vendors, visitors, or neighbors. The market location usually located on an empty land beside local or secondary roads or open spaces in the community. Diversity of consumer products, local goods, household items, street brand cosmetics, and fashion clothing are sold in cheaper or affordable prices. Local people consider in buying fruits and vegetable from local market because of the freshness and the lower price.

Operating hours of local market used to be in the morning and last around at noon time. As our world is getting warmer due to a non-stop climate change situation, the morning or day time market has transformed itself to be an evening market. Because of a cooler weather in the evening and a no-rush-to-work pressure atmosphere from both buyers and amateur vendors make a brand new evening market the most fascinating and perfecting for jogging, shopping, eating, or associating to one another. Prime time for enjoying and consuming this scenario would be from 4:30 p.m. and 6:30 p.m. In addition, the market area, parking space, infrastructures and also types of items sold in the market have incredibly expanded due to high volumes of customers and vendors.

The fascinating things of local market

Although it is widely perceived that market is a place where buyers and vendors can buy and sell things and merchandises, markets around the world may appear in many different forms and styles and operate either permanently or periodically in different dates and times. For instance, the night market is a trading place operated in the evening that small businesses offered a variety of cheap products and cooked food (Huang, Liou and Tzeng, 2009) and at the same time, the flea market is a place where vendors can sell old or used goods for a cheaper price (Cambridge dictionary, 2022: online)

Each market in Thailand may have its specific characteristics that makes it’s to be explicitly called by local, regional community, or tourists. The market characteristics itself can also be called either a land market, a floating market, an indoor market, an

outdoor market, a flea market, a hawker stall, a day market, an evening market, a night market or any other specific name like Train Market, JJ Market, Indy Market, and etc.

Back to the old days, a local market usually aimed at serving local farmers, gardeners, vendors and buyers as an appointed place to exchange farm corps, sell and buy local products, goods, and other farm-related products. General market and local market may share some similarities of forms and patterns but local market did not operate everyday like general market did. Local market time of operation was set at a specific time and place only for trading such a specific appointment during a harvest season when local products and corps were ready to be traded off. On the other hand, a general market usually located in town or big city and was more businesslike than a local market.

Patterns and forms of market may have timely evolved and changed according to social, economic conditions, market objectives, and lifestyle of consumers in each period of time. Especially when the population in local and rural area increased, the demands and volumes of vendors and buyers would increase as well.

Products sold in local market nowadays are not only agricultural products, fruits, food, and beverages, also plenty of trendy goods such as Korean cosmetics, Japanese food, imported fashion clothes from China are found almost everywhere in the market. It is said that what we can buy at a big market in town today we can buy them at a local market for a cheaper price. Vendors or traders at the local market today are not farmers or local people anymore, they habitually earn their living by travelling from market to market to sell various items as fulltime vendors.

A variety of good sold with reasonable or sometime at a very cheap price is a charm of a local market. The market today is like a cultural place where visitors and tourists can most enjoy tasting variety of local food, shopping OTOP or local products as a unique souvenir or a rare item that may not be able to find at anywhere else. Local market is most likely a good place where tourists can learn and appreciate local culture while tasting tropical food, fruits, or buying local products at the same time.

Various items sold in a local market

Local market in the new normal age

The terms of new normal, new normal age, or new way of life have emerged a couple months after the COVID-19 pandemic was discovered in 2019 and was identified by the World Health Organization for a public health emergency of international concern in January 2020 and for a pandemic in March 2020. Coronaviruses are a large family of viruses that cause illness ranging from the common cold to more severe diseases. (WHO, 2022: Online). The ongoing pandemic of COVID-19 has caused more than 5.5 million deaths and more than 317 million cases throughout the world (Wikipedia, 2022: Online).

The epidemic of coronavirus also caused Thailand and many other countries social and economic disruption resulting in changing people behaviors and ways of life. A sudden and radical change occurred in people’s daily habit. Numbers of unfamiliar terms invented to describe an ongoing situation and new way of life of people such as ‘new normal’, ‘social distancing’, ‘pandemic’, and COVID-19 are spoken. It is said that this new way of life will become a normal way of life for every human being for at least two years. (Chula.ac.th, 2020) or until the Ministry of Public Health finds an effective way to deal with the epidemic situation. The viral epidemic has resulted in turning home into a workplace and school, changing educational institution into a distant learning broadcasting station, and shifting an old local market style into a new one.

Local market characteristics changed in the new normal age

During the pandemic of coronavirus 19, local market and any other forms of business and socialization activities are required to adjust responding to government, local officials, and provincial public health authority announcements and regulations. Some fresh markets had been ordered closed and were allowed to re-open after the virus spread condition was getting better. One of the best practices for a market to prevent from disease spreading is to operate it at an open-air or no air conditioning style. But for a local market it has applied an outdoor concept operation since the beginning; however, for public safety and for help reducing the virus spread, it is necessary for a local market to run its business in accordance with the particular government commands and orders.

The new normal age has caused quite a massive change to the local market characteristics. Operating adjustment according to the requirement from the government and local officials has to be taken into a serious consideration. To continue getting an approval for opening the market, the market owners need to go through the adjustment process and run their business with high standards of cleanliness in order to help preventing the virus spread. The following practices and procedures should be considered to help ensure safe access and operation to prevent the spread of COVID-19.

1. The market physical setting is to be at any open space or open-air location where air can flow naturally.

2. The market hours and the patterns of operation are based on the permission from the government and local officials.

3. The market is required to provide adequate health and safety protocols and facilities, which are: easy access to handwashing station, hand sanitizers, temperature scanner, register book, and a QR code of Thai Chana; a heath register application at in front of the market main entrance.

4. The market is required to have staff to monitor vendors and visitors’ during the time of operation. This is to make sure to encourage everyone to follow the market regulation and procedures when entering to the market such as face mask wearing, temperature checking, and using a main gate to enter to the market area.

5. The market is required to provide a COVID-19 prevention protocols signage at onsite

6. The market is required to apply social distancing policy to manage the rows of vendor lots, the width of walking aisle, etc.

7. Local officials or authorities are to occasionally visit and monitor the market management.

Local market cultural transformation in the new normal age

Culture covers all of ways of people lives includes customs, belief, norm, art, music, manner, language, religion, social institution, social standard and habit, values, architectural pattern, traditions, rituals, etc., that are practiced or accepted within each social group and passed down from generation to generation. Cultural transformation is a method of an adjusting, changing, applying, shifting, moving, and or altering behaviors, practices, mindsets, and thoughts that can occur at all times within groups, organizations, teams, or individual to respond to a desired culture. The specific objectives of cultural transformation for each group or each individual mainly aim to adjust beliefs, conducts, and practices relevant to current situation or condition in order to achieve his/her/their goals.

Culture also shapes people and group’s identities and describes the meaning of each particular society. Business cultural transformation in terms of changing and adjustment its conducts and practices responding to current situation aim at achieving its goals is one of important parts for business success. In this point, changing and adapting the local market operating relevant to the coronavirus spread situation by responding to the government regulations will help make business survival. A new pattern and new characteristics of local market as a hygiene place also help safe its people and community.

Conducts and practices operated at locals market in the new normal age

General conducts and practices done by vendors and visitors that can be seen in a local market in the new normal age are such as: vendors and visitors are to wear facial mask at all times, vendors and visitors are to have temperature check and hands wash before entering to the market area, visitors are to register or check in at the main gate, vendors and visitors are encouraged to have less social associating while being at the market, market owners are to apply social distancing concept such as vendor booths setting and the width of walking aisles, and coronavirus preventing protocols signage is provided at onsite, and hot items sold in local market are not only fresh food, fruits, ready-to-eat-food, and clothes but also are trendy items such as colorful face masks, alcohol gel, and hand sanitizers.

New conducts and practices adjustments in today local market have resulted in shifting the local market characteristics and its cultural transformation. Reasons for changing and applying its forms and patterns can be summarized as follows:

1) to improve the community safety,

2) to deliver a high standard of service,

3) to engage its community members, vendors, and visitors to act and behave in a correct way,

4) to respond to government rules and regulations.

Conclusion

Local market is simply considered as a community-centered place where community members with different age groups such as farmers, vendors, traders, customers in village or nearby community, and visitors can enjoy selling and buying products and/or associating with one another. A climate change situation does not influence only human activities, also business pattern; especially the style and forms of local market are being affected. A day market previously used to be a morning market but it is now changed to an evening market due to the getting-hot-and-hot weather condition and the changing people’s way of life according to the coronavirus spread. An ongoing COVID -19 pandemic has influenced in shaping local market characteristics in many aspects such as physical setting, signage posting, and temperature screening point.

Local officials or village health volunteers may occasionally go inspect at the market. The market owner or operator needs keep vendors, customers, and visitors safe by focusing on health and well-being of everyone in the market. Announcement via loudspeaker to remind people regarding coronavirus preventing protocols should be frequently done during the market operating time. To prevent the coronavirus spread and to adjust to the new normal age effectively, market owners, community members, vendors, and visitors, are responsible for complying their practices

and conducts aligning with rules and regulations required by central and local governments. Stylish and colorful face masks, ready-to-eat food, fresh vegetable, and trendy items seem to be the bestselling goods of local market in the new normal age.

References:

Cambridge dictionary (2022). Flea market definition. Retrieved from https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/flea-market

Christ Prentice, Vijay Devadas, and Henry Johnson. (2010). Cultural Transformations: Perspectives on Translocation in a Global Age. © Editions Rodopi B.V., Amsterdam – New York, NY.

Fred E. Jandt. (2017). An Introduction to Intercultural Communication: Identities in a Global Community 9th Edition. SAGE Publications, Inc.

Lee, S-H, Chang S-C, Hou J-S & Feng C-H. (2008). Night market experience and image of temporary residents and foreign visitors, International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research, Vol. 2 (3), 217-233.

Timothy Coombs. (2015). Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding; the fourth edition. SAGE Publications, Inc. California.

Whyte (1980) “The social life of small urban spaces”, the conservation foundation, Washington, D.C

Wikipedia.org (2022). COVID-19 Pandemic. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemic_by_country_and_territory

World Health Organization (WHO). (2022). Coronavirus Thailand. Retrieved from https://www.who.int/thailand/health-topics/coronavirus

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวบำเพ็ญ ไมตรีโสภณ
ตำแหน่งปัจจุบัน	คณะรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	30 พฤษภาคม พ.ศ. 2506
ที่อยู่ปัจจุบัน	1321 ถนนเขตวนา ต.ชะอำ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี 76120
เบอร์โทรศัพท์	-
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	081-623-5798

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2556	ปร.ด.	พัฒนศึกษา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2530	ศศ.ม.	โสตทัศนศึกษา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2527	ศศ.บ.	ภาษาอังกฤษ	มหาวิทยาลัยศิลปากร

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	คณบดี คณะรัฐประศาสนศาสตร์และสังคมศึกษา	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	นายธนสิน จันทเดช
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
วัน เดือน ปี เกิด	1 เมษายน พ.ศ. 2523
ที่อยู่ปัจจุบัน	53/1652 หมู่บ้านพฤกษา20 ต.คูคต อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี 12130
เบอร์โทรศัพท์	02-7694000
เบอร์โทรสาร	-
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	090-5966596

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2559	บธ.ด..	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2548	บธ.ม.	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2545	ศศ.บ.	ภาษาอังกฤษ	มหาวิทยาลัยนเรศวร

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

นาฏกรรมกับประเพณีประทีปตีนกา
Dramatic Performance and Prateep Teenka Tradition

ริสสวัณ อรชุน[1] และพิสิษฐ์ บัวงาม[2]
[1]นาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี 025493278 riswannuk@gmail.com
[2]นาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี 025493278 veera_aaa@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ชุมชนกับองค์ความรู้ทางด้านนวัตศิลป์ระว่างนาฏกรรมกับประเพณีการจุดประทีปตีนกาเผือกของชาวชุมชนหมู่บ้านเบญพาด ตำบลพังตรุ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีความเชื่อพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนาเรื่องตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ที่มีกำเนิดมาจากแม่กาเผือก ความเชื่อดังกล่าวยังคงให้ลูกหลานและคนในชุมชนได้สืบสาน เน้นให้ทุกคนเกิดความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีความรักใคร่ สร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งให้กับชุมชนเบญพาดสืบต่อไป โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร บทความวิจัย ดนตรี ศิลปะการแสดง รวมทั้งจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง และใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า นาฏกรรมกับประเพณีของคนในสังคมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษในรูปแบบของนามธรรมเมื่อนำเอาความรู้เรื่องของนาฏกรรมเข้ามาผสมผสานสามารถสื่อออกมาให้เห็นเป็นลักษณะรูปธรรมได้อย่างชัดเจนและแสดงถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นโดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่1 กรรมวิธี ช่วงที่ 2 วิถีบูชา และช่วงที่ 3 ศรัทธาสัญลักษณ์ มีการสอดแทรกคำสอน และเชื่อมความสัมพันธ์ ระหว่างบ้าน วัด ชุมชน (บวร) โดยถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ บทประพันธ์ ดนตรี เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดง และกระบวนท่ารำ

คำสำคัญ: นาฏกรรม, ประเพณี, จุดประทีปตีนกาเผือก

Abstract

This article aims to study the relationship of community with knowledge of innovative crafts between dramatic performance and Prateep Teenka Tradition of Ben Pad Village, Pang Tru Sub-District, Phanom Tuan District, Kanchanaburi Province. It was based on basic belief of Buddhism on the Legend of 5 Buddhas who were born from a white crow. Such a belief has been inherited by their children and local villagers, with an emphasis on gratitude towards their supporters, passion, unity, and strength of Ben Pad Village. This research was conducted in the form of qualitative research by studying documents, articles, research, music, performance arts, and interviews with some experts, philosophers, and related people. Obtained data were analyzed by using descriptive analysis.

The results revealed that when the tradition of local people that had been inherited from their ancestors in abstract form was integrated with knowledge of dramatic performance, it could represent concrete characteristics clearly as well as represent local identity. It was divided into 3 episodes: Episode 1 – Method; Episode 2 – the way of worshiping; and Episode 3 – symbol of faith. It was also inserted with teachings and connection among home, temples, and community through various formats including script, music, costume, show equipment, and dance moves.

Keyword: dramatic performance, tradition, Pateep Teenka Pueak

1. บทนำ (หัวข้อ ขนาด 16 หนา)

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และ ศาสนา สังคมไทยไม่ปิดกั้นในเรื่องต่างๆเหล่านี้ โดยเฉพาะเรื่องของศาสนา ดังนั้นส่วนใหญ่คนในสังคมไทยจึงนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด ทั้งนี้เพราะศาสนาพุทธมีหลักคำสอนและแนวปฏิบัติที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต คนไทยส่วนใหญ่ที่นับถือพุทธศาสนานั้นส่วนมากจะสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจนกลายเป็นรากฐานต่อวิถีชีวิตของคนไทยในทุกด้าน ทั้งทางด้านความเป็นอยู่ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ วัฒนธรรม ตลอดจนวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา จากความเลื่อมใสของศาสนิกชนที่มีต่อศาสนานี้ สิ่งเหล่านี้จึงมีการกำหนดวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาขึ้นเพื่อให้ศาสนิกชนได้ประกอบพิธีกรรม รำลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยที่เรียกว่า “การจัดพิธีบูชา”

ศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา และ ประเพณี ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีอยู่คู่กับสังคมไทยมาทุกยุคทุกสมัยมีการสืบทอด จากรุ่นสู่รุ่นมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธาอันหยั่งรากลึกเพื่อให้ปฏิบัติตาม (ศราวุธ จันทร์ขำและอนุกูล โรจนสุขสมบูรณ์,2563: 16) ซึ่งตรงกับ(จารุวรรณ ธรรมวัตร,2531) ที่กล่าวว่า “ความเชื่อของมนุษย์แต่ละท้องถิ่นเกิดขึ้นด้วยสาเหตุจากการมีปัญหาในการดำรงชีวิต เช่น เมื่อประสบภัยพิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ หรือด้วยสาเหตุจากวิถีในการดำรงชีวิต เช่น ความเชื่อในคำสอนทางพระพุทธศาสนา การระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ เป็นต้น เหล่านี้เมื่อมนุษย์พบเจอสิ่งอันเป็นปัญหาในการดำรงชีวิต จึงมีความคิดว่าน่าจะเกิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งที่มนุษย์มองไม่เห็นดลบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น และความคิดเหล่านี้ที่มนุษย์ให้ความเชื่อและความศรัทธาจึงเป็นบ่อเกิดให้ต้องหาสิ่งที่จะเข้ามาเยียวยาจิตใจ มนุษย์จึงสวดมนต์อ้อนวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติตลอดจนการจัดพิธีบูชาตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นนั้น ด้วยการตอบสนองความต้องการหรือแสดงความกตัญญูกตเวทีด้วยการบวงสรวง บูชา ฟ้อนรำ หรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น” ซึ่งสอดคล้องกับ ธวัช ปุณโณทก (2550) ที่กล่าวว่า “ความเชื่อ เกิดจากจิตใต้สำนึกของมนุษย์ที่ผูกพันหรือยึดติดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นเชื่อในเรื่องของความเคารพยำเกรงต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เมื่อเกิดความเชื่อ และศรัทธาแล้ว ประการหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือการฟ้อนรำ เพื่อ แสดงถึงการเคารพบูชา ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์”

ประเพณีจุดประทีปตีนกาของหมู่บ้านเบญพาด ตำบลพังตรุ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เช่นเดียวกันที่มีหลากหลายของชาติพันธุ์ที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชน เช่น ไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) รวมตัวกัน จัดประเพณีจุดประทีปตีนกาขึ้นในวันออกพรรษาของทุกปี โดยจะจัด 3 วัน 3 คืน ชาวบ้านจะนัดหมายกันมาทำด้ายฟั่นตีนกาซึ่งทำมาจากฝ้ายนำมาฟั่นเป็นรูปตีนกา 3 แฉก หมายถึงเท้าของแม่กาเผือกที่มอบไว้เป็นสัญลักษณ์ให้ลูกและกะพ้อจุดประทีป การนำไม้ไผ่มาตัดแบ่งครึ่ง แล้วนำกระบอกไม้ไผ่ตัดเล็ก ๆ มาวางบนรางกะพ้อ 9 จุด หมายถึงพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ และธาตุทั้ง 4 เพื่อนำไปตั้งในจุดต่าง ๆ เมื่อเสร็จเรียบร้อยจะมีพิธีเปิดงานโดยมีพระสงฆ์กล่าวสวดนำในวันออกพรรษาและเทศนาเกี่ยวกับเรื่องราวของแม่กาเผือกมาเป็นหลักธรรมคำสอน และความศรัทธาในพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นในความดีงามและที่สำคัญเชื่อมั่นในความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา และด้วยการรำลึกถึงพระคุณของมารดาผู้ให้กำเนิดและถือว่าเป็นหนึ่งในพระอรหันต์ที่ยิ่งใหญ่ประจำบ้านจากนั้นพระสงฆ์จะเป็นผู้นำจุดประทีปตีนกา (นายน้ำเงิน เบญพาด : สัมภาษณ์, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับ (โชคดี ออสุวรรณ ,2550) กล่าวว่า “*ตอนปฐมกัป มีพญากาเผือกได้ตั้งครรภ์และออกไข่จำนวน 5 ฟองต่อมาได้เกิดพายุลมแรงทำให้ลูกของตนถูกพายุพัดลอยไปตามสายน้ำไข่ทั้ง 5 ได้ลอยไปตามน้ำคนละทิศคนละทาง จนไข่ฟองที่ 1 แม่ไก่เก็บไปเลี้ยง มีพระนามว่ากกุสันโธ ไข่ฟองที่ 2 แม่นาคราชเก็บไปเลี้ยง มีพระนามว่าโกนาคมโน ไข่ฟองที่ 3 แม่เต่าเก็บไปเลี้ยง มีพระนามว่ากัสสโปไข่ฟองที่ 4 แม่โคเก็บไปเลี้ยง มีพระนามว่าโคตโม ไข่ฟองที่ 5 แม่ราชสีห์เก็บไปเลี้ยงมีพระนามว่าศรีอริยเมตไตรโน พระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ได้อยู่กับแม่เลี้ยงของตนด้วยความกตัญญู ต่อมาพระโพธิสัตว์ทั้ง5 ได้ลาแม่เลี้ยงของตนออกบวชเพื่อหาหนทางดับทุกข์จนมาเจอกันที่ป่าโดยไม่ได้นัดหมาย และได้สอบถามเรื่องราวความเป็นมาของแต่ละคนจึงได้ทราบว่ามีแต่แม่เลี้ยงไม่รู้จักแม่ที่แท้จริง พระโพธิสัตว์ทั้ง 5 จึงได้ตั้งสัจจะอธิษฐานดังไปถึงพรหมโลกถึงหูท้าวผกา*

พรหม จึงได้แปลงกายลงมาเป็นแม่กาเผือกและเล่าเรื่องราวความเป็นมาของตนให้ลูกทั้ง 5 ฟังและบอกความจริงว่าตนเป็นมารดาผู้ให้กำเนิด ด้วยความซาบซึ้งในบุญคุณของมารดาและความกตัญญูของพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ที่มีต่อแม่กาเผือก จึงทูลขอสัญลักษณ์เพื่อเก็บไว้บูชามารดา แม่กาเผือกจึงให้นำด้ายดิบมาฟั่นเป็นรูปตีนกาเพื่อจุดบูชาในวันพระต่อมาได้จัดในวันลอยกระทงของทุก ๆ ปี”

จากเรื่องเล่ามุขปาฐะและนิทานพื้นบ้าน สอดแทรกวัฒนธรรมความเชื่อตั้งแต่โบราณและเป็นการสืบสานประเพณีของท้องถิ่นและสิ่งที่สามารถจะทำให้ชุมชนหรือท้องถิ่นมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและทำให้คนภายในและภายนอกได้เห็นและเข้าใจในประเพณีที่สำคัญนี้ สิ่งที่จะเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยง คือการสร้างนาฏกรรม เป็นเครื่องมือในการพัฒนากลุ่มคน ชุมชนให้มีความก้าวหน้าและเข้มแข็ง ประเพณีจึงเป็นจุดแข็งของชุมชน เพื่อให้งานศิลปวัฒนธรรมนี้ คงอยู่ คู่ชุมชนอย่างยั่งยืนสืบต่อไปได้

นาฏกรรม หมายถึง ศิลปะการฟ้อนรำและการละครที่สร้างขึ้นโดยมีความหมาย เครื่องแต่งกายทำนองดนตรี บทร้อง ตลอดจนแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏกรรมทั้งในรูปแบบจารีตแบบแผนยึดถือระเบียบการร่ายรำตามแบบอย่างมาแต่โบราณ ตลอดจนนาฏยประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นตามยุคสมัยและมีการพัฒนาไปตามกระบวนความคิดที่ แปลกใหม่ตามความถนัดของผู้สร้างสรรค์ผลงานจากหลักฐานของการสร้างสรรค์นาฏกรรมในโลกทางตะวันออกได้อธิบายความหมายของนาฏยศาสตร์โดย มนตรี ตราโมท (2525) ได้อธิบาย ทฤษฎีนาฏยศาสตร์ ซึ่งมีการจดบันทึกไว้เป็นภาษาสันสกฤตเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 4-5 บรรยายด้วยรูปแบบของร้อยกรอง โดยมีหัวข้อที่สำคัญ กล่าวถึง ระบำดนตรี ภาษา การประพันธ์ บทละคร การผลิตการแสดง การฝึกซ้อม การแสดงท่าทางเพื่อสื่อความหมายทางอารมณ์ ที่เป็นเอกลักษณ์เกิดขึ้นจากการเลียนแบบธรรมชาติและการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่ต้องมีพื้นฐานทางด้านนาฏยศิลป์ไทยด้วย ซึ่งในแต่ละสังคมของวัฒนธรรม ลักษณะของการแสดงออกทางท่าทางเป็นที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมค่านิยมของเผ่าพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์ความมีคุณค่าที่แฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาของคนในสังคม จึงเป็นเรื่องศาสตร์และศิลป์ที่รวมเอาศิลปะท่ารำหลากหลายแขนง ทั้งที่เป็นศาสตร์ด้านปราชญ์และศิลปะของชาวบ้าน และศิลปะที่สืบทอดกันมาในราชสำนัก ทั้งที่มีลักษณะความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นที่แตกต่างกันออกไป นอกเหนือจากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นยังมีผู้เชี่ยวชาญและผู้รู้ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับนาฏศิลป์ไว้ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายถึงกำเนิดและวิวัฒนาการของนาฏศิลป์ที่ผูกพันกับมนุษย์ ดังนี้ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547: 1)

“การฟ้อนรำเป็นประเพณีในเหล่ามนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ไม่เลือกว่าจะอยู่ ณ ประเทศถิ่นสถานใดในภพนี้ คงมีวิธีฟ้อนรำตามวิสัยชาติของตนเองด้วยกันทั้งนั้น อย่าว่าแต่มนุษย์เลย ถึงแม้สัตว์เดรัจฉานก็มีวิธีฟ้อนรำ ดังเช่นสุนัขและไก่กา เวลาใดสบอารมณ์ของมันเข้ามันก็เต้นโลดกรีดกรายทำกิริยาท่าทางได้ต่างๆ ฯลฯ”

ด้วยเหตุนี้หากสามารถนำเอาศาสตร์ทางด้านนาฏกรรมไทยมาสร้างสรรค์ ผสมผสาน กับความเชื่อ ความศรัทธาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่คนเห็นเป็นเพียงแค่นามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมและยังประโยชน์ที่จะรักษา สืบทอด ประเพณีจุดประทีปตีนกาเผือกอันดีงามของชุมชนชาวบ้านเบญพาดไว้ให้เป็นประเพณีสืบทอดต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาที่มาของประเพณีจุดประทีปตีนกาเผือก
2. เพื่อสร้างสรรค์นาฏกรรมชุดจุดประทีปตีนกาเผือก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และความศรัทธาของประเพณีจุดประทีปตีนกา หมู่บ้านเบญพาด ตำบลพังตรุ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ขอบเขตบุคคล

นายน้ำเงิน เบญพาด ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ถ่ายทอดประวัติและพิธีกรรมจุดประทีปตีนกา

ผศ.ดร.อภิลักษณ์ เกษมผลกูล

ขอบเขตพื้นที่ หมู่บ้านเบญพาด ตำบลพังตรุ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัย 2 ประเภท คือ การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสร้างแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

วิธีการสร้างเครื่องมือวิจัยใช้กระบวนการ ดังต่อไปนี้

1. การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
2. การสร้างแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

การทบทวนวรรณกรรม

1. วรรณกรรมศาสนา

วรรณกรรมศาสนาที่มีการกล่าวถึง พญากาเผือกนั้นมีปรากฏอยู่ในชาดกเรื่องกาเผือก (พระพุทธเจ้า 5 พระองค์) ดังนี้ พงศาวดารโยนกกล่าวว่า ศักราช 998 (พ.ศ.2079) ปี ชวด อัฐศก เจ้าฟ้าสุทโธธรรมราชาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล แล้วมีพระราชโองการสถาปนาที่วังนางฟ้ากาเผือก เมืองเชียงแสนเป็น พระอารามขนานนามว่า วัดเชตวัน แล้วอาราธนาพระมหาเถรวัดป่าไผ่ ดอนแท่นมาเป็นเจ้าอาวาส ในคัมภีร์ใบลานเรื่องกาเผือก ได้กล่าวไว้ว่า มีพญากาเผือก 2 ตัวผัวเมียทำรังอยู่ที่ต้นมะเดื่อริมฝั่งแม่น้ำต่อมาแม่กาเผือกได้ออกไข่ 5 ฟอง วันหนึ่งเมื่อสองกาเผือกออกไปหาอาหาร เกิดฝนตก ฟ้าคะนองพายุใหญ่พัดกระหน่ำ ไข่ทั้งหมด ได้ถูกลมพัดตกน้ำไหลกระจายไปคนละทาง แม่กาเผือกเมื่อกลับมาถึงรังไม่เห็นไข่ ก็พยายามตามหาแต่ก็ไม่พบ ด้วยความเศร้าโศกเสียใจ แม่กาเผือกไม่สามารถระงับความอาลัยได้จึงสิ้นใจตาย ด้วยอานิสงส์แห่งความรักลูกจึงได้ไปเกิดอยู่แดนพรหมโลกชั้นสุธาวาส ชื่อท้าวผกามหาพรหม ส่วนไข่แต่ละฟองก็มีผู้นำไปฟักเลี้ยง และในเวลาต่อมาพระโพธิสัตว์ ทั้ง 5 ก็ประสูติออกจากไข่ ปรากฏเป็นมนุษย์ 5 พระองค์ พอโตเป็นหนุ่ม ต่างก็ออกบวชเป็นฤาษี บำเพ็ญบารมีอยู่ในป่าอยู่มาวันหนึ่งได้เหาะไปหาอาหารผลไม้ และบำเพ็ญเพียรธรรมที่ป่าดอยสิงคุตตระปิฏฐา ด้วยเหตุปัจจัยในกุศลบารมีธรรม ฤาษีทั้ง 5 ก็ได้มาพบกัน จึงสอบถามความเป็นมาของกันและกัน จึงได้รู้ว่าแต่ละคนมีแม่เลี้ยง ส่วนแม่ที่แท้จริงอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้จึงได้ร่วมกันตั้งสัจจะอธิษฐานขอให้ได้พบแม่บังเกิดเกล้า ด้วยอำนาจธรรมอันบริสุทธิ์ของฤาษีทั้ง 5 คำอธิษฐานจึงดังก้องไปถึงพรหมโลก ท้าวผกามหาพรหม (แม่กาเผือก) จึงจำแลงเป็นแม่กาเผือกลงมา ฤาษีทั้ง 5 ก็รู้ด้วยญาณทัศนะว่านี่แหละเป็นแม่บังเกิดเกล้า ด้วยความสำนึกในบุญคุณอันใหญ่หลวงของแม่กาเผือก ฤาษีทั้ง 5 จึงกราบขอรอยเท้าของแม่กาเผือกเอาไว้บูชา แม่กาเผือกจึงนำเอาฝ่ายมาฟั่น เป็นรูปตีนกาให้ไว้ใช้เป็นไส้ประทีปจุดบูชาทุกวันพระ ต่อมาฤาษีทั้ง 5 ได้บำเพ็ญบารมีจนได้เก้าพันปีทิพย์ จึงได้เสวยชาติลงมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ ตามลำดับ คือ

องค์ที่ 1 มีพระนามว่า พระกกุสันโธ	ตามนามแม่เลี้ยงที่เป็นไก่
องค์ที่ 2 มีพระนามว่า พระโกนาคมโน	ตามนามแม่เลี้ยงเป็นนาคราช
องค์ที่ 3 มีพระนามว่า พระกัสสโป	ตามนามแม่เลี้ยงเป็นเต่า
องค์ที่ 4 มีพระนามว่า พระโคตโม (องค์ปัจจุบัน)	ตามนามแม่เลี้ยงเป็นโค
องค์ที่ 5 มีพระนามว่า พระศรีอริยเมตไตรยโย	ตามนามแม่เลี้ยงที่เป็นราชสีห์

(พระศรีอริยเมตไตรยโย เป็นพระพุทธเจ้าที่จะทรงอุบัติในอนาคต) (อภิลักษณ์ เกษมผลกูล, 2552: 225)

วรรณกรรมเรื่องกาเผือกเป็นเรื่องที่แพร่หลาย ปรากฏหลายสำนวนในทุกภูมิภาคของประเทศไทย มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป ได้แก่ แม่กาเผือก กาขาว พญากาเผือก พระเจ้าห้าตน พระเจ้าห้าพระองค์ ต้นเหตุลอยกระทง เป็นต้น แม้รายละเอียดแต่ละสำนวนจะแตกต่างกัน แต่โครงสร้างและเนื้อหาที่กล่าวถึงกำเนิดของพระพุทธเจ้าทั้งห้าพระองค์ว่าเป็นลูกแม่กาเผือกกลับคล้ายคลึงกันมีเนื้อหาใจความสำคัญของนิทานเรื่องกาเผือกผูกโยงไปถึงกำเนิดของ

พระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ซึ่งเป็นความเชื่อสำคัญประการหนึ่งของพุทธศาสนิกชนไทย ดังหลักฐานในวรรณกรรมและประเพณีต่าง ๆ เรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ อันเป็นที่สันนิษฐานว่าเป็นนิทานพื้นบ้านที่นักปราชญ์ท้องถิ่นแต่งขึ้นแพร่หลายผ่านการเทศน์และคติการสร้างหนังสือธัมม์เรื่องกาเผือกที่กล่าวถึง กำเนิดของพระเจ้าห้าพระองค์ ว่าล้วนเป็นลูกกาเผือกด้วยกันถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญในวัฒนธรรมชาวบ้าน แสดงให้เห็นความคิดของคนไทย อ้างถึงใน (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545: 56) นอกจากนี้ การสืบทอดวรรณกรรมพุทธศาสนาในอดีตนั้น สืบทอดและดำรงอยู่ได้ด้วยความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องการถวายหนังสือเป็นธรรมทานที่ทำให้ได้รับอานิสงส์อย่างมาก (อาทิตย์ ชีรวณิชย์กุล, 2552: 170) นอกจากนี้ ผศ.ดร.อภิลักษณ์ เกษมผลกูล กล่าวว่า “จากเรื่องราวตามตำนานแม่กาเผือก เป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพระโคตรมะ และพระศรี อาริยะในฐานะที่อยู่ใน “วงศ์ของพุทธะ” ที่นับเนื่องกันเป็นวงศ์ด้วยการบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธเจ้าให้เป็นวงศ์แบบปุถุชน ซึ่งทำให้พระศรีอาริยะมีความศักดิ์สิทธิ์และมีญาติพี่น้องและครอบครัว” ความแพร่หลายของเรื่องกาเผือกที่ปรากฏในวรรณกรรมมุขปาฐะ ทั้งนิทานมุขปาฐะที่ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมา ได้แก่ นิทานเรื่อง “แม่กาเผือกหรือพระเจ้าห้าตน” เรื่อง “พระพุทธเจ้าห้าพระองค์” และวรรณกรรมลายลักษณ์ ในรูปแบบของนิทานและคัมภีร์ ได้แก่ เรื่อง “กาเผือก” และเรื่อง “อานิสงส์ผางประทีป” และยังมี “หนังสือธรรม เรื่องกาเผือก” ที่พิมพ์เป็นอักษรไทย นอกจากวรรณกรรมแล้ว ยังพบได้จากจิตรกรรมและสถาปัตยกรรม ตำนานสถานที่รวมถึงประเพณีพิธีกรรมที่ปรากฏในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่อง “พระเจ้าห้าพระองค์และประเพณีพื้นบ้าน” ในเจดีย์พระพุทธบาทสี่รอย วัดป่าดาราภิรมย์ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ รูปปั้นของแม่กาเผือกและพระพุทธเจ้าทั้งห้าพระองค์ที่ “ลาน” แม่กาเผือกพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ณ ศูนย์พัฒนาศีลธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียง ป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อีกด้วย (อภิลักษณ์ เกษมผลกูล : สัมภาษณ์, 2563)

ความสำคัญและบทบาทของคติชนวิทยา

คติชนวิทยา เป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับวิถีทางในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ที่ได้รับการสืบทอดมาจากกลุ่มคน หรือจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเวลานาน การศึกษาด้านคติชนวิทยาเป็นการศึกษาถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน และสามารถเข้าใจอดีต เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจปัจจุบัน ตลอดจนรู้จักวางแผนเหตุการณ์ในอนาคตได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น การศึกษาคติชนวิทยาจึงมีความสำคัญและประโยชน์หลายประการ คือ

2.1. คติชนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี เพราะคติชนวิทยา ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาให้ชนรุ่นหลังให้จดจำและนำมาปฏิบัติ

2.2 คติชนวิทยาจะให้ความรู้และอบรมสั่งสอน ด้วยคติชนจะให้ความรู้หลายทางในชีวิตประจำวัน เช่น ความรู้เรื่องประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อ เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ยังช่วยอบรมสั่งสอนคนในสังคม เช่น นิทานอีสป นิทานคติสอนใจ ที่ตอนท้ายของเรื่องจะจบลงที่ว่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า คติชนจึงเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม

2.3 คติชนวิทยาเป็นแหล่งรวมความสามัคคี ทั้งนี้เพราะวิถีการดำเนินชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี จะเป็นลักษณะของชุมชน กลุ่มคนที่มีการร่วมแรงร่วมใจกัน

2.4 คติชนช่วยควบคุมสังคม คติชนบางประเภทสามารถควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นที่ยอมรับ อีกทั้งให้กำลังใจแก่บุคคลที่ประพฤติตนตามแบบอย่างที่สังคมกำหนด เช่น สุภาษิต คำพังเพย คำคม สำนวนโวหารต่าง ๆ และเป็นเครื่องเตือนใจให้คนในสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

2.5 คติชนก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น สังเกตได้จากในแต่ละท้องถิ่นจะมีเรื่องเล่าตำนาน ที่อธิบายถึงประวัติความเป็นมาอันเป็นการสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของคนโบราณที่ได้มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่

ยาวนานอันก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และความ ภาคภูมิใจ ควรจะช่วยกันอนุรักษ์เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบไป (ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง, 2537: 32-33)

ที่มาและความหมายของประเพณีจุดประทีปตีนกา

จากวรรณกรรมพุทธศาสนา สู่ประเพณีที่มีใจความสำคัญผูกโยงไปถึงกำเนิดของพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ซึ่งเป็นความเชื่อสำคัญประการหนึ่งของพุทธศาสนิกชนไทยถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญจนกลายเป็น ประเพณีบูชาแม่กาเผือกของชาวบ้าน และจากนิยาทานจึงกลายไปสู่ประเพณี สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความหมายที่ลึกซึ้งของประเพณีนี้คือผ้าฝ้ายรูปตีนกา ให้เป็นไส้ประทีปจุดบูชาในวันเพ็ญเดือน 11 ช่วงประเพณีออกพรรษาของทุกปีเป็นเวลาสามวันสามคืน ซึ่งตรงกับวันเทโวโรหณะ หรือที่เรียกตักบาตรเทโวนั้นชาวเบญพาดจะตั้งเสาไม้ไผ่ใช้กะพ้อคือภาชนะใส่น้ำมันละหุ่งหรือมะพร้าวตั้งไว้บนราวไม้ไผ่เก้าที่ ชาวบ้านใช้ด้ายตีนกาเก้าเส้นต่อคนทำเป็นไส้จุดประทีปพร้อมถวายดอกไม้ธูปเทียน จำนวนเก้าประทีปแทนพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ห้าที่ อีกสี่ที่แทนธาตุสี่คือดิน น้ำ ลม ไฟทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้นจนเป็นประเพณีสืบทอดเพื่อเป็นศูนย์รวมความดีงามของชุมชนหลายประการ เช่น ความรักสามัคคี ความเคารพนับถือผูกพันกตัญญูที่มีต่อกันของชุมชนโดยเฉพาะชุมชนบ้านเบญพาด ที่ประกอบพร้อมด้วยพลังสามประสานคือ บ้าน วัด โรงเรียน สามคำ “บวร” ที่ คุณหมอประเวศ วะสี ท่านให้นิยามไว้น่าสังเกตคือ “ประเพณีจุดประทีปตีนกาของชาวบ้านเบญพาดเป็นเรื่องสร้างสรรค์ของชุมชนจนกลายเป็น “อัตลักษณ์” เฉพาะถิ่นก็นี่แหละทุกชุมชนมีเรื่องราว ขาดแต่การร่วมมือทำให้ปรากฏเท่านั้นขอแม่กาเผือกบินไปบอกข่าวแก่ชาวโลกที่กำลังจะแตกร้าวนี้ด้วยเถิด”(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์,2562)

ชาวหมู่บ้านเบญพาด ตำบลพังตรุ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรีได้หยิบยกเรื่องหลักธรรมคำสอนนี้มาปฏิบัติ เพราะเชื่อมั่นในความดีงามและที่สำคัญเชื่อมั่นในความกตัญญูรู้คุณบิดา มารดา ผู้ให้กำเนิดและถือว่าเป็นหนึ่งในพระอรหันต์ที่ยิ่งใหญ่ประจำบ้าน ทางชุมหมู่บ้านเบญพาดจึงได้นำเรื่องราวจากตำนานแม่กาเผือกในปฐมภัทรกัปแรกมาเป็นหลักธรรมคำสอนให้ลูกหลานเป็นแบบอย่างด้วยเหตุนี้ นายน้ำเงิน เบญพาดจึงนำมาจัดทำเป็นประเพณีจุดประทีปตีนกาเพื่อให้คนในหมู่บ้านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญทางศาสนาและความสามัคคีรักใคร่ กลมเกลียว ของคนในหมู่บ้านเบญพาด และด้วยความศรัทธา และความเชื่อว่าการได้ร่วมพิธีจุดประทีปตีนกาเพื่อบูชามารดาของพระพุทธเจ้าห้าพระองค์นั้น มีความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชน และก่อให้เกิดอานิสงส์ เป็นดังประทีปส่งผลให้เกิดดวงปัญญาสว่างไสว ได้เห็นแสงสว่างเห็นธรรมของอนาคต (นายน้ำเงิน เบญพาด : สัมภาษณ์, 2563)

คุณค่าของประเพณีจุดประทีปตีนกา

ประเพณีจุดประทีปตีนกา เป็นประเพณีประจำหมู่บ้านเบญพาด ตำบลพังตรุ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ที่จัดทำขึ้นในวันออกพรรษาของทุกปี ทุกคนในหมู่บ้านรวมตัวกันเพื่อจัดเตรียมงานโดยประเพณีจุดประทีปตีนกา จะจัด 3 วัน 3 คืน ชาวบ้านจะมีการรวมตัวนัดหมายกันมาทำด้ายฟั่นตีนกาและกะพ้อเพื่อจุดประทีปนำไปตั้งในจุดต่าง ๆ ของงาน อุปกรณ์และองค์ประกอบในการจัดประเพณี 1) ด้ายฟั่นตีนกานำด้ายมาฟั่นเป็นรูปตีนกา 3 แฉก หมายถึง เท้าของแม่กาเผือกที่มอบไว้เป็นสัญลักษณ์ให้ลูกทั้ง 5 พระองค์ ระลึกถึงคุณของมารดาผู้ให้กำเนิด 2) กะพ้อจุดประทีปการนำไม้ไผ่มาตัดแบ่งครึ่ง แล้วนำกระบอกไม้ไผ่ตัดเล็ก ๆ มาวางบนรางกะพ้อ 9 หมายถึง พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ และธาตุทั้ง 4 (ดิน, น้ำ, ไฟ, ลม) โดยใช้ไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติของชุมชน มาทำเป็นเสาตั้งสองข้างที่ด้านหัวและปลาย แล้วมีไม้ไผ่อีกลำทำเป็นไม้พาดบนระหว่างเสา ที่ไม้ไผ่ลำที่พาดจะเจาะรูเก้ารู เพื่อวางกะพ้อสำหรับจุดบูชา ในกะพ้อจะใส่น้ำมันละหุ่งหรือน้ำมันมะพร้าวไว้เป็นเชื้อเพลิง เมื่อจัดเตรียมองค์ประกอบครบถ้วน ทุกคนในหมู่บ้านก็ร่วมกันจัดสถานที่เมื่อเสร็จเรียบร้อยจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ พระสงฆ์กล่าวนำสวด และเทศนาเกี่ยวกับเรื่องราวของแม่กาเผือกในต้นสมัยปฐมกัป และพระสงฆ์เป็นผู้นำจุดประทีปตีนกา ชาวชุมชนวัดเบญพาด อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี จึงพร้อมใจกันสร้างกุศลด้วยการจุดประทีปตีนกาเพื่อบูชามารดาของพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ เป็นระยะเวลา 3 วัน 3 คืน คือใน

ระหว่าง ขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11, ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 และแรม 1 ค่ำ เดือน 11 หรือในช่วงประเพณีออกพรรษาของทุกปี โดยจัดขึ้นมามากกว่า 200 ปี (นางบุญทัน เบญพาด : สัมภาษณ์, 2563)

หลักการและวิธีสร้างสรรค์นาฏกรรมไทย

นาฏกรรมไทย ศิลปะการแสดง หรือการแสดงสร้างสรรค์ที่มีการเรียกแตกต่างกันออกไปนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งของมนุษย์ที่ใช้ท่าทางแทนคำพูด แทนความคิด เป็นศิลปะที่แสดงออกให้เห็ถึงอารมณ์ ความรู้สึก ถ่ายทอดจากโลกของนามธรรม ให้ออกมาเป็นรูปธรรม ด้วยการบูรณาการศาสตร์ แห่งการเคลื่อนไหว ลีลา จังหวะ อารมณ์ จินตนาการ (พีรพงศ์ เสนไสย,2564 :124) ดังนั้นในการสร้างงานนาฏกรรมจึงต้องคำนึงถึงองค์ประกอบย่อย ดังนี้

4.1 การกำหนดรูปแบบการแสดง ต้องกำหนดให้อยู่ในจารีตประเพณี โดยทั่วไปนิยมสร้างสรรค์ผลงานในแนวนี้เพราะเป็นที่ทำได้ง่าย มีกฎระเบียบอันเป็นข้อบังคับทางนาฏศิลป์กำหนดให้อย่างเป็นระบบ

4.2 การกำหนดเวที ต้องคำนึงถึงขนาดของเวทีก็เป็นส่วนสำคัญ เช่นการแสดงในโรงละคร หรือแสดงเวทีกลางแจ้ง หากเวทีการแสดงขนาดใหญ่ควรจะใช้ผู้แสดงจำนวนมาก หากเวทีเล็กควรจัดผู้แสดงให้เหมาะสมกับขนาดของเวที นอกจากนั้นการใช้สีเสียงและไฟก็เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งกับการแสดง

4.3 การเลือกตัวผู้แสดง ผู้ออกแบบท่ารำหรือผู้ออกแบบการแสดงจะต้องเป็นผู้ที่ศึกษาความรู้เกี่ยวกับรูปร่างโครงหน้าให้เหมาะสมกับการแสดงแต่ละประเภทให้ใกล้เคียงหลักฐานมากที่สุด ผู้แสดงต้องมีคุณภาพทั้งฝีมือบุคลิกรูปร่าง น้ำเสียง อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะชุดที่นำเสนอความเป็นชาติพันธุ์นอกจากนั้นผิวพรรณที่มีความสำคัญ

4.4 การแปรแถว การแปรแถวเป็นจุดสำคัญอย่างหนึ่งของการประดิษฐ์ระบำในนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์ไทยมีรูปการณ์แปรแถวที่หลากหลายและชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนท่ารำการแปรแถวของนาฏศิลป์ไทย เช่น แถวปากพนัง แถวเฉียง แถวหน้ากระดาน แถวตอนเดี่ยวเฉียง และแถวตอนคู่ เป็นต้น

4.5 การกำหนดทำนองเพลงและดนตรีประกอบการแสดง ทำนองเพลงมีความแตกต่างในด้านระดับเสียงและด้านความยาวของเสียง ทำนองเป็นองค์ประกอบของบทเพลงที่จำง่ายมากกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ ทำนองเพลงจะมีความหลากหลายลักษณะแตกต่างกันออกไป (สงัด ภูเขาทอง ,2548 : 166) ดนตรีเป็นเรื่องของศิลปะที่เกี่ยวกับเสียง ซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นอาจจะลอกเลียนเสียงมาจากธรรมชาติหรือเสียงอื่นๆ ทั้งในแง่ของสุนทรียในแง่ของการเป็นมรดกของวัฒนธรรมการสะท้อนถึงความเป็นไทย และอารมณ์การประณีตละเอียดอ่อนของบรรพบุรุษจากคุณค่าอันมหาศาลของดนตรีไทย (สุภาสิรีร์ ปิยะพิพัฒน์, 2551: 7)

4.6 หลักการออกแบบนาฏกรรม การออกแบบและการสร้างสรรค์แนวคิด รูปแบบกลวิธีของนาฏศิลป์ชุดหนึ่งๆนั้น จำต้องคำนึงถึงปรัชญาเนื้อหาความหมายท่ารำ ท่าเต้น โดยจำเป็นต้องคำนึงถึงทฤษฎีทางทัศนศิลป์และทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหวที่จะนำมาประยุกต์ในการออกแบบของตนอยู่เสมอ อ้างถึงใน (สุรพล วิรุฬรักษ์, 2547: 234) ซึ่งสอดคล้องกับ (พีรพงศ์ เสนไสย, 2546: 22-23) กล่าวว่า การคิดงานต้องมีความคิดที่หลากหลาย คือ คิดสร้างให้เป็นของเก่าแก่โบราณและดั้งเดิมตามแบบแผนบรรพบุรุษ คิดสร้างให้เป็นการผสมผสานนาฏยศิลป์หลาย ๆ จารีตเข้าด้วยกัน คิดสร้างที่อาศัยการหยิบเพียงเอกลักษณ์เด่นของนาฏยศิลป์นั้น ๆ

4.7 หลักการออกแบบและประดิษฐ์เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกายนี้ผู้คิดสร้างสรรค์ต้องมี จินตนาการที่ไม่จำกัด เพื่อให้เกิดความแปลกตา เพื่อสนองความคิด และ ให้สัมพันธ์กับรูปแบบหรือสไตล์ของฉากและ ให้กลมกลืนกับบรรยากาศของตัวละคร (เสาวลักษณ์ คงคาฉุยฉาย ,2549: 13) ส่วนการออกแบบศิลปะเครื่องประดับ (วัฒนะ จูฑะวิภาต, 2545: 142) กล่าวว่า ต้องคำนึงถึงความแตกต่างกายภาพของมนุษย์ ต้องเลือกใช้เครื่องประดับให้เข้ากับรูปร่างลักษณะต่อไปก็ทำให้เข้ากับเสื้อผ้าสีและลวดลายของชุดเครื่องแต่งกายและข้อสุดท้าย ต้องดูกาลเทศะสถานที่ การเลือกใช้เครื่องประดับจึงต้องดูรูปทรงของแบบเครื่องประดับให้เหมาะสมกับรูปร่างหน้าตาสีผิวแบบผมอายุกาลเทศะ

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ด้านที่มาของประเพณีจุดประทีปตีนกา จากวรรณกรรมทางด้านศาสนาที่เป็นที่มาและประเพณีของเรื่อง แม่กาเผือก ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการวิเคราะห์ ดังนี้

จากการศึกษาหนังสือ พระไตรปิฎก เรื่อง พระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ได้มีการกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ ของพระพุทธเจ้าสมัยปฐมกัปในพระไตรปิฎกมาเป็นหลักธรรมคำสอนแก่ลูกหลาน และชาดกเรื่องแม่กาเผือก (พระพุทธเจ้า 5 พระองค์) นั้น พบว่า คติความเชื่อและการสืบทอดวรรณกรรมพุทธศาสนาในอดีตนั้น สืบทอดและดำรงอยู่ได้ด้วยความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนอาจจะก็มีการจดจำ เล่าต่อ และนำมาคัดลอกต่อๆ กันมาโดยขอให้พระสงฆ์และปราชญ์ของชุมชน เป็นผู้จารหนังสือ รวมถึงการปฏิบัติตนของบรรพชนที่มีการสืบทอดโดยใช้หลักคำสอนทางพุทธศาสนาผ่านนิทานมาเป็นตัวเชื่อมทำให้เกิดความรักความผูกพันของคนในชุมชม ดั่งเช่นความเชื่ออันเป็นที่มาของเหตุแห่งการจุดประทีปที่สะท้อนให้เห็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้นจนเป็นประเพณี ที่สืบทอดเพื่อเป็นศูนย์รวมความดีงามของชุมชนหลายประการ เช่น ความรักสามัคคี ความเคารพนับถือ ผูกพัน กตัญญูที่มีต่อกันในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนบ้านเบญพาด ที่ประกอบพร้อมด้วยพลังสามประสานคือ บ้าน วัดโรงเรียน สามคำ “บวร” ที่คุณหมอประเวศ วะรี ท่านให้นิยามไว้ (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2562) โดยมีการจัดประเพณีนี้ในวันออกพรรษา คือประเพณีจุดประทีปตีนกา ที่มีตำนานสืบทอดกันมายาวนานกว่า 200 ปีทุกคนในหมู่บ้านรวมตัวกันเพื่อจัดเตรียมงานโดยประเพณีจุดประทีปตีนกาจะจัด 3 วัน 3 คืน ชาวบ้านจะมีการรวมตัวนัดหมายกันมาทำด้ายฟั่นตีนกาและกะพ้อเพื่อจุดประทีปนำไปตั้งในจุดต่าง ๆ ของงาน อุปกรณ์และองค์ประกอบในการจัดประเพณี 1) ด้ายฟั่นตีนกา นำด้ายมาฟั่นเป็นรูปตีนกา 3 แฉก หมายถึงเท้าของแม่กาเผือกที่มอบไว้เป็นสัญลักษณ์ให้ลูกทั้ง 5 พระองค์ ระลึกถึงคุณของมารดาผู้ให้กำเนิด2) กะพ้อจุดประทีป การนำไม้ไผ่มาตัดแบ่งครึ่ง แล้วนำกระบอกไม้ไผ่ตัดเล็ก ๆ มาวางบนรางกะพ้อ 9 จุด หมายถึง พระพุทธเจ้า 5 พระองค์และธาตุทั้ง 4 เมื่อจัดเตรียมองค์ประกอบครบถ้วน ทุกคนในหมู่บ้านก็ร่วมกันจัดสถานที่ เมื่อเสร็จเรียบร้อยจะมีพิธีเปิดงานโดยมีพระสงฆ์กล่าวสวดนำในวันออกพรรษาและเทศนาเกี่ยวกับเรื่องราวของแม่กาเผือกในต้นสมัยปฐมกัป และพระสงฆ์เป็นผู้นำจุดประทีปตีนกา

2.ด้านสร้างสรรค์นาฏกรรมชุดจุดประทีปตีนกาเผือก ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการวิเคราะห์นี้ ตารางที่ 1:

หัวข้อ	ผลการวิจัย
การกำหนดลักษณะของทำนองเพลง	พบว่า ในการกำหนดทำนองพลงในการแสดงมีจังหวะและทำนองจากช้าไปเร็ว สลับกันในแต่ละช่วง เหตุที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์ทำนองให้มีลักษณะที่ช้าเร็วต่างกันในแต่ละช่วงเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนท่าทางการแสดงและเป็นการสื่อให้เห็นบรรยากาศและเหตุการณ์ของผู้คนในหมู่บ้านเบญพาดที่ออกมาช่วยกันฟื่นด้ายเป้นรูปตีนกา และต้องการให้ผู้ชมได้สัมผัสถึงกลิ่นไอ ความรู้สึกเสมือนจริงทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 เป็นทำนองที่สร้างขึ้นใหม่สื่อให้เห็นถึงยามรุ่งอรุณ ชาวบ้านที่มาพบปะกันเพื่อเตรียมความพร้อมในประดิษฐ์อุปกรณ์ที่ใช้ในการบูชา จึงเป็นที่มาที่แสดงให้เห็นถึงจังหวะเริ่มจากช้าไปเร็ว เพื่อสื่อความและรู้สึก ช่วงที่ 2 เป็นท่วงทำนองที่สร้างขึ้นใหม่โดยสื่อให้เห็นถึงพิธีกรรมการบูชาแม่กาเผือก และพระโพธิ์สัตย์ทั้ง 5 พระองค์ จึงเป็นที่มาที่แสดงให้เห็นถึงจังหวะ และท่วงทำนองที่ช้า มีบทพูดคลอไปกับเพลง สื่อถึงการบูชาเพื่อสื่ออารมณ์และความรู้สึก ช่วงที่ 3 มีท่วงทำนองทำนองที่สร้างขึ้นมาใหม่ สื่อถึงสัญลักษณ์ จึงเป็นที่มาที่แสดงให้เห็นถึงจังหวะเร็ว เพื่อสื่ออารมณ์และความรู้สึกเครื่องดนตรีที่ใช้เป็นบทประพันธ์เรียบเรียงเพลงสร้างสรรค์ชุดการแสดง “จุดประทีบตีนกา” ใช้การเรียบเรียงโดยการผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีตะวันตกซึ่งสอดคล้องกับ หลักการกำหนดทำนองเพลงของ(ปัญญา รุ่งเรือง (2544:98) ได้กล่าวไว้ว่า ดนตรีไทยสร้างสรรค์คือการคิดนอกกรอบในรูปแบบที่สร้างสรรค์ปรับปรุงวิธีการเล่นการรรวมวงการผสมวงในรูปแบบที่แตกต่างกันในปัจจุบันมีวิธีการดังนี้ โดยนำเครื่องดนตรีไทยมาเล่นกับดนตรีสากลเลยโดยไม่ปรับเสียงและนำเครื่องดนตรีไทยมาเล่นกับดนตรีสากลโดยปรับเสียงเป็นบันไดเสียงหนึ่งถ้าต้องเล่นโน้ตที่ดนตรีไทยไม่มีก็ให้เครื่องดนตรีอื่นเล่นแทน

หัวข้อ	ผลการวิจัย
การกำหนดลักษณะเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ 	พบว่า กลุ่มคนในส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเบญพาด ส่วนมากเป็นกลุ่มคนชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) ได้อพยพเข้ามาอาศัยตั้งแต่บรรพบุรุษ คณะผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเครื่องแต่งกายนี้มาเป็นต้นแบบในการออกแบบสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้เกิดความแปลกตาและเพื่อสนองความคิดและจิตนาการที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด รูปแบบเครื่องแต่งกายต้องได้รับการออกแบบให้สัมพันธ์กับรูปแบบหรือสไตล์ของการแต่งและฉากเพื่อให้มีเอกภาพในการแสดงชุดนั้น ๆ ดังนั้นเครื่องแต่งกายก็ควรพิจารณาให้กลมกลืนกับบรรยากาศของตัวละคร อาจจะมีประเด็นที่ต้องออกแบบเครื่องแต่งกายให้แตกต่างออกไปก็เป็นได้ โดยมีการอธิบายความหมายของรูปแบบดังนี้ ผู้แสดงสวมครอปแขนกุด ตัวเสื้อสีน้ำเงิน หมายถึง ความศรัทธา กระโปรงผ่าบริเวณหน้าขาสองข้าง ชายผ้าข้างหน้าเป็นรูปสามเหลี่ยม ปักด้วยเลื่อมเพชรและป้องอ้อย ขอบสะเอวเย็บประดับเหรียญเงินกระโปรงสีแดง ปักเหรียญเงินและปักป้องอ้อยเลื่อมเพรชแบบไทยทรงดำ เย็บขอบด้วยผ้าไทยสีม่วงให้สื่อความหมายไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง ใส่เครื่องประดับเงิน สร้อยคอ(จี้นาง) กำไลข้อเท้ากระดิ่งเงิน และใช้ดอกไม้ประดับบริเวณศีรษะด้านซ้าย จอนหูดอกไม้ใส่ข้างซ้ายหมายถึง การบูชา
การกำหนดลักษณะการออกแบบสร้างสรรค์ท่ารำในการแสดง 	ผู้วิจัยใช้ท่าทางธรรมชาติที่สื่อออกมาในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 ให้ชื่อว่า “กรรมวิธี” โดยการเล่าถึงกรรมวิธีการประดิษฐ์ด้ายฟั่น ผู้วิจัยได้นำท่าทางตามธรรมชาติกับท่าทางนาฏศิลป์และจินตนาการให้เกิดสุนทรียแความสวยงาม โดยให้นักแสดงร่วมกันออกมาประดิษฐ์ด้ายฟั่นช่วงที่ 2 ให้ชื่อว่า “วิถีบูชา” โดยการเล่าถึงการบูชาความกตัญญูของพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ที่มีต่อแม่กาเผือกผู้ให้กำเนิด ผู้วิจัยได้นำท่าทางตามธรรมชาติกับท่าทางนาฏศิลป์และจินตนาการให้เกิดสุนทรียและความสวยงาม โดยให้นักแสดงนำด้ายฟั่นไปหย่อนลงในกระพ้อเพื่อการบูชา ช่วงที่ 3 ให้ชื่อว่า “ศรัทธาสัญลักษณ์” โดยการเล่นผ้าเพื่อแสดงสัญลักษณ์ด้ายฟั่นตีนกา
	ผู้วิจัยได้นำท่าทางตามธรรมชาติกับท่าทางนาฏศิลป์และจินตนาการให้เกิดสุนทรียภาพและความสวยงาม โดยให้นักแสดงนำผ้าสีขาวที่แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของด้ายฟั่นมาทำเป็นรูปตีนกา (ด้ายฟั่นตีนกา)

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มาของประเพณีจุดประทีปตีนกาเผือก ที่เป็นประเพณีอันสำคัญโดยมีความเชื่อพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนาเรื่องตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ที่มีกำเนิดมาจากแม่กาเผือกของชุมชนหมู่บ้านเบญพาด ตำบลพังตรุ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี และวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์นาฏกรรมเข้ามาผสมผสานสามารถสื่อออกมาให้เห็นเป็นลักษณะรูปธรรมได้อย่างชัดเจนและแสดงถึงอัตลักษณ์ของ

ท้องถิ่นที่ยังเน้นให้ในชุมชนเกิดความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีความรักใคร่ สร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งให้กับชุมชนเบญพาดสืบต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1.จากการศึกษาหนังสือ พระไตรปิฎก เรื่อง พระพุทธเจ้าห้าพระองค์ พบว่าได้มีการกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ ของพระพุทธเจ้าสมัยปฐมกัปในพระไตรปิฎกมาเป็นหลักธรรมคำสอนแก่ลูกหลานและชาดกเรื่องแม่กาเผือก (พระพุทธเจ้า 5 พระองค์) คติความเชื่อตำนานเรื่องแม่กาเผือก อันเป็นที่มาของเหตุแห่งการจุดประทีปที่สะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้นจนเป็นประเพณีที่ชาวชุมชนหมู่บ้านเบญพาด ตำบลพังตรุ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ในวันออกพรรษา คือ 1) ด้ายฟั่นตีนกา นำด้ายมาฟั่นเป็นรูปตีนกา 3 แฉก หมายถึงเท้าของแม่กาเผือกที่มอบไว้เป็นสัญลักษณ์ให้ลูกทั้ง 5 พระองค์ ระลึกถึงคุณของมารดาผู้ให้กำเนิด 2) กะพ้อจุดประทีป การนำไม้ไผ่มาตัดแบ่งครึ่ง แล้วนำกระบอกไม้ไผ่ตัดเล็ก ๆ มาวางบนรางกะพ้อ 9 จุด หมายถึง พระพุทธเจ้า 5 พระองค์และธาตุทั้ง 4

2.หลักการและวิธีสร้างสรรค์นาฏกรรมไทย พบว่านาฏกรรมไทย ศิลปะการแสดง หรือการแสดงสร้างสรรค์ที่มีการเรียกแตกต่างกันออกไปนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งของมนุษย์ที่ใช้ท่าทางแทนคำพูด แทนความคิดต้องคำนึงถึงองค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) การกำหนดรูปแบบการแสดง พบว่า ต้องกำหนดรูปแบบให้อยู่ในจารีตประเพณี โดยทั่วไปนิยม มีกฎระเบียบอันเป็นข้อบังคับทางนาฏศิลป์กำหนดให้อย่างเป็นระบบและไม่เกิดผลเสียต่อความเชื่อของชุมชน ต้องคำนึงถึงทำนองเพลงมีความแตกต่างในด้านระดับเสียงและด้านความยาวของเสียง 2) การกำหนดทำนองดนตรี พบว่า องค์ประกอบของบทเพลงที่สำคัญจะอยู่ที่ทำนองเพลงจะมีความหลากหลาย ลักษณะแตกต่างกันออกไปดนตรีเป็นเรื่องของศิลปะที่เกี่ยวกับเสียง ซึ่งอาจจะลอกเลียนเสียงมาจากธรรมชาติหรือเสียงอื่น ๆ ทั้งในแง่ของสุนทรีย ในแง่ของมรดกของวัฒนธรรม การสะท้อนถึงความเป็นไทยอัตลักษณ์ของท้องถิ่นชุมชนที่ประณีตละเอียดอ่อน 3) การกำหนดหลักการออกแบบนาฏกรรม พบว่า การออกแบบและการสร้างสรรค์แนวคิด รูปแบบ กลวิธีของนาฏศิลป์ชุดหนึ่งๆนั้น จำต้องคำนึงถึงปรัชญาเนื้อหาความหมายท่ารำ ท่าเต้น โดยจำเป็นต้องคำนึงถึงทฤษฎีทางทัศนศิลป์และทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหวที่จะนำมาประยุกต์ในการออกแบบของตนอยู่เสมอและสื่อสารผ่านท่าทางไปให้ผู้ชมเข้าใจได้ โดยมีสัญลักษณ์ที่จะช่วยให้งานนาฏกรรมนั้นสมบูรณ์ คือ เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับที่ต้องสร้างสรรคืออกมาให้สอดคล้องกับแนวคิดในการสร้างสรรค์

อภิปรายผล

1.ที่มาของประเพณีจุดประทีปตีนกา พบว่า คติความเชื่อและการสืบทอดวรรณกรรมพุทธศาสนาในอดีตนั้น สืบทอดและดำรงอยู่ได้ด้วยความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนอาจจะก็มีการจดจำ เล่าต่อรวมถึงการปฏิบัติตนของบรรพชนที่มีการสืบทอดโดยใช้หลักคำสอนทางพุทธศาสนาผ่านนิทานมาเป็นตัวเชื่อมทำให้เกิดความรักความผูกพันของคนในชุมชม ดั่งเช่นความเชื่ออันเป็นที่มาของเหตุแห่งการจุดประทีปที่สะท้อนให้เห็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้นจนเป็นประเพณี ที่สืบทอดเพื่อเป็นศูนย์รวมความดีงามของชุมชน

2.นาฏกรรมชุดจุดประทีปตีนกาเผือก เป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งของมนุษย์ที่ใช้ท่าทางแทนคำพูด แทนความคิด เป็นศิลปะที่แสดงออกให้เห็ถึงอารมณ์ ความรู้สึก ถ่ายทอดจากโลกของนามธรรม ให้ออกมาเป็นรูปธรรมโดยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างสรรค์ให้สมบูรณ์ เช่น 1) การกำหนดดนตรี ทำนองเพลง 2) การกำหนดลักษณะเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ 3) การกำหนดลักษณะการออกแบบสร้างสรรค์ท่ารำในการแสดง

การกำหนดลักษณะของทำนองเพลง พบว่า การกำหนดทำนองพลงในการแสดงมีจังหวะและทำนองจากช้าไปเร็ว สลับกันในแต่ละช่วง เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนท่าทางการแสดงและเป็นการสื่อให้เห็นบรรยากาศ สัมผัสถึงกลิ่นไอ ความรู้สึกเสมือนจริงตลอดจนของผู้คนในชุมชนที่ออกมาช่วยกันจัดเตรียมงาน เพื่อแสดงถึงเหตุการณ์ ความสามัคคี ความร่วมมือ โดยทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง

ได้แก่ ช่วงที่ 1) เป็นทำนองที่สร้างขึ้นใหม่สื่อให้เห็นถึงยามรุ่งอรุณ ชาวบ้านที่มาพบปะกัน เพื่อเตรียมความพร้อมในประดิษฐ์อุปกรณ์ที่ใช้ในการบูชา จึงเป็นที่มาที่แสดงให้เห็นถึงจังหวะเริ่มจากช้าไปเร็ว เพื่อสื่อความและรู้สึก ช่วงที่ 2) เป็นท่วงทำนองที่สร้างขึ้นใหม่โดยสื่อให้เห็นถึงพิธีกรรมการบูชาแม่กาเผือกและพระโพธิ์สัตย์ทั้ง 5 พระองค์ มีบทพูดคลอไปกับเพลง สื่อถึงการบูชา เพื่อสื่ออารมณ์และความรู้สึก ช่วงที่ 3) มีท่วงทำนองทำนองที่สร้างขึ้นมาใหม่ให้มีจังหวะที่เร็ว เพื่อสื่อถึงสัญลักษณ์ การเล่นผ้าสีขาวที่เสมือนด้ายฟั่นที่ชาวบ้านใช้เป็นสัญลักษณ์สำคัญในการบูชามาพันผูกให้เป็นรูปตีนกาเผือก

การกำหนดลักษณะเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ พบว่า กลุ่มคนในส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเบญพาด ส่วนมากเป็นกลุ่มคนชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) ได้อพยพเข้ามาอาศัยตั้งแต่บรรพบุรุษ คณะผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเครื่องแต่งกายนี้มาเป็นต้นแบบในการออกแบบและสร้างสรรค์ให้เกิดความแปลกตาและเพื่อสนองความคิดและจิตนาการของผู้วิจัยที่มีอยู่อย่างไม่จำกัดโดยมีการอธิบายความหมายของรูปแบบดังนี้ ผู้แสดงสวมครอปแขนกุด ตัวเสื้อสีน้ำเงิน หมายถึง ความศรัทธา กระโปรงผ่าบริเวณหน้าขาสองข้าง ชายผ้าข้างหน้าเป็นรูปสามเหลี่ยมปักด้วยเลื่อมเพชรและป้องอ้อย ขอบสะเอวเย็บประดับเหรียญเงินกระโปรงสีแดง ปักเหรียญเงินและปักป้องอ้อยเลื่อมเพรชแบบไทยทรงดำ เย็บขอบด้วยผ้าไทยสีม่วงให้สื่อความหมายไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง ใส่เครื่องประดับเงินสร้อยคอ(จี้นาง) ข้อเท้ากระดิ่งเงิน และใช้ดอกไม้ประดับบริเวณศีรษะด้านซ้าย จอนหูดอกไม้ใส่ข้างซ้ายหมายถึง การบูชา

การกำหนดลักษณะการออกแบบสร้างสรรค์ท่ารำในการแสดง พบว่า ผู้วิจัยใช้ท่าทางธรรมชาติที่สื่อออกมาในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 ให้ชื่อว่า “กรรมวิธี” โดยการเล่าถึงกรรมวิธีการประดิษฐ์ด้ายฟั่น ผู้วิจัยได้นำท่าทางตามธรรมชาติกับท่าทางนาฏศิลป์และจินตนาการให้เกิดสุนทรียแความสวยงาม โดยให้นักแสดงร่วมกันออกมาประดิษฐ์ด้ายฟั่นช่วงที่ 2 ให้ชื่อว่า “วิถีบูชา” โดยการเล่าถึงการบูชาความกตัญญูของพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ที่มีต่อแม่กาเผือกผู้ให้กำเนิด ผู้วิจัยได้นำท่าทางตามธรรมชาติกับท่าทางนาฏศิลป์และจินตนาการให้เกิดสุนทรียและความสวยงาม โดยให้นักแสดงนำด้ายฟั่นไปหย่อนลงในกระพ้อเพื่อการบูชา ช่วงที่ 3 ให้ชื่อว่า “ศรัทธาสัญลักษณ์” โดยการเล่นผ้าเพื่อแสดงสัญลักษณ์ด้ายฟั่นตีนกา ผู้วิจัยได้นำท่าทางตามธรรมชาติกับท่าทางนาฏศิลป์และจินตนาการให้เกิดสุนทรียภาพและความสวยงาม โดยให้นักแสดงนำผ้าสีขาวที่แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของด้ายฟั่นมาทำเป็นรูปตีนกา (ด้ายฟั่นตีนกา)

จากการอภิปรายและสรุปผลข้างต้น หากสามารถนำเอาศาสตร์ทางด้านนาฏกรรมไทยมาสร้างสรรค์ผสมผสาน กับความเชื่อ ความศรัทธาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่คนเห็นเป็นเพียงแค่นามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมและยังประโยชน์ที่จะรักษา สืบทอด ประเพณีจุดประทีปตีนกาเผือกอันดีงามของชุมชนชาวบ้านเบญพาดไว้ให้เป็นประเพณีสืบทอดต่อไป

5. ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำเอกลักษณ์ของประเพณีอื่น ๆ มาสร้างสรรค์เป็นการแสดงชุดใหม่
2. สร้างสรรค์การแสดงเชิงการท่องเที่ยวของจังหวัดอื่น ๆ

6. บรรณานุกรม

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2531). การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์

จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2543. ภูมิปัญญาอีสาน. มหาสารคาม: โครงการตำรา คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

โชคดี ออสุวรรณ (2550). พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอนว่าด้วยพระสูตร. พิมพ์ครั้งที่1. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ธวัช ปุณโณทก. (2538). วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน. ในเพ็ญศรี ดุ๊ก และคณะฯ (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์.2562.จุดประทีปตีนกา. มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 31 พฤษภาคม - 6 มิถุนายน 2562 จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_200219

ประคอง นิมมานเหมินทร์.(2545).นิทานพื้นบ้านศึกษา.พิมพ์ครั้งที่ 2 .โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:กรุงเทพมหานคร

ปัญญา รุ่งเรือง.(2525).ประวัติการดนตรีไทย.กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช

พีรพงศ์ เสนไสย.(2546).นาฏยประดิษฐ์.พิมพ์ครั้งที่ 1.มหาสารคาม : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พีรพงศ์ เสนไสย.2561.นาฏยปรัชญา .พิมพ์ครั้งที่ 1.มหาสารคาม : ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วัฒนะ จูฑะวิภาต.(2545).การออกแบบเครื่องประดับ.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศราวุธ จันทรขำและ อนุกูล โรจนสุขสมบูรณ์.(2563).นาฏกรรมกับพระพุทธศาสนาในล้านนา:วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาทราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตรและสังคมศาสตร ปีที่ 7 ฉบับที่ 2

ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง. 2539.ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น :การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย: กรุงเทพฯ : มติชน

สงัด ภูเขาทอง (2532). การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

สุภาสิรีร์ ปิยะพิพัฒน์,มนศักดิ์ มหิงษ์. (2551) ดนตรีไทยเพื่อการพัฒนาสุขภาพ. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี: ปทุมธานี

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). หลักการแสดง นาฏยศิลป์ปริทรรศน์.พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวลักษณ์ คงคาฉุยฉาย.(2549).ศิลปะการตกแต่งเสื้อ.พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์

อภิลักษณ์ เกษมผลกูล .(2552). ตำนานพระศรีอาริย์ในสังคมไทย : การสร้างสรรค์ และบทบาท (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิยาลัย.

อาทิตย์ ชีรวณิชย์กุล. (2552). ทานและทานบารมี: ความสำคัญที่มีต่อการรังสรรค์วรรณคดีไทย พุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทยบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

น้ำเงิน เบญพาด.(2563) .ประเพณีจุดประทีปตีนกา. สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2563

บุญทัน นพคุณ.(2563). ประเพณีจุดประทีปตีนกา. สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2563

อภิลักษณ์ เกษมผลกูล. ความเชื่อและชาติพันธ์. สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม. 2563

อโยธยานาฏยวิจิตร: การสร้างสรรค์ดนตรีและนาฏศิลป์ไทยที่ได้รับแรงบันดาลใจ จากร่องรอยทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมอยุธยา

Ayothaya Nadayavijitra: Creative of Thai Music and Dancing Art Received Motivation from Ayutthaya Historical and Fine Arts Vestige

อุมาภรณ์ กล้าหาญ[1]
อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
[1]Umaporn Klahan
Lecturer of Music Education Faculty of Humanities and Social Sciences
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

คำสำคัญ: การประพันธ์เพลงไทย, เพลงมโหรีโบราณ, นาฏศิลป์ไทยแบบราชสำนัก, ประวัติศาสตร์และศิลปกรรม, สมัยอยุธยา

ที่มา/ความสำคัญ แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

การแสดงชุด “อโยธยานาฏยวิจิตร” เป็นผลงานสร้างสรรค์ทางดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ที่มีแรงบันดาลใจจากการศึกษาร่องรอยทางประวัติศาสตร์และงานศิลปะแขนงต่างๆ ในสมัยอยุธยา โดยเฉพาะเรื่องการดนตรีและฟ้อนรำ ปรากฏหลักฐานว่ามีบุคคลที่ทำหน้าที่โดยเฉพาะ โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของสตรีชาววัง ตลอดจนกำหนดไว้ในกฎมณเฑียรบาล ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (อ้างในพงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์ : ๒๕๕๓) ได้ทรงอธิบายไว้ว่า

“อันขนบธรรมเนียมฝ่ายในพระบรมมหาราชวังกรุงรัตนโกสินทร์มิได้คิดตั้งขึ้นใหม่ เอาขนบธรรมเนียมในพระราชวังครั้งกรุงศรีอยุธยามาใช้เป็นแบบแผน จะว่าแต่เฉพาะขนบธรรมเนียมฝ่ายในพระราชวัง เมื่อครั้งตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ยังมีนารีที่สูงศักดิ์เคยเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในพระราชวังกรุงศรีอยุธยาอยู่หลายคน ที่สำคัญคือเจ้าฟ้าพินทวดี พระราชธิดาพระเจ้าบรมโกษฐ เป็นต้น เป็นผู้บอกแบบแผนขนบธรรมเนียมฝ่ายในพระบรมมหาราชวังที่ใช้เป็นตำราสืบมา...ที่เรียกว่า ผู้หญิงชาววังนั้น ที่จริงมีต่างกันเป็น ๓ ชั้น จะเรียกอย่างง่าย ๆ ว่า ชั้นสูง ชั้นกลาง และชั้นต่ำ มีฐานะและโอกาสกับการทั้งการศึกษาอบรมผิดกัน ชั้นสูงคือ เจ้านายที่เป็นพระราชธิดา ประสูติและศึกษาในพระบรมมหาราชวัง เบื้องต้นฝึกหัดมารยาททั้งกิริยาวาจาและสัมมาคารวะ แล้วให้เรียนหนังสือและการเรือนแบบต่าง ๆ ทั้งเย็บปักถักร้อยทำกับข้าวของกิน ทั้งสอนให้รู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาด้วย แต่การสอนหนังสือนั้น เมื่ออ่านออกเขียนได้แล้วก็เป็นอันยุติ แล้วท่านผู้ใหญ่ในวังพิจารณาเลือกแล้วนำถวายตัวเป็นข้าราชการฝ่ายในได้รับเบี้ยหวัดแต่นั้นมา ราชการอันเป็นหน้าที่สำคัญสำหรับชาววังที่เป็นชนชั้นสูงนั้น ถ้าว่าอย่างกว้างมีเป็น ๔ ประเภท คือ

๑) เรียนวิชาประเภท ๑ เช่น หัดเขียนหนังสือและเรียนอักษรศาสตร์ถึงขั้นแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอน กระบวนช่างก็เรียนถึงขั้นฝีมืออย่างประณีต เช่น ร้อยดอกไม้สดและปักสะดึง ซึ่งไม่มีที่ไหนอื่นจะทำได้งามดีเหมือนที่ในวัง การพยาบาลไข้เจ็บก็ฝึกหัดในขั้นนี้ ถ้าเป็นผู้มีอุปนิสัยชอบเรียนเลขหรือความรู้เรื่องพงศาวดารก็เริ่มเรียนในตอนนี้ เจ้านายชั้นพระราชธิดาทรงศึกษาประเภทนี้เป็นพื้น จึงมักเป็นอาจาริณีฝึกสอนคนชั้นหลังต่อๆ กันมา

๒) เป็นพนักงานประเภท ๑ คือทำการงานต่าง ๆ ในราชสำนัก เช่น พนักงานพระภูษา พนักงานพระศรี เป็นต้น และมีการอย่างอื่นอีกหลายอย่าง หม่อมเจ้าและหม่อมราชวงศ์มักรับราชการในประเภทนี้ นอกจากนั้นมักเป็นผู้ที่เคยรับราชการแต่รัชกาลก่อน ๆ จนอายุเป็นกลางคน

๓) เป็นนางอยู่งานประเภท ๑ คือสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้สอย เช่น เชิญเครื่องราชูปโภคตามเสด็จและผลัดเวรกันประจำอยู่บนพระราชมณเฑียรคอยรับสั่ง เป็นต้น ล้วนแต่เป็นสาวทั้งนั้น

๔) เป็นมโหรีหรือหัดฟ้อนรำเป็นระบำและละคร ซึ่งเรียกกันว่า “ละคร (ฝ่ายใน)” ประเภท ๑ ใน ๒ พวกนี้มักเลือกที่มีแววฉลาดแต่อายุยังเยาว์เพราะเป็นการยาก ต้องฝึกหัดนานจึงจะทำได้

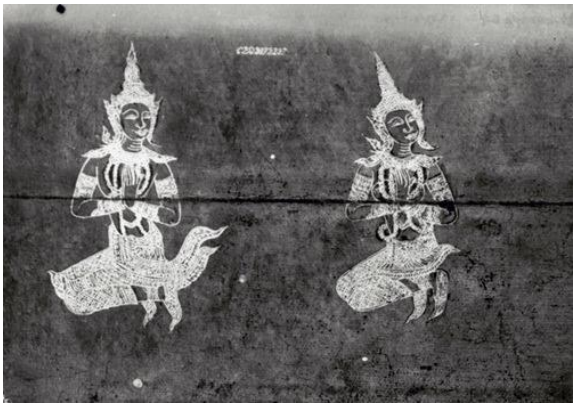
ราชการฝ่ายในทั้ง ๔ ประเภทที่กล่าวมาก็เป็นประเพณีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา บางอย่าง เช่น มโหรี ระบำ และละครใน ดูเค้ามูลอาจจะเป็นวิชาได้มาจากอินเดียแต่ดึกดำบรรพ์ ที่ว่าดังนี้เพราะเมื่อข้าพเจ้าตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวงไปเมืองชวา ได้เห็นเจ้านครยกยาและเจ้านครโซโลรับเสด็จ ให้มีระบำนางในและละครซึ่งราชบุตรเล่นเป็นตัวละครรำถวายทอดพระเนตร นึกพิศวงว่าระบำและละครหลวงของชวาช่างละม้ายคล้ายคลึงกับของไทยเราเสียจริง ๆ จะว่าใครเอาอย่างใครก็ไม่มีหลักฐานที่จะคิดเห็นได้ ครั้นภายหลังมาข้าพเจ้ามีกิจต้องคิดค้นเรื่องการขับรำของไทยแต่โบราณ จึงพบเค้าเงื่อนของมโหรีและระบำกับละครใน ซึ่งเคยมีมาในต่างสมัยเป็นชั้น ๆ”

นอกจากนี้ยังปรากฏข้อความที่กล่าวถึงนางระบำในราชสำนักอยุธยาในโคลงทวาทศมาส ว่า

ระบำบรรเยศแกล้ง ถวายโฉม
คืออัปสรสวรคค์ใน ฟากฟ้า
มหรสพพบแลโลม ลาญสวาดิ
โอ้บ่เหนหน้าหน้า โศกศัลย์ ฯ

จากหลักฐานดังกล่าว จึงได้นำมาสู่การสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการ เป็นนางอัปสรฟ้อนระบำประกอบการบรรเลงมโหรีแบบราชสำนักอยุธยาเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

แนวคิดในการออกแบบท่ารำ

ภาพที่ ๑ ภาพท่ารำเทพพนมในตำรารำฉบับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุดาสวรรค์
ภาพเขียนลายเส้นรงค์บนสมุดไทยดำ

การออกแบบท่ารำได้ใช้ต้นแบบท่ารำจากหนังสือตำรารำ ฉบับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุดาสวรรค์ ซึ่งเป็นภาพเขียนลายเส้นรงค์บนสมุดไทยดำ มาผสมผสานกับจินตนาการในการสร้างกระบวนรำแบบตัวนาง ให้สอดคล้องกับท่วงทำนองและลีลาของดนตรี

เครื่องแต่งกาย

ในการออกแบบเครื่องต่างกาย ได้แบบมาจากภาพจิตรกรรมทวารบาลที่อยู่ด้านหลังพระประธานในวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นภาพของนางอัปสร ๒ นาง นำมาจัดทำเครื่องแต่งกายประกอบด้วย ภูษาผ้าลายอย่าง ศิราภรณ์ กรอบพักตร์พร้อมกรรเจียกจร สนองเกล้า ถนิมพิมพาภรณ์ มีกรองศอ ทับทรวง สังวาลย์ รัดพัสตร์ พาหุรัด ทองกร กำไลข้อเท้า และเล็บมือ

ภาพที่ ๒ ภาพทวารบาลด้านหลังพระประธานวัดใหญ่สุวรรณาราม จ.เพชรบุรี
จากหนังสือชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย วัดใหญ่สุวรรณาราม

ภาพที่ ๓-๔ การแต่งกายและท่ารำชุดอโยธยานาฏยวิจิตร

เครื่องดนตรีที่ใช้

ผู้จัดทำได้เลือกใช้เครื่องดนตรีที่ปรากฏหลักฐานว่ามีการประสมวงอยู่ในสมัยอยุธยา จากวงมโหรีเครื่องหก ซึ่งเป็นวงดนตรีที่ใช้ขับกล่อมในราชสำนัก ประสมกับเครื่องปี่พาทย์ สอดคล้องกับหลักฐานในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา มีภาพจิตรกรรมและภาพจำหลักไม้แสดงการเล่นดีดสีตีเป่าเป็นกลุ่ม โดยมีเครื่องมือมโหรี เช่น ซอสามสาย กระจับปี่ เป็นต้น บรรเลงร่วมกับเครื่องมือปี่พาทย์ เช่น ระนาด ฆ้องวง เป็นต้น ซึ่งปรากฏในเพลงยาวไหว้ครูมโหรีที่แต่งขึ้นไล่เลี่ยกันนั้นระบุแบบแผนว่า

ขอเดชะเดชาภูวนาถ พระบาทปกเกล้าเกศี
ข้าผู้จำเรียงเรื่องมโหรี ซอกรับกระจับปี่รำมะนา
โทนขลุ่ยฉิ่งฉาบระนาดฆ้อง ประลองเพลงขับกล่อมพร้อมหน้า
ขอเจริญศรีสวัสดิ์ทุกเวลา ให้ปรีชาชาญเชี่ยวในเชิงพิณ ฯ

จึงนำมาประสมเป็นวงมโหรีเครื่องแปด ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ได้แก่ ซอสามสาย กระจับปี่ ขลุ่ยเพียงออ ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ฉิ่ง กรับพวง โทน-รำมะนา

ภาพที่ ๓ จิตรกรรมฝาผนังแสดงการเล่นมโหรีเครื่องหก (ที่มา : ดนตรีไทยเดิม)

ภาพที่ ๔ วงมโหรีเครื่องหก

แนวคิดในการจัดทำเพลง

เป็นการประพันธ์เพลงสำหรับวงมโหรีโบราณ ลีลาและอารมณ์ของเพลง เป็นเสียงที่นุ่มนวล สงบ สื่อถึงการใช้เสียงเพื่อสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำนองเพลง มี ๔ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ทำนองนำ มีความยาว ๒ บรรทัด หรือ ๑๖ ห้องเพลง บรรเลง ๑ เที่ยว ไม่ใช้หน้าทับ

ส่วนที่ ๒ ทำนองเพลง อัตราจังหวะ ๒ ชั้น เป็นเพลงท่อนเดียว ใช้หน้าทับพระทอง มีความยาว ๑๐ บรรทัด หรือ ๕ หน้าทับ บรรเลง ๓ เที่ยว

ส่วนที่ ๓ ทำนองเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว เป็นเพลงท่อนเดียว มีความยาว ๔ บรรทัด บรรเลง ๔ เที่ยว

ส่วนที่ ๔ ทำนองจบ มีความยาว ๒ บรรทัด บรรเลง ๑ เที่ยวต่อเนื่องจากชั้นเดียวแล้วทอดจังหวะลงจบ

บันไดเสียงและกลุ่มเสียง ใช้บันไดเสียงแบบเพนตะโทนิค เสียงซอล มีเสียงหลัก ๕ เสียง คือเสียงลำดับที่ ๑ ๒ ๓ ๕ ๖ ของบันไดเสียง ได้แก่ ซอล ลา ที เร มี เป็นเสียงควบคุมในการสร้างทำนองเพลง การดำเนินทำนองเป็นทำนองทางกรอ แบบเพลงมโหรี

โน้ตเพลง

ทำนองนำ

- - - ซ	- - - ม	- - - ร	- - - ท	- - - -	- - - ล	- - - ท	- ร - ม
- - - ซ	- - - ม	- - - ร	- - - ท	- - - -	- ล – ท	- ร̣ – ร	- ม – ซ

สองชั้น (๓ เที่ยว)

- - - -	- ล ล ล	- ท – ม̣	ร̣ ท – ล	- ซ – ม	- ร – ม	- ซ – ล	- - - -
- - - ซ	- - - ล	- ท – ร̣	- ท – ล	ร̣ ท – ล	- ซ – ล	- ท – ร̣	- - - ท
- - - ม	- - - ร	ม ร ท ร	- ม – ซ	- ม̣ ร̣ ท	- ล – ซ	- - ล ท	ร̣ ท – ล
- - - ร	- - - ม	ล ซ ม ซ	ล ท – ล	- ท – ล	- ซ – ล	ท ล ซ ม	- ร – ซ
- - - -	- ซ – ล	- ท – ล	- ซ ซ ซ	- - - ม	ร ม ซ ล	- ท – ร̣	- ท – ล
- - - ล	- ล ล ล	- ท – ม	- ซ – ล	- ท – ล	- ซ – ล	- ท – ร̣	- - - ท
- - - ร	ม ร ม ซ	- - - ล	ท ล ร̣ ท	- - ล ท	ร̣ ท ล ซ	- ม – ซ	- - - ล
- - - ท	ร̣ ท ล ซ	- ร – ม	- ซ – ล	- ม̣ ร̣ ท	- ล – ซ	- - ท ล	ซ ล – ท
- - - ม̣	- ร̣ – ท	ล ท ร̣ ท	ล ซ – ล	ท ล ซ ม	- ร – ซ	- ล – ท	- - - -
- - - ม	- - - ร	- - - ท	- - - ล	- ท – ล	- ซ – ล	ท ล ซ ม	- ร – ซ

ชั้นเดียว (๔ เที่ยว)

- ท ท ท	ล ท ร̣ ล	ท ล ซ ม	ซ ล - -	- ซ ล ท	ล ท ร̣ ล	ท ล ซ ล	ท ร̣ – ท
- ร ม ร	- ม ซ ม	- ซ ล ซ	- ล ท ล	ท ล ซ ม	- ซ - -	- ซ – ล	ซ ท ล ซ
- ม̣ ซ ม̣	- ร̣ ม̣ ร̣	- ท ร̣ ท	- ล ท ล	ท ล ซ ม	ร ม ซ ล	ท ล ซ ล	ท ร̣ – ท
- ร ม ร	- ม ซ ม	- ซ ล ซ	- ล ท ล	ท ล ซ ม	ร ม ซ ล	ท ล ร̣ ท	- ล – ซ

ลงจบ

- - ร ม	ล ซ ม ล	- - ร ม	ล ซ ม ซ	- ม̣ ร̣ ท	ม̣ ร̣ ท ล	ท ล ซ ม	- ร – ซ
- - - ซ	- - - ม	- - - ร	- - - ท	- - - -	- ล – ท	- ร̣ – ร	- ม – ซ

เอกสารอ้างอิง

กองบรรณาธิการ. (๒๕๒๗). **ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย วัดใหญ่สุวรรณาราม.** กรุเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. (๒๕๕๓). **มโหรีวิจักษณ์.** กรุงเทพมหานคร : จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๐). **สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทยภาคคีต-ดุริยางค์.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

สงัด ภูเขาทอง. (๒๕๓๒). **การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

ศิลปากร,กรม. (๒๕๔๕). **วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม ๒.** กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (๒๕๓๕). ดนตรีและนาฏศิลป์ของชาววัดและชาววัง **ในดนตรีและนาฏศิลป์กับเศรษฐกิจและสังคมสยาม.** (๑-๓๐). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

อานันท์ นาคคง (๒๕๕๐). **ดนตรีไทยเดิม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานอุทยานการเรียนรู้.

การแสดงสร้างสรรค์ ชุด “ถงไทยวน”

The creation of performance “Thong Thai Yuan

ธิติมา อ่องทอง[1]
[1]ตำแหน่ง อาจารย์ สังกัด วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทอง สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

แนวคิดและรูปแบบการแสดง

การแสดงสร้างสรรค์ ชุด “ถงไทยวน” เป็นการแสดงประเภทระบำที่มีแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจาก “ถง” หรือ “ย่าม” ของชาวไทยวน ในอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ถงเป็นสิ่งของที่ชาวไทยวนใช้ในชีวิตประจำวันในโอกาสต่าง ๆ เช่น การใช้ถงย่ามเพื่อการประกอบอาชีพทำไร่นา การใช้ถงย่ามเพื่อใส่สิ่งของเครื่องใช้ ได้แก่ หมากเงิน เสื้อผ้า ของใช้และของมีค่าอื่น ๆ รวมถึงการใช้ถงย่ามในขั้นตอนการทำอาหาร นอกจากนี้ ชาวไทยวนยังมีความเชื่อในเรื่องการเผาถงย่ามไปพร้อมกับผู้เสียชีวิตเพื่อให้นำติดตัวไปในอีกภพภูมิ กล่าวได้ว่า ถง มีความสำคัญและอยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวไทยวนอยู่เสมอจนเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่มักจะเห็นว่าชาวไทยวนจะสะพายถงย่ามติดตัวไว้เสมอ ในปัจจุบัน ถง เป็นงานหัตถศิลป์สำคัญที่สร้างรายได้ให้กับผู้คนในชุมชน ตลอดจนเป็นเครื่องที่แสดงถึงความมีวัฒนธรรมที่ละเอียดอ่อน มีอัตลักษณ์ทั้งในด้านเทคนิคการทอ ลวดลาย สี และการตัดเย็บ ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์จึงมีแนวคิดที่นำถงย่ามมาบูรณาการเข้ากับศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ โดยสร้างสรรค์การแสดงขึ้นใหม่ในรูปแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ประเภทระบำ โดยมีระยะเวลาการแสดง 7 นาที สามารถแบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 การนำเสนอที่มาและวัฒนธรรมของชาวไทยวนสระบุรี และภาพความหลากหลายของถงที่มีลักษณะ สีสัน และลวดลายที่แตกต่างกัน

ช่วงที่ 2 นำเสนอคุณค่าทางวัฒนธรรมของถุงย่ามด้วยบทขับซอล้านนา

ช่วงที่ 3 นำเสนอการร่ายรำที่งดงามของหญิงสาวชาวไทยวนประกอบกับถงย่าม

การแสดงชุดนี้ได้สร้างสรรค์ลีลาท่าทางโดยใช้รูปแบบลีลานาฏศิลป์ที่ผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์ล้านนาและนาฏศิลป์ไทยเป็นหลัก มีการผสมผสานการใช้ศาสตร์ทางด้านศิลปะการแสดงหรือเทคนิคทางการแสดงและการใช้อารมณ์ประกอบการแสดง นอกจากนี้ ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์บทร้องประกอบการแสดงขึ้นมาใหม่เพื่อสื่อถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของถงไทยวน โดยใช้ทำนองเพลงเดิม คือ ทำนองช้อยเชียงแสนและทำนองซอพม่า และการสร้างสรรค์ทำนองเพลงพื้นเมืองภาคเหนือขึ้นใหม่ ประกอบกับการออกแบบการแปรแถวและการใช้พื้นที่การแสดงโดยการนำลวดลายของผ้าทอที่นิยมนำมาตัดเย็บเป็นถุงย่ามมาบูรณาการณ์เข้ากับทฤษฎีทางทัศนศิลป์ และใช้การแปรแถวที่มีรูปทรงอิสระตามแบบนาฏศิลป์สมัยใหม่

การแสดงชุดนี้ใช้นักแสดงผู้หญิงล้วน จำนวน 10 คน โดยคัดเลือกนักแสดงผู้หญิงที่มีทักษะพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทยมาตรฐานหรือนาฏศิลป์ล้านนา โดยไม่จำเป็นต้องมีทักษะทางนาฏศิลป์ในระดับสูง หากแต่มีไหวพริบปฏิภาณในการรำ มีความสามารถในการจดจำทั้งบทร้อง ทำนองเพลง และกระบวนท่ารำ และในการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย ผู้สร้างสรรค์ออกแบบด้วยการผสมผสานเครื่องแต่งกายแบบดั้งเดิม ได้แก่ การนุ่งผ้าซิ่นลายขวาง และการสร้างสรรค์แบบสมัยใหม่ คือ การออกแบบเสื้อขึ้นใหม่โดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากเสื้อ “แอ้ว” ของชาวไทยวน โดยผู้แสดงจะถืออุปกรณ์ประกอบการแสดงหลักคือ ถง ตามรูปแบบดั้งเดิมที่มีลวดลายและสีสันหลากหลาย

วีดิทัศน์ผลงานสร้างสรรค์ :

https://drive.google.com/file/d/1MYMbuMxBibSGkiMRveX5X4ts_2BcindO/view?usp=sharing

นาฏยประดิษฐ์รำคู่ ชุด สาวเครือฟ้าชมสวน

พิมพิกา มหามาตย์[1]
[1]วิทยาลัยนาฏศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

แนวคิดและรูปแบบการแสดง

ผู้สร้างสรรค์มีแนวคิดอนุรักษ์ สืบทอดงานละครร้องปรีดาลัย ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ที่เคยเฟื่องฟูมากในช่วงรัชกาลที่ 5-7 ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงที่มีความสุนทรียะทางด้านดนตรีไทยเดิม และในปัจจุบันได้รับความนิยมน้อย โดยผู้คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจและนิยมละครเวทีและละครเพลงที่มีลักษณะเชิงพานิชย์ ความสุนทรียะที่แฝงในละครร้องถูกมองข้าม ผู้สร้างสรรค์จึงมีแนวคิดที่จะสร้างสรรค์ละครร้องชุดสั้น ๆ ตามรูปแบบละครร้องปรีดาลัย เพื่อเป็นต้นแบบให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และตระหนักในคุณค่าการละครของไทย ผนวกกับผู้สร้างสรรค์ได้แรงบันดาลใจจากความไพเราะของชื่อพรรณไม้ดอกในละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า จึงได้นำชื่อต่าง ๆ นั้น มาเรียบเรียงใหม่ เพิ่มดอกรวงผึ้งดอกไม้ประจำรัชกาลที่ 10 เข้าไป ให้ตัวละครสาวเครือฟ้าและสาวคำเจิดได้ร้องเพลงชื่นชมดอกไม้นานาพันธุ์ ซึ่งเป็นการชมความงามของธรรมชาติเกิดความสุนทรียะทางด้านวรรณศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และนาฏศิลป์อย่างมีเอกภาพ

รูปแบบการแสดง มีลักษณะเป็นการรำคู่ ใช้ประกอบการแสดงละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า หรือใช้เป็นชุดวิพิธทัศนา ใช้ท่าทางแบบสามัญชน (กำแบ) ผสมผสานกับท่ารำแบบมาตรฐานและท่าฟ้อนพื้นเมืองของภาคเหนือ ระยะเวลาในการแสดง 7 นาที สามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 เปิดตัวผู้แสดงสาวเครือฟ้าและสาวคำเจิดในกิริยาเดินเล่นชมสวน ด้วยท่าทางที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ จากท่าพื้นฐานนาฏศิลป์ไทยผสมผสานท่าฟ้อน

ช่วงที่ 2 สาวเครือฟ้าและสาวคำเจิด ร้องเพลงชื่นชมดอกไม้ ทั้ง 23 ชนิด มีลูกคู่ร้องรับตามรูปแบบละครร้องแบบมีลูกคู่ ด้วยท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ จากท่าทางแบบสามัญชน (กำแบ) และท่ารำทางนาฏศิลป์ไทย

ช่วงที่ 3 ร่ายรำด้วยท่าทางสามัญชน ที่ประดิษฐ์ให้งดงามขึ้น บอกเล่าถึงสาวเครือฟ้าและ สาวคำเจิด ช่วยกันเก็บดอกไม้นานาพรรณมาเพื่อร้อยดอกไม้นำไปขายในตลาด

การแสดงชุดนี้ผู้สร้างสรรค์ได้ประพันธ์เนื้อร้องใหม่จากชื่อดอกไม้ทั้งหมด 23 ชนิด ซึ่งเป็นดอกไม้ที่มีอยู่ในยุคปัจจุบัน ใช้ทำนองเพลงลาวชมดง ลาวพุงขาว และเพลงฉิ่ง ประกอบการแสดง ใช้ผู้แสดง 2 คน ที่จำเป็นต้องมีความสามารถด้านการร้องเพลง การรำละคร และการแสดงออกทางอารมณ์ รวมถึงมีบุคลิกลักษณะที่สอดคล้องกับบทบาทของตัวละคร ด้านการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย ผู้สร้างสรรค์ใช้รูปแบบการแต่งกายของหญิงสาวล้านนา (ภาคเหนือ) ที่มีค่านิยมการแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าซิ่น และห่มสไบ มุ่นมวยผมไว้กลางศีรษะ ประดับดอกไม้และปักปิ่นขนาดเล็กเพื่อความสวยงาม มาบูรณาการทฤษฎีสี เพื่อสร้างสรรค์เป็นเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง มีการออกแบบฉากให้สอดคล้องกับสวนดอกไม้ เพื่อให้เกิดความสมจริงและความสวยงามในการแสดง

นาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง

The choreography: Si Kasatri Song khrueang

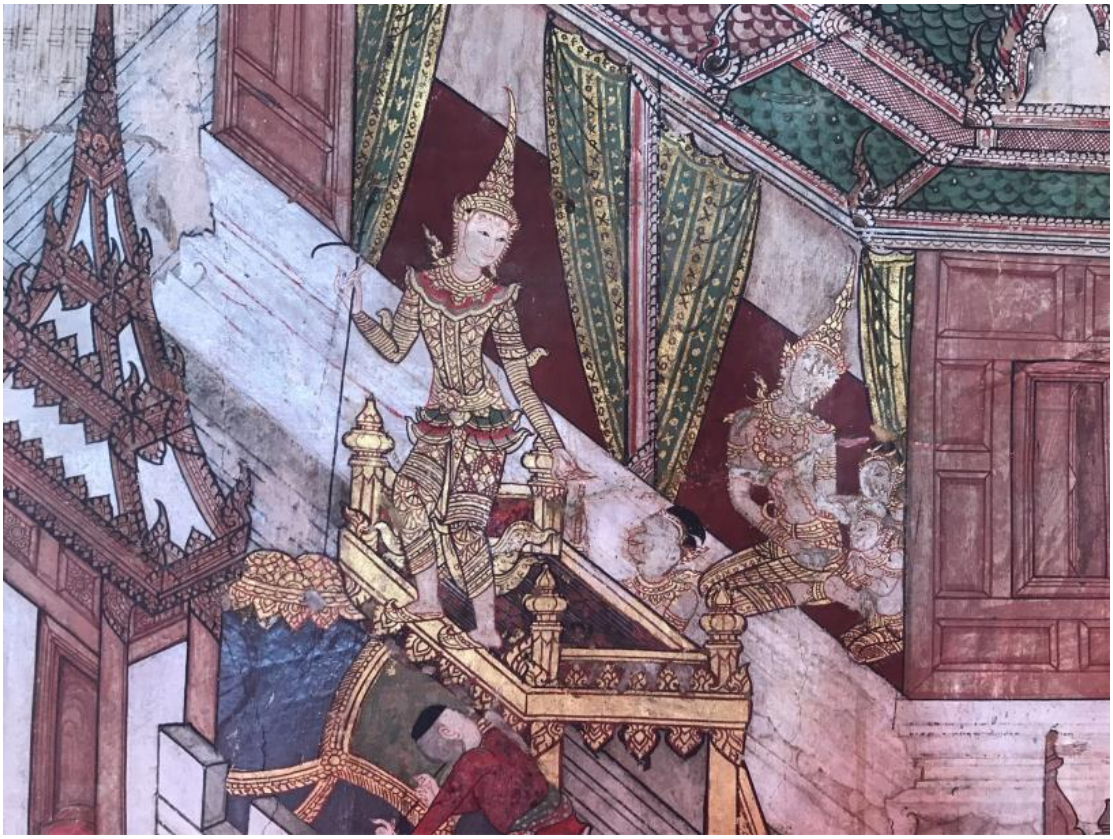
ณรงค์ฤทธิ์ เชาว์กรรม[1]
[1]สังกัด คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ Narongrit.chao@gmail.com

แนวคิดและรูปแบบการแสดง

จากแนวคิดการทรงเครื่องราชูปโภคแบบพระมหากษัตริย์เสด็จนิวัติกลับพระนครของพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลีและพระกัณหา ผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์การแสดงรำทรงเครื่องของสี่ตัวละครข้างต้น การสร้างสรรค์ในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเรื่องราวของมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการสร้างสรรค์องค์ประกอบการแสดงการรำทรงเครื่อง ตามแนวทางของละครชาตรี สร้างสรรค์กระบวนท่ารำรูปแบบจารีตนาฏศิลป์ไทยดั้งเดิมและการออกแบบท่ารำทางนาฏศิลป์ไทยขึ้นใหม่ตามทำนองเพลงและบทร้องที่ประพันธ์ขึ้น ตลอดจนเครื่องแต่งกายยืนเครื่องเพื่อความสุนทรียะทางการแสดง เนื้อหาการแสดงกล่าวถึงการบำเพ็ญทานบารมีได้สำเร็จของพระเวสสันดรและทำการทรงเครื่องเพื่อเสด็จนิวัติกลับพระนคร

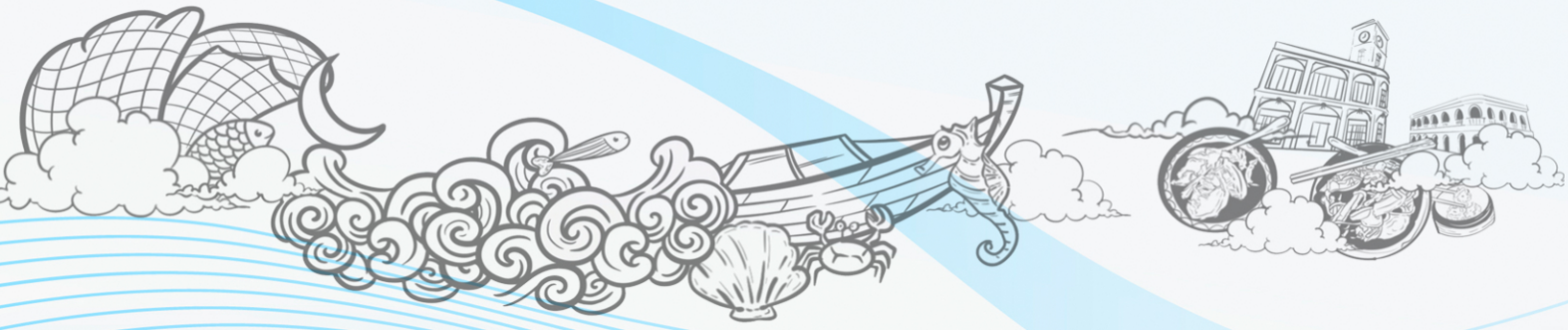
นอกจากนี้การแสดงยังสะท้อนให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของสถาบันครอบครัวที่เป็นเบ้าหลอมทางบุคลิกภาพคุณลักษณะของสมาชิกและปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว ผ่านการแสดงสร้างสรรค์รำลงสรงทรงเครื่องอันองค์ความรู้ภูมิปัญญาของบรมครูด้านนาฏดุริยางคศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบไป ดังนั้นการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยแนวอนุรักษ์ในครั้งนี้จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยมิติทางศิลปวัฒนธรรม ให้ซึมซับและสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมไทยได้อย่างปกติสุข นาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ประกอบด้วย

ช่วงที่ 1 การกล่าวถึงภูมิหลังตัวละคร
ช่วงที่ 2 การลงสรงทรงเครื่องของตัวละคร
ช่วงที่ 3 การกล่าวถึงจุดหมายการของการทรงเครื่อง

เครือข่ายศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย
Thailand University
Art and Culture Network

สำนัก
ศิลปะ
และ
วัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

ฉบับปฐมฤกษ์

ประจำพุทธศักราช 2565

สถาบันอยุธยาศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ชานเรือนอยุธยา

ชานเรือนอยุธยา

ฉบับประจำปีงบประมาณ 2565

ฝ่ายบริหาร
อาจารย์ ดร.สุรินทร์ ศรีสังข์งาม
อาจารย์กันยารัตน์ คงพร
อาจารย์อุมาภรณ์ กล้าหาญ
ผศ.ชนิกานต์ ผลเจริญ
ดร.เกษรา ศรีวิเชียร

งานบริหารงานทั่วไป
ธัญวลัย แก้วแหวน
ศรีสุวรรณ ช่วยโสภา
จิราพร พัฒน์ธนกิจ
รสสุคนธ์ คำสอน

งานอยุธยาศึกษา
พัฑร์ แตงพันธ์
สาธิยา รื่นชล

งานศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
ปัทพงษ์ ชื่นบุญ
อรอุมา โพธิ์จิ๋ว

หอศิลป์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
อายุวัฒน์ ค้าผล
ยุพดี ป้อมทอง

สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

96 ถนนปรีดี พนมยงค์ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โทรศัพท์ / โทรสาร 035-241-407
เว็บไซต์สถาบันอยุธยาศึกษา: www.aru.ac.th/asi

สารบัญ

นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ 5
“ยอพระยศยิ่งหล้า พระบารมีสองกษัตริย์ยาตราสู่กรุงเก่า”
อายุวัฒน์ ค้าผล

ภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง 29
อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
พัชร์ แตงพันธ์

ลวดลายประติมานวิทยารูปสัตว์หิมพานต์บนผ้าห่อคัมภีร์ 40
ประเภทผ้าลายอย่าง วัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก)
ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ปัทพงษ์ ชื่นบุญ

ชุมชนคลองตะเคียน ตำบลคลองตะเคียน 71
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สาธิยา รื่นชล

ชุมชนบ้านเลนสระกระจับ 85
อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
อรอุมา โพธิ์จิ๋ว

3 ทศวรรษ มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา 95
กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 1

แม่น้ำน้อย : สายวัฒนธรรม พระนครศรีอยุธยา – อ่างทอง 101
กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 2

การค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่พระนครศรีอยุธยา 109
กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 3

การค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่เมืองอ่างทอง และปริมณฑลรอบเกาะเมืองอยุธยา 124
กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 4

“มัตสยะ สินธุ์” 135
การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ปลาตะเพียนใบลาน”
คณะกรรมการจัดการความรู้ สถาบันอยุธยาศึกษา

จากชานเรือน.. ถึงชานความรู้อยุธยา

สถาบันอยุธยาศึกษา เป็นสถาบันทางวิชาการที่มีหน้าที่ศึกษา สืบสานและสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของอยุธยา สู่การบูรณาการกับการเรียนการสอน การอนุรักษ์และยกระดับภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่นยืน ซึ่งมีพันธกิจสำคัญในการศึกษา วิจัย และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านอยุธยาศึกษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน และทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมอยุธยาในฐานะมรดกชาติและมรดกโลก รวมถึงยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และมีคุณภาพเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ตลอดปีงบประมาณ 2565 สถาบันอยุธยาศึกษามีโครงการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอยุธยาตามพันธกิจข้างต้นหลายกิจกรรม อันก่อให้เกิดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย หรือสร้างโอกาสและมูลค่าเพิ่ม หรือนำไปใช้ประโยชน์ให้กับผู้เรียนและสังคม สถาบันอยุธยาศึกษาจึงได้รวบรวมองค์ความรู้ที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ในรอบปีที่ผ่านมาไว้ในวารสารชานเรือนอยุธยาฉบับนี้ ประกอบด้วยบทความ 1.นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ “ยอพระยศยิ่งหล้าพระบารมีสองกษัตริย์ยาตราสู่กรุงเก่า” โดยนายอายุวัฒน์ ค้าผล 2.ภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยนายพัฑร์ แตงพันธ์ 3.ลวดลายประติมานวิทยารูปสัตว์หิมพานต์บนผ้าห่อคัมภีร์ ประเภทผ้าลายอย่าง วัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยนายปัทพงษ์ ชื่นบุญ 4.ชุมชนคลองตะเคียน ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยนางสาธิยา รื่นชล 5.ชุมชนบ้านเลนสระกระจับ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยนางสาวอรอุมา โพธิ์จิ๋ว 6.องค์ความรู้จากการเสวนาเรื่อง 3 ทศวรรษ มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา 7.องค์ความรู้จากการเสวนาเรื่อง แม่น้ำน้อย : สายวัฒนธรรมพระนครศรีอยุธยา – อ่างทอง 8.องค์ความรู้จากการเสวนาเรื่องการค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่พระนครศรีอยุธยา 9.องค์ความรู้จากการเสวนาเรื่องการค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่เมืองอ่างทองและปริมณฑลรอบเกาะเมืองอยุธยา และ 10.“มัตสยะ สินธุ์” การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ปลาตะเพียนใบลาน” โดยคณะกรรมการจัดการความรู้ สถาบันอยุธยาศึกษา

คณะผู้จัดทำวารสารชานเรือนอยุธยา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารทางวิชาการฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจเรื่องราวด้านอยุธยาศึกษาทั่วไป หากท่านมีข้อเสนอแนะประการใด กรุณาแจ้งความคิดเห็นมายังคณะผู้จัดทำวารสารชานเรือนอยุธยา จักขอบพระคุณยิ่ง

สถาบันอยุธยาศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ
“ยอพระยศยิ่งหล้า พระบารมีสองกษัตริย์ยาตราสู่กรุงเก่า”

อายุวัฒน์ ค้าผล
นักวิชาการศึกษา สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สถาบันอยุธยาศึกษา ดำเนินการจัดทำกิจกรรมส่งเสริมเอกลักษณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา “มหาวิทยาลัยแห่งเมืองมรดกโลก” ในงานยอยศยิ่งฟ้าอยุธยามรดกโลก ประจำปี 2564 ระหว่างวันที่ 17 – 26 ธันวาคม 2565 บริเวณลานหน้าโบราณสถานวัดไตรตรึง เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชดำเนินเยือนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีรายละเอียดเนื้อหานิทรรศการที่น่าสนใจ ดังนี้

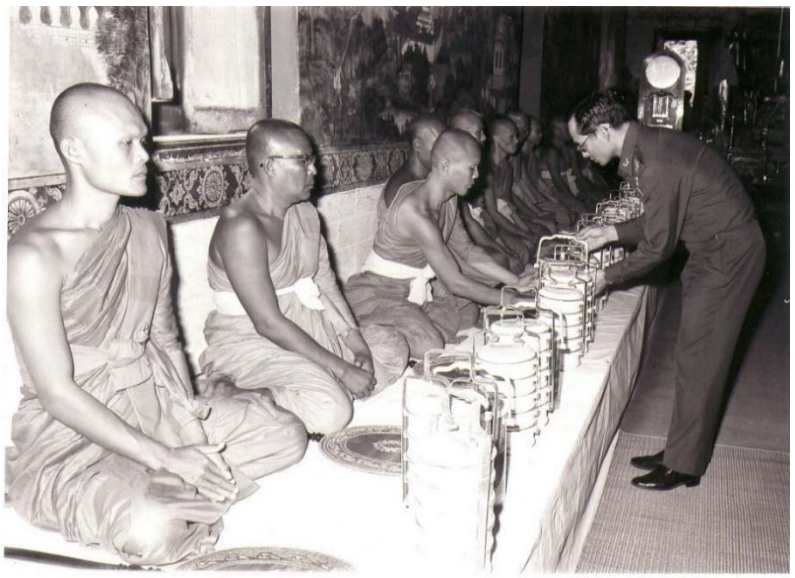

ภาพที่ 1-2 นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ “ยอพระยศยิ่งหล้า พระบารมีสองกษัตริย์ยาตราสู่กรุงเก่า”
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

วันพฤหัสบดีที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2517

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดสุวรรณดาราราม และวัดพนัญเชิง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ-พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช-กุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางค-วัฒน วรขัตติยราชนารี เสด็จจากพระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระราชวังบางปะอิน ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการส่วนพระองค์ ณ วัดสุวรรณดาราราม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระพุทธไตรรัตนนายก ณ วัดพนัญเชิง อำเภอพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 3 พระบาทสมเด็จ-พระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการส่วนพระองค์ ณ วัดสุวรรณดาราราม
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 4 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบาทสมเด็จ-พระเจ้าอยู่หัว ทรงนมัสการพระพุทธไตรรัตนนายก ณ วัดพนัญเชิง
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

วันเสาร์ที่ 7 ธันวาคม พุทธศักราช 2517

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดบางนมโค และวัดสามกอ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคโดยเรือยนต์พระที่นั่งไอยราพต จากพระราชวังบางปะอิน เพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดบางนมโค และวัดสามกอ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 5-7 เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคไปยังวัดบางนมโค และมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จฯ
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 8-15 เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคไปยังวัดสามกอ และมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จฯ
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

วันพุธที่ 31 ธันวาคม พุทธศักราช 2518

เสด็จพระราชดำเนินวัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดกษัตราธิราชวรวิหาร และกองบังคับการตำรวจภูธรเขต 1

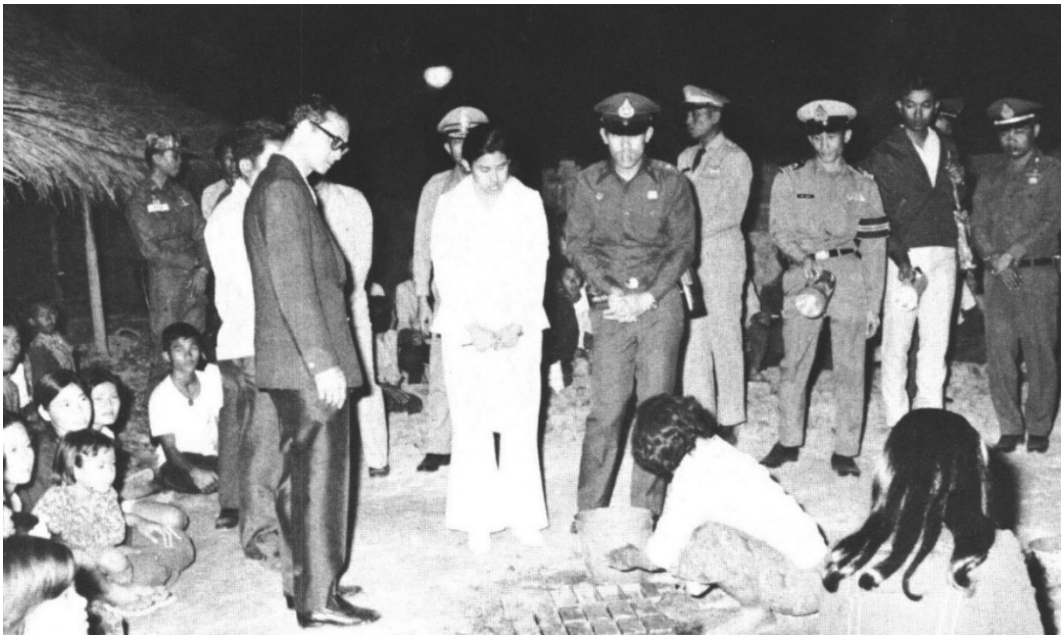
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงขับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี เสด็จออกจากพระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระราชวังบางปะอิน ไปยังวัดพนัญเชิงวรวิหาร ทรงนมัสการพระพุทธปฏิมา (พระพุทธไตรรัตนนายก) ถวายปัจจัยสำหรับใช้บำรุงบูรณะวัด และถวายเวชภัณฑ์สำหรับพระภิกษุ เสด็จขึ้นทอดพระเนตรภายในตึกเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก จากนั้น เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดกษัตราธิราชวรวิหาร เสด็จ ฯ เข้าอุโบสถ ทรงนมัสการพระพุทธปฏิมาประธาน ต่อจากนั้น ทรงถวายปัจจัยแก่เจ้าอาวาส และถวายเวชภัณฑ์สำหรับพระภิกษุ

จากนั้น เสด็จพระราชดำเนินไปยังกองบังคับการตำรวจภูธรเขต 1 ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา เสด็จฯ เข้าภายในอาคารที่เก็บข้าวสารสำรอง ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานมาสำหรับแจกจ่ายแก่ราษฎรในยามฉุกเฉิน

วันศุกร์ที่ 2 มกราคม พุทธศักราช 2519

ทอดพระเนตรพื้นที่นาที่ถูกน้ำท่วมเสียหาย และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ลูกเสือชาวบ้านเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงขับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี จากพระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระราชวังบางปะอิน ไปทอดพระเนตรพื้นที่นาที่ถูกน้ำท่วมเสียหายในท้องที่อำเภอมหาราช และอำเภอบางบาล รวมไปถึงปัญหาคันคลองส่งน้ำขาดบางแห่งไม่แข็งแรง ทำให้น้ำไหลบ่าออกไปท่วมพื้นที่นาทั้งสองฝั่งคลอง และทำให้ปริมาณน้ำที่จะส่งไปยังปลายคลองไม่เพียงพอในต้นฤดูของการเพาะปลูก

ภาพที่ 16-17 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ไปทอดพระเนตรพื้นที่นาที่ถูกน้ำท่วมเสียหายในท้องที่อำเภอมหาราช และอำเภอบางบาล
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

วันศุกร์ที่ 8 ตุลาคม พุทธศักราช 2519

ทรงเยี่ยมราษฎร ณ อำเภอบางปะหัน อำเภอมหาราช

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงขับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี-พันปีหลวง พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จ-พระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี จากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดอ่างทอง เป็นการส่วนพระองค์ ทรงเยี่ยมราษฎรและลูกเสือชาวบ้าน ณ วัดไก่ฟ้า และวัดตลาด ตำบลหันสัง อำเภอบางปะหัน จากนั้นเสด็จฯ พระราชดำเนินต่อไปวัดท่าตอ ตำบลท่าตอ อำเภอมหาราช เพื่อทรงนมัสการพระสังวาลย์มงคลพระพุทธปฏิมาสำคัญของวัด

ภาพที่ 18 เสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดอ่างทอง เป็นการส่วนพระองค์
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 19-20 เสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดอ่างทอง เป็นการส่วนพระองค์
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

วันพุธที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2522

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการส่วนพระองค์ ณ พระราชวังบางปะอิน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการส่วนพระองค์ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระราชวังบางปะอิน จากนั้นทอดพระเนตรการแสดงผลงานศิลปาชีพ ณ พระราชวังบางปะอิน ในการนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะบุคคลเข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ภาพที่ 21 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการส่วนพระองค์ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ พระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระราชวังบางปะอิน
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 22-24 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการแสดงผลงานศิลปาชีพ ณ พระราชวังบางปะอิน
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 25 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จออก ณ พระที่นั่งวโรภาษพิมาน
พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี และคุณหญิงวิรัตน์ ชมะนันทน์
นำคณะรัฐมนตรีและภริยา เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 26 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประชาชนเข้าเฝ้าฯ รับเสด็จฯ
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

วันอังคารที่ 5 กรกฎาคม พุทธศักราช 2531

ทรงประกอบพระราชพิธีบวงสรวงสังเวยอดีตพระมหากษัตริยาธิราช ณ พระราชวังโบราณ เนื่องในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพระที่นั่ง พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา จากสถานีจิตรลดาไปยังจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากนั้น เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปถวายราชสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) จากนั้น เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชพิธีบวงสรวงอดีตพระมหากษัตริยาธิราช ณ พลับพลาตรีมุข พระราชวังโบราณ อำเภอพระนครศรีอยุธยา เนื่องในการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก

ภาพที่ 27 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
เสด็จพระราชดำเนินถึงบริเวณสถานีรถไฟพระนครศรีอยุธยา
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 28-29 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเสด็จพระราชดำเนิน ไปยังลานพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง)
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 30-32 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปปางประจำรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง)
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 33-35 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงจุดเทียนเครื่องบวงสรวง
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 36 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติพระสงฆ์ขณะรับพระราชทานฉัน
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 37 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงหลั่งทักษิโณทก
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

วันเสาร์ที่ 18 พฤษภาคม พุทธศักราช 2534

ทอดพระเนตรโบราณสถานวัดไชยวัฒนาราม

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปทอดพระเนตรโบราณสถานวัดไชยวัฒนาราม อำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นการส่วนพระองค์

ภาพที่ 38 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนิน
พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทอดพระเนตรโบราณสถานวัดไชยวัฒนาราม
อำเภอพระนครศรีอยุธยา เป็นการส่วนพระองค์
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 39-40 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทอดพระเนตรโบราณสถานวัดไชยวัฒนาราม เป็นการส่วนพระองค์
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 41-42 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทอดพระเนตรโบราณสถานวัดไชยวัฒนาราม เป็นการส่วนพระองค์ ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

วันเสาร์ที่ 31 สิงหาคม พุทธศักราช 2534

ทรงประกอบพระราชพิธีสมโภชพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย
และวางศิลาฤกษ์พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ-พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว จากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปในการพระราชพิธีสมโภชพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชพิธีวางศิลาฤกษ์พระราชา-นุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย ณ ทุ่งมะขามหย่อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

.

ภาพที่ 43 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
ทรงสรงพระบรมธาตุ แล้วทรงบรรจุในเจดีย์แก้วผลึกจำลอง
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 44-46 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเจิมพระพุทธสุริโยทัยสิริกิติทีฆายุมงคล
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

ภาพที่ 47-49 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชพิธีวางศิลาฤกษ์
พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย ณ ทุ่งมะขามหย่อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

วันอังคารที่ 29 ตุลาคม พุทธศักราช 2539

ทรงรับเสด็จสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 และเจ้าชายฟิลิป ดยุค ณ พระตำหนักสิริยาลัย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา จากพระตำหนักจิตรดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังพระตำหนักสิริยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อทรงรับเสด็จ สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร และเจ้าชายฟิลิป ดยุคแห่งเอดินเบอระ พระราชสวามี จากนั้น เสด็จออก ณ บริเวณระเบียงหน้าพระตำหนักสิริยาลัย เพื่อทอดพระเนตรกระทงลอย แล้วประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการแสดงแสงเสียง ณ วัดไชยวัฒนาราม ทอดพระเนตรการแสดงการชนช้างของสมเด็จพระสุริโยทัย

ภาพที่ 50 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงรับเสด็จสมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร
ที่มา: ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2562).

จากการที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ด้วยพระราชปณิธานอันแน่วแน่ ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่พสกนิกร ทำให้ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการแก่ปวงชนชาวไทย “เราจะสืบสาน รักษา และต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป” ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พุทธศักราช 2562

เอกสารอ้างอิง

ศูนย์ราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กระทรวงมหาดไทย. (2562). **จดหมายเหตุจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระบารมีปกเกล้าชาวอยุธยา และการจัดพิธีพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพระนครศรีอยุธยา. (2555). **ตามรอยพระบาท เสด็จฯ อยุธยา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทครีเอทมายด์ จำกัด.

ภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

พัทร์ แตงพันธ์

นักวิชาการศึกษา สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิวัฒนธรรมของบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั้งในอดีตและที่ยังมีการสืบทอดกันมาสู่รุ่นปัจจุบัน โดยเน้นข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่น เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อเก็บไว้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นแห่งนี้ จากการศึกษาพบว่าบ้านย่านอ่างทองมีลักษณะเป็นชุมชนชนบทที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ริมแม่น้ำน้อย เพื่อใช้คุณประโยชน์จากแม่น้ำในการเดินทางสัญจรไปยังบ้านเรือนและเมืองต่างๆ การชลประทาน การจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร ตลอดจนการทำมาหากิน โดยมีวัดย่านอ่างทองเป็นศาสนสถานที่สำคัญประจำชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านอาหาร เช่นการทำอาหารที่ได้จากพืชผักและปลาในท้องถิ่น ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคที่เคยมีหมอประจำท้องถิ่น มีประเพณีและการละเล่นประจำท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบสาน อย่างประเพณีสงกรานต์ที่มีการทำบุญต้นสะตือ การแข่งขันพายเรือที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในระดับหมู่บ้าน และในระดับตำบลที่ประกอบด้วยหลายหมู่บ้านทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำน้อย

1.ที่ตั้งและภูมิศาสตร์บ้านย่านอ่างทอง

บ้านย่านอ่างทอง เป็นชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในละแวกวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) ทั้ง 2 ฟากฝั่งของแม่น้ำน้อย มีพื้นที่ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมครอบคลุมทั้งหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ของตำบลบ้านใหญ่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัดย่านอ่างทองซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำในเขตการปกครองของหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านใหญ่ เป็นศาสนสถานที่สำคัญประจำท้องถิ่นที่คนในชุมชนทั้งใกล้และไกลมักจะเดินทางมาทำบุญที่วัดเป็นประจำทุกวันพระ และวันสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแห่งนี้ มีพื้นฐานมาจากการเป็นชุมชนชนบทที่ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำ ในลักษณะที่เรียกว่าชุมชนขนาบน้ำ เพื่ออาศัยคุณประโยชน์ต่างๆ จากลำน้ำ เช่น ใช้เป็นเส้นทางในการเดินทางสัญจรทางน้ำ การค้าขายทางน้ำ การอุปโภค บริโภค การจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร และการชลประทานเพื่อการเพาะปลูกมาตั้งแต่อดีตกาล ทำให้การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในแถบนี้ จึงมีลักษณะวางตัวทอดยาวขนาบไปตาม 2 ฟากฝั่งของแม่น้ำน้อย

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมศึกษาภูมิวัฒนธรรมชุมชนวัดย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายใต้โครงการสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการดำเนินชีวิตที่เป็นสุข ปีงบประมาณ 2565 และได้นำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติ เครือข่ายศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 12 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2565

โดยมีวัดย่านอ่างทองเป็นศาสนสถานประจำชุมชน ในขณะที่พื้นที่ถัดจากชุมชนและวัดจะเป็นทุ่งนากว้างมีการแบ่งแปลงนาโดยคันนา และมีคู คลอง ขุดแยกจากแม่น้ำน้อย ผันเข้าทุ่งนาเพื่อการชลประทานเหมาะแก่การปลูกข้าวตามฤดูกาล

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงเขตการปกครองอำเภอผักไห่
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา, 2564, [แผนที่]

2. แม่น้ำน้อย: เส้นทางคมนาคมสำคัญในอดีต

ด้วยลักษณะพื้นที่ของบ้านย่านอ่างทองเป็นที่ราบลุ่ม สลับกับที่ราบลุ่มมากเกือบทั้งพื้นที่ มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำน้อย ซึ่งนอกจากจะอำนวยประโยชน์ทางการเกษตรแล้วยังเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญในอดีตอีกด้วย ปัจจัยนี้ยังส่งผลให้บ้านเรือนดั้งเดิมของผู้คนในท้องถิ่น มีลักษณะการปลูกสร้างเรียงรายขนาบไปตามสองฝั่งของแม่น้ำน้อย โดยหันหน้าบ้านลงสู่แม่น้ำเพื่อความสะดวกต่อการใช้ท่าน้ำในการเดินทางและการขนส่งสินค้าต่างๆ แต่ละบ้านมีการใช้เรือชนิดต่างๆ เป็นพาหนะในการเดินทาง เช่น เรือพาย เรือบด เรือป๊าบ เป็นต้น

แม่น้ำน้อยเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญที่ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นแห่งนี้ สามารถเดินทางไปติดต่อค้าขายกับตลาดในตัวอำเภอผักไห่ได้สะดวก และแม่น้ำสายนี้ยังนำขึ้นไปสู่จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดชัยนาท และจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือได้ ในทางตรงข้ามหากนั่งเรือล่องลงใต้ ก็จะสามารถเดินทางมายังชุมชนต่างๆ ในอำเภอเสนา ผ่านบ้านหัวเวียง สู่ตลาดบ้านแพนที่อำเภอเสนา ซึ่งเป็นชุมทางน้ำที่สามารถแยกไปจังหวัดสุพรรณบุรีผ่านทางคลองเจ้าเจ็ด-บางยี่หนได้ หรือล่องต่อมาตามแม่น้ำน้อยลงมาบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่ ตำบลลานเท อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสามารถเดินทางต่อไปยังกรุงเทพฯ ได้

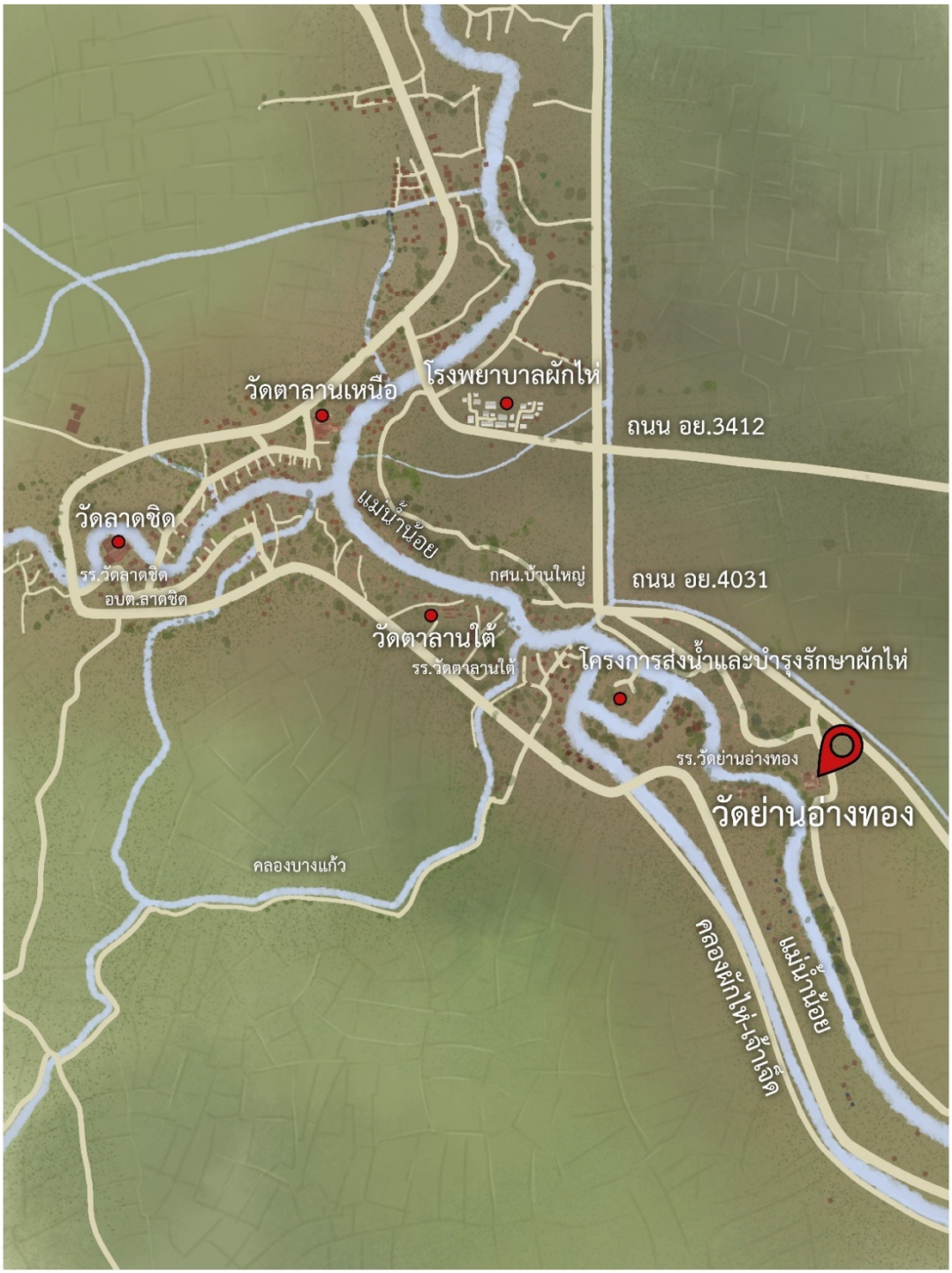
การเดินทางระยะไกลระหว่างจังหวัดในอดีตนั้น มีเรือเมล์ของบริษัทต่างๆ เช่น บริษัทสยามสตีมแพคเก็ตต์ และบริษัทอื่นๆ เรียกกันว่า “เมล์เขียว” “เมล์แดง” เป็นพาหนะขนส่งสาธารณะ รับส่งผู้คนขึ้น-ล่อง ในแม่น้ำน้อย โดยมีท่าเรือใหญ่ปลายทางอยู่ที่ท่าเตียนในกรุงเทพฯ รับผู้คนตั้งแต่ต้นทางขึ้นมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีสายแยกเข้าสู่แม่น้ำน้อยที่ตำบลลานเท อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แวะรับส่งผู้โดยสารที่ตลาดบ้านแพน อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนจะผ่านมายังอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และขึ้นไปยังจังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี ต่อไป

การเดินทางขนส่งโดยเรือเมล์ ซึ่งเป็นเรือโดยสาร 2 ชั้นนั้น จะเป็นลักษณะของการขนส่งสินค้าระยะทางไกล ไป - กลับ จากท่าเตียนในกรุงเทพฯ สู่ท้องถิ่นอำเภอผักไห่ โดยออกเดินเรือทุกวัน วันละ 1 รอบ คือหากลงเรือในตอนเย็นก็จะเดินทางถึงท่าเตียนในเช้าวันรุ่งขึ้น ซึ่งคนในท้องถิ่นอำเภอผักไห่มักจะนำสินค้าทางการเกษตร และอื่นๆ เช่น กระจับ สายบัว ผักเต่า และปลาย่าง ใส่กระบุง ตะกร้า นำบรรทุกลงใต้ท้องเรือ ส่วนผู้โดยสารจะขึ้นไปจับจองที่นั่งที่ด้านบนดาดฟ้าเรือ เรือเมล์แต่ละลำที่มีชื่อเฉพาะ โดยชื่อที่คนในท้องถิ่นจำชื่อได้ ได้แก่ เรือรัตนศรีสังข์ เรือแก้วตา เรือพิชัยนาวิน เป็นต้น

นอกจากเรือจะเป็นพาหนะในการเดินทางแล้ว บางครั้งเรือยังสามารถเป็นเครื่องบอกเวลานอกเหนือจากการฟังเสียงนกร้อง หรือฟังเสียงกลองเพลได้อีกด้วยคือ คือในช่วงเวลาประมาณ 15.00 น. ของทุกวัน จะมี “เรือเมือง” ซึ่งเป็นเรือบรรทุกสินค้าชั้นเดียว นำสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปส่งที่จังหวัดสิงห์บุรี แล่นผ่านขึ้นไปตามแม่น้ำ คนในท้องถิ่นแถบวัดย่านอ่างทองในอดีตไม่ได้มีนาฬิกาใช้กันทุกครัวเรือน จึงถือเอาเรือเมืองเป็นเครื่องบอกเวลา 15.00 น. ซึ่งเป็นเวลาปล่อยควายออกไปกินหญ้า เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากประตูน้ำผักไห่ จะมีกำหนดเปิดออกในช่วงเวลานี้ ซึ่งเป็นไปตามระดับน้ำทะเลหนุนของทุกวัน (สมชาย สืบฤกษ์, 2564, ธันวาคม 10) สะท้อนว่าเรือที่แล่นในแม่น้ำน้อยเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ประจำวันที่สำคัญของคนในท้องถิ่น

ด้วยการคมนาคมตามลำน้ำน้อย ซึ่งมีเรือเมล์โดยสารประจำทางผ่านเส้นทางนี้ ทำให้ชาวชุมชนวัดย่านอ่างทองในอดีต สามารถเดินทางติดต่อค้าขายกับบ้านเมืองต่างๆ ตามแม่น้ำน้อย อย่างอำเภอป่าโมก และอำเภอเสนาซึ่งเป็นตลาดใหญ่ในย่านลำน้ำนี้ได้สะดวกกว่าเดินทางติดต่อกับตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาซึ่งอยู่คนละเส้นทางแม่น้ำ แต่หากมีความจำเป็นต้องเดินทางไปตัวอำเภอพระนครศรีอยุธยา เช่น ต้องการไปทำคลอดที่โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา ก็จะต้องจ้างเหมาเรือสองตอน ซึ่งเป็นเรือเร็วติดเครื่องยนต์ เดินทางลงไปตามแม่น้ำน้อยและตัดเข้าแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลลานเท อำเภอบางไทร และขึ้นไปยังตัวอำเภอด้วยระยะเวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง

ในปัจจุบัน มีการตัดถนนเข้ามาในพื้นที่หลายสาย เช่น ถนนทางหลวงชนบท อย.4031 ถนนสายนี้ตัดผ่านพื้นที่ด้านตะวันออกของชุมชน ซึ่งเป็นถนนที่ตัดเชื่อมการคมนาคมจากตัวอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง จากทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่พื้นที่ชุมชนวัดย่านอ่างทอง และเชื่อมต่อลงไปทางใต้โดยขนาบไปกับแม่น้ำน้อย เสมือนเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกที่ทำหน้าที่เส้นทางคมนาคมหลัก แทนที่การเดินทางทางน้ำลงสู่อำเภอเสนา และถนนทางหลวงหมายเลข 3412 ที่เชื่อมการคมนาคมทางถนนจากตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา ผ่านอำเภอบางบาล แล้วตัดตรงมาจรดแม่น้ำน้อยบริเวณโรงพยาบาลอำเภอผักไห่ ซึ่งเป็นทางแยกสำคัญขึ้นไปสู่ตัวอำเภอผักไห่ และลงมาสู่พื้นที่ชุมชนวัดย่านอ่างทองได้

ภาพที่ 2 แผนที่ภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง
ที่มา: พัทร์ แตงพันธ์, 2564, [แผนที่]

ถนนทางหลวงทั้งสองสายนี้ ได้มีบทบาทสำคัญต่อการคมนาคมของผู้คนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เนื่องจากอำนวยความสะดวกให้สามารถเดินทางติดต่อระหว่างชุมชนวัดย่านอ่างทอง ไปยังตัวอำเภอผักไห่ อำเภอเสนาที่อยู่ใกล้เคียง และอำเภอพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของจังหวัดได้อย่างสะดวกรวดเร็วขึ้น โดยในปัจจุบันสามารถเดินทางจากตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาสู่พื้นที่ชุมชนวัดย่านอ่างทองด้วยเวลาประมาณ 30 นาที เท่านั้น ทำให้การคมนาคมทางบกมีความสะดวกขึ้น คนในท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นในการสัญจรทางน้ำน้อยลงกว่าในอดีตมาก หรือจะมีใช้ก็เพียงบางบ้านที่อยู่ติดริมแม่น้ำเพื่อใช้ในการจับสัตว์น้ำ หรือนำมาใช้ในช่วงที่เกิดอุทกภัย

3.ประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น

บ้านย่านอ่างทอง มีเรื่องเล่าที่เล่าสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน ในลักษณะตำนาน หรือมุขปาฐะ เพื่ออธิบายที่มาของชื่อท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งมีทั้งตำนานที่อธิบายความหมายของชื่อตำบล และตำนานที่พยายามอธิบายความหมายของชื่อวัดย่านอ่างทอง ซึ่งแม้มิอาจสะท้อนความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ได้อย่างแน่ชัด แต่สามารถสะท้อนความพยายามแสวงหาเหตุผลและมโนภาพ เพื่ออธิบายความเป็นมาของท้องถิ่นได้อย่างดี โดยมีเรื่องราวเล่าขานเป็นประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น ดังนี้

3.1 ตำนานบ้านใหญ่

ชุมชนละแวกวัดย่านอ่างทอง ตั้งอยู่ในตำบลบ้านใหญ่ มีมุขปาฐะเล่าถึงที่มาของชื่อตำบลไว้สั้นๆ ว่านานมาแล้ว มีเศรษฐีคนหนึ่งปลูกบ้านหลังใหญ่ไว้อยู่ในแถบนี้ คนในท้องถิ่นจึงเรียกติดปากกันว่า “บ้านใหญ่” และเมื่อมีการแบ่งเขตการปกครองออกจากตำบลท่าดินแดง ซึ่งเป็นตำบลที่อยู่ทางตอนใต้ของพื้นที่วัดย่านอ่างทอง จึงได้ตั้งชื่อตำบลใหม่นี้ว่า “ตำบลบ้านใหญ่” จึงกลายเป็นชื่อของท้องถิ่นนี้สืบมา (ฉัตรชัย เชียวพานิตย์, 2564, 12 พฤศจิกายน)

นอกจากนี้ ตำนานบ้านใหญ่ ยังมีความเชื่อมโยงกับตำนานที่มาของชื่อตำบลผักไห่ และตำบลตาลานด้วย คือ เศรษฐีบ้านใหญ่นี้ได้ปักเขตที่ดินให้แก่ลูกหลาน จนเรียกกันติดปากว่า “ทุ่งตาหลานปักให้” แล้วต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “ตาหลานปากไห่” แล้วเรียกเพี้ยงต่อมาเป็น “ตาลานผักไห่” ซึ่งหมายถึงชื่อตำบลตาลาน และตำบลผักไห่ ซึ่งเป็นตำบลที่อยู่ทางตอนเหนือของตำบลบ้านใหญ่

3.2 ตำนานวัดย่านอ่างทอง

วัดย่านอ่างทอง เดิมเรียกกันว่าวัดจุฬาโลก ซึ่งคนในท้องถิ่นมีเรื่องเล่ามุขปาถะ เล่าถึงที่มาของชื่อวัดย่านอ่างทองไว้ว่า ครั้งหนึ่งมีชาวมอญนำโอ่งและอ่างดินเผา บรรทุกใส่เรือมาเร่ขายตามท้องน้ำในย่านนี้ พอตกเย็นก็ได้จอดพักเรืออยู่ที่คุ้งน้ำหน้าวัด ปรากฏว่าชาวมอญผู้รอนแรมนี้ได้พบเห็นอ่างทองคำใบใหญ่ลอยน้ำมา จึงรีบพายเรือตามเข้าไปใกล้ๆ และทันใดนั้นเองอ่างสีทองใบนั้นก็จมลงที่ตรงคุ้งน้ำบริเวณนั้น กลายเป็นเรื่องราวมหัศจรรย์ ชาวบ้านจึงพากันเรียกคุ้งน้ำหน้าวัดว่า “ย่านอ่างทอง” จนกลายเป็นที่มาของชื่อวัดย่านอ่างทองในที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่าต่อกันมาอีกว่า ในวันดีคืนดีจะพบเห็นอ่างทองคำกับเป็ดทองคำลอยขึ้นมาเหนือน้ำด้วย แม้ว่าเรื่องเล่าเหล่านี้จะไม่สามารถนำมาสรุปเป็นเรื่องราวจริงแท้ทางประวัติศาสตร์ได้

แต่เรื่องเล่ามุขปาฐะเหล่านี้ ก็สะท้อนถึงความพยายามอธิบายที่มาที่ไปของชื่อวัดย่านอ่างทองของคนในท้องถิ่นนี้

3.3 เรื่องเล่า โจรปล้นพระและพระพุทธรูปในลูกกรง

คนในท้องถิ่นบ้านย่านอ่างทองมีเรื่องเล่าขานถึงเรื่องโจรปล้นพระ อันเป็นที่มาของเรื่องพระพุทธรูปในลูกกรง หรือ “พระพุทธรูปขังกรง” เนื่องจากเป็นเหตุการณ์สำคัญของท้องถิ่น ที่เพิ่งเกิดขึ้นในระยะเวลาไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ยังมีผู้รู้ ผู้อยู่ในเหตุการณ์หลายคน โดยเล่ากันว่าเคยมีกลุ่มโจรมาขโมยพระพุทธรูปที่วัดย่านอ่างทองอยู่หลายๆ ครั้ง ครั้งหนึ่ง “สมภารเปลื้อง” เป็นผู้พบเห็นการโจรกรรม จึงได้ตีระฆังส่งสัญญาณแจ้งเหตุให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง จากนั้นสมภารได้กระโดดลงน้ำ เพื่อลอยคอไปขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้าน

อีกเหตุการณ์หนึ่งคือ พระลูกวัดได้มาพบกับโจรที่กำลังขโมยพระพุทธรูปอยู่ จึงได้ถูกผู้ร้ายจับตัวและมัดรวมกันไว้ก่อนหลบหนีไป โดยเชื่อกันว่าผู้ร้ายเป็นผู้มีวิชาอาคม จึงสามารถหนีรอดไปได้ แต่ผู้ร้ายขนพระพุทธรูปหนีไปไม่ไหว จึงนำไปทิ้งไว้อยู่กลางทุ่งนา จนมีผู้ไปพบเห็นและนำกลับมาเก็บรักษาไว้ที่วัดย่านอ่างทองดังเดิม

ด้วยความรู้สึกหวงแหนรักษา และความศรัทธาของผู้คนในท้องถิ่นที่ต่อพระพุทธรูปเก่าแก่ซึ่งเป็นสมบัติของวัดย่านอ่างทองที่คนในท้องถิ่นถือเป็นสิ่งล้ำค่า ไม่ควรปล่อยให้สูญสิ้นจากการโจรกรรม คนในท้องถิ่นจึงร่วมแรงร่วมใจสร้างลูกกรงไม้ครอบพระพุทธรูปไว้ให้ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย จนกลายเป็นที่มาของพระพุทธรูปในลูกกรง ปัจจุบันทางวัดย่านอ่างทองได้สงวนรักษาพระพุทธรูปเหล่านี้ร่วมกับโบราณวัตถุอื่นๆ เป็นอย่างดี โดยจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ให้คนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าชมและศึกษาคุณค่าของศิลปวัตถุอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นแห่งนี้ได้

ภาพที่ 3 พระพุทธรูปในลูกกรง
ที่มา: พระพุทธรูปในลูกกรง, 2564, [ภาพถ่าย], สถาบันอยุธยาศึกษา

4.วิถีชีวิต

ชาวชุมชนวัดย่านอ่างทอง มีพื้นฐานวิถีการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม จึงมีลักษณะเป็นสังคมชนบท ประกอบอาชีพด้านการเกษตร และการหาอาหารจากปลาในแม่น้ำน้อยที่เป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์

4.1 ด้านเกษตรกรรม

ชาวบ้านในท้องถิ่นชุมชนวัดย่านอ่างทองส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรมาแต่ดั้งเดิม โดยในอดีตมีการปลูกข้าวตามฤดูกาลแบบนาปี แต่ในปัจจุบันนิยมการปลูกข้าวนาปรัง คือ ปลูกนอกฤดูกาลการทำนาปกติ เนื่องจากพื้นที่นาในบริเวณโดยรอบชุมชนวัดย่านอ่างทอง เป็นพื้นที่ที่สามารถจัดการน้ำได้ ซึ่งข้าวที่ใช้เพาะปลูกจะเป็นพันธุ์ข้าว กข 1 กข 2 ที่ไม่ไวต่อช่วงแสง ซึ่งจะออกดอกตามอายุ ไม่ว่าจะปลูกข้าวเมื่อไร เมื่อครบอายุก็จะสามารถเก็บเกี่ยวได้โดยไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับฤดูกาล

4.2 ด้านการประมง

การประกอบอาชีพประมงในชุมชนวัดย่านอ่างทอง เป็นการทำประมงขนาดเล็กของชาวบ้านที่หาปลาไว้สำหรับทั้งรับประทานในครอบครัว และค้าขายเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว โดยจะนำไปขายที่ตลาดผักไห่ หรือตลาดป่าโมก (วันชัย สืบถิ่น, 2564, 5 ธันวาคม) ซึ่งแม่น้ำน้อยเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีพันธุ์ปลาน้ำจืดหลากหลายชนิด เช่น ปลาตะเพียน ปลาสร้อย และปลาหมอ โดยช่วงที่สามารถหาปลาได้เป็นจำนวนมาก คือช่วงหน้าน้ำท่วม ราวเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน

4.3 ด้านการค้าขาย

คนในท้องถิ่นให้ข้อมูลว่า ในท้องถิ่นไม่มีตลาดประจำชุมชน แต่จะมีร้านค้าเล็กๆ อยู่ตามหมู่บ้านเพื่อขายของกินของใช้ที่จำเป็น และเมื่อการขนส่งมีความสะดวกขึ้น ผู้คนสามารถเดินทางได้โดยสะดวกขึ้น คนในท้องถิ่นจึงสามารถเดินทางไปซื้อของในตลาดผักไห่ ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลผักไห่ มีสินค้าข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นให้เลือกซื้อมากมาย

4.4 ด้านการศึกษา

ในท้องถิ่นมีโรงเรียนวัดย่านอ่างทอง (นิยมประมุข) เป็นสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับวัดย่านอ่างทอง เป็นโรงเรียนในสังกัดเขตรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2479 โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับชั้นประถมศึกษา ผู้อาวุโสในท้องถิ่นเล่าว่า เมื่อแรกเริ่มมีการเรียนหนังสือกันที่ศาลาวัดย่านอ่างทองด้วย (วันชัย สืบถิ่น, 2564, 5 ธันวาคม) นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนอื่นๆ ตั้งอยู่ในละแวกใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียนวัดตาลานใต้ (เจริญวิทยา) โรงเรียนวัดฤๅชัย และโรงเรียนวัดราษนิยม

เมื่อเรียนจบระดับประถมศึกษาแล้ว นักเรียนในท้องถิ่นก็จะไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เช่น โรงเรียนโพธิ์เวชพันธุ์ โรงเรียนผักไห่ “สุทธาประมุข” หรือมิเช่นนั้นก็เข้าไปศึกษาต่อในโรงเรียนประจำจังหวัดอย่างโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และโรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์

5.ภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.1 ด้านอาหาร

ในท้องถิ่นชุมชนวัดย่านอ่างทอง จะมีอาหารที่ทำจากปลาอยู่หลายชนิด ซึ่งสอดคล้องกับคำขวัญของอำเภอวรรคหนึ่งที่ว่า “ของดีทำจากปลา” โดยปลาที่นำมาทำอาหาร ก็มักเป็นปลาที่หาได้จากในแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรทางน้ำที่อุดมสมบูรณ์มาก โดยมีผักต้มและเครื่องเคียงที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เช่น น้ำพริก ผักต้ม และปลาที่หาได้ตามแม่น้ำน้อย มีแกงปลา แกงคั่วปลาใส่ผักบุ้งที่หาได้จากแม่น้ำ แกงส้มปลา ตำยำปลา ปลาตะเพียนต้มเค็ม ปลาร้า ที่ชาวบ้านหมักไว้รับประทานกันในช่วงน้ำลง ในช่วงปีใหม่จะเริ่มย่างปลาไว้รับประทาน เช่น ปลากระดี่ ย่างแล้วนำมาป่นกินกับน้ำพริกมะม่วงสับ (ดวงจันท์ วงศ์สะอาด, 2564, 4 ธันวาคม)

ในปัจจุบันสามารถหาซื้อของกินได้สะดวกมากขึ้น เพราะสามารถเดินทางไปซื้อในตลาดผักไห่ และบางครั้งก็มีรถขายกับข้าวนำสินค้าเข้ามาขายในชุมชน

5.2 ด้านการรักษาโรค

สมัยก่อนเมื่อการรักษาพยาบาลของรัฐ ยังไม่ทั่วถึงเหมือนเช่นในปัจจุบัน ในชุมชนละแวกวัดย่านอ่างทองจะมีหมอประจำท้องถิ่น เป็นผู้มีวิชาความรู้เรื่องการปรุงยาสมุนไพร เมื่อใครมีอาการเจ็บป่วยก็จะระลึกถึงชื่อหมอดิษฐ์ และหมอแกละผู้สืบทอดวิชาความรู้

หมอประดิษฐ์ หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่าหมอดิษฐ์นั้น เป็นหมอยาสมุนไพรไทยแผนโบราณ สามารถปรุงยาสมุนไพรได้หลายชนิด ทั้งยาเขียว ยาดำ ยาลม ยาเลือด ยาคลอดลูก ยาแก้โรคลมสันนิบาต ยาเถรกวาดวัด ยาเถรกวาดลาน ยาแก้อาการลิ้นด้านคางแตก ยาสมุนไพรแก้อัมพฤกษ์ อัมพาต ซึ่งเป็นภาวะที่แขนหรือขาอ่อนแรง เกิดความรู้สึกชาอันเนื่องมาจากอาการผิดปกติของระบบประสาทที่เกิดขึ้นจากเนื้อสมองขาดเลือด หรือเลือดไปเลี้ยงได้น้อยลงจากหลอดเลือดแดงที่ ตีบ อุดตัน หรือ แตก (วันชัย สืบถิ่น, 2564, 5 ธันวาคม)

ต่อมาหมอดิษฐ์ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้และตำรายามาสู่หมอแกละผู้เป็นบุตรชาย ซึ่งบางบ้านอาจเรียกด้วยความสนิทสนมว่า “ลุงแกละ” ซึ่งเป็นที่รับรู้กันในท้องถิ่นว่า หมอแกละสามารถปรุงยาสมุนไพรไทยชนิดต่างๆ ได้ เช่น ยาขับเลือด ยาลูกกลอน ยาบำรุง ยาขับน้ำคาวปลา และยาสมุนไพรแก้อัมพฤกษ์ อัมพาต โดยหมอแกละจะไปซื้อยามาจากอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง และนำมาตากแดด จากนั้นจึงใช้มือบดยาจนละเอียด แล้วนำมากรอง อัดเป็นเม็ดจากนั้นใส่โหล และมีแบบยาผง โดยจะจ่ายยาตามอาการของผู้ป่วยที่มาขอซื้อยา แต่ต่อมาหมอแกละเริ่มมีอาการไม่สบาย กลายเป็นผู้พิการ และเสียชีวิตลง โดยไม่มีผู้สืบทอดวิชาความรู้ด้านยาสมุนไพรต่อไป แม้ว่ายังมีตำรายาเป็นสมบัติตกทอดเป็นมรดกก็ตาม (ฉัตรชัย เชียวพานิตย์, 2564, 12 พฤศจิกายน)

ในปัจจุบัน ชาวบ้านในชุมชนวัดย่านอ่างทองมักจะไปรับการรักษาพยาบาลตามคลินิก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านใหญ่ โรงพยาบาลผักไห่ เป็นต้น

6.ประเพณีและการละเล่นในท้องถิ่น

6.1 ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ และได้รับการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ วัดย่านอ่างทอง คือประเพณีสงกรานต์ โดยจะมีชาวบ้านทั้งที่อาศัยอยู่ในบ้านย่านอ่างทองเอง และบ้านเรือนที่อยู่ไกลห่างออกไปทั้งทางตอนเหนือและทางตอนใต้ของวัดมาเที่ยวงานเทศกาลสงกรานต์กันที่วัดย่านอ่างทองกันอย่างคึกคัก แต่ทางคณะกรรมของวัดจะไม่ได้จัดงานในเทศกาลวันลอยกระทงที่วัดย่านอ่างทอง เนื่องจากประชากรในตำบลบ้านใหญ่มีไม่มากนัก คนในตำบลบ้านใหญ่จึงมีข้อตกลงในการแบ่งกันจัดงานระหว่างวัดย่านอ่างทองกับวัดตาลานใต้ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ของตำบลบ้านใหญ่ ขึ้นไปตามแม่น้ำน้อยทางทิศเหนือประมาณเกือบ 2 กิโลเมตร เพราะหากทั้งสองวัดจัดงานพร้อมๆ กัน จะทำให้คนมาเที่ยวงานวัดน้อยลง จึงร่วมกันกำหนดให้วัดย่านอ่างทองเป็นสถานที่จัดเทศกาลวันสงกรานต์ ในขณะที่คณะกรรมการวัดตาลานใต้รับหน้าที่จัดกิจกรรมเนื่องในงานวันลอยกระทงแทน (พระสมุห์สมพงษ์ ธมมสาโร, 2564, 4 ธันวาคม) ดังนั้น ในช่วงวันเพ็ญเดือนสิบสอง คนในท้องถิ่นย่านวัดย่านอ่างทอง จึงไปร่วมกิจกรรมเนื่องในวันลอยกระทงที่วัดตาลานใต้ ซึ่งจะมีงานสอยดาวเป็นที่สนุกสนานรื่นเริง สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

ประเพณีสงกรานต์ของตำบลบ้านใหญ่ เริ่มขึ้นตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน โดยจะมีการละเล่นพื้นบ้านต่างๆ อาทิ แข่งเรือหัวใบ้ท้ายบอด มวยทะเล ชักกะเย่อ วิ่งกระสอบ เมื่อเข้าสู่วันที่ 14 เมษายน จะมีงานทอดผ้าป่าสามัคคีขึ้นที่วัด และช่วงตอนกลางคืนจะมีงานมหรสพ มีสอยดาว รำวงพื้นบ้าน และวันที่ 16 เมษายน ก็จะมีประเพณีทำบุญต้นสะตือ ซึ่งเป็นการทำบุญประจำหมู่บ้านของบ้านย่านอ่างทอง ซึ่งมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

การแข่งขันพายเรือหัวใบ้ท้ายบอด เป็นกีฬาเพื่อความสนุกสนานสามัคคีของคนในตำบลบ้านใหญ่ โดยจัดการแข่งขันกันที่ริมแม่น้ำน้อยหน้าวัดย่านอ่างทอง โดยจะจับคู่แข่งขันกัน 2 ลำ โดยในหนึ่งลำจะมีผู้เข้าแข่งขันทีมเดียวกัน 2 คน คนที่นั่งอยู่หัวเรือจะถูกนำผ้ามาปิดปากเสมือนเป็นคนใบ้ ส่วนคนที่นั่งอยู่ทางท้ายเรือจะถูกนำผ้ามาปิดตาเสมือนเป็นคนตาบอด เมื่อถึงเวลาการแข่งขันคนที่ถูกปิดตาอยู่ทางด้านท้ายเรือจะเป็นคนพายเรือ ในขณะที่คนที่ถูกปิดปากซึ่งนั่งอยู่ทางหัวเรือจะเป็นคนบังคับทิศทางเรือ ทีมที่สามารถพายเรือเข้าเส้นชัยได้ก่อนจึงจะเป็นผู้ชนะ ซึ่งบรรยากาศการแข่งขันก็เป็นไปอย่างสนุกสนานเคล้ากับความทุลักทุเล ท่ามกลางเสียงเชียร์และเสียงหัวเราะจากกองเชียร์ที่ยืนให้กำลังใจกันอยู่ริมตลิ่งหน้าวัด (พระสมุห์สมพงษ์ ธมมสาโร, 2564, 4 ธันวาคม)

การแข่งขันมวยทะเล จะคัดเลือกเยาวชนในหมู่บ้านที่มีช่วงวัย และน้ำหนักตัวใกล้เคียงกัน โดยให้นักมวยทั้งสองฝ่ายนั่งราวไม้ไผ่และใส่นวมชกกัน หากใครตกจากราวก่อนก็จะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ สำหรับผู้ชนะจะได้รับรางวัลเป็นถ้วยรางวัลบ้าง บางปีก็จะเป็นของรางวัลตามแต่ทางผู้สนับสนุนจะอุปถัมภ์ เช่น เงินรางวัล เป็นต้น

การแข่งเรือพาย โดยจัดแข่งเรือกันอยู่บริเวณท่าน้ำหน้าวัดย่านอ่างทองเช่นเดียวกัน ผู้เข้าแข่งขันมีทั้งคนในบ้านย่านอ่างทองเอง และคนทั่วไปที่มาจากนอกพื้นที่ โดยใช้เรือพายพื้นบ้านทั่วไปในการแข่งขัน เช่น เรือป๊าบ เรือพายม้า เรือหมู เป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนาน และสร้างมิตรสัมพันธ์กันในระดับตำบลที่ประกอบด้วยหลายหมู่บ้านทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำน้อย

การทำบุญต้นสะตือ เป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมเนื่องในวันสงกรานต์ ซึ่งจะทำบุญกันในช่วงวันที่ 16 เมษายนของทุกปี โดยคนในท้องถิ่นจะไปรวมตัวกันที่ใต้ต้นสะตือใหญ่ที่ตั้งอยู่ในชุมชนซึ่งถือว่าเป็นต้นไม้ใหญ่มีเทพารักษ์ปกปักรักษาอยู่ โดยนำอาหารทั้งคาวและหวานมาร่วมกันทำบุญ ตั้งแต่ช่วงเช้าตรู่ โดยมีพระภิกษุจากวัดย่านอ่างทองมาทำพิธีทางพระพุทธศาสนา สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในท้องถิ่นกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

6.2 การละเล่นล่มเรือพระ

ล่มเรือพระ เป็นการละเล่นสนุกสนานในอดีตกาลของคนในท้องถิ่นแถบวัดย่านอ่างทอง ทั้งชาวบ้านในหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านใหญ่ ตลอดจนชาวบ้านหมู่ที่ 1 บ้านบางบัว ตำบลท่าดินแดง ซึ่งมีพื้นที่ต่อเนื่องกัน โดยอยู่ทางตอนใต้ของวัดย่านอ่างทอง

การละเล่นนี้จะมีขึ้นในช่วงเทศกาลวันออกพรรษา ที่จะมีการทำบุญใหญ่ต่อเนื่องกันถึง 3 วัน ชาวบ้านจะนำผลไม้ เช่น มะพร้าว กล้วย ส้ม ส้มโอ องุ่น รวมทั้งข้าวต้มมัดมาบรรจุใส่ชะลอม เพื่อร่วมกันทำบุญตักบาตรเทโวที่วัดย่านอ่างทองในช่วงเช้าตรู่ ซึ่งหลังจากทำบุญแล้วจะมีการนำอาหาร ผลไม้ และข้าวของที่เหลือจากการทำบุญถวายพระแล้วมาใส่ไว้ในเรือ 1 ลำ โดยมีการเตรียมเรือเปล่า ซึ่งไม่มีของอยู่ในเรือเป็นเรือหลอกอีก 2 ลำ

เมื่อถึงช่วงโพล้เพล้ หรือเย็นใกล้ค่ำ พระภิกษุที่มักจะเป็นพระบวชใหม่ในช่วงเข้าพรรษาที่ผ่านมา หรือพระภิกษุที่มีอายุน้อย ประมาณ 5-6 รูป จะลงเรือแล้วพายล่องไปตามลำน้ำน้อยเข้าไปในเขตบ้านเรือนผู้คน หรือบางครั้งก็จะพายเข้าไปกลางทุ่งที่กำลังอยู่ในช่วงหน้าน้ำ โดยพระจะตีกลองส่งสัญญาณอันเป็นที่รู้กันให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงได้เตรียมนำเรือเข้ามาแย่งของบนเรือของพระ บางคนนำเรือไปแอบซุ่มดักรอจังหวะให้พระพายเรือผ่านมาใกล้ แล้วจึงเริ่มพายเรือเข้ามาชิดเรือของพระเพื่อแย่งเอาชะลอมที่ใส่ข้าวของในเรือ จนหลายครั้งถึงกับทำให้เรือล่มอันเป็นที่สนุกสนาน ชาวบ้านเรียกขานการละเล่นนี้ว่า “ล่มเรือพระ” เป็นกุศโลบายในการให้ทานแก่ชาวบ้าน ที่มาพร้อมกับความสนุกสนานอย่างรักใคร่กลมเกลียวของคนในท้องถิ่นเดียวกัน (สมเริง แย้มโสภิน, 2564, 5 ธันวาคม)

ในปัจจุบันผู้คนในท้องถิ่นไม่ได้มีการเล่นล่มเรือพระแล้ว เนื่องจากผู้คนไม่ค่อยนิยมเดินทางโดยเรือจึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตทางน้ำน้อยลงกว่าเมื่อก่อน อีกทั้งพระที่บวชใหม่ในช่วงเข้าพรรษามีน้อยลง การละเล่นนี้จึงค่อยๆ ห่างหายไป และไม่ได้มีการเล่นสืบเนื่องต่อมา (พระสมุห์สมพงษ์ ธมมสาโร, 2564, 5 ธันวาคม)

7.สรุป

จากการศึกษาภูมิวัฒนธรรมบ้านย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเน้นข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นบ้านย่านอ่างทองนี้ ทำให้เห็นถึงความสำคัญของแม่น้ำน้อยที่เสมือนเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในท้องถิ่นแถบนี้ ทั้งเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญในอดีต อันส่งผลถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยริมสองฟากฝั่งแม่น้ำน้อย และการติดต่อค้าขายระหว่างคนในท้องถิ่นบ้านย่านอ่างทองกับท้องถิ่นต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในเส้นทางของลำน้ำ โดยมีวัดย่านอ่างทองเป็นศาสนสถานที่สำคัญของชุมชน เมื่อมีเทศกาลงานประเพณีประจำปีในท้องถิ่น เช่น เทศกาลสงกรานต์ และการทำบุญตามประเพณีก็จะมีผู้คนในละแวกใกล้เคียงมาร่วมงานกันที่ศาสนสถานแห่งนี้ สะท้อนให้เห็นถึง

ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนทั้งในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียง อีกมิติหนึ่งแม่น้ำน้อย ยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติ จากการที่แม่น้ำสายนี้มีคุณประโยชน์ต่อผู้คนทั้งในด้านการชลประทาน รวมทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนทั้งในด้านการทำเกษตรกรรมและการเป็นแหล่งอาหารที่มีพันธุ์ปลาน้ำจืดหลากหลายชนิด และยังก่อให้เกิดภูมิปัญญาด้านการทำอาหารที่ได้จากปลาและพืชผักที่หาได้ในท้องถิ่น สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายชนิด และในด้านของการหวงแหนรักษาโบราณวัตถุ โบราณสถานสถานของวัดย่านอ่างทองที่คนในท้องถิ่นได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างลูกกรงไม้ไว้สำหรับป้องกันการโจรกรรมพระพุทธรูป ยังสะท้อนได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังที่สามารถจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้คนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าชมและศึกษาคุณค่าของศิลปวัตถุอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นแห่งนี้ ข้อมูลด้านภูมิวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรม ให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจแก่ท้องถิ่นบ้านย่านอ่างทองแห่งนี้ต่อไป

8. บรรณานุกรม

ฉัตรชัย เชียวพานิตย์. (2564, พฤศจิกายน 12). ไวยาจักกร. ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

ดวงจันท์ วงศ์สะอาด. (2564, ธันวาคม 4). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

ธีราพร เชียวพานิช. (2564, ธันวาคม 4). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

วันชัย สืบถิ่น. (2564, ธันวาคม 5). ไวยาจักกร. ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). **คู่มือฉุกคิด ความหมายของภูมิวัฒนธรรม การศึกษาจากภายในและสำนึกของท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์.

สมชาย สืบฤกษ์. (2564, ธันวาคม 4). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

สมเริง แย้มโสภิน. (2564, ธันวาคม 28). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

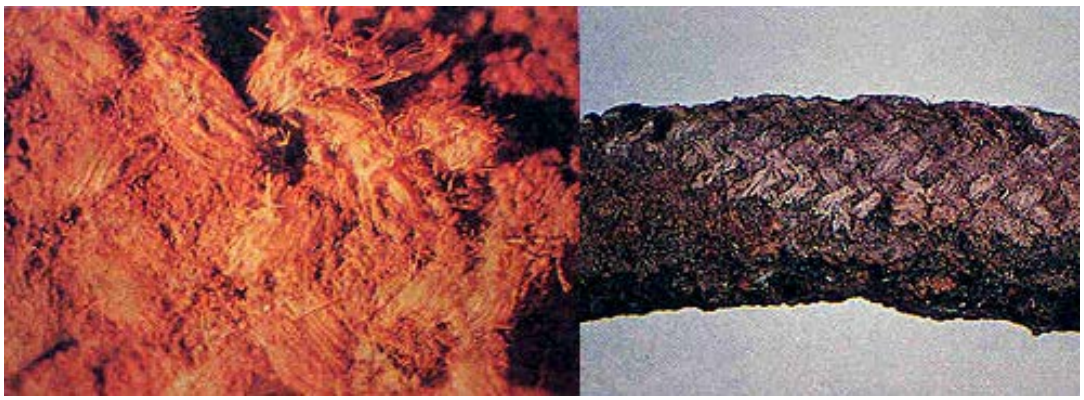
สมุห์สมพงษ์ ธมฺมสาโร, พระ. (2564, ธันวาคม 5). เจ้าอาวาสวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก). ชุมชนวัดย่านอ่างทอง. สัมภาษณ์.

ลวดลายประติมานวิทยารูปสัตว์หิมพานต์บนผ้าห่อคัมภีร์ ประเภทผ้าลายอย่าง วัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

ปัทพงษ์ ชื่นบุญ
นักวิชาการศึกษา สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บทนำ

"ผ้า" คือสิ่งทอที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาให้เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน โดยใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มปกปิดร่างกาย สร้างความอบอุ่นให้กับร่างกายเมื่อพบอากาศที่หนาวเย็น และยังถูกนำมาประดิษฐ์ดัดแปลงเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องใช้สอยประเภทต่าง ๆ นอกจากนี้ "ผ้า" ยังได้ถูกกำหนดให้มีบทบาทความสำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้คนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยพบร่องรอยการใช้ "ผ้า"ที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยจากบริเวณหลุมขุดค้นภายในแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นหลักฐานที่สามารถยืนยันได้ว่า ชนพื้นเมืองดั้งเดิมในประเทศไทย มีหัตถกรรมการทอผ้าเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยมายาวนานมากกว่า 3,000 ปีแล้ว

ภาพที่ 1 เศษเส้นใยผ้า และสิ่งทอที่ผลิตจากป่าน ฝ้ายและกัญชา พบจากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี
ที่มา : www.thaiheritage.net/nation/oldcity/udonthani4.htm , [ภาพถ่าย]

ต่อมาเมื่อเริ่มเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคทวารวดี จนกระทั่งถึงยุคสมัยแห่งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา สันนิษฐานว่า ในระยะแรกคงมีการทอผ้าพื้นเมืองเพื่อใช้สอยกันเองภายใน

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมศึกษาผ้าลายอย่างอยุธยาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ภายใต้โครงการ : พัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา "ผ้าลายอย่างอยุธยา" ปีงบประมาณ 2565 และได้รับการนำเสนอในกิจกรรมสัมมนาอยุธยาศึกษาวิชาการ เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๙๐ พรรษา "อัคราภิรักษ์ศิลปิน สืบสานสรรค์ศิลป์ภูษาแห่งสยาม" ของสถาบันอยุธยาศึกษา เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2565

พระราชอาณาจักร ร่วมกับการใช้ผ้าที่นำเข้าโดยการสั่งซื้อมาจากจีนและอินเดีย ต่อมาเมื่อมีการติดต่อทำการค้ากับชาวตะวันตกมากขึ้น จึงเริ่มสั่งซื้อผ้าจากทางตะวันตกเข้ามาใช้ภายในกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย ผ้าที่มีการสั่งซื้อจากต่างประเทศจะถูกเรียกว่า “ผ้านอก” การใช้ผ้านอกจากจะนำมาใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว ผ้าแต่ละชนิดยังสามารถอธิบายถึงคุณลักษณะในการใช้งานให้มีความเหมาะสมกับฐานานุศักดิ์ของผู้ใช้ผ้าด้วย ที่มาและความหมายของผ้าลายอย่าง การแยกประเภทการใช้ผ้าของชาวสยามมีความชัดเจนขึ้นในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยราชสำนักสยามได้สั่งให้ช่างในอินเดียผลิตผ้าตามลวดลายที่ทางราชสำนักสยามออกแบบส่งไปให้ จึงมีการบัญญัติศัพท์ให้เรียกชื่อผ้าชนิดนี้ว่า “ผ้าลายอย่าง” (Siamese chintz)

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ไม่มีการอธิบายคำศัพท์เฉพาะของคำว่า “ผ้าลายอย่าง” ไว้อย่างชัดเจน หากแต่มีการอธิบายคำศัพท์ของคำว่า “ผ้า”และคำว่า “ลายอย่าง” แยกออกจากกันไว้ดังนี้

ผ้า น. สิ่งที่ทำด้วยเยื่อใย เช่น ฝ้าย ไหม ขนสัตว์ โดยวิธีทอหรืออัดให้เป็นผืน, มักเรียกตามลักษณะของสิ่งที่ทำ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าขนสัตว์ หรือตามลักษณะที่ใช้ เช่น ผ้ากราบ ผ้าอาบ ผ้าอ้อม.

ลายอย่าง น. ลายตัวอย่างที่ใช้เป็นแบบเช่นลายถ้วยชาม ลายผ้า, ลายที่ส่งไปเป็นตัวอย่างให้ทำเข้ามาขาย.

เมื่อนำทั้งความหมายของคำว่า “ผ้า” และคำว่า “ลายอย่าง” มารวมกัน จึงหมายถึง “สิ่งทอที่มีการออกแบบลวดลายส่งไปผลิตและนำเข้ามาขาย” นอกจากความหมายของคำว่า “ผ้าลายอย่าง” ที่ได้ระบุไว้แล้วนั้น ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของผ้าลายอย่างไว้ดังนี้

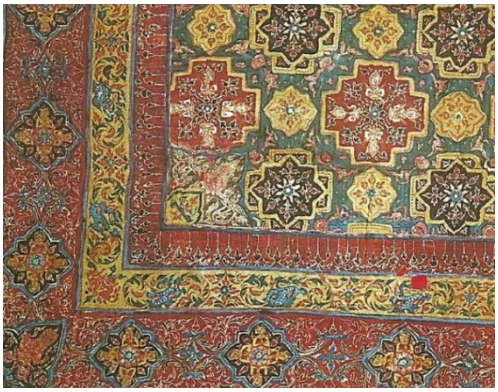
จารุภรณ์ ศรีจันทร์ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าผ้าลายอย่าง ไว้ในนิยายศัพท์วิทยานิพนธ์ เรื่อง การเขียนผ้าลายอย่าง ในจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยทิศ กรุงเทพมหานคร เพื่อการอนุรักษ์โดยจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน, 2561 ไว้ดังนี้

“ผ้าลายอย่างหมายถึงผ้าชั้นสูง ของราชสำนักไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาสำหรับพระมหากษัตริย์หรือราชวงศ์ชั้นสูง สมัยรัตนโกสินทร์เรียกว่า “ผ้าเขียนลายทอง” เป็นผ้าที่ราชสำนักออกแบบลายแล้วส่งไปเขียนหรือพิมพ์ที่ประเทศอินเดียโดยใช้ผ้าขาวพื้น ทอมาจากเมืองแมนเชสเตอร์ในประเทศอังกฤษไม่มีจำหน่ายในท้องตลาดคงใช้ในราชสำนักเท่านั้น ผ้าฝ้ายที่เขียนหรือพิมพ์ลายตามอย่างที่ช่างไทยออกแบบและส่งไปผลิตที่อินเดียใช้สำหรับเป็นผ้านุ่งของพระมหากษัตริย์ ข้าราชสำนักมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งผ้าลายอย่างเป็นผ้าแพรอย่างหนึ่งที่พิมพ์ขึ้นหรือเขียนลายเช่นผ้าพิมพ์และผ้าเขียนลายทอง ซึ่งใช้กับพระเจ้าแผ่นดินไปถึงชั้นพระองค์เจ้าแบ่งออกเป็น “ลายอย่าง”กับ “ลายนอกอย่าง ”...”

ณัฏฐภัทร จันทวิช ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าผ้าลายอย่าง ในหนังสือผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2545 ไว้ดังนี้

“ผ้าพิมพ์ เป็นผ้าลายที่ไทยสั่งพ่อค้าอินเดียไปจัดทำตามแบบและลายไทยที่สั่งไป เช่น ลายพุ่มข้าวบิณฑ์พรหมก้านแย่ง ลายพุ่มข้าวบิณฑ์เทพนมก้านแย่ง ลายดาราลาย ลายแก้วชิงดวง และลายกินรี เป็นต้น ผ้าพิมพ์ที่มีลายตามกระบวนลายไทยดังกล่าวเรียกว่า ผ้าลายอย่าง”

ธนิต พุ่มไสว ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าผ้าลายอย่างไว้ ดังนี้

ภาพที่ 2 ผ้าลายอย่าง ลายราชวัติเทพนม สลับด้วยลายดารารายคั่นด้วยลายครุฑยุดนาคทั้งสี่มุมขอบผ้าเป็นแนวลายประจำยามเทพนมก้ามปู
ที่มา : กรมศิลปากร, 2545, หน้า 136, [ภาพถ่าย]

ภาพที่ 3 ผ้าลายอย่าง
ลายพุ่มข้าวบิณฑ์เทพรำและเทพนมก้านแย่ง
ที่มา : กรมศิลปากร, 2545, หน้า 142, [ภาพถ่าย]

“ผ้าลายอย่าง เป็นผ้าในราชสำนักในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เหตุที่เรียกว่าผ้าลายอย่าง เพราะว่าเป็นผ้าพิมพ์ที่ออกแบบโดยราชสำนักสยามแล้วส่งไปพิมพ์ที่อินเดีย (แหล่งผลิตสิ่งทอคุณภาพเยี่ยมในสมัยนั้น) จึงได้ชื่อว่าผ้าลายอย่างคือ ทำตามอย่างที่ออกแบบไปให้”

นิติกาญจน์ ธรรมสัญญาศักดิ์ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าผ้าลายอย่าง ไว้ในนิยายศัพท์วิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาผ้าลายอย่างโบราณสำหรับออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประกอบการแต่งกายสตรีด้วยเทคนิคการพิมพ์ระบบดิจิทัลพริ้นต์ (2561) ไว้ดังนี้

“ผ้าลายอย่างโบราณหมายถึง ผ้าพิเศษที่ใช้ในกิจการของราชสำนักไทยเป็นการเฉพาะ โดยให้ช่างหลวงออกแบบเขียนลายไทยพร้อมทั้งกำหนดสีส่งไปเป็นต้นแบบให้อินเดียผลิตผ้าพิมพ์ตามแบบและลายที่ไทยสั่ง ส่วนมากเป็นผ้าฝ้ายเนื้อละเอียด พิมพ์ลายเป็นสีต่างๆ ...”

ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าผ้าลายอย่างไว้ ในหนังสือผ้าลายใยสยาม (2561) ไว้ดังนี้

“ผ้าลายอย่าง หมายถึง ผ้าที่ทำตามลายตัวอย่างที่สยามออกแบบส่งไปผลิต มีทั้งที่เป็นรูปรูปเทพในศาสนาฮินดู รูปเทวดา ลายตัวภาพในท่าทางต่างๆ และลายพันธุ์พฤกษา มีความประณีตของลวดลายส่วนท้องผ้า สังเวียน และลายกรวยเชิงที่มีหลายชั้น ซึ่งจำกัดการใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และใช้เป็นสิ่งของพระราชทานแก่ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ผู้ทำความดีความชอบแก่ข้าราชการรวมถึงอาคันตุกะต่างแดน...”

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าผ้าลายอย่างไว้ ในหนังสือพจนานุกรมผ้าและเครื่องถักทอ (2559) ไว้ดังนี้

“เมื่อราชสำนักอยุธยาให้ช่างส่งลายเป็นต้นแบบไปให้ช่างพิมพ์อินเดียทำตามอย่าง แล้วส่งเข้ามาใช้เป็นผ้านุ่งเรียก ผ้าลายอย่าง”

สิทธิชัย สมานชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่าผ้าลายอย่างไว้ในหนังสือ ผ้าอยุธยา-ผ้าลายอย่าง : มรดกศิลป์กรุงศรีอยุธยา (2564) ไว้ดังนี้

“ผ้าลายอย่าง หมายถึงผ้าที่ราชสำนักสยามสงวนไว้ใช้เฉพาะในราชสำนัก ไม่มีจำหน่ายทั่วไป โดยจัดวาดต้นแบบลายผ้าสยามเพื่อให้อินเดียผลิตผ้าลาย ...”

จากการอธิบายความหมายและคำจำกัดความที่ระบุไว้ข้างต้น เป็นการอธิบายเกี่ยวกับผ้าลายอย่างที่มีเนื้อหาเป็นไปตามแนวทางเดียวกัน จึงสามารถสรุปได้ว่า ผ้าลายอย่าง คือผ้าที่ราชสำนักกรุงศรีอยุธยาสั่งให้ช่างชาวอินเดียผลิตในรูปแบบผ้าที่มีการตกแต่งลวดลายลงบนผ้าพื้นด้วยเทคนิคการเขียนหรือการพิมพ์เข้ามาขายให้กับราชสำนักกรุงศรีอยุธยา โดยทางราชสำนักกรุงศรีอยุธยากำหนดให้ช่างอินเดียใช้ลวดลายตามแบบอย่างที่ทางราชสำนักต้องการ เช่น ลายพุ่มข้าวบิณฑ์พรหมก้านแย่ง ลายพุ่มข้าวบิณฑ์เทพนมก้านแย่ง ลายราชวัติ ลายแก้วชิงดวง และลายกินรี เป็นต้น แล้วส่งกลับมายังราชสำนักกรุงศรีอยุธยา ทำให้ผ้าชนิดนี้ถูกบัญญัติศัพท์เรียกว่า “ผ้าลายอย่าง” คือ ทำตามอย่างที่กำหนดให้ ผ้าลายอย่างเป็นผ้าที่ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูง จึงไม่มีการผลิตและจำหน่ายตามท้องตลาดทั่วไปในสยาม และนิยมใช้ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่หากผ้าชนิดใด ไม่ได้มีลวดลายเป็นไปตามตามแบบอย่างที่ทางราชสำนักต้องการ แม้ว่าจะมีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกันก็ตาม ผ้าชนิดนี้จะถูกบัญญัติศัพท์เรียกว่า “ผ้าลายนอกอย่าง”หรือ “ผ้านอกอย่าง”

ลวดลายสยามที่ราชสำนักออกแบบให้ช่างอินเดียผลิตผ้าลายอย่าง

ผ้าลายอย่างเป็นผ้าชนิดพิเศษที่อยู่ในหมวดของผ้าพิมพ์ลาย โดยลวดลายที่ปรากฏบนผ้าจะเป็นลวดลายที่ทางราชสำนักสยามเขียนภาพลวดลายผ้าที่ต้องการลงในกระดาษ และนำลวดลายที่ต้องการเย็บรวมกันเป็นสมุดภาพ หรือแคตตาล็อกส่งไปยังตัวแทนการค้าที่เมืองสุรัต ดังปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับสมุดภาพลวดลายของสยามที่เก็บรักษาไว้โดยช่างผู้ผลิตแม่พิมพ์ไม้ในแคว้นคุชราช ซึ่งสันนิฐานว่าสมุดภาพดังกล่าวนี้น่าจะถูกส่งมาจากกรุงศรีอยุธยาหรือบางกอก มายังตัวแทนการค้าที่เมืองสุรัต ซึ่งเป็นผู้ว่าจ้างผลิตแม่พิมพ์ไม้ นอกจากหลักฐานที่ปรากฏในสมุดภาพดังกล่าวที่นักวิชาการหลายท่านนำมาอ้างอิงลวดลายผ้าสยามหรือผ้าลายอย่างแล้ว ผ้าลายอย่างที่ยังคงหลงเหลือในปัจจุบัน รวมถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังก็เป็นหลักฐานที่สำคัญ ที่สามารถนำมาจำแนกลวดลายได้เป็นอย่างดี โดยลวดลายผ้าลายอย่างในสมัยกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ประกอบด้วย ลายแม่บทลายไทย และลวดลายประดิษฐ์ เช่น ลายประจำยาม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายก้านขด ลายกระหนก ลายกรวยเชิง ลายดอกลอยลาย ดอกสี่กลีบ ลายดาราราย ลายกุดั่น ลายแก้วชิงดวง ลายราชวัติหรือลายย่อมุมไม้สิบสอง ลายนารายณ์ทรงสุบรรณ

ภาพที่ 4 ภาพเทวดานุ่งผ้าลายอย่าง
ในจิตรกรรมเทพชุมนุม อายุราวพุทธศตวรรษที่ 23
บนผนังศาลาการเปรียญ วัดใหม่ประชุมพล
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2564, [ภาพถ่าย]

ลายครุฑยุดนาค ลายสิงห์ ลายหงส์ ลายกินรี ลายเทพนม และลายหน้ากาล เป็นต้นโดยที่ราชสำนักสยามจะนำลวดลายแม่บท และลายประดิษฐ์มาออกแบบลงในกระดาษ จากนั้นจึงส่งไปให้ช่างอินเดียผลิตตามลวดลายที่ออกแบบส่งไปให้

การใช้ประโยชน์จากผ้าลายอย่างของชาวสยามในบริบททางพระพุทธศาสนา

ราชสำนักสยามได้มีการกำหนดบริบทในการนำผ้าลายอย่างมาใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ สามารถแบ่งออกเป็น 3 หมวดหลัก ได้แก่ การใช้ผ้าลายอย่างสำหรับการแต่งกาย การใช้ผ้าลายอย่างสำหรับประดับตกแต่ง และการใช้ผ้าลายอย่างสำหรับกิจกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักฐานเกี่ยวกับการใช้ผ้าลายอย่างที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันนอกจากผ้าลายอย่างที่มีการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีแล้ว ภาพจิตรกรรมฝาผนังหรือภาพลายเส้นที่มีการบันทึกไว้ ก็ล้วนแต่เป็นหลักฐานสำคัญที่สามารถอธิบายบริบทการใช้ผ้าลายอย่างของราชสำนักสยาม ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ได้เป็นอย่างดี

การกำหนดใช้ผ้าลายอย่างสำหรับกิจกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางชั้นสูง จะนิยมนำสิ่งทอที่มีคุณภาพอันดีเยี่ยมมาถวายไว้กับพระอารามต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความศรัทธาอย่างสูง และแสดงถึงความมั่งคั่งตลอดจนฐานานุศักดิ์ของผู้ถวายด้วย ผ้าลายอย่างที่มีคุณภาพสูงมักจะถูกนำมาถวายเพื่อการศาสนาในรูปแบบของ “ย่าม” หรือกระเป๋าสะพายบ่าของพระสงฆ์ เป็นการบ่งบอกถึงสมณศักดิ์ของพระภิกษุที่ได้รับการถวายสิ่งทอนั้นด้วย โดยเฉพาะหากเป็นย่ามถูกสร้างขึ้นสำหรับพระมหากษัตริย์เพื่อทรงถวายแด่พระภิกษุที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ตัวย่ามจะถูกเก็บรักษาไว้เป็นสัญลักษณ์สำหรับสมณศักดิ์ และไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากย่ามแล้วยังมีการใช้ผ้าลายอย่างมาทำเป็น “ผ้าห่อคัมภีร์” อีกด้วย

ภาพที่ 5 ตัวอย่างผ้าห่อคัมภีร์ที่ทำจากผ้าลายอย่าง
ที่มา : ผ้าไทยอโยธยา https://www.facebook.com/637520433291044/posts/845082189201533/, [ภาพถ่าย]

ผ้าห่อคัมภีร์วัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก)

ผ้าห่อคัมภีร์ หรือ ผ้าห่อพระธรรมในพุทธศาสนา เกิดจากการที่พุทธศาสนิกชนมีความศรัทธานำผ้าคุณภาพดีมาอุทิศถวายให้แก่พระอารามต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ใช้สอยห่อหุ้มหรือป้องกันเอกสารโบราณ ให้พ้นจากความชื้น ความร้อน แสง ฝุ่นผง สัตว์และแมลง เช่น สมุดไทย ใบลาน งาช้าง แผ่นโลหะ หรือสมุดฝรั่งที่มีการจดจารพระธรรมคำสอน

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ผ้าห่อคัมภีร์” ในหนังสือ พจนานุกรมผ้าและเครื่องถักทอ เมืองโบราณ (2559) ไว้ดังนี้

“เป็นผ้าที่ใช้สำหรับห่อคัมภีร์ใบลาน ส่วนมากใช้ผ้าเนื้อหนาเพื่อให้เกิดความคงทนและป้องกันไม่ให้แมลงกัดกินคัมภีร์ สมัยโบราณนิยมใช้ผ้าจากต่างประเทศ เช่น ผ้าเข้มขาบ ภายหลังใช้ผ้าที่ทอขึ้นเป็นพิเศษให้มีลวดลายสอดคล้องกับทางศาสนา บางทีใช้ไม้สอดคั่นระหว่างเส้นพุ่งเป็นช่วง ๆ เพื่อป้องกันใบลานหักหรืองอ การห่อคัมภีร์จะใช้เชือกวัดให้เรียบร้อย มีสลากทำด้วยงาช้าง หรือไม้บอกชื่อคัมภีร์เสียบไว้ด้วย ภาษาถิ่นเหนือเรียกว่า ผ้าห่อกัมพีร์ หรือผ้าห่อธัมม์”

อนุชา ทีรคานนท์ ได้อธิบายคำว่า “ผ้าห่อคัมภีร์” ในหนังสือ ผ้าห่อคัมภีร์ในพิพิธภัณฑ์พระพุทธวิถีนายก สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2556) ไว้ดังนี้

“ในสมัยโบราณการถวายผ้าในพระพุทธศาสนามิได้จำกัดอยู่เฉพาะไตรจีวรเท่านั้น แต่ยังมีการถวายผ้าแด่พระสงฆ์และพระอารามเพื่อใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งผ้าห่อคัมภีร์ ซึ่งเป็นเครื่องป้องกันพระธรรมของพระพุทธองค์ที่จดจารลงบนใบลาน ก่อนเก็บเข้าหีบหรือตู้พระธรรม และยังพบว่าในอดีตสตรีจะนำผ้าทอด้วยฝีมือตนเองมาใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์ ซึ่งถือว่าจะได้อานิสงส์เท่าเทียมกับฝ่ายชาย สำหรับพื้นที่ ที่ไม่ได้มีวัฒนธรรมผลิตผ้าไว้ใช้เองดังเช่นลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และหัวเมืองในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร นับตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ จะมีการนำเข้าพัสตราภรณ์ทั้งหลายจากภายนอก เช่น ผ้าลายและผ้ายกจากอินเดีย ผ้าแพรจากจีนและญี่ปุ่น ผ้าไหมจากเขมรและลาว ผ้าปักแล่งและเลื่อมเงิน ฯลฯ โดยถือว่าเป็นผ้าชั้นสูงที่มีค่าทำจากวัสดุและฝีมือช่างชั้นเลิศ ดังนั้นผู้ที่นำผ้าลักษณะนี้มาถวายจึงน่าจะเป็นเจ้านาย สตรีในราชสำนัก รวมไปถึงขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์”

ดังนั้นสรุปได้ว่า ผ้าห่อคัมภีร์ คือผ้าที่มีคุณภาพสูงที่ถูกนำมาดัดแปลงใช้ในกรณีเฉพาะกิจเพื่อเป็นเครื่องอุทิศทางพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรักษาพุทธวัจนะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีการบันทึกในเอกสารโบราณรูปแบบต่าง ๆ ที่เรียกโดยรวมว่า “คัมภีร์” ก่อนเก็บเข้าหีบหรือตู้พระธรรม ส่วนมากนิยมใช้ผ้าเนื้อหนาเพื่อให้เกิดความคงทน และป้องกันไม่ให้แมลงกัดกิน โดยในอดีตพบว่ามีทั้งผ้าที่เกิดจากการทอด้วยฝีมือตนเอง และผ้าที่มีการนำเข้าจากต่างประเทศ เช่น ผ้าเข้มขาบ ผ้าลายและผ้ายกจากอินเดีย ผ้าแพรจากจีนและญี่ปุ่น ผ้าไหมจากเขมรและลาว นอกจากนี้ยังมี ผ้าลายอย่าง ผ้าปักแล่ง ผ้าปักเลื่อม ที่ถือว่าเป็นผ้าชั้นสูงที่มีค่าทำจากวัสดุและฝีมือช่างชั้นเลิศ ซึ่งสามารถบ่งบอกฐานานุศักดิ์ของผู้ที่ถวายได้ว่าเป็นสมบัติเดิมของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านายฝ่ายต่างๆ รวมไปถึงขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์และมีฐานะ

ภาพที่ 6 โบราณสถานวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) ตำบลบ้านใหญ่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2564, [ภาพถ่าย]

ในระหว่างปี พ.ศ. 2561 จนถึงปี พ.ศ. 2564 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา กรมศิลปากร ได้ดำเนินการสำรวจวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) ซึ่งมีประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ เท่าที่สืบค้นได้คือตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พบว่ามีศิลปวัตถุและโบราณวัตถุที่เคยเป็นของถวายจากเจ้านายพระองค์ต่าง ๆ รวมไปถึงอาคารเสนาสนะอันทรงคุณค่าเป็นจำนวนมาก เพื่อดำเนินการขึ้นทะเบียนศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ รวมถึงทำการอนุรักษ์ซ่อมแซมตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ให้อยู่ในสภาพที่ดี ซึ่งในบรรดาโบราณวัตถุจำนวนมากนั้นพบว่า มีผ้าโบราณที่เก็บรักษาไว้ในสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์อยู่จำนวนหนึ่ง และถูกแปรสภาพมาเป็นผ้าห่อคัมภีร์ของวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) แห่งนี้ สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นส่วนหนึ่งในบรรดาวัตถุมีค่าที่ถูกส่งมาถวายเป็นพุทธบูชาเรื่อยมา ตั้งแต่คราวที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อกรมศิลปากรได้ทำความสะอาดตามกระบวนการอนุรักษ์เพื่อรักษาสภาพ และจัดทำทะเบียนเรียบร้อยแล้ว ปัจจุบันได้นำผ้าโบราณบางส่วนมาจัดแสดงไว้ ณ อาคารพิพิธภัณฑ์วังหลัง ภายในวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) โดยจากการสำรวจจำนวนผ้าทั้งหมดนั้น พบว่ามีความหลากหลายของชนิดผ้า เทคนิค และลวดลาย สันนิษฐานว่าส่วนใหญ่น่าจะเป็นการนำเข้าสินค้าประเภทสิ่งทอในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีผ้าห่อคัมภีร์ที่เป็นลักษณะกลุ่มผ้าลายอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 13 รายการ

ภาพที่ 7 สภาพผ้าห่อคัมภีร์ที่เก็บรักษาไว้ในตู้พระไตรปิฎก ก่อนที่จะมีการดำเนินงานทำความสะอาดและอนุรักษ์
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2563, [ภาพถ่าย]

ผ้าห่อคัมภีร์ของวัดย่านอ่างทองที่เป็นลักษณะประเภทผ้าลายอย่าง

ดลมงคล ประพัทธ์สุรพงศ์ ได้อธิบายเกี่ยวกับผ้าห่อคัมภีร์ที่เป็นลักษณะประเภทผ้าลายอย่าง ไว้ดังนี้

“โดยส่วนใหญ่ตามขนบธรรมเนียมโบราณ ผ้าลายอย่างจะเป็นผ้าที่ขุนนางได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ตามความดีความชอบ คล้ายกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และไม่สามารถนำมาใช้นุ่งห่มในชีวิตประจำวันได้จริง นอกจากใช้ถือเฝ้าเวลาที่ต้องเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินทุกครั้ง เมื่อขุนนางผู้ได้รับพระราชทานผ้าลายอย่างนั้นวายชนม์ลง ครอบครัวของผู้วายชนม์ก็จะต้องทูลเกล้า ฯ ถวายคืนหลวงในกรณีหากมีการเรียกคืน แต่โดยส่วนใหญ่จะนิยมนำไปถวายให้กับพระอารามต่างๆ โดยพับทบครึ่ง 2 ครั้ง และตัดแบ่งออกเป็น 4 ส่วน รองพื้นด้านในผ้าด้วยผ้าฝ้าย หรือผ้าไหมสีขาว แล้วม้วนเย็บเก็บริมให้เรียบร้อย ซึ่งเรียกกระบวนการนี้ว่า ‘เย็บเพลาะผ้า’ แล้วจึงถวายเป็นผ้าห่อคัมภีร์ ซึ่งวิธีการนี้จะสามารถแบ่งถวายพระอารามได้ถึง 4 แห่ง ทั้งนี้น่าจะเป็นการแฝงนัยยะเกี่ยวกับพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าคือ อริยสัจ 4 และถือว่าเป็นบุญกุศลของผู้วายชนม์ซึ่งเป็นเจ้าของเดิมในฐานะผู้สืบทอดและปกปักรักษาพระพุทธศาสนาตลอดไป หากเป็นกรณีที่ผ้าผืนดังกล่าวเป็นของพระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญ เมื่อนำมาถวายเป็นพุทธบูชาก็จะนิยมถวายทั้งผืน ไม่ตัดแบ่ง และเป็นหน้าที่ของทางวัดที่จะต้องทำการเก็บรักษา ดูแลอย่างดีโดยใส่พานวางถวายไว้หน้าพระประธานเพื่อเป็นพุทธบูชาอยู่เนืองนิตย์ ด้วยถือว่าเป็นผ้าของบุคคลสำคัญ ดังนั้น ตามวัดวาอารามหลายแห่งที่มีการเก็บรักษาผ้าห่อคัมภีร์ มักจะพบว่าผ้าบางผืนไม่ถูกตัดแบ่งออกเป็นส่วน ๆ แม้จะอยู่ในสภาพชำรุดแต่ก็มีขนาดค่อนข้างครบ ก็เพราะด้วยเนื่องจากเป็นผ้าของบุคคลสำคัญนั่นเอง ส่วนผ้านุ่งของสตรีนั้น พบว่ามีการนำมาถวายด้วยเช่นกัน แต่ไม่นิยมตัดแบ่งนำมาทำผ้าห่อคัมภีร์ จะนำมาใช้งานด้านอื่นๆ แทน เช่น เย็บเพลาะเป็นอาสนะ หรือผ้าปูรองนั่ง เป็นต้น”

ภาพที่ 8 สภาพผ้าห่อคัมภีร์ประเภทผ้าลายอย่าง ก่อนที่จะมีการทำความสะอาดและอนุรักษ์
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2563, [ภาพถ่าย]

ภาพที่ 9-10 สภาพผ้าห่อคัมภีร์ประเภทผ้าลายอย่างที่ถูกสารเคมีจากแมลง
ทำให้เกาะติดกับตัวเอกสารโบราณจนไม่สามารถทำการอนุรักษ์และทำความสะอาดได้
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2563, [ภาพถ่าย]

ผ้าลายอย่างที่ปรากฏในลักษณะผ้าห่อคัมภีร์ของวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) นั้น มีทั้งผ้าลายอย่างที่เกิดจากเทคนิคการกั้นสีเขียนลาย การพิมพ์ และใช้เทคนิคผสมทั้งเขียนลายและพิมพ์ในผืนเดียวกัน จำนวนทั้งสิ้น 12 รายการ และนอกจากนี้ยังมีอีก 1 รายการ ที่มีลักษณะชำรุดจนเกือบหมดสภาพ ตัวผ้ายึดติดกับใบลานอันเกิดเนื่องจากสารเคมีบางอย่างจากตัวแมลงที่กัดกินใบลาน ทำให้ไม่สามารถคลี่ออกมาทั้งผืนเพื่อจัดทำทะเบียนรวมอยู่กับรายการโบราณวัตถุประเภทสิ่งทอได้ ผ้าชิ้นนี้จึงถูกจัดเข้าไปอยู่ในรายการทะเบียนควบคู่กับเอกสารโบราณ

จากการสำรวจผ้าห่อคัมภีร์ของวัดย่านอ่างทอง ที่เป็นลักษณะประเภทกลุ่มผ้าลายอย่างทั้งจำนวน 13 รายการนั้น พบว่าโดยส่วนใหญ่จะตกแต่ง เขียนหรือพิมพ์ด้วยลวดลายขั้นพื้นฐานของ ลายแม่บทลายไทย และลวดลายประดิษฐ์ เช่น ลายประจำยาม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายก้านขด ลายกระหนก ลายกรวยเชิง ลายดอกลอย ลายดอกสี่กลีบ ลายดาราราย ลายกุดั่น ลายแก้วชิงดวง ลายราชวัติหรือลายย่อมุมไม้สิบสอง มีเพียง 2 รายการเท่านั้น ที่ปรากฏลวดลายเชิงประติมานวิทยาได้แก่ ผ้าห่อคัมภีร์หมายเลขทะเบียน วยท. 56/2564 และ วยท. 73/2564 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผ้าห่อคัมภีร์หมายเลขทะเบียน วยท. 56/2564

ภาพที่ 11 ผ้าลายอย่างหมายเลขทะเบียน วยท. 56/2564
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]

ผ้าหมายเลขทะเบียน วยท. 56/2564 มีลักษณะเป็นการนำชายผ้าลายอย่าง 2 ชิ้นมาเย็บต่อกันและเย็บเพลาะปิดด้านหลังด้วยผ้าฝ้ายขาว สภาพชำรุดมีรอยฉีกขาดขนาดใหญ่และรูตามดทั่วทั้งผ้า ขนาดหน้ากว้าง 1.10 เมตร ความยาว 1.31 เมตร เนื้อผ้าทอด้วยฝ้าย ใช้กระบวนการตกแต่งลวดลายตลอดทั้งผืนด้วยเทคนิคงานกั้นเขียนลาย ไม่ปรากฏส่วนท้องผ้า เนื่องจากถูกตัดออกไป จึงเหลือเพียงส่วนประดับตกแต่งรอบท้องผ้าด้วยลายช่อแทงท้อง สังเวียน เส้นขนาบ และเม็ดไข่ปลา ชายผ้าตามหน้ากว้าง

ประดับด้วยลายกรวยเชิง 2 ชั้นลดหลั่นลงมา ชั้นแรกถมพื้นหลังด้วยสีแดงชาด ชั้นที่ 2 ถมพื้นหลังด้วยสีเขียว ส่วนกรวยเชิงปิดชายด้านล่างสุดถมพื้นด้วยสีแดง กรวยเชิงแต่ละชั้น กั้นด้วยแถบสังเวียน เส้นขนาบ และเม็ดไข่ปลา โดยมีสีและลวดลายที่แตกต่างกัน ตามช่องไฟเส้นขนาบชั้นใหญ่สุดตกแต่งด้วยลายราชสีห์ ลายประจำยาม และลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ริมผ้าตามแนวยาวทั้งด้านบนและด้านล่าง ประดับด้วยแถบสังเวียน และเส้นขนาบ ที่มีการตกแต่งด้วย ลายราชสีห์ ลายประจำยาม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายประจำยามก้ามปู ลายราชวัติ และเครือเถา

ภาพที่ 12 รายละเอียดส่วนกรวยเชิงและริมผ้า
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]

ภาพที่ 13 รายละเอียดลายราชสีห์ และลายพุ่มข้าวบิณฑ์
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]

ผ้าห่อคัมภีร์หมายเลขทะเบียน วยท. 73/2564

ภาพที่ 14 ผ้าลายอย่างหมายเลขทะเบียน วยท. 73/2564
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]

ผ้าหมายเลขทะเบียน วยท. 73/2564 มีลักษณะถูกตัดแบ่งเหลือเพียงครึ่งผืน สภาพชำรุดมีรอยฉีกขาดหลายแห่ง ขนาดหน้ากว้าง 1.13 เมตร ความยาว 1.62 เมตร เนื้อผ้าทอด้วยฝ้าย เย็บเพลาะปิดด้านหลังด้วยผ้าฝ้ายสีขาว ใช้กระบวนการตกแต่งลวดลายตลอดทั้งผืนด้วยเทคนิคกั้นเขียนลาย ท้องผ้าตกแต่งด้วยลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง แบ่งช่องไฟอย่างเป็นระเบียบ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ตกแต่งไส้ลายด้านบนสุดเป็นเทพนมครึ่งตัว 1 องค์ ชั้นต่อมาเป็นเทพรำครึ่งตัว ถือกิ่งช่อกระหนก 2 องค์ วางลายในลักษณะสมมาตร ซ้าย - ขวา ชั้นล่างสุดเป็นเทพนม 2 องค์วางลายในลักษณะสมมาตร ซ้าย - ขวา ปิดลายกลางพุ่มข้าวบิณฑ์ด้วยลายหน้ากาล และปิดฐานพุ่มข้าวบิณฑ์ด้วยลายดอกสี่กลีบ ส่วนรายละเอียดของลายก้านแย่งเขียนด้วยลายเครือเถาแทรกด้วยลายหน้ากาล กั้นลายด้วยลายครุฑ ลายสังเวียนรอบท้องผ้าประดับตกแต่งด้วยลายช่อแทงท้องถมพื้นดำ ริมผ้าตามแนวยาวบน-ล่าง กั้นด้วยแถบสังเวียน และเม็ดไข่ปลา เส้นขนาบริมผ้าเขียนลายประจำยามก้ามปู กลางประจำยามตกแต่งด้วยลายสัตว์หิมพานต์คือกินรีหรืออาจจะเป็นนกอรหัน สลับกับสัตว์ที่มีรูปร่างคล้างสิงห์ เส้นเส้นขนาบตกแต่งด้วยลายช่อเครือเถาต่อเนื่องกันไปตลอดทั้งเส้น ริมผ้าด้านนอกสุดถมพื้นแดง ตกแต่งด้วยลายประจำยามดอกสี่กลีบสั้น - ยาว โดยวางจังหวะช่องไฟเว้นระยะห่าง

ภาพที่ 15-16 รายละเอียดลวดลายประดับส่วนท้องผ้า
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]

ภาพที่ 17 รายละเอียดส่วนเส้นขนาบและริมผ้า
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]

ชายผ้าตามหน้ากว้างประดับด้วยลายกรวยเชิง 2 ชั้นลดหลั่นลงมา ชั้นแรกกั้นด้วยแถบเส้นขนาบถม พื้นขาวเขียนลายประจำยามก้ามปูสลับกับลายหน้ากาลในแนวเฉียง กลางประจำยามตกแต่งด้วยลายดอกแปดกลีบ กั้นขอบบน - ล่างตกแต่งด้วยลายช่อเครือเถาวางแนวเฉียงต่อเนื่องกันไปตลอดทั้งเส้นถมพื้นหลังด้วยสีแดงชาด แบ่งแถบช่องไฟด้วยเม็ดไข่ปลา ส่วนลายกรวยเชิงถมพื้นแดง ประดับด้วยลายเทพนมสลับกับลายหน้ากาลอย่างสวยงาม

กรวยเชิงชั้นที่ 2 กั้นด้วยแถบเส้นขนาบถมพื้นแดงเขียนลายเครือเถาแทรกลายกุดั่นสลับกันทั้งเส้น กลางกุดั่นตกแต่งด้วยลายดอกแปดกลีบกั้นขอบบน - ล่าง ตกแต่งด้วยลายช่อเครือเถาต่อเนื่องกันไปตลอดทั้งเส้น ถมพื้นหลังด้วยสีดำ แบ่งแถบช่องไฟด้วยเม็ดไข่ปลา ส่วนลายกรวยเชิงถมพื้นดำ

ชุดกรวยเชิงปิดชายด้านล่างสุด กั้นด้วยแถบเส้นขนาบถมพื้นขาว เขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์และกระหนกใบไม้ม้วน แทรกลายกุดั่นสลับกันทั้งเส้น กลางกุดั่นตกแต่งด้วยลายดอกแปดกลีบ กั้นขอบบน-ล่างตกแต่งด้วยลายช่อเครือเถาต่อเนื่องกันไปตลอดทั้งเส้นแบ่งแถบช่องไฟด้วยเม็ดไข่ปลา ถมพื้นหลังด้วยสีรงค์

ภาพที่ 18 รายละเอียดส่วนกรวยเชิง
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]

ประติมานวิทยารูปสัตว์หิมพานต์บนผ้าห่อคัมภีร์หมายเลขทะเบียน วยท. 56/2564 และ วยท. 73/2564

หิมพานต์ หรือ ป่าหิมพานต์ เป็นสถานที่ตามจินตนาการที่ปรากฏอยู่ในความเชื่อของผู้คนเฉพาะในแถบอินเดีย เนปาล ศรีลังกา ตลอดจนส่งอิทธิพลมาถึงดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงในรูปแบบวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ดังเช่น ในคัมภีร์ไตรภูมิกถา ได้อธิบายถึงลักษณะของ “ป่าหิมพานต์” ว่าเป็นป่าขนาดใหญ่ที่มีอาณาบริเวณถึง 3,000 โยชน์ ที่ตั้งอยู่เชิงเขาหิมพานต์ หรืออีกชื่อหนึ่งคือเขาพระสุเมรุ ที่มียอดใหญ่น้อยถึง 84,000 ยอด ในป่าหิมพานต์เป็นที่อยู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้า

ฤๅษี คนธรรพ์ นักสิทธิ์ วิทยาธร อมนุษย์และสิงสาราสัตว์มากมาย (กรมศิลปากร, 2528, หน้า 170-177) สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ ทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ ปรากฏความใน สาส์นสมเด็จ ฉบับวันที่ 10 ธันวาคม 2483 ว่า (ยิ้ม ปัณฑยางกูร และคณะ, 2525, หน้า 9-10)

"...คำที่เรียกว่า สัตว์หิมพานต์ หมายความว่าสัตว์อย่างนั้นมีแต่ในป่าหิมพานต์ อันมนุษย์สามัญไม่สามารถจะเห็นตัวจริงได้ เพราะฉะนั้น สัตว์จตุบาทอย่างใดที่เห็นกันดาษดื่น ดังเช่น เสือ ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้นก็ดี หรือสัตว์ทวิบาท ดังเช่น แรง เหยี่ยว และเป็ด ไก่ เป็นต้นก็ดี จึงไม่นับเป็นสัตว์หิมพานต์...เพราะสัตว์หิมพานต์ เป็นของที่ไม่เคยเห็นตัวจริง ช่างจะเขียนหรือปั้นรูป จึงอาศัยแต่เอาความที่บ่งไว้ในชื่อเรียกหรือพรรณาอาการและลักษณะไว้ตามคำโบราณ มาประดิษฐ์รูปสัตว์หิมพานต์ขึ้นด้วยปัญญาของตน คาดว่าคงเป็นเช่นนั้น...รูปสัตว์หิมพานต์แต่เดิมคงมีน้อยอย่าง ดูเหมือนจะมีแต่สัตว์ที่ชื่อปรากฏในพระบาลี และเรียกชื่อเฉพาะสัตว์ตัวนั้นๆ ที่มาเรียกรวมกันว่าสัตว์หิมพานต์ น่าจะบัญญัติขึ้นต่อภายหลัง เมื่อมีรูปสัตว์พวกนั้นเพิ่มเติมขึ้นอีกมากมาย..."

โดยสรุป ป่าหิมพานต์ เป็นสถานที่ในจินตนาการ สันนิษฐานว่าน่าจะได้รับอิทธิพลดั้งเดิมมาจากความเชื่อในวัฒนธรรมอินเดียโบราณ โดยส่วนใหญ่มักจะพบในวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ดังนั้นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าดังกล่าว เป็นลักษณะนามธรรมโดยที่มนุษย์สามัญไม่อาจเห็นตัวจริงได้จึงถูกเรียกว่า สัตว์หิมพานต์ และถูกนำมาใช้ในงานช่างศิลปะหลายแขนง โดยมีการประดิษฐ์คิดค้นเพิ่มเติมให้เป็นรูปธรรม ตามแต่จินตนาการของช่างศิลปะและมีการบัญญัติศัพท์ชื่อของสัตว์หิมพานต์ชนิดต่าง ๆ มาตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบันนี้

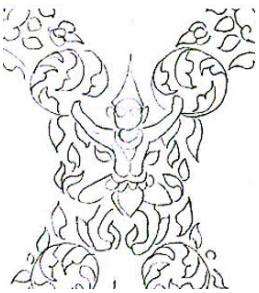
ลวดลายประติมานวิทยาปรากฏบนผ้าทั้ง 2 รายการนี้ ประกอบด้วย ภาพชุดเทวดา ลายหน้ากาล และเหล่าสัตว์หิมพานต์ แต่ในบทความนี้จะอธิบายรายละเอียดเฉพาะ ลายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสัตว์หิมพานต์เท่านั้น ได้แก่ ครุฑ สิงห์หรือราชสีห์ สัตว์ที่มีรูปร่างคล้ายสิงห์ และกินรีหรือนกอรหัน

ครุฑ

ปรากฏอยู่บนผ้าลายอย่างหมายเลขทะเบียน วยท. 73/2564 เป็นส่วนประกอบหนึ่งของลายก้านแย่งเขียนด้วยลายเครือเถาแทรกด้วยลายหน้ากาล โดยมีครุฑ ทำหน้าที่เป็นตัวกั้นลายในลักษณะยืนหน้าตรง กางแขนออกในลักษณะชูขึ้นเหนี่ยวกับก้านกระหนกเครือเถา ส่วนเท้าเหยียบบนเส้นลายกระหนกที่วาดออกมาให้มีลักษณะคล้ายกับหัวนาค บนศีรษะสวมมงกุฎยอดแหลม ใบหน้าไม่เด่นชัด แขนทั้งสองข้างมีปีกเล็ก ๆ ใต้ท้องแขน ร่างกายท่อนบนคล้ายกับมนุษย์ สวมกรองศอประดับ ส่วนร่างกายท่อนล่างมีลักษณะเหมือนนก โดยเฉพาะตรงส่วนเอวและน่องที่มีการวาดเป็นขนนกประดับไว้ให้เป็นสัญลักษณ์ของสัตว์ปีก

ภาพที่ 19-21 รายละเอียดภาพครุฑ
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]
และ อานนท์ แซ่แต้, 2564, [ภาพลายเส้น]

ตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวอินเดีย ครุฑ ถือเป็นอมนุษย์จำพวกหนึ่ง บิดามีนามว่า พระวัศยปะเทพบิดร ส่วนมารดาคือ นางวินตา และมีพี่ชายคือพระอรุณ ซึ่งทำหน้าที่เป็นสารถีเทียมรถให้กับพระอาทิตย์ ครุฑจึงมีอีกนามหนึ่งว่า เวนไตย (เว-นะ-ไตย) หมายถึงลูกของนางวินตา กล่าวกันว่าเป็นพญานกที่มีฤทธิ์เสมอด้วยพระผู้เป็นเจ้า และมีพละกำลังมหาศาลที่ไม่มีวันบกพร่อง เป็นผู้ที่สามารถจัดการภาระอันหนักให้สำเร็จลุล่วง จึงได้นามว่า “ครุฑ” ซึ่งแปลว่า ผู้รับภาระอันหนัก (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2563, หน้า 177-183) มีเรื่องเล่าว่า ครุฑกับพระนารายณ์เคยต่อสู้กันแต่ไม่มีใครแพ้หรือชนะ จึงตกลงเป็นมิตรกัน โดยมีข้อตกลงว่า ยามใดที่พระนารายณ์ทรงประทับนั่ง ครุฑจะต้องนั่งสูงกว่าพระนารายณ์ แต่เมื่อใดที่พระนารายณ์ต้องการเดินทาง ครุฑจะต้องยอมให้เป็นที่ประทับของพระนารายณ์ในฐานะเทพพาหนะ (สมบัติ พลายน้อย, 2552, หน้า 111) แต่ในปกรณัมบางสำนวนก็กล่าวว่า พระนารายณ์ทรงพอพระทัยเมื่อเห็นพละกำลังของครุฑ ในคราวที่ต้องไปแย่งชิงน้ำอมฤตจากสรวงสวรรค์เพื่อมาไถ่ตัวนางวินตาซึ่งเป็นมารดาให้พ้นจากความเป็นทาสของเหล่าพญานาค พระนารายณ์จึงให้พรแก่ครุฑ 2 ประการ คือ มีฐานะเทพพาหนะให้กับพระนารายณ์ในยามเดินทาง และมีความเป็นอมตะโดยไม่ต้องดื่มน้ำอมฤตเหมือนกับเทพยดาองค์อื่น ๆ (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2563, หน้า 185)

ภาพที่ 22-23 ภาพจิตรกรรมครุฑ บนบานหน้าต่างตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทไธศวรรย์ ศิลปะอยุธยาตอนปลาย
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2565, [ภาพถ่าย]

ในงานศิลปะไทย ครุฑถูกนำมาใช้ในงานออกแบบมากที่สุด และถูกจัดเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสัตว์หิมพานต์ประเภท ทวิบาท หรือสัตว์สองเท้า นอกจากนี้ยังใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ตามจารีตและคติความเชื่อในระบบจักรวาทินเทวราชาของไทยว่า พระมหากษัตริย์เป็นดั่งสมมติเทวราช คือพระนารายณ์อวตารลงมาปกครองแผ่นดินและปราบยุคเข็ญให้เกิดความสงบร่มเย็น เพื่อให้สอดคล้องตามความเชื่อดั้งเดิมที่รับมาจากอินเดีย จึงต้องมีสัญลักษณ์ตราครุฑรองรับกับความเป็นสมมติเทวราชของพระมหากษัตริย์ รวมไปถึงพระบรมวงศานุวงศ์ด้วย ดังนั้นการปรากฏภาพครุฑบนผ้าลายอย่างที่นำมาประดิษฐ์เป็นผ้าห่อคัมภีร์ผืนนี้ ในเบื้องต้นจึงสามารถบ่งบอกถึงฐานานุศักดิ์ของบุคคลผู้เป็นเจ้าของเดิมว่า น่าจะเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงที่เป็นบุรุษไม่ใช่สตรี

สิงห์ หรือราชสีห์

ปรากฏอยู่บนผ้าลายอย่าง หมายเลขทะเบียน วยท. 56/2564 บริเวณเส้นขนาบประดับริมผ้าและส่วนลายกรวยเชิง โดยเป็นลายประกอบอยู่ในกรอบทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหรือที่เรียกว่ากรอบช่องกระจก ที่มีการตกแต่งให้มีความโค้งมนตามความนิยมของงานช่างศิลปะไทย โดยช่างเขียนลายออกแบบให้ตัวสิงห์นั้นเห็นเพียงเฉพาะด้านข้าง ในลักษณะภาพ 2 มิติ หันหน้าไปทิศทางซ้าย และขวา ทำท่าในลักษณะคุกคามคือ อ้าปากเพียงเล็กน้อยแสดงออกถึงท่าคำราม บริเวณคอไม่ปรากฏแผงขน แต่วาดเป็นแถบเล็ก ๆ คล้ายกับสร้อยคอ ขาคู่หน้ายกข้างใดข้างหนึ่งขึ้น ส่วนขาคู่หลังวางตำแหน่งเหลื่อมกันให้ดูเหมือนลักษณะการก้าวย่าง เท้าทั้งสี่มีการขีดเส้นเล็กๆ แสดงถึงกรงเล็บ บริเวณน่องสิงห์ หรือแข้งสิงห์

ประดับด้วยแผงขนที่วาดคล้ายกับขนนก ส่วนสะโพกขาหน้าและขาหลังตกแต่งด้วยช่อกระหนก ส่วนที่ว่างบริเวณลำตัวมีพื้นสีแดงเข้ม ขีดเส้นประดับเป็นวงก้นหอย ส่วนหางวาดตวัดให้ยาวโค้งงอขึ้นไปเสมอหัวสิงห์ ปลายหางมีพู่ขน

ภาพที่ 24-27 รายละเอียดภาพ สิงห์ หรือราชสีห์
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]
และ อานนท์ แซ่แต้, 2564, [ภาพลายเส้น]

ในงานศิลปะ และวรรณคดีต่าง ๆ ของไทยโดยส่วนใหญ่จะเข้าใจคล้ายกันว่า “สิงห์” คือสัตว์หิมพานต์ชนิดเดียวกันกับ “ราชสีห์”แต่ในบางครั้งก็ถูกนำมาใช้กันอย่างสับสน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ ทรงมีพระวินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่อง “สิงห์” และ “สีห์” ปรากฏความในสาส์นสมเด็จ ฉบับวันที่ 10ธันวาคม 2483 ที่ทรงมีพระนิพนธ์ ถึงสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ว่า (ยิ้ม ปัณฑยางกูร และคณะ, 2525, หน้า 12)

“...ในการที่เราทำรูปสิงห์ไปไหน ๆ ก็เพราะสิงห์บ้านเราไม่มี ทำกันไปตามบุญตามกรรม ถ้าเทียบกับชาติอื่นเช่นจีนและชวาเป็นต้นก็ผิดกันมาก นั่นเขาเข้าใกล้สิงห์มากกว่าเรา อนึ่งคำว่า “สีห์” กับ “สิงห์” ก็เป็นคำเดียวกัน เป็นภาษามคธกับสันสกฤตเท่านั้น คำว่า “สิงห์” เขาลงนิคหิตในที่ฟันหนู คำมคธที่เรียกราชสีห์ ก็เป็นแต่ตัวนาย ไม่ใช่จะเป็นไปทุกตัว ทั้งคำ “ราชสีห์” ก็มี “สีหราช” ก็มี กลับกันอยู่...”

ภาพที่ 28 ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง ในภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องมหาชาติ กัณฑ์มัทรี
บนผนังหุ้มกลองด้านทิศเหนือ ตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทไธศวรรย์ ศิลปะอยุธยาตอนปลาย
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2565, [ภาพถ่าย]

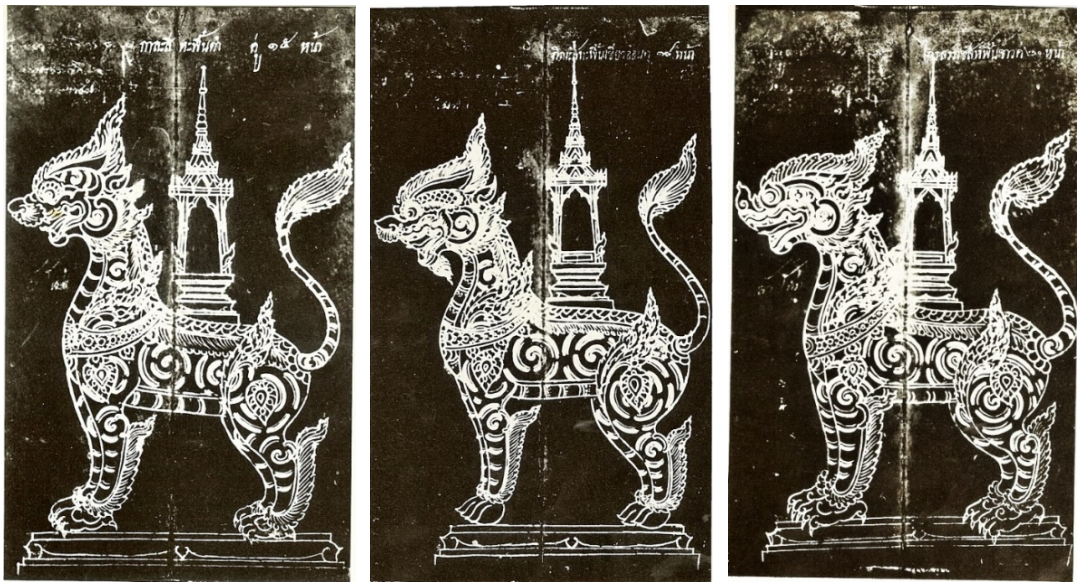
ในเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก หรือที่นิยมเรียกกันโดยสามัญว่ามหาชาติ เป็นวรรณกรรมที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา และมีการแต่งขึ้นหลายสำนวน โดยในกัณฑ์ที่ 7 คือกัณฑ์มหาพน ประกอบด้วยบาลี 80 พระคาถา เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งที่พราหมณ์ชูชกหลอกถามพระอัจจุตฤาษี ถึงเส้นทางที่จะเข้าไปสู่อาศรมของพระเวสสันดรโดยต้องผ่านชายป่าหิมพานต์ พระอัตจุตฤาษีก็จึงได้พรรณาสิงสาราสัตว์อื่น ๆ ในป่าหิมพานต์เพื่อให้ชูชก ละความพยายามที่จะเข้าไปยังอาศรมพระเวสสันดร (สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2547, หน้า 138-141) รวมถึงอธิบายลักษณะของราชสีห์ 4 จำพวก ได้แก่ ติณราชสีห์ กาฬสิงหะ บัณฑุสุรมฤคินทร์ ไกรสรสิงหราช ว่าเป็น “จำพวกพาฬผรุสร้ายราวี” สรุปได้ดังนี้ (กรมศิลปากร, 2528, หน้า 45)

1. ติณราชสีห์ เป็นประเภทกินหญ้าเป็นอาหาร มีร่างกายใหญ่โตเท่าโคหนุ่ม มีวรรณะสีแดงหม่นดังขานกพิราบ

2. กาฬสิงหะ กินเนื้อเป็นอาหาร มีร่างกายใหญ่โตเท่าโคหนุ่ม มีวรรณะสีดำ

3. บัณฑุสุรมฤคินทร์ หรือ บัณฑุราชสีห์ กินเนื้อเป็นอาหาร มีร่างกายใหญ่โตเท่าโคหนุ่ม มีวรรณะสีเหลืองดังใบไม้เหลือง

4. ไกรสรสิงหราช หรือไกรสรสีหะ ถือเป็นราชสีห์ที่มีฤทธานุภาพมากที่สุด ตลอดทั้งศีรษะ ปาก เท้า จรดปลายหางมีสีแดงสดดุจทาไว้ด้วยครั่งละลายด้วยน้ำชาดหรคุณ ส่วนอื่นของร่างกายที่นอกเหนือจากนี้มีสีขาวประดุจสีสังข์ มีลายสีแดงพาด 3 แถวและเวียนวนรอบสะโพก 3 รอบ เหมือนมีช่างเขียนมาลงพู่กันไว้ มีแผงคอปกคลุมลงมาเหมือนดั่งสร้อยคอที่ทำจากผ้ารัตนกัมพล กินเนื้อเป็นอาหาร

กาฬสิงหะ ติณราชสีห์ ไกรสรสิงหราช

ภาพที่ 29-31 รายละเอียดภาพ สิงห์ หรือราชสีห์จากจิตรกรรมภาพสัตว์หิมพานต์ในสมุดไทยดำ
ที่เก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ
ที่มา : ยิ้ม ปัณฑยางกูร และคณะ, 2525, [ภาพถ่าย]

ภาพที่ 32 ราชสีห์ชนิดต่าง ๆ ในภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องไตรภูมิ บนผนังหุ้มกลองด้านทิศเหนือ ตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทไธศวรรย์ ศิลปะอยุธยาตอนปลาย ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2565, [ภาพถ่าย]

ทั้งนี้ ไกรสรสิงหราช ถือว่าเป็นราชสีห์ที่มีฤทธานุภาพมากที่สุด สามารถแผดเสียงคำรามได้ดังกึกก้องดุจฟ้าผ่า เมื่อสัตว์ธรรมดาได้ยินก็ตกใจกลัวจนสลบได้ทันที ยกเว้นเฉพาะช้างตระกูลต่าง ๆ ม้าพลาหก โคอุสุภราช พระโพธิสัตว์ และพระอรหันต์ที่บำเพ็ญพรตอยู่ในป่าหิมพานต์เท่านั้น ที่สามารถทนฟังเสียงของไกรสรสีหราชได้ ดังปรากฏรายละเอียดกล่าวไว้ในไตรภูมิพระร่วง ความว่า

“...ผิเมื่อไกรสรสีหะนั้นออกจากคูหาทองก็ดี คูหาแก้วก็ดี อันเป็นที่อยู่แห่งไกรสรสีหะนั้น ตนจิงไปยืนอยู่เหนือแผ่นศิลาเหลืองอันเรืองงามดั่งทองสิงคี สองตีนหลังเหยียบเพียงกันแลเหยียบสองตีนหน้า จิงขัดขนหลังนั้น และเหยียบสองตีนเบื้องหน้า จิงฟุบสองตีนลงแลยืนตัวขึ้น แล้วจิงกระทำเสียงออกดั่งเสียงฟ้าลั่น แล้วจิงสั่นขนฟุ้งในตนเสียแล้วจิงแต่งตนเดินไป แล่นไปมาดั่งลูกวัวแล่นนั้น เมื่อไกรสรสีหะนั้นเดินไปเดินมา ครั้นดูพลันงามนักดั่งผู้มีกำลัง แลถือดุ้นไฟแกว่งไปโดยกำลังเมื่อเดือนดับนั้นแล และเดินบ่ายไปบ่ายมาดังนั้น ก็ร้องด้วยเสียงอันแรง 3 คาบ แลเสียงนั้นไปไกลได้ 3 โยชน์แล แต่บรรดามีสัตว์ 2 ตีน 4 ตีน อยู่แห่งใด ๆ ก็ดี แลเสียงได้ยินเถิงใด ๆ กลัวมีตัวนั้นสั่นแลตกใจสลบอยู่บ่มิรู้สึกตนเลย เขาก็หนีจากที่นั้นสิ้นแล แต่ฝูงสัตว์ซึ่งว่าอยู่ในน้ำ (เมื่อได้ยินเสียง) ก็ดำลงไปถึงพื้นน้ำภายต่ำแลครางอยู่ ช้างสารอยู่ในป่าครั้นได้ยินกลัวแลร้องพ่ายในกลางป่า ผิมีช้างบ้านอันท่านผูกด้วยเชือกเหล็กอันหมั้นก็ดี เชือกหนังก็ดี ครั้งว่าได้ยินเสียงไกรสรสีหะนั้น ก็ดิ้นนักดั่งเชือกจะขาดออก ทั้งขี้เยี่ยวราดแลแล่นหนีไปสิ้น เว้นแต่ไกรสรสีหราชดั่งกันเอง (ช้างอาชาไนย) และฝูงม้าแก้วอันชื่อว่า พลาหกตระกูล (โคอุสุภอาชาไนย) และผู้มีบุญคือพระโพธิสัตว์แล อรหันตาขีณาสพเจ้า หากจะฟังเสียงไกรสรสีหะนั้นได้ไส้...อันว่าไกรสรสีหะนั้น มีกำลังนักหนา

ดังกล่าวมานี้แล แต่ติรัจฉาน 4 ตีนเท่าอย่านับ ช้างแก้วทั้งหลายอันจะให้ล่วงอากาศนั้น และจะยิ่งกว่าไกรสรสีหะนี้หาบ่มิได้เลย...” (กรมศิลปากร, 2528, หน้า 45-46)

ในส่วนของคติความเชื่อ สิงห์ หรือราชสีห์ ถือเป็นเจ้าป่า และเป็นใหญ่ในหมู่สัตว์ทั้งหลาย ดังนั้น สิงห์ หรือราชสีห์จึงถูกนำมาใช้ใช้เชิงสัญลักษณ์เพื่อเป็นตัวแทนของพลังอำนาจสูงสุดในการปกครอง ปรากฏอยู่ในหลากหลายอารยธรรมกระจายอยู่แทบทุกมุมโลก แม้กระทั่งตำนานและพงศาวดารเหนือของไทย ก็มีการกล่าวถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสิงห์ หรือราชสีห์อยู่มากมาย เช่น ตำนานพระนอนจักรสีห์ ตำนานเมืองนครราชสีมา เป็นต้น

หากพิจารณาองค์ประกอบเชิงประติมานของลาย สิงห์ หรือราชสีห์ ที่ปรากฏอยู่บนผ้าลายอย่างหมายเลขทะเบียน วยท. 56/2564 นั้น พบว่ามีรูปลักษณ์ที่ใกล้เคียงกับคำอธิบายลักษณะของไกรสรสิงหราช หรือไกรสรสีหะ โดยเฉพาะตรงส่วนที่มีการวาดลายก้นหอยบริเวณสะโพกและลำตัว และการวาดแผงคอลงมาคล้ายกับสร้อยคอ ซึ่งแม้ว่าจะมีรายละเอียดบางประการคล้ายกับราชสีห์อีก 2 ชนิดได้แก่ ติณราชสีห์ และกาฬสิงหะ ซึ่งมีลายก้นหอยเช่นกัน ตามที่ปรากฏในจิตรกรรมภาพสัตว์หิมพานต์ในสมุดไทยดำ ที่เก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ (ยิ้ม ปัณฑยางกูร และคณะ, 2525) แต่การลงสีพื้นเป็นหลักคือ “ใช้สีแดงดุจครั่ง” แตกต่างจากราชสีห์อีก 3 ชนิด ที่มีสีแดงหม่น สีดำ และสีเหลืองใบไม้ รวมไปถึงการที่ช่างเขียนลายผ้าต้องการถ่ายทอดกิริยาท่าทางอาการคำรามของราชสีห์ ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่าผู้ที่ออกแบบลวดลายบนผ้าลายอย่างผืนดังกล่าวนี้ มุ่งเน้นที่จะเลือกใช้ประติมานวิทยาให้ตรงตามคุณลักษณะของไกรสรสิงหราช หรือไกรสรสีหะ มาเป็นองค์ประกอบในการเขียนลาย เพื่อรองรับกับฐานานุศักดิ์ ผู้เป็นเจ้าของเดิมซึ่งน่าจะเป็นสมบัติของพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงที่เป็นบุรุษ

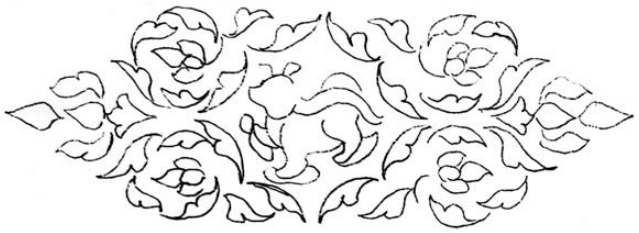
สัตว์ที่มีรูปร่างคล้ายสิงห์

ปรากฏอยู่ผ้าหมายเลขทะเบียน วยท. 73/2564 บริเวณเส้นขนาบประดับริมผ้า เป็นลายประกอบอยู่ในกรอบทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหรือที่เรียกว่ากรอบช่องกระจก ที่มีการตกแต่งด้วยเครือกระหนกให้มีความโค้งมน ตามความนิยมของงานช่างศิลปะไทย เขียนลายออกแบบให้เห็นเพียงเฉพาะด้านข้าง ในลักษณะภาพ 2 มิติ หันหน้าไปทิศทางซ้าย ทำท่าในลักษณะกึ่งคู้กึ่งเดิน ปากค่อนข้างแหลมไม่อ้าปาก บนศีรษะมีกิ่งยื่นออกมาคล้ายเขา หรือหู บริเวณคอไม่ปรากฏแผงขนแต่วาดเป็นแถบเล็ก ๆ สีขาวคล้ายกับสร้อย หลังคอมีติ่งเล็กๆยื่นออกมาซึ่งน่าจะตั้งใจวาดให้เป็นเส้นกระหนก ขาคู่ด้านหน้ายกขึ้นข้างหนึ่ง ส่วนขาคู่หลังวางตำแหน่งปกติ แต่ยกส่วนสะโพกและบั้นท้ายให้มีลักษณะนูนขึ้น เท้าทั้งสี่ไม่ปรากฏกรงเล็บแต่มีการปาดเส้นสีขาวให้เป็นแถบแผงขนคล้ายกับขนนก ส่วนที่ว่างบริเวณลำตัวมีพื้นสีแดงเข้ม บนแนวหลังตั้งแต่แผงคอลงไปตลอดจนถึงปลายหาง วาดเป็นแถบพู่ขนคล้ายกับขนนก

จากลักษณะทางประติมานวิทยาของสัตว์หิมพานต์ชนิดนี้ พบว่ามีลักษณะการเขียนลวดลายลักษณะคล้ายกับลายสิงห์ หรือราชสีห์ บนผ้าลายอย่าง หมายเลขทะเบียน วยท. 56/2564 แต่เนื่องจากพื้นที่บริเวณเส้นขนาบมีค่อนข้างจำกัด จึงส่งผลทำให้ช่างเขียนลายไม่สามารถใส่รายละเอียดได้มากเหมือนกับการเขียนลายบนพื้นที่ขนาดใหญ่ หากเมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับสัตว์หิมพานต์ในกลุ่มอื่น ๆ พบว่ามีลักษณะใกล้เคียงกันกับสัตว์หิมพานต์ 2 ชนิด คือ โต หรือโตพิน และกิหมี

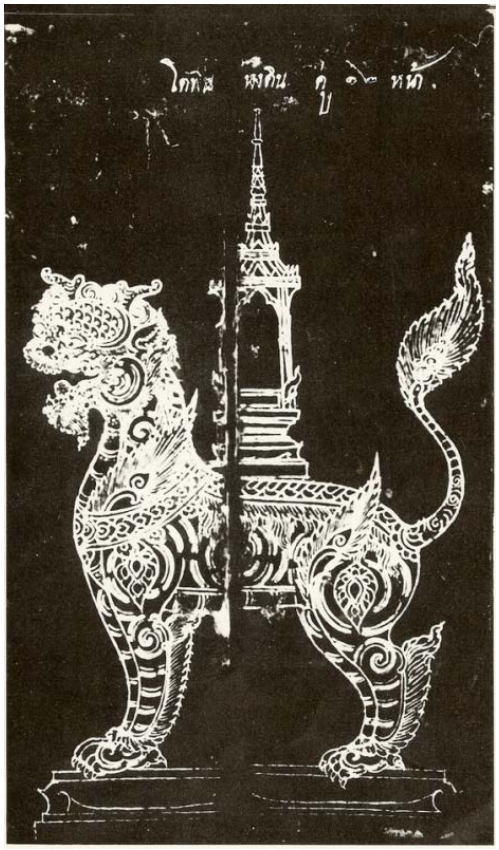

ภาพที่ 33-35 รายละเอียดภาพ สัตว์ที่มีรูปร่างคล้ายสิงห์
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564,
[ภาพถ่าย] และ อานนท์ แซ่แต้, 2564, [ภาพลายเส้น]

ภาพที่ 36 ประติมากรรมรูปกิหมี โดยคณะช่างจาก
สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร ประดับพระเมรุ
ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้า
ภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี
ที่มา : กรมศิลปากร, 2555, [ภาพถ่าย]

โต หรือ โตพิน

กิหมี

ภาพที่ 37-38 รายละเอียดภาพ สิงห์ หรือราชสีห์จากจิตรกรรมภาพสัตว์หิมพานต์ในสมุดไทยดำที่เก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ
ที่มา : ยิ้ม ปัณฑยางกูร และคณะ, 2525, [ภาพถ่าย]

ภาพที่ 39-40 ภาพ “โต” บนตู้พระธรรมลายรดน้ำสมัยกรุงศรีอยุธยา จิตรกรรมสกุลช่างวัดเชิงหวาย
ที่มา : วาด เล่น ๆ กับ จิด-ตระ-ธานี https://www.jitdrathanee.com/Learning/khru/A04.htm, 2565, [ภาพถ่าย]

ภาพที่ 41 ภาพจิตรกรรมรูป “โต”
ประดับบานหน้าต่างตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์
วัดพุทไธศวรรย์ ศิลปะอยุธยาตอนปลาย
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2565, [ภาพถ่าย]

จากคำอธิบายในสมุดภาพร่างสัตว์หิมพานต์สมัยรัตนโกสินทร์ กล่าวว่า “โต” มีลักษณะตัวเป็นสิงห์สีหงดิน หัวเป็นสิงโตมีเขา สันนิษฐานว่าน่าจะได้เค้ามาจากสัตว์ที่ใช้ในการแสดงของลาวและไทใหญ่ ส่วน “กิหมี” รูปร่างคล้ายกับสุนัข ตัวสีเหลือง มีเคราและขนคอ หางเป็นพวง (สมบัติ พลายน้อย, 2552, หน้า 22-26) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงการนำลักษณะสัตว์หิมพานต์ทั้ง 2 ชนิด มาใช้ประโยชน์ในทางศิลปกรรมนั้นพบว่า “โต” เป็นที่นิยมในทางศิลปะมากกว่า โดยพบหลักฐานในงานศิลปะตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น ลวดลายที่ปรากฏบนตู้พระธรรมวัดเชิงหวาย หรือภาพจิตรกรรมบนตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทไธศวรรย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น นอกจากนี้ การลงสีพื้นเป็นหลักบนตัวสัตว์หิมพานต์โดยใช้สีโทนแดงบนผ้าลายอย่าง แทนความใกล้เคียงกับสี “หงดิน” ซึ่งจัดเป็นสีวรรณะอุ่น มีลักษณะสีแดงเจือขาวจนมีสีแดงส้มระเรื่อ ประกอบกับลักษณะทางประติมานวิทยาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยเฉพาะการปรากฏ“เขา” บนศีรษะ จึงสันนิษฐานว่า ลวดลายสัตว์ที่มีรูปร่างคล้ายสิงห์ ที่ปรากฏอยู่ผ้าหมายเลขทะเบียน วยท. 73/2564 น่าจะหมายถึง “โต” หรือ “โตพิน” ตามที่ปรากฏชื่อในจิตรกรรมภาพสัตว์หิมพานต์ในสมุดไทยดำ

กินนรี หรือ นกอรหัน

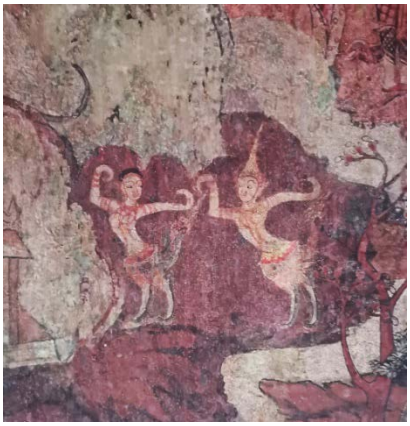
ปรากฏอยู่ผ้าหมายเลขทะเบียน วยท. 73/2564 บริเวณเส้นขนาบประดับริมผ้า เป็นลายประกอบอยู่ในกรอบทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหรือที่เรียกว่ากรอบช่องกระจก มีการตกแต่งด้วยเครือกระหนกให้มีความโค้งมน ถมพื้นด้านหลังด้วยสีดำ ตัวของสัตว์หิมพานต์วาดเป็นรูปบุคคลในลักษณะ 2 มิติ หันหน้าและลำตัวตรง ใบหน้ารูปไข่ ปรากฏการเติมรูปตา จมูก และปาก ใบหูมีขนาดใหญ่ผิดธรรมชาติ ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นส่วนกรรเจียกจอนของชฎา แขนทั้งสองข้างหักศอกเข้าหาตัว บริเวณหลังแขนมีการวาดรูปปีก รวมถึงตั้งแต่ช่วงเอวลงมาถึงสะโพก วาดเป็นลักษณะขนนก คล้ายกับประติมานวิทยาของรูปครุฑบนผ้าลายอย่างหมายเลขทะเบียน วยท. 73/2564 บริเวณลำตัวไม่สวมเสื้อหรือเครื่องประดับอื่น ๆ แต่มีการวาดภาพถัน (นม) ทั้งสองข้างเพื่อบ่งบอกว่าเป็นเพศหญิง ขาทั้งสองเหยียดงอไปทางด้านหลังลักษณะคล้ายกับท่าเหาะของเทวดาในจิตรกรรมไทย

ภาพที่ 42-44 รายละเอียดภาพกินรีหรือนกอรหัน
ที่มา : บัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดย่านอ่างทอง, 2564, [ภาพถ่าย]
และ อานนท์ แซ่แต้, 2564, [ภาพลายเส้น]

ภาพที่ 45 ภาพจิตรกรรมกินนร และกินรี บนผนังสกัดด้านทิศเหนือของตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทไธศวรรย์ ศิลปะอยุธยาตอนปลาย
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2565, [ภาพถ่าย]

แม้ลวดลายสัตว์หิมพานต์ที่อยู่บนผ้าลายอย่างผืนนี้ เป็นงานเขียนลายที่ค่อนข้างหยาบ มีรายละเอียดไม่ค่อยชัดเจน แต่ก็มีลักษณะความเป็น “สัตว์ทวิบาท” หรือสัตว์สองเท้าประเภทสัตว์ปีกมีหน้าเป็นมนุษย์ ซึ่งในความนิยมนำมาใช้งานเขียนภาพแบบจิตรกรรมไทยนั้น มีอยู่ 2 ชนิดได้แก่ กินนร-กินรี และนกอรหัน

ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้อธิบายคำว่า “กินนร” และ “นกอรหัน” ไว้ดังนี้ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554)

กินนร น. อมนุษย์ในนิยาย มี 2 ชนิด ชนิดหนึ่งเป็นครึ่งคนครึ่งนก ท่อนบนเป็นคน ท่อนล่างเป็นนก อีกชนิดหนึ่งมีรูปร่างเหมือนคน เมื่อจะไปไหนมาไหน ก็ใส่ปีกใส่หางบินไป.

อรหัน น. ชื่อสัตว์ในนิยาย มี 2 เท้า มีปีกคล้ายนก หัวคล้ายหัวคน. ฝ.

ภาพที่ 46-47 ภาพจิตรกรรมกินรี บนบานหน้าต่างของตำหนักพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทไธศวรรย์ ศิลปะอยุธยาตอนปลาย
ที่มา : ปัทพงษ์ ชื่นบุญ, 2565, [ภาพถ่าย]

กล่าวกันว่า กินนร-กินรี เป็นสัตว์หิมพานต์ที่มีความพิเศษแตกต่างไปจากสัตว์หิมพานต์โดยทั่วไป เพราะเป็นเครือญาติกับคนธรรพ์ จึงมีลักษณะกึ่งมนุษย์กึ่งนก กินนร ใช้เรียกสำหรับเพศชาย ส่วน กินรี เป็นเพศหญิง อาศัยอยู่ในเมืองที่ทำจากเงินและทองที่เชิงเขาไกรลาส คล้ายกับสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บางตำราก็กล่าวว่า นักสิทธิ์ คนธรรพ์ กินนร อาศัยอยู่รวมกัน ณ บริเวณเชิงเขาพระสุเมรุ (สมบัติ พลายน้อย, 2552, หน้า 71) มีปกรณัมที่นิยมจากเรื่องราวในชาดกเกี่ยวข้องกับ กินนร-กินรี และเป็นที่คุ้นเคยกันอย่างดี 2 เรื่อง ได้แก่ จันทกินรีชาดก และ มโนราห์นิบาตชาดก โดยเฉพาะมโนราห์นิบาตที่ส่วนใหญ่รู้จักกันในเรื่อง “พระสุธน-มโนราห์”นั้น มีการนำไปแต่งวรรณกรรมที่หลากลายสำนวน ปรากฏในหลายประเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงจีน และญี่ปุ่น ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะอธิบายคล้ายกันว่า รูปลักษณ์ของนางมโนราห์ซึ่งเป็นกินรีนั้น โดยส่วนใหญ่ลักษณะคล้ายกับมนุษย์ทุกประการ เวลาจะเดินทางก็จะนำปีกและหางมาใส่ หรือในสำนวนนิทานของประเทศอื่นๆ ก็กล่าวว่านำผ้าทิพย์วิเศษมาใช้สำหรับเหาะไปในอากาศ (สมบัติ พลายน้อย, 2552, หน้า 77) ดังนั้น จึงสันนิษฐานว่า รูปลักษณ์ของกินนร-กินรี ที่ช่างศิลปะนิยมนำมาใช้ในงานศิลปกรรมไทย คงถูกจินตนาการแปลงจากความเป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมคือ มีลักษณะเป็นครึ่งคนครึ่งนก และเป็นลักษณะมนุษย์ทั้งตัวแต่ใส่ปีกและหาง ตามคำอธิบายในวรรณกรรมเช่น มโนราห์นิบาตชาดก หรือในไตรภูมิพระร่วง

ภาพที่ 48 งานแกะสลักไม้นูนต่ำเป็นรูปนกที่มีศีรษะเป็นมนุษย์ที่บริเวณทางขึ้นหอเขียนวังสวนผักกาด ศิลปะอยุธยาตอนปลาย
ที่มา : สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2559, [ภาพถ่าย]

ส่วนนกอรหัน (ออระหัน) ซึ่งเป็นสัตว์หิมพานต์อีกประเภทหนึ่ง ไม่พบหลักฐานชัดเจนว่า เริ่มได้รับความนิยมเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อไหร่ แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นที่รู้จักกันแล้วในงานช่างศิลปะไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะมีการพบงานแกะสลักไม้นูนต่ำเป็นรูปนกที่มีศีรษะเป็นมนุษย์ที่หอเขียนวังสวนผักกาด ซึ่งได้ผาติกรรมมาจากวัดบ้านกลิ้ง อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นงานศิลปกรรมในสมัยอยุธยาตอนปลาย สันนิษฐานกันว่าอยู่ในช่วงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อย่างไรก็ตามคำว่า “อรหัน” ก็ไม่มีความหมายที่เด่นชัด สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงได้ทรงมีวินิจฉัยว่า

> *“รูปมนุษย์มีปีกที่เรียกกันว่าตัว ‘อรหัน’ นั้น... เคยสังเกตเห็นชอบเขียนในลวดลายและทำรูปภาพตัวเช่นนั้นมาตั้งแต่รัชกาลที่ 2 ก่อนนั้นขึ้นไปไม่เห็นทำคิดว่าสมัยนั้นเป็นสมัยชอบเปลี่ยนแปลงแผลงลวดลายไปต่างๆ และชอบเอาลายฝรั่งมาใช้ น่าจะมาแต่รูปเทวดาเด็กๆ ของฝรั่งที่เรียกว่า CHERUB ดอกกระมัง ใคร่จะเดาว่าได้ชื่อมาจากโปรตุเกส เรียกเสียงคล้ายๆ กันว่า อรหันต์ จึงเลยกลายมาเป็นอรหัน” (ศิลปวัฒนธรรม, 2564)*

ภาพที่ 49 ภาพจิตรกรรมรูปนกอรหัน จากวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร ศิลปะรัตนโกสินทร์
ที่มา : https://twitter.com/chanicha_jj/status/1365313913957486596/photo/1 , 2565, [ภาพถ่าย]

สัตว์ที่มีลักษณะเป็นนกหน้าคนคล้ายกับนกอรหัน ยังพบในตำนานโบราณของต่างชาติด้วย เช่น ในมหากาพย์โอดีสซีย์ของกรีก-โรมัน ได้อธิบายถึงสัตว์ประหลาดที่มีนามว่า “ไซเรน” มีลักษณะของสัตว์ผสม 3 อย่างคือ เป็นสตรีที่มีความงดงามคล้ายนางเงือก มีขาเป็นครีบปลา มีปีก และมีเสียงเหมือนนกที่ไพเราะจนสามารถสะกดจิตให้มนุษย์ทำตามในสิ่งที่ตนเองต้องการ (Muzika, 2565) ส่วนปกรณัมของอินเดียยุคพระเวทย์เรื่อง พินทุทัตต์ ได้กล่าวว่า พระภูเตศวรซึ่งเป็นอีกพระนามหนึ่งของพระศิวะเพราะมีภูติผีเป็นบริวารในยามที่พระองค์เสด็จมาประทับในป่าช้า หนึ่งในบริวารของพระภูเตศวรคือ นกหน้าคนที่มีเพศเป็นสตรีที่มีความดุร้ายและสามารถเนรมิตเวทย์มนต์ทำร้ายมนุษย์ได้ โดยในเรื่องดังกล่าว ภูติ

นกหน้าคนหมายปองทำร้ายกษัตริย์ผู้มีนามว่าเจ้าชายสุรเสนถึง 3 ครั้ง แต่พินทุทัตต์ซึ่งเป็นสหายของเจ้าชายสุรเสนแอบได้ยินเสียงสนทนาของเหล่าภูตินกหน้าคน จึงรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าและสามารถแก้ไขให้เจ้าชายสุรเสนรอดพ้นจากอันตรายทั้ง 3 ครั้ง (ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา, 2563, หน้า 873-880) ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่า นกอรหัน น่าจะเป็นรูปแบบของศิลปะจากทางตะวันตกที่เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบประติมานวิทยาของกินนร-กินรี และ นกอรหัน จะเห็นได้ว่าลวดลายรูปสตรี มีร่างเป็นมนุษย์แต่มีปีกเหมือนนก ที่ปรากฏบนผ้าลายอย่างหมายเลขทะเบียน วยท. 73/2564 ช่างเขียนลายมีความตั้งใจในการเขียนให้ใกล้เคียงกับลักษณะทางประติมานวิทยาของกินรีซึ่งมีความเป็นกึ่งเทพกึ่งสัตว์หิมพานต์มากกว่าลักษณะทางประติมานวิทยาของนกอรหัน แต่เนื่องจากบริบทของผ้าลายอย่างผืนนี้ น่าจะเป็นการส่งไปให้ช่างทางอินเดียเขียนลายโดยใช้เทคนิคการขีดโครงเส้นลายด้วยขี้ผึ้งก่อนนำไปลงสี ซึ่งต้องอาศัยความรวดเร็วในการทำงาน รวมถึงความไม่ถนัดในงานจิตรกรรมแบบไทย จึงส่งผลทำให้ช่างไม่สามารถลงรายละเอียดได้ชัดเจนเหมือนภาพกินรีในงานจิตรกรรมไทยอื่น ๆ เช่น การวาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือการเขียนลายรดน้ำ เป็นต้น

สรุป

การปรากฏของประติมานวิทยารูปสัตว์หิมพานต์บนผ้าห่อคัมภีร์กลุ่มผ้าลายอย่างของวัดย่านอ่างทอง (จุฬาโลก) แห่งนี้ ราชสำนักสยามได้กำหนดรูปแบบรวมถึงการออกแบบลวดลายไว้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับฐานานุศักดิ์ของผู้ที่จะต้องนำผ้าลายอย่างไปใช้ ก่อนที่จะส่งไปให้ช่างอินเดียเขียนลายในขั้นตอนต่อไป นอกจากนี้ภาพของสัตว์หิมพานต์ยังสะท้อนไปถึงแนวความคิดเกี่ยวกับคติไตรภูมิ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องเขาพระสุเมรุในฐานะศูนย์กลางของจักรวาลที่มีป่าหิมพานต์อยู่เบื้องล่าง เหนือขึ้นไปด้านบนเป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แนวความคิดนี้ปรากฏออกมาอย่างเด่นชัดตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ ที่จิตรกรมักผนวกเรื่องราวของดาวดึงส์เข้ากับคติในไตรภูมิซึ่งเป็นลักษณะของนามธรรมและอุดมคติ ให้ออกมาในรูปแบบงานศิลปกรรม เช่น กำหนดพื้นที่เขียนภาพไว้บนผนังด้านหลังพระประธานในพระอุโบสถและวิหาร รวมถึงปรากฏในงานศิลปกรรมแขนงอื่น ๆ ตลอดจนถึงการสร้างสรรค์ศิลปะบนผืนผ้าที่มีการออกแบบลวดลายโดยเฉพาะสำหรับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ที่เรียกว่า ผ้าลายอย่าง การใช้รูปสัตว์หิมพานต์มาประดับบนผืนผ้า จึงน่าจะเป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญสูงสุดของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นดั่งสมมติเทพ เช่นเดียวกับพระอินทร์ผู้เป็นจอมเทพที่ประทับอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ซึ่งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุอันเป็นศูนย์กลางของจักรวาล รวมไปจนถึงพระบรมวงศานุวงศ์ในฐานะสมมติเทพตามลำดับฐานานุศักดิ์ด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. (2545). **ผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.**กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

_____. (2528). **วรรณกรรมสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.

จารุภรณ์ ศรีจันทร์. (2561). **การเขียนผ้าลายอย่าง ในจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยทิศ กรุงเทพมหานคร เพื่อการอนุรักษ์โดยจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ณัฏฐภัทร จันทวิช. (2545). **ผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.

ดลมงคล ประพัทธ์สุรพงศ์. **สัมภาษณ์**. 23 สิงหาคม 2565.

นรินทร์ แก้วมีศรี. (2538). **วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวัดสุขศึกษาในชุมชนชนบท .** มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

นิติกาญจน์ ธรรมสัญญาศักดิ์. (2561). **การศึกษาผ้าลายอย่างโบราณสำหรับออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประกอบ**

การแต่งกายสตรีด้วยเทคนิคการพิมพ์ระบบดิจิทัลพริ้นต์ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. (2561). **ผ้าลายใยสยาม**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด.

ฝ่ายวิชาการสำนักพิมพ์ดวงแก้ว. (2547). **มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

ยิ้ม ปัณฑยางกูร และคณะ. (2525). **ภาพสัตว์หิมพานต์จากสมุดไทยดำของหอสมุดแห่งชาติ.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2559). **พจนานุกรมผ้าและเครื่องถักทอ**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา,ศ.ดร. (2563). **ภารตนิยาย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำผาง.

สถาบันไทยคดีศึกษา.(2556). **ผ้าห่อคัมภีร์ในพิพิธภัณฑ์พระพุทธวิถีนายก.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมบัติ พลายน้อย. (2552). **สัตว์หิมพานต์.** กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

สิทธิชัย สมานชาติ. (2564). **ผ้าอยุธยา - ผ้าลายอย่าง : มรดกศิลป์กรุงศรีอยุธยา**. พระนครศรีอยุธยา : คณะกรรมการส่งเสริมกิจการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สถาบันอยุธยาศึกษา พระนครศรีอยุธยา สภาวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

องค์การค้าคุรุสภา. (2518). **มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์องค์การค้าคุรุสภา.

ชุมชนคลองตะเคียน ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สาธิยา รื่นชล
นักวิชาการศึกษา สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ในฐานะหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินการจัดทำโครงการประกาศย่านชุมชนเก่าเป็นมรดกจังหวัด ตามนโยบายและยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านชุมชนเก่าของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) โดยคณะทำงานได้ทำการสำรวจและลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลย่านชุมชนเก่า : ชุมชนคลองตะเคียน ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีรายละเอียดในการศึกษาข้อมูลย่านชุมชนเก่า ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนคลองตะเคียน

ชุมชนคลองตะเคียน ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ชุมชนแห่งนี้มี “คลองตะเคียน” ซึ่งเป็นคลองประวัติศาสตร์ไหลผ่านกลางชุมชน จากคำบอกเล่าของชาวชุมชนทำให้ทราบว่าลำคลองแห่งนี้ในอดีตเป็นคลองที่มีขนาดใหญ่ มีต้นตะเคียนขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้คนในอดีตเรียกลำคลองเส้นนี้ว่า “คลองตะเคียน”

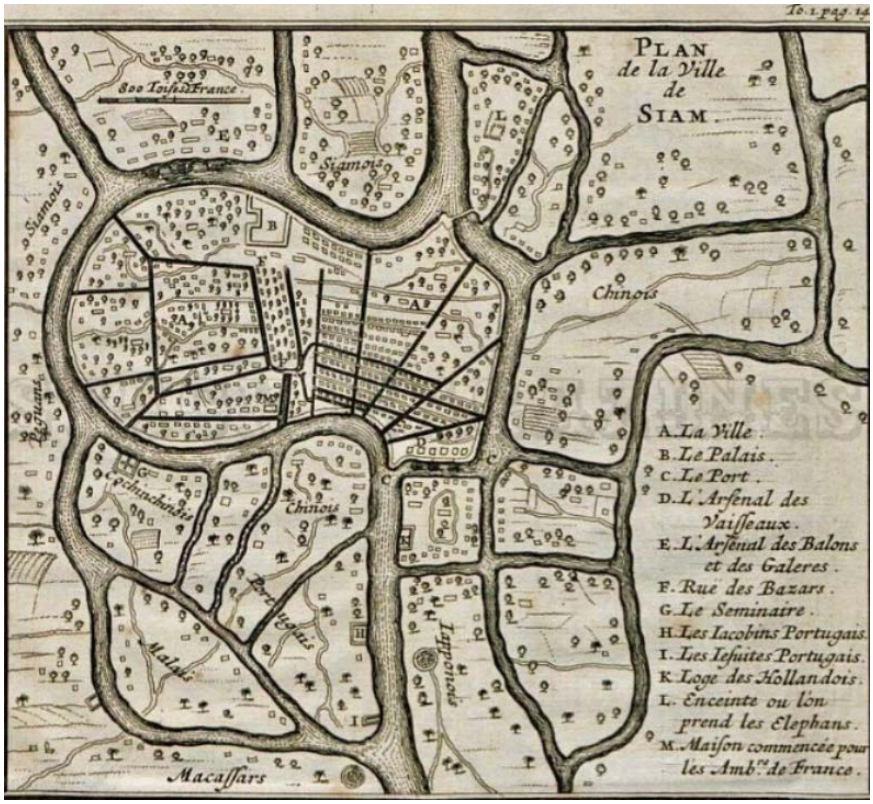
“คลองตะเคียน” มีชื่อปรากฏในประวัติศาสตร์ไว้หลากหลาย เช่น คลองขุนละครไชย คลองปท่าคูจาม นอกจากนี้ในบันทึกชาวต่างชาติยังเรียกคลองเส้นนี้ว่า คลองน้ำยาหรือคลองปลาเห็ด ส่วนในแผนที่ชาวต่างชาติเรียก “คลองคูจาม” ในอดีตคลองเส้นนี้เป็นคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาจากบริเวณเหนือวัดนักบุญยอแซฟ และไหลไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศใต้บริเวณเหนือของมัสยิดตะเกี่ยโยคิณราชมิจจินจาสยาม

ภายหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ชุมชนแห่งนี้ได้ถูกเผาทำลาย ทำให้ชาวมุสลิมที่ยังมีชีวิตอยู่หลบหนีเข้าไปอาศัยอยู่ที่อื่นเป็นการชั่วคราว เมื่อบ้านเมืองสงบสุขจึงได้กลับมาตั้งบ้านเรือนอยู่กรุงศรีอยุธยาดังเดิม

นอกจากนี้ ยังปรากฏชื่อคลองตะเคียนในนิราศพระบาท ของสุนทรภู่ ไว้ตอนหนึ่งว่า

“...ไม่เคยตายเขาบ่ายนาวาล่อง *เข้าในคลองตะเคียนให้โหยหา*
ระยะย่านบ้านช่องในคลองมา *ล้วนภาษาพวกแขกตะนีอึง*
ดูหน้าตาก็ไม่น่าจะชมชื่น *พี่แข็งขืนอารมณ์ทำก้มขึง*
ที่เพื่อนเราร้องหยอกมันออกอึง *จนเรือถึงปากช่องคลองตะเคียน...”*

(นิราศพระบาท, สุนทรภู่)

ภาพที่ 1 แผนที่กรุงศรีอยุธยาในจดหมายเหตุเดอลา ลูแบร์ ฉบับพิมพ์ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์
ที่มา : ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช, 2549

จากการศึกษาแผนที่ของชาวต่างชาติที่เข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการระบุชื่อ“คลองคูจาม” ตรงบริเวณตำแหน่งที่ตั้งของคลองตะเคียน ทำให้สามารถยืนยันได้ว่าคลองเส้นนี้เป็นคลองเส้นเดียวกัน ซึ่งคำว่า “คูจาม” หรือ “ปทาคูจาม” ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ปทาคูจาม ความว่า

“...สมเด็จพญารามเจ้าพิโรธเจ้าเสนาบดีถึงกับรับสั่งให้จับกุม แต่เจ้าเสนาบดีหนีรอดไปอยู่ฟาก ปท่าคูจาม แล้วกราบทูลเชิญสมเด็จพระอินทราชาผู้ครองเมืองสุพรรณบุรีเข้ายึดกรุงศรีอยุธยา ยึดกรุงศรีอยุธยา เมื่อสมเด็จพระอินทราชาเสด็จถึง เจ้าเสนาบดีก็เข้าปล้นพระนครศรีอยุธยา แล้วได้ทูลเชิญสมเด็จพระอินทราชา ขึ้นเสวยราชสมบัติ ส่วนสมเด็จพญารามเจ้าโปรดให้ไปกินเมืองปทาคูจาม”

คำว่า “ปท่าคูจาม” สามารถแบ่งคำออกเป็น 2 ส่วน คือคำว่า “ปท่า” ซึ่งกร่อนมาจากคำว่า “ปละท่า” หมายถึง ฝั่งโน้น, คนละฝั่ง หรือฟากข้างโน้น ส่วนคำว่า “คูจาม” คือ คูน้ำที่แสดงขอบเขตของเวียงที่มีพวกแขกจามตั้งบ้านเรือนอยู่ (สุจิตต์ วงษ์เทศน์, 2559) จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์จึงสามารถสันนิษฐานได้ว่าผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณนี้คือ “กลุ่มแขกจาม” ภายหลังชาวมุสลิมแขกจามได้เข้ามามีบทบาททางการค้าและช่วยเหลือราชการในบทบาท “อาสาจาม” และได้มีการสร้าง “จามะมัสยิด” ซึ่งหมายถึง “มัสยิดของชนชาติจาม” ขึ้น บริเวณคลองตะเคียนล่าง (คลองปท่าคูจามด้านทิศใต้) จนถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งเป็นช่วงท่านเฉกอะหมัดหรือเจ้าพระยาบวรราชนายกเข้ามามีบทบาททาง

ราชสำนักแห่งกรุงศรีอยุธยา จามะมัสยิดแห่งนี้จึงถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “สุเหล่ากุฎีเจ้าเซ็น” ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวปรากฏชื่อ “มัสยิดกะดีย์เติกกี้” (มัสยิดกุฎีตะเกี่ย) ขึ้นบริเวณใกล้กับ “สุเหล่ากุฎีเจ้าเซ็น” ครั้งในคราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคมายังบริเวณคลองตะเคียนล่างและทรงเสด็จเยี่ยมราษฎร์ ได้มีการพระราชทานชื่อมัสยิดทั้ง 2 แห่งนี้ใหม่ โดย “สุเหล่ากุฎีเจ้าเซ็น” เปลี่ยนเป็น “มัสยิดกุฎีช่อฟ้า” และ “มัสยิดกะดีย์เติกกี้” เปลี่ยนเป็น “มัสยิดตะเกี่ย โยคิณราชมิสจินจาสยาม

2. ชาวมุสลิมที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณคลองตะเคียน

ประกอบไปด้วยกลุ่มต่างๆ ดังนี้

- กลุ่มแขกจาม เป็นกลุ่มที่พูดตระกูลภาษาชวา-มลายู มีความชำนาญในการเดินเรือเลียบชายฝั่งและข้ามถึงหมู่เกาะ เดิมอาศัยอยู่ในอาณาจักรจามปาซึ่งอยู่ในเขตเวียดนามตอนกลาง-ใต้ เดิมนับถือศาสนาฮินดู-พุทธ ภายหลังเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการตั้งกรมอาสาจาม โดยระบุไว้ในกฎมณเฑียรบาลว่า มีตำแหน่งพระราชวังสัน ถือศักดินา 2000 ไร่ ชาวจามนอกจากชำนาญการเดินเรือแล้วยังมีความสามารถในการเป็นล่ามติดต่อค้าขายกับพ่อค้ากลุ่มมุสลิม จึงทำให้ใกล้ชิดกับราชสำนักเป็นอย่างมาก

- กลุ่มแขกมักกะสัน เป็นกลุ่มชนจากเมืองมากัสซาร์ ในเกาะซิลิเบส ประเทศอินโดนีเซีย ในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กลุ่มมักกะสันได้ก่อกบฏเพื่อต่อต้านสมเด็จพระนารายณ์ฯ ออกญาวิชาเยนทร์และศาสนาคริสต์ โดยมีกลุ่มขุนนางไทยเป็นผู้หนุนหลัง เพื่อต้องการยกพระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ขึ้นเป็นกษัตริย์แทน แต่การก่อการกบฏรั่วไหลเสียก่อน ทำให้ออกญาวิชาเยนทร์นำกำลังทหารจำนวน 1,500 คน ทำการปราบกบฏแขกมักกะสันที่มีจำนวนคนมากกว่า 100 คน และมีเพียงกริชเป็นอาวุธที่ใช้ในการต่อสู้ ถูกสังหารด้วยการฆ่าและเผาทำลายหมู่บ้านมักกะสันทิ้งอย่างราบคาบ ทำให้ชาวฝรั่งเศสกล่าวถึงความใจกล้าบ้าบิ่น ดุร้ายไม่กลัวความตาย พร้อมที่จะสู้จนตายของกลุ่มมักกะสัน

- แขกมลายูหรือแขกตานี นับเป็นกลุ่มมุสลิมกลุ่มใหญ่ที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยบริเวณคลองตะเคียน ชาวมลายูกลุ่มนี้เคยอาศัยอยู่ในรัฐเขตคาบสมุทรมลายู ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายอำนาจทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยา มีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราช เช่น รัฐปัตตานีและรัฐเคดะห์ (ไทรบุรี) ชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยา มีทั้งพวกที่เป็นพ่อค้าและพวกทาส ดังปรากฏอยู่ในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม (เอกสารหอหลวง, หน้า 7) และในหนังสือ “The Suma Oriental” ของโตเม ปิเรส ระบุว่าพ่อค้าปัตตานี เคดะห์ กลันตัน ตรังกานู ค้าขายกับจีนและพวกมัวร์โดยผ่านสยาม นอกจากนี้ยังได้ระบุว่าสินค้าจากมะละกาที่เข้ามาค้าขายในสยามประกอบด้วย ทาสหญิงและทาสชาย แสดงว่าพวกมลายูส่วนหนึ่งคงถูกขายเป็นทาส เพื่อนำมาใช้แรงงานในสยามตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น นอกจากการค้าขายทาสแล้วยังมีการนำสินค้าจากบ้านเมืองของตนเองมาจอดเรือขายที่ปากคลองตะเคียน

เดิมทีเดียวคำว่า “แขก” จำกัดความให้ใช้เรียกชนชาติต่างๆ ทางตะวันตกของสยามประเทศที่เป็นชาวอินเดีย อิหร่าน อาหรับ หรือกลุ่มที่มาจากเอเชียกลาง ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนชนชาติอื่นๆ ที่อยู่ทางตะวันตกที่ไม่ใช่พวกฝรั่งหรือพวกแขกที่นับถือศาสนาอิสลามก็เรียกว่าแขกได้โดยอนุโลม เช่น แขกฮินดู เป็นต้น ภายหลังชนชาติมลายู ก็เรียกว่าแขกไปด้วย (จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, 2546 หน้า 3)

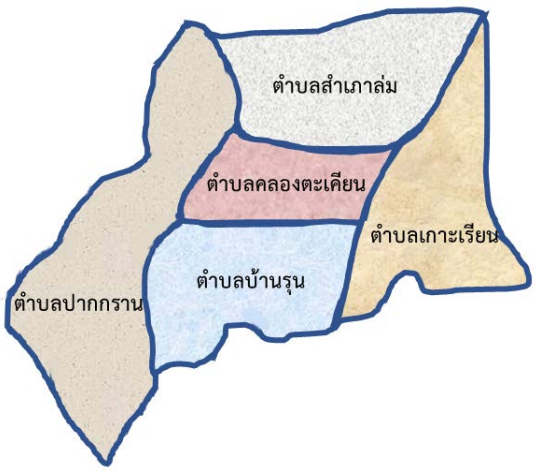
นอกจากนี้ชาวสยามใช้คำว่า “แขก” ในความหมายของคนแปลกถิ่น ต่อมาก็ใช้เรียกกลุ่มประชาชาติที่มาจากฝั่งตะวันตกซึ่งไม่ใช่พวกฝรั่ง (สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2512–2513, หน้า 2272–2273) หากต้องการแบ่งพวกก็จะเพิ่มซึ่งถิ่นฐาน เชื้อชาติ หรือลัทธิ ศาสนาที่นับถือต่อท้ายคำว่า “แขก” เพื่อแบ่งประเภท เช่น แขกจาม (เชื้อชาติ) แขกชวา แขกเมืองโคระส่าน (สถานที่) และแขกเจ้าเซ็น (ลัทธิศาสนา) เป็นต้น

ชาวมุสลิมเหล่านี้เข้ามาทำการค้ากับทางราชสำนักกรุงศรีอยุธยา โดยพ่อค้าบางกลุ่มใช้กรุงศรีอยุธยา เป็นที่พักชั่วคราวเพื่อรอลมมรสุมที่เหมาะสมในการเดินเรือไปค้าขายต่อยังเมืองท่าแห่งอื่น หรือกลับไปยังประเทศของตน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในกรุงศรีอยุธยาแบบถาวร และเมื่อเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเป็นระยะเวลานาน บรรดาพ่อค้ามุสลิมกลุ่มต่างๆ ก็เข้ามารับราชการในราชสำนักกรุงศรีอยุธยาทั้งด้านการทหารและด้านพลเรือน

3. สถานภาพปัจจุบันของชุมชนคลองตะเคียน

ในพื้นที่บริเวณชุมชนคลองตะเคียนไม่ได้มีเฉพาะชาวมุสลิมเข้ามาอยู่อาศัย แต่เป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันกับชาวกรุงศรีอยุธยาที่นับถือศาสนาพุทธ จึงทำให้พื้นที่บริเวณชุมชนคลองตะเคียน ปรากฏวัดทางพุทธศาสนา อยู่หลายแห่ง เช่น วัดเทพชุมพล (วัดเชตุพลหรือวัดท้องคุ้ง) วัดโคกแขก (วัดกิ่งคลองตะเคียน หรือวัดโคกจินดาราม) การอยู่อาศัยของชาวชุมชนที่มีความต่างทางด้านเชื้อชาติ ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม ไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง แต่กลับเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อที่จะได้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ชุมชนคลองตะเคียน ตั้งอยู่ในตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ทางทิศใต้นอกเกาะเมืองอยุธยา มีพื้นที่ทั้งหมดจำนวน 4,487 ไร่ (วริฐา ทองไทย, 2557). ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำเจ้าพระยาและลำคลองตะเคียนไหลผ่าน โดยชุมชนคลองตะเคียนมีอาณาเขตด้านทิศตะวันออกจรดแม่น้ำเจ้าพระยา (ตำบลเกาะเรียน) ทิศเหนือจรดตำบลสำเภาล่ม ทิศตะวันตกจรดตำบลปากกรานและทิศใต้จรดตำบลบ้านรุน

ภาพที่ 2 พื้นที่เขตติดต่อชุมชนคลองตะเคียน
ที่มา : วันลีย์ กระจ่างวี (2564)

ปัจจุบันชุมชนคลองตะเคียนอยู่ใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองตะเคียน มีหมู่บ้านภายในชุมชนจำนวน 13 หมู่บ้าน มีศาสนสถานทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมเพื่อใช้ประกอบศาสนกิจจำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย “วัด” จำนวน 1 แห่ง คือ วัดโคกจินดาราม “มัสยิด” จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย (1) มัสยิดกุฏีช่อฟ้า (2) มัสยิดตะเกี่ยโยคิณราชมิจจินจาสยาม (3) มัสยิดยามีอุ้ลอิสลาม และ (4) มัสยิดยะมาลุสดีน ภายในชุมชนยังมีการจัดตั้งศูนย์จริยธรรมชุมชนเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านสังคมพหุวัฒนธรรมให้กับผู้ที่สนใจ

4. สถานที่สำคัญในชุมชนคลองตะเคียน

4.1 คลองประวัติศาสตร์

“คลองตะเคียน” หรือคลองขุนละครไชย หรือคลองปท่าคูจาม ในบันทึกชาวต่างชาติเรียกคลองนี้ว่าน้ำยาหรือคลองปลาเห็ด ส่วนในแผนที่ชาวต่างชาติเรียก “คลองคูจาม” เป็นคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณเหนือวัดนักบุญยอแซฟ และไหลไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านทิศใต้บริเวณของมัสยิดตะเกี่ยโยคิณราชมิจจินจาสยาม ลำคลองสายนี้นอกจากใช้เป็นเส้นทางลัดใน การสัญจรไปมาแล้ว ยังเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวกรุงศรีอยุธยาและชาวมุสลิมจากทั่วทุกสารทิศ รวมทั้งยังปรากฏเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาในบริเวณพื้นที่คลองตะเคียน (ปทาคูจาม) ด้วย

ภาพที่ 3 คลองตะเคียน
ที่มา : จากการสำรวจ (2564)

4.2 วัดโคกจินดาราม

ตั้งอยู่หมู่ 7 ตำบลคลองตะเตียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย วัดนี้เดิมชื่อ “วัดโคกแขก”หรือ “วัดกริ่งคลองตะเคียน” สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ.2300 พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ อาคารเสนาสนะต่างๆ ภายในวัด ประกอบด้วย พระอุโบสถ (หลังเก่าแบบศิลปะจีน และหลังใหม่แบบไทยประเพณี) เจดีย์ หอระฆัง ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ และฌาปนสถาน

พระอุโบสถหลังเก่าของวัดโคกจินดา เป็นรูปแบบงานสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีอิทธิพลศิลปะช่างแบบจีนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะส่วนของหลังคา ที่มีการตัดเครื่องประดับตกแต่งจำพวกช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ออกจากหน้าบันประดับด้วยลายปูนปั้นสลับกับจานเชิงเป็นลายพันธุ์พฤกษา มีพาไลยื่นออกมาด้านหน้ารองรับด้วยเสา จำนวน 3 ต้น มีประตูทางเข้าพระอุโบสถ จำนวน 2 บาน ภายในประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัยศิลปะรัตนโกสินทร์

ภาพที่ 4 พระอุโบสถวัดโคกจินดาราม (ซ้าย : พระอุโบสถหลังเก่า , ขวา : พระอุโบสถหลังใหม่)
ที่มา : จากการสำรวจ (2564)

ภาพที่ 5 พระกริ่งคลองตะเคียนหน้าใหญ่ วัดโคกจินดาราม
ที่มา : https://siamrath.co.th/n/193562

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 มีการค้นพบพระกริ่งบริเวณ คลองตะเคียนจำนวนมาก จึงเป็นที่มาในการเรียกขานพระเครื่องประเภทนี้ว่า“พระกริ่งคลองตะเคียน”สันนิฐานว่า คงเป็นที่มาของการเรียกชื่อวัดโคกแขก ว่า “วัดกริ่งคลองตะเคียน” ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นวัดโคกจินดารามในภายหลัง ส่วนคำว่า “พระกริ่ง” สันนิษฐานว่าคงจะเรียกตามลักษณะขององค์พระซึ่งเมื่อเขย่าแล้วจะเกิดเสียงดัง

พระกรุคลองตะเคียน คือพระที่พบบริเวณแนวลำคลองตะเคียน ประกอบด้วยพระ 3 กลุ่ม 3 วัด คือ วัดโคกจินดาราม วัดสำเภาล่ม (วัดทำใหม่) และวัดช้าง พระทั้ง 3 วัด มีศิลปะคล้ายกัน แต่พิมพ์ทรงและลายมือจารที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างกัน พระจากวัดโคกจินดาถูกจัดอยู่ในกลุ่มนิยม ประกอบด้วย พระกริ่งหน้าใหญ่ หน้าเล็ก และพระพิมพ์หน้ามงคล นอกจากนี้ยังพบพระพิมพ์ปิดตาหลากพิมพ์ โดยเฉพาะพิมพ์หน้าฤาษี ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของวัดโคกจินดาราม พระกรุคลองตะเคียนล้วนเป็นพระที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ทั้งสิ้น สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อแจกตามกำลังศรัทธา เช่นเดียวกับพระสมเด็จวัดระฆัง (นายมโนมัย อัศวธีระนันท์, 2556)

ปัจจุบันวัดโคกจินดาราม เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยพุทธในชุมชนคลองตะเคียน ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนาและพิธีกรรมท้องถิ่น เช่น งานบุญวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันวิสาขบูชา การถวายกฐิน การทำบุญผ้าป่า ทำบุญวันสงกรานต์ ฯลฯ

4.3 มัสยิดกุฎีช่อฟ้า

ที่ตั้งของมัสยิด หมู่ 4 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นมัสยิดประวัติศาสตร์แห่งแรกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าสร้างโดยกลุ่มแขกจาม เนื่องจากชื่อเดิมของมัสยิดแห่งนี้คือ “จามะมัสยิด” มีความหมายว่า “มัสยิดของชนชาติจาม” และพื้นที่ตั้งของมัสยิดยังอยู่บริเวณทางด้านตอนใต้ของคลอง “ปทาคูจาม” (ชื่อคลองที่ปรากฏในแผนที่ชาวต่างชาติในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งคนทั่วไปเรียกชื่อคลองเส้นนี้ว่า คลองตะเคียน) จากหลักฐานดังกล่าวเป็นข้อมูลที่สามารถยืนยันการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจามในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง (กรุงศรีอยุธยา)

ครั้นสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ท่านเฉกอะหมัดหรือเจ้าพระยาบวรราชนายกเข้ามามีบทบาททางราชสำนักแห่งกรุงศรีอยุธยาในตำแหน่ง “จุฬาราชมนตรี” ท่านเป็นผู้ดูแลกรมท่าขวาและยังเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามในสมัยนั้น โดยจามะมัสยิดเป็นมัสยิดอีกหนึ่งแห่งที่ท่านให้ความสนใจดูแลเป็นอย่างดี จนทำให้คนต่างเรียกขานมัสยิดแห่งนี้ว่า “สุเหล่ากุฎีเจ้าเซ็น” สันนิฐานว่าคงเป็นการเรียกขานตามกลุ่มคนในสมัย กรุงศรีอยุธยาที่เรียกกลุ่มท่านเฉกอะหมัดว่า “แขกเจ้าเซ็น” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคมายังบริเวณคลองตะเคียนล่าง และทรงเสด็จเยี่ยมราษฎร์ จึงได้พระราชทานชื่อให้กับมัสยิดนี้ใหม่ว่า “สุเหร่ากุฎีช่อฟ้า” ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ เรื่องเสด็จประพาสต้น ครั้งที่ 2 ร.ศ.125 สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสทางชลมารคผ่านบริเวณชุมชนมุสลิมแถบคลองตะเคียน พระนครศรีอยุธยา ดังปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์ว่า

“...กลับมาลงเรือ ออกจากท้ายเกาะ 3 โมงครึ่ง มาแวะคลองตะเคียนซื้อผ้า เวลาล่าไปฝนก็ตก ลืมดูนาฬิกาจนหิวจึงรู้สึก จึงจอดทำกับข้าวกันที่แพซุงใกล้คลองตะเคียน...” (ประยุทธ สิทธิพันธ์, 2552, หน้า 147)

ภาพที่ 6 มัสยิดกุฎีช่อฟ้า
ที่มา : www.facebook.com/มัสยิดกุฎีช่อฟ้า

พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นเยี่ยมมัสยิดและทรงทราบจากราษฎรที่เข้าเฝ้าในขณะนั้นว่าชื่อสุเหร่ากุฎีเจ้าเซ็น พระองค์ตรัสถามว่า “คนที่นี่เป็นแขกเจ้าเซ็นใช่หรือไม่” ผู้เข้าเฝ้าในขณะนั้นก็ทูลตอบว่า มิใช่แขกเจ้าเซ็นแต่เป็นแขกมาจากเมืองตานี พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เปลี่ยนชื่อเป็น “สุเหร่ากุฎี ช่อฟ้า” เนื่องจากมัสยิดแห่งนี้มีหลังคาทรงจั่วมีช่อฟ้าใบระกาและหางหงส์ จึงทรงพระราชทานนามตามนั้น (ศิวราช กบิลคาม, 2549, หน้า 180)

เมื่อประมาณปี พ.ศ.2500 ก่อนที่จะมีการรื้อหลังคา ผนังตัวอาคารทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ของมัสยิดเพื่อทำการบูรณะซ่อมแซมขยายขนาดของมัสยิด อาคารของมัสยิดหลังนี้เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนโครงสร้างด้านบนของหลังคามีลักษณะเหมือนสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีคือ มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์และหน้าบัน ส่วนประตูและหน้าต่างมีลักษณะเป็นซุ้มโค้งแบบศิลปกรรมอิสลามภายในมัสยิดปูด้วยหินอ่อน โดย นายอิมรอน กระจ่างพัฒน์ (สัมภาษณ์ : สิงหาคม 2564) ได้เล่าให้ฟังว่า “หลังคามัสยิดกุฎีช่อฟ้ามีการบูรณะและเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2512 สมัยอิหม่ามฮัจยีมูฮัมหมัด (อุมัร) เลาะวิถี และใน พ.ศ.2526 ได้ทำการรื้อหออะซานเพื่อสร้างขึ้นใหม่ ภายหลังได้ทำการก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ทดแทนศาลาเลี้ยงหลังเก่าที่ชำรุด โดยมีท่านประเสริฐมะหะหมัด จุฬาราชมนตรี เป็นประธานในการวางศิลาฤกษ์และเปิดอาคารอเนกประสงค์ เมื่อปี พ.ศ. 2535 ปัจจุบันอาคารหลังนี้ใช้ในการบรรยายศาสนธรรม ห้องประชุม ห้องสมุด สถานที่ต้อนรับการศึกษา ดูงาน และเป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชน”

ภายในมัสยิดยังมีมิห์รอบและมิมบัรหินอ่อนที่งดงามและเป็นสมบัติดั่งเดิมของมัสยิด ด้านมัสยิดยังประดับโคมไฟ (สีเขียว) ซึ่งเป็นเครื่องสังเค็ดในงานพระเมรุของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โดยได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ประดับอยู่บริเวณเพดานด้านในมัสยิด ต่อมาสัปบุรุษของมัสยิดลงความเห็นร่วมกันที่จะเปลี่ยนคำนำหน้าชื่อจากสุเหร่ามาใช้คำว่า “มัสยิด” แทน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2496 จึงทำการเปลี่ยนชื่อจาก “สุเหร่ากุฎีช่อฟ้า” มาเป็น “มัสยิดกุฎีช่อฟ้า” มาจนถึงปัจจุบัน

4.4 มัสยิดตะเกี่ยโยคิณราชมิจจินจาสยาม

มัสยิดตั้งอยู่ที่หมู่ 8 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่บริเวณปากคลองตะเคียนด้านใต้ คำ “ตะเกี่ย” เป็นศัพท์เปอร์เซีย ซึ่งเอามาจากอาหรับ อ่านว่า “ตะกียะฮฺ” หรือตามถนัดว่า “ตะเกี่ย” (สาส์นสมเด็จ เล่ม 3, หน้า 122) มีเรื่องเล่าว่า เมื่อครั้งผู้วิเศษท่านนี้ซึ่งภายหลังนิยมเรียกกันว่า “เจ้าพระคุณตะเกี่ยฯ”

มัสยิดตะเกี่ยโยคิณราชมิจจินจาสยาม เป็นมัสยิดเก่าแก่ตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ประวัติการสร้างมัสยิดในระยะแรกปรากฏเพียงการสร้างมะกอมของท่านเจ้าพระคุณตะเกี่ย ดังปรากฏในข้อความดังต่อไปนี้

“ลุได้เดือนยะมาดุ้ลเอาวั้ล จุลศักราช 1043 (พ.ศ.2224) ปีระกา ท่านชาฮุลละฮ์ยารฺ (เจ้าพระคุณตะเกี่ย) ได้ถึงอนิจกรรม ศพของท่านได้ฝังไว้ในสุสานซึ่งสร้างขึ้นเป็นลักษณะหกเหลี่ยม สร้างบน ฐานเดิมของพระอุโบสถวัดเทพชุมพลเดิม โดยได้สร้างไว้ก่อนหน้าแล้วประมาณ 25 ปี เพราะท่านได้ใช้เป็นที่พำนักของท่านตลอดมา ... ลุได้จุลศักราช 1102 (พ.ศ.2231) ในรัชสมัยแห่งแผ่นดินพระบรมราชาที่ 3 (พระบรมโกษฎ์) ได้มีข้าราชการชั้นเสนาบดีผู้ใหญ่ ได้มองเห็นว่าสถานที่ตะเกี่ยซึ่งถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีผู้เคารพสักการะกันทั่วทุกชาติ ทุกภาษาในประเทศสยาม ได้ทรุดโทรมลงมากแล้ว จึงมีความเห็นพ้องกันว่า ควรจะปฏิสังขรณ์สถานที่นี้ จึงได้ร่วมใจร่วมกำลังกัน ... ปฏิสังขรณ์มุก่ามท่านเจ้าพระคุณและยังสร้างเขื่อน สร้างศาลาหน้ามุขและอื่นๆ อีกหลายอย่าง โดยทุนทรัพย์ที่ได้พระราชทานและร่วมกับผู้มีศรัทธาบริจาค ซึ่งนับ ได้ว่าเป็นการปฏิสังขรณ์ครั้งแรกของมุก่ามท่านเจ้าพระคุณ...” (หนังสือประวัติท่านเจ้าพระคุณตะเกี่ยและมัสยิดตะเกี่ยโยคิณราชมิจจินจาสยาม ฉบับสำเนา หน้า 4)

ภาพที่ 7 มัสยิดตะเกี่ยโยคิณราชมิจจินจาสยาม
ที่มา : จากการสำรวจ (2564)

ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ร.ศ. 125 (พ.ศ.2449) ได้เสด็จเยี่ยมชาวชุมชนมุสลิมคลองตะเคียน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานนามใหม่ให้ โดยเปลี่ยนจาก “มัสยิดกะดีย์เติกกี้” เป็น “มัสยิดเจ้าพระคุณตะเกี่ยโยคินราชมิจจินจาสยาม”

ในปี พ.ศ.2464 อาคารมัสยิดตะเกี่ยทรุดโทรมมากจนเกือบใช้ปฏิบัติศาสนกิจไม่ได้ จึงได้มีการสร้างอาคารขึ้นใหม่ โดยได้รับความร่วมมือจากสัปบุรุษและมุสลิมที่มีจิตศรัทธาจนแล้วเสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2466

ภาพที่ 8 มิห์รอบ (ซ้าย) และ มิมบัร (ขวา) ไม้ลงรักปิดทองประดับกระจกและเครื่องสังเค็ด (โคมไฟแขวนสีเขียว) ในงานพระเมรุรัชกาลที่ 5 ภายในมัสยิดตะเกี่ยโยคิณราชมิจจินจาสยาม
ที่มา : จากการสำรวจ (2564)

อาคารมัสยิดเป็นสถาปัตยกรรมแบบอิสลาม ภายในมัสยิดเป็นที่ตั้งมิห์รอบและมิมบัร ที่ทำจากไม้ลงรักปิดทอง ประดับกระจก ศิลปะแบบไทยประเพณี ที่มีความงดงามและสามารถใช้งานได้จริงในปัจจุบัน ด้านบนเพดานประดับโคมไฟ (สีเขียว) ซึ่งเป็นเครื่องสังเค็ดในงานพระเมรุของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ประดับอยู่บริเวณเพดานด้านในมัสยิด ทางทิศใต้ของมัสยิดเป็นที่ตั้งของมะกอมของเจ้าพระคุณตะเกี่ย อาคารมะกอมแบ่งเป็น 2 ชั้น ชั้นในเป็นอาคารทรงหกเหลี่ยมขนาดเล็ก สันนิฐานว่าเคยเป็นพระอุโบสถเก่าของวัดเทพชุมพล มีประตูทางเข้า 2 ประตู เหนือประตูทางเข้ามีหน้าบันลายปูนปั้นลายพันธุ์พฤกษาหน้าต่างเป็นแบบซี่ลูกกรง ส่วนอาคารชั้นนอกเป็นอาคารหกเหลี่ยมสร้างซ้อนทับอาคารหลังเดิม เป็นสถาปัตยกรรมผสมระหว่างศิลปะไทย จีนและอิสลาม ซึ่งเป็นอาคารที่มีรูปแบบเฉพาะตัวหาชมได้ยากในปัจจุบัน

4.5 มัสยิดยามีอุ้ลอิสลาม

มัสยิดตั้งอยู่ที่ 33 หมู่ 8 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มัสยิดแห่งนี้เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2420 โดยนายอับดุลลอฮ์ (หวัง) บูและ เป็นผู้ก่อตั้ง และเรียกชื่อมัสยิดหลังนี้ว่า “มัสยิดอัลอิควาน” เดิมมัสยิดหลังนี้เป็นอาคารไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูง โดยอาคาร

หลังนี้ใช้ปฏิบัติศาสนกิจมาจนกระทั่ง พ.ศ.2500 ท่านอิหม่ามมุสตอฟา หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ครูฟอ” เห็นว่ามัสยิดมีสภาพชำรุดมาก ท่านจึงได้ปรึกษากับสัปบุรุษเพื่อจะทำการสร้างมัสยิดขึ้นใหม่ โดยเริ่มสร้างในปี พ.ศ.2500 โดยสร้างเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กชั้นเดียว กว้าง 10 เมตร ยาว 15 เมตร แล้วเสร็จและพร้อมใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เมื่อ พ.ศ. 2505 และได้เปลี่ยนชื่อมัสยิดเป็น “มัสยิดยามีอุ้ลอิสลาม” ซึ่งหมายถึงการรวมตัวนั่นเอง ในการก่อสร้างครั้งนั้นใช้งบประมาณทั้งสิ้น 500,000 บาท ต่อมาในปี พ.ศ.2539 ท่านหมัด บูและ อิหม่ามประจำมัสยิดยามีอุ้ลอิสลาม (คนปัจจุบัน) เล็งเห็นว่าอาคารมัสยิดหลังนี้มีขนาดเล็กไม่สามารถรองรับผู้เข้ามาร่วมปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาที่มีจำนวนมากขึ้น อีกทั้งทางมัสยิดยังใช้พื้นที่ในการเปิดสอนหนังสือแก่เด็กนักเรียน จึงจำเป็นต้องขยายมัสยิดให้ใหญ่ขึ้นกว่าเดิม การขยายมัสยิดครั้งนี้ใช้เงินบริจาคจากผู้ศรัทธาและสัปบุรุษของมัสยิดยามีอุ้ลอิสลาม มัสยิดแห่งนี้ได้ชื่อว่ามีหออะซานที่สูงที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 9 มัสยิดยามีอุ้ลอิสลาม
ที่มา : จากการสำรวจ (2564)

4.6 มัสยิดยะมาลุดดีน

มัสยิดตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมสัปบุรุษของมัสยิดยะมาลุสดีนเป็นสัปบุรุษกลุ่มเดียวกับมัสยิดกุฎีช่อฟ้า จนกระทั่งปี พ.ศ 2430 ซึ่งตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการก่อตั้งมัสยิดหลังนี้เพื่อใช้ในการประกอบศาสนกิจทางศาสนา ทำให้สัปบุรุษของมัสยิดกุฎีช่อฟ้าบางส่วนเข้ามาประกอบศาสนกิจทางศาสนาที่มัสยิดแห่งนี้ ด้านข้างของมัสยิดยะมาลุดดีนยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียนอิสลามศรีอยุธยา ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนวิชาศาสนาที่มีชื่อเสียงในภาคกลาง

ภาพที่ 10 มัสยิดยะมาลุดดีน
ที่มา : จากการสำรวจ (2564)

ภาพที่ 11 สะพานยาว
ที่มา : https://www.matichon.co.th/politics/news_2658731

4.7 สะพานยาว

เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีมาคู่กับมัสยิดกุฎีช่อฟ้า เดิมสร้างด้วยไม้ทอดยาวจากริมแม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านโรงเรียนอิสลามศรีอยุธยามูลนิธิ (อาคารไม้หลังเก่า) มาตามแนวลำคลองจนถึงมัสยิดกุฎีช่อฟ้า นับว่าเป็นสะพานเดินเท้าที่ยาวที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างโดยการเสียสละอุทิศแรงกายของชาวคลองตะเคียน ปัจจุบันมีการสร้างขึ้นใหม่เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กตามโครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) (จรัญ มะลูลี, 2563) ในอดีตสะพานแห่งนี้นอกจากใช้เป็นทางเดินที่เชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านกับศาสนาสถานแล้ว ยังเป็นสะพานที่ชาวชุมชนใช้เดินไปยังท่าเรือริมแม่น้ำ

เจ้าพระยา เพื่อไปรอเรือรับจ้างเข้าสู่ตัวเมืองอยุธยา ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะไม่มีเรือรับจ้างดังกล่าวแล้ว แต่ชาวชุมชนยังคงใช้สะพานยาวแห่งนี้ในการเดินสัญจรไปมาภายในชุมชนเหมือนเช่นในอดีต

5.สรุปผลการศึกษา

ชุมชนคลองตะเคียนเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีผู้คนอยู่อาศัยมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี การที่ชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่คลองตะเคียนจึงทำให้เรียกชุมชนแห่งนี้ว่า “ชุมชนคลองตะเคียน” คลองตะเตียนเป็นคลองสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยแนวลำคลองเส้นนี้มีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา และยังเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยาด้วย โดยชุมชนคลองตะเคียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีผู้คนอยู่อาศัยร่วมกันทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมที่มีการทับซ้อนกันในรูปแบบสังคมพหุวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงการดำรงอยู่ของผู้คนในชุมชนแห่งนี้อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะในเรื่องของประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงเล็งเห็นความสำคัญของย่านชุมชนเก่า : ชุมชนคลองตะเคียน ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยได้ทำการสำรวจและลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูล และประกาศย่านชุมชนเก่าเป็นมรดกจังหวัด ตามนโยบายและยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านชุมชนเก่าของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และเมื่อวันศุกร์ที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2565 หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินการจัดโครงการอบรมเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมท้องถิ่นย่านชุมชนเก่า เรื่อง “พลิกฟื้นคืนอดีตชุมชนคลองตะเคียน สู่การยกย่องเป็นมรดกแห่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยการบรรยายในครั้งนี้ ได้รับเกียรติจากคุณโสพส ปริยัติฆรพันธ์ และคุณวันลีย์ กระจ่างวี เป็นวิทยากรบรรยาย ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา บุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และบุคคลที่สนใจ จำนวน 50 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกความตระหนัก และเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมท้องถิ่นย่านชุมชนเก่า รวมทั้งเป็นการสร้างเครือข่ายในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมของท้องถิ่นอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

พระเครื่อง ตอน พระคลองตะเคียน กรุอยุธยาข้อเท็จจริงที่ไม่มีใครพูดถึง. (2556, 1 สิงหาคม). **คมชัดลึก.**

คณิตา ขันธชัย และ สุรสิทธิ์ วชิรขจร. (2553). **คุณภาพชีวิตสตรีมุสลิมในชุมชนตำบลคลองตะเคียน อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.** รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. (2546). **ขุนนางมุสลิมสมัยอยุธยา.** กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏธนบุรี

ธัญสุดา บุญมา และคณะ. (2556). **ความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคม กับบทบาทขององค์การในชุมชน คลองตะเคียน (รายงานการวิจัย).** ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา

ประยุทธ สิทธิพันธ์. (2552). **ประวัติศาสตร์ประพาสต้นของพระพุทธเจ้าหลวง.** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์.

มณฑาทิพย์ แย้มประดิษฐ์. (2561). **อัตลักษณ์พื้นที่ภายในเรือนพื้นถิ่นชาวมุสลิมคลองตะเคียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร

วริฐา ทองไทย. (2557). **ความเข้มแข็งของชุมชนคลองตะเคียน ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ช่วง พ.ศ. 2504 – 2555.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช

ศิวราช กบิลคาม. (2549). **วัฒนธรรมอิสลามกับการดำเนินชีวิตของมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. เอกสารสำเนา. ไม่ปรากฏเมืองที่พิมพ์ และสำนักพิมพ์.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2546). **อยุธยายศยิ่งฟ้า.** กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.

สุจิตต์ วงษ์เทศน์. (2559, 7 มีนาคม). คอลัมน์สยามประเทศไทย, **มติชนรายวัน.**

อดิศร ภู่สาระ. (2564). **อิหม่ามกับการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม : กลุ่มมุสลิม คลองตะเคียน สำเภาล่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.** รายงานการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2512–2513). กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา

สาส์นสมเด็จ เล่ม 3. (2475). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

บุคคลอ้างอิง

1. นางมาเรียม หิรัญพาณิช อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 6 หมู่ 13 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2564)

2. นางสาวสุนิสา ทองพลาย อายุ 40 ปี นักวิเคราะห์นโยบายและแผน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองตะเคียนอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2564)

3. นายอิมรอน กระจ่างพัฒน์ อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 4 หมู่ 4 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2564)

ชุมชนบ้านเลนสระกระจับ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อรอุมา โพธิ์จิ๋ว
นักวิชาการศึกษา สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บทความนี้เป็นการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน เพื่อประกาศย่านชุมชนเก่าเป็นมรดกจังหวัด ตามนโยบายและยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านชุมชนเก่าของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ประจำปีงบประมาณ 2565 ซึ่งสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ในฐานะหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินการเข้าพื้นที่สำรวจข้อมูลชุมชนคลองตะเคียน ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้พบข้อมูลทั้งด้านประวัติความเป็นมา รวมทั้งแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจดังบทความนี้

ชุมชนบ้านเลนสระกระจับ ปัจจุบันอยู่ในตำบลบ้านโพ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นชุมชนขนาดย่อมที่มีความผสมผสานในลักษณะของชุมชนการค้าและชุมชนเกษตรกรรม ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของเกาะเมืองอยุธยา พื้นที่ของชุมชนด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกเฉียงเหนือจรดแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ทิศตะวันออก ทิศใต้ และทิศตะวันตก ติดพื้นที่ทำกินของชุมชน มีทางหลวงชนบทหมายเลข 3477 (บางปะอิน-วัดพนัญเชิง) ผ่านชุมชนด้านทิศตะวันออก ปัจจุบันพื้นที่ชุมชนอยู่ในการดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพ

ชุมชนบ้านเลนสระกระจับ เป็นชุมชนริมน้ำที่อยู่กึ่งกลางระหว่างตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา และตัวอำเภอบางปะอิน ดังนั้น ในด้านการคมนาคมของผู้คนในอดีต สามารถเดินทางติดต่อค้าขายทางเรือระหว่างบ้านกับตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา และตัวอำเภอบางปะอินได้สะดวกเท่า ๆ กัน และยังสามารถใช้แม่น้ำเจ้าพระยาสายนี้เป็นเส้นทางในการขึ้นเหนือล่องใต้ไปยังเมืองอื่น ๆ ได้อีกด้วย

1.อาณาเขตติดต่อ และภูมิวัฒนธรรม

เขตพื้นที่ ทิศเหนือติดต่อกับตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลบ้านโพ และตำบลตลาดเกรียบ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลบางปะแดง อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทางหลวงชนบทหมายเลข 3477 (บางปะอิน-วัดพนัญเชิง) ผ่านชุมชนด้านทิศตะวันออก ปัจจุบันพื้นที่ชุมชนอยู่ในการดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 1 แผนที่ทางกายภาพโดยรอบบ้านเสนสระกระจับ
ที่มา : สถาบันอยุธยาศึกษา, 2564, [แผนที่ประยุกต์จาก google map]

พื้นที่ของชุมชนบ้านแสงโสม (บ้านเสนสระกระจับ) นับว่าตั้งอยู่ในชัยภูมิที่ดี เอื้ออำนวยต่อการคมนาคมทั้งทางน้ำ และทางบกมาตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน กล่าวคือ เป็นชุมชนเก่าที่ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา หากเดินทางขึ้นเหนือไปตามลำน้ำเจ้าพระยาประมาณ 8 กิโลเมตร ก็จะถึงตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา และหากลงมาทางใต้ในระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตรเช่นเดียวกันก็จะถึงตัวอำเภอบางปะอิน อันเป็นที่ตั้งของตลาดและสถานที่ราชการ จึงกล่าวได้ว่า บ้านเสนสระกระจับ เป็นชุมชนริมน้ำที่อยู่กึ่งกลางระหว่างตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา และตัวอำเภอบางปะอิน ดังนั้น ในด้านการคมนาคมของผู้คนในอดีต สามารถเดินทางติดต่อค้าขายทางเรือระหว่างบ้าน กับตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาและตัวอำเภอบางปะอินได้สะดวกเท่า ๆ กัน และยังสามารถใช้แม่น้ำเจ้าพระยาสายนี้ เป็นเส้นทางในการขึ้นเหนือล่องใต้ไปยังเมืองอื่น ๆ ได้อีกด้วย

นอกจากนี้แล้ว ในละแวกบ้านเสนสระกระจับ ยังมีเครือข่ายคู คลอง ที่สามารถเดินทางติดต่อกับบ้านและเมืองต่างๆ อีกหลายเส้นทาง เช่น

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งมรดกและพื้นที่กันชน
ที่มา : พิชัย หงษ์กำเนิด และพิเชษฐ์ หงษ์กำเนิด, 2564, [ภาพวาด]

คลองบ้านขนอน ซึ่งอยู่ทางด้านทิศเหนือของบ้านเลนสระกระจับนั้น สามารถใช้เป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังคลองสวนพลู และคลองกระมังได้ โดยคูคลองเหล่านี้ ใช้เป็นเส้นทางเลี่ยงกระแสน้ำแรงในช่วงหน้าน้ำ เพื่อใช้เดินทางไปติดต่อกับตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาได้

คลองบ้านโพ ซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของบ้านเลนสระกระจับนั้นก็เป็นคลองสายสำคัญ ที่สามารถใช้เป็นเส้นทางมุ่งสู่บ้านเมืองทางด้านตะวันออก ไปวัดขนอนเหนือ วัดขนอนใต้ในตำบลบ้านกรด หรือเดินทางต่อไปยังบ้านสร้างที่ปากคลองช่องสะเดา คลองหนองน้ำส้ม อำเภออุทัย และต่อไปยังบ้านเมืองต่าง ๆ ทางด้านตะวันออก จนพ้นขอบเขตของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาออกไปได้

ในขณะที่คลองต่าง ๆ ที่อยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยานั้น ก็สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อไปยังคลองบางหวาย ผ่านคลองบ้านแป้ง ไปสู่แม่น้ำน้อยในอำเภอบางไทร ที่สามารถขึ้นไปยังอำเภอเสนา และแยกขึ้นเหนือไปจังหวัดอ่างทอง หรือแยกทางตะวันตกไปยังจังหวัดสุพรรณบุรีได้

สำหรับในด้านการคมนาคมทางรถไฟ ที่เริ่มมีขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) นั้น บ้านเลนสระกระจับแห่งนี้ ก็อยู่ห่างจากสถานีรถไฟบ้านโพ ในระยะทางเพียง 1 กิโลเมตรเท่านั้น ทำให้สามารถเดินทางโดยรถไฟได้สะดวกอีกเช่นเดียวกัน

เมื่อมีการตัดถนนสาย 3477 เพื่อเชื่อมต่อการคมนาคมทางบก ระหว่างตัวเมืองพระนครศรีอยุธยากับอำเภอบางปะอินนั้น ถนนสายนี้ก็ได้ตัดเลียบแม่น้ำเจ้าพระยา และผ่านพื้นที่ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของบ้านเลนสระกระจับ โดยมีรถสองแถวประจำทางสายอยุธยา - เกาะเรียน - บางปะอิน ที่รับส่งผู้โดยสารจากต้นทางท่ารถที่ตลาดหัวรอ ผ่านบ้านเลนสระกระจับไปยังตัวอำเภอบางปะอินอีกด้วย

ด้วยชัยภูมิอันดีของพื้นที่บ้านเลนสระกระจับนี้เอง ทำให้ท้องถิ่นแห่งนี้ เป็นทำเลที่ได้รับโอกาสทางเศรษฐกิจ ที่ส่งผลให้ผู้มาเยือนสามารถเดินทางเข้าสู่พื้นที่ได้สะดวก และสามารถส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวได้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น เป็นจุดแวะพักของขบวนนักปั่นจักรยานทางไกล เป็นท่าเรือท่องเที่ยวระหว่างบ้านเลนสระกระจับ ไปสู่วัดและชุมชนต่างๆ ในละแวกใกล้เคียงตามลำน้ำเจ้าพระยา หรือแม้แต่เรือท่องเที่ยวทางไกลระหว่างบ้านเลนสระกระจับกับแหล่งมรดกโลกในตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาทางตอนเหนือ หรือแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในตัวอำเภอบางปะอินและอำเภอบางไทรทางตอนใต้ของพื้นที่ได้

2.พัฒนาการของพื้นที่จากอดีตถึงปัจจุบัน

ชุมชนบ้านเลนสระกระจับ ในอดีตเป็นชุมชนขนาดย่อมที่มีความผสมผสานในลักษณะของชุมชนการค้าและชุมชนเกษตรกรรม “ด่านขนอนหลวง” ตามเส้นทางสัญจรหลักโดยรอบนอกของเมือง ถือเป็นอีกหนึ่งบทบาทสำคัญโดยตรงต่อกรุงศรีอยุธยา ทั้งในเรื่องการคัดกรองบุคคลที่จะเข้าหรือออกจากกรุงศรีอยุธยาทั้งทางบกและทางน้ำ การเป็นด่านหน้าป้องกันข้าศึกศัตรูที่มาตามเส้นทางน้ำ รวมไปถึงการเก็บภาษีสินค้าที่มากับเรือทางทะเลเพื่อส่งภาษีเข้าสู่พระคลังสินค้า นอกจากนี้บริเวณโดยรอบขนอนหลวงยังเป็นสถานที่ ที่มีการแลกเปลี่ยนและซื้อขายสินค้าของชาวไทยและชาวต่างชาติ จนกลายเป็นชุมชนขนาดย่อม ๆ ที่คนนำสินค้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันอย่างเสรี

2.1 สมัยกรุงศรีอยุธยา

แม้ว่าจะไม่มีเอกสารใดระบุถึงความเป็นมาของชุมชนอย่างชัดเจน แต่ก็ปรากฏร่องรอยหลักฐานบริบทพื้นที่บริเวณโดยรอบชุมชนแสงโสมอยู่ในเอกสารประเภทบันทึกและวรรณคดีหลายฉบับ ที่กล่าวถึงภูมินามและความสำคัญของสถานที่หลายแห่งในย่านนี้ตามเส้นทางลำน้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรหลักนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เกาะพระ เกาะเรียน สำเภาล่ม บางขดาน บ้านมอญ เกาะขอม และขนอนหรือที่มีชื่อเรียนกันในสมัยกรุงศรีอยุธยาว่า ขนอนบางตะนาวศรี

ในโคลงกำสรวลสมุทร ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพระราชนิพนธ์วรรณคดีโคลงดั้นที่แต่งขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น และน่าจะเป็นวรรณคดีลักษณะนิราศที่เก่าแก่ที่สุด กวีได้พรรณาถึงเส้นทางตามลำน้ำเจ้าพระยาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาสู่หัวเมืองชายทะเลทางใต้ และได้พรรณาถึงภูมิสถานตั้งแต่ช่วงเกาะเรียนถึงบางขดาน ดังนี้

จากมาให้ส่งงโกฎ ***เกาะเรียน***
*รยมร่ำทั่ว**เกาะขอม*** *ช่วยอ้าง*
จากมามืดตาเวียน *วองว่อง*
วองว่องโหยให้ช้าง *ช่ำงือ*
จากมาลำหั้นล่อง ***ลุขนอน***
ขนอนบ่ถือเลยละ *พี่แคล้ว*
จากมากำจรจันทน์ *จรุงกลิ่น*
จรุงกลิ่นแก้มน้องแก้ว *ไป่วาย*

จากมานักนิ่นเนื้อ นอนหนาว
หนาวเหนื่อยเพราะลมชาย ซาบชู้
*จากบาง**ทรนาว**นาว นมแม่*
หนาวเหนื่อยมือแก้วกู มุ่นมือ
*จากมามาแกลไกล้ **บางขดาน***
ขดานราบคือขดานดือ ดอกไม้
*มา**เกาะกำแย**ลาญ ลุงสวาสดิ กูเอย*
ถนัดกำแยเย้าไส้ พี่คาย
(วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2553 หน้า 59-61)

ดังจะเห็นได้ว่ามีสถานที่ ที่ปรากฏอยู่โคลงบทดังกล่าวนี้คือ เกาะเรียน เกาะขอม ขนอน บางทรนาว (บางตระนาว) บางขดาน เกาะกำแย ซึ่งหากเปรียบเทียบกับพื้นที่ ที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้แก่ ตำบลเกาะเรียน จะอยู่บริเวณทิศเหนือถัดจากชุมชนบ้านแสงโสม (บ้านเลนสระกระจับ) ขึ้นไปราว 6 กิโลเมตร และตำบลขนอนหลวงซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ท้ายเกาะเรียน วัดโปรดสัตว์ วัดทำเลไทย วัดทองบ่อ มาจนจรดตลาดโก้งโค้งบริเวณชุมชนบ้านแสงโสม ส่วนเกาะขอมนั้นปัจจุบันไม่ปรากฏร่องรอยแล้วอาจจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของกระเส บางขดาน และเกาะกำแย สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงตำบลเกาะเกิดและบางปะอินในปัจจุบัน

ส่วน บางตระนาว ยังคงปรากฏในเอกสารสมัยอยุธยาตอนปลายคือ “ขนอนบางตะนาวศรี” โดยเป็นการเรียกชื่อรวมกับพื้นที่ขนอนที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของกรุงศรีอยุธยา ดังความในคำให้การขุนหลวงหาวัดว่า

“อนึ่ง กรุงศรีอยุธยามีด่านขนอนคอยเหตุการณ์ต่าง ๆ ตั้งอยู่ตามลำแม่น้ำรอบกรุงทั้ง 4 ทิศ ซึ่งเป็นทางแม่น้ำใหญ่จะเข้ามาในพระนครนั้น ทิศตวันออกตั้งด่านที่ตำบลบ้านเข้าเม่าด่าน 1 *ทิศใต้ตั้งด่านที่ตำบลบางตะนาวศรีด่าน 1* ทิศตวันตกตั้งด่านที่ตำบลบ้านปากคูด่าน 1 ทิศเหนือตั้งด่านที่ตำบลบ้านบางหลวงด่าน 1 รวมเปนด่าน 4 ตำบล เรียกท่าขนอนหลวง 4 ทิศรอบกรุง...” และยังอธิบายถึงหน้าที่บทบาทของขนอนหลวงไว้ด้วยดังนี้

> *“มีขุนด่าน หมื่นขนอน และพี่หลวงรักษาด่าน นาย 2 ไพร่ 20 ในเดือนหนึ่งผลัดเปลี่ยนเวียนเวรละ 15 วัน สำหรับตรวจตราของต้องห้ามตามกฎหมายและเครื่องศาสตราวุธที่แปลกประหลาด และผู้คนที่แปลกปลอมเข้าออก ต้องทักท้วงไต่ถามตามเหตุการณ์ที่ด่านทั้ง 4 ตำบลนั้น มีม้าใช้เรือเร็วไว้สำหรับคอยบอกเหตุการณ์มาในกรุง...” (คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2547 หน้า 171)*

พระยาโบราณราชธานินทร์ ได้ให้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องขนอนหลวง ไว้ในตำนานกรุงเก่าว่า

> *“...ขนอนหลวง คือด่านสำหรับคอยตรวจตราสิ่งของต้องห้ามและผู้คนแปลกปลอมซึ่งจะไปมาในพระนครแต่ครั้งกรุงเก่ายังเป็นปกตินั้น ข้างใต้ตั้งที่ข้างวัดโปรด*

สัตว์แห่งหนึ่ง ที่คลองบ้านกรดซึ่งเป็นทางแยกจากคลองบ้านโพ เป็นทางไปถึงกรุงแห่งหนึ่ง ตะวันออกคิดว่าจะมีในแถวบ้านข้าวเม่า ข้างเหนือคงจะมีที่ลำน้ำสักตอนบ้านศาลาเกวียน ทางลำน้ำโพธิ์สามต้นอยู่ที่บางลาง ทางลำน้ำบ้านใหม่มะขามหย่อง ตั้งที่ปากคลองหัวสะพานเรียกขนอนปากคู..." (ตำนานกรุงเก่า, 2515 หน้า 67)

"..ขนอนบางตะนาวศรี หรือนัยหนึ่งเรียกขนอนหลวง อยู่ที่ข้างวัดโปรดสัตว์ เป็นด่านภาษีใหญ่กว่าทุกแห่ง เพราะสำหรับตรวจผู้คนและเรือลูกค้า กับเก็บภาษีสินค้าที่เข้าออกหัวเมืองชายทะเลและต่างประเทศ..." (ตำนานกรุงเก่า, 2515 หน้า 113)

นอกจากนี้ พระยาโบราณราชธานินทร์ ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ด่านกับขนอนทำหน้าที่ต่างกัน กล่าวคือ "ด่าน" หมายถึงสถานที่สำหรับตรวจคนแปลกปลอมและสิ่งต้องห้ามที่จะเข้ามาหรือออกจากพระนครศรีอยุธยา ส่วน "ขนอน" เป็นที่ตั้งเก็บภาษี บางแห่ง ด่านกับขนอนอยู่ห่างไกลไม่เกี่ยวข้องกัน แต่บางแห่งก็อยู่ในระยะใกล้กัน (ตำนานกรุงเก่า, 2515 หน้า 113)

ทั้งนี้หากนำมาพิจารณาบริบทของพื้นที่รายรอบชุมชนบ้านเลนสระกระจับก็จะพบว่า ลำน้ำเจ้าพระยาตั้งแต่บริเวณวัดบ้านพาสน์ ผ่านคลองโพธิ์ เกาะพระ วัดบ้านเลนสระกระจับ ชุมชนบ้านแสงโสม วัดทองบ่อ มาจนถึงวัดโปรดสัตว์ มีลักษณะที่เป็นโค้งหักศอกรูปตัวเอส (S) ก่อนที่จะมุ่งตรงสู่ป้อมเพชรตรงบางกระจะ ประกอบกับการที่จะต้องทวนลำน้ำขึ้นไปนั้นมีผลทำให้เรือสำเภาที่จะเข้า-ออกต้องชะลอระยะความเร็วในการเดินเรือ ดังนั้นกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีความสามารถในการจัดการใช้ประโยชน์จากภูมิประเทศอย่างชาญฉลาดเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงได้ใช้พื้นที่ลำน้ำบริเวณนี้ตั้งเป็น ขนอนใหญ่สำหรับเรียกเก็บภาษีจากเรือสินค้า ที่เรียกพื้นที่รวมๆกันว่า ขนอนบางตะนาวศรี โดยมีเครื่องกว้านสำหรับขึงสายโซ่ขนาดใหญ่กั้นเรือทั้งสองฝั่ง ทางฝั่งทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาจะอยู่ข้างวัดโปรดสัตว์ ในขณะที่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออกนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะเคยตั้งกว้านขนอนอยู่ตรงบริเวณข้างวัดบ้านกลิ้ง

สำหรับส่วนที่เป็น "ด่าน" นั้นสันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ทางด้านทิศใต้ถัดลงมาบริเวณหัวเกาะพระ เนื่องจากจะต้องทำหน้าที่เป็นจุดสกัดตรวจตราคนแปลกปลอม และสิ่งต้องห้ามที่จะเข้ามาหรือออกจากพระนคร โดยมีจุดสังเกตที่น่าสนใจคือ การตั้งวัดตลาดเกรียบฝั่งทิศตะวันตก และวัดบ้านเลนสระกระจับฝั่งทิศตะวันออก ซึ่งสอดคล้องกับชื่อเดิมของวัดบ้านเลนสระกระจับคือ "สุวรรณพาณิชย์" และ "ตลาดเกรียบ" อันเป็นร่องรอยทางวัฒนธรรมที่เคยบ่งบอกว่า เป็นย่านการค้าอันเฟื่องฟูมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาเนื่องจากเรือสำเภาเป็นจำนวนมากต้องมาจอดรอเข้าและออกเมืองในบริเวณลำน้ำแถบนี้

นอกจากนี้ยังพบว่ามีเส้นทางสัญจรอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมต่อกับชุมชนภายนอกได้เช่น คลองบ้านขนอน ที่มีปากคลองอยู่ระหว่างวัดโปรดสัตว์ กับวัดทองบ่อ โดยคลองบ้านขนอนจะสามารถเชื่อมต่อไปยังชุมชนขนอนบ้านกรด เช่นเดียวกับคลองโพธิ์ ซึ่งอยู่ถัดลงมาทางด้านทิศใต้ สามารถเชื่อมต่อกับอำเภอวังน้อย อำเภออุทัย และชุมชนบ้านกรดได้เช่นกัน

2.2 สมัยรัตนโกสินทร์

ภายหลังจากการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยา อันเนื่องมาจากภัยสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงอังวะในปี พ.ศ.2310 เป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งว่า บริเวณพื้นที่เส้นทางสัญจรทางเรือตั้งแต่เกาะเรียนมาจนถึงบางปะอินนี้ ก็ยังคงเป็นที่จดจำมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ดังปรากฏร่องรอยอยู่ในวรรณกรรมนิราศ 3 เรื่องได้แก่ นิราศพระบาท นิราศวัดเจ้าฟ้าของสุนทรภู่ และนิราศทวาราวดี ของหลวงจักรปาณี ต่างก็มีการพรรณาภูมิสถาน อธิบายบริเวณพื้นที่รายรอบชุมชนบ้านแสงโสมไว้ดังนี้

นิราศพระบาท

*ถึง**เกาะพระ**ที่ระยะ**สำเภาล่ม***
ถึงเกาะเรียนโอ้เรียมยิ่งเกรียมใจ
เภตราจมอยู่ในแควกระแสไหล
ที่เพื่อนไปเขาก็โจษกันกลางเรือ

(นิราศพระบาท ฉบับไทย-อังกฤษ, 2558 หน้า 44)

นิราศวัดเจ้าฟ้า

*...ถึง**เกาะพระ**ไม่เห็นพระปะแต่เกาะ*
พระของน้องนี่ก็นั่งมาทั้งองค์
ช่างชื่อเพราะชื่อพระสละหลง
ทั้งพระสงฆ์เกาะพระมาประชุม...
*...ถึง**เกาะเรียง**เคียงคลองเป็นสองแสก*
ได้นางห้ามงามพร้อมชื่อหม่อมอิน
ป่าละแวกวังราชพระพาสสินธุ์
จึงต้องถิ่นที่เพราะเสนาะนาม...

(กรมศิลปากร, 2558 หน้า 36)

นิราศทวารวดี

*...ถึง**เกาะพระ**ไม่เห็นพระเป็นไฉน*
เห็นแต่ไร่ใบผักแลฟักแฟง
พระจึงไม่แย้มเยี่ยมเฝ้าเฟี้ยมแฝง
ทั้งเต้าแตงพริกมะเขือดูเหลือตรา...
*...ถึง**บ้านมอญ**ก่อน**เกาะตะเภาล่ม***
โอ้ว่าเรือเหลือประทังกำลังกาย
เภตราจมอยู่ในแควกระแสสาย
ต้องทำลายล่มลงในคงคา...
*...พอเรือมาหน้าโบสถ์**วัดโปรดสัตว์***
โอ้ตูข้าสารพัดจะขัดใน
เห็นพุทธรัตนยอกรขึ้นวอนไหว้
ขอโปรดให้ฟื้นบ้างเพิดครั้งนี้...

(นิราศทวาราวดี, 2512 หน้า 16-17)

จากวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ที่ยกตัวอย่างมานี้ จะทำให้เราเห็นชื่อของภูมินามบางแห่งที่ไม่ปรากฏชื่อในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้แก่ เกาะพระ บ้านมอญ ตะเภาล่ม (สำเภาล่ม) ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นการเรียกชื่อขึ้นใหม่ภายหลังจากการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยา ยกตัวอย่างกรณีชื่อ สำเภาล่ม สันนิษฐานว่าน่าจะมีที่มาจากมุขปาฐะที่เกิดขึ้นจากผลกระทบของสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง ที่ทำให้เรือสำเภาของอยุธยาและต่างชาติถูกทำลายล่มจมลงบริเวณนี้ ด้วยเพราะเป็นที่ตั้งของขนอนที่เรือสำเภามักจะมาจอดรอเข้ารับการตรวจสินค้า หรืออาจจะมาจากสาเหตุของกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว เพราะ

ภูมิศาสตร์ ลำน้ำเจ้าพระยาตั้งแต่บริเวณวัดบ้านพาสน์ ขึ้นไปจนถึงวัดโปรดสัตว์ มีลักษณะที่เป็นโค้งหักศอกรูปตัว (S) ทำให้กระแสน้ำไหลเชี่ยว สอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีที่มีการค้นพบเสากระโดงเรือสำเภาจมอยู่ใต้น้ำและได้มีการนำไปเก็บรักษาไว้ที่วัดทองบ่อ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนชาวมอญที่อพยพมาจากเชียงใหม่ตั้งแต่ครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาจึงมีการเรียกชื่อชุมชนนี้ตามโบราณวัตถุที่ค้นพบว่าชุมชนมอญบ้านเสากระโดง หรือ เพย์ทองปลาง

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมานี้ สะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ของชุมชนบ้านเลนสระกระจับรวมทั้งพื้นที่บริเวณโดยรอบนี้ มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมของกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องมาอย่างยาวนานจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

3.สถานที่สำคัญภายในชุมชน

ประกอบด้วย พื้นที่นิเวศธรรมชาติ พื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน อาคารทางศาสนา เรือนที่พักอาศัย และย่านการค้า โดยมีสถานที่สำคัญดังนี้

วัดบ้านเลนสระกระจับ อยู่ติดริมคลองวัดบ้านเลน เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย แต่เดิมชื่อวัดสุวรรณพาณิชย์ เริ่มสร้างปี พ.ศ. 2295 และได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อปี พ.ศ. 2300 ปัจจุบันพระครูพิศาลปัญญาธร (ดิเรก) ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส

นอกจากนี้ ภายในบริเวณวัดยังมีศาลเจ้าแม่ตะเคียนทอง ซึ่งชาวบ้านในละแวกนั้นให้ความเคารพโดยมีมุขปาฐะเล่าว่าแต่เดิมต้นตะเคียนนี้เคยหักโค่นขวางคลองวัดบ้านเลน แต่กลับฟื้นยืนต้นขึ้นมาใหม่ได้อีกครั้ง ชาวบ้านจึงให้เคารพนับถือมาตลอดจนกระทั่งไม้ตะเคียนต้นนี้ยืนต้นตายเองโดยธรรมชาติ ต่อมาทางวัดบ้านเลนจึงได้ตัดและนำไปแกะสลักเป็นรูปบุคคลแม่-ลูก ที่มีขนาดเท่าคนจริง และตั้งศาลไว้ในบริเวณวัดให้คนในชุมชนสามารถมาทำการบูชาได้โดยสะดวก

ตลาดโก้งโค้งบ้านแสงโสม ก่อตั้งเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2549 เป็นตลาดเอกชนมีขนาดพื้นที่ประมาณ 10 ไร่ มีแผงค้าขายกว่า 100 แผง ตลาดโก้งโค้งเป็นตลาดย้อนยุคที่รื้อฟื้นความเป็นอยู่ร่วมกันของชุมชนในตลาดให้เป็นคนไทยโบราณใจดี มีความรัก ความสามัคคี เสียสละ และให้อภัยซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีอัธยาศัยไมตรีในการต้อนรับผู้มาเยือน เช่น มีการรำกลองยาวต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะ มีการรำกลองยาวถวายศาลพ่อปู่แสงโสม ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนในชุมชนเคารพนับถือ การแต่งกายของพ่อค้าและแม่ค้าที่ขายของในตลาด โดยแต่งกายแบบพื้นบ้านทั้งในยามปกติทั่วไป และการแต่งกายตามเทศกาล การฟื้นฟูอาหารและขนมไทยให้กลับมาอยู่ในตลาดโก้งโค้งโดยให้ชุมชนทำของดีมีคุณภาพในราคาย่อมเยาเพื่อให้ผู้คนทุกระดับได้ลิ้มลองอาหารไทยที่มีมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ การรักษาอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของเรือนไทยหมู่ใหญ่สมัยอยุธยา คือ บ้านแสงโสม และรักษาสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นโดยตลาดโก้งโค้งบ้านแสงโสม จะใช้หลังคามุงด้วยตับจากทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาของคนไทยในสมัยก่อน และเหมาะสมกับสภาพอากาศของประเทศไทย

ศูนย์วัฒนธรรมไทยโบราณบ้านแสงโสม ตั้งอยู่ภายในตลาดแสงโสม เป็นอาคารทรงไทยประยุกต์หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยกระเบื้องดินเผา ตัวเรือนเป็นอาคารไม้ยกพื้นไม่สูงนัก ผนังของเรือนกรุด้วยกระจก ปัจจุบันใช้จัดแสดงเนื้อหาทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางในการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีโบราณของไทยให้คนรุ่นหลังได้เห็น และเรียนรู้ไม่ให้สูญหายไป ศูนย์วัฒนธรรมไทยโบราณได้รื้อฟื้นเรื่องประเพณีงานแต่งแบบโบราณของคนไทยขึ้นมาอีกครั้ง เป็นการจัดพิธีมงคลสมรสหรือแต่งงานแบบย้อนยุค

ภาพที่ 3-4 วัดบ้านแลนสระกระจับ
ที่มา : พิชัย หงษ์กำเนิด และพิเชษฐ์ หงษ์กำเนิด, 2564, [ภาพถ่าย]

4.วัฒนธรรมชุมชน

สมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่เมื่อมีการสร้างตลาดโก้งโค้งขึ้นภายในชุมชนทำให้วิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนมีการปรับเปลี่ยน โดยวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีความโดดเด่นในปัจจุบันของชุมชน ประกอบด้วย

- การรำกลองยาวก่อนเปิดตลาดโก้งโค้งเพื่อถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการฟื้นฟูการละเล่นพื้นบ้านที่เรียกว่า “รำกลองยาว” เพื่อเป็นการแสดงถวายต่อศาลพ่อปู่โสม ซึ่งอยู่ในตลาดเป็นประจำทุกวัน เวลาประมาณ 10.00 น. เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ พร้อมทั้งขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้ร้านค้าต่าง ๆ สามารถขายของได้อย่างดี

- การแต่งกาย เพื่อให้ตลาดโก้งโค้งได้บรรยากาศของอยุธยาสมัยโบราณ จึงมีการฟื้นฟูการแต่งกายแบบไทยสมัยก่อนโดยเน้นความเรียบง่าย ประหยัด และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ในอดีต ผู้หญิงแต่งกายด้วยเสื้อแขนกระบอกสีน้ำตาล นุ่งผ้าถุงหรือโจงกระเบน ส่วนผู้ชาย แต่งกายด้วยเสื้อแขนสั้น กางเกงและผ้าขาวม้าคาดเอว

- อาหาร และขนมไทย เนื่องจากลักษณะของตลาดโก้งโค้งเป็นแบบตลาดย้อนยุคไทยโบราณ จึงมีการขายอาหารและขนมแบบไทยด้วย จึงเป็นเหตุให้มีการฟื้นฟูหรือส่งเสริมให้ชุมชนหรือชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถด้านการทำอาหารไทย ทำอาหารและขนมเข้ามาจำหน่าย ประกอบด้วยอาหารไทย เช่น แกงขี้เหล็ก แกงบอน ก๋วยเตี๋ยวโบราณ ผัดไทยโบราณ เป็นต้น ส่วนขนมไทยมีทั้งขนมที่ทำสำเร็จเข้ามาจำหน่ายและขนมที่สาธิตการทำพร้อมจำหน่ายในตลาด เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ส่วนขนมไทยโบราณที่มีการสาธิตการทำในตลาด เช่น ขนมเบื้อง ขนมบ้าบิ่น ขนมฝักบัว รวมไปถึงขนมไทยแบบโบราณที่หารับประทานยาก เช่น ขนมลืมกลืน ขนมช่อม่วง ขนมทองเอก ขนมเสน่ห์จัน ขนมดาราทอง เป็นต้น

- กิจกรรมตักบาตรเหรียญ ทุกวันอาทิตย์ต้นเดือน จะมีกิจกรรมตักบาตรเหรียญที่ตลาดโก้งโค้งเพื่อรักษาวัฒนธรรมการทำบุญพื้นบ้าน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ได้มีโอกาสทำบุญอย่างง่ายด้วยการถวายปัจจัยเป็นเหรียญ หรือธนบัตร ตามแต่ศรัทธา และนิมนต์พระภิกษุจากวัดบ้านเลน

สระกระจับซึ่งเป็นวัดประจำชุมชนมารับบิณฑบาต เพื่อนำปัจจัยไปบำรุงรักษาเสนาสนะของวัดและบำรุงค่าใช้สอยอุปโภคต่าง ๆ

5.สรุปผลการศึกษาคุณค่าของชุมชน

ชุมชนบ้านเลนสระกระจับถือเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีความโดดเด่นในการตั้งถิ่นฐานที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมระหว่างชุมชนพื้นที่ลุ่มและแม่น้ำได้อย่างเหมาะสม มีการใช้ที่ดินที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ศาสนา วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี มีการสร้างบ้านเรือนที่เป็นชุมชนผสมผสานระหว่างชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ มีการสร้างรูปแบบของอาคารบ้านเรือนที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นวิถีของชุมชนที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนผสมผสานระหว่างชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ มีวิถีชีวิตจากชุมชนเกษตรกรรมและชุมชนค้าขายผสมการท่องเที่ยว ความสมบูรณ์ของชุมชนเกิดจากการประสานขององค์ประกอบต่าง ๆ ภายในชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากศักยภาพด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนอกจากจะเป็นสิ่งสนับสนุนการดำรงอยู่ของชุมชนแล้ว ในมิติหนึ่งบริบทด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวนี้เองอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2512). **นิราศทวารวดี ของหลวงจักรปาณี (ฤกษ์) เปรียญ และบทละครเรื่องมณีพิไชย พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระนิพนธ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทร์ฤทธิ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: กรมฯ.

กรมศิลปากร. (2558). **นิราศวัดเจ้าฟ้า (ฉบับตรวจสอบชาระ พ.ศ.2558)**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: กรมฯ

กรมศิลปากร. (2515). **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 63 ตานานกรุงเก่า**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: กรมฯ.

คำให้การขุนหลวงหาวัด. (2547). (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: โครงการเลือกสรรหนังสือมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2553). **กำสรวลสมุทร สุดยอดกาสรวลศิลป์ มรดกความทรงจำแห่งพระนครศรีอยุธยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

เสาวณีย์ นิวาศะบุตร, แปล. (2558). **นิราศพระบาท โดย สุนทรภู่**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมการศาสนา. (2528). **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 3 พระนครศรีอยุธยา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

บุคคลอ้างอิง

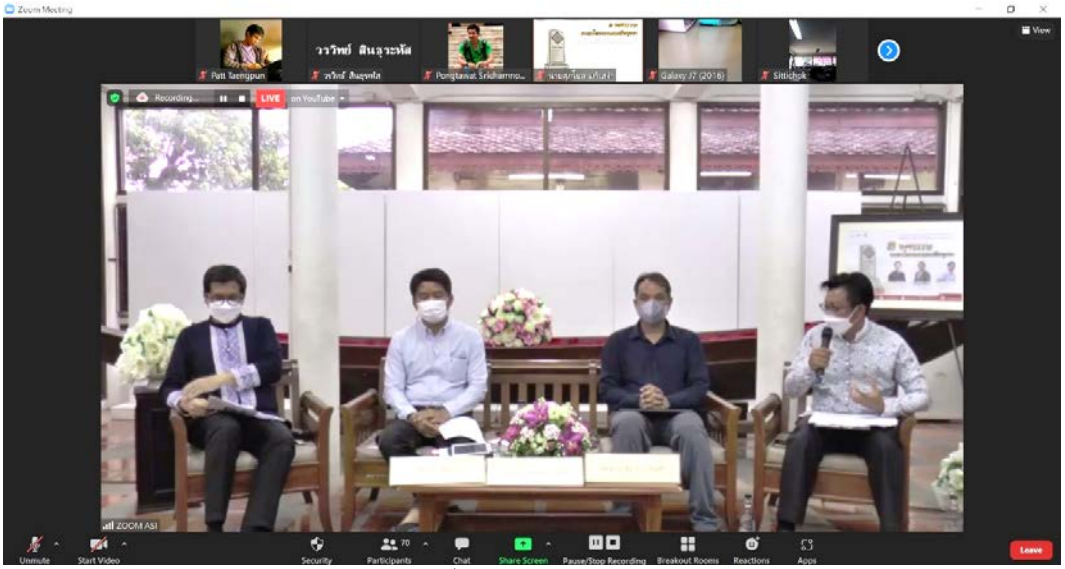
รัตนะ พันธุ์สวัสดิ์. (๒๕๖๔). นายกองค์การบริการส่วนตำบลบ้านโพ. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพ

สัญญา จันทรา. (๒๕๖๔). ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพ. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพ

นภาพร เวชพฤกษ์พิทักษ์. (๒๕๖๔). ผู้ก่อตั้งตลาดโก้งโค้งบ้านแสงโสม. ตลาดโก้งโค้งบ้านแสงโสม

3 ทศวรรษ มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา

กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้
ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 1

ภาพที่ 1 บรรยากาศการเสวนา
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

สถาบันอยุธยาศึกษาจัดกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ “3 ทศวรรษ มรดกโลกพระนครศรีอยุธยา” ผ่านระบบ Zoom Meeting เมื่อวันเสาร์ที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2564 เวลา 09.00-12.00 น. โดยได้รับเกียรติจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และคุณภัทรพงษ์ เก่าเงิน ผู้อำนวยการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยามาเป็นวิทยากรร่วมกับ อาจารย์ ดร.สุรินทร์ ศรีสังข์งาม ผู้อำนวยการสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และมีนายปัทพงษ์ ชื่นบุญ นักวิชาการศึกษาสถาบันอยุธยาศึกษา เป็นผู้ดำเนินรายการ ประเด็นการเสวนา ประกอบด้วย ช่วงที่ 1 มรดกโลกอยุธยา : หลักการเหตุผลและปฐมบท ช่วงที่ 2 มรดกโลกอยุธยา : สถานภาพปัจจุบันและการดำรงอยู่ ช่วงที่ 3 มรดกโลกอยุธยา : โอกาส และความท้าทายสู่อนาคต ซึ่งสามารถถอดองค์ความรู้จากการจัดกิจกรรมได้ดังนี้

1.นิยาม “มรดกโลก”

คำว่า “มรดกโลก” เป็นความท้าทายที่เกิดขึ้นของพระนครศรีอยุธยาที่มีความเป็นเมืองโบราณและแหล่งวัฒนธรรมที่หลากหลายทั่วโลก เปรียบเสมือนว่าพระนครศรีอยุธยาเป็นจุดศูนย์กลางที่คนทั่วโลกจะเข้ามาทำการค้าขาย เจริญสัมพันธ์ทางการทูต การเผยแผ่ศาสนาและอื่น ๆ พระนครศรีอยุธยาจึงเป็นเมืองที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม จากการเคยเป็นราชธานีของสยาม สู่มณฑลกรุงเก่า และสู่จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา คำว่า “มรดกโลก” จึงเป็นคำสำคัญที่ส่งผลต่อนโยบายการจัดการด้านการอนุรักษ์เพื่อการศึกษา การท่องเที่ยว การพัฒนาเศรษฐกิจ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2534 ก็เป็นเวลา 30 ปีที่พระนครศรีอยุธยามีบริบทของการเป็นเมืองมรดกโลก

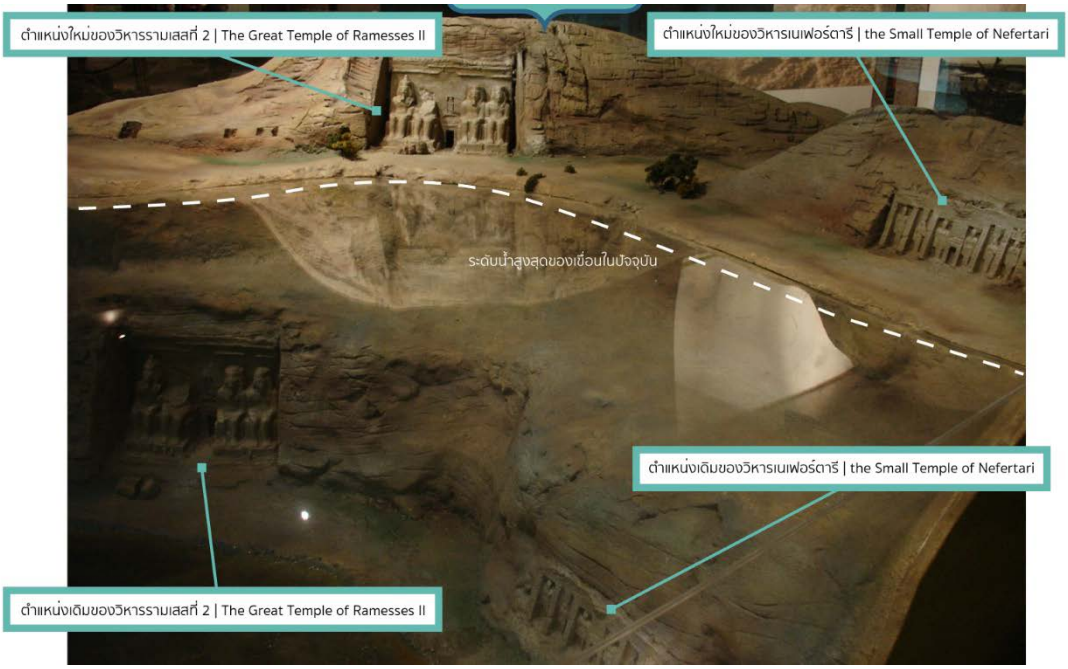
ความเป็นมรดกโลกแสดงให้เห็นถึงการเป็นแหล่งวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีคุณค่าโดดเด่นในระดับโลก มนุษย์ได้แสดงปรากฏการณ์และพลังในการสร้างสรรค์ออกมาในรูปแบบของวัฒนธรรม และร่องรอยวัฒนธรรมเหล่านั้นได้ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน โบราณวัตถุ ผังเมือง ภูมิปัญญาแล้วถ่ายทอดสู่รุ่นต่อ ๆ ไป จนกลายเป็นความสำเร็จในของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย การมีฐานะเป็นมรดกโลกจึงแสดงให้เห็นว่าบ้านเมืองมีความสำคัญมากพอที่จะเป็นสัญลักษณ์และความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ในอดีต นอกจากนี้ยังมีคุณค่าที่พึงจะรักษาเอาไว้เพื่อประโยชน์ของตนเอง บ้านเมือง ประเทศและโลก

มรดกโลกยังมีความหมายของการให้เห็นถึงการอนุรักษ์ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โบราณวัตถุ โบราณสถานซึ่งในทุกช่วงเวลาของพระนครศรีอยุธยาจะมีความหมายพิเศษในตนเอง โดยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1-3 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชครั้นสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ทรงตรัสว่า “ขอให้เหมือนบ้านเมืองเมื่อครั้งยังดี” พระนครศรีอยุธยาจึงเปรียบเป็นภาพที่สะท้อนความสมบูรณ์ในแบบที่กรุงรัตนโกสินทร์อยากเป็น ปัจจุบันนี้ยังมีธรรมเนียมปฏิบัติหลายอย่างที่สืบทอดจากสมัยกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย พระนครศรีอยุธยายังเป็นเมืองที่เป็นแหล่งรวมของแม่น้ำ ได้แก่ แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำน้อย แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี จึงเป็นจุดสำคัญของการเป็นเมืองท่าและสะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและยังมีบริบทของการเป็นเมืองใหม่ซ้อนเมืองเก่า สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาก็ได้ยกย่องให้พระนครศรีอยุธยาเป็นกรุงเก่าโดยให้ความสำคัญในฐานะอดีตราชธานี เริ่มทำการบูรณะวัดหลายแห่ง ครั้นสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการสงวนพื้นที่ภายในเกาะเมืองไว้เพื่อการอนุรักษ์ทางโบราณคดี

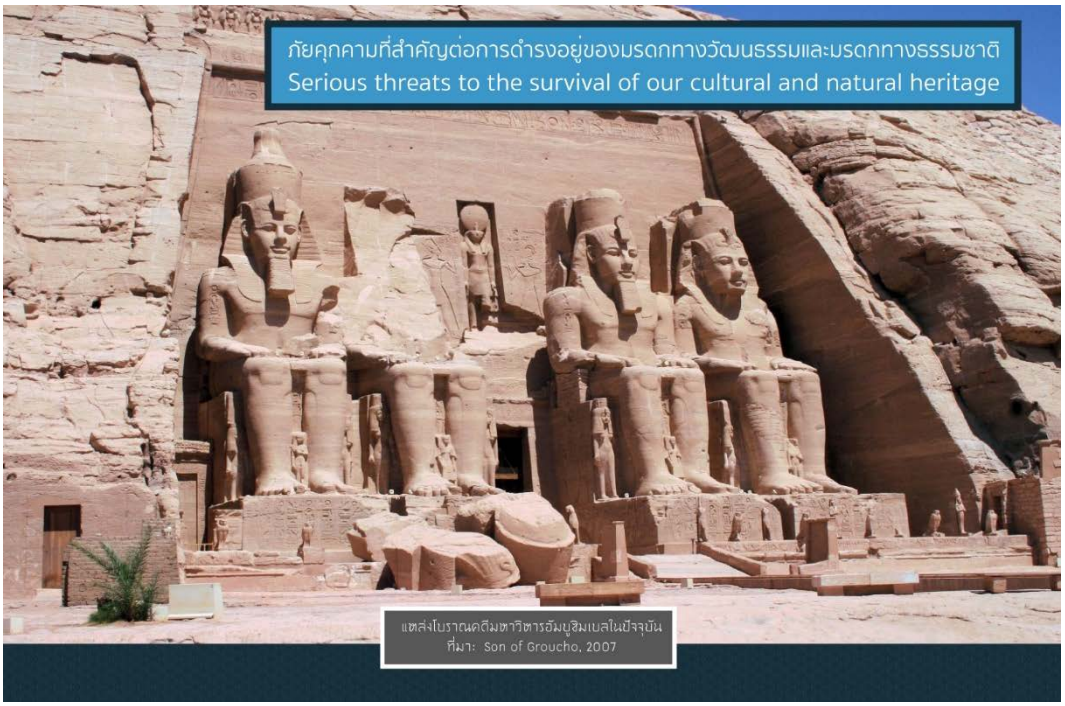
ต่อมาหลัง พ.ศ. 2475 ก็เริ่มมีความเจริญ และการทับซ้อนของพระนครศรีอยุธยา จึงทำให้เกิดกฎหมายการถือครองที่ดินโดยการทำงานร่วมกันกับกรมศิลปากร การเมืองส่วนท้องถิ่น จนกระทั่งได้รับการประกาศเป็นเมืองมรดกโลกใน พ.ศ. 2534 ทำให้มีการพัฒนา การดูแลแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา โดยการมีสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่นด้วย

2.หลักการและเหตุผลของการได้รับประกาศเป็นเมืองมรดกโลก

องค์การยูเนสโกได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์โดยมองเห็นว่าความเป็นมนุษย์นั้นมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านอุตสาหกรรม สังคม การเมือง สงคราม สิ่งเหล่านี้ล้วนตามมาซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมและความขัดแย้ง องค์การยูเนสโกได้ให้ความสำคัญเรื่องสันติภาพ เพราะสงครามได้ทำลายมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปมาก ทำให้นานาชาติร่วมกันสร้างกลไกและความร่วมมือกันระหว่างประเทศ ความร่วมมือแรกของนานาชาติ คือ การสร้างเขื่อนสูงอาสวาน (Aswan High Dam) ที่ประเทศอียิปต์ใน ค.ศ. 1954 จึงเกิดแนวคิดที่จะบริหารจัดการทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่และเพื่อป้องกันรักษาไม่ให้มหาวิหารอัมบูซิมเบลจมน้ำ จึงทำการะดมทุน ความรู้ เพื่อยกมหาวิหารดังกล่าวออกจากแหล่งน้ำท่วม และเกิดอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในปี ค.ศ. 1972 โดยให้ภาคีสมาชิกแต่ละประเทศร่วมปฏิบัติตามกฎ

ภาพที่ 2 ภาพแสดงตำแหน่งของการเคลื่อนย้ายแหล่งโบราณสถานมหาวิหารอัมบูซิมเบล
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

ภาพที่ 3 แหล่งโบราณคดีมหาวิหารอัมบูซิมเบลในปัจจุบัน
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

การเป็นมรดกโลกจะต้องมีคุณค่าที่โดนเด่นเป็นสากลและพระนครศรีอยุธยาก็เป็นเมืองที่มีบทบาทสำคัญกับประวัติศาสตร์โลก โดยธรรมชาติและวัฒนธรรมจะต้องเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน ก่อนหน้านี้กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนแหล่งโบราณสถานมรดกแห่งชาติ ประกอบด้วย วัดและแหล่งโบราณสถานจำนวนมากอันมีคุณค่าโดดเด่นเป็นสากล นอกจากพระนครศรีอยุธยาจะมีความหมายต่อประวัติศาสตร์โลกแล้ว ยังเป็นแหล่งการศึกษาที่เห็นภาพสะท้อนว่ามีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ มีความเป็นพหุวัฒนธรรม เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างโลกตะวันออกและโลกตะวันตกเข้าด้วยกัน จึงเป็นความภาคภูมิใจของคนพระนครศรีอยุธยา และต้องการเรียกร้องให้คนในท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน ช่วยกันดูแลรักษาความเป็นมรดกโลก

กฎเกณฑ์เพื่อการประเมินคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลประกอบด้วย 10 ข้อ โดยกฎ 6 ข้อแรกจะมีความหมายของการเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และกฎเกณฑ์ 4 ข้อมีความหมายของการเป็นแหล่งมรดกทางธรรมชาติ

การเป็นแหล่งมรดกโลกประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญหลัก คือ มีกฎเกณฑ์หนึ่งในสิบข้อตั้งอยู่ตามเกณฑ์ที่มีความสมบูรณ์แบบ หมายความถึง คุณค่าที่ร้อยเรียงกันอย่างขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปไม่ได้ จึงส่งผลต่อการเขียนคำประกาศคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากลของพระนครศรีอยุธยา การบูรณะรักษาแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ สามารถอ้างอิงได้ โดยอย่างยิ่งพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองที่ตั้งอยู่กับน้ำ มีแนวการออกแบบที่อยู่อาศัยโดยยกพื้นสูง อันสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศของพระนครศรีอยุธยา การสร้างอาคารที่อยู่อาศัยจึงเป็นการถมที่ให้สูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม

เมื่อกล่าวถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างการก่อรูปขึ้นของชุมชนที่มีความสุขที่ให้ความสำคัญกับแม่น้ำ การคุ้มครองและการจัดการซึ่งทางอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้ดำเนินการ มีแผนการบริหารจัดการ มีแนวปฏิบัติและการตั้งงบประมาณ การคุ้มครองการบริหารจัดการกฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองแหล่งโบราณสถาน ต่าง ๆ อย่างชัดเจน ประเด็นเรื่องความสมบูรณ์แบบคือความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับหลักความเป็นสากล และต้องรักษาคุณค่านั้นไม่ให้ถูกคุกคาม ซึ่งความจริงแล้วการเป็นแหล่งมรดกโลกไม่จำเป็นต้องเป็นแหล่งโบราณสถานเสมอไป แต่ต้องเป็นภาพหรือตัวแทนที่สะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคม ของมนุษยชาติ ซึ่งการให้ความหมายทางประวัติศาสตร์นั้นไม่ได้บอกว่าของเก่ามีคุณค่าสำคัญกว่าของใหม่โดยเกณฑ์ข้อที่ 2 ได้กล่าวถึงความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์โดยพระนครศรีอยุธยาเป็นสัญลักษณ์และหลักฐานทางวัฒนธรรมที่ยังปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเห็นภาพของขนบธรรมเนียมสถาปัตยกรรม ร่องรอยการตั้งถิ่นฐาน การจัดการน้ำ

มรดกโลกเริ่มต้นจากอนุสัญญาโลกปี พ.ศ. 2515 หลังจากนั้น 4-5 ปี ก็มีการแต่งตั้งคณะกรรมการมรดกโลกขึ้นเพื่อพิจารณาว่าแหล่งใดเหมาะสมจะเป็นมรดกโลกโดยเป็นไปตามหลักเกณฑ์ 10 ข้อที่ทั่วโลกใช้โดยประเทศไทยได้รับประกาศเป็นมรดกโลกทั้งหมด 6 แห่ง แบ่งเป็น 3 แห่งด้านวัฒนธรรม และ 3 ด้านธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัย นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและแหล่งโบราณคดีบ้านชียง ด้านธรรมชาติ ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่และกลุ่มป่าแก่งกระจาน

สิ่งสำคัญที่สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตของพระนครศรีอยุธยา คือ วิถีชีวิตและการเลือกที่ตั้ง การเป็นศูนย์กลางการปกครองของภูมิภาคในช่วงเวลาหนึ่ง การเป็นศูนย์กลางทางการค้า ซึ่งการเลือกที่ตั้งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีได้ยาวนานถึง 417 ปี มีลักษณะเกาะเมืองที่มีแม่น้ำ 3 สาย

ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี มาบรรจบรวมกันก็ส่งผลดีต่อทางยุทธศาสตร์เป็นปราการที่แข็งแรง ข้าศึกโจมตีได้ยาก จากการศึกษาเอกสารพม่ากล่าวไว้ว่า การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 แม่ทัพพม่ามีความท้อใจมากเพราะแม่น้ำกว้าง โจมตียากและทุ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบเกาะเมืองจะมีพื้นที่ต่ำเมื่อฤดูน้ำหลาก น้ำก็จะท่วมทำให้กองทัพพม่าไม่สามารถตั้งทัพได้ ผลดีอย่างที่สอง คือ การทำให้เกิดความมั่งคั่ง สามารถขยายอาณาเขตไปตามลำน้ำและสามารถควบคุมหัวเมืองเหล่านี้ได้และเมื่อควบคุมหัวเมืองได้ก็สามารถควบคุมทรัพยากรได้ ผลดีอย่างที่สาม คือ การได้ประโยชน์จากการค้าจากการที่หัวเมืองต่าง ๆ ส่งสินค้า ส่งทรัพยากรมาเพื่อทำการค้าขาย นอกจากนี้กรุงศรีอยุธยายังมีบริบทการเป็นเมืองท่าจึงสามารถเก็บภาษีเรือได้อีกด้วย ผลดีอย่างที่สี่ คือ การที่กรุงศรีอยุธยามีน้ำท่วมและการไหลมาบรรจบของแม่น้ำหลากหลายสายทำให้มีการพัดดินตะกอนจึงส่งผลให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก และด้วยความที่กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองที่อยู่กับน้ำ มีน้ำหลาก ก็มีการสร้างคลอง กำแพง ระบบประปา อันเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาการจัดการน้ำของคนในอดีตที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับน้ำ อีกสิ่งที่สำคัญของกรุงศรีอยุธยาอย่างอีกอย่างหนึ่ง คือ รูปแบบการปกครองโดยเฉพาะระบบ เวียง วัง คลัง นา ที่เป็นแนวคิดของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่มีการใช้ต่อมาราว ๆ 400 ปีและปรับรูปแบบการปกครองอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 5 อีกทั้งกรุงศรีอยุธยาเองเป็นเกาะเมืองที่มีตลาดต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย และในปัจจุบันยังมีลักษณะการเป็นเมืองซ้อนเมือง ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างเมืองเก่าและเมืองใหม่ควบคู่กันไปทำให้เห็นภาพว่าที่มาของการได้รับการเป็น “มรดกโลก” คือผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันได้ การมีเป็นเมืองเก่าและเมืองใหม่ที่อยู่ร่วมกันอย่างผสมผสานและเป็นการอนุรักษ์ด้วยจิตใต้สำนึกความเป็นคนอยุธยาร่วมกันโดยให้ความสำคัญกับแม่น้ำและการคุ้มครอง การจัดการแหล่งโบราณสถานเป็นอย่างดี

3. สถานภาพปัจจุบัน

พระนครศรีอยุธยาได้รับการประกาศให้เป็นมรดกโลกในปี พ.ศ. 2534 และอีก 2 ปีก็เริ่มทำแผนระบบในด้านการอนุรักษ์และการพัฒนาพระนครศรีอยุธยาฉบับแรกปี พ.ศ. 2536-2544 เพื่อดำเนินงานในเขตพื้นที่ของมรดกโลกจำนวน 1,810 ไร่ โดยคณะรัฐมนตรีอนุมัติในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2536

แผนดังกล่าวมีโครงการอนุรักษ์ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเพราะมีประชากรอาศัยอยู่มาก มีการควบคุมสิ่งปลูกสร้างในภายเกาะเมืองโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ตะวันตกตอนกลางและตะวันออกของเกาเมือง ด้านทิศตะวันตกจะมีความสำคัญมากเพราะมีแหล่งโบราณสถานมาก มีชุมชนและย่านการค้าน้อย ในแผนอนุญาตให้สิ่งปลูกสร้างอาคารสูงไม่เกิน 8 เมตร กล่าวคืออนุญาตให้สร้างบ้านเพียงอย่างเดียว บริเวณที่มีย่านการค้าหนาแน่น และมีแหล่งโบราณสถานน้อย จะอนุญาตให้สิ่งปลูกสร้างมีความสูง 12 เมตร ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนอยู่ร่วมกับแหล่งโบราณสถานได้โดยให้ได้รับผลกระทบต่อโบราณสถานน้อยที่สุดและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนได้รับความเดือดร้อนน้อยที่สุด

คุณค่าของพระนครศรีอยุธยาในสถานภาพมรดกโลกในปัจจุบันในอยู่เกณฑ์ข้อ 3 เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์และสิ่งที่เห็นถึงจนปัจจุบัน คือ ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือร่องรอยวิถีชีวิตที่ยังหลงเหลืออยู่หรือสูญหายไปแล้วและเอกลักษณ์ความเป็นอยุธยา คือ การบริหารน้ำ การสร้างผังเมืองให้เข้ากับน้ำและวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับน้ำ โดยแม่น้ำเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากร ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การเป็นแหล่งพหุวัฒนธรรม การสร้างสรรค์

ศิลปะ สถาปัตยกรรม สิ่งสำคัญในช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงระหว่างสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตโกสินทร์ คือ การเปลี่ยนแปลงเชิงภูมิศาสตร์ รูปแบบการค้าแบบใหม่ สังคมใหม่ ผู้คนใหม่ กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นต้นแบบของกรุงรัตนโกสินทร์ในเวลาต่อมา สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นคุณค่าของความเป็นมรดกโลก

เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ประมาณ 4,800 ไร่ โดยมีนิคมอุตสาหกรรมอยู่ใกล้ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 11,000 ไร่ จึงเป็นความท้าทายใหม่ของความเป็นมรดกโลกของพระนครศรีอยุธยาและสถานภาพปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อพระนครศรีอยุธยาปัจจุบันมาก โดยในปี พ.ศ. 2530 พระนครศรีอยุธยาได้เตรียมตัวเพื่อยื่นขอการเป็นมรดกโลกแล้วและได้รับประกาศในปี พ.ศ. 2534 สิ่งที่พัฒนาควบคู่ คือ การที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองนิคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ นิคมอุตสาหกรรมดังกล่าวมีขนาดใหญ่ มีการวางแผนออกแบบเพื่อการอยู่ร่วมกันได้ เพราะอย่างไรก็ตามไม่สามารถทิ้งความเจริญทางเศรษฐกิจที่จะเข้ามาได้ นอกจากนี้พื้นที่นอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมแต่มีรายได้จากเกษตรกรรมเพียง 2% ของทั้งจังหวัด จึงมีการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมโดยมีแรงงานปัจจุบันอยู่ประมาณ 41,216 คน จึงเกิดคำถามอย่างหนึ่งว่า แรงงานเหล่าอาศัยอยู่ที่ใดซึ่งการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจากแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีกลายเป็นนิคมอุสาหกรรม จึงมีการกำหนดนโยบายของการกำหนดพื้นที่ก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ที่พักอาศัยของแรงงาน จึงเป็นอีกหนึ่งยุทธศาสตร์ที่กรมศิลปากร หน่วยงานราชการของจังหวัดจะต้องวางแผนร่วมกัน

สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาในการจัดการของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา คือ การมีโบราณสถานมากยากต่อการทำข้อตกลงในด้านการสร้างสิ่งปลูกสร้างและการสร้างข้อตกลงร่วมกันของคนในยุคปัจจุบันซึ่งการขยายตัวของประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนมากเกินกว่าที่แหล่งมรดกโลกหรือเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาจะจัดการได้ แต่รายได้หลักของพระนครศรีอยุธยาก็มาจากการท่องเที่ยว การพัฒนาเศรษฐกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

การจัดการในอนาคต คือ การคำนึงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์ให้มากที่สุดและลดผลกระทบความเดือดร้อนน้อยที่สุด ซึ่งผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ คือการได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนเพื่อการฟื้นฟูเพื่อการศึกษาและการเป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการอบรมช่างฝีมือในด้านงานอนุรักษ์และหลักกฎหมายเพื่อเป็นสอดคล้องกับการบูรณะแหล่งโบราณคดี

รับชมการเสวนา 3 ทศวรรษ มรดกโลกพระนครศรีอยุธยาที่

www.youtube.com/watch?v=ztBOk5DLfK8&t=235s

แม่น้ำน้อย : สายวัฒนธรรม พระนครศรีอยุธยา – อ่างทอง

กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้
ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 2

ภาพที่ 1 บรรยากาศการเสวนา
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

สถาบันอยุธยาศึกษา จัดกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 2 ในหัวข้อ “แม่น้ำน้อย : สายวัฒนธรรม พระนครศรีอยุธยา - อ่างทอง” เมื่อวันเสาร์ที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2565 โดยจัดกิจกรรมในรูปแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom Meeting ซึ่งได้รับเกียรติจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ธานี สุขเกษม อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และอาจารย์อุทัย ภู่เจริญ ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นวิทยากร ซึ่งมีนายพัทร์ แตงพันธ์ นักวิชาการศึกษาชำนาญการ สถาบันอยุธยาศึกษา เป็นผู้ดำเนินรายการ ประเด็นการบรรยาย ประกอบด้วย ช่วงที่ 1 แม่น้ำน้อย : ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าและตำนานท้องถิ่น ช่วงที่ 2 วิถีชีวิตคนลุ่มน้ำน้อยจากอ่างทองถึงพระนครศรีอยุธยา และช่วงที่ 3 แม่น้ำน้อย : มรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว และสามารถถอดองค์ความรู้จากการเสวนาได้ดังนี้

แม่น้ำน้อยเป็นแม่น้ำที่แตกสาขาออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณชุมชนปากแพรก จังหวัดชัยนาท ซึ่ง “แพรก” หมายถึงบริเวณที่มีลำน้ำแตกออกเป็นหลายสาย ก่อให้เกิดลำน้ำน้อย เป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านจังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทองและจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้วมารวมกับแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้งที่อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมีคลองต่าง ๆ เชื่อมกับลำน้ำ เช่น คลองบางคลี่ คลองเจ้าเจ็ด คลองเหล่านี้ถือเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญทั้งด้านการเดินทางและการค้าขาย การขนส่งสินค้าที่เชื่อมกับแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสุพรรณบุรี เส้นทางแม่น้ำน้อยมีความยาว

ประมาณ 145 กิโลเมตร ความกว้างประมาณ 80 เมตร ไหลผ่าน อำเภอสรรคบุรี อำเภอบางระจัน อำเภอค่ายบางระจัน อำเภอท่าช้าง อำเภอโพธิ์ทอง อำเภอวิเศษชัยชาญ อำเภอผักไห่ อำเภอเสนา อำเภอบางไทร รวมกันกับแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้งไหลผ่านกรุงเทพมหานครลงสู่อ่าวไทย

ในบันทึกประพาสต้นสมัยรัชกาลที่ 5 เรียกว่า ลำแม่น้ำใหญ่ มีความสำคัญมาก นอกจากจะเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญแล้วยังมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนบริเวณแม่น้ำน้อยและยังเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่กองทัพพม่าใช้ทำศึกสงครามในครั้งเสียกรุงครั้งที่ 2 อีกด้วย

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงอำเภอต่างๆ ตามแม่น้ำน้อย
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

1.แม่น้ำน้อย: ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าและตำนาน

แม่น้ำน้อยได้ไหลผ่านแหล่งประวัติศาสตร์สำคัญ ๆ หลายแห่ง ซึ่งเริ่มจากอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เป็นชุมชนโบราณที่อยู่ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา เป็นแหล่งผลิตเตาเผาแม่น้ำน้อยซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่อยู่ที่เมืองสิงห์บุรีเก่า ขณะที่เมืองวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง เรื่อยลงมาถึงชุมชนบริเวณคลองเจ้าเจ็ด อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก็มีตำนานทหารอาสาสู้รบกับกองทัพพม่า

แม่น้ำน้อยมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แทรกอยู่ตามจุดต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะที่มาของชื่อชุมชน ชื่อตำบล เช่น ตำบลลาดงา อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เล่ากันว่าในอดีตชาวบ้านได้ร่วมทำสงครามกับพม่า หลังจากเสร็จสงคราม ช้างศึกได้บาดเจ็บโดยเดินลากงามาตลอดทาง แล้วมาล้มตายที่พื้นที่นี้ ชาวบ้านจึงยกย่องวีรกรรมของช้างศึกนี้ จึงตัดงาใช้เชือกมัดแล้วลากงามาตลอดทาง ภายหลังก็เพี้ยนเป็นลาดงา อีกที่หนึ่งคือ ตำบลเจ้าเจ็ด อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเรื่องเล่าว่าหลังจากที่ทำสงครามกับพม่าแล้วเสียกรุงฯ เหล่าเจ้าฟ้าก็ได้หนีมาบริเวณท้องถิ่นนี้นับได้ 7 พระองค์ จึงเป็นที่มาของชื่อตำบลเจ้าเจ็ด อีกที่หนึ่งคือ ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีตำนานเล่ากันว่าพม่าจับเชลยกรุงศรีอยุธยาเดินทางถึงบริเวณพื้นที่นี้ เกิดไม่พอใจเชลยที่เดินช้าจึงตัดหัวและเหวี่ยงไปกลายเป็นที่มาของชื่อบ้านนามเมืองต่างในแทบท้องที่นี้

นอกจากที่มาของชื่อชุมชนแล้ว ยังมีที่มาของชื่อวัดต่าง ๆ เช่น วัดขุนอินทประมูล อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง อดีตเรียกว่าวัดพระนอน คู่กับวัดพระนอนจักรศรีของจังหวัดสิงห์บุรี มีตำนานเล่าว่าผู้ที่สร้างวัดนี้มีชื่อว่า ขุนอินทร์ เป็นนายอากรผู้เก็บเงินเข้าหลวงแต่ไม่ส่งเงินเข้าหลวง ขุนอินทร์ได้นำเงินมาสร้างวัดเมื่อถูกจับได้จึงถูกโบยจนเสียชีวิต จึงเป็นที่มาของชื่อวัดขุนอินทรประมูล

อีกแห่งหนึ่งซึ่งถือเป็นสถานที่สำคัญ คือ ตึกคำหยาด ในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระเจ้าอุทุมพรทรงสละราชสมบัติให้พระเจ้าเอกทัศน์ สมเด็จพระเจ้าอุทุมพรทรงโปรดในการทำบุญ สร้างวัด จึงได้ชื่อว่า “ขุนหลวงหาวัด” พระองค์ได้สร้างตึกคำหยาดอยู่ใกล้กับวัดขุนอินทรประมูล ซึ่งพระองค์ก็เคยมาจำพรรษาอยู่ตึกคำหยาดด้วย

อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง เป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่กว่าเมืองอ่างทองซึ่งต่อมาหลังจากการคมนาคมที่สะดวกขึ้น จึงรวมศูนย์กลางไว้ที่เมืองอ่างทองซึ่งมีที่ตั้งทำเลที่ดีกว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงมีความพยายามจะปิดกั้นคลองเล็ก ๆ คลองหนึ่งที่ขุดเชื่อมระหว่างแม่น้ำน้อยกับแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ถูกน้ำกัดเซาะจนทางเดินน้ำได้เปลี่ยนไปทางป่าโมก รัชกาลที่ 2 ทรงเกณฑ์คนลาวเวียงจันทน์ ลาวโคราช ไปตัดต้นตาลจากเมืองสุพรรณบุรีมาสร้างทำนบกั้นน้ำเพื่อไม่ให้น้ำไหลผ่านไปป่าโมกแต่ก็ไม่สามารถทำได้

แม่น้ำน้อยในอำเภอวิเศษชัยชาญก็มีเรื่องเล่าอยู่ 2 เรื่อง ได้แก่ ตอนที่กรุงศรีอยุธยากำลังจะแตก ทัพของพระเจ้าอลองพญาเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาก่อนปี พ.ศ. 2303 ในเวลานั้น มังระยังเป็นพระโอรสองค์ที่ 2 ได้ตามพระบิดามาทำสงครามด้วย โดยยกทัพเข้ามาทางเมืองมะริด ทวาย ตะนายศรี ประจวบคีรีขันธ์ ขณะนั้นแม่ทัพของกรุงศรีอยุธยาอ่อนแอมากจึงต้องอาศัยกองทหารอาสาจากเมืองวิเศษชัยชาญซึ่งนำโดย “ขุนรองปลัดชู” มีพลทหาร 400 นาย เข้าต่อสู้กับกองอทัพพระเจ้าอลองพญาซึ่งมีพลทหารประมาณ 8,000 นาย แต่ก็พ่ายแพ้ต่อกองทัพพระเจ้าอลองพญา จึงมีการรำลึกวีรกรรมด้วยการสร้างวัดสี่ร้อย

นอกจากนี้ยังมีบุคคลสำคัญของเมืองวิเศษชัยชาญ ได้แก่ นายดอกและนายทองแก้ว เป็นชาวบ้านที่เข้าร่วมกับชาวบ้านบางระจันซึ่งเป็นการรบเพื่อป้องกันตัวเอง ในช่วงก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 นอกจากนี้ฝ่ายกองทัพหงสาวดีที่เล็ดลอดมาถึงบางกระทิง ผักไห่ สามารถต้านกองทัพพม่าได้หลายครั้ง จึงถือเป็นความภาคภูมิใจของชาววิเศษชัยชาญ

ชื่ออำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บ้างก็ว่ามีที่มาจากผักที่มีลักษณะเป็นลูกเล็ก ๆ ผิวขรุขระ ภาคใต้เรียกว่าผักไห สงขลาเรียกว่าผักเหย ภาคเหนือเรียกว่ามะไห่ อีสานเรียกว่าผักใส่ ปัจจุบันเรียกว่า

มะระ เป็นมะระขี้นกลูกเล็ก ๆ ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้แบ่งอยุธยาเป็น 4 แขวง ได้แก่ แขวงนครใน แขวงอุทัย แขวงรอบกรุงและแขวงเสนา จนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ได้แยกเสนาเป็น 4 ส่วน ส่วนเหนือเป็นเสนาใหญ่ ส่วนใต้เป็นเสนาน้อย ในปี พ.ศ. 2438 มีการจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลก็ได้แยกเสนาใหญ่กับเสนาน้อยออกเป็น 4 ส่วน เสนาใหญ่อยู่ที่ผักให่ เสนากลางอยู่ที่ปัจจุบัน เสนาน้อยอยู่ที่บางไทร เสนาในอยู่ที่บางบาล

นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าของผักไห่อีกว่า มีเศรษฐีที่มีที่ดินกว้างขวาง ต้องการจะแบ่งที่ดินให้หลานจึงเป็นที่มาของตำบลบ้านใหญ่ เพราะเศรษฐีบ้านหลังใหญ่ ตำบลตาลาน ก็หมายถึงความผูกพันของตาหลานได้มีการปักที่ดินให้ ปักไห้จึงเพี้ยนมาเป็นผักไห่

เรื่องราวการเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามแม่น้ำน้อย เมื่อครั้นพระองค์เสด็จมาขึ้นทางแม่น้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และเข้าสู่จังหวัดสุพรรณบุรี ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินมาที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยเสด็จมาทางคลองบางยี่หน อำเภอบางปลาม้าและเข้าสู่อำเภอผักไห่ พระองค์ทรงตรัสว่า “ปากไห่ มีความบริบูรณ์มาก ผู้คนมีความสุข” จากนั้นก็ได้พำนักที่บ้านตึกของหลวงวารีโยธารักษ์ นายอำเภอผักไห่คนแรก พระองค์ทรงแวะพบกับขุนพิทักษ์บริหารเจ้าของบ้านเขียว สะท้อนให้เห็นว่าอำเภอผักไห่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งด้านอาหาร การเพาะปลูก การค้าขาย การเดินทาง ที่อยู่อาศัย นอกจากนี้บริเวณริมน้ำยังมีวัดอีกมากมาย แสดงให้เห็นถึงความเจริญทางเศรษฐกิจด้วย

2.วิถีชีวิตคนลุ่มน้ำน้อยจากอ่างทองถึงพระนครศรีอยุธยา

ผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำน้อยจะมีความคุ้นเคยกับสายน้ำ ใช้ชีวิตอยู่กับน้ำ เรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมจึงมีลักษณะยกใต้ถุนสูงเพื่อรองรับฤดูน้ำหลาก นอกจากนี้ยังมีแพยื่นเข้าไปในแม่น้ำเพื่อทำเป็นจุดเข้าออกบ้าน เด็กๆ ทุกคนต้องว่ายน้ำเป็น พายเรือเป็น เรือที่ใช้กันตามท้องถิ่น ก็จะมีทั้งประเภทเรือพายและเรือยนต์ นอกจากนี้ในแม่น้ำน้อยก็มีปลาชุกชุมมาก ผืนดินก็ชุ่มน้ำทำการเพาะปลูกได้ดี

ชาวบ้านบริเวณคลองบางแก้ว จังหวัดอ่างทอง มักจะเป็นคนใจเย็น และพูดเสียงดังเนื่องจากในอดีตต้องตะโกนคุยกันข้ามแม่น้ำ ข้ามเรือ อยู่อาศัยกันเป็นเครือญาติ เวลาไปที่ใดผู้ใหญ่ก็มักจะแนะนำเด็กให้รู้จักกัน ถือเป็นการตีกรอบอย่างหนึ่งให้ลูกหลานไม่กระทำสิ่งไม่ดี เพราะว่ามีญาติผู้ใหญ่คนรู้จักและเห็นอยู่ตลอดเวลา

การคมนาคมหลักของผู้คนลุ่มแม่น้ำน้อยก็จะใช้เรือเป็นหลัก และมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเรือเมล์ บริเวณผักไห่จะมีคำพูดอย่างหนึ่งว่า “สมัยก่อนเขาจะไม่พกนาฬิกาแล้วเขารู้เวลาได้อย่างไร” กล่าวคือจะมีเรือชนิดหนึ่งเรียกว่า “เรือเมือง” คือเรือที่แล่นมาจากในเมือง เมื่อผ่านชุมชนเมื่อใดให้ถือว่าเป็นเวลา 3 โมง สาเหตุก็เพราะว่าก่อนจะเข้าสู่ชุมชน เรือจะต้องผ่านประตูน้ำที่มีการเปิดปิดเป็นเวลา เป็นวิถีชีวิตที่ชาวบ้านที่จะสังเกตจากธรรมชาติ สังเกตจากสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การละเล่น ประเพณีต่าง ๆ ก็มักจะเกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น บริเวณบ้านใหญ่ วัดย่านอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะมีการละเล่นชนิดหนึ่งเรียกว่า “การล่มเรือพระ” คือในช่วงวันออกพรรษา พระที่เพิ่งอุปสมบทในช่วงพรรษานั้นจะนำผลไม้ต่าง ๆ และข้าวของที่ชาวบ้านนำมาถวายในช่วงออกพรรษานั้นมาใส่ในเรือลำหนึ่ง ส่วนเรืออีกลำหนึ่งจะเป็นเรือเปล่า หรือเรือหลอก ที่ไม่มีข้าวของบรรจุไว้ เมื่อถึงเวลาพระจะพายเรือไปตามย่านชุมชน และจะตีกลองส่งสัญญาณให้ชาวบ้านรู้ว่ามีเรือของพระแล่นเข้ามา ชาวบ้านที่รู้และเตรียมตัวพร้อมอยู่แล้ว ก็จะนำเรือไปดักซุ่มรอไว้ เมื่อเรือขบวนเรือของพระแล่นเข้ามาใกล้ ชาวบ้านก็จะพากันพายเรือเข้าไปประชิดและแกล้งแย่ง

ชิงของในเรือของพระ ซึ่งมีทั้งเรือที่บรรทุกของมาจริงๆ และเรือหลอก บางครั้งแย่งชิงกันจนถึงกับทำให้เรือพระล่มเลยทีเดียว อันเป็นการละเล่นที่สนุกสนานและถือเป็นการให้ทานอย่างหนึ่ง

นอกจากบ้านเรือนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำน้อยแล้ว ยังมีเรือนแพที่ผูกอยู่ริมน้ำเพื่อขายสินค้าแก่ผู้สัญจรทางน้ำ ผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขาย มักเป็นคนเชื้อสายจีนซึ่งจะมีสินค้าประเภทของอุปโภค บริโภคทุกอย่าง น้ำมันก๊าด เครื่องนุ่งห่ม บ้านที่มีลักษณะใต้ถุนสูงก็จะช่วยเรื่องที่อยู่อาศัยในช่วงฤดูน้ำหลาก เมื่อถึงฤดูแล้งก็จะนำสัตว์มาเลี้ยงใต้ถุนบ้าน การสร้างบ้านจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ เรือนเครื่องผูกและเรือนเครื่องสับ เรือนเครื่องผูก หมายถึง การใช้ไม้ที่ใช้เชือกผูกต่อกัน ส่วนใหญ่มักจะเป็นบ้านของชาวบ้านที่ไม่ได้มีทรัพย์สินมาก เรือนเครื่องสับ หมายถึง บ้านไม้ที่ใช้ไม้สับตอกเพื่อยึดไม้ให้เข้ากันแทนตะปู บ้านลักษณะนี้จะเป็นบ้านของคนที่ค่อนข้างมีฐานะดี

การอยู่กินก็มักจะหากินกับน้ำ ในน้ำก็จะมีสัตว์น้ำต่าง ๆ เช่น ปลา หอย กุ้ง ซึ่งมีการกล่าวไว้ว่าในลุ่มแม่น้ำน้อยมีปลามาก มากกระทั่งนั่งเรือไปแล้วมักจะมีปลากระโดดขึ้นบนเรือโดยไม่ต้องจับเอง ทรัพยากรทางน้ำสมบูรณ์รวมทั้งประชากรที่มีไม่มาก แต่ในปัจจุบันมีผู้อาศัยมากขึ้น ทรัพยากรก็น้อยลง การมีถนนทำให้ชาวบ้านไปให้ความสำคัญกับถนนมากกว่าจึงทำให้แม่น้ำน้อยถูกปล่อยปะละเลย มีผักตบชวาขึ้นมากมายซึ่งเป็นปัญหาหลักที่จะทำให้น้ำเน่าเสีย

การคมนาคมในแม่น้ำน้อยก็จะเป็นการเดินทางด้วยเรือเป็นหลักซึ่งมีทั้งเรือแจว เรือพาย เรือบด เรือสำปั้น เรือรับจ้าง ซึ่งเรือรับจ้างจะมีลักษณะเป็นหลังคาแล้วก็คนแจวอยู่ท้ายเรือและมีคนควบคุมทิศทางอยู่หัวเรือ มีค่าบริการ 50 สตางค์ นอกจากนี้ยังมีเรืออีกชนิดหนึ่งเรียกว่า เรือแท็กซี่ เป็นเรือสองชั้น นอกจากนี้ยังมีกิจการเรือเมล์หรือชาวบ้านจะเรียกกันว่า เรือเมล์แดง เรือเมล์เขียว ซึ่งเรือเมล์แดงจะเป็นเรือฝรั่ง เรือเมล์เขียวจะเป็นเรือไทย ขุนพิทักษ์บริหารได้เริ่มกิจการเรือเมล์เขียวในสมัยรัชกาลที่ 5 ช่วงนั้นขุนพิทักษ์บริหารดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอของอำเภอผักไห่ ภรรยาชื่อว่า นางจ่าง มิลินทวนิช ได้เริ่มกิจการเรือเมล์เขียว เป็นลักษณะเรือสองชั้น เรือเมล์เขียวเป็นเรือของคนไทย ส่วนเรือเมล์แดงมีเจ้าของเป็นชาวต่างชาติ

เส้นทางการเดินเรือของเรือเมล์เขียว เริ่มจากอำเภอผักไห่ อำเภอเสนาถึงท่าเตียน ส่วนด้านทิศเหนือโดยเริ่มจากอำเภอผักไห่ อำเภอวิเศษชัยชาญ อำเภอโพธิ์ทอง เข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยาไปถึงปากน้ำโพ กิจการเรือเมล์มีความรุ่งเรืองและส่งต่อให้กับหลวงมิลินทวนิช บุตรชายของขุนพิทักษ์บริหาร หลังจากนั้นกิจการเรือเมล์ก็เริ่มได้ความนิยมน้อยลงเนื่องจากมีเส้นทางคมนาคมทางบกที่สะดวกมากขึ้น ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2505 ก็เริ่มมีการสร้างถนนตามคันชลประทานซึ่งถนนสามารถเข้าถึงสถานที่ ชุมชนต่าง ๆ ได้สะดวกกว่าแม่น้ำเนื่องจากเป็นเส้นทางที่คนเป็นผู้สร้างโดยสามารถกำหนดเส้นทางได้ แต่แม่น้ำเป็นเส้นทางธรรมชาติทำให้มีการติดต่อสถานที่ราชการ โรงพยาบาล โรงเรียนหรือแหล่งชุมชนอื่นที่ไม่ได้อยู่ติดแม่น้ำได้สะดวก

กิจกรรมอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้านอำเภอผักไห่ คือ การชมโทรทัศน์ร่วมกัน กล่าวคือ ในชุมชนจะมีบ้านหลังใดหลังหนึ่งที่มีโทรทัศน์ แล้วชาวบ้านหลังอื่นๆ ก็จะมารวมกันเพื่อชมละคร รายการเกมโชว์ ฟังวิทยุ ชมมวยไทย ชมการแข่งขันฟุตบอล จากนั้นก็มีการรวมเงินกันเพื่อช่วยค่าไฟบ้านนั้นด้วย เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านนอกจากมารวมกลุ่มกันเพื่อความบันเทิงแล้ว ยังเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถามไถ่ความเป็นอยู่รวมทั้งยังได้ร่วมวางแผนการพัฒนาชุมชนต่อไปอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าชุมชนลุ่มแม่น้ำน้อยจะมีวิถีชีวิตผูกพันกับน้ำ เด็กทุกคนว่ายน้ำเป็น พายเรือเป็น ลักษณะการสร้างบ้านเรือก็จะจะยกใต้ถุนสูง มีแพหน้าบ้านเพื่อค้าขายหรือเทียบเรือ การอยู่กินก็มักจะหา

ปลาในแม่น้ำ มีคนจีนล่องเรือมาค้าขายโดยสินค้าก็มักจะเป็นเครื่องอุปโภค บริโภคทั่วไปและยังมีเรือค้าขายอื่น ๆ เช่น เรือกาแฟ ห้างในเรือ เรือขายสัตว์ เนื่องด้วยลักษณะแม่น้ำมีความกว้างมากพอที่เรือจะสวนกันได้จึงจำเป็นต้องขับเรืออย่างช้า ๆ เพื่อป้องกันคลื่นกระทบกัน ความช้าเช่นนี้ได้ทำให้คนลุ่มแม่น้ำน้อยเป็นคนใจเย็น ยิ้มแย้ม รู้จักช่วยเหลือเกรงใจและให้อภัยกันอยู่เสมอ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมก็มาจากภูมิปัญญาที่เรียบง่ายโดยพ่อแม่มักจะพาลูกหลานไปทำความรู้จักกับญาติ ผู้ใหญ่ในชุมชนอยู่เสมอ ทำให้เด็กเล็กจะอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่เสมอ มีความปลอดภัย ไม่กล้ากระทำสิ่งไม่ดี แต่เมื่อภายหลังก็ได้มีถนนที่มีความสะดวกมากกว่า สามารถเดินทางจากชุมชนเข้าไปในตัวเมืองหรือในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำน้อยเปลี่ยนไป การเดินทางทางน้ำก็เปลี่ยนไป ผู้คนนิยมสร้างบ้านเรือนบนบกมากขึ้น ผลกระทบที่สำคัญ คือ เมื่อการใช้งานแม่น้ำน้อยลดลงจึงทำให้เกิดการขาดการดูแลแม่น้ำ เกิดผักตบชวามากมาย บางคลองน้ำแห้ง เป็นต้น

อีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่และสภาพเศรษฐกิจที่ดี ก็คือการเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงตรัสว่า “ปากไห่มีความบริบูรณ์มาก ผู้คนมีความสุข” อีกทั้งตามเส้นทางของแม่น้ำน้อยยังประกอบไปด้วยวัดอีกมากมายซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางเศรษฐกิจ ชาวบ้านมีปากท้องที่ดี มีเศรษฐกิจที่ดี สามารถสร้างและทำนุบำรุงวัดได้ นอกจากนี้การเสด็จครั้งที่ 2 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเสด็จทอดกฐินที่วัดตึก จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดตึกคชหิรัญ” ซึ่งพระองค์ก็ได้ทอดพระเนตรการแข่งเรือ การมีงานรื่นเริงในชุมชนอีกด้วย

3.แม่น้ำน้อย: มรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของชุมชนลุ่มแม่น้ำน้อยมักจะเป็นวัด ซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์แล้วยังมีเกจิอาจารย์สำคัญ ๆ อยู่อีกหลายรูป เขตอำเภอโพธิ์ทองมีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ วัดขุนอินทประมูล เป็นที่ประดิษฐานของพระนอนองค์ใหญ่สร้างขึ้นสมัยสุโขทัยมีความยาวถึง 50 เมตร นอกจากนี้ยังมีจิตรกรรมฝาผนังที่งดงาม และตึกคำหยาด หรือพระตำหนักคำหยาดเป็นพระตำหนักของสมเด็จพระเจ้าอุทุมพรหรือขุนหลวงหาวัด พระตำหนักแห่งนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับก่อนพระองค์จะเสด็จกลับวัดประดู่ทรงธรรม ตึกคำหยาดอยู่ถัดจากวัดโพธิ์ทองไปทางทิศตะวันตกประมาณ 2 กิโลเมตร เมื่อปี พ.ศ. 2450 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเสด็จคลองมะขามเฒ่าและได้ทอดพระเนตรเห็นตัวอาคารที่สร้างด้วยความประณีต มีการสร้างไม่ใหญ่โตเพราะใช้พำนักเพียงชั่วคราว

สถานที่ท่องเที่ยวอำเภอผักไห่ ได้แก่บ้านขุนพิทักษ์บริหารหรือบ้านเขียว เป็นเจ้าของกิจการเรือเมล์เขียว เป็นเรือสองชั้นที่ให้บริการแก่ผู้เดินทางตามแม่น้ำน้อย นอกจากนี้ยังมีตลาดร้อยปีลาดชะโดซึ่งเป็นตลาดเก่าแก่ที่มีอายุกว่าร้อยปี นอกจากจะเห็นภาพความเจริญทางเศรษฐกิจแล้วยังเป็นแหล่งจัดงานประเพณีของชุมชนอีกด้วย เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษาทางน้ำ สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตลาดชะโดคือ อาคารไม้ขนาดใหญ่ และใกล้ ๆ ก็ยังมีโรงภาพยนตร์เก่า ศาลเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งรวมความเป็นพหุวัฒนธรรม

สถานที่ท่องเที่ยววัดย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน้อย ตำบลบ้านใหญ่ เดิมชื่อ วัดจุฬาโลก ตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2367 ภายในอุโบสถล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว มีพระประธานปางมารวิชัย เป็นวัดสำคัญที่รัชกาลที่ 3-6 เสด็จมาประกอบพิธีทางศาสนา นอกจากนี้ยังมีศิลปกรรมที่

สร้างขึ้นจากช่างหลวง ซึ่งในประวัติศาสตร์ได้จารึกไว้ว่าวัดย่านอ่างทอง เดิมชื่อว่า วัดจุฬาโลก โดยได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เพราะเหตุว่าเจ้าอาวาส คือ พระธรรมไตรโลก เป็นสหายกับเจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยารามราชวรวิหาร ครั้งหนึ่งเคยกล่าวว่าพระธรรมไตรโลกได้ไปเยี่ยมพระพุทธโกษาจารย์วัดโมลีโลกยารามราชวรวิหารซึ่งมีความใกล้ชิดกับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้านายวังหน้า จึงขอให้มาช่วยบูรณะวัดที่ผักไห่ และได้ช่างหลวงฝีมือดีมาช่วยสร้างและบูรณะวัด ตัวอาคารสำคัญของวัด คือ วิหารจตุรทิศที่มีความคล้ายกับปราสาทพระเทพบิดรในวัดพระแก้ว จึงสันนิษฐานได้ว่ารูปแบบอาคารปราสาทพระเทพบิดรอาจจะถูกสร้างที่วัดย่านอ่างทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยามาก่อน ในอุโบสถและวิหารมีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งลายไทยและลายจีนผสมผสานกัน นอกจากนี้ยังมีภาพวาดเกี่ยวกับความเชื่อพราหมณ์ ฮินดู และรามเกียรติ์ ชาดก วิถีชีวิตของชาวบ้าน รอบ ๆ วิหารมีเจดีย์ทรงย่อมุมไม้สิบสอง ฐานสิงห์ ซุ้มประตูเทพนนม ซึ่งเป็นศิลปะช่วงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ซึ่งปัจจุบันเลอะเลือนไปมาก นอกจากนี้มีใบเสมาหินอ่อนสลักอยู่ด้านบนซุ้มฐานสิงห์ย่อมุมสิบสอง พระประธานปูนปั้นฐานสิงห์ที่มีความผสมผสานระหว่างศิลปะจีนและประดับด้วยกระจก นอกจากนี้ยังมีจิตรกรรมฝาหนังลวดลายไทยต่าง ๆ และภายในวัดยังมีพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปสมัยอยุธยา สมัยสุโขทัย พระพุทธรูปสลักจากไม้ แต่ต้องใส่กรงเหล็กขังไว้เพื่อป้องกันการโจรกรรม

นอกจากแหล่งโบราณสถานแล้ว อำเภอผักไห่ยังมีแหล่งท่องเที่ยวสมัยใหม่ เช่น ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านก๋วยเตี๋ยว ซึ่งการเดินทางระหว่างอำเภอผักไห่ อำเภอเสนา อำเภอวิเศษชัยชาญ มีถนนที่เดินทางสะดวก การอยู่อาศัยที่ไม่แออัดนัก ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์และมีสถานที่พักผ่อนที่ร่วมสมัย เป็นการอยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัว

ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ว่าศึกษาเพื่ออะไร เพื่อการเป็นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขท่ามกลางความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิต นอกจากนี้ยังต้องสนับสนุนทักษะและแหล่งการเรียนรู้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากแล้วจึงขยายวงกว้าง เพื่อให้เข้าใจกฎระเบียบสังคม ชุมชน ประเทศและระดับโลกเพื่อเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข วัฒนธรรมจะต้องถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปและสร้างมาตรการบังคับเป็นกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

สรุป

แม่น้ำน้อยเป็นแม่น้ำที่แยกออกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ชุมชนปากแพรก จังหวัดชัยนาท ถึงอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วจึงไหลรวมเข้ากับแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้ง แม่น้ำน้อยมีระยะทาง 145 กิโลเมตรซึ่งมีคลองเชื่อมกับจังหวัดสุพรรณบุรี

ชุมชนลุ่มแม่น้ำน้อยมักจะมีตำนานและที่มาเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาสมัยเสียกรุง เช่น การทำศึกสงคราม อันเป็นที่มาของชื่อชุมชนต่าง ๆ อีกทั้งยังมีวีรกรรมของชาวบ้านลุ่มแม่น้ำน้อย เช่น นายดอก นายทองแก้ว ชาวบ้านเมืองวิเศษชัยชาญที่เข้าร่วมรบต่อต้านกองทัพพม่ากับชาวบ้านบางระจัน อันเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนและได้สร้างอนุสรณ์สถานเพื่อรำลึกถึงวีรกรรมของวีรชนในอดีต

วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำน้อยมักจะผูกพันกับน้ำ เช่น การสร้างบ้านยกสูง ตั้งแพหน้าบ้านเพื่อค้าขาย การสัญจรโดยเรือ และประเพณี การละเล่นที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เรื่องอาหารการกินก็จะอาศัยแม่น้ำน้อยเนื่องจากประชากรที่มีน้อยและทรัพยากรในน้ำที่มีมาก จึงจับสัตว์และพืชในแม่น้ำน้อย ได้แก่ ปลา กุ้ง หอย ผักกะเฉด เป็นต้น มาประกอบอาหารได้อย่างหลากหลาย

ชาวบ้านลุ่มแม่น้ำน้อยจะผูกพันกับการสัญจรโดยเรือ เช่น เรือพาย เรือแจว รวมไปถึงเรืองเมล์ที่เป็นกิจการของขุนพิทักษ์บริหารและเริ่มเสื่อมความนิยมลงในช่วงปี พ.ศ. 2500 ต้น ๆ ก็เริ่มมีการสร้างถนนทำให้ผู้คนนิยมสัญจรโดยรถยนต์แทน นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการละเล่น ประเพณีเกี่ยวกับน้ำ เช่น การละเล่นล่มเรือพระ การแข่งเรือ เป็นต้น

ในด้านการท่องเที่ยว ริมแม่น้ำน้อยมักจะมีวัดและชุมชนเก่าตั้งแต่สมัยสุโขทัยไปจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า เกจิอาจารย์ที่สำคัญอีกมาก และยังสื่อถึงความสมบูรณ์ด้านเศรษฐกิจของแต่ละชุมชนจากการสร้างวัด ตลาด อาคารบ้านเรือนที่ยังคงอนุรักษ์ไว้จนถึงปัจจุบัน ลุ่มแม่น้ำน้อยจึงถือเป็นแหล่งชุมชนลุ่มน้ำที่สำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยถึงปัจจุบันได้อย่างดี

รับชมการเสวนาแม่น้ำน้อย : สายวัฒนธรรม พระนครศรีอยุธยา – อ่างทอง ได้ที่

www.youtube.com/watch?v=CQbumrnCDUE

การค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่พระนครศรีอยุธยา

กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้
ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 3

ภาพที่ 1 บรรยากาศการเสวนา
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

สถาบันอยุธยาศึกษา จัดกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ของสถาบันอยุธยาศึกษา ในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 เวลา 08.30 - 12.00 น. ในหัวข้อ “การค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่พระนครศรีอยุธยา” โดยได้รับเกียรติจาก คุณวีระศักดิ์ แสนสะอาด นักโบราณคดีชำนาญการ และคุณชญาดา สุวรัชชุพันธุ์ นักโบราณคดีชำนาญการ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร เป็นวิทยากรในการบรรยาย ประเด็นการบรรยายประกอบด้วย ช่วงที่ 1 โบราณคดีเบื้องต้น : ขุดทำไมและเห็นอะไรในหลุมขุดค้นทางโบราณคดี ช่วงที่ 2 มีอะไรใหม่ในงานโบราณคดีอยุธยา ช่วงที่ 3 จับตาการสำรวจทางโบราณคดีที่พระนครศรีอยุธยา โดยมีองค์ความรู้ที่ได้จากการเสวนา ดังนี้

1.ความหมายของโบราณคดี

โบราณคดีเป็นศาสตร์ในการศึกษาเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีตจากหลักฐานซึ่งมีความคล้ายกับการศึกษาประวัติศาสตร์ เพื่อวางแผนการจัดการพัฒนาในปัจจุบันและอนาคต โบราณคดีเป็นการศึกษาจากวัตถุจากการขุดค้นในพื้นที่ที่คาดว่ามีเหตุการณ์หรือการอาศัยอยู่ของมนุษย์เพื่อใช้อธิบายกิจกรรมของมนุษย์แต่ละช่วงเวลาจนถึงปัจจุบัน

โบราณคดีมาจากภาษากรีก คือ Archaeology เป็นการรวม 2 คำเข้าด้วยกัน ได้แก่ Archaios แปลว่า ของโบราณ และ Logos แปลว่า ความรู้ ซึ่งโบราณคดีเน้นศึกษาวิวัฒนาการของมนุษย์

ที่เปลี่ยนแปลงจากสัตว์เดินสี่ขาเป็นสัตว์เดินสองขา มีกระดูกสันหลังตั้งฉากกับพื้น และมีมันสมองที่สามารถคิดค้น ประดิษฐ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตโดยมีหลักฐานเก่าที่สุดได้อธิบายไว้ว่าเริ่มมีมนุษย์เมื่อ 2-3 ล้านปีมาแล้ว โบราณคดีจึงเน้นศึกษาและอธิบายความเป็นมนุษย์ ส่วนการศึกษาสัตว์นั้นเป็นศาสตร์ของบรรพชีวิตซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับมนุษย์

วิธีการทางโบราณคดีจะต้องมีกระบวนการทำงานเป็นขั้นตอนและใช้กระบวนการศึกษาตามหลักวิทยาศาสตร์ คือ ตั้งคำถาม ตั้งสมมติฐาน หาข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลตามหลักฐานที่ค้นพบ ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการทางโบราณคดีมีหลัก ๆ ได้แก่ 1. โจทย์ที่ต้องการจะศึกษา การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ต่าง ๆ จับประเด็นเนื้อหาข้อมูลที่ค้นคว้าแล้วนำมาประมวลข้อมูลเบื้องต้น 2. ไปยังสถานที่จริงสำรวจสภาพภูมิประเทศ ผิวดินและคาดคะเนว่าจะพบโบราณวัตถุประเภทใด บริเวณใด จากนั้นจึงวางแผนการดำเนินการทางโบราณคดีที่ละเอียดมากขึ้น เช่น วิธีการขุด ผิวดินชั้นข้างบนสุดมีการรบกวน ถูกถม ถูกไถมากน้อยเท่าใด จากนั้นจึงดำเนินการขุดแต่งเพื่อศึกษาชั้นดินแต่ละชั้น ชั้นดินแต่ละชั้นจะบอกเหตุการณ์แต่ละยุคและมีการใช้งานที่ไม่เท่ากัน ชั้นดินยิ่งลึกก็ยิ่งเก่าซึ่งเป็นกฎทางโบราณคดี ในกรณีที่เป็นการทับถมทางธรรมชาติ ระหว่างการขุดก็ต้องเก็บหลักฐานต่าง ๆ ทั้งวัตถุที่พบ เนื้อดินเพราะชั้นดินแต่ละชั้นจะมีสีที่แตกต่างกันจากนั้นจึงนำหลักฐานมาวิเคราะห์ต่อไป

ความลึกของการขุดนั้นขึ้นอยู่กับความเก่าแก่ของสถานที่ บางแหล่งมีการใช้งานของมนุษย์แต่ละยุคนานมาก เช่น แหล่งที่มีการอาศัยอยู่ของมนุษย์ก่อนยุคประวัติศาสตร์ก็ขุดลงไปถึง 10 เมตร โดยมีหลักการขุดกว้าง ๆ เช่น หลุมที่ขุดค้นทางโบราณคดีส่วนมากมักจะอยู่ที่ขนาด 3x3 ตารางเมตร เนื่องจากสะดวกต่อการทำงาน เพื่อให้ผู้ที่ขุดสามารถอยู่ในหลุมได้ การเคลื่อนย้ายอุปกรณ์ทำได้สะดวก โดยต้องคำนึงเสมอว่าเมื่อขุดหลุมลึก 2-3 เมตร อากาศจะเริ่มมีน้อย

ลักษณะการขุดหลุมจะลึกมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการทับถมของชั้นดินแต่ละแหล่ง เช่น บริเวณริมน้ำก็จะมีการทับถมมากกว่าบริเวณที่อยู่บนภูเขาก็คือชั้นตะกอน บริเวณเชิงผาบางแห่งก็มีชั้นดินเพียง 1-2 เมตรก็เปลี่ยนชั้นวัฒนธรรมแล้ว โดยหลักเกณฑ์การดำเนินการทางโบราณคดีจะขุดถึงชั้นสเตอร์ไรด์ คือ ชั้นที่ไม่มีการใช้งานของมนุษย์แล้ว แต่อย่างไรก็ตามความลึกของหลุมขึ้นอยู่กับลักษณะสภาพภูมิประเทศ เช่น พระนครศรีอยุธยาขุดได้เพียง 2 เมตรก็จะพบน้ำ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ล้อมรอบด้วยแม่น้ำซึ่งในการขุดอาจจะต้องใช้เครื่องสูบน้ำช่วย แต่ก็มีความเสี่ยงที่ชั้นดิน ผนังดินจะพังลงได้ การดำเนินการทางโบราณคดีมักจะขุดไปจนถึงชั้นที่ไม่พบโบราณวัตถุหรือหลักฐานใด ๆ แล้วหรือไม่พบการปรับหน้าดิน เป็นชั้นดินธรรมชาติซึ่งต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านธรณีวิทยาเพื่อตรวจสอบประเภทดิน โดยการดำเนินการทางโบราณคดีจำเป็นต้องอาศัยความรู้ศาสตร์อื่น ๆ ประกอบด้วย

หลักฐานทางโบราณคดีสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่ 1. หลักฐานที่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ภาชนะ เครื่องแก้ว เครื่องใช้ เครื่องประดับ 2. นิเวศวัตถุ วัตถุทางธรรมชาติ เช่น อาหาร เครื่องประกอบพิธีกรรม และ 3. ร่องรอยผิดวิสัย เช่น กองไฟ หรือร่องรอยอื่น ๆ ที่บ่งบอกว่าเป็นร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ เมื่อขุดแล้วก็ทำการศึกษาหลักฐานที่พบแล้วจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การขุดมักจะขุดครั้งละไม่เกิน 10 เซนติเมตร โดยกินหลักฐานทีละชั้นเพื่อดูว่าหลักฐานจะเปลี่ยนไปเมื่อใด มิใช่การขุดครั้งเดียวเพราะจะทำให้หลักฐานปะปนกันทำให้วิเคราะห์ยาก เมื่อได้หลักฐานมาแล้วก็จะวิเคราะห์ประกอบกับการศึกษาเอกสาร การทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลที่มีผู้ที่ศึกษามาก่อนหรือไม่ แล้วจึงนำมาตีความ สรุปผลและอภิปรายผลเกี่ยวกับหลักฐานที่พบว่า

มีการใช้พื้นที่กี่ยุค กี่ครั้ง โดยระยะเวลาการดำเนินการทางโบราณคดีจะใช้ระยะเวลาอยู่ประมาณ 2-3 เดือน ต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป หากรีบก็จะทำให้เก็บข้อมูลได้ไม่ละเอียด บางแหล่งพื้นที่ก็ขุดแบบธรรมดาไม่ได้ บางแหล่งพื้นที่จำเป็นต้องนำดินไปร่อนผ่านน้ำเพื่อให้เห็นวัตถุเล็ก ๆ เช่น ก้างปลา ลูกปัด เมล็ดข้าว เมล็ดพืช เป็นต้น

หลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบประเภทลายลักษณ์อักษร เช่น พงศาวดาร จารึก จดหมายเหตุ คำให้การ เมื่อค้นพบแล้วก็จะนำเข้าสู่กระบวนการทบทวนวรรณกรรม นอกจากนี้ยังค้นพบหลักฐานประเภทโครงกระดูกมนุษย์เนื่องจากโครงกระดูกมนุษย์สามารถอธิบายได้ถึงการอยู่อาศัยของมนุษย์แต่ละยุคและการอธิบายการประกอบพิธีกรรมฝังศพ โดยสามารถระบุอายุ เพศของผู้ตาย อีกทั้งการฝังศพยังมีเครื่องอุทิศต่าง ๆ เช่น อาหาร เครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับ และอาจอธิบายได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวอาจเคยมีเหตุสงครามหรือโรคระบาดก็เป็นได้

หลักฐานอีกประเภทหนึ่งที่มักนำมาศึกษา คือ เครื่องปั้นดินเผา ทั้งของที่ผลิตภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งที่ค้นพบได้บ่อยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ เศษหม้อที่คลองสระบัวที่เป็นหม้อเนื้อดินธรรมดาและเครื่องถ้วยจีน ซึ่งถ้วยจีนบางชิ้นสามารถบอกอายุได้จากการดูลวดลายหรือจารึก บางชิ้นเขียนปีที่ผลิต โดยเครื่องปั้นดินเผาหรือถ้วยจีนเหล่านี้สามารถกำหนดอายุได้ว่าอยู่ในช่วงยุคใด ผลิตที่ใด หลักฐานที่มักนำมาศึกษา คือ อาคาร ชิ้นส่วนพระพุทธรูป มีรูปทรงอย่างไรสร้างสมัยใด เช่น ลักษณะรูปทรงของอยุธยาตอนต้น อยุธยาตอนกลาง อยุธยาตอนปลาย ก็จะมีความนิยมหรือการรับอิทธิพลทางศิลปะที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ของทางประวัติศาสตร์ศิลปะเข้ามาประกอบการศึกษาหลักฐานด้วย

ส่วนสุดท้ายของการดำเนินการทางโบราณคดีเบื้องต้น นักโบราณคดีเป็นผู้รู้วิธีการดำเนินการทางโบราณคดีแต่ก็จำเป็นที่จะต้องใช้ศาสตร์อื่น ๆ เข้ามาประกอบการวิเคราะห์ ตีความ ว่าหลักฐานที่พบเป็นวัตถุประเภทใด วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์แต่ละยุคเป็นอย่างไร ลักษณะชั้นดิน ลักษณะภูมิประเทศ ร่องรอยแม่น้ำเก่า ร่องรอยคลองเก่า คันดิน เป็นต้น ขั้นตอนแรกก็จะศาสตร์ด้านธรณีวิทยาหรืออาจใช้นักธรณีวิทยาเข้ามาช่วย เช่น การสแกนหรือ GPR (Ground Penetrating Radar) เป็นการสำรวจด้วยคลื่นเพื่อใช้สะท้อนสิ่งที่มีอยู่ใต้ผิวดิน ซึ่งวิธี GPR ก็ใช้งานปัจจุบัน เช่น การดูระบบท่อ ระบบไฟฟ้าใต้ดิน ส่วนการดำเนินการด้านโบราณคดีก็เพื่อใช้ดูว่ามีวัตถุหรือหลักฐานอยู่ใต้ดินหรือไม่ โดยเป็นเหมือนตัวชี้นำก่อนจะขุดหลุม

กลุ่มที่สองที่เข้ามาร่วมงานด้วย คือ กลุ่มสถาปนิก กลุ่มวิศวกร ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษารูปแบบโครงสร้างอาคารว่าอาคารแต่ละยุคมีรูปร่าง รูปทรงอย่างไรเพื่อนำไปสู่การจัดการและบูรณะในอนาคต ซึ่งการบูรณะโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำเป็นต้องได้รับคำปรึกษาและความร่วมมือจากสถาปนิก วิศวกร นายช่างโยธาฯ เป็นต้น เพื่อวางแผนการเสริมโครงสร้าง โดยส่วนอาคารโบราณสถานที่ผ่านการบูรณะแล้วก็จะมีป้ายติดประกาศว่าผ่านการตรวจสอบโดยสถาปนิกและวิศวกรแล้ว

กลุ่มที่สามที่เข้ามาร่วมงานด้วย คือ กลุ่มนักวิทยาศาสตร์ ซึ่งช่วยทำงานด้านการตรวจสอบค่าอายุจากหลักฐาน เช่น ถ่าน อิฐ และวิธีการเลือกใช้สารเคมีที่เหมาะสมต่อการรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยการตรวจสอบค่าอายุมีวิธีการตรวจ 2 แบบ ได้แก่ 1. การเปรียบเทียบ คือการนำศิลปะของวัตถุมาเปรียบเทียบว่าตรงกับช่วงสมัยใด 2. การหาค่าอายุแบบสมบูรณ์ คือการนำโบราณวัตถุเข้าสู่กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ แต่กระบวนการทางวิทยาศาสตร์แต่ละที่ก็ขึ้นอยู่กับวัตถุที่พบ บางครั้งมีการ

ใช้คาร์บอน-14 (Carbon-14 Dating) จะสามารถตรวจสอบหลักฐานประเภทอินทรียวัตถุ คือ ค่าอายุที่สามารถได้จากครึ่งชีวิตของอินทรียวัตถุแต่ละชิ้นโดยที่วัตถุนั้นถูกแสงครั้งสุดท้ายหรือยังมีชีวิตอยู่เมื่อประมาณปีใด แต่ก็มีข้อจำกัดว่าโบราณวัตถุบางชนิดไม่สามารถหาด้วยคาร์บอน-14 ได้ วัตถุที่สามารถหาค่าอายุด้วยคาร์บอน-14 ได้ ได้แก่ กระดูก ถ่าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวิธีการอื่น ๆ เช่น วิธี AMS ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง นอกจากนี้การตรวจสอบ DNA จากโครงกระดูกขึ้นอยู่กับว่าโครงกระดูกนั้น ๆ ยังมีสารเหล่านี้หลงเหลืออยู่หรือไม่ซึ่งขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของโครงกระดูกนั้น ๆ นอกจากนี้การหาค่าอายุของวัตถุโดยการเปรียบเทียบอาจต้องสังเกตด้วยว่าในหลุมนั้นมีวัตถุอื่น ๆ ประกอบด้วยหรือไม่ เช่น ข้าวเปลือกในภาชนะดินเผาร่วมกับขวานหินขัดแต่ไม่พบโลหะ ก็อาจตีความเบื้องต้นได้ว่าหลักฐานอยู่ในยุคหินใหม่เพราะในประเทศไทยสามารถเพาะปลูกเองได้โดยไม่กินอาหารตามธรรมชาติในช่วงสมัยหินใหม่หรือประมาณ 3-4 พันปีมาแล้ว

2.พัฒนาการทางการดำเนินการด้านโบราณคดี

หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาปี พ.ศ. 2310 ก็ยังมีผู้คนบางส่วนยังอาศัยอยู่ต่อ บางส่วนก็เข้ามาขุดหาสิ่งมีค่า มาขุดรื้อเอาสิ่งของต่าง ๆ ไป จนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ งานช่วงแรก ๆ คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงโปรดฯให้นำพระพุทธรูปองค์สำคัญ ๆ ไปประดิษฐานไว้ที่กรุงรัตนโกสินทร์ นี่จึงถือว่าเป็นหนึ่งในกระบวนการเก็บรักษา ต่อมาก็เริ่มมีพระสงฆ์มาจำพรรษามากขึ้นก็ทำให้เกิดการบูรณะวัด เช่น วัดหน้าพระเมรุ เป็นต้น ส่วนการดำเนินการทางโบราณคดีในลักษณะการขุดค้นก็เริ่มสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระยาโบราณราชธานินทร์ มีดำริให้ขุดเพื่อปรับหน้าดินในเขตพระราชวังหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จประกอบพระราชพิธีฉลองที่พระองค์ครองราชย์ยาวนานทำให้ต้องมีการปรับหน้าดินโดยระหว่างการขุดก็พบร่องรอย วัตถุต่าง ๆ เช่น ชิ้นส่วนประตูซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา และวังจันทร์เกษมก็เป็นพิพิธภัณฑ์แห่งแรกของประเทศไทยที่อยู่นอกกรุงเทพฯ แต่ว่าการขุดค้นและเก็บรักษาดังกล่าวยังไม่เป็นไปตามหลักการดำเนินการทางโบราณคดี

กระทั่งในปี พ.ศ. 2490 กรมศิลปากรก็เริ่มบูรณะนครประวัติศาสตร์แห่งนี้โดยบูรณะเจดีย์บางองค์วัดบางแห่ง เพื่อเตรียมพร้อมการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาด้วยการขุดค้นเริ่มมีในช่วง พ.ศ. 2520 เป็นการขุดตรวจลักษณะหลุมสี่เหลี่ยมโดยช่วงแรก ๆ เริ่มขุดที่หมู่บ้านโปรตุเกสที่มีการขุดค้นอย่างเป็นระบบ มีการแต่งหลักฐาน พบโครงกระดูกบาทหลวง โครงกระดูกที่ฝังและหลักฐานอื่น ๆ และวัดอื่น ๆ ที่มีการขุดแต่งก็มักจะมีงานโบราณคดีนำมาก่อนเพื่อศึกษาการใช้งานของวัด ขุดค้นเพื่อดูการทับถมของชั้นดิน

อุปกรณ์อย่างหนึ่งที่มักใช้ในการสำรวจพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อการดำเนินการทางโบราณคดี คือ แผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์ ซึ่งเป็นช่วงที่ยังไม่ห่างจากการเสียกรุงศรีอยุธยามากนัก ความคลาดเคลื่อนของโบราณสถานมีเล็กน้อยและทำให้ทราบว่าโบราณสถานบางแห่งไม่ปรากฏในปัจจุบันหรือคลองบางแห่งก็สูญหายแล้ว แต่ก็ยังมีโบราณสถานหลายแห่งที่สอดคล้องกับแผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์อยู่ แผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์เปรียบเสมือนตัวตั้งต้นก่อนจะเริ่มการดำเนินการทางโบราณคดีเพื่อนำมาตรวจสอบก่อนว่าโบราณสถานต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในแผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์หรือไม่ ตำแหน่งถูกต้องหรือไม่ ตรงกับสภาพปัจจุบันหรือไม่แล้วจึงทำการศึกษา

ย้อนกลับไป ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะมีแผนที่ที่เป็นภาพวาดสมัยกรุงศรีอยุธยา กับแผนที่ที่พระยาโบราณราชธานินทร์และแผนที่ที่สร้างขึ้นหลังพระยาโบราณราชธานินทร์ เช่น ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ทางการทหาร แล้วนำมาเปรียบเทียบกันว่าตรงกันหรือไม่ซึ่งเป็นวิธีการทางประวัติศาสตร์และจำเป็นต้องทบทวน วรรณกรรมประกอบด้วยก่อนลงพื้นที่

3.การค้นพบที่สำคัญ

กลุ่มคลองท่อที่ก่อสร้างด้วยอิฐและมีประตูน้ำที่ยังคลองย่อยต่าง ๆ อาจมีระบบประตูน้ำปิดกั้นเพื่อจัดการไม่ให้มีน้ำมากในฤดูฝนและไม่ให้มีน้ำน้อยในฤดูแล้ง คลองท่อระหว่างหัวคลองกับท้ายคลองมีความต่างประมาณเกือบ 2 เมตร มีความเป็นไปได้ว่าคลองอาจจะมีฝายหรือทำนบเพื่อให้ไม่พายเรือถึงกันได้หมด เนื่องจาก หากมีน้ำเท่ากันทั้งคลอง ต้นคลองจะน้ำแห้งมาก ท้ายคลองจะมีน้ำมาก จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าเรืออาจเดินทางโดยคลองย่อย และจำเป็นจะต้องมีฝายเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเข้าสู่บึงพระรามมาก

ในบริบทเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา นอกจากคลองโบราณ พระราชวังโบราณแล้วยังมีหมู่บ้านโปรตุเกสซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวต่างชาติ เป็นแหล่งที่ค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีที่ใหญ่ที่สุดและพบหลักฐานมากที่สุด โดยมีการค้นพบโครงกระดูกมากกว่า 300 โครง ซึ่งในพงศาวดารกล่าวว่ามีทั้งหมด 3 โบสถ์แต่สามารถดำเนินการทางโบราณคดีได้เพียง 1 โบสถ์เท่านั้น และยังมีการปรับปรุงภูมิทัศน์หมู่บ้านโปรตุเกสเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าและได้เห็นภาพว่าในอดีตเป็นอย่างไร มีความสำคัญอย่างไร

การเก็บรักษาโครงกระดูกที่สมบูรณ์ ปัจจัยแรก คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยังไม่มีการเผาศพโดยนิยมฝัง ปัจจัยที่สอง คือ แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ความชื้นในดิน วัตถุในดิน จะปกป้องและรักษาสภาพของโครงกระดูกไว้อย่างดีเนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามธรณีเป็นทะเล ชุ่มน้ำ จึงมีความชื้นในดินมาก อินทรียวัตถุที่อยู่ในดินก็จะถูกทำลาย ดังนั้น พื้นที่ลพบุรี สระบุรี เป็นพื้นที่สูงทำให้รักษาสภาพโครงกระดูกได้ดีกว่าพื้นที่ลุ่มน้ำ ส่วนการรักษาสภาพโครงกระดูกของหมู่บ้านโปรตุเกส คือ เคยมีผู้ทำการขุดค้นศึกษามาก่อนหน้าและได้ทำการบริหารจัดการเป็นที่เรียบร้อย บันทึกหลักฐานเรียบร้อยแล้วก็ทำหมู่บ้านโปรตุเกสเป็นพิพิธภัณฑ์ แหล่งศึกษา ดังนั้นสิ่งที่พบเห็นก็เป็นวัตถุที่จำลองเพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย วัตถุในนั้นก็เป็นของจำลองขึ้นมาโดยเก็บรักษาวัตถุที่เป็นของจริงไว้อย่างดีเพื่อป้องกันการเสียหาย

4.การค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่พระนครศรีอยุธยา

ในช่วงปี พ.ศ. 2562 มีการดำเนินการทางโบราณคดีอยู่หลายแห่ง ซึ่งศูนย์มรดกโลกได้มีนโยบายให้ทำการอนุรักษ์โดยเป็นไปตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทำงานเป็นขั้นตอนและใช้วิธีการอนุรักษ์ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มีการศึกษาตัวอย่างวัตถุก่อนแล้วจึงนำไปบูรณะและการใช้เทคนิควิธีอื่น ๆ ประกอบ การดำเนินการทางโบราณคดีในช่วงปี พ.ศ. 2560 มีดังนี้

4.1 วัดพระศรีสรรเพชญและพระราชวังกรุงศรีอยุธยา

เป็นการขุดรอบ ๆ ในพื้นที่หลายสิบไร่ จากการขุดค้นทำให้พบแนวโบราณสถานมากมายและมีการค้นพบวังโบราณที่มีการใช้พื้นที่หลายสมัยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ด้วยข้อจำกัดของหลักฐาน แนวอิฐ ทำให้สามารถแสดงแนวโบราณสถานหลังสุด คือ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยไม่สามารถ

ขุดค้นลงไปได้ลึก โดยหลักฐานสำคัญ ๆ ที่เห็นได้ชัด เช่น แนวกำแพงฝ่ายนอก ฝ่ายใน รอยไฟไหม้ การขุดใต้ฐานพระที่นั่งวิหารสมเด็จสรรเพชญปราสาทประมาณ 1 เมตร พบชั้นถ่านไหม้แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นไหม้อะไร หลังจากนำไปตรวจค่าอายุด้วยวิธีการ AMS ก็พบว่ามีอายุประมาณ 370 ปีหรือประมาณปี พ.ศ. 2093-2153 ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระจักรพรรดิถึงสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ จึงบอกได้ว่าอาจเป็นการเผาไหม้บางสิ่งบางอย่างก่อนมีการสถาปนาวิหารสมเด็จสรรเพชญปราสาท โดยในพงศาวดารได้กล่าวว่า “พระที่นั่งวิหารสมเด็จสรรเพชรปราสาทได้สถาปนาในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ” เมื่อหาค่าอายุถ่านก็พบว่าอยู่ในช่วงสมัยสมเด็จพระเอกทศรถและมีการสร้างพระที่นั่งวิหารสมเด็จสรรเพชรญปราสาทที่เป็นการก่ออิฐทับอีกชั้น แสดงให้เห็นว่าอาจมีเหตุการณ์ไฟไหม้บางอย่างเกิดขึ้นก่อนก็ได้

เมื่อเทียบพงศาวดาร ส่วนตรงกลางมีการขุดพบแนวอิฐที่ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นแนวอิฐอะไรอยู่ใต้พระที่นั่งสุริยาศน์อัมรินทร์ก็พบสิ่งที่บอกได้ว่าพระราชวังโบราณมีการใช้พื้นที่ก่อสร้างกันอย่างหนาแน่นอยู่บ่อยครั้ง หลักฐานที่พบ คือ แนวท่อประปาดินเผาอยู่เหนือของพระราชวัง แสดงให้เห็นถึงระบบประปาในยุคนั้น นอกจากนี้ยังขุดค้นพบแนวอิฐก้างปลาท้ายพระที่นั่งสรรเพชรญปราสาทซึ่งอาจเป็นฉนวนทางเดิน

กำแพงที่แบ่งฝ่ายนอก ฝ่ายใน เป็นกำแพงขนาดใหญ่ ตัวอิฐที่แบ่งฝ่ายนอก ฝ่ายใน เมื่อขุดค้นลงไปอีกก็พบว่าเป็นกำแพงที่มีรากฐานลึกและเมื่อนำอิฐไปตรวจค่าอายุก็พบว่ามีอายุประมาณ 436 ปี ตรงกับปี พ.ศ. 2102-2150 ตรงกับสมัยสมเด็จพระจักรพรรดิถึงสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ

ในส่วนของวัดพระศรีสรรเพชญ์ก็มีการดำเนินงานควบคู่กับพระราชวังโบราณ มีการขุดค้นข้างวิหารพระโลกนาถก็พบการทับถมชั้นดินของยุคต่าง ๆ มีการปูอิฐ 2-3 ชั้น ตัวอาคารวัดมีการซ่อม เสริม ถมดินอยู่หลายครั้ง นอกจากนี้ยังพบกำแพงโดยสันนิษฐานว่าเป็นกำแพงของวัดล้อมรอบกลุ่มอาคารสำคัญ ๆ ในช่วงแรก มีการล้อมวิหารลวง วิหารพระโลกนาถ วิหารพระปางเลไลยก์ ก่อนจะมีการขยายกำแพงในยุคต่อมา

การขุดค้นบริเวณฐานวิหารหลวงพบว่าส่วนกลางถูกทำลายไปหมดแล้ว ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นที่ตั้งของพระศรีสรรเพชญ์หรือไม่ นอกจากนี้ยังมีการค้นพบการก่ออิฐเป็นช่องสี่เหลี่ยมซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นที่ประดิษฐานของพระสาวกที่หันหน้ามาสักการะพระประธานในวิหารดังกล่าว จึงมีความเป็นไปได้ว่าบริเวณที่แหว่งไปอาจเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปองค์สำคัญองค์ใดองค์หนึ่งหรืออาจเป็นพระศรีสรรเพชญ์ก็ได้

การขุดค้นข้างวิหารพระโลกนาถด้านเหนือมีการค้นพบว่าอาคารส่วนที่เป็นมุกด้านหน้าถูกสร้างขึ้นคนละสมัย ซึ่งเป็นการต่อเติมในยุคหลัง ๆ ตัวอาคารเดิมจมอยู่ใต้ดินหมดแล้ว นอกจากนี้ยังมีการค้นพบอิฐสมัยดั้งเดิม จึงนำอิฐไปตรวจอายุพบว่ามีอายุประมาณ 436 ปี ตรงกับสมัยพระบรมไตรโลกนาถถึงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ตัววิหารถูกสร้างหลายสมัยเมื่อดูจากอิฐ ในหลุมเดียวกันเมื่อขุดลึกลงไปก็พบศิลาแลงปูพื้น ไม้ไหม้ เมื่อตรวจสอบอายุแล้วก็อยู่ราว ๆ ปี พ.ศ. 1700 ก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยา จึงสันนิษฐานได้ว่าบริเวณดังกล่าวมีการใช้งานตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 18

ภาพที่ 2-3 การขุดค้นทางโบราณคดีที่วัดพระศรีสรรเพชญ
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

4.2 วัดถนนจีน

วัดถนนจีนเป็นโบราณสถานตั้งอยู่ทิศตะวันออกของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาบริเวณคลองในไก่หรือคลองนายก่าย เป็นย่านคนจีนอาศัยอยู่มาก โดยก่อนการดำเนินการทางโบราณคดีพื้นที่ดังกล่าวเป็นเนินดินธรรมดา เมื่อทำการขุดค้นก็พบว่ามีร่องรอยของวิหารและเจดีย์ล้อมรอบแต่ถูกทำลายไปมาก ในช่วงราว ๆ ปี พ.ศ. 2480 วัดถนนจีนมีการถูกลักลอบขุดอิฐไปขาย

สิ่งสำคัญและน่าสนใจของวัดถนนจีน คือ พระพุทธรูปศิลปะจีน แผ่นจารึกหลุมศพอักษรจีน สันนิษฐานว่าถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2309 ก่อนเสียกรุงงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นได้ชัดว่ามีคนจีนอาศัยอยู่

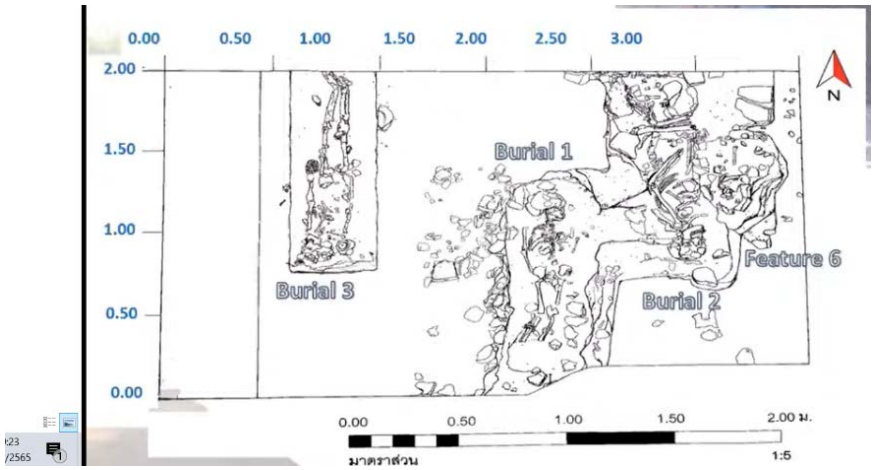
ในช่วงหลังมีประชาชนเข้ามาอาศัยอยู่มากแล้วมีการปรับหน้าดิน ทำให้ร่องรอยหลักฐาน หลุมฝังศพสุสานคนจีนไม่หลงเหลือ โดยผู้ที่ได้รับการฝังศพในบริเวณเกาะเมืองจะถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญระดับหนึ่งโดยมีหลักฐานยืนยันว่า เจ้าพระยาบวรราชนายกหรือเฉกอะหมัด ก็ได้รับการฝังศพในเกาะเมืองเช่นกัน

มีการค้นพบฐานประติมากรรมในวัฒนธรรมทวาราวดีซึ่งอาจถูกนำมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา และมีหลักฐานว่าชาวกรุงศรีอยุธยานำศาสนวัตถุในสมัยทวาราวดี พระพุทธรูปวัดหน้าพระเมรุ วัดพระยากง แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่านำมาจากที่ใด

4.3 วัดกระจี

เมื่อทำการดำเนินการทางโบราณคดีก็พบชั้นดินทับถมทางโบราณคดี มีการขุดค้นชั้นดินใต้ฐานเจดีย์องค์กลางพบว่ามีชั้นดินทับถมอยู่ 5 ชั้นใหญ่ ๆ และมีชั้นดินแทรกอีก 2 ชั้น และขุดบริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเจดีย์วัดกระจีลงไป 1 เมตรก็พบฐานเขียงยาว 20 เซนติเมตร ต่อมาเป็นฐานบัว หลักฐานนี้บ่งบอกว่ารูปแบบศิลปกรรมเป็นโบราณสถานสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางจากรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังก็สามารถบอกได้อีกว่ามีการซ่อมแซมอย่างน้อย 3 สมัย เนื่องจากชั้นฐานมีการฟอกอิฐ ชั้นในเป็นอิฐก้อนเล็กและก้อนใหญ่ขึ้น สิ่งที่ปรากฏบริเวณฐานบัว ป้องไฉนและมีสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เพิ่มในสมัยที่ 3 และยังค้นพบร่องรอยโครงกระดูกมนุษย์เมื่อขุดลงไปอีก 2 เมตร ประมาณ 6 ร่องรอย

การขุดค้นครั้งนี้เป็นการขุดแต่งเพื่อใช้ในการทำงานอนุรักษ์ เป็นการขุดเพื่อให้ทราบถึงความลึกของฐาน เมื่อวิเคราะห์โครงกระดูกก็พบว่าเป็นโครงกระดูกผู้หญิงอายุประมาณ 20-25 ปี ท่านอนขด งอขา ด้านข้างหันศีรษะไปทางทิศตะวันออกและมีโครงกระดูกคล้ายเด็กทารกที่ไม่สามารถระบุเพศได้เนื่องจากโครงกระดูกไม่ครบ เมื่อพบร่องรอยโครงกระดูกทั้งสองแล้วจึงทำการขุดขยายอีกก็พบโครงกระดูกเด็กหันศีรษะไปทางทิศเหนือ โดยมีสิ่งอุทิศเป็นกำไลข้อเท้าสองข้าง โครงกระดูกอีกโครงหนึ่งหันศีรษะไปทางทิศใต้ มีหม้อใบเล็กอยู่ด้านข้างชิดอยู่กับเจดีย์วัดกระจี จากการตรวจสอบโครงกระดูกก็พบว่าผู้หญิงที่มีอายุมากที่สุดในหลุมมีลักษณะของกรามที่บ่งบอกเชื้อชาติว่าเป็นคนนอกอยุธยา อาจจะเป็นชาวเกาะโพลีนีเซียนเข้ามามีครอบครัวกับคนกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่สามารถตรวจสอบ DNA ได้เนื่องจากต้องการศึกษาเจดีย์เป็นสำคัญ เป็นการขุดค้นแล้วพบเจอโดยบังเอิญจึงได้ทำการกลบหลุมเพื่อรักษาไว้และจะมาศึกษาใหม่อีกครั้ง

ภาพที่ 4 แผนผังการขุดค้นทางโบราณคดีที่วัดกระจี
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

4.4 เทวสถานในเขตสถานีตำรวจภูธรพระนครศรีอยุธยา

เป็นเทวสถานในศาสนาฮินดูโดยมีพงศาวดารกล่าวว่า เดิมอยู่บริเวณศาลหลักเมืองปัจจุบันแล้วถูกย้ายในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมื่อดูจากแผนที่พระยาโบราณราชธานินทร์ก็พบว่าเทวสถานมีทั้งหมด 2 ฝั่ง มีคลองประตูข้าวเปลือกคั่นกลาง ฝั่งทิศตะวันตกอยู่ในบ้านพักสถานีตำรวจเป็นอาคารเรียงกัน 3 หลังปัจจุบันเป็นลานเครื่องเล่น มีการขุดแต่งฝั่งตะวันออกที่เป็นเนินโบราณสถาน

จากการดำเนินการทางโบราณคดีพบว่าอาคารมีแผนผังเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านตะวันออกได้รับการรบกวน ส่วนด้านทิศตะวันตกมีร่องรอยอาคารที่หักเหมือนผังแปดเปลี่ยม จึงสันนิษฐานว่าบริเวณดังกล่าวอาจเป็นพุทธสถานในพุทธศาสนามาก่อนแล้วจึงถูกปรับโดยมีการสร้างอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้าทับอยู่ทางทิศตะวันออก นอกจากนี้ยังเหลือร่องรอยของเสา ร่องรอยผนัง ร่องรอยการย่อมุมอาคาร มีรูปเคารพทั้งสองศาสนา เช่น ชิ้นส่วนพระพุทธรูปทรงเครื่องสำริด ศิวลึงค์เป็นหิน ซึ่งบ่งบอกได้ว่าเคยเป็นศาสนสถานของศาสนาพรมหณ์ ฮินดู

ด้านทิศตะวันตกทำการขุดค้นลงไปประมาณ 3 เมตร ก็พบถ่าน พบการใช้งาน เศษดินเผา เศษเตาเชิงกราน ถ่าน เมื่อนำถ่านไปตรวจค่าอายุก็พบว่ามีอายุประมาณ 600 ปี หรือประมาณปี พ.ศ. 1800 ซึ่ง

เป็นช่วงก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาหรืออยุธยาตอนต้น ก็มีความเชื่อมโยงกับหลักฐานที่พบในเขตวัดพระศรีสรรเพชญ์ และเมื่อบันทึกหลักฐานแล้วก็ทำการกลบเพื่อวางแผนการศึกษาในอนาคตต่อไป

4.5 กำแพงเมืองบริเวณเจดีย์พระศรีสุริโยทัย

เป็นการดำเนินการทางโบราณคดีเพื่อลดผลกระทบจากการโครงการสร้างเขื่อนของสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อต้องการให้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง มองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำเจ้าพระยาแต่เนื่องจากเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานและระเบียบของกรมศิลปากรเกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างใหม่ว่าหากจะมีการก่อสร้างในเขตเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาไม่ว่าจะเอกชนหรือรัฐต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากรก่อน

หลังจากตรวจสอบก็พบว่าบริเวณดังกล่าวเป็นกำแพงเมืองเดิมจึงต้องดำเนินการทางโบราณคดีก่อนการก่อสร้าง เป็นการขุดตรวจระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร แบ่งเป็น 4 ส่วน แต่ละส่วนจะกำหนดจุดแต่ละจุดตามหลักฐานที่ค้นพบ จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2547 เคยมีการดำเนินการทางโบราณคดีบริเวณถนนอู่ทองแล้วพบว่ามีแนวกำแพงเมืองบางส่วน

ส่วนที่ 1 พบร่องรอยกำแพงเมือง 1 จุดจึงสันนิษฐานว่าช่วงปี พ.ศ. 2554 น้ำกัดเซาะเข้าไปในถนนอู่ทองแล้วทำให้กำแพงเมืองส่วนพังลง

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่พบกำแพงเมืองยาวที่สุดโดยทำการขุดค้นทั้งหมด 4 จุด พบร่องรอย 2 จุด อยู่ในชั้นดินประมาณ 150 เซนติเมตร ยาวประมาณ 7 เมตร เป็นแนวกำแพงที่ค่อนข้างสมบูรณ์ สามารถมองเห็นได้จากแม่น้ำเจ้าพระยา

ส่วนที่ 3 พบแนวกำแพงอยู่ในชั้นดินประมาณ 120 เซนติเมตร แต่ไม่สามารถบ่งบอกได้ชัดว่าเป็นแนวด้านนอกหรือด้านใน

ส่วนที่ 4 พบแนวกำแพงอยู่ในชั้นดินประมาณ 150 เซนติเมตร มีความกว้าง 3x10 เมตร เป็นการเปิดหน้าดินรูปตัว L แล้วพบร่องรอยทั้งแนว

โดยการดำเนินการทางโบราณคดีครั้งนี้เป็นการขุดค้นเพื่อสำรวจร่องรอยโบราณสถานเพื่อลดผลกระทบจากสิ่งปลูกสร้างใหม่ตามนโยบายของศูนย์มรดกโลกและกฎกรมศิลปากร นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความสะดวก ความเดือดร้อนของประชาชนที่อยู่อาศัยหรือสัญจรในเส้นทางดังกล่าวด้วย

4.6 ป้อมประตูข้าวเปลือก

ป้อมประตูข้าวเปลือกเป็นป้อมที่มีลักษณะคล้ายสมุดพับสองข้างขนาบกับประตูข้าวเปลือก บริเวณใกล้เคียงมีวัดพลับพลาไชย วัดราชบูรณะ วัดมหาธาตุ วัดขุนเมืองใจถึงคลองประตูจีน บริเวณดังกล่าวได้บ่งบอกให้เห็นถึงความเป็นสังคมเมือง ความหลากหลาย ความเจริญทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีความหลากหลายทางศาสนา เชื้อชาติ โดยสภาพก่อนการดำเนินการทางโบราณคดี ตัวป้อมประตูข้าวเปลือกมีลักษณะเป็นอาคารอิฐสองอาคารตั้งอยู่ขนาบกับคลองประตูข้าวเปลือกวางตัวตามแนวแกนเหนือใต้ ป้อมด้านทิศตะวันออกมีความกว้าง 19 เมตร ยาว 28 เมตร สูง 5 เมตร และป้อมด้านทิศตะวันตกมีความกว้าง 18 เมตร ยาว 27 เมตร สูง 4.7 เมตร โดยน่าจะผ่านการบูรณะมาแล้วเนื่องจากมีร่องรอยของปูนซีเมนต์ที่เสริมความมั่นคง องค์ประกอบหลักของป้อมทิศตะวันออก คือ มีช่องประตูแต่ละด้านและแนวกำแพงเชื่อมระหว่างป้อมกับกำแพงเมือง มีโครงสร้างเป็นห้อง ๆ มีประตูน้ำขนาดเล็กอยู่ด้วย

มีการทำช่องขัดไม้เพื่อเป็นปากคลอง ส่วนป้อมทางทิศตะวันตกมีการปูพื้นอิฐแนวก้างปลาอยู่ชิดกับแนวคลอง ซึ่งในพงศาวดารกล่าวไว้ว่าในช่วงใกล้ ๆ คลองประตูข้าวเปลือกจะมีตลาดอยู่รอบบริเวณดังกล่าว โดยบริบทของประตูข้าวเปลือกนอกจากจะเป็นยุทธศาสตร์ด้านการทหารแล้วยังใช้เป็นประตูควบคุมน้ำ

เมื่อนำค่าอิฐไปตรวจค่าอายุประมาณ 10 ชิ้นก็พบว่าแต่ละชิ้นมีค่าอายุที่ค่อนข้างห่างกันจึงมีความเป็นไปได้ว่าไม่ได้อยู่ในยุคเดียวกัน จึงสันนิษฐานว่าป้อมประตูข้าวเปลือกไม่ได้ถูกสร้างขึ้นในสมัยเดียว

4.7 คลองท่อ

หลังจากดำเนินงานทางโบราณคดีที่คลองท่อแล้ว ก็พบประตูน้ำไปสู่คลองย่อยต่าง ๆ เป็นช่องประตูประมาณ 2 เมตร ใช้ไม้ขัดเป็นประตูแล้วใช้ไม้ค้ำตัวประตูไว้ พบหลายจุด และมีประตูน้ำในสระแก้วพระราชวังโบราณ นอกจากนี้ ยังพบท่าน้ำบริเวณท้ายพระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ โดยพบโครงสร้างอิฐจำนวนมาก

ภาพที่ 5-6 การค้นพบแหล่งโบราณคดีบริเวณคลองท่อ
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

4.8 วัดภูเขาทอง

กรมศิลปากรดำเนินการทางโบราณคดีพื้นที่รอบ เนื่องจากพื้นที่วัดภูเขาทองมีการปูอิฐทั้งหมดในลักษณะอิฐหกเหลี่ยม อิฐแปดเหลี่ยม อิฐสี่เหลี่ยม ซึ่งไม่ใช่การปูอิฐแบบธรรมดา บริเวณใต้อุโบสถวัดภูเขาทองพบร่องรอยเจดีย์ประธานเก่าของวัดภูเขาทอง บริเวณระเบียบคดล้อมรอบและมีวิหารอยู่ด้านหน้า จึงอาจกล่าวได้ว่าบริเวณดังกล่าวอาจเคยมีศาสนสถานหรือมีวัดอยู่ตรงกลางโบสถ์ ภายหลังมีการเกลี่ยหมดแล้วจึงสร้างเจดีย์วัดภูเขาทององค์ใหม่ขึ้นมา แล้วสร้างอุโบสถทับส่วนกลางวัดเดิม ซึ่งเดิมสร้างช่วงสมัยอยุธยาตอนต้นและรื้อสร้างใหม่ช่วงสมัยอยุธยาตอนกลาง

4.9 แหล่งเตานางเลิ้ง

ตั้งอยู่บริเวณทิศเหนือของวัดตูม หลังจากที่ดำเนินการทางโบราณคดีแล้วก็พบโบราณวัตถุอย่างหนาแน่น พบแหล่งเตา แหล่งผลิตหม้อนางเลิ้ง และเตาเชิงกราน ซึ่งคาดว่าน่าจะเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดของกรุงศรีอยุธยา พบชั้นขี้เถ้าที่หนามาก โดยจากคำให้การชาวกรุงเก่ากล่าวว่าย่านวัดนางเลิ้งมีคนมอญเป็นผู้ผลิตหม้อนางเลิ้ง ซึ่งคำว่านางเลิ้งในภาษามอญ แปลว่า ตุ่ม

4.10 วัดท่า และวัดเตว็ด

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2557 ได้ดำเนินการทางโบราณคดีในการขุดแต่งพบว่าอาคารด้านหลังมีลายปูนปั้นอีกด้านหนึ่งแต่ก็มีการชำรุดมากแล้ว และได้นำลายดังกล่าวมาจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา นอกจากนี้ได้มีการขุดค้นพบท่าน้ำที่เป็นท่าอิฐ ทางลงท่าน้ำที่ก่อด้วยอิฐ ทำให้ทราบว่าตลิ่งเดิมของคลองคูจามไม่ใช่อย่างที่เห็นในปัจจุบัน เนื่องจากขุดเจอท่าน้ำของวัดท่าหอยด้วย คลองคูจามปัจจุบันกว้างประมาณ 10 เมตร แต่ความกว้างในสมัยโบราณอาจจะประมาณ 30 เมตร ทำให้ทราบได้ว่าเรือใหญ่สามารถแล่นเข้ามาในคลองคูจามได้ และเป็นเส้นทางลัดของแม่น้ำเจ้าพระยาจากเหนือลงใต้โดยไม่ต้องผ่านป้อมเพชร

4.11 วัดเชิงท่า

จากการดำเนินการทางโบราณคดีก็ค้นพบท่าน้ำกับตลิ่งหน้าวัดเชิงท่า จากการศึกษาเอกสารโบราณพบว่าด้านทิศตะวันตกเป็นแนวคูไม้ร้อง ด้านหน้าของวัดนอกจากเป็นคูเมืองด้านทิศเหนือของเกาะเมืองแล้วยังมีบริบทหลายอย่าง เช่น โรงเรือหลวง ตลาดน้ำขนาดใหญ่ ในการดำเนินการทางโบราณคดีได้ทำการขุดค้นทั้งหมด 5 หลุม

จากการขุดค้นพื้นที่ที่พบหลักฐานทางโบราณคดี คือ หลุมที่ 2 ได้ค้นพบตีนประตูวัดทำให้ทราบว่าแนวคูไม้ร้องน่าจะมีความสัมพันธ์กับประตูวัด หลุมที่ 3 มีความคล้ายคลึงกันแต่ได้รับการรบกวนมากกว่าหลุมที่ 4 บริเวณนี้เป็นท่าน้ำเมื่อขุดค้นลงไปก็พบว่าเป็นแนวท่าน้ำขนาดประมาณ 4 เมตร มีความลาดเอียงและปูอิฐเป็นลายก้างปลา ด้านข้างก่อด้วยอิฐ เป็นแนวเชื่อมต่อจากท่าน้ำเรียงไปตามคูน้ำใช้อิฐเป็นแนวตลิ่งส่วนด้านในอัดเป็นดิน หลุมที่ 5 อยู่ใกล้บริเวณศาลาการเปรียญของวัดเชิงท่ามีการปูอิฐเป็นลายก้างปลาทำเป็นทางลาดขึ้นเช่นเดียวกัน จึงสันนิษฐานว่าหลุมที่ 4 เป็นท่าน้ำที่ตรงขึ้นสู่พระปรางค์ และหลุมที่ 5 เป็นท่าน้ำที่ขึ้นสู่ศาลาการเปรียญ

4.12 กำแพงเมืองหน้าวัดญาณเสน

กำแพงเมืองกรุงศรีอยุธยายังคงหลงเหลืออยู่ 2 แห่ง คือ บริเวณใต้สะพานปรีดี-ธำรง และหน้าวัดญาณเสน ปัจจุบันมีสภาพทรุดโทรม จากการดำเนินการทางโบราณคดีได้มีการขุดแต่งและขุดตรวจพบว่าดินค่อนข้างหลวมและอ่อนและเนื่องจากฝนตกหนักทำให้กำแพงเคลื่อนลง จากการขุดค้นทำให้พบว่ายังมีกำแพงชุดหนึ่งที่ล้มไปด้านใต้ แล้วแนวกำแพงล้มก็ต่อเป็นฉากกำแพงใหม่ จะเห็นได้ว่ารอยต่อของกำแพงเดิมกับกำแพงที่ตั้งอยู่ไม่ได้มีความเชื่อมต่อกัน ซึ่งกำแพงใหม่คาดว่าจะเป็นกำแพงที่บูรณะในระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา จึงทำให้เห็นว่าการเคลื่อนตัวของกำแพงนั้นเคยเกิดขึ้นในอดีตมาก่อนแล้ว หลักฐานที่ยืนยันว่ากำแพงที่ตั้งอยู่เป็นกำแพงที่บูรณะใหม่ คือ ร่องรอยปูนซีเมนต์ดำ ช่วงกลาง ๆ เป็นปูนขาวและข้างล่างไม่มีอะไรผสานและไม่พบแนวอิฐใต้ถนนอู่ทอง แสดงให้เห็นว่าไม่มีกำแพงที่เชื่อมไปในถนนอู่ทองและทำให้ทราบว่ากำแพงดังกล่าวเป็นกำแพงใหม่ บริเวณใต้กำแพงไม่มีโครงสร้าง ไม่มีตีนกำแพง

แนวทางการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น คือ 1.ทำแนวกั้นน้ำฝั่งถนน 2.ใช้ไม้ค้ำยันด้านทิศเหนือเพื่อไม่ให้กำแพงเคลื่อนลงมาเพิ่มเติม ส่วนการแก้ไขปัญหาระยะยาวนั้นจะต้องปรึกษากับวิศวกรและนายช่างโยธาธิการทำการประเมิน โดยแผนการบูรณะ คือ ยกกำแพงแล้วปรับโครงสร้างใหม่

ภาพที่ 7 กำแพงเมืองพระนครศรีอยุธยา
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

4.13 บ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บริเวณบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดจะมีการต่อเติมสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ โดยจะต้องดำเนินการทางโบราณคดีก่อนเพื่อเป็นการตรวจสอบพื้นที่ ซึ่งบริเวณบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดได้ปรากฏอยู่ในแผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์ว่าเป็นตึกหลวงรับราชทูต จึงทำการดำเนินการทางโบราณคดีทั้งหมด 3 จุด จุดที่ 1 ได้ดำเนินงานเป็นรูปกากบาทเพราะยังไม่ทราบว่าจะพบอะไรหรือไม่ จุดที่ 2 พบว่ามีชั้นดินประมาณ 4 ชั้น พบแนวอิฐเล็กน้อยลึกลงไปประมาณ 3 เมตร ซึ่งยังไม่ทราบว่าเป็นแนวอิฐอะไรโดยสันนิษฐานว่าอาจจะเคยมีแนวโบราณสถานอยู่บริเวณนี้ จุดที่ 3 เป็นการขุดรูปตัว L ก็พบหลักฐานทางโบราณคดี คือ เดิมเคยเป็นคลอง ซึ่งได้สอดคล้องกับแผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์ว่าเคยมีคลองผ่านด้านทิศตะวันออก ทิศตะวันตก เชื่อมกับคลองประตูเทพหมีออกคลองในไก่ จึงเห็นว่ามีความสอดคล้องกับหลักฐานที่เป็นแผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์ ส่วนอิฐที่มีการค้นพบอาจจะเป็นพื้นอีกสมัยหนึ่งที่อยู่สูงขึ้นอาจเป็นสิ่งก่อสร้างพื้นที่อยู่ริมคลองแล้วก็ขุดลอกเพื่อทำใหม่ในอีกสมัยหนึ่ง

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าอาจจะผ่านมา 2-3 สมัย คือ แนวอาคาร ซึ่งอาจเป็นอาคารร่วมสมัยกันกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์หรือไม่ รูปแบบอาคารมีความซับซ้อน มีบ่อน้ำอยู่ในอาคารซึ่งอาจเป็นบ่อน้ำพุหรือบ่ออาบน้ำ หลักฐานด้านโบราณวัตถุที่พบมาก คือ เครื่องถ้วยจีนราชวงศ์หมิง เครื่องถ้วยจีนราชวงศ์ชิง เครื่องถ้วยแก้วยุโรป ท่อน้ำประปา จึงมีความเป็นไปได้ว่าอาจเป็นตึกรับราชทูตและอาจเป็นโกดังเก็บสินค้าของพระยาวิไชเยนทร์

เมื่อตรวจสอบภาพถ่ายทางอากาศพบว่าบ่อน้ำมีการเปลี่ยนรูปร่างไปเรื่อย ๆ ประมาณช่วง พ.ศ. 2500 เคยมีแนวคลองแล้วต่อมาถูกถมเปลี่ยนแปลงไปบ้าง โดยพื้นที่บ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดมีการรบกวนน้อย ทำให้การดำเนินการทางโบราณเป็นไปอย่างราบรื่น

ภาพที่ 8 โบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณจวนผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

5.แผนการปฏิบัติการการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์

แผนปฏิบัติการการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2565-2574 อยู่ในขั้นตอนการเตรียมประกาศใช้ โดยแผนการดำเนินการทางโบราณคดีจะต้องมีการศึกษาโบราณสถานประเภทวัด คลอง ถนน ก่อนจะบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งก่อนการบูรณะแหล่งโบราณสถานก็ต้องมีการเจรจา ปรึกษาเพื่อหาแนวทางการจัดการว่าจะสามารถดำเนินงานได้หรือไม่ เพราะกรมศิลปากรไม่ใช่เจ้าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ แต่เป็นผู้ที่มีหน้าที่ดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยก่อนที่จะทำการดำเนินการทางโบราณคดีก็จะต้องมีการขออนุญาตเจ้าของที่เสียก่อน เพราะโบราณสถานบางแหล่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่เอกชน ที่ราชพัสดุ ที่สำนักพุทธ ฯลฯ กรมศิลปากรจึงต้องดำเนินการตามประกวนการที่ถูกต้อง เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายและลดผลกระทบต่อประชาชนให้มากที่สุด

บริบทความเป็นนครประวัติศาสตร์ไม่ได้มีเพียงเกาะเมืองเท่านั้น ยังมีคลอง และแม่น้ำที่ล้อมรอบ โดยแบ่งเขตพื้นที่ทิศต่าง ๆ เป็น 7 เขต ยังมีโบราณสถานที่ยังไม่ได้ดำเนินการศึกษาและบูรณะอีกมาก โดยแผนงานของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาก็จะทำการตรวจสอบวัดร้าง วัดเก่า แค่เบื้องต้นเท่านั้น

หากผู้ใดต้องการจะปลูกสร้างในพื้นที่บริเวณใกล้แหล่งโบราณสถานก็ต้องทำการขออนุญาตและเจรจาก่อน เพื่อจะได้ดำเนินการทางโบราณคดีเพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดความเสียหายต่อโบราณสถาน นอกจากนี้ยังมีการให้ความรู้กับกลุ่มผู้สนใจที่จะช่วยอนุรักษ์ด้วยการถ่ายภาพ เก็บข้อมูลโดยอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจะเป็นผู้ให้ความรู้ กำกับดูแล เก็บข้อมูล เผยแพร่ โดยจะต้องระมัดระวังว่าภาพถ่ายบางภาพอาจมีความชี้เป้าให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้

อีกภารกิจหนึ่งที่สำคัญของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา คือการผลักดันนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมในด้านความเป็นมรดกโลก โดยต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องและต้องการสนับสนุน เพราะบริบทของพระนครศรีอยุธยามีลักษณะเมืองทับเมือง และจะต้องแสวงหาแนวทางการอยู่ร่วมกันให้ได้

รับชมการเสวนาการค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่พระนครศรีอยุธยา ได้ที่

www.youtube.com/watch?v=5f3tzuoRGlQ

การค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่เมืองอ่างทอง และปริมณฑลรอบเกาะเมืองอยุธยา

กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้
ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 4

ภาพที่ 1 บรรยากาศการเสวนา
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

สถาบันอยุธยาศึกษา จัดกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ของสถาบันอยุธยาศึกษาในระบบออนไลน์ ครั้งที่ 4 ในหัวข้อ “การค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่เมืองอ่างทองและปริมณฑลรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา” เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 โดยจัดกิจกรรมในรูปแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom Meeting ซึ่งได้รับเกียรติจากคุณศุทธิภพ จันทราภาขจี นักโบราณคดีชำนาญการ คุณอลิสา ขาวพลับ นักโบราณคดีปฏิบัติการ สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา เป็นวิทยากร และมีนายปัทพงษ์ ชื่นบุญ นักวิชาการศึกษา สถาบันอยุธยาศึกษา เป็นผู้ดำเนินการ ทั้งนี้มีประเด็นการบรรยาย ประกอบด้วย ช่วงที่ 1 ภูมิหลังแหล่งโบราณคดีเมืองอ่างทอง และปริมณฑลรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ช่วงที่ 2 มีอะไรใหม่ในงานโบราณคดีที่อ่างทอง และปริมณฑลรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา? และช่วงที่ 3 จับตาการสำรวจทางโบราณคดีที่เมืองอ่างทอง และปริมณฑลรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้องค์ความรู้จากการจัดกิจกรรมดังนี้

1. ภูมิหลังแหล่งโบราณคดีเมืองอ่างทองและปริมณฑลรอบเกาะเมืองอยุธยา

1.1 ความเข้าใจพื้นฐานของพื้นที่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์

ความรู้เดิมที่คนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าพื้นที่จังหวัดอ่างทองนั้นเดิมเคยเป็นทะเลมาก่อน ส่วนเมืองทวาราวดีนั้นอยู่แนวชายขอบทะเล ในช่วงปี พ.ศ. 2565 มีการขุดค้นทางโบราณคดีที่อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ก็พบโครงกระดูกโบราณจึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักฐานทางโบราณคดีใหม่นี้

อันดับแรกจะต้องย้อนกลับไปถึงยุคที่คาบเกี่ยวระหว่างปลายยุคน้ำแข็งถึงยุคที่น้ำทะเลหนุนสูงขึ้นมาหรือช่วง Pleistocene และเข้าช่วง 1 หมื่นปี คือช่วง Holocene รวมเวลาประมาณ 1 แสนปี ยุคน้ำแข็งช่วงสุดท้ายก่อนน้ำทะเลจะหนุนสูงพบว่ามีแผ่นดินกว้างใหญ่ ในประเทศไทยปัจจุบันจะมีเทือกเขาทางตอนเหนือทอดยาวลงมาถึงจังหวัดนครสวรรค์แล้วก็จะเรียกว่าที่ราบภาคกลาง แต่ในอดีตที่มีการเคลื่อนของแผ่นเปลือกโลกนั้น เทือกเขาดังกล่าวได้ทอดยาวถึงประเทศอินโดนีเซียแล้วจึงจะเป็นที่ราบ เมื่อน้ำแข็งละลายเข้าสู่ยุคอบอุ่นนั้นจะแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถตั้งถิ่นฐานในภาคกลางของประเทศไทยได้

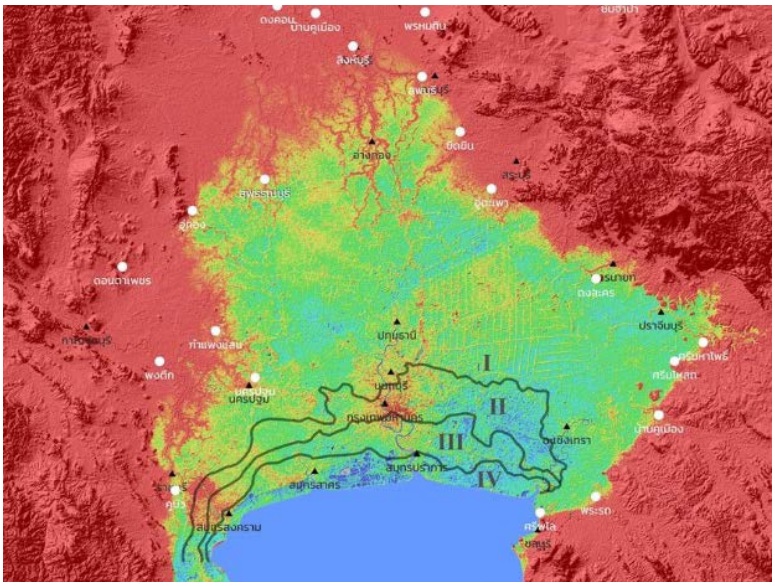
การเคลื่อนที่ของแผ่นเปลือกโลกบริเวณแผ่นดินอินเดียและแผ่นดินยูเรเซียนั้น เมื่อสองส่วนได้มีการชนกันก็เกิดการยกตัวขึ้นของแผ่นดินจนเกิดเป็นเทือกเขาหิมาลัยซึ่งแผ่นดินประเทศไทยก็อยู่ส่วนหางของเหตุการณ์นั้นก็จะเป็นบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยถึงประเทศอินโดนีเซีย

เมื่อเริ่มสิ้นสุดยุคน้ำแข็งเข้าสู่ยุคอบอุ่น น้ำแข็งเริ่มละลายและน้ำทะเลก็เริ่มหนุนสูงเข้าสู่ที่ราบบนแผ่นดินในช่วงเวลาแสนปีที่ผ่านมาโดยค่อย ๆ หนุนสูงเข้ามาจนกระทั่งถึงราว ๆ 8,000 ถึง 10,000 ปีที่ผ่านมานั้น การที่น้ำทะเลหนุนสูงเข้ามายังบริเวณที่ราบก็ได้นำทราย ตะกอนน้ำเค็มทับถมสูงจนกลายเป็นที่ราบภาคกลางแล้วก็ได้กลายเป็นเทือกเขาที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน กล่าวคือภาคกลางของประเทศไทยนั้นไม่ได้เป็นทะเลมาก่อน หากแต่เป็นภูเขาที่เกิดจากการชนกันของแผ่นเปลือกโลกแล้วน้ำทะเลได้หนุนสูงพัดตะกอนน้ำเค็มเข้ามาทับถมให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อประมาณ 8,000 ปีที่แล้ว เริ่มมีมนุษย์อาศัยอยู่ตามที่สูงโดยไม่นิยมอาศัยอยู่ด้านล่างหรือที่ราบนัก จนเมื่อน้ำทะเลเริ่มถอยร่นออกไปก็ได้เกิดชุมชนมนุษย์ตามน้ำทะเลลงไปบ้างเล็กน้อย ในสมัยทวารวดีหรือประมาณ 2,000 ปีที่ผ่านมาพบว่าน้ำทะเลได้ถอยร่นลงไปมากจนถึงประมาณกรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการแต่ก็ยังมีข้อสังเกตว่าเหตุใดมนุษย์จึงไม่ตามน้ำทะเลลงมาเพื่อตั้งชุมชน แต่จะตั้งอยู่แนวทะเลเดิม

พื้นที่จังหวัดอ่างทองมีความสูงที่หลากหลายระดับ ได้แก่ พื้นที่ที่มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล 5 เมตรและพื้นที่ที่มีความต่ำกว่าระดับน้ำทะเล 5 เมตร ปัจจุบันจังหวัดอ่างทองเป็นพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง บริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือมีความสูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่เกิน 6 เมตร ซึ่งได้ขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีที่อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ซึ่งมีความสูงกว่าเขตเมืองอ่างทองประมาณ 3 เมตร ซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอน ในช่วงการร่นถอยของน้ำทะเลนั้นก็ได้มีการขึ้นลงสลับกันระหว่างน้ำเค็มกับน้ำจืดอยู่หลายพันปี ทำให้แผ่นดินมีลักษณะนุ่ม ชื้น ไม่สามารถตั้งที่อยู่อาศัยได้

ในช่วงเวลา 2,000 ปีที่ผ่านมาพบว่าน้ำทะเลได้ถอยร่นลงไปเกือบจะถึงทะเลปัจจุบันแล้วแต่ก็เกิดคำถามว่าเหตุใดจึงไม่มีการตั้งชุมชนหรือย้ายชุมชนลงตามน้ำทะเล ก็พบว่าบริเวณภาคกลางของประเทศไทยไม่มีหลักฐานทางโบราณคดีใด ๆ จนกระทั่งช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น

พื้นที่ดังกล่าวไม่ได้มีผู้คนอาศัยอยู่เลย พบแต่เพียงหลักฐานทางโบราณคดีที่ร่วมสมัยกับกรุงศรีอยุธยาหรือก่อนหน้าไม่นานนัก

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงระดับความสูงของพื้นที่ภาคกลาง
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

1.2 การค้นพบใหม่ทางโบราณคดีในพื้นที่จังหวัดอ่างทองและปริมณฑลรอบเกาะเมืองอยุธยา

ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา การดำเนินงานทางโบราณคดีมักจะเป็นงานบูรณะ ไม่ค่อยมีงานขุดค้นขุดแต่งนัก โดยที่ผ่านมาเป็นงานบูรณะวัดต่าง ๆ เช่น วัดป่าโมก วัดขุนอินทรประมูล ตำหนักคำหยาด หรือต่างอำเภอ เช่น วัดหลวงสุนทรราม วัดจุฬามณี จากนั้นจึงมีการขุดค้นและค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีใหม่ที่อำเภอสีบัวทอง จังหวัดอ่างทอง

ที่ผ่านมามีแหล่งโบราณคดีที่มีอายุใหม่กว่าตำบลสีบัวทองก็คืออำเภอแสวงหา แหล่งโบราณคดีที่อำเภอแสวงหา คือ คูเมืองแสวงหา เป็นคูเมืองสมัยทวารวดีช่วงเวลาประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-16 โดยเรามักเข้าใจว่าอำเภอแสวงหาเป็นแหล่งโบราณคดีที่มียุคเก่าที่สุดจนกระทั่งการขุดค้นพบที่อำเภอสีบัวทองที่มีชุมชนอาศัยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคก่อนสมัยทวารวดี สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน มีความเป็นไปได้ว่ามีผู้คนที่หลากหลายเข้ามาใช้พื้นที่เดิมทำให้เกิดการวัฒนธรรมที่หลากหลาย เนื่องจากผู้คนไม่ได้ตั้งชุมชนตามการร่นถอยของน้ำทะเล ผู้คนปักหลักที่อยู่อาศัยกับที่อยู่ปัจจุบันที่มีความเหมาะสมกับการตั้งที่อยู่อาศัยมากกว่า ชุมชนสมัยทวารวดีก็ได้พัฒนามาจากชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่และมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การค้าขายกับชุมชนอื่นแล้วจึงมีการพัฒนารูปแบบสังคมเรื่อยมา พัฒนาจากสังคมการเข้าป่าล่าสัตว์สู่สังคมเกษตรกรรม

2. การค้นพบโบราณคดีแหล่งใหม่ในเมืองอ่างทองและปริมณฑลรอบเกาะเมืองอยุธยา

2.1 คูเมืองแสวงหา อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง

คูเมืองแสวงหา อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง อยู่ห่างจากอำเภอสีบัวทองประมาณ 10 กิโลเมตร ทางทิศตะวันออก ติดกับจังหวัดสิงห์บุรี ลักษณะผังเมืองเป็นรูปแบบวัฒนธรรมทวารวดีและยังมีความสมบูรณ์ มีคูน้ำล้อมรอบเมืองเป็นลักษณะรูปสี่เหลี่ยมมน กว้างยาวด้านละ 400 เมตร โดยเมื่อปี พ.ศ. 2523 กรมชลประทานได้สร้างคลองประปาผ่านกลางเมือง ลักษณะคูเมืองแสวงหาทั้งสี่ทิศเป็นคูเมืองที่ชัดเจนและมีความสมบูรณ์ มีน้ำล้อมรอบและมีบ้านเรือนตั้งอยู่บริเวณริมคูเมือง

คูเมืองแสวงหายังไม่มีการดำเนินงานทางโบราณคดีมาก่อน จากการสำรวจข้อมูลพบว่าในมีเนินโบราณสถานจำนวน 4 แห่ง แต่ยังไม่ได้ดำเนินงานทางโบราณคดี เป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้น คูเมืองแสวงหายังมีการค้นพบโบราณวัตถุ เช่น เศษภาชนะดินเผาที่มีลักษณะเป็นหม้อทวารวดี มีสันที่เป็นลักษณะเด่นของหม้อทวารวดี พวยกา กระดูกสัตว์ แท่นหินบดยา เป็นต้น ล้วนเป็นงานศิลปะในวัฒนธรรมทวารวดีที่มักพบตามเมืองโบราณในสมัยทวารวดี โดยชุมชนดังกล่าวทางด้านทิศตะวันตกก็ใกล้กับบ้านคูเมือง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งบริเวณที่พบโบราณวัตถุเหล่านี้พบได้ทั่วไปทั้งในบ้านเรือนและพื้นที่เกษตรกรรม ปัจจุบันเทศบาลตำบลเพชรเมืองทองได้ทำพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมไว้

โบราณวัตถุต่อมาที่พบในคูเมืองแสวงหา คือ อิฐขนาดใหญ่ที่มีแกลบข้าวผสมซึ่งเป็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมทวารวดี ลักษณะแกลบเป็นข้าวเมล็ดสั้น ๆ จึงสันนิษฐานว่าอาจมีแหล่งโบราณสถานภายในเมือง การขุดค้นอำเภอสีบัวทองจึงมีความสำคัญที่จะอาจมีความเชื่อมโยงกันระหว่างตำบลสีบัวทองและอำเภอแสวงหา

คูเมืองแสวงหาอยู่ห่างจากตำบลบัวทองทางทิศตะวันออกประมาณ 10 กิโลเมตร มีความใกล้ชิดกับลำน้ำที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ลำน้ำอำเภอสีบัวทองขึ้นไปทางเหนือจะพบเมืองโบราณเดิมบางนางบวช ส่วนลำน้ำคูเมืองแสวงหาก็เป็นลำน้ำอื่น จึงมีการตั้งข้อสงสัยว่าลำน้ำสองสายนี้จะมีความสัมพันธ์หรือมีความเชื่อมโยงใดหรือไม่ และการขุดค้นภาชนะดินเผานั้นลักษณะของภาชนะมีความไม่สมบูรณ์หรือไม่ผ่านมาตรฐานการผลิตและพบมากจนผิดสังเกต

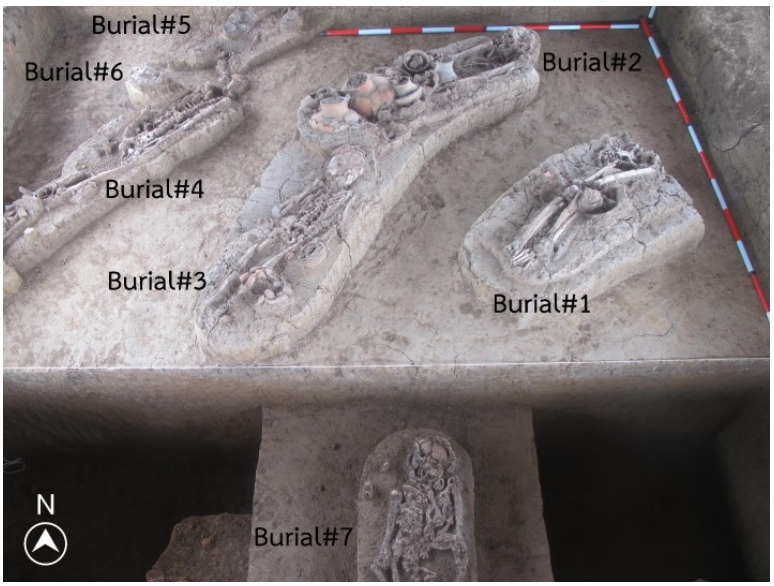

ภาพที่ 3-4 แท่นหินบดยาที่พบในแหล่งโบราณคดีคูเมืองแสวงหา อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

2.2 แหล่งโบราณคดีสีบัวทอง

สถานที่ขุดค้นอยู่ใกล้กับเทศบาลตำบลสีบัวทอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง แหล่งที่พบมีขนาดกว้างเป็นที่นาแต่ได้รับการรบกวนโดยการถูกขุดขายดิน ทำให้หน้าดินหายไปประมาณ 2 เมตร และได้พบหลักฐานทางโบราณคดีตามบ้านเรือนต่าง ๆ ที่ได้ซื้อดินจากพื้นที่ดังกล่าวมาก ในพื้นที่เกษตรกรรมดังกล่าวยังมีการพบเศษภาชนะอีกมาก เช่น หม้อที่มีลักษณะแปลก หลักฐานที่พบในพื้นที่ได้แก่ เศษภาชนะดินเผา เครื่องมือสำริด เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของยุคสมัยและความเจริญทางเศรษฐกิจซึ่งมีอาจมีอายุเก่ากว่าสมัยทวารวดี

เมื่อพบโบราณวัตถุจำนวนมากจึงได้ดำเนินงานทางโบราณคดี โดยการขุดค้นก็พบว่าเป็นแหล่งฝังศพ ก็พบเป็นโครงกระดูกทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และเครื่องอุทิศโดยการวางเครื่องอุทิศที่ต่ำกว่าระดับเอวไปถึงปลายขา ไม่นิยมวางสูงกว่าเอว มีการหันศีรษะไปทางทิศตะวันออกและทิศเหนือ ภาชนะที่พบมีลวดลายแต่ภาชนะส่วนใหญ่เป็นการเผาที่ไม่สมบูรณ์จึงสันนิษฐานว่าภาชนะเหล่านี้ถูกผลิตเพื่อใช้ในการฝังศพเท่านั้น ไม่ได้นำมาใช้งานหรือใช้จำหน่ายจริงจึงไม่จำเป็นต้องผลิตให้มีคุณภาพสูงมาก รูปแบบของภาชนะมีลักษณะตัวป้อม ปากตรงสูง มีการตกแต่งลวดลายด้วยการทาสี ทาน้ำดิน โดยรูปทรงภาชนะมีความคล้ายคลึงกับแหล่งนครสวรรค์จึงเป็นข้อสงสัยอีกว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ใกล้สุพรรณบุรีแต่กลับมีลักษณะภาชนะหรือความสัมพันธ์กับชุมชนทิศตะวันออกมากกว่า นอกจากนี้ยังพบโบราณวัตถุอื่น ๆ เช่น กำไลสำริด ขวานหิน จากโบราณวัตถุดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมีการอยู่อาศัย 2 สมัย คือ ยุคหินใหม่และยุคสำริด เมื่อนำถ่านที่พบในหลุมศพนำไปวัดค่าอายุด้วยวิธีคาร์บอน-14 พบว่ามีอายุประมาณ 3,100 ปี ซึ่งมีความสัมพันธ์กับศพที่อยู่ในยุคหินใหม่

ภาพที่ 5 แหล่งโบราณคดีสีบัวทอง
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

ภาพที่ 6-8 โบราณวัตถุที่พบจากแหล่งโบราณคดีสีบัวทอง
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

พื้นที่ตำบลสีบัวทองไม่ใช่พื้นที่น้ำท่วมถึงหรือพื้นที่ลุ่มอย่างที่เข้าใจ ตำบลสีบัวทองเป็นพื้นที่ที่คาบเกี่ยวระหว่างความสูงกว่าระดับน้ำทะเล 5 เมตรและความสูงต่ำกว่าระดับน้ำทะเล 5 เมตร จึงเป็นพื้นที่ที่อาศัยอยู่ได้ เมื่อขุดค้นก็พบหลุมฝังศพของแหล่งโบราณคดีสีบัวทองวางอยู่เหนือชั้นที่เป็นทางน้ำธรรมชาติ หลังศพมีชั้นดินที่เป็นธารน้ำ ดังนั้นจึงไปสู่การตอบคำถามว่าทั้งสีบัวทองและแสวงหามีการอยู่อาศัยในระยะเวลาสั้น ๆ โดยผู้คนพยายามเคลื่อนย้ายตามน้ำทะเลที่ร่นถอยแล้วแต่พบว่าตั้งถิ่นฐานไม่ได้จึงตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้และขยายไปทางเหนือ เช่น เมืองพระนอนจักรสีห์ เป็นต้น และเมืองใหญ่ก็ตั้งไปทางทิศเหนือมากขึ้น

2.3 งานบูรณะแหล่งโบราณคดีวัดสังกระต่าย

งานขุดแต่งและขุดค้นแหล่งโบราณสถานวัดสังกระต่ายเป็นโบราณสถานที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอ่างทอง สภาพของวัดสังกระต่ายที่เป็นจุดเด่น คือ มีต้นโพธิ์ขึ้นทั้งสี่มุมซึ่งต้นโพธิ์ดังกล่าวได้สร้างความเสียหายให้แก่ตัวอาคารซึ่งทำให้ผนังแยกตัวกันแต่ก็ช่วยให้ไม่เกิดการพังทลายลงได้เช่นกัน ปี พ.ศ. 2562 สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินการขุดค้นเพื่อศึกษาและเสริมความมั่นคงเบื้องต้นให้กับอาคารโบราณสถาน วัดสังกระต่ายโดยจะทำการศึกษารูปแบบอาคาร ยุคสมัยและการใช้งานในพื้นที่เดิมก่อนจะถูกทิ้งร้าง

วัดสังกระต่ายเป็นวัดร้างที่อยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลศาลาแดง อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง และมีความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชนนำกระเบื้องปูพื้นทางเดินเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่เข้ามาในวัด กวาดลานวัด เก็บขยะ ทำให้วัดสังกระต่ายมีความสะอาดร่มรื่น สิ่งเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งของคนในชุมชนด้วย

การดำเนินการทางโบราณคดีจะมีการขุดแต่ง คือ การขุดลอกดินที่ทับถมโบราณสถานเพื่อดูขอบเขตโบราณสถานและฐานของโบราณสถานโดยจะไม่ขุดลึกมากโดยโบราณสถานวัดสังกระต่ายมีพื้นที่ใช้งานเดิมเมื่อขุดลงไปเพียง 50 เซนติเมตร การดำเนินการทางโบราณคดีของโบราณสถานวัดสังกระต่ายมีการขุดค้น 2 หลุม ได้แก่ ด้านหน้าอาคาร พบว่ามีแนวอิฐซึ่งไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นแนวกำแพงหรือแนวอาคารหรือไม่ เนื่องจากได้รับการรบกวนไปมาก โบราณวัตถุที่พบ ได้แก่ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง กระเบื้อง เครื่องถ้วย ซึ่งผลิตในท้องถิ่นและแหล่งเตาแม่น้ำน้อย สิงห์บุรี สุพรรณบุรี นอกจากนี้ยังพบเครื่องถ้วยจีน เครื่องถ้วยสุโขทัย ที่มีอายุร่วมกับสมัย กรุงศรีอยุธยา นอกจากเศษภาชนะดินเผาแล้วก็ยังพบชิ้นส่วน

ประกอบของอาคาร เช่น กระเบื้องหลังคา เหล็กตัวไอ ตะปูขนาดใหญ่ กระเบื้องชายพับ กระเบื้องเชิงชาย กระเบื้องเกล็ดเต่า กระเบื้องกาบกล้วย ชิ้นส่วนพระพุทธรูปและขมวดเกศาที่เป็นปูนปั้นและสำริด

อาคารโบราณสถานวัดสังกระต่ายมีจำนวน 3 ห้องซึ่งต่างไปจากอุโบสถหรือวิหารอื่นที่จะเป็นอาคารสี่เหลี่ยมหนึ่งห้อง โดยอาคารโบราณสถานวัดสังกระต่ายมีห้องตรงกลางเป็นห้องพระประธานและปีกอีก 2 ห้อง จากการขุดแต่งพบว่าอาคารเดิมมี 2 สมัย สมัยแรกมีเพียงห้องตรงกลางเนื่องจากทางด้านประตูมีกรอบประตูเชื่อมไปห้องตรงกลางพบว่ามีร่องรอยของบันไดทางเข้าแล้วจึงมีการต่อเติมปีกอีก 2 ห้องในสมัยต่อมา

ทางด้านทิศตะวันตกของอาคารพบฐานเจดีย์ซึ่งสร้างกินพื้นที่เข้าไปในห้องด้านใน แสดงให้เห็นว่าอาคารสมัยแรกมีเพียง 1 ห้องแล้วสร้างเจดีย์ติดกับอาคารด้านทิศตะวันตกซึ่งฐานเจดีย์มีรูปแบบการสร้างแบบสมัยอยุธยา พื้นที่ในอาคารเดิมเป็นพื้นดาดปูน หลังคาเป็นกระเบื้องเกล็ดเต่า จากการขุดค้นรอบฐานอาคารในระดับลึกลงไปพบเศษกระเบื้องกาบกล้วยจำนวนมาก จึงสันนิษฐานได้ว่าอาคารในสมัยแรกมุงหลังคาด้วยกระเบื้องกาบกล้วยแล้วจึงเปลี่ยนในสมัยต่อ ๆ มา

จากการขุดแต่งพบว่าฐานอาคารเป็นฐานบัวที่เป็นด้านล่างสุดของอาคารนอกจากนี้ยังไม่พบใบเสมาหรือฐานเสมาจึงสันนิษฐานได้ว่าอาคารโบราณสถานวัดสังกระต่ายเป็นวิหาร นอกจากนี้ยังมีการพบบ่อผสมปูนและอิฐจำนวนมากหน้าอาคาร

หลังจากการขุดแต่งเพื่อศึกษาแล้วก็ทำการเสริมความมั่นคงให้กับอาคารโบราณสถานวัดสังกระต่าย โดยในเบื้องต้นมีการใช้เหล็กค้ำยันเพื่อไม่ให้ผนังอาคารล้ม เสริมอิฐเข้าไปในส่วนที่เป็นโพรงและฉีดปูนเข้าไปในร่องอิฐ ทำความสะอาดผิวปูนโบราณเนื่องจากปูนโบราณเมื่อถูกน้ำจะเกิดคราบดำจากนั้นทำการเม้มตะเข็บเพื่อไม่ให้น้ำซึม

หลังจากทำการขุดค้นและบูรณะแล้วก็ต้องทำการคืนสภาพเนื่องจากวัดสังกระต่ายมีนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมจำนวนมากจึงจำเป็นต้องคืนสภาพเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยของพื้นที่ มีการใช้ผ้าใยสังเคราะห์ (ผ้าจีโอเท็กซ์ไทล์) ที่มีความยืดหยุ่นสูงคลุมแนวอิฐและอาคารโบราณสถานแล้วนำทรายกลบ ทั้งนี้ผ้าใยสังเคราะห์มีประโยชน์ในด้านการเก็บรักษาและรักษาความสะอาดของพื้นที่การดำเนินงานได้ เมื่อจะกลับมาดำเนินการทางโบราณคดีอีกครั้งก็นำผ้าออกแล้วจึงดำเนินการต่อได้

การอนุรักษ์ต้นไม้ได้มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญจากกรมป่าไม้มาให้คำแนะนำเรื่องการตัดแต่งกิ่ง รากต้นโพธิ์ เพื่อไม่ให้ต้นโพธิ์ไม่ทำลายอาคารโบราณสถาน แต่ก็จะไม่ทำลายต้นโพธิ์เช่นเดียวกันเนื่องจากต้นโพธิ์เป็นจุดเด่นของอาคารโบราณสถานวัดสังกระต่าย โดยต้นโพธิ์ดังกล่าวได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นรุกขมรดกเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

การกำหนดค่าอายุอาคารโบราณสถานวัดสังกระต่ายหลังจากขุดแล้วเสร็จโดยการใช้การกำหนดอายุแบบสัมบูรณ์ 2 วิธี ได้แก่ วิธีคาร์บอน-14 และการเรืองแสงความร้อน จากการนำอิฐไปตรวจค่าอายุพบว่าอาคารโบราณสถานวัดสังกระต่ายมีช่วงเวลา 2 สมัย โดยอาคารสมัยแรกอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2002-2032 และฐานเจดีย์อยู่ช่วงปี พ.ศ. 2013-2033 ซึ่งมีช่วงอายุใกล้เคียงกัน ส่วนอิฐจากปีกอาคารที่มีการต่อเติมอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2103-2120 มีช่วงห่างกันราวร้อยปี ตัวอย่างถ่านจากหลุมขุดค้น 2 ตัวอย่างมีค่าอายุไม่เก่ากว่าปี พ.ศ. 2192 และไม่ใหม่ไปกว่าปี พ.ศ. 2493 ซึ่งมีช่วงเวลาที่ห่างกันมาก

ภาพที่ 9-10 แหล่งโบราณคดีสีบัวทองและโบราณวัตถุที่พบ
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

2.4 แหล่งผลิตเตานางเลิ้ง

เมื่อปี พ.ศ. 2561 สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติแจ้งให้ไปตรวจสอบบริเวณที่เช่าพบว่าเจ้าของขุดบ่อแล้วพบโบราณวัตถุจำนวนมากซึ่งแต่ละชั้นดินมีแต่เศษภาชนะจำนวนมากจนเป็นที่น่าสงสัยว่าบริเวณดังกล่าวนี้เป็นแหล่งผลิตเตามาก่อนหรือไม่ จึงดำเนินการทางโบราณคดีด้านทิศ

ตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะเมืองซึ่งอยู่ใกล้กับคลองวัดตูม คลองสระบัว คลองบางขวด ซึ่งบริเวณเหล่านี้เคยเป็นแหล่งผลิตเตามาก่อน

สภาพทั่วไปของแหล่งเป็นพื้นที่โล่งเพื่อเตรียมทำเกษตรประมาณ 4 ไร่ การขุดค้นพบครั้งแรกเป็นเตาเผารูปวงรี มีแท่น ช่องวาง ระหว่างเตามีขี้เถ้า นอกจากนี้ยังพบเตาทรงกลม ลักษณะเตามีปล่องระบายความร้อนขึ้นด้านบนซึ่งแตกต่างจากเตาอื่น เช่น เตาแม่น้ำน้อยจะมีปล่องระบายความร้อนแนวเฉียง เตามีขนาดไม่ใหญ่มาก บริเวณพื้นเป็นดาดปูน มีผลิตภัณฑ์ค้างอยู่ในเตา ดินบริเวณใกล้เคียงมีสีแดงที่เกิดจากความร้อน ลักษณะเตาเป็นการก่ออิฐเป็นแท่น ตรงกลางมีช่อง ตามชั้นดินมีเศษผลิตภัณฑ์และมีการประทับลวดลายลงในชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์

แหล่งผลิตเตานี้มี 2 ประเภท ได้แก่ 1.หม้อนางเลิ้ง เป็นที่มาของชื่อแหล่ง มีขนานเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 50 เซนติเมตร ใช้บรรจุข้าวสาร น้ำ เนื้อไม่แกร่งมากอาจเพราะอุณหภูมิในการเผาหรือเป็นสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐานจึงไม่ได้นำไปขาย ภาชนะมีลวดลายประมาณ 30 ลวดลาย 2.เตาเชิงกราน เป็นแท่นดินเผาเพื่อใช้ในการหุงต้ม มีฐานไว้ใส่ไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิง มีข้อสันนิษฐานว่าแหล่งผลิตเตานางเลิ้งนั้นผลิตหม้อเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันหรือขายให้คนในชุมชน ไม่ได้มีการส่งออกเนื่องจากคุณภาพของสินค้าไม่ได้มีความแข็งแรงมากนัก

จากการกำหนดอายุของโบราณวัตถุด้วยวิธีคาร์บอน-14 และการเรืองแสงความร้อน จากตัวอย่างได้แก่ อิฐที่อยู่ชั้นดินใต้เตาเผาภาชนะที่อยู่ลึกที่สุด ได้ค่าอายุประมาณปี พ.ศ. 1956- 1997 ค่าอายุตัวอย่างชั้นดินที่อยู่บนเตาเผาได้ค่าอายุประมาณปี พ.ศ.2022-2078

ภาพที่ 11 แหล่งผลิตเตานางเลิ้ง
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

ภาพที่ 12-13 โบราณวัตถุที่พบในแหล่งผลิตเตานางเลิ้ง
ที่มา: ภาพนำเสนอจากการเสวนา

3.จับตาการสำรวจทางโบราณคดีเมืองอ่างทองและปริมณฑลรอบเกาะเมืองอยุธยา

แผนการดำเนินงานในอนาคตของสำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยามีโครงการดำเนินงานต่อเนื่องจากการสำรวจตำบลสีบัวทองว่ามีการค้นพบใหม่ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์จึงจะมีการวางแผนดำเนินงานสำรวจแหล่งโบราณคดีสิงห์บุรีและอ่างทองอย่างละเอียดเพื่อขยายการศึกษาและเชื่อมความสัมพันธ์ของคนแต่ละชุมชนในอดีต นอกจากนี้ยังมีงานบูรณะวัดเขียนลาย อำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีอุโบสถเก่าสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น งานบูรณะวัดโพธินายก จังหวัดนครนายก งานบูรณะวัดโปรดสัตว์ อำเภอบางปะอิน และงานบูรณะวัดอำเภอผักไห่และอำเภอป่าโมก โดยจะอาศัยผู้เชี่ยวชาญและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทั้งนี้ยังมีการเผยแพร่ความรู้งานโบราณคดี การค้นพบใหม่ใน Facebook ของสำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา และงานเขียนทางวิชาการกลุ่มเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ กรมศิลปากร

4.สรุป

พื้นที่จังหวัดอ่างทองในช่วงเวลาประมาณ 1 แสนปีที่ผ่านมาได้เกิดการชนกันระหว่างแผ่นดินและการชนกันนั้นทำให้เกิดเทือกเขาทอดตัวยาวจากภาคเหนือลงสู่ประเทศอินโดนีเซียโดยในช่วงเวลาประมาณ 8,000 ปี โลกได้เริ่มสิ้นสุดยุคน้ำแข็งทำให้ระดับน้ำทะเลสูงขึ้นเข้ามาแทนที่น้ำแข็งจากนั้นระดับน้ำทะเลจึงค่อยร่นถอยลงเรื่อย ๆ และเกิดการขึ้นลงสลับกันระหว่างน้ำเค็มกับน้ำจืด พื้นที่จังหวัดอ่างทองและพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยจึงมีการทับถมด้วยตะกอนน้ำจืดและตะกอนน้ำเค็มหลายชั้น พื้นที่จังหวัดอ่างทองมีความสูงจากระดับน้ำทะเลโดยจุดที่สูงที่สุดมีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล 5 เมตร และพื้นที่ต่ำที่สุดคือมีความสูงที่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล 5 เมตร

ในยุคหินเก่าถึงสมัยทวารวดีนิยมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่สูง ไม่นิยมตั้งถิ่นตามร่นลงตามน้ำทะเลที่ลดลงเนื่องจากดินมีความนุ่ม ชื้นมาก ไม่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานโดยพื้นที่ที่อยู่สูงที่สุดของจังหวัดอ่างทอง คือ อำเภอแสวงหา บริเวณดังกล่าวมีความเหมาะสมกับการตั้งที่อยู่อาศัยและอยู่ใกล้กับเมืองใหญ่

จากการดำเนินการทางโบราณคดีจังหวัดอ่างทองทำให้พบแหล่งโบราณคดีที่แสดงถึงความเจริญทางวัฒนธรรม การตั้งถิ่นอาศัย ได้แก่ คูเมืองแสวงหา ที่มีการจัดรูปแบบผังเมืองแบบวัฒนธรรมทวารวดี พื้นที่

ตำบลสีบัวทองที่มีการขุดค้นพบโครงกระดูกมนุษย์ยุคหินเก่าและยุคสำริด อาคารโบราณสถาน วัดสังกระต่ายและแหล่งผลิตเตานางเลิ้ง ได้แสดงให้เห็นของการอยู่อาศัยของมนุษย์อย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

การศึกษาดังกล่าวเป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้นเพื่อสำรวจแหล่งโบราณคดีใหม่ ยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจัง จึงมีความน่าสนใจในการติดตามผลการศึกษาในอนาคต

รับชมการเสวนาการค้นพบใหม่ทางโบราณคดีที่เมืองอ่างทองและปริมณฑลรอบเกาะเมืองอยุธยา ได้ที่

www.youtube.com/watch?v=kdvq-NuGuCI

“มัตสยะ สินธุ์”
การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ปลาตะเพียนใบลาน

คณะกรรมการจัดการความรู้
สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สถาบันอยุธยาศึกษา ได้ดำเนินโครงการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน ตามพันธกิจของสถาบันอยุธยาศึกษา ด้านการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยได้พิจารณาเลือกพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการสานปลาตะเพียนใบลาน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่อยู่คู่กับจังหวัดพระนครศรีอยุธยามาช้านาน ผ่านกระบวนการ **“ศึกษา” “สืบสาน”** และ **“สร้างสรรค์”** จนสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องแขวนปลาตะเพียนใบลาน **"มัตสยะ สินธุ์-Matsya Sin"** ที่สถาบันอยุธยาศึกษาได้มีการนำไปเผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในงานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษาและงานประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติ เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย จนมีรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ

ดังนั้น สถาบันอยุธยาศึกษา จึงได้ดำเนินการถอดองค์ความรู้ เกี่ยวกับวิธีการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งองค์ความรู้และวิธีการดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถาบันอยุธยาศึกษา ผ่านการจัดการความรู้ (KM) ประจำปี 2565 เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล กรณีศึกษา การยกระดับผลิตภัณฑ์ปลาตะเพียนใบลานอยุธยา จนสามารถกลั่นกรองความรู้ออกมาเป็นสื่อเผยแพร่ความรู้ “การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เครื่องแขวนปลาตะเพียนใบลาน” และขั้นตอนการสานปลาตะเพียนใบลาน อันเป็นผลผลิตที่เกิดจากการจัดการความรู้ในครั้งนี้ ที่จะทำให้เข้าใจว่าสถาบันอยุธยาศึกษา มีกลยุทธ์ในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไร

ภาพที่ 1 เครื่องแขวนปลาตะเพียนใบลาน
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

1.ศึกษาอย่างไร ?

สถาบันอยุธยาศึกษา ดำเนินการศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาการสานปลาตะเพียนใบลาน โดยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลทั้งในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากครูภูมิปัญญา รวมไปถึงการสำรวจข้อมูลด้านการตลาดและรูปแบบผลิตภัณฑ์ปลาตะเพียนใบลาน และจัดทำ

เป็นเอกสารเผยแพร่ รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการสานปลาตะเพียนผ่านทางช่องทางออนไลน์ คือเพจเฟซบุ๊ค “สถาบันอยุธยาศึกษาวิชาการ”

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเหล่านี้ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเล่าเรื่องราวความเป็นมา ให้ผู้เรียนรู้เกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำไปใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการสร้างสรรค์ต่อยอดผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น

ท้ายที่สุดองค์ความรู้ทั้งมวล ที่เกิดจากการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้ ได้นำมาสู่การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) ด้านการดำเนินงานตามพันธกิจประจำปี พุทธศักราช 2565 ของสถาบันอยุธยาศึกษา เรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล กรณีศึกษา การยกระดับผลิตภัณฑ์ปลาตะเพียนใบลานอยุธยา”

ภาพที่ 2-3 การศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาการสานปลาตะเพียนใบลาน
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

2.สืบสานอย่างไร?

การจัดอบรม

สถาบันอยุธยาศึกษาจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรระยะสั้น การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอยุธยา เรื่อง “ปลาตะเพียนใบลาน : สืบสาน-สร้างสรรค์ภูมิปัญญากรุงศรีอยุธยา” เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 เวลา 08.30 - 16.30 น. ณ ห้องประชุมสถาบันอยุธยาศึกษา โดยได้รับเกียรติจาก คุณสุภัทรา ขันธนกิจ และคุณเบญจวรรณ พันธ์เพ็ง ครูภูมิปัญญาจักสานปลาตะเพียนใบลาน ร้านศาลาปลาไท เป็นวิทยากรในการบรรยาย โดยมีผู้เข้าร่วมการอบรมจำนวน 30 ท่าน

ภาพที่ 4-5 บรรยากาศการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรระยะสั้น
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้

สถาบันอยุธยาศึกษา นำการสานปลาตะเพียนใบลานอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอยุธยาไปสาธิตและฝึกสอนในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

กิจกรรมการสาธิตภูมิปัญญาหัตถศิลป์ 4 ภาค ภายในงานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา ครั้งที่ 20 “ข่วงวัฒนธรรมล้ำค่า สืบสานมรดกภูมิปัญญาของแผ่นดิน” ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ระหว่างวันที่ 9 - 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 ซึ่งมีผู้ในใจเข้าร่วมกิจกรรมนี้เป็นจำนวนมาก

กิจกรรมประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติ เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 12 ประจำปี 2565 “แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และศิลปะและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในบริบทหลังการระบาดโควิด-19” ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2565

ภาพที่ 6-7 การสาธิตและฝึกสอนสานปลาตะเพียนใบลานในงานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

การศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้

สถาบันอยุธยาศึกษา ได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า และเก็บรวบรวมองค์ความรู้จากภูมิปัญญาในท้องถิ่นเรื่องการสานปลาตะเพียนใบลาน และจัดพิมพ์เผยแพร่ทั้งแบบรูปเล่ม และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ของสถาบันอยุธยาศึกษา ได้แก่ เพจเพซบุ๊ค “สถาบันอยุธยาศึกษาวิชาการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพที่ 8 เอกสารเผยแพร่ความรู้
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

รวมถึงได้นำองค์ความรู้ ที่เกิดจากการดำเนินงานด้านศึกษาค้นคว้า และการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาการสานปลาตะเพียนใบลานของสถาบันอยุธยาศึกษามาจัดการความรู้ ด้านการดำเนินงานตามพันธกิจประจำปี พุทธศักราช 2565 ของสถาบันอยุธยาศึกษา เรื่อง

“กลยุทธ์การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล กรณีศึกษา การยกระดับผลิตภัณฑ์ปลาตะเพียนใบลานอยุธยา”

3.สร้างสรรค์อย่างไร?

สถาบันอยุธยาศึกษา สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องแขวนปลาตะเพียนใบลาน โดยมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

ภาพที่ 9-10 การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องแขวนปลาตะเพียนใบลาน
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

สำรวจ

สถาบันอยุธยาศึกษา สำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำปลาตะเพียนใบลาน ในพื้นที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และพบว่าผลิตภัณฑ์ปลาตะเพียนใบลาน มีหลายขนาด หลายราคา เริ่มจากขนาดเล็กสุด ราคาเริ่มต้นที่ 15 บาท ที่นิยมทำเป็นพวงกุญแจ หรือทำเป็นพวงแขวน หลากสีสัน มีทั้งชนิดที่ห้อยกระดิ่งขนาดเล็กบ้าง และที่ทำเป็นลูกปลาเล็กๆ ร้อยลงมาเป็นพวงบ้าง นักท่องเที่ยวนิยมซื้อ เพื่อนำไปเป็นของที่ระลึกจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปลาตะเพียนขนาดเล็กนี้ มีขนาดลำตัวยาวตั้งแต่ส่วนหัวถึงส่วนหาง ประมาณ 3 นิ้ว เป็นขนาดยอดนิยมที่นักท่องเที่ยวมักซื้อเป็นของฝากสำหรับคนสำคัญ เนื่องจากราคาไม่แพง มีขนาดกำลังพอเหมาะ ไม่ใหญ่จนเกินไป อีกทั้งยังสะดวกต่อการพกพา

ส่วนปลาตะเพียนขนาดใหญ่ เป็นปลาตะเพียนขนาดปกติดั้งเดิมมาแต่โบราณ ที่นิยมใช้สำหรับแขวนไว้เหนือเปลนอนของเด็กอ่อน จึงเหมาะสำหรับซื้อหาไปเป็นของรับขวัญสมาชิกใหม่ และปลาตะเพียนขนาดใหญ่พิเศษ มักเป็นตะเพียนใบลานที่ลูกค้าสั่งตามความต้องการ มักจะถูกใช้เป็นของประดับห้างร้านต่างๆ ตามแต่โอกาส

เลือกขนาด

สถาบันอยุธยาศึกษา จึงพิจารณาเห็นว่า ปลาตะเพียนใบลานขนาดเล็ก เป็นขนาดที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เนื่องจากกะทัดรัด มีองค์ประกอบของปลาตะเพียนใบลานที่ครบถ้วน คือ ประกอบด้วยแม่ปลาและปลูกปลาเล็ก ๆ อย่างน้อยอีก 3 ตัว เมื่อเข้าพวงระย้าแล้วมีขนาดพวงไม่ใหญ่จนเกินไปนัก สามารถนำไปแขวนตกแต่งไว้ที่บ้าน หรือที่ทำงานได้สะดวก จึงเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะหาซื้อไปเป็นของฝากของที่ระลึกจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เลือกสีสัน

สถาบันอยุธยาศึกษา พบว่าลูกค้าที่เป็นชาวต่างชาติ มีความนิยมผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่ใช้สีสันแบบธรรมชาติ ที่ดูสะอาดตา และไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่เกิดจากจากสารเคมีที่อาจปนเปื้อนจากสีและวัสดุที่นำมาเคลือบผิว อีกทั้งปลาตะเพียนใบลานแบบดั้งเดิมของอยุธยา ก็เริ่มต้นจากการไม่เจือสีสันใดๆ ดังนั้นสีสันแบบธรรมชาติ จึงมีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและมีความสวยงามแบบเรียบง่ายอยู่แล้ว

ภาพที่ 11-12 แม่แบบลายไทย
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

ภาพที่ 11-12 เครื่องแขวน
ปลาตะเพียนใบลาน
ที่มา: สถาบันอยุธยาศึกษา

เพิ่มลวดลาย

สถาบันอยุธยาศึกษา จึงคงไว้ซึ่งสีสันของใบลานตามธรรมชาติ แต่พัฒนารูปลักษณ์ของปลาตะเพียนใบลานให้มีความโดดเด่นจากเดิมด้วยการฉลุลายที่ครีบปลา และหางปลา โดยในระยะแรก ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการเขียนลายไทยช่วยออกแบบและเขียนลาย จากนั้นทดลองฉลุลวดลาย จนกระทั่งได้ต้นแบบปลาตะเพียนใบลานฉลุลายที่สวยงาม เป็นการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากปลาตะเพียนใบลานพื้นบ้านที่มีสีสันหลากหลาย เป็นปลาตะเพียนฉลุลวดลายไทย ทำให้ดูเรียบง่าย แต่ดูหรูหราและสวยงาม

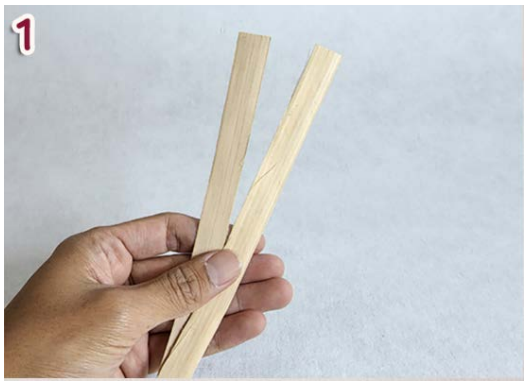
แต่เนื่องจาก เทคนิคการเขียนลวดลายไทย เป็นเทคนิคพิเศษเฉพาะบุคคลที่มีพื้นฐานด้านศิลปกรรม ทางสถาบันอยุธยาศึกษาจึงพยายามคิดค้นวิธีที่ช่วยให้สามารถเขียนลวดลายไทยได้ จึงได้ออกแบบ “แม่แบบลายไทย” สำหรับเป็นตัวช่วยในการเขียนลาย โดยทำแม่แบบลายไทยจากกระดาษแข็ง ให้มีขนาดต่างๆ เช่น แม่แบบลายครีบ และแม่แบ บลายหาง สำหรับปลาตะเพียนขนาดต่างๆ ให้ผู้ประดิษฐ์นำแม่แบบลายไทย มาทาบกับครีบปลา เพื่อเขียนลวดลายเป็นเส้นร่าง สำหรับนำมาฉลุเป็นลวดลายด้วยมีดฉลุต่อไป

ประยุกต์เป็นเครื่องแขวน

สถาบันอยุธยาศึกษา ได้พัฒนาต้นแบบปลาตะเพียนใบลาน ที่คงไว้ซึ่งสีสันตามธรรมชาติของใบลาน โดยฉลุลวดลายที่บริเวณครีบ และส่วนหางของทั้งแม่ปลาและลูกปลา ซึ่งพบว่าทำให้ปลาตะเพียนใบลานมีความเรียบง่ายและหรูหรามากขึ้น จากนั้นจึงได้พัฒนารูปแบบปลาตะเพียนใบลาน ที่เดิมเป็นรูปแบบพื้นฐานดังเดิม ที่ประกอบไปด้วย แม่ปลา และลูกปลาทั้ง 3 ตัว ให้มีรูปลักษณ์ที่เปลี่ยนไปจากเดิม โดยนำมาประยุกต์กับการทำแบบเครื่องแขวนไทย ซึ่งเป็นหัตถศิลป์ไทยอีกแขนงหนึ่ง ที่ใช้พวงอุบะมาร้อยแขวน กับโครงลวดเป็นรูปทรงต่างๆ

สถาบันอยุธยาศึกษา ได้ออกแบบเครื่องแขวน โดยนำปลาตะเพียนใบลานที่ฉลุลวดลายไทย มาแขวนไว้ในโครงลวดรูปหยดน้ำ เป็นปลาประธาน และยังมีปลาตะเพียนใบลานขนาดใหญ่กว่าเล็กน้อย แขวนอยู่ใต้ปลาประธานอีกตัวหนึ่ง และมีลูกปลาเล็กๆ อีก 2 ตัว แขวนประดับอยู่ข้างโครงลวดรูปหยดน้ำ ให้เกิดความสมดุล และได้องค์ประกอบที่สวยงาม จนเป็นรูปแบบเฉพาะที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยสถาบันอยุธยาศึกษา เป็นวิธีการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นพระนครศรีอยุธยา ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้าให้มีราคาสูงขึ้น และสามารถนำไปสอนและถ่ายทอดแก่ผู้เรียนได้

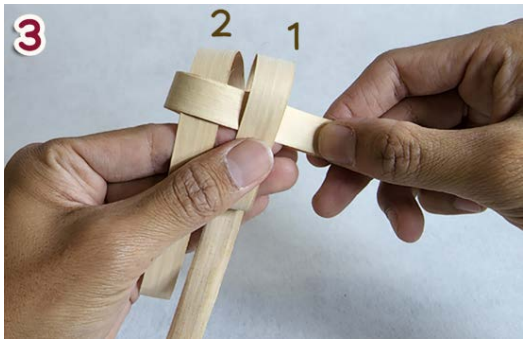
4.ขั้นตอนการสานปลาตะเพียนใบลาน

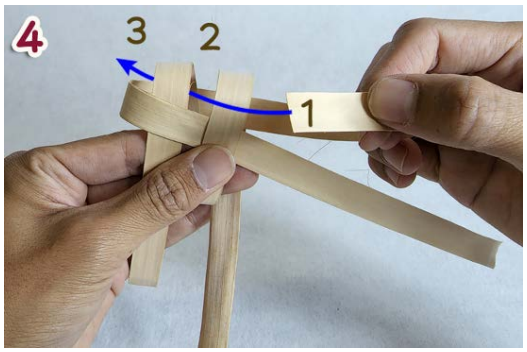
เตรียมใบลาน ยาว 50 ซม.
กว้าง 1.5 ซม จำนวน 2 เส้น

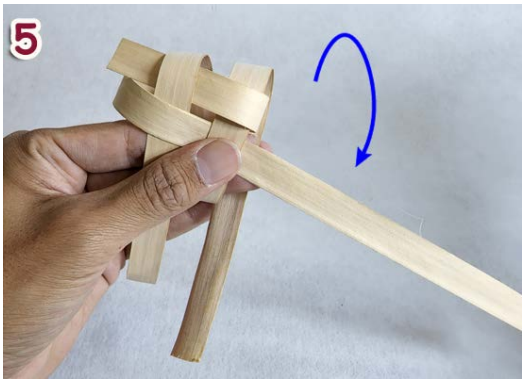
นำใบลานพันเป็นวง 2 รอบ
ถือเตรียมไว้ที่มือซ้าย ส่วนมือขวาจับใบลานให้เป็นห่วง

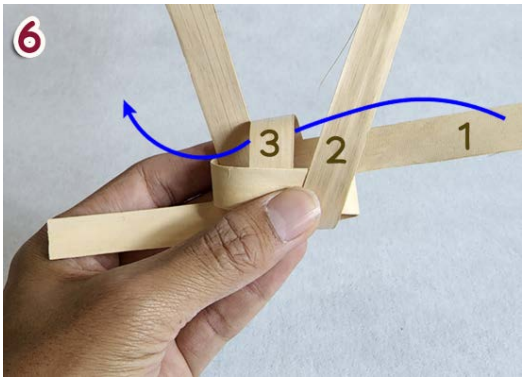
นำห่วงในมือขวา
สอดเข้าในห่วงหมายเลข 1
และนำไปคล้องห่วงหมายเลข 2

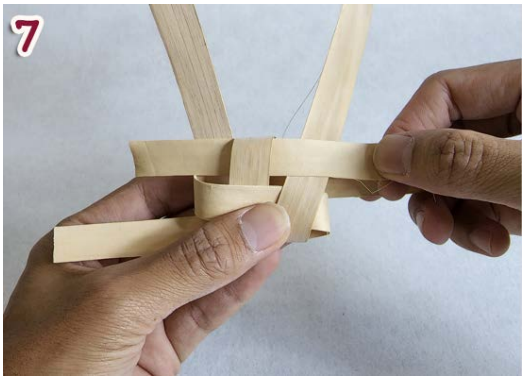
นำเส้นใบลานหมายเลข 1
สอดเข้าทางช่องหมายเลข 2 และออกทางช่อง
หมายเลข 3 ดังแนวศร

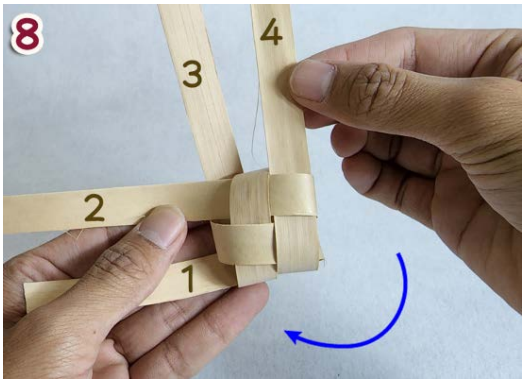
ดึงปลายเส้นแต่ละเส้นให้ตัวปลามีความกระชับ จากนั้น พลิกตัวปลากลับอีกด้านหนึ่ง

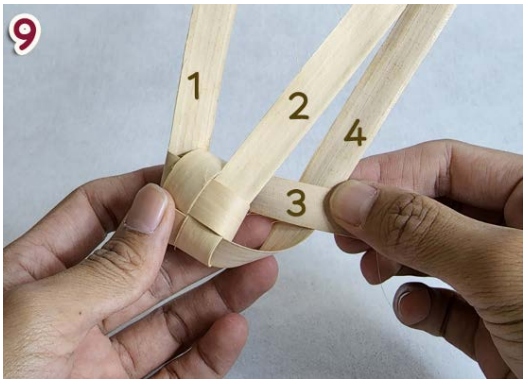
เมื่อพลิกกลับแล้วจะเป็นดังภาพ จากนั้นนำเส้นใบลานหมายเลข 1 พลิกกลับมาทับเส้นใบลานหมายเลข 2 และลอดผ่านเส้นใบลานหมายเลข 3

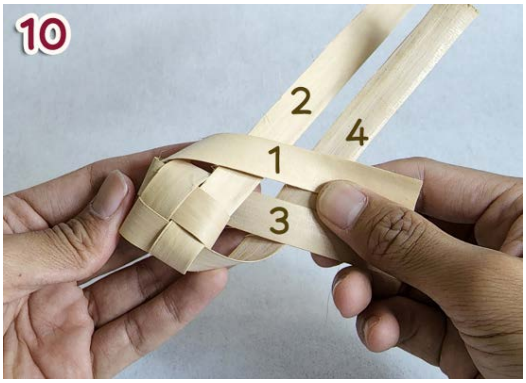
เมื่อสอดเส้นใบลานแล้ว จะเป็นไปดังภาพ

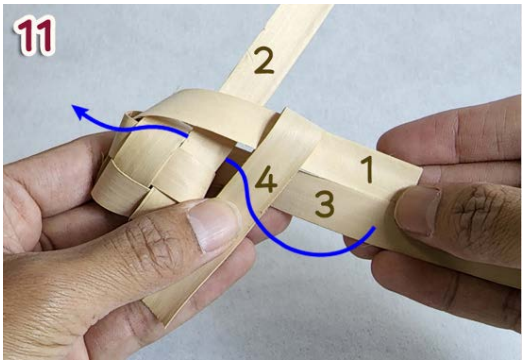
ดึงปลายเส้นใบลานทั้ง 4 เส้น เพื่อให้ตัวปลากระชับ แล้วหมุนทิศทางปลาให้เป็นดังภาพที่ 9

นำเส้นใบลานหมายเลข 4 พลิกขึ้นไปทางด้านหลังใบลานหมายเลข 3

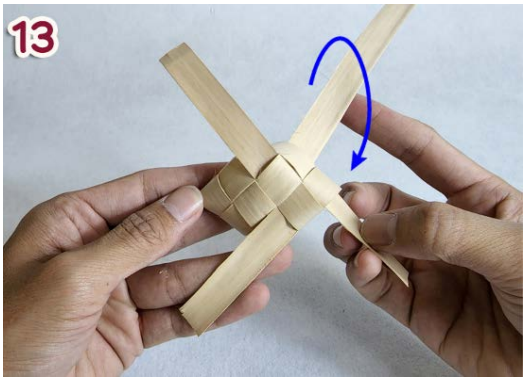
นำเส้นใบลานหมายเลข 1 พาดทับเส้นใบลานหมายเลข 2 จากนั้นนำเส้นใบลานหมายเลข 4 พับลงมาทับเส้นใบลานหมายเลข 1

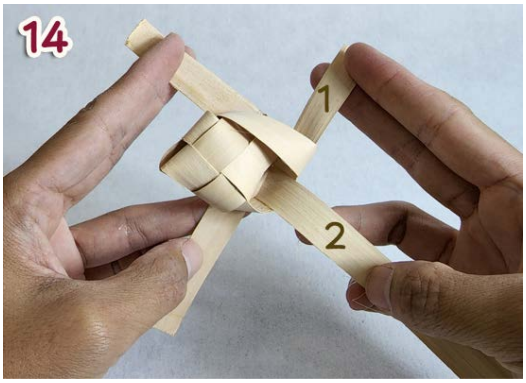
นำเส้นใบลานหมายเลข 3 พลิกกลับมาทับเส้นใบลานหมายเลข 4 และสอดลอดใต้เส้นใบลานหมายเลข 2 ออกมาดังแนวศร

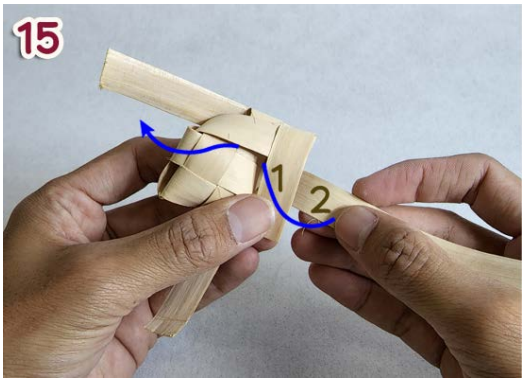
เมื่อสอดลอดออกมาแล้วจะเป็นไปดังภาพที่ 13

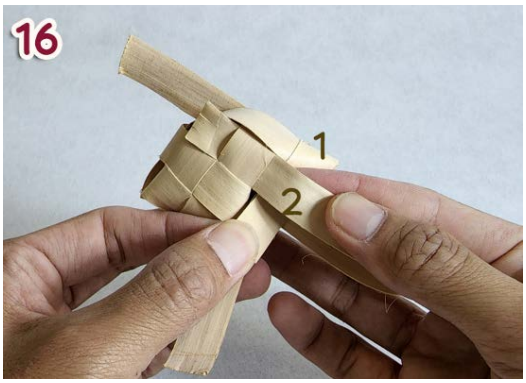
ดึงเส้นใบลานทั้ง 4 เส้น เพื่อให้ตัวปลาแน่นกระชับ แล้วพลิกกลับอีกด้านหนึ่ง

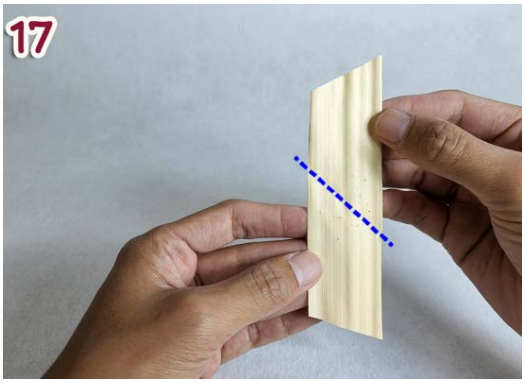
เมื่อพลิกกลับมาแล้วจะเป็นดังภาพ จากนั้นพับเส้นใบลานหมายเลข 1 ลงมา

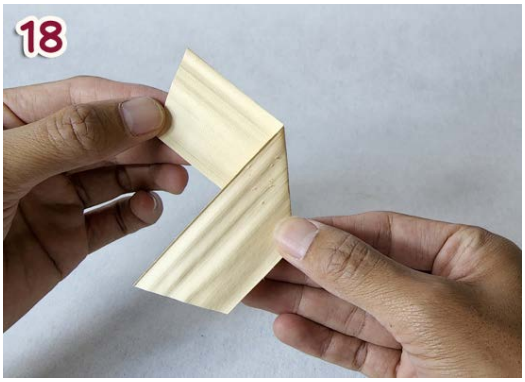
นำเส้นใบลานหมายเลข 2 พลิกกลับมาทับเส้นที่ 1 และสอดลอดด้านในตัวปลา ดังแนวศร

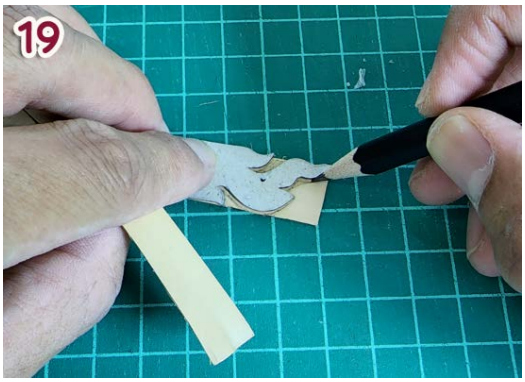
*** เคล็ดลับ ใช้นิ้วชี้ขวาประคองหลังใบลานหมายเลข 2 เพื่อนำร่อง ให้ช่องกว้างขึ้น และสามารถดันใบลานให้ทะลุช่องออกมาได้
เมื่อเสร็จแล้ว พักไว้

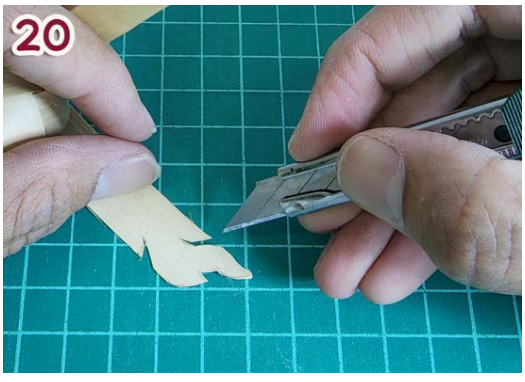
ทำหางปลา โดยใช้ใบลาน กว้าง 3.5 ซม. ยาว 12 ซม. พับเฉียงดังภาพ

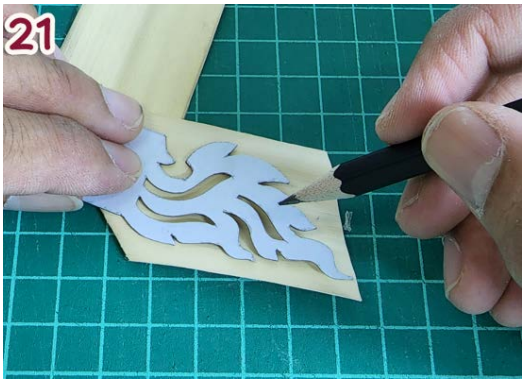
เมื่อพับเฉียงแล้ว จะเป็นดังภาพ

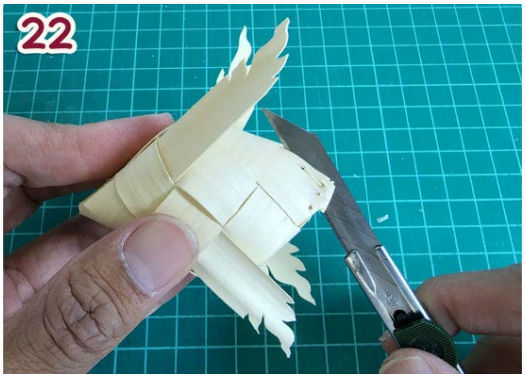
นำแม่แบบลายไทย มาวางทาบครีบหาง แล้วเขียนเส้นร่างลงบนครีบทั้ง 4 ครีบ ด้วยดินสอ

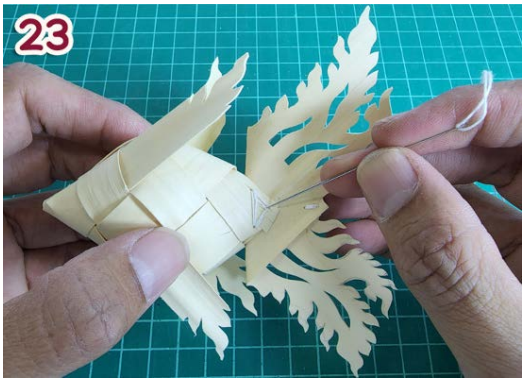
ใช้มีดฉลุลายตามเส้นร่าง

ใช้แม่แบบลายไทย เขียนเส้นร่างที่หางปลา และฉลุลาย
ตามเส้นร่าง

ใช้มีดกรีดบริเวณก้นปลา แล้วนำหางปลาเข้ามาใส่

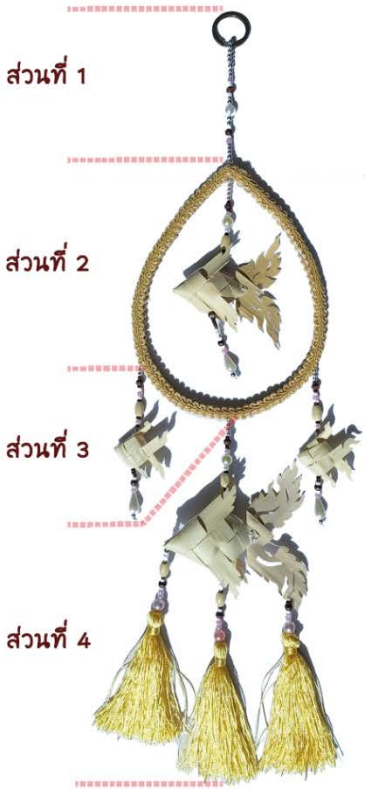

เย็บติดหางปลาด้วยเข็มและด้าย

องค์ประกอบเครื่องแขวนปลาตะเพียนใบลาน

โดยสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

สถาบันอยุธยาศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ส่วนที่ 1 พวงกุญแจ

เลือกใช้ลูกบัดหลากสีสัน
หลากวัสดุ หลากขนาด
ตามต้องการ

ส่วนที่ 2 ปลาประธาน

ส่วนที่ 4 แม่ปลา

ส่วนที่ 3 ลูกปลา

5.การถอดองค์ความรู้

สถาบันอยุธยาศึกษา ดำเนินการถอดองค์ความรู้เรื่องการยกระดับผลิตภัณฑ์ปลาตะเพียนใบลานอยุธยา โดยนำความรู้จากประสบการณ์การทำงานของบุคลากรสถาบันอยุธยาศึกษา มาจัดการความรู้ให้เป็นระบบ และได้ประมวลผลองค์ความรู้ โดยการเรียบเรียงและสังเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการเพิ่มเติมประเด็นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาการสานปลาตะเพียนใบลาน และผลิตเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้ โดยใช้สื่อรูปภาพ และขั้นตอนการสานปลาตะเพียนใบลาน มาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร และถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนรู้ในลักษณะ infographic และจัดทำรูปเล่มเอกสารเพื่อเผยแพร่ความรู้ ให้บุคลากรภายในหน่วยงาน และผู้สนใจทั่วไป สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ และสามารถดาวโหลดคู่มือไว้ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้

6.ผลลัพธ์การดำเนินงานจัดการความรู้

1) การดำเนินงานจัดการความรู้ของทางสถาบันอยุธยาศึกษาประจำปี 2565 นั้น ได้เป็นไปตามนโยบายของสถาบันอยุธยาศึกษา คือการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อบูรณาการและยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณภาพ และสอดคล้องกับพันธกิจของสถาบันอยุธยาศึกษา คือการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งบรรลุเป้าหมายตามแผนการจัดการความรู้ (KM) ของสถาบันอยุธยาศึกษา คือสามารถผลิตสื่อความรู้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการการปฏิบัติงาน และได้มีการเผยแพร่ให้ความรู้แก่บุคคลากรของสถาบันอยุธยาศึกษาและผู้สนใจทั่วไป

2) การจัดการความรู้ครั้งนี้ ทำให้เกิดกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ ตลอดจนการถอดองค์ความรู้ และผลิตสื่อความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการสานปลาตะเพียนใบลาน รวมถึงกระบวนการพัฒนา

และยกระดับผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ปลาตะเพียนใบลาน” โดยใช้สื่อรูปภาพและสัญลักษณ์ประกอบการสื่อความหมายให้ผู้เรียนรู้สามารถทำความเข้าใจได้โดยง่าย และได้เผยแพร่สื่อความรู้เหล่านี้ในช่องทางต่างๆ ทั้งในกิจกรรมการสาธิตการสานปลาตะเพียนใบลาน และกิจกรรมเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในงานประชุมวิชาการทั้งระดับชาติและนานาชาติ รวมทั้งเผยแพร่ในระบบออนไลน์ผ่านสื่อออนไลน์ของสถาบันอยุธยาศึกษา อันเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์สืบสาน และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

7.สรุปผลการดำเนินงาน

จากการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นปลาตะเพียนใบลาน สู่การประยุกต์เป็นเครื่องแขวนปลาตะเพียนใบลาน “มัตสยะ สินธุ์” ครั้งนี้ ทำให้เกิดการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่บุคลากรของสถาบันอยุธยาศึกษาตลอดจนผู้รับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน การเรียน และการสอน รวมถึงการใช้เป็นแนวทางการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยเฉพาะการยกระดับผลิตภัณฑ์ปลาตะเพียนใบลานอยุธยา อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการสานปลาตะเพียนใบลาน ส่งผลให้สถาบันอยุธยาศึกษาสามารถดำเนินงานตามพันธกิจด้านการเผยแพร่องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ และสนองตอบนโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาคือการเป็นศูนย์กลางการบริการ และเผยแพร่ข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของอยุธยาเมืองมรดกโลกอย่างยั่งยืน รวมทั้งสนองตอบนโยบายบริหารงานของอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา คือ การส่งเสริมการสืบสาน ทำนุบำรุง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้วย

กิจกรรมนี้เป็นส่วนสำคัญในการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นการสานปลาตะเพียนใบลานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และเพิ่มมูลค่าด้วยการออกแบบลวดลายและประยุกต์ให้เข้ากับเครื่องแขวนไทย จนสามารถพัฒนาเป็นเครื่องแขวนปลาตะเพียนใบลาน อันเป็นการส่งเสริมให้มีการพัฒนาต่อยอดของผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

ประชาสัมพันธ์
วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา

ISSN 2229-1644 (Print) และ ISSN 2730-3144 (Online)

วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา เป็นวารสารวิชาการ (TCI ฐาน 2) ของสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ที่เผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อาทิ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และรัฐศาสตร์ ในบริบทด้านอยุธยาศึกษา ของนักวิชาการ ครูอาจารย์ และนักศึกษา ทั้งภายใน และภายนอกมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยรับพิจารณาบทความทางวิชาการ (Academic Article) บทความงานวิจัย (Research Article) และบทความปริทัศน์ (Review Article)

เงื่อนไขการตีพิมพ์ : บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในการรับพิจารณาบทความของวารสารวิชาการอยุธยาศึกษา โดยกองบรรณาธิการจะตรวจสอบเป็นขั้นแรก แล้วจัดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกในสาขานั้น ๆ ร่วมกลั่นกรอง (Peer Review) 3 ท่าน โดยเป็นการประเมินแบบ Double-blind peer review คือ ผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา โดยมีการพิมพ์เผยแพร่เป็นรูปเล่มสำหรับจัดส่งให้ห้องสมุดและหน่วยงานทางวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งเผยแพร่ทางระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ Thai Journals Online (ThaiJO)

กำหนดเผยแพร่ : วารสารตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม

เว็บไซต์วารสาร : อ่านบทความออนไลน์ หรือเสนอตีพิมพ์บทความได้ที่
https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jas

สถาบันอยุธยาศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

96 ถนนปรีดีพนมยงค์ ตำบลประตูชัย
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000
โทรศัพท์ / โทรสาร 0-3524-1407
เว็บไซต์สถาบันอยุธยาศึกษา: www.aru.ac.th/asi